

บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิดวรรณกรรมประเภทใหม่ใน
วัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2566

CRITICAL ESSAYS IN THAI NEWSPAPERS DURING THE REIGN OF KING RAMA VI:
THE EMERGENCE OF A NEW LITERARY GENRE IN THAI LITERARY CULTURE

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Thai
Department of Thai
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิด
วรรณกรรมประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

โดย

น.ส.ธนพร ศิริพันธ์

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์บารยัน อิ่มสำราญ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรเมินทร์ จารูวร)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธานีรัตน์ จิตุทะศรี)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลमुख)

ธนพร ศิริพันธ์ : บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิดวรรณกรรม
ประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย. (CRITICAL ESSAYS IN THAI NEWSPAPERS DURING
THE REIGN OF KING RAMA VI: THE EMERGENCE OF A NEW LITERARY GENRE IN THAI
LITERARY CULTURE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาบทความวิพากษ์ที่ตีพิมพ์เป็นงานเขียนหลักในหนังสือพิมพ์การเมืองไทย
สมัยรัชกาลที่ 6 เท่าที่พบในปัจจุบัน แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษามีทั้งที่เป็นเอกสารตีพิมพ์ เอกสารหายาก ไมโครฟิล์ม
และไมโครแจ็กเก็ต รวม 15 ฉบับ โดยมีบทความวิพากษ์ทั้งสิ้น 1,213 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า บทความวิพากษ์
เป็นร้อยแก้วแนวใหม่ประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 มีพัฒนาการมาจากบทความในยุคก่อนหน้า
มีลักษณะเฉพาะทั้งด้านรูปแบบและวิธีการเขียน สามารถจัดเป็นประเภทวรรณกรรมได้

บทความวิพากษ์เกิดขึ้นท่ามกลางปัจจัยทางการเมืองสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อให้ผู้คนมีความคิดเห็น
ในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกัน และต้องการพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย
โดยบทความวิพากษ์มีเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยในขณะนั้น ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับรัฐบาล ราชกรู หรือประเทศชาติ จึงมี
เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ส่วนด้านกลวิธีการนำเสนอความคิด
พบว่า บทความวิพากษ์มีการเสียดสีเชิงการเมืองอย่างโดดเด่น ทั้งยังใช้การเปรียบเทียบ การสร้างความเป็นสหบท
กับวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กลวิธีเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้เขียนบทความใช้
เพื่อวิพากษ์ ให้ข้อคิดเห็น หรือเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สังคมรับรู้และนำไปสู่การ
เปลี่ยนแปลงแก้ไข

บทความวิพากษ์จึงเป็นวรรณกรรมประเภทใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญต่อวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย
กล่าวคือ เป็นร้อยแก้ววิพากษ์ปัญหาของประเทศที่นำเสนอข้อมูลร่วมสมัย และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านในวงกว้าง
จึงเป็นคุณลักษณะที่แตกต่างจากบทความที่มีมาก่อนหน้านี้อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ บทความวิพากษ์ยังเป็น
ร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่บันทึกความนึกคิดของยุคสมัยผ่านวรรณศิลป์ และมีส่วนสำคัญในการสร้าง
วัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์ โดยทำให้การวิพากษ์เป็นที่ยอมรับได้ในสังคมไทย

สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2566

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6180504922 : MAJOR THAI

KEYWORD: Critical Essays, Political Newspapers, The reign of King Rama VI, Literary Genre, Literary Culture

Tanaporn Siriphan : CRITICAL ESSAYS IN THAI NEWSPAPERS DURING THE REIGN OF KING RAMA VI: THE EMERGENCE OF A NEW LITERARY GENRE IN THAI LITERARY CULTURE. Advisor: Asst. Prof. NAMPHUENG PADAMALANGULA, Ph.D.

This thesis focuses on the study of the presently discovered critical essays which were published as the main writing in political newspaper during the reign of King Rama VI. The sources of this study are the published documents, rare finding documents, microfilms, and microjackets totaling 15 issues, which contain 1,213 topics of critical essays. It is found that critical essays were one of the new genres of prose that originated during the reign of King Rama VI, and were progressed from the essays in the previous eras. These critical essays are complete in both format and the method of writing, and thus can be considered as literature.

Critical Essays emerged within the period in which political, societal, and cultural factors facilitated diverse public opinions on various topics. Moreover, the people in that period were in need of a section to freely discuss several issues within the Thai society. The literacy techniques of critical essays are unique in which they contained the contents regarding Thai society, government, and citizens. In the lens of critical culture, it is found that there were usages of political satire, methaphor, intertextuality with other Thai literatures, and rhetorical question. These literacy techniques are important tools which were utilized by the writers to criticize, commentate, or give recommendations, so that there was public awareness which could lead to the course correction of these issues.

In summary, critical essay was the new literary genre in that era, which was significant to the Thai literary culture because of its status as a prose that provided criticisms to the problems of the country, contained contemporary information, and interacted with the wide range of people. All of these properties are clearly differed from previously published essays in the past. Furthermore, critical essays were the new genre of prose during the reign of King Rama VI which represented as the records of controversies that significantly contributed to the culture of critique and made criticisms acceptable in the Thai society.

Field of Study: Thai
Academic Year: 2023

Student's Signature .....
Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปได้ หากปราศจากบุคคลเหล่านี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว ได้แก่ คุณพ่อ คุณแม่ และน้องชาย ที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัย ตลอดทุกเส้นทางที่ผู้วิจัยเลือกเดิน สำหรับผู้วิจัยครอบครัวคือสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต หากไม่มีครอบครัวสนับสนุน ผู้วิจัย คงไม่สามารถใช้เวลากับเส้นทางนี้ได้อย่างเต็มที่และราบรื่น ดังนั้น ความสำเร็จในครั้งนี้ผู้วิจัยขอมอบให้กับทุกคนในครอบครัว

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย และกรุณาให้คำแนะนำหรือชี้แนะประเด็นต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเอ็นดู เมตตา และช่วยเหลือผู้วิจัยในหลายเรื่อง ซึ่งทำให้การก้าวเดินสู่เส้นทางของการเป็นดุษฎีบัณฑิตของผู้วิจัยราบรื่นขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณที่อาจารย์เข้าใจและยอมรับความเป็นตัวของตัวเองของผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถคิดและทำในสิ่งที่ผู้วิจัยปรารถนาได้อย่างอิสระ

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์บาหยัน อิมสำราญ ที่กรุณารับเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัย และขอบพระคุณอาจารย์ที่เอ็นดูลูกศิษย์คนนี้อยู่เสมอ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่กรุณาเติมเต็มตลอดจนชี้แนะข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เพื่อให้ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขให้สมบูรณ์ต่อไป

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปรมินทร์ จารูวรร รองศาสตราจารย์ ดร.ธานีรัตน์ จัตตะศรี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลมุข ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขวิทยานิพนธ์ ตลอดจนทำให้ผู้วิจัยสามารถสอบวิทยานิพนธ์ได้โดยปราศจากความกังวลใจ

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประไพพรรณ พิงฉิม ขอบขอบคุณคุณภาณุวรรณ สัจจะวัชรสิทธิ์ คุณสรพรพร เร็ววรรณ และคุณภัทรมาส อุชนะภักย์ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดีซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินงานต่าง ๆ ได้สะดวกและราบรื่นมากขึ้น

ขอขอบคุณทุนเรียนดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยจากโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย ในปีการศึกษา 2561 ถึง 2563

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป เนื่องจากเป็นบุคคลที่ผู้วิจัยเคารพรักและนับถือเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นผลงานสำคัญให้กับผู้วิจัยในระหว่างทางการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ดังนี้

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา ทิมประเสริฐกุล อาจารย์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ความรู้และให้สติแก่ผู้วิจัยในตอนที่คุณวิจัยเรียนปริญญาโทที่ศิลปากรเท่านั้น หากแต่อาจารย์ยังคงคอยรับฟัง สั่งสอน เตือนสติ และให้กำลังใจผู้วิจัยด้วยความเอาใจใส่เสมอมากระทั่งปัจจุบัน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ด้วยความรักและเคารพอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ลิ้มประเสริฐ และกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างเต็มที่เมื่อผู้วิจัยขอความกรุณา อีกทั้งยังมอบความมั่นใจและอ้อมกอดอันอบอุ่นเพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองมา ณ ที่นี้

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม และกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณราย ชาญหิรัญย์ ที่เมตตากรุณาผู้วิจัยมาตั้งแต่ครั้งผู้วิจัยเรียนปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านที่กรุณาสละเวลาเพื่อพูดคุยและให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดจนให้คำแนะนำเรื่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ แม้อาจารย์จะมีภารกิจล้นมือก็ตาม ผู้วิจัยซาบซึ้งใจและขอขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณมิตรทั้งในรั้วจุฬาฯ ศิลปากร และเกษตรศาสตร์ ที่ช่วยทำให้ระหว่างการเดินทางของผู้วิจัยนั้น ไม่เหนื่อยล้าจนเกินไป ได้แก่ อาจารย์ภคพล คำน้อย อาจารย์ ดร.เสาวรส มนต์วิเศษ คุณชนัญชิตา บุญเหาะ อาจารย์วาทัญญา เล่ห์กัน อาจารย์อนุสรรา ศรีวิระ คุณพิชญดา ผกากรอง อาจารย์ ดร.วีณา วุฒิจำนงค์ คุณนิภาดา โพธิ์เรือง คุณสุทธิดา สุวรรณวงษ์ คุณคณภูมิ รตินที คุณพิรัชช สติดยุทธการ คุณฤทัยวรรณ ปานชา อาจารย์ศรณชนก ศรแก้ว อาจารย์ ดร.นิพัทธ์ แยมเดช อาจารย์สิริมาส บำรุงสิน อาจารย์ศุภลักษณ์ หอมชื่น และคุณชนะพล สมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อนสนิทจากกลุ่มสมาคมออก โดยเฉพาะมัยอ เต่า เป็ด แหนม และขอขอบคุณคุณศิริพร ทองศิริ เพื่อนสนิทสมัยปริญญาตรีที่คอยถามไถ่และให้กำลังใจผู้วิจัยมาโดยตลอด นอกจากนี้ ขอขอบคุณคุณกันตพิชญ์ ปริดากรณ์ ที่ช่วยแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้แก่ผู้วิจัย แม้เพื่อนจะกำลังเรียนปริญญาเอกอยู่ ณ ประเทศสกอตแลนด์ และมีภารกิจมากมาย แต่เพื่อนก็ได้สละเวลามาช่วยเหลือผู้วิจัยตามที่ผู้วิจัยขอทุกครั้ง

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกการเรียนรู้และทุกโอกาสที่ได้รับซึ่งช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ในทางวิชาการ และชีวิต ผู้วิจัยจะนำประสบการณ์เหล่านี้ไปปรับประยุกต์ใช้ต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	6
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในหนังสือพิมพ์ไทย.....	7
1.4.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานะวรรณกรรม.....	8
1.4.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานะสื่อสารมวลชน.....	11
1.4.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครองผ่านบทความ.....	14
1.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย.....	16
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	19
1.6 นิยามศัพท์.....	21
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	21
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย.....	22

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	22
บทที่ 2 บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6.....	23
2.1 ความหมายของการวิพากษ์และบทความวิพากษ์.....	23
2.1.1 ความหมายของการวิพากษ์.....	23
2.1.2 ความหมายของบทความวิพากษ์.....	26
2.2 กำเนิดของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6.....	31
2.2.1 งานเขียนที่แสดงความคิดเห็นก่อนมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6.....	31
2.2.1.1 ความเรียงอธิบาย.....	32
2.2.1.2 อาติเกอล.....	34
2.2.1.3 เรื่องเล่าความ.....	36
2.2.1.4 เรื่องแสดงความคิดเห็น.....	41
2.2.1.5 คอเรสปอนเดนซ์ (Correspondence).....	48
2.2.2 บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6.....	52
2.2.2.1 รูปแบบของงานเขียนประเภทบทความ.....	52
2.2.2.2 การสร้างบรรทัดฐานใหม่ของงานเขียนประเภทบทความ.....	55
1. บทความวิพากษ์เป็นร้อยแก้ววิพากษ์ปัญหาของประเทศ.....	56
2. บทความวิพากษ์มีความทันสมัยของข้อมูล.....	58
3. บทความวิพากษ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้าง.....	60
บทที่ 3 ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6.....	65
3.1 ความก้าวหน้าของกิจการหนังสือพิมพ์.....	65
3.2 การขยายตัวของการศึกษา.....	74
3.3 ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่.....	78
3.4 ความไม่พอใจต่อการบริหารบ้านเมือง.....	83
3.5 พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	90

3.6 การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของต่างประเทศ	94
บทที่ 4 เนื้อหาและประเด็นปัญหาในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6	100
4.1 เนื้อหาในบทความวิพากษ์	100
4.1.1 ด้านการเมืองการปกครอง	100
4.1.1.1 ระบอบการปกครอง	101
4.1.1.2 ความประพฤติของข้าราชการ.....	108
4.1.1.3 การต่างประเทศ	112
4.1.2 ด้านเศรษฐกิจ	115
4.1.3 ด้านสังคมวัฒนธรรม	122
4.1.3.1 การแต่งหนังสือ	123
4.1.3.2 การศึกษาไทย.....	126
4.1.3.3 การพนันและยาเสพติด.....	129
4.1.3.4 คนจีนในสังคมไทย	134
4.1.3.5 เนื้อหาเกี่ยวกับสตรีไทย	137
4.1.3.6 เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา.....	141
4.1.3.7 เนื้อหาเกี่ยวกับการบันเทิงแบบใหม่.....	143
4.1.3.8 เนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข	146
4.1.3.9 เนื้อหาเกี่ยวกับกิจการคมนาคม	150
4.2 ประเด็นปัญหาในบทความวิพากษ์	154
4.2.1 ประเด็นปัญหาทางการเมืองการปกครอง.....	155
4.2.1.1 ปัญหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทย.....	155
4.2.1.2 ปัญหาข้าราชการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม.....	161
4.2.1.3 ปัญหาการเลือกฝ่ายเพื่อเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1	167
4.2.2 ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ.....	169

4.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องของรัฐบาล.....	169
4.2.2.2 ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากพฤติกรรมของคนไทย.....	176
4.2.3 ประเด็นปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม	179
4.2.3.1 ปัญหาด้านการใช้ภาษาไทยในการแต่งหนังสือ.....	180
4.2.3.2 ปัญหาด้านการศึกษาไทย.....	184
4.2.3.3 ปัญหาด้านการพนันและยาเสพติด	190
4.2.3.4 ปัญหาคนจีนในสังคมไทย	193
4.2.3.5 ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของชายหญิง	200
4.2.3.6 ปัญหาด้านศาสนา	204
4.2.3.7 ปัญหาด้านสื่อบันเทิงสมัยใหม่	207
4.2.3.8 ปัญหาด้านการแพทย์และสาธารณสุข.....	208
4.2.3.9 ปัญหาด้านการคมนาคม.....	210
4.3 วิธีการนำเสนอประเด็นปัญหา.....	212
4.3.1 การเสนอแนะ	212
4.3.2 การสนับสนุนประเด็น.....	214
4.3.3 การโต้แย้งประเด็น.....	217
บทที่ 5 กลวิธีการนำเสนอความคิดในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6.....	221
5.1 การใช้ถ้อยคำเสียดสี.....	221
5.1.1 การใช้ถ้อยคำแฝงนัย	223
5.1.2 การกล่าวเกินจริง.....	225
5.1.3 การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ.....	228
5.1.4 การใช้อุปมาอุปไมย.....	231
5.1.5 การใช้ภาพล้อ.....	233
5.2 การเปรียบเทียบ.....	236

5.2.1 การเปรียบเทียบบุคคล.....	236
5.2.2 การเปรียบเทียบสถานการณ์ในสังคม.....	241
5.3 การสร้างความเป็นสหบทกับวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น	254
5.4 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์	261
บทที่ 6 ความสำคัญของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย	264
6.1 บทความวิพากษ์เป็นรูปแบบของร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6	264
6.2 บทความวิพากษ์สร้างวัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์รูปแบบใหม่	266
6.3 บทความวิพากษ์เป็นบันทึกความคิดเห็นในสมัยรัชกาลที่ 6	282
6.4 บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่ช่วยส่งเสริมความเป็นสังคมประชาธิปไตย.....	284
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	291
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	291
7.2 อภิปรายผลการศึกษา	294
7.3 ข้อเสนอแนะ	302
บรรณานุกรม.....	304
ภาคผนวก ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์แต่ละชื่อฉบับที่ใช้ในการศึกษา.....	319
1. จินโนสยามวารศัพท์และแสงอาทิตย์	320
2. กรุงเทพฯเดลิเมล์.....	321
3. พิมพ์ไทย	322
4. ธง.....	323
5. ดุสิตสมิตและดุสิตสมัย	324
6. สยามราษฎร์	325
7. กรรมกร	326
8. ยามาโต.....	327
9. มอญิงโปสต์.....	328

10. แหลมทอง.....	329
11. ปราบอธรรม	330
12. เกราะเหล็ก	331
13. สยามวีโร ธรรมานุสร และมังกรแดง	332
ประวัติผู้เขียน.....	334

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รายชื่อหนังสือพิมพ์ไทยและจำนวนบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6	19
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการนำเสนอเรื่องระบอบประชาธิปไตย	283

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ภาพล้อจากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ฉบับวันอังคารที่ 9 มกราคม พ.ศ.2465.....	58
ภาพที่ 2 (ซ้าย) จากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 31 มกราคม พ.ศ.2465.....	234
ภาพที่ 3 (ขวา) จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2459	234
ภาพที่ 4 จากหนังสือพิมพ์ยามาโต ฉบับวันอังคารที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466.....	235
ภาพที่ 5 ภาพล้อความเจริญของสยามในกรุงเทพฯเดลิเมล์.....	235
ภาพที่ 6 ภาพล้อการพนันจากหนังสือพิมพ์ยามาโต ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466	260
ภาพที่ 7 ภาพล้อจอมพลป.พิบูลสงคราม ในหนังสือพิมพ์ไทส์ปาด้า ฉบับวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2500	271
ภาพที่ 8 ภาพล้อการเลือกตั้ง พ.ศ.2535 ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2535.....	272
ภาพที่ 9 ภาพล้อนักการเมืองที่แก้ไขปัญหาประเทศด้วยการนั่งทางใน ในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับวันอาทิตย์ที่ 6 มกราคม พ.ศ.2517.....	272
ภาพที่ 10 บทความการเมืองเรื่อง “การเมืองเรื่อง...แก้/ไม่แก้ ‘รัฐธรรมนูญ’ ในแนวหน้าออนไลน์”	295
ภาพที่ 11 ภาพซ้าย ชื่อภาพว่า “คณะเรียกราด” จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ	295
ภาพที่ 12 ภาพขวา ชื่อภาพว่า “ประเทศนี้พิลึก” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ.....	295
ภาพที่ 13 หน้าปกเพจวิพากษ์ประวัติศาสตร์.....	296
ภาพที่ 14 ตัวอย่างบทความวิพากษ์เรื่องปลาตะเพียนในสมัยพระเจ้าท้ายสระ.....	297
ภาพที่ 15 ตัวอย่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนบทความวิพากษ์กับผู้อ่าน	297
ภาพที่ 16 ภาพจากสื่อ The matter ในเฟซบุ๊ก ล้อเลียนและตั้งคำถามเกี่ยวกับการเมืองไทย.....	298
ภาพที่ 17 ปกหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์และแสงอาทิตย์.....	320
ภาพที่ 18 ปกหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์.....	321
ภาพที่ 19 ปกหนังสือพิมพ์ไทย	322
ภาพที่ 20 ปกหนังสือพิมพ์ธง.....	323

ภาพที่ 21 (ซ้าย) ปกหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต (ขวา) ปกหนังสือพิมพ์ดุสิตสมัย.....	324
ภาพที่ 22 ปกหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์.....	325
ภาพที่ 23 ปกหนังสือพิมพ์กรรมกร.....	326
ภาพที่ 24 ปกหนังสือพิมพ์ยามาโต.....	327
ภาพที่ 25 ปกหนังสือพิมพ์มอญโปสต์.....	328
ภาพที่ 26 ปกหนังสือพิมพ์แหลมทอง.....	329
ภาพที่ 27 ปกหนังสือพิมพ์ปราบธรรม.....	330
ภาพที่ 28 ปกและหน้าหลักของหนังสือพิมพ์เกราะเหล็ก.....	331
ภาพที่ 29 ปกหนังสือพิมพ์สยามวีโร.....	332
ภาพที่ 30 (ซ้าย) หนังสือพิมพ์ธรรมานุสร (ขวา) หนังสือพิมพ์มังกรแดง.....	332

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร พ.ศ.2457 มาตรา 8 กล่าวไว้ว่าหนังสือที่ดีจะต้องไม่ “อุปนเรื่องซึ่งชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เปนแก่นสาร ฤซึ่งจะชวนคิดวุ่นวายไปในทางการเมือง อันจะเปนเครื่องรำคาญแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ” (рінฤทัย สัจจพันธุ์, 2557: 320) บทกฎหมายดังกล่าวสะท้อนว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 มีหนังสือที่เรียกว่า “ชวนคิดวุ่นวายไปในทางการเมือง” แต่ไม่ได้ระบุว่าหนังสือประเภทใด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณางานเขียนในสมัยรัชกาลที่ 6 ประกอบกัน เช่น *โลกนิติเจ้าแสง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีหลายบทหลายตอนที่เสนอให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 คนในสังคมไทยเชื่อหนังสือพิมพ์ ประหนึ่งคำครู และมีหนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับโต้แย้งและเสียดสีกันไปมา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบทความในหนังสือพิมพ์เป็นงานเขียนที่เข้าลักษณะกับหนังสือที่ “ชวนคิดวุ่นวายไปในทางการเมือง” ดังที่ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร ไม่ว่าจะร่วมยุคสมัยจะมองว่างานเขียนนี้เป็นเช่นใด แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นประเภทของงานเขียนที่มีบทบาทสำคัญในทางวรรณกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 6 และสืบเนื่องมากระทั่งปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นกลุ่มของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและเรียกข้อมูลชุดดังกล่าวว่า “บทความวิพากษ์”

ก่อนมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 สังคมไทยมีวัฒนธรรมการวิพากษ์ในดับวรรณกรรมบ้างแล้ว ดังพบว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มมีปรากฏงานเขียนแนวใหม่ซึ่งมีการวิพากษ์เป็นประเด็นสำคัญของบทประพันธ์ที่ต้องการสื่อสาร

งานเขียนแนวใหม่ดังกล่าว ได้แก่ งานเขียนแนวล้อ ผู้ริเริ่ม คือ พระมหามนตรี (ทรัพย์) เช่น *เรื่องระเด่นลันได* ซึ่งแต่งล้อพระราชนิพนธ์เรื่อง *อิเหนา* โดยใช้ตัวละครชาวบ้าน *เพลงยาว* แต่งว่า *จมีนราชามาตย์* หรือ *เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ปาน)* ซึ่งแต่งล้อเลียนตัวบุคคล คือ พระยามหาเทพ (ปาน) รวมถึงงานเขียนอื่น ๆ เช่น *เพลงยาวชมพระยาศรีเพ็ญ* ซึ่งแต่งล้อเลียนพฤติกรรมของพระยาศรีเพ็ญ งานเขียนที่ยกตัวอย่างมานั้น ล้วนแต่มีการวิพากษ์เป็นประเด็นสำคัญของงาน อีกทั้งยังไม่ใช่การวิพากษ์แนวสุนทรียภาพและรูปแบบคำประพันธ์ แต่เป็นการวิพากษ์งานเขียนทั้งเรื่อง หรือเป็นการวิพากษ์ตัวบุคคล

ทั้งนี้ ผลการศึกษาในวิทยานิพนธ์บางฉบับที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย เช่น วิทยานิพนธ์ของวิลาสินี อินทวงศ์ (2559) ที่เขียนเรื่อง “เพลงยาวในฐานะบทวิพากษ์สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์” เฉพาะส่วนที่เสนอเพลงยาววิพากษ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (วิลาสินี อินทวงศ์, 2559: 46-72) น่าจะช่วยยืนยันได้ว่าช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีวรรณกรรมเชิงวิพากษ์แล้ว ดังที่วิลาสินีพบว่ากวีจะมุ่งวิพากษ์บุคคลหรือกลุ่มคน เนื่องจากคนเหล่านั้นมีพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม อีกทั้งมีพฤติกรรมบกพร่องในด้านการทำงาน นอกจากนี้ วิลาสินียังพบว่าสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงสมัยรัชกาลที่ 8 ไม่พบการแต่งเพลงยาววิพากษ์สังคม รวมถึงตั้งข้อสังเกตว่างานเขียนวิพากษ์สังคมจะอยู่ในงานเขียนประเภทอื่น เช่น บทความในหนังสือพิมพ์ (วิลาสินี อินทวงศ์, 2559: 43)

นอกจากนี้ การล้อเลียนและวิพากษ์ตัวบุคคลในบทประพันธ์ ลักษณะดังกล่าวยังคงมีสืบเนื่องมาหลังสมัยรัชกาลที่ 3 และขยายขอบเขตมาเป็นการวิพากษ์สังคม โดยเฉพาะการทำงานของข้าราชการ (วิลาสินี อินทวงศ์, 2559) เช่น *นิราศหนองคาย* ของหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) ซึ่งวิพากษ์การทำงานของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ คือ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) และสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา สังคมไทยเริ่มมีงานเขียนในเชิงวิพากษ์ตัวบุคคลและสังคมเกิดขึ้นแล้ว

ขณะเดียวกันกับที่มีงานเขียนแนวใหม่เกิดขึ้นสมัยรัชกาลที่ 3 ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ประมาณ พ.ศ.2387 สังคมไทยก็ได้รับอิทธิพลด้านการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดงานเขียนแนวใหม่อีกประเภทในสยาม คือ “บทความ” (อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, 2530: 92) ซึ่งเป็นงานเขียนที่อยู่ในหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ ผู้ที่ริเริ่มกิจการหนังสือพิมพ์และนำวิทยาการการพิมพ์สมัยใหม่ของตะวันตกมาสู่สยาม คือ หมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) หมอบรัดเลย์ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกในสยาม คือ *บางกอกเรคอร์ดเดอร์* (Bangkok Recorder) เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2387

สิ่งที่น่าสนใจจากหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ คือ งานเขียนประเภทบทความซึ่งแสดงถึงความรู้และวิถีคิดแบบตะวันตก ซึ่งเป็นการคิดในเชิงวิพากษ์ กล่าวคือ มีการกล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของสิ่งต่าง ๆ แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทยอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ วัฒนธรรมไทยนั้นผู้คนไม่สนใจใคร่รู้หรือตั้งคำถามกับสิ่งใด ดังสะท้อนผ่านงานประพันธ์ที่นิยมทำตามขนบครู และไม่นิยมการวิพากษ์ใคร

บทความของหมอบรัดเลย์มักก่อให้เกิดความสงสัยและเกิดการถาม มีผู้อ่านเขียนบทความมาโต้ตอบโดยมีหนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง เช่น หมอบรัดเลย์เสนอว่าศาสนาคริสต์ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง หรือการเสนอความรู้วิทยาศาสตร์และการแพทย์สมัยใหม่ เช่น เรื่องการผ่าตัด หรือการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ผู้อ่านมักส่งบทความถกเถียงโต้แย้งกับ

หมอบรัดเลย์ เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมพุทธนับถือพระพุทธเจ้า ผู้อ่านบางคนจึงไม่เห็นด้วยกับหลักคิดของศาสนาคริสต์ ทั้งยังไม่รู้สึกศรัทธาพระเจ้าในศาสนาคริสต์ ดังที่หมอบรัดเลย์นำเสนอ

ประเด็นสำคัญ คือ การเขียนบทความและการโต้ตอบดังกล่าวเกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์ ซึ่งเผยแพร่และเปิดเผยสู่สาธารณชน จึงน่าจะมีผลกับสังคมไทยไม่ใช่น้อย ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาของชนชั้นนำไทยที่มีต่องานเขียน ดังที่พบว่าในระยะเวลาที่มีหนังสือพิมพ์ในสยาม มีงานเขียนที่เขียนด้วยร้อยแก้วเชิงอธิบายของชนชั้นนำไทย ซึ่งพยายามอธิบายหรือเสนอความรู้แบบของไทยอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลตามวิธีการของตะวันตก โดยจะไม่อธิบายในเชิงอภินิหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ในทางวิทยาศาสตร์ เช่น พระราชนิพนธ์เกี่ยวกับศาสนาและประวัติศาสตร์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือหนังสือแสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) รวมถึงการที่ชนชั้นนำเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์เอง และลงพิมพ์บทความที่ให้ความรู้ และแสดงความคิดเห็น เช่น การแปลบทความเกี่ยวกับการเลิกทาสใน*ครุโฆวาท* บทความเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ การจับปลาบึก ใน*วชิรญาณ*

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการวิพากษ์ในวรรณกรรมไทยมีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 บ้างแล้ว แต่การวิพากษ์ในรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะแตกต่างไป กล่าวคือ มีการเปิดพื้นที่สาธารณะอย่างหนังสือพิมพ์เพื่อให้คนมาแสดงความคิดเห็นในประเด็นใดประเด็นหนึ่งร่วมกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการวิพากษ์ที่มีมาก่อนหน้าสมัยรัชกาลที่ 6 อาจกล่าวได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 นับเป็นยุคแรกๆที่สังคมไทยมีการวิพากษ์แบบใหม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การวิพากษ์เรื่องบ้านเมือง โดยเฉพาะการวิพากษ์เกี่ยวกับสิ่งที่รัฐบาลควรทำหรือไม่ควรทำเพื่อผลประโยชน์ของราษฎรและบ้านเมืองผ่านสื่อหนังสือพิมพ์เป็นกิจกรรมสำคัญในทางวรรณกรรม อีกทั้งยังเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นแนวโน้มทางวรรณกรรมของยุคสมัยที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในยุคก่อนหน้าที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือการมีหนังสือพิมพ์เฉพาะทาง เรียกว่า “หนังสือพิมพ์การเมือง” (political newspaper) (Habermas, 1974: 53; Limapichart, 2009: 387) ซึ่งมี “บทความวิพากษ์” (Critical Essays) เป็นงานเขียนหลักในหนังสือพิมพ์

สมัยรัชกาลที่ 6 นี้มีหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมากและมีเนื้อหาหลากหลาย ทั้งหนังสือพิมพ์ที่เน้นตีพิมพ์บันเทิงคดี สารคดี และหนังสือพิมพ์ที่เน้นตีพิมพ์เรื่องการบ้านการเมืองอย่างหนังสือพิมพ์การเมือง สนองตอบความปรารถนาของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการความรู้ที่ตรงกับความสนใจของตนเอง หากผู้ใดสนใจจะอ่านเรื่องเกี่ยวกับรัฐบาล ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร และความเจริญก้าวหน้าของ

ประเทศชาติ ตลอดจนข่าวสารทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงบทความวิพากษ์จะต้องหาอ่านจากหนังสือพิมพ์การเมือง

อนึ่ง บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 น่าสนใจทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิด ผู้เขียนวิพากษ์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคม อีกทั้งยังมีการถกเถียงโต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกัน เช่น การวิพากษ์ปัญหาสินค้าข้าวราคาแพง

...แลพ่อค่านั้นเล่าข้าพเจ้าก็ลงคำตำหนิณะเพาะ “พ่อค่าน้ำเลือด” ที่ฉวยโอกาสเอาอำนาจซึ่งอาจบรรดาลราคาสินค้าให้ขึ้นหรือตกได้ตามอำเภอใจจำพวกเดียวหาได้ล่วงเกินไปถึงพ่อค้ำที่ถือสัมมาอาชีพะเปนปรกติธุระทั่วไปไม่?

[...]

เพราะฉนั้นจึงสรุปรวมความว่าเข้าออกนอกประเทศมาก ราคาเข้าภายในประเทศก็แพง เข้าออกนอกประเทศน้อย ราคาเข้าภายในประเทศก็แพง จะยึดหวังอะไรเปนกฎเปนเกณฑ์มิได้สักอย่าง ผลสุดท้าย เรา(ผู้จำต้องซื้อเข้ากิน) ก็ต้องเข้าตำรา “เข้าเนื้อทั้งชิ้นทั้งล่อง” ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจแห่งการค้าขายเข้ายังไม่เปลี่ยนมือมาสู่เรา (ไทยทุกคนที่มีโอกาสกระทำได้) เลย

(แหลมทอง, 1 สิงหาคม พ.ศ.2467: 98-99)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลควรมีกฎเกณฑ์หรือมาตรการเกี่ยวกับราคาข้าว และการส่งออก-นำเข้าข้าวสาร ไม่ให้พ่อค้ำเก็งกำไรตามชอบใจ เพราะผลเสียหายย่อมตกแก่ผู้บริโภคที่อาจไม่มีเงินมากพอในการซื้อสินค้า ขณะที่ผู้เขียนบางคนถกเถียงประเด็นดังกล่าว โดยเห็นว่าปัญหาสินค้าราคาแพงเกิดจากสถานการณ์สงครามโลก หนทางแก้ไข คือ การทำงานหนักและประหยัดแทนการวิพากษ์การทำงานของรัฐบาล ทั้งที่ปัญหาข้าวแพงเกิดขึ้นทั่วโลก

“ราคาของแพงย่อมเปนผลแห่งการสงครามโดยแน่นอน. เราจะแก้ไขได้ก็แต่โดยทำงานหนักและประหยัด. (สภาสูงแห่งสัมพันธมิตร)”

เมื่ออ่านข้อความนี้แล้ว “คนในถนน, (คือสาธารณชน) ในภาพนี้จึงพูดว่า “อ้อ, ถ้าสัมพันธมิตรชาติอื่นๆเขาก็กว่าเช่นนั้นด้วยละก็เห็นจะเป็นความจริงอยู่บ้าง แต่เราเคยเข้าใจอยู่ว่ารัฐบาลนั้นแหละเป็นผู้รับผิดชอบในอะไรๆทุกอย่าง.”

ความคิดเห็นควรโทษรัฐบาลในเรื่องอะไรๆ ที่ไม่พอใจทุกอย่างเปนของธรรมดาโลก. แต่มักจะไม่มีใครคอยเต็มใจรับว่าตนเองก็คิดเห็นเช่นนั้นอยู่เสมอๆ. เรามักเห็นไปเสียว่าการที่เรานินทารัฐบาลเรามากมีเหตุผลควรที่จะนินทา จริงไหม? แต่อันที่จริง (พูดกันโดยฉันทันเพื่อน) เราก็ดูเหมือนจะไม่ผิดอะไรกับคนในภาพนั้นดอกกะท่าน!

(ดุสิตสมิต, 2463: 65)

ส่วนด้านกลวิธีการนำเสนอความคิด พบว่ามีการใช้กลวิธี “เสียดสีเชิงการเมือง” (political satire) และการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศอย่างโดดเด่น ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างกลวิธีการเสียดสีเชิงการเมือง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ไม่มีปรากฏในบทความประเภทอื่น

การเสียดสีเชิงการเมือง คือ การเสียดสีด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐหรืออำนาจของรัฐ ได้แก่ นักการเมือง นโยบาย หรือพรรคการเมือง (Buranasamut, 2020: 15) โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ แยกกันหรือรวมกัน เช่น การใช้ถ้อยคำแฝงนัย การกล่าวเกินจริง การใช้เรื่องเล่า การใช้ภาพล้อ เพื่อเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับข้อบกพร่องทางการเมือง สังคม หรือเรื่องส่วนบุคคล และแสดงถึงสภาวะวิกฤตหรือปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข (Knight, 2004: 233-234)

ทั้งนี้ บทความวิพากษ์ใช้กลวิธีดังกล่าวอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะใช้เพื่อเสียดสีข้าราชการ เนื่องจากข้าราชการเป็นกลุ่มคนที่ใช้อำนาจรัฐในการบริหารประเทศ หากแต่ระบบราชการไทยเป็นระบบที่สนับสนุนข้าราชการที่มีชาติตระกูลดีมากกว่าพิจารณาที่ความรู้ความสามารถ (บุญวัฒน์ วิสกุล, ม.ป.ป.: 17) นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิยามให้ข้าราชการเป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความจงรักภักดีและเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 219) ขณะที่ข้าราชการในยุคปฏิรูปสยาม พ.ศ.2435 หรือในยุครัฐสมัยใหม่ต้องมีสำนึกเรื่องความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชน (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2551: 69) บริบทเหล่านี้สะท้อนผ่านบทความวิพากษ์ เช่น การวิพากษ์ข้อบกพร่องของข้าราชการ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “วิทยาศาสตร์แผนปัจจุบันป้องกันโรคอุบาสวะหนาวอ่อน “ของโปรเฟตเซอร์ เอช.เอ็ม.โนลินเดียร์” ใน *เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2468

๖.กรตผลาญเงินรัฐบาลหนัก ๘๐ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับแสนบาท)

๗.ทิงเจอร์กดหัวพลเมืองไดออกไซด์ หนัก ๑,๐๐๐ กรัม (เทียบ ๑ กรัมเท่ากับ

๑ ท้องที่)

[...]

๑๑.กรตยักยอกฉ้อโกงเงินหลวงไปสร้าง(เลื่อน)แอสซิส หนัก ๑๐๘ ออนส์ (เทียบ ๑ ออนส์เท่ากับ ๕ หมื่นบาท)

[...]

๑๓.หัวน้ำมันประจบสอพลอ ค่าออยส์หนัก ๑๘ ตัน (เทียบหนึ่งตันเท่ากับหนึ่ง กระทรวง)

(*เกราะเหล็ก*, 2468: 1377,1379)

ตัวอย่างข้างต้น เสียดสีข้าราชการด้วยการใช้คำพวนตั้งแต่ชื่อบทความ และส่วนของเนื้อหาที่มีการเสียดสีพฤติกรรมของข้าราชการ โดยเสนอในรูปแบบของรายงานทางวิทยาศาสตร์ เช่น การผลาญเงิน กดขี่ราษฎร ยักยอกอื้อโก่งเงินหลวง ประจบสอพลอ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น จะเห็นได้ว่าบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นกลุ่มงานเขียนที่มีการวิพากษ์แตกต่างจากที่มีก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังมีเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดโดดเด่นและน่าสนใจ แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่จัดกลุ่มให้บทความวิพากษ์เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง และศึกษาหรือวิเคราะห์ด้วยมุมมองทางวรรณคดีไทยมาก่อน การศึกษาบทความวิพากษ์ในฐานะวรรณกรรมจึงน่าจะช่วยให้เห็นลักษณะและพัฒนาการของงานเขียนร้อยแก้วประเภทบทความอีกประเภทหนึ่งที่มีในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์

1.2.1 เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดในงานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6

1.2.2 บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดงานเขียนประเภทนี้อย่างแพร่หลายในช่วงเวลาดังกล่าว

1.2.3 ความสำคัญของบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ในฐานะงานเขียนประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 มีลักษณะที่แตกต่างจากบทความในหนังสือพิมพ์ไทยในสมัยก่อน ทั้งในแง่ของเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดที่มุ่งวิพากษ์การปกครองตลอดจนปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาติ ลักษณะที่แตกต่างของบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ส่วนหนึ่งมาจากความเข้มข้นของบริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในต่างประเทศ สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาและมีแนวคิดทางการเมืองและสังคมแบบใหม่ เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดทัศนคติที่ขัดแย้งกันในเรื่องต่าง ๆ และมีความต้องการพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้แสดงความคิดเห็น บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 จึงมีเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดเห็นที่แสดงความเป็นวรรณกรรมประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยอย่างเด่นชัด ผู้เขียนใช้กลวิธีที่

หลากหลายในการนำเสนอความคิด เช่น การเสียดสีประชดประชัน การสร้างความเป็นสทพทกับวรรณกรรมไทยเรื่องต่าง ๆ เพื่อวิพากษ์สังคม การเปรียบเทียบสถานการณ์ในเมืองไทยกับสังคมโลก เป็นต้น บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเป็นงานเขียนประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยที่ไม่เพียงเป็นพื้นที่ใหม่ของการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติ แต่ยังเป็นประเภทวรรณกรรมที่ทำให้วัฒนธรรมการวิพากษ์เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคมไทยจนมีงานเขียนประเภทนี้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิดวรรณกรรมประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย” จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 และการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ซึ่งสามารถจำแนกเอกสารและงานวิจัยได้เป็น 2 กลุ่ม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาบทความในหนังสือพิมพ์ไทย

1.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

1.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในหนังสือพิมพ์ไทย

เอกสารและงานวิจัยกลุ่มนี้เกี่ยวกับการศึกษาบทความในหนังสือพิมพ์ไทยทั้งงานที่นำบทความมาศึกษาหรือวิเคราะห์เป็นส่วนหลักในวิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่วิเคราะห์บทความเป็นส่วนหนึ่งในวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ งานวิจัยดังกล่าวมีทั้งที่ศึกษาหรือวิเคราะห์บทความในหนังสือพิมพ์ทั้งในลักษณะการสื่อสารทิศทางเดียว กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลบทความจากหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่งหรืออาจเป็นหนังสือพิมพ์ของผู้เขียนคนใดคนหนึ่ง และการที่ผู้เขียนเขียนบทความโต้ตอบกันในหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยค้นพบว่าการศึกษาวิจัยบทความในหนังสือพิมพ์ไทยมีระเบียบวิธีการวิจัยตลอดจนผลการค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิดวรรณกรรมประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย” ดังนี้

1.4.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานะวรรณกรรม

1.4.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานะสื่อสารมวลชน

1.4.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์

การเมืองการปกครองผ่านบทความ

1.4.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานวรรณกรรม

ระดับ จันทรสุขศรี (2521) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์บทความในหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ พ.ศ.2453-2466” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษา 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ผู้เขียนจะศึกษาคำ สำนวนภาษา ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ประการต่อมา คือ การศึกษาสภาพสังคมไทยและความเป็นอยู่ที่ถ่ายทอดผ่านบทความในจีนโนสยามวารศัพท์ ซึ่งทำให้เห็นบริบทในสังคมไทยภาพรวม เช่น บริบทด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การใช้ภาษาในจีนโนสยามวารศัพท์ แตกต่างไปจากปัจจุบันชัดเจน มีหลายคำที่เพิ่งมีปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนของกลวิธีการเขียน บทความ ผู้เขียนจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนเปิดเรื่อง เนื้อเรื่อง และปิดเรื่อง ทำให้ทราบว่าบทความในจีนโนสยามวารศัพท์ไม่ได้เสนอข่าวทั่วไป แต่มีการวิพากษ์สังคมอยู่ด้วย นอกจากนี้ แนวคิดที่ได้จากการวิเคราะห์หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ยังทำให้เห็นสภาพสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วย

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2521) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ” โดยมุ่งศึกษาชีวประวัติ ลักษณะวรรณกรรม และวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในงานเขียนของเทียนวรรณในหนังสือพิมพ์*ศุลวิภาคพจนกิจ ศิริพจนภาค และบำรุงนารี* ผลการศึกษาในส่วนที่เป็นด้านเนื้อหาและบทวิเคราะห์แนวคิดทางการเมือง พบว่า ด้านเนื้อหา งานเขียนของเทียนวรรณมีลักษณะเป็นวรรณกรรมเพื่อความคิดมากกว่าเป็นวรรณกรรมเพื่ออารมณ์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับบ้าน วัด วัง หรือราชการ กล่าวอีกนัยคือมีทั้งเรื่องชีวิตส่วนตัว เรื่องที่ให้ข้อคิดต่าง ๆ เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และเรื่องราชการบ้านเมือง เทียนวรรณมีแนวคิดแบบประชาธิปไตยผสมผสานกับหลักพุทธศาสนา เขาเรียกร้องให้รัฐบาลและทุกชนชั้นเห็นความสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติและเชื่อมั่นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำพาสยามไปสู่อารยประเทศ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นปัญหาในสังคมด้านต่าง ๆ ที่ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป เช่น ระบบทาส การพนัน การศึกษา อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยนี้ทำให้เห็นภาพรวมของงานเขียนของเทียนวรรณซึ่งเป็นปัญญาชนรุ่นใหม่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผู้ที่มีแนวความคิดก้าวหน้า ดังเห็นจากการเริ่มนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับราชการ บ้านเมือง และมีข้อเสนอแนะที่ล้ำหน้าในช่วงเวลาดังกล่าว

ประภา สังข์บุญลือ (2522) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หนังสือพิมพ์*ดรโณวาท*” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาลักษณะทั่วไปของหนังสือพิมพ์*ดรโณวาท* ด้านรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด ตลอดจนวิเคราะห์สภาพสังคมที่ปรากฏใน*ดรโณวาท* โดยมีข้อมูลบทความเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาด้วย ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ประการแรกด้านรูปแบบ ผู้เขียนกล่าวถึงภูมิหลังของหนังสือพิมพ์*ดรโณวาท* เช่น เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ มีจำนวนหน้าไม่แน่นอน

บรรณาธิการคือพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ วัตถุประสงค์ในการจัดทำ คือ ต้องการเผยแพร่ความรู้ ประดับสติปัญญาของผู้อ่านและเพื่อให้แปลกไปจากราชกิจจานุเบกษาซึ่งเป็นหนังสือบอกข่าวราชการ ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ข่าว บทความ นิทาน วรรณคดี และสุภาษิต ส่วนด้านกลวิธีเสนอเนื้อหาและแนวคิด คือ การเสนอเนื้อหา ผู้เขียนจะใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน เช่น ให้ผู้อ่านส่งเรื่องไปลงพิมพ์ การเขียนตีพิมพ์ ส่วนการนำเสนอแนวคิด จะใช้วิธีการยกย่องสรรเสริญ โจมตี อธิบายให้รายละเอียด และข้อเสนอแนะ การศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอว่าการจัดพิมพ์รัตนโกสินทร์นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของชนชั้นนำไทย สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ที่พระมหากษัตริย์ทรงต้องการต่อรองกับอิทธิพลของกลุ่มขุนนางเก่า หนังสือพิมพ์รัตนโกสินทร์จึงมีอิทธิพลต่อสังคม ขณะเดียวกันสังคมก็มีอิทธิพลต่อการนำเสนอรัตนโกสินทร์เช่นกัน

นวลศรี จงถาวร (2524) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์พระราชานิพนธ์บทความที่เกี่ยวกับชาวจีนในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คัดเลือกข้อมูลเฉพาะบทความพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชาวจีนด้านการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจซึ่งมีทั้งหมด 30 เรื่อง ทั้งนี้ ผู้เขียนมีความมุ่งหมายจะศึกษาท่วงทำนองในการพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านภาษา สำนวนโวหาร และกลวิธีการประพันธ์ โดยจัดแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในการเลือกสรรใช้ภาษา สำนวนโวหาร และกลวิธีการประพันธ์ในการถ่ายทอดความรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวจีนอย่างกระจ่างชัด ขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงสามารถวิพากษ์ชาวจีนได้อย่างแนบเนียน กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงใช้ภาษาสำนวนโวหารและกลวิธีการประพันธ์ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

สิริรัตน์ พุ่มเกิด (2538) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ““อศฺวพาทุ” กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คัดเลือกข้อมูลบทความพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้นามปากกาว่า “อศฺวพาทุ” มาศึกษา ผลการศึกษาพบว่า อศฺวพาทุหรือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วรรณกรรมเป็นสื่อสำคัญเพื่อเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง เนื่องจากประการแรกสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไป มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในหลายประเทศ และสมัยรัชกาลที่ 6 มีเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดขึ้น ประการที่สองอิทธิพลจากตะวันตก ประการที่สามเรื่องชาวจีนในไทยที่ก่อปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นอกจากนี้ยังเป็นพระอุปนิสัยส่วนพระองค์ที่ทรงโปรดวรรณกรรมและพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์ทำให้ทรงใช้วรรณกรรมเป็นสื่อในการโต้ตอบทาง

ความคิดกับประชาชน ส่วนแนวคิดและอุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏในเนื้อหาของวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การต่อต้านชาวต่างชาติ ลัทธิการปกครอง วิธีการดำเนินชีวิต และการสร้างเจตคติต่อสงครามและกลยุทธ์ในการรบ อาจกล่าวได้ว่าพระราชนิพนธ์ของอัครพญาทำให้บรรยากาศการแสดงความคิดเห็นในสังคมเป็นไปอย่างคึกคัก

จันทิมา ศรีทองอินทร์ (2542) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประเภทบทความในหนังสือพิมพ์” ผู้เขียนคัดเลือกบทความจากหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ ได้แก่ *ไทย ดุสิตสมิต* และ *สมุทสาร* จำนวน 180 เรื่อง โดยศึกษาด้านเนื้อหา กลวิธีการประพันธ์ และการใช้ภาษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านเนื้อหา มีทั้งหมด 6 ประการ ได้แก่ การทหารและสงคราม การเมืองการปกครอง สังคม ภาษาและวรรณคดี ศาสนา และด้านอื่นๆ ส่วนด้านกลวิธีการประพันธ์ ผู้เขียนศึกษาตามองค์ประกอบของบทความ ได้แก่ กลวิธีการเปิดเรื่อง เสนอเรื่อง และปิดเรื่อง รวมถึงการตั้งชื่อเรื่องด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสนอบทความด้วยการเน้นอธิบายมากที่สุดเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่าน และใช้กลวิธีอื่น ๆ เช่น การพรรณนา การโต้แย้ง เข้ามาช่วยในการอธิบาย ส่วนด้านการใช้ภาษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ภาษาเรียบง่าย มีการใช้ภาพพจน์ ทำให้พระองค์สามารถสื่อความรู้ และยังสามารถโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ อยากติดตาม ตลอดจนเข้าใจเรื่องที่อ่านเป็นอย่างดี กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อหรือเครื่องมือเพื่อเผยแพร่พระราชดำริของพระองค์สู่สังคม ทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้การหนังสือพิมพ์เจริญรุ่งเรืองด้วย ทั้งหมดเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพส่วนพระองค์

สุมาลี แก่นการ (2548) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “โลกทัศน์ของเทียนวรรณ” มีวัตถุประสงค์ศึกษาโลกทัศน์และกลวิธีการนำเสนอโลกทัศน์ในงานเขียนของเทียนวรรณ จากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และหนังสือ เช่น *ตุลวิภาคพจนกิจ* *ศิริพจนภาค* *บำรุงนารี* หนังสือสุภาชีวิตเทียนวรรณ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้เห็นว่า เทียนวรรณแสดงความคิดเห็นและมีแนวความคิดเกี่ยวกับสังคมอย่างไร เช่น ประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ พระมหากษัตริย์และขุนนางควรปกป้องคุ้มครองประชาชน ส่วนประชาชนต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ควรยกเลิกระบบทาสและไพร่ ให้โอกาสทางการศึกษากับสตรี การส่งเสริมการประกอบอาชีพ เทียนวรรณใช้กลวิธีต่างๆ ในการนำเสนอความคิด เช่น การเล่าเรื่อง การเปรียบเทียบ การยกตัวอย่าง ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นความก้าวหน้าทางความคิดของปัญญาชนในสมัยรัชกาลที่ 5 เทียนวรรณเป็นบุคคลที่กล้าหาญในการวิพากษ์รัฐบาลเพื่อให้สยามเป็นประเทศที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้น

วรรณกรรม คุณเวช (2557) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทความเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในวรรณกรรมชุดผสมผสาน พระนิพนธ์ในพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์: การศึกษาแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาบทความด้านการเมืองการปกครองในวรรณกรรมชุดผสมผสาน พระนิพนธ์ในพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ด้านเนื้อหา แนวคิด และกลวิธีทางวรรณศิลป์ ผู้เขียนคัดเลือกบทความด้านการเมืองการปกครองซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและมีลักษณะโดดเด่น จากวรรณกรรมรวมเล่มที่จัดพิมพ์แล้วในชื่อ “วรรณกรรมชุดผสมผสาน” จำนวน 5 ชุด ผู้รวบรวมบทความรวมเล่ม คือ ล.อุดมศรี ซึ่งรวบรวมจากหนังสือพิมพ์ประมวลมารค (รายสัปดาห์) ประมวลยุทธ (รายสัปดาห์) และประมวลวัน (รายสัปดาห์) ที่เผยแพร่ระหว่าง พ.ศ.2477 ถึง พ.ศ.2486 ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นพระปรีชาญาณในพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ในด้านการประพันธ์ พระองค์ทรงถ่ายทอดเนื้อหาด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับระบอบการปกครอง สงครามโลกและการเมืองระหว่างประเทศ ผู้นำทางการเมือง และปัญหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญและอ่อนไหวในสังคมไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้วยการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ เช่น การเสียดสี การใช้เรื่องเล่า การใช้ภาพพจน์ เป็นต้น ส่งผลให้พระองค์ทรงสามารถให้ทั้งความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองก่อปรกกับการวิพากษ์สังคมอย่างแนบเนียน

1.4.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาบทความในฐานะสื่อสารมวลชน

สุกัญญา ตีระวนิช (2532) เขียนงานวิจัยเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการหนังสือพิมพ์” งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเฉพาะหนังสือพิมพ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อแสดงบทบาทของรัชกาลที่ 6 ในวงการหนังสือพิมพ์ กับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ในรัชสมัยดังกล่าว ตลอดจนนำเสนอและวิเคราะห์เนื้อหาในบทความในหนังสือพิมพ์บางฉบับที่มีอิทธิพลในสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น *ดุสิตสมิต ไทย กรุงเทพเดลิเมล์ จีนโนสยามวารศัพท์* ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อพัฒนาการของหนังสือพิมพ์ ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง รวมถึงความสนพระทัยในการหนังสือพิมพ์ของพระมหากษัตริย์ ทำให้การแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์ หรือที่เรียกว่า สงครามปากกาเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งพระมหากษัตริย์และหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ล้วนเสนอเนื้อหาเพื่อวิพากษ์สังคมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการวิพากษ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย กล่าวได้ว่าความเป็นไปของสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ ล้วนส่งอิทธิพลต่อพัฒนาการของหนังสือพิมพ์ไทย

วัลย์ลิกา อังสกุล (2540) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเห็นเกี่ยวกับ สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทย ระหว่างนักหนังสือพิมพ์ ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ 6” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาบทความแสดงความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุที่มีความขัดแย้งทางความคิดเห็นที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และเพื่อเข้าใจทิศทางการเมืองไทย ทั้งนี้ ผู้เขียนคัดเลือกข้อมูล ดังนี้ 1. บทความในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยคัดเลือกเฉพาะบทความที่ทรงใช้นามปากกาว่าอัศวพาหุ 2. บทความของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) 3. บทความของนายเชียวสุตเส็ง สีบุญเรือง 4. บทความของพระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ (หม่อมราชวงศ์ประยูร อิศรศักดิ์ หรือ โคนันทวิศาล) 5. บทความของนาคราชในหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมต์ และ 6. บทความของนายกรรมกรหรือนายกรรมพลในหนังสือพิมพ์กรรมกร

ผลการศึกษารูปได้ว่า ตั้งแต่สยามทำการค้าขายกับตะวันตกเมื่อ พ.ศ.2398 การรับอิทธิพลด้านการพิมพ์จากตะวันตก และการที่ปัญญาชนได้เห็นความเหลื่อมล้ำจากชาติอื่น กลายเป็นปัญหาที่สะสมมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทำให้มีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทั้งนี้ ประเด็นที่ผู้เขียนบทความโต้แย้งกันมักเป็นประเด็นเรื่องระบอบการปกครอง และสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน ซึ่งเป็นประเด็นที่ฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชนเห็นแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องอำนาจ กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งพยายามรักษาอำนาจ ส่วนอีกฝ่ายต้องการลดทอนอำนาจของรัฐเพื่อให้ประชาชนเท่าเทียมกัน

พรรัตน์ ทองพูล (2545) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างความชอบธรรมทางความคิดในบทความโต้แย้งระหว่างรัชกาลที่ 6 กับหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านในสงครามปากกา (พ.ศ. 2455-2465)” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความคิดเห็นของฝ่ายตนเองทั้งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และฝ่ายที่เห็นต่างจากพระองค์ ผู้เขียนคัดเลือกบทความด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เฉพาะในช่วงสงครามปากกา คือ พ.ศ.2455-2465 และเลือกใช้ทฤษฎีด้านสื่อสารมวลชนมาวิเคราะห์บทความ ทั้งนี้ ข้อมูลบทความในรัชกาลที่ 6 ผู้เขียนคัดเลือกจากหนังสือพิมพ์ไทย สมุทสาร และสยามออบเซอร์เวอร์ จำนวนทั้งสิ้น 54 เรื่อง ส่วนบทความของฝ่ายค้าน ได้แก่ กรุงเทพเดลิเมต์ จินโนสยามวารศัพท์ และกรรมกร รวมทั้งหมด 42 เรื่อง

ผู้เขียนมีวิธีการในการศึกษา คือ นำทฤษฎีหลากหลายมาช่วยในการจัดข้อมูลและวิเคราะห์ทฤษฎีในการสร้างความชอบธรรม เช่น ทฤษฎีสื่อสารมวลชน ทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีประวัติศาสตร์วิเคราะห์ ทฤษฎีโน้มน้าวใจ เป็นต้น ผลการศึกษาทำให้ทราบว่ามีการโต้ตอบกันด้วยประเด็นด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด (พรรัตน์ ทองพูล, 2545: 178) นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านมีกลวิธีในการสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายของตนเอง เช่น การโน้มน้าวใจ การโจมตี

ฝ่ายตรงข้าม โดยที่รัชกาลที่ 6 จะทรงใช้วิธีโน้มน้าวใจด้วยการสร้างความน่าเชื่อถือ การใช้จิตวิทยา และการใช้เหตุผล ส่วนฝ่ายค้านจะเน้นการโต้ตอบด้วยลีลาภาษา มุ่งไปที่การโต้แย้งและเสนอแนะสิ่งที่รัฐบาลควรกระทำ

เมื่อพิจารณาการวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมในบทความโต้แย้งดังกล่าว พบว่าผู้เขียนใช้กรอบทฤษฎีทางสื่อสารมวลชนมาเป็นกรอบในการจัดประเด็น เช่น การใช้หลักจิตวิทยา หากบทความใดเข้าหลักจิตวิทยา ผู้เขียนจะยกตัวอย่างประกอบ หรือเรื่องลีลาภาษา การใช้ภาษาในข่าวจะต้องให้ภาพ ผู้เขียนจึงเลือกวิเคราะห์เฉพาะภาพพจน์ ได้แก่ ความเปรียบ การใช้คำถามชวนคิด (rhetorical question) และการทำความ (allusion)

จะเห็นว่าวิธีคิดและวิเคราะห์ของวิทยานิพนธ์ข้างต้นอยู่บนพื้นฐานของการสื่อสารแบบ “ข่าว” ด้วยเหตุนี้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การโน้มน้าวใจ การใช้หลักจิตวิทยา การใช้หลักเหตุผล ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและภาษาที่ผู้เขียนสื่อสารเพื่อสื่อความคิด ทั้งนี้ ด้วยหลักการของสื่อสารมวลชน ผู้เขียนจะต้องสื่อสารภายใต้กรอบศีลธรรม จริยธรรม และปรัชญา

สุกัญญา สุตบรรทัด (2545) เขียนงานวิจัยเรื่อง “ประวัติการช่วงชิงสิทธิอำนาจทางข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์” งานวิจัยฉบับนี้เป็นชุดงานวิจัยที่รวบรวมการศึกษาที่ผ่านมาของผู้วิจัยจำนวน 3 งาน ได้แก่ “วิกฤติในวิวัฒนาการหนังสือพิมพ์ไทย” (2542) “การยึดครองสิทธิอำนาจระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มก้าวหน้าโดยอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ก่อนปี 2475” (2543) และ “พัฒนาการการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และอุดมการณ์ ของหนังสือพิมพ์ไทย ภายใต้แรงกดดันของกลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มผลประโยชน์” (2545)

งานวิจัยทั้ง 3 งานข้างต้นเป็นมุมมองและวิธีการศึกษาในทางนิเทศศาสตร์ ผู้เขียนนำเสนอในลักษณะของพัฒนาการหนังสือพิมพ์ไทยซึ่งทำให้เห็นประวัติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่ยุคแรกๆ ที่มีโรงพิมพ์กระทั่งปัจจุบัน (หลังพ.ศ.2535) ยกเว้นแต่งานวิจัยเรื่อง “การยึดครองสิทธิอำนาจระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มก้าวหน้าโดยอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ก่อนปี 2475” ที่ศึกษาหนังสือพิมพ์ในช่วงยุคเริ่มแรกที่มีโรงพิมพ์ถึงก่อน พ.ศ.2475

วิธีการศึกษาในงานวิจัยดังกล่าว ไม่ได้เน้นไปที่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยบทความในหนังสือพิมพ์ แต่ผู้เขียนนำข้อมูลในหนังสือพิมพ์มาเป็นเพียงส่วนประกอบในการเสนอพัฒนาการของหนังสือพิมพ์ไทยและการปะทะกันทางการเมืองของกลุ่มอำนาจในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย เช่น สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยรัชกาลที่ 6 มีการใช้วาทกรรมเรื่องความศิวิไลซ์ วาทกรรมเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น การสำรวจข้อมูลหนังสือพิมพ์และการนำเสนอประเด็นการต่อรองทางอำนาจโดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือ ทำให้เห็นทิศทางและความเคลื่อนไหว

ของหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ยุคก่อตั้งกระทั่งในยุคปัจจุบันซึ่งมีบริบททางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของกิจการหนังสือพิมพ์

1.1.4.3 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองผ่านบทความ

ธนพงศ์ จิตต์สง่า (2552) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ““วชิรญาณ” กับการแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำของสยาม พ.ศ.2427-2448” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษากิจกรรมของชนชั้นนำที่เกิดขึ้นในหอพระสมุดวชิรญาณ กิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งในหอพระสมุด คือ การพิมพ์หนังสือ *วชิรญาณ* และ *วชิรญาณพิเศษ* ความสำคัญของหนังสือดังกล่าวสะท้อนถึงการแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำและการสร้างมาตรฐานให้กับความรู้ในสังคมไทย ตลอดจนแสดงให้เห็นการปรับตัวของชนชั้นนำเข้ากับความคิดวิไลซ์ของตะวันตก หากพิจารณาแง่มุมของการวิพากษ์ พบว่า ความรู้ต่าง ๆ ของชนชั้นนำไทยในวชิรญาณเป็นการวิพากษ์สิ่งที่มีอยู่เดิมในสังคมไทย และควรที่จะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมยุครัฐสมัยใหม่ เช่น การตีความพระราชพิธีต่าง ๆ ในพระราชพิธีสิบสองเดือน หรือการสร้างพระราชพิธีใหม่ขึ้นมา เพื่อต่อสู้กับการวิพากษ์ของชาวตะวันตก การวิพากษ์เรื่องของผู้ชายมีภรรยาหลายคน การวิพากษ์วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ล้ำหลัง

เทพ บุญตานนท์ (2556) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหารของรัชกาลที่ 6 ทั้งจากพระราชกรณียกิจที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การซื้อเรือรบหลวงพระร่วง การก่อตั้งกรมอากาศยาน การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 และจากหนังสือพิมพ์ที่รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นบรรณาธิการ รวมถึงพระราชนิพนธ์บทละคร ได้แก่ *ดุสิตสมิต* *สมุทसार* บทละครพูด *ฉวยอำนาจ* *หนามยอกเอาหนามบ่ง* *หัวใจนักรบ* และ *ร.ต.ส.นนทรี* ผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์ ได้แก่ *ดุสิตสมิต* และ *สมุทसार* ทำให้ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พื้นที่หนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* และ *สมุทसार* เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทหาร และให้เข้าใจสาเหตุที่ต้องเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 และอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร ตลอดจนการสร้างสำนึกให้ทหารจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

บุญพิสิฐ ศรีหงส์ (2556) เขียนวิทยานิพนธ์ “งานนิพนธ์ของ ก.ศ.ร. กุหลาบ: ชนชั้นนำและการสร้างองค์ความรู้ในสยามต้นยุคใหม่” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษางานเขียนของก.ศ.ร. กุหลาบในหนังสือพิมพ์ *สยามออบเซอร์เวอร์* *สยามไมตรี* *บางกอกไทม์* และ *สยามประเพณี* เพื่อแสดงให้เห็นว่างานนิพนธ์ของก.ศ.ร. กุหลาบมีหลากหลายประเภท เช่น งานนิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์ ด้านข่าว

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะงานแสดงทัศนศาสตร์ทางการเมือง และเป็นจุดเปลี่ยนผ่านระหว่างความรู้แบบเก่ากับความรู้แบบใหม่ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ก.ศ.ร.กุหลาบได้สร้างสรรค์งานเขียนโดยทำตามแบบแผนของชนชั้นนำประกอบกับการสร้างองค์ความรู้แบบใหม่ให้กับคนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตาม แม้ก.ศ.ร.กุหลาบจะเลือกปรับขนบเดิมมาประพันธ์งาน รวมถึงนำเสนอความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเช่นที่ชนชั้นนำกระทำ แต่การที่ ก.ศ.ร.กุหลาบเป็นสามัญชนประกอบกับเสนอเรื่องที่ขัดแย้งกับความคิดของชนชั้นนำ โดยเฉพาะการวิพากษ์เรื่องเชิงการเมือง เช่น วิพากษ์ระบอบการปกครอง การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล การวิพากษ์เรื่องกระบวนการยุติธรรม ความศิวิไลซ์ของสยาม อย่างไรก็ตาม การแสดงทัศนศาสตร์ของ ก.ศ.ร.กุหลาบ โดยเฉพาะประเด็นการเมืองที่เสนอระบอบการเมืองที่มีรัฐสภา ขัดแย้งกับชนชั้นนำของสยาม ส่งผลให้ในเวลาต่อมา ก.ศ.ร.กุหลาบต้องยุติบทบาทของตนเองพร้อมกับถูกทำให้กลายเป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือ

Matthew Phillip Copeland (1993) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “Contested Nationalism And the 1932 Overthrow of the Absolute Monarchy in Siam” มีวัตถุประสงค์ศึกษาการโต้แย้งของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทำให้เกิดลัทธิชาตินิยมกระทั่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ.2475 เพื่อพิสูจน์ว่าแต่ละฝ่ายมีการกล่าวเกินจริงและสร้างวาทกรรมในสังคม ประการสำคัญคือผู้เขียนต้องการเสนอให้เห็นว่าพัฒนาการของชาตินิยมในไทยไม่แตกต่างไปจากประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ ผู้เขียนคัดเลือกข้อมูลจากหนังสือพิมพ์จำนวน 54 ฉบับ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 โดยในบทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์ดังกล่าวกล่าวถึงหนังสือพิมพ์การเมืองด้วย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชาติไทยไม่ได้ถูกชนชั้นนำไทยกำหนดเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากกระบวนการของการต่อสู้จากการวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้ชนชั้นนำไทยจึงต่อสู้ผ่านหนังสือพิมพ์ด้วยการสถาปนาแนวคิดที่ว่าชาติคือพระมหากษัตริย์ พระองค์คือผู้ที่รักชาติอย่างแท้จริง และพระองค์ทรงเป็นตัวแทนของชาติ ฉะนั้นความขัดแย้งใด ๆ จะไม่เกิดขึ้นอีก อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวถูกโต้แย้งจากหลายฝ่าย กระทั่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 เนื่องจากหลายฝ่ายเห็นว่าราชาธิปไตยเป็นอุปสรรคต่อชาติ หลังจากนั้นสังคมไทยยังไม่ได้ชาติตามที่ต้องการเนื่องจากมีคนที่เห็นด้วยกับทหารซึ่งเป็นผู้นำเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงต่อต้าน นอกจากนั้น ยังมีการแทรกแซงจากต่างประเทศที่ต้องการเห็นไทยเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นสาธารณรัฐ จึงยิ่งทำให้กลุ่มอำนาจต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้นกับเกิดเหตุการณ์รัฐประหารบ่อยครั้งกระทั่งเกิดรัฐบาลที่ล่อหลอมจากบริบทที่เฉพาะของสังคมไทย คือ รัฐบาลที่มีทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากกลุ่มทหารเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดในสังคมไทยเกิดจากกลุ่มพลเรือนส่วนทหารดำรงอยู่เพื่อชาติและช่วยรักษาความสงบของชาติจึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้ที่สนับสนุนรัฐบาล

ที่ดีและช่วยขับไล่รัฐบาลที่ไม่ดีออกไป กล่าวได้ว่าชาติไทยที่ปรากฏผ่านการวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ เป็นชาติที่พลเรือนมีความขัดแย้งกันซึ่งนำมาสู่ปัญหาในบ้านเมือง ขณะที่ทหารทำให้ชาติสงบสุข

Thanapol Limapichart (2009) เขียนงานวิจัยเรื่อง “The Emergence of the Siamese Public Sphere: Colonial Modernity, Print Culture and the Practice of Criticism (1860s-1910s)” บทความเรื่องนี้กล่าวถึงบริบททางสังคมและความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ที่มีการพิมพ์เข้ามาในสยามประมาณช่วงรัชกาลที่ 3 หนังสือพิมพ์เป็นพื้นที่สาธารณะที่ก่อให้เกิดงานเขียนใหม่ วัฒนธรรมแบบใหม่ รวมถึงธุรกิจการพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์เป็นพื้นที่ที่ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมในสังคม เป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการถกเถียง ดังกรณีของหลวงพิไชยวารวิพากษ์เรื่องการทุจริตของหลวง ภาชีวิเศษ (Limapichart, 2009: 375) นอกจากนี้พื้นที่หนังสือพิมพ์ยังทำให้ชนชั้นนำไทยวิตกกังวล เนื่องจากสิ่งที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไป ชนชั้นนำไทยจึงพยายามหาวิธีในการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ด้วยการออกหนังสือพิมพ์ของตนเอง อนึ่ง เมื่อพิจารณาสมัยรัชกาลที่ 6 พบว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลถูกหนังสือพิมพ์ควบคุม ผู้อ่านมีแนวโน้มที่จะเชื่อหนังสือพิมพ์ อย่างง่ายดาย ก่อให้เกิดการโต้เถียงและแสดงจุดยืนผ่านหนังสือพิมพ์ ส่งผลให้การสร้างสรรค์งานเขียนในหนังสือพิมพ์ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

1.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

หากกล่าวถึงวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย จะต้องเข้าใจเป็นลำดับแรกว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการสืบทอด สร้างสรรค์ และดำรงคงอยู่ วรรณกรรมมีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือ มีการสืบทอด และการสร้างวรรณกรรมไทยให้ยังคงอยู่ อาจด้วยการสืบทอดจากสิ่งที่มีอยู่เดิม หรือการนำของเดิมมาปรับเปลี่ยนต่อยอด

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยเพื่อจะเสนอให้เห็นว่าในวงวรรณกรรมไทยมีการศึกษาแนวดังกล่าวอย่างไรบ้าง หากทำความเข้าใจงานที่มีศึกษามาแล้ว จะทำให้เห็นภาพของการศึกษาบทความวิพากษ์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิพากษ์จำนวนมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทความวิพากษ์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของผู้วิจัย รวมทั้งอาจเลือกงานวิจัยบางงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์โดยตรงมาเป็นตัวอย่าง เพื่อนำเสนอให้เห็นภาพรวมและภาพกว้างของการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย อันนำมาสู่การเข้าใจความสำคัญของบทความวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

วิลาสินี อินทวงศ์ (2559) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “เพลงยาวในฐานะบทวิพากษ์สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาเนื้อหาและลักษณะเด่นของเพลงยาววิพากษ์สมัยรัตนโกสินทร์ แต่เดิมเพลงยาวมักใช้เพื่อแสดงอารมณ์รักและอารมณ์สะเทือนใจต่าง ๆ แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์มีเพลงยาวที่มีเนื้อหาแตกต่างไปจากอดีต คือ มีเนื้อหาวิพากษ์สังคม ทั้งวิพากษ์บุคคลและวิพากษ์ปัญหาสังคม ชื่อนำสังเกตจากวิทยานิพนธ์ฉบับดังกล่าว คือ การวิพากษ์บุคคลมีปรากฏในเพลงยาวสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนการวิพากษ์ปัญหาในสังคมจะปรากฏในเพลงยาวหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง อีกทั้งไม่พบเพลงยาววิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงสมัยรัชกาลที่ 8 (วิลาสินี อินทวงศ์, 2559: 43) ส่วนกลวิธีที่ใช้วิพากษ์ เช่น การใช้ถ้อยคำแฝงนัย การใช้ความเปรียบ การใช้เครื่องหมายการอ้างอิง ผลการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นว่าสมัยรัตนโกสินทร์เริ่มมีวรรณกรรมร้อยกรองที่ใช้เพื่อวิพากษ์สังคม ซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในยุคที่มีการจารึกเพลงยาวที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และยุคของการพิมพ์เจริญก้าวหน้า ที่ทำให้เพลงยาวได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างขึ้น

วิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรมซึ่งมีประเด็นการวิพากษ์สังคม เช่น ชนิดตา โชติช่วง (2555) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วาทกรรมการพัฒนาและประชาสังคมในเรื่องสั้นชนบทไทย พ.ศ. 2530-2539” ชฎาพร สุวรรณรัตน์ (2559) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ในป่าดงดิบ: การวิพากษ์วาทกรรมพัฒนาในนวนิยายชุด เพชรพระอุมา” วิทยานิพนธ์ทั้งสองฉบับดังกล่าวได้แสดงให้เห็นการโต้ตอบวาทกรรมพัฒนา เช่น งานวิจัยของชนิดตา เสนอให้เห็นว่า ในช่วง พ.ศ.2530-2539 รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เกิดการย้ายถิ่นฐาน ประชากรล้นเมือง เรื่องสั้นชนบทไทยได้โต้ตอบวาทกรรมของรัฐบาล เช่น การเสนอภาพตัวแทนการต่อสู้ของคนชนบท แสดงพลังและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนชนบท ด้วยการใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การเสียดสี โดยใช้ถ้อยคำนัยพลิกผัน เพื่อเสียดสีกลุ่มชนชั้นปกครองที่เห็นว่าชนบทพัฒนาแล้วทั้งที่ในความเป็นจริงคนชนบทยังมีชีวิตลำบากอยู่ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ของชฎาพร ที่เสนอให้เห็นว่า เพชรพระอุมาเป็นวรรณกรรมที่มีการโต้ตอบกับวาทกรรมพัฒนาของรัฐบาลในช่วงประมาณ พ.ศ.2500 เป็นการปะทะกันระหว่างการพัฒนา กับความเป็นพื้นถิ่น เช่น การทำให้คนไทยเหนือกว่าคนตะวันตก การเสียดสีรัฐบาลที่พยายามพัฒนาประเทศหลายด้านตามชาติตะวันตกจนเกินพอดีซึ่งเหมือนกับการยึดยึดความเจริญอันล้นเกินให้กับสังคมไทย การเสียดสีการให้อภิสิทธิ์กับนายทุนในการทำธุรกิจบนพื้นที่ป่า การเสียดสีชาติมหาอำนาจ

พิมพ์วิภา พิณิจ (2563) เขียนวิทยานิพนธ์ “กระบวนการสร้างความหมายในนิยายเบงคลีของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และกระบวนการสร้างความหมายในนิยายเบงคลีฉบับแปลของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ คือ นิยาย

เบงคลีวิพากษ์ประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจของเทพเจ้า เห็นว่าความมุ่งมั่นของมนุษย์มีอำนาจเหนือกว่าเทพเจ้า การวิพากษ์วรรณกรรมพราหมณ์ การวิพากษ์เทศสถานะของสตรีในวัฒนธรรมอินเดียที่ผู้หญิงมีสถานะต่ำกว่าผู้ชาย ด้วยการเสนอว่าผู้หญิงเป็นเพศที่เข้มแข็ง กล้าหาญ และเด็ดเดี่ยว มีสิทธิ์เลือกคู่ครองด้วยตนเอง สามีภรรยา มีสถานะที่เท่าเทียมกัน จะเห็นได้ว่า นิยายเบงคลีเป็นตัวบทหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีการแปลให้เข้ากับบริบทในสังคมไทยซึ่งสามารถวิพากษ์ค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน

สุพิชญา ชัตติยะมาน (2563) เขียนวิทยานิพนธ์ “อาชุนิยายในฐานะวรรณกรรมวิพากษ์สังคม: กรณีศึกษาเรื่องชุด พุ่มรัก พานสิงห์ ของวินทร์ เลียววาริณ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีสร้างลักษณะอาชุนิยายในเรื่องชุด พุ่มรัก พานสิงห์ และวิเคราะห์การวิพากษ์สังคมในงานดังกล่าว ประเด็นที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ อาชุนิยายดังกล่าววิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ ในสังคม เช่น การวิพากษ์การเมืองการปกครอง การวิพากษ์ระบบราชการและความอยู่ดีศรีธรรมในสังคม การวิพากษ์ความรุนแรงในสังคม การวิพากษ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมดังกล่าวให้ทั้งความบันเทิงและยังเป็นพื้นที่ในการวิพากษ์ปัญหาสังคมอย่างแยบยล

จากที่กล่าวมานั้น ในภาพรวมจะเห็นว่า การศึกษาที่ผ่านมามีการศึกษาบทความความในสมัยรัชกาลที่ 6 บ้างแล้ว ไม่ว่าจะเป็พระราชนิพนธ์บทความในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือบทความของผู้เขียนคนอื่น ๆ ในสมัยดังกล่าว สิ่งที่น่าสนใจ คือ การศึกษาวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ 6 มักพบงานวิจัยที่ศึกษาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นจำนวนมาก แนวคิดที่ได้จากการวิเคราะห์พระราชนิพนธ์ทุกประเภทมักจะสอดคล้องกัน โดยเฉพาะเรื่องความรักชาติ การจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ หรือการเป็นพลเมืองที่ดี ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิพากษ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยทำให้เห็นว่าในวงวรรณกรรมไทยมีงานเขียนเชิงวิพากษ์มาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ในรูปแบบวรรณกรรมร้อยกรอง ส่วนการวิพากษ์ในวรรณกรรมร้อยแก้วเริ่มมีปรากฏในยุคที่การพิมพ์เจริญก้าวหน้า คือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา งานวิจัยดังกล่าวทำให้เห็นว่าตัวบทวรรณกรรมไม่เพียงแต่จะให้ความบันเทิงหรือนำเสนอสภาพสังคม หากแต่ยังเป็นพื้นที่ในการวิพากษ์สังคมด้วย ซึ่งพบว่าการวิพากษ์รัฐบาล นโยบาย นักการเมือง จะมีปรากฏเด่นชัดขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว น่าจะทำให้เห็นว่าบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นกลุ่มข้อมูลอีกประเภทหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีความน่าสนใจ แต่ยังไม่มีการศึกษาในทางวรรณคดีไทยมาก่อน และยังไม่มีการจัดตัวบทเหล่านี้เป็นประเภท

วรรณกรรม การศึกษาบทความวิพากษ์จึงน่าจะช่วยเติมเต็มความรู้ความเข้าใจที่มีต่อวรรณกรรมวิพากษ์ อีกทั้งยังทำให้เห็นว่ายังมีตัวบทอีกประเภทหนึ่งในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยด้วย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ที่นำมาศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังกล่าวจากหนังสือพิมพ์ภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ทุกฉบับเท่าที่มีหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2563-2565) ทั้งจากหนังสือ เอกสารหายาก ไมโครฟิล์ม ไมโครแจ็กเก็ต และข้อมูลที่มีเผยแพร่ทางออนไลน์ โดยเก็บเนื้อหาครอบคลุมทุกด้าน ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม

บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ที่นำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงค่อนข้างครบถ้วน กล่าวคือ มีจำนวน 15 ฉบับ และมีจำนวนบทความวิพากษ์ทั้งสิ้น 1,213 เรื่อง ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้¹

ตารางที่ 1 รายชื่อหนังสือพิมพ์ไทยและจำนวนบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6

ลำดับที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	เจ้าของ	กำหนดออก	ปีที่เริ่ม-เลิก	จำนวนบทความ
1	จีนโนสยามวารศัพท์	นายเชียวสุตเส็ง สีบุญเรือง	รายวัน	2450-2466	382
2	กรุงเทพฯเดลิเมล์	บริษัทสยามพีเรส/กรมพระคลังข้างที่	รายวัน	2451-2476	172
3	พิมพ์ไทย	พระยาอิศรพันธ์โสภณ (ประมาณ พ.ศ.2460) /จมีนเทพดรุณาทร	รายวัน	2451-249x	56
4	ธง	แม่เสงี่ยม	รายสัปดาห์	2456-2457	14
5	ดุสิตสมิต	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	รายสามเดือน	2461-2467	51
6	ดุสิตสมัย ²	พระบาทสมเด็จพระ	รายวัน	2462	21

¹ รายชื่อหนังสือพิมพ์ไทยที่มีบทความวิพากษ์รวบรวมจากเท่าที่มีในปัจจุบัน ณ หอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดอื่น ๆ กอปรกับการค้นคว้าจากหนังสือที่รวบรวมรายชื่อหนังสือพิมพ์ในไทย ได้แก่ 1.วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย 2.รายนามหนังสือพิมพ์ข่าวซึ่งออกเป็นระยะในประเทศไทย

		มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว			
7	สยามราษฎร์	โรงพิมพ์ศรีกรุง	รายวัน	2463-2468	268
8	แสงอาทิตย์	ไม่ระบุ	รายสัปดาห์	2464	23
9	กรรมกร	นายศรี	รายสัปดาห์	2465-2467	104
10	มอริ่งโพสต์	นางทวล ว.กนิษฐ จินดา	รายวัน	2467	25
11	แหลมทอง	นายพงษ์ไทยแท้	รายสัปดาห์	2467	20
12	ปราบธรรม	นายซาปาร์	รายสัปดาห์	2467	12
13	เกราะเหล็ก	นายเจริญ ร่วมสุข	รายสัปดาห์	2468-2469	17
14	ยามาโต	นายโอ มียาควา	รายวัน	2465-2466	32
15	รวมไมโครแจ็กเก็ต หนังสือพิมพ์ มี สยามวีโร ธรรมานุ สร และมังกรแดง	สยามวีโร-นายชั้น ว.ร.ภ. ธรรมานุสร-ไม่ระบุ มังกรแดง-นายต๋น	สยามวีโร- รายสัปดาห์ ธรรมานุ สร-ไม่ระบุ มังกรแดง- รายสัปดาห์	สยามวีโร- 2465 ธรรมานุสร- ไม่ระบุ มังกรแดง- 2465	16

1.5.2 บทความวิพากษ์มาจากหนังสือพิมพ์การเมือง (Political Journalism/Newspaper) (Habermas, 1974: 53; Copeland, 1993: 52; Limapichart, 2009: 387) ของไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มุ่งเสนอบทความวิพากษ์สังคมหรือประเด็นปัญหาในบ้านเมืองเป็นส่วนสำคัญในหนังสือพิมพ์เท่านั้น

ดังนั้นผู้วิจัยจะไม่เก็บข้อมูลบทความจากหนังสือพิมพ์ที่มีวัตถุประสงค์ลงพิมพ์เรื่องอ่านเล่นแต่มีสอดแทรกบทความวิพากษ์สังคมอยู่บ้างในบางซีอฉบับ เช่น *ผดุงวิทยา เด็กไทย ไทยเขษม* เนื่องจากหนังสือพิมพ์เหล่านี้ แม้จะมีปรากฏบทความวิพากษ์บ้าง แต่ไม่ได้เป็นส่วนสำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์

² หนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมัย* เป็นหนังสือพิมพ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ว่า *ดุสิตสมัย* จะดำเนินการและวางจำหน่ายในเมืองดุสิตธานี (สยามพิมพ์การฯ, 2565: 156) แต่ผู้วิจัยพบว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่เกิดขึ้นท่ามกลางหนังสือพิมพ์การเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐโดยเฉพาะ (Limapichart, 2009: 397) อีกทั้งยังมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเรื่องบ้านเมืองในสมัยดังกล่าวและมีปฏิกิริยาโต้ตอบความคิดเห็นในสังคมหรือจากหนังสือพิมพ์ซีอฉบับอื่น ๆ ด้วย ไม่ได้นำเสนอเฉพาะเรื่องราวในเมืองดุสิตธานีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำมารวมไว้ในขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้

ส่วนสำคัญในหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับดังกล่าว คือ บันเทิงคดี เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล เป็นต้น

1.6 นิยามศัพท์

การวิพากษ์ หมายถึง การแสดงจุดเด่นและข้อจำกัดของสิ่งต่าง ๆ ด้วยการใช้ข้อมูลหลักฐาน มาสนับสนุนความคิด เพื่อทำความเข้าใจความเป็นไปได้ต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนเข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขจัดการปัญหาที่มี

บทความวิพากษ์ หมายถึง ข้อเขียนที่เผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์เพื่อนำเสนอประเด็นทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทั้งในเชิงเห็นด้วย เห็นต่าง และการเสนอแนะ โดยมีข้อเท็จจริงของยุคสมัยหรือการให้เหตุผลรองรับ

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 หมายถึง งานเขียนร้อยแก้ววิพากษ์เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ประเด็นที่วิพากษ์ต้องเป็นเรื่องที่สดใหม่หรือเป็นเรื่องที่สังคมไทยสนใจในขณะนั้น (current affairs) ตลอดจนเป็นงานเขียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม

วัฒนธรรมวรรณศิลป์³ หมายถึง การสืบทอดและการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทยให้ยังคงอยู่ อาจด้วยการสืบทอดจากสิ่งที่มีอยู่เดิม หรือการนำของเดิมมาปรับเปลี่ยนต่อยอด วัฒนธรรมวรรณศิลป์ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้หมายถึงวรรณศิลป์ที่เกี่ยวกับสุนทรียภาพทางภาษา หากแต่เป็นการพินิจวรรณกรรมไทยที่มีลักษณะเหมือนกับวัฒนธรรมที่มีการสืบทอด สร้างสรรค์ และต่อยอด ให้เหมาะกับยุคสมัย เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นดำรงคงอยู่สืบไป วัฒนธรรมวรรณศิลป์ในที่นี้จึงเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอความคิดของตัวบทวรรณกรรมที่มีการสืบทอด สร้างสรรค์ และต่อยอด

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.7.1 “บทความ” และ “บทความวิพากษ์” ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นงานเขียนที่อยู่ในหนังสือพิมพ์ ฉะนั้น การใช้คำว่า บทความและบทความวิพากษ์ โดยไม่มีคำว่า “ในหนังสือพิมพ์” จะหมายถึง บทความในหนังสือพิมพ์ และบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์

³ ผู้วิจัยนิยามคำนี้จากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมวรรณศิลป์ (literary culture) ซึ่งมักไม่ระบุความหมายของคำนี้อย่างชัดเจน หากแต่เป็นการศึกษาที่ทำให้เห็นวัฒนธรรมของการประพันธ์ เช่น Literary Culture in Cuba: Revolution, Nation-building and the Book (2012), Elizabethan Publishing and the Makings of Literary Culture (2018), Literary Manuscript Culture in Romantic Britain (2020)

1.7.2 การขีดเส้นใต้ที่แสดงในตัวอย่างตามที่ผู้วิจัยได้ยกไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการคัดลอกตามตัวบทต้นฉบับ หากเป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการเน้นให้เห็นชัดเพื่อจะอธิบายข้อความนั้นต่อไป ผู้วิจัยจะใช้ตัวเอน ดังตัวอย่าง

เราไม่ได้ยกเว้นคนอย่างพระราชเสวกหรือหนังสือพิมพ์ไทย ว่าจะเป็นผู้ที่เราจะติเตียน
ไม่ได้ มันสุดแล้วแต่ความประพฤติจะดีหรือเลว ให้ยิ่งกว่าพระราชเสวกอีก
...ส่วนถ้อยคำอันหยาบคายต่าง ๆ นั้น ผู้ที่มีสมบัติผู้ดีเขาไม่ค่อยจะนิยมกันหรอก

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1.8.1 เก็บรวบรวมข้อมูลบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6
- 1.8.2 ศึกษาภูมิหลังที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการวิพากษ์ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 และบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6
- 1.8.3 วิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6
- 1.8.4 วิเคราะห์ความสำคัญของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย
- 1.8.5 สรุปและอภิปรายผล

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.9.1 ทำให้เข้าใจลักษณะงานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6
- 1.9.2 ทำให้เข้าใจความสำคัญของงานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ที่มีต่อสังคมไทยและวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย
- 1.9.3 เป็นแนวทางในการศึกษางานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ในช่วงสมัยอื่นต่อไป

บทที่ 2

บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6

ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะทบทวนเกี่ยวกับภูมิหลังของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อทำความเข้าใจความหมายของการวิพากษ์ และลักษณะของบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นยุคบุกเบิกของงานเขียนประเภทบทความเพื่อนำเสนอให้เห็นพัฒนาการของงานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ อันจะนำมาสู่ความเข้าใจว่าบทความวิพากษ์คืออะไรและมีลักษณะเฉพาะอย่างไร ดังจะกล่าวเป็นลำดับตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการวิพากษ์และบทความวิพากษ์

2.2 กำเนิดของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

2.1 ความหมายของการวิพากษ์และบทความวิพากษ์

คำว่า “วิพากษ์” และ “บทความวิพากษ์” เป็นคำที่ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าหมายถึงอะไร เนื่องจากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ใช้คำว่า “วิพากษ์” คู่กับ “วิจารณ์” และงานวิจัยหลายฉบับใช้คำว่า “วิพากษ์วิจารณ์” เช่นกัน นอกจากนี้ ในส่วนของบทความวิพากษ์ เป็นคำที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นตามลักษณะของกลุ่มข้อมูล ดังนั้น จึงต้องทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับทั้งสองคำดังกล่าว ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของการวิพากษ์

2.1.2 ความหมายของบทความวิพากษ์

2.1.1 ความหมายของการวิพากษ์

จากการสืบค้นหลักฐานพบว่าคำว่า “วิพากษ์” มีปรากฏในสังคมไทยประมาณ พ.ศ.2485-2486 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ไทยจัดตั้งองค์กรเพื่อบัญญัติศัพท์ไทยในระดับชาติ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2547: 201) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงอธิบาย “การวิพากษ์” ในวรรณคดีสาร⁴ เล่มที่ 1 ปีที่ 2 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2486 ไว้ว่า

“การสำรวจตรวจความดู review ซึ่งได้แก่การวิจารณ์ตามความหมายของศัพท์ที่ใช้กันหยุ่นะบัดนี้ “คำวิจารณ์” เปนอีกรูปหนึ่งของคำ “พิจารณา” ซึ่งหมายถึง

---

⁴ ผู้วิจัยสะกดตามต้นฉบับ ในวรรณคดีสารจะสะกด “วิพากษ์” เป็น “วิพากษ์” สะกดวิจารณ์เป็นวิจารณ์ รวมถึงคำอื่น ๆ จะสะกดคำตามนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของ จอมพล ป.พิบูลสงครามในช่วง พ.ศ.2485-2487 ซึ่งมุ่งให้การสะกดคำในภาษาไทยกะทัดรัดและลดความซ้ำซ้อนของตัวอักษร

การสอบสวนหาข้อเท็จจริงและเหตุผล ถ้าจะเทียบกับวิธีพิจารณาของศาลแล้ว ก็ยังไม่
 กินความถึงขั้นพิพากษา แต่คริติซิซึม criticism รวมทั้งการพิพากษาบทประพันธ์ด้วย
 ว่าเพนบทประพันธ์ที่ดีหรือไม่ดี หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ เพนบทประพันธ์ที่มีค่า หรือไม่มี
 ค่า ฉะนั้นจึงใช้คำว่า วรณคดีวิพากษ์”

[...]

“การวิพากษ์เช่นนี้ ไทยเราเคยใช้ว่า ตี เช่น ตีละคร หมายความว่า ผู้แสดง
 แสดงบทบาทดีหรือไม่ดี รำท่าถูกแบบหรือไม่ถูก...แต่ความยากลำบากในวรณคดี
 วิพากษ์ เฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน อยู่ที่ว่า ไม่มีแบบหรือหลักเกณฑ์ตายตัว
 ครั้นจะตีไปตามอัตโนมัตของผู้ตี ผู้อ่านก็จะไม่เชื่อถือเป็นหลักฐาน...และโรคเกรงใจซึ่ง
 ระบาดอยู่อย่างแพร่หลายก็จะเข้ามาแซกแซง”

(วรณคดีสาร, 2486: 70-71)

หากพิจารณาคำว่า “วิจารณ์” กับ “วิพากษ์” จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่ากรมหมื่น
 นราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังเห็นว่าหากเปรียบเทียบระหว่างการวิจารณ์
 และการวิพากษ์กับการพิพากษาคติความของผู้พิพากษา การวิจารณ์จะอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณา
 และสืบสวนหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนการวิพากษ์ไม่เพียงแต่พิจารณาและสืบสวนข้อเท็จจริง แต่ยังมี
 การตัดสินหรือพิพากษาคติด้วย ซึ่งหมายความว่า การวิจารณ์อาจไม่จำเป็นต้องมีการตัดสินสิ่งที่กำลัง
 พิจารณาอยู่ก็ได้ เพียงแต่อาจให้ข้อมูลในการพิจารณาสิ่งนั้น ขณะที่การวิพากษ์จะต้องมีการตัดสินสิ่ง
 ที่กำลังพิจารณาอยู่

การวิพากษ์ในความหมายของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ข้างต้นเป็นการประเมินหรือ
 ตัดสินคุณค่าของตัวบทวรรณกรรม ในอดีตจะเรียกว่าเป็นการตำหนิหรือติ ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้สึกส่วน
 บุคคล (วรณคดีสาร เล่ม 2 ปีที่ 2, 2486: 69) คุณค่าของการวิพากษ์จะช่วยให้ผู้ประพันธ์สามารถใช้
 กำลังความสามารถของตนในการสร้างวรรณคดีในทางที่ได้ผลดีที่สุดและชอบด้วยเหตุผลที่สุด สำหรับ
 ผู้อ่าน การวิพากษ์จะช่วยให้ผู้อ่านชมชื่นวรรณคดีให้ได้รับอย่างดีที่สุด (วรณคดีสาร เล่ม 2 ปีที่ 2,
 2486: 70) นอกจากนี้ วรณคดีสารยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่นำมาวิพากษ์หรือประเมิน
 คุณค่าวรรณกรรม เช่น เกณฑ์ด้านวรรณศิลป์ รวมไปถึงการอธิบายตัวบทวรรณกรรมที่เป็นการวิพากษ์
 เช่น โปเอติกส์ (Poetics) ของอริสโตเติล ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าความหมายของการวิพากษ์ของกรม
 หมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ในวรณคดีสาร แบ่งได้เป็น 2 ความหมาย คือ การใช้หลักเกณฑ์ในทาง
 วรรณคดีเพื่อวิพากษ์ตัวบทวรรณกรรมอื่น และตัวบทวรรณกรรมที่มีการวิพากษ์เป็นส่วนสำคัญใน
 วรรณกรรมนั้น การวิพากษ์ในที่นี้จึงหมายถึงการสอบสวนหาข้อเท็จจริงด้วยเหตุผลและประเมินตัดสิน
 คุณค่าของตัวบทวรรณกรรม

ในทัศนะของฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) การวิพากษ์ ไม่ได้หมายถึงการพรรณนาโลกตามที่ปรากฏจริงเท่านั้น หากแต่จะต้องทำการประเมิน โดยแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นและข้อจำกัดของปรากฏการณ์นั้น (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 46)

จากนิยามข้างต้นทำให้ผู้วิจัยต้องทบทวนความแตกต่างระหว่างวิพากษ์กับวิจารณ์ เนื่องจากมีงานวิจัยจำนวนมากใช้คำว่า วิพากษ์วิจารณ์⁵ ในความหมายเดียวกัน หรือบางงานใช้คำว่าวิพากษ์บางงานใช้คำว่าวิจารณ์ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตและเกิดคำถามขึ้นว่า เช่นนั้นแล้ววิพากษ์คืออะไร และจะนำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ในความหมายใด

บทความ “วรรณคดีวิพากษ์คืออะไร” ในวารสาร*ปากไถ่ฉบับพิเศษ* กล่าวว่า การวิพากษ์ (Critique) คือการตัดสินพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับข้ออ้างที่นำเสนอโดยอาศัยวิจารณ์ญาณเป็นการสืบสวนเหตุผล (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2548: 76) นอกจากนี้ หากพิจารณาการวิพากษ์ในศาสตร์สาขาอื่น เช่น นิเทศศาสตร์ พบว่าในทางนิเทศศาสตร์ การวิพากษ์และการคิดแบบวิพากษ์ (Critical Mind) เป็นคุณลักษณะสำคัญของนักนิเทศศาสตร์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2540: 1) เนื่องจากหากผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสื่อมวลชนไม่มีความคิดแบบวิพากษ์ในจะทำให้เกิดความเสียหายตามมาหลายประการ เช่น การตีความแบบมีอคติ โดยใช้คำเรียกกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาลว่า หัวรุนแรง หรือเรียกบางกลุ่มว่าวีรบุรุษประชาธิปไตย การวิพากษ์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าไปสู่การตั้งคำถามที่ถูกมองข้ามไปเนื่องจากมีกรอบความคิดที่ถูกติดตั้ง ให้อยอมรับโดยปริยาย (Take it for granted) (กาญจนา แก้วเทพ, 2540: 1) วิธีคิดในทางนิเทศศาสตร์ดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาวรรณกรรมได้ เนื่องจากการวิพากษ์ทำให้เกิดวิธีคิดที่ออกไปจากกรอบเดิมซึ่งแตกต่างไปจากการวิจารณ์ที่เป็นกระบวนการของการพิจารณาแต่ไม่ได้ให้คำตอบใหม่

นอกจากนี้ หากประมวลเกี่ยวกับคำว่าวิพากษ์ ในหนังสือ *Critique of Pure Reason* ของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) น่าจะทำให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างการวิจารณ์กับการวิพากษ์ กล่าวคือ การวิพากษ์เป็นเป็นการตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้ของสิ่งที่มีอยู่หรือไม่มีอยู่ด้วยการใช้ข้อมูลหลักฐานมาสนับสนุนความคิดดังกล่าว (Kant, 1998: 559-582) อีกทั้งมีความพยายามในการหักล้าง (Refutation) ความคิดที่มีอยู่เดิม หรือการคิดในสิ่งที่แตกต่างออกไป ทำให้มนุษย์สามารถคิดถึงความเป็นไปได้ของสิ่งต่าง ๆ บนโลกใบนี้ (Kant, 1998: 449-495) เช่น แต่เดิมมีความเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่จริง อีกมุมมองอาจตั้งคำถามว่าพระเจ้าไม่มีอยู่จริง การถกปัญหาเรื่องการมี

⁵ วิพากษ์วิจารณ์ หมายถึง วิจารณ์ ดิชม เช่น คนดูหนังวิพากษ์วิจารณ์ว่า หนังเรื่องนี้ดำเนินเรื่องซ้ำทำให้คนดูเบื่อ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1123)

หรือไม่มีพระเจ้าเป็นตัวอย่างชัดเจนที่ทำให้เห็นว่าแม้ว่าเราไม่รู้ว่าพระเจ้านั้นตัวตนอยู่จริงหรือไม่ แต่การถกเรื่องพระเจ้า นั้นหมายความว่าเราสามารถเข้าใจทุกสิ่งได้ แม้เราอาจไม่เคยเห็นพระเจ้ามาก่อนก็ตาม ฉะนั้น การวิพากษ์จึงเป็นความพยายามที่มนุษย์เข้าใจสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน ไม่ใช่วิพากษ์เพื่อให้เข้าถึงหรือบรรลุอะไรบางอย่าง (Watson, 1908: 62-72; Kant, 1998: 238) ขณะที่การวิจารณ์อาจไม่จำเป็นต้องถกเถียงหรือโต้ตอบเพื่อนำมาสู่คำตอบใหม่แต่อย่างใด เช่น การวิจารณ์ภาพยนตร์ว่าสนุก อาหารร้านนี้ไม่อร่อย ซึ่งเป็นการวิจารณ์เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

จากที่กล่าวข้างต้น แม้คานท์จะไม่ได้นิยามคำว่า “วิจารณ์” และ “วิพากษ์” โดยตรง แต่หากประมวลจากวิธีคิดและวิธีการศึกษาของเขา จะพบว่า “การวิพากษ์” เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ หรือเป็นการคิดนอกกรอบไปจากสิ่งที่มีอยู่เดิม

ดังนั้น เมื่อนำนิยามของคำว่า “วิพากษ์” จากกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ฮาเบอร์มาส และคานท์ มาประมวลแล้ว “การวิพากษ์” ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงหมายถึง การแสดงจุดเด่นและข้อจำกัดของสิ่งต่าง ๆ ด้วยการใช้ข้อมูลหลักฐานมาสนับสนุนความคิด เพื่อทำความเข้าใจความเป็นไปได้ต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขจัดการปัญหาที่มี

2.1.2 ความหมายของบทความวิพากษ์

พจนานุกรมฉบับต่าง ๆ ไม่ปรากฏว่ามีกรณิยามคำว่า “บทความวิพากษ์” อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบทความวิพากษ์เป็นงานเขียนประเภทบทความ และบทความยังเป็นงานเขียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ความเรียง” ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงขอทบทวนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของความเรียงและ บทความเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจว่า บทความวิพากษ์ คืออะไร ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

“ความเรียง” หมายถึง วรรณกรรมร้อยแก้วสำหรับอธิบายความ แสดงความคิดเห็น หรือชักจูงให้ผู้อ่านยอมรับความคิดเห็นของผู้เขียน ความเรียงเขียนขึ้นเพื่อให้คนทั่วไปอ่าน ด้วยเหตุนี้ความเรียงจึงไม่นิยมนำเนื้อหาที่เป็นเรื่องทางเทคนิคมาเขียน ทั้งยังใช้เกร็ด อุทาหรณ์ที่ดึงดูดความสนใจและอารมณ์ขันเข้ามาเสริมรสชาติอย่างเสรี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 125)

ความเรียงอาจจำแนกออกตามเนื้อหาและอารมณ์ได้ 2 ประเภท คือ ความเรียงแบบกันเอง และความเรียงแบบเป็นทางการ ความเรียงแบบกันเองนั้น มงแตญ (Montaigne, พ.ศ.2076-2135) ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ริเริ่มขึ้นในหนังสือชื่อ Essais (พ.ศ.2123) ต่อมามงแตญได้ใช้คำว่า essay เพื่อเรียกวรรณกรรมประเภทนี้ ความเรียงแบบกันเองเน้นบุคลิกลักษณะของผู้เขียน แสดงความคิดเห็นส่วนตัว

อย่างตรงไปตรงมาและยอมรับว่าข้อดีของความเรียงนั้นยังไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ความเรียงแบบกันเองยังพัฒนาความคิดเห็นโดยไม่เคร่งครัดในเรื่องรูปแบบ โครงสร้าง มีลีลาการเขียนแบบสนทนา ใช้พรรณนาโวหารบรรยายโวหาร และอารมณ์ขันเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ อย่างไรก็ตาม ความเรียงแบบกันเองมักให้ความรู้ สติปัญญา และความหยั่งเห็นในด้านอุดมคติและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้อ่าน ด้วย ส่วนความเรียงแบบเป็นทางการ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, พ.ศ.2104-2169) เป็นผู้ริเริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษในหนังสือรวมความเรียงชื่อ *Essays* (พ.ศ.2140) ความเรียงประเภทนี้มีลีลาการเขียนแบบปรัวิสัย (objectivity) กะทัดรัด ใช้คำกล่าวสั้น ๆ ที่มีความหมายลึกซึ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 125)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย (2561: 184) ให้ความหมายคำว่า “essay” ไว้ใกล้เคียงหรือบางส่วนเหมือนกับพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยข้างต้นว่า เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วอธิบายความซึ่งพยายามให้ความรู้อย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับเรื่องที่น่ามาอธิบาย ความเรียงสามารถจำแนกตามเนื้อหาและอารมณ์ได้เป็น 2 ประเภท คือ ความเรียงแบบไม่เป็นทางการหรือแบบกันเองหรือแบบส่วนตัว กับความเรียงแบบเป็นทางการ

ผู้ริเริ่มเขียนความเรียงแบบไม่เป็นทางการและเป็นผู้นำคำ *essai* มาใช้เรียกวรรณกรรมประเภทนี้ คือ มิแชล แอ็กอง เดอ มงแตญ (Michel Eyquem de Montaigne) ความเรียงแบบไม่เป็นทางการจะเน้นบุคลิกลักษณะของผู้เขียน แสดงความเห็นส่วนตัวอย่างตรงไปตรงมา มีความสดใหม่ของรูปแบบ และอ่านได้ด้วยความรู้สึกผ่อนคลาย และยอมรับว่าประเด็นที่เสนอในความเรียงนั้นยังไม่สมบูรณ์และยังไม่แน่นอนเด็ดขาด อีกทั้งยังไม่เคร่งครัดเรื่องรูปแบบ โครงสร้าง มีลีลาการเขียนแบบสนทนาอย่างมีชีวิตชีวา โดยการใช้พรรณนา การบรรยาย และอารมณ์ขัน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ อย่างไรก็ตาม ความเรียงประเภทนี้มักให้ความรู้ สติปัญญา และความหยั่งเห็นในด้านอุดมคติ และสร้างแรงจูงใจให้แก่มนุษย์

ส่วนพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2556: 242) ให้ความหมาย “ความเรียง” ว่าหมายถึงข้อความที่เรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วอธิบายความซึ่งให้ความรู้หรือแสดงทัศนะอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับเรื่องที่น่ามาอธิบาย

นอกจากนี้ หากพิจารณามาตรา 7 และการยกย่องเชิดชูงานเขียน “อธิบาย” หรือ “เอ็สเซย์” ในพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร พ.ศ.2457 (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2557: 320) พบว่า

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โจเซฟ แอดดิสัน และเซอร์ ริชาร์ด สตีล (ในวารสาร *The Tatler* และ *The Spectator*) แชมวอล จอห์นสัน (ในวารสาร *The Rambler* และ *The Idler*) และโอลิเวอร์ โกลด์สมิท (ในวารสาร *The Bee*) ได้นำความเรียงแบบไม่เป็นทางการกับความเรียงแบบเป็นทางการ

มาผสมผสานกันสำหรับเขียนความเรียงวิจารณ์สังคม ปัจจุบันความเรียงแบบเป็นทางการจำแนกออกไปเป็นหลายชนิดแล้วแต่เนื้อหา ลีลาการเขียน และความยาว จนมีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น บทความ วาทีนิพนธ์ หรือวิทยานิพนธ์ และการนำเสนอข้อเท็จจริงได้กลายเป็นจุดหมายหลัก แทนที่จะเป็นลีลาการเขียนหรือประสิทธิผลทางวรรณคดีอย่างแต่ก่อน (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย, 2561: 184)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมของต่างประเทศ เช่น *A Comprehensive dictionary of literature* (2010: 57) ให้ความหมายของ essay ไว้ว่า

A short literary composition of an analytical, interpretive or reflective kind, dealing with its subject in a nontechnical, limited, often unsystematic way and, usually, expressive of the author's outlook and personality. The term was coined by Michel de Montaigne to describe his 1580 collection of brief, informal reflections on himself and on various topics relating to human nature. An essay can also be a long, systematic discourse.

ความหมายของ essay ข้างต้น สรุปความคือ essay เป็นงานเขียนขนาดสั้น แต่บางครั้งอาจมีขนาดยาวได้ ไม่เคร่งครัดหรือมีข้อจำกัดในการเขียน มักขึ้นอยู่กับมุมมองหรือลักษณะการเขียนของผู้เขียนแต่ละคน สอดคล้องกับนิยามในพจนานุกรม *NTC's dictionary of literary terms* (1991) ที่กล่าวว่า essay เป็นงานเขียนที่มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่สามารถระบุรูปแบบที่แน่ชัดได้ และมีวัตถุประสงค์ในการเขียนที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า ความเรียงเป็นงานเขียนที่เขียนด้วยภาษาร้อยแก้วอธิบายความ มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่สามารถระบุความสั้น-ยาวและรูปแบบที่แน่ชัดได้ มีวัตถุประสงค์ในการเขียนที่หลากหลาย ตลอดจนส่วนมากมักเป็นเรื่องที่ให้ความรู้ ซึ่งต้องแสดงความเห็นอย่างละเอียดแจ่มชัด

“บทความ” เป็นศัพท์บัญญัติที่พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงแปลมาจากคำว่า article (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2519: 13) เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นปีที่มีกำเนิดงานบัญญัติศัพท์ภาษาไทยอย่างเป็นทางการ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2547: 185-212)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย (2552: 277) ให้ความหมายคำว่า “บทความ” ว่า ข้อเขียนที่เป็นร้อยแก้ว เขียนในเชิงสารคดี หรือการแสดงข้อคิดเห็น มักมีขนาดไม่ยาวนัก กล่าวถึงหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งแต่เพียงข้อเดียว ตามปกติบทความจะเขียนโดยตรงไปตรงมา อภิปรายความ หรืออธิบายความที่เป็นเรื่องจริง ตามความคิดความรู้ต่าง ๆ โดยทั่วไปบทความจะมีปรากฏในหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สารานุกรม หนังสือคู่มือ และหนังสือเรียน เนื้อหาอาจเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ การโฆษณาชวนเชื่อเรื่องเชิงวิชาการ เรื่องที่เป็นจริง เรื่องขบขัน และเรื่องฝันเพื่อกินับเป็นบทความได้ เจตนาที่แท้จริงของบทความจะอยู่ที่การเสนอความจริง อย่างไรก็ตาม บทความที่ลงในหนังสือพิมพ์ วารสาร และนิตยสารทั่วไป มักจะมีสีสันเป็นไปตามแนวนโยบายของสิ่งพิมพ์นั้น ที่รู้จักกันแพร่หลายมากที่สุด คือ บทความ นำ (leading article) ซึ่งเสนอเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจ

นอกจากนี้ ในพจนานุกรมฉบับข้างต้นยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงความแตกต่างระหว่าง บทความกับความเรียง กล่าวคือ บทความจะเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจขณะนั้น มักได้รับการพิจารณาว่าเป็นวรรณกรรมสิ่งพิมพ์ ส่วนความเรียงจะมีขึ้นเชิงในทางวรรณศิลป์ประกอบ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 648) ให้ความหมายคำว่า “บทความ” ว่า ข้อเขียนซึ่งเป็นรายงานหรือแสดงความคิดเห็น มักจะตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย (2561: 42-43) ให้ความหมาย “article” ไว้ว่า ความเรียงประเภทร้อยแก้วที่ไม่ใช่บันเทิงคดีโดยปกติจะมีขนาดสั้นและว่าด้วยเรื่องเพียงเรื่องเดียว บทความมีขนาดยาวกว่าบันทึก (note) แต่สั้นกว่าเอกสารเฉพาะเรื่อง บทความจะเน้นการแถลงข้อเท็จจริงโดยตรงไปตรงมาและโดยทั่วไปถือว่าบทความใช้ภาษาเรียบเรียงที่ไม่ประณีตและไม่เน้นความสละสลวยเท่าความเรียงร้อยแก้วประเภทอื่น บทความมักปรากฏในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร สารานุกรม หนังสือคู่มือ และตำรา

ส่วน “บทความวิพากษ์” เป็นคำที่ผู้วิจัยแปลจาก Critical Essays ซึ่งเป็นคำที่ไม่มีปรากฏใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ด้วยลักษณะของข้อมูลซึ่งเป็นการวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ผู้วิจัยจึงใช้คำดังกล่าวเพื่อเรียกงานกลุ่มนี้ ในที่นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวมให้เห็นว่าบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 คืออะไร

เมื่อกล่าวถึงงานเขียนประเภทบทความ แท้จริงแล้วแต่เดิม ตั้งแต่ยุค *บวงกอกรีกอร์เตอร์* ของหมอบรัดเลย์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ไม่มีปรากฏใช้คำว่าบทความในงานเขียนแต่อย่างใด ทั้งนี้ อาจใช้คำว่า เรื่อง หนังสือ ตำรา เป็นต้น กระทั่งผู้วิจัยพบว่า อาติเกอลหรืออาร์ติเกอลใน *ดร.โผนวาท* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ไทยฉบับแรกที่คนไทยเป็นเจ้าของในสมัยรัชกาลที่ 5 *ดร.โผนวาท* ให้ความหมาย อาติเกอล

ว่าหมายถึง “เรื่องความเปนข่าวคราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องประดับปัญญาแก่คนทั้งหลาย” (ดร.โณวาท, 2512: 3) แม้คำดังกล่าวจะมีปรากฏชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่หากพิจารณาข้อมูลงานเขียนที่อาจเรียกว่าเป็นบทความตามความเข้าใจในปัจจุบัน พบว่าอาติเกอลน่าจะมีมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งผู้วิจัยพบว่าอาติเกอลในสมัยรัชกาลที่ 4 และสมัยรัชกาลที่ 5 มีทั้งส่วนที่เป็น “ข่าว” และ “การแสดงความเห็นในข่าว” ขณะที่สมัยรัชกาลที่ 6 อาติเกอลไม่ใช่เพียงการบอกข่าวหรือแสดงความเห็นในข่าว หากแต่มีลักษณะดังที่หนังสือพิมพ์*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2456 และฉบับวันอังคารที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2456 กล่าวไว้ว่า

อาติเกอลหรือความเห็นแนะนำ ราชการหรือพลเมืองให้เรียบร้อยซึ่งเปนประโยชน์ต่อราชการ เพราะได้ฟังปblickโอปิเนียลของพลเมือง

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2456: 2)

ความจริงความเห็นเอกชน หรือค่านำ หรืออาติเกอล ก็คือปblickโอปิเนียลนั่นเอง เพราะก่อนที่จะเขียนความเห็นหรือความรู้อันใดก็ย่อมได้ยินได้ฟังมาแล้ว ว่าพลเมืองพอใจอย่างไร จึงได้เก็บมาเขียนแลร้อยตรองให้ดีขึ้นเท่ากับขายมาลาร้อยตรองดอกไม้พรรณต่าง ๆ ให้เปนมาลัยหรืออุบะสลัปสีให้ดูงดงามฉนั้น แต่แท้ที่จริงก็ใช้ด้วยดอกไม้ที่เก็บมานั้นเอง เพราะฉนั้นถึงแม้ว่าความเบื้องต้นจะต่างกันฉนั้นใดก็ดี แต่ข้อใหญ่ใจความก็คือกันนั้นเอง

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2456: 2)

จะเห็นได้ว่าอาติเกอลในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ ปblickโอปิเนียลหรือความเห็นของสาธารณชน มีการนำเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อราชการ ราษฎร และบ้านเมือง อาติเกอลสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเกี่ยวข้องกับรัฐ และราษฎร อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตอยู่ว่าการใช้คำว่าอาติเกอลในสมัยรัชกาลที่ 6 มีเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น จึงไม่อาจเหมารวมได้ว่างานเขียนดังกล่าวจะเรียกอาติเกอลทั้งหมด ผู้วิจัยเพียงแต่รวบรวมและแสดงข้อมูลที่มีให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการใช้คำใดเรียกงานเขียนประเภทบทความ หรืออาจเป็นบทความวิพากษ์ เพื่อทบทวนความหมายของคำทั้งสองดังกล่าว

นอกจากนี้ จากข้อมูลมาตรา 8 ในพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร กล่าวถึงงานเขียนประเภทหนึ่ง แต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นอะไร ดังความว่า หนังสือที่ดีจะต้องไม่ “ฤเปนเรื่องที่ชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เปนแก่นสาร ฤซึ่งจะชวนคิดวุ่นวายไปในทางการเมือง อันจะเปนเครื่องรำคาญแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2557: 320) หนังสือที่ชวนคิดวุ่นวายไปในทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 และก่อความรำคาญให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวน่าจะหมายถึง “บทความในหนังสือพิมพ์การเมือง” ที่แพร่หลายในสมัยนั้น

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาภาพรวมของบทความดังกล่าวที่มีในสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยพบว่า บทความดังกล่าวเป็นงานเขียนที่เขียนด้วยภาษาร้อยแก้ว โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอความคิดเห็นทางสังคมการเมือง เนื้อหาเข้มข้นระดับเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เรื่องที่วิพากษ์จะเกี่ยวกับการบริหารประเทศของรัฐบาลซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตของราษฎร และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ บทความดังกล่าวจึงเป็นบทความที่มีลักษณะของการวิพากษ์ ไม่ใช่บทความทั่วไปที่มีเนื้อหาอะไรก็ได้

จากการทบทวนความหมายและข้อมูลของ “บทความ” และ “บทความวิพากษ์” สรุปได้ว่า

บทความ คือ ความเรียงร้อยแก้วชนิดหนึ่งซึ่งมักปรากฏในหนังสือพิมพ์ เป็นงานเขียนที่ไม่เคร่งครัดเรื่องรูปแบบ โครงสร้าง ลีลาภาษา และขนาดความสั้นยาว มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอหลายประการขึ้นอยู่กับเนื้อหาและลีลาภาษาในบทความ เช่น เพื่ออธิบายความซึ่งให้ความรู้หรือแสดงทัศนะอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับเรื่องที่น่ามาอธิบาย หรืออาจเพื่อแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาก็ได้

ส่วนบทความวิพากษ์ คือ ข้อเขียนที่เผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์เพื่อนำเสนอประเด็นทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทั้งในเชิงเห็นด้วย เห็นต่าง และการเสนอแนะ โดยมีข้อเท็จจริงของยุคสมัยหรือการให้เหตุผลรองรับ

2.2 กำเนิดของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

บทความวิพากษ์มีพัฒนาการจากงานเขียนประเภทบทความซึ่งเป็นงานเขียนแนวใหม่ที่มีปรากฏในหนังสือพิมพ์ เริ่มมีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ งานเขียนประเภทบทความอาจมีลักษณะแตกต่างกันไป กระทั่งมีบทความอีกรูปแบบหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งก็คือ “บทความวิพากษ์” ดังนั้น หัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นงานเขียนแสดงความคิดเห็นรูปแบบต่าง ๆ ที่มีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 จากนั้นจะนำเสนอให้เห็นลักษณะของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ดังนี้

2.2.1 งานเขียนที่แสดงความคิดเห็นก่อนมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

2.2.2 บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

2.2.1 งานเขียนที่แสดงความคิดเห็นก่อนมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

ก่อนมีชื่อเรียกงานเขียนประเภทบทความเมื่อ พ.ศ.2485 ก่อนหน้านั้นในสังคมไทยยังไม่มีชื่อเรียกงานเขียนประเภทดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ งานเขียนที่เขียนในลักษณะของความเรียงอธิบายในยุคนุกเบิกที่สังคมไทยมีงานเขียนประเภทบทความ คือ พ.ศ.2387 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น งานเขียนที่

เขียนในเชิงให้ความรู้หรือแสดงความคิดเห็นมีลักษณะหลากหลายและอาจเรียกเป็นบทความได้ทั้งสิ้น (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 169) ครั้นสมัยรัชกาลที่ 6 งานเขียนประเภทบทความจึงเริ่มมีพัฒนาการในด้านรูปแบบและวิธีการเขียนเหมือนบทความในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานเขียนที่แสดงความคิดเห็นหรือที่มีลักษณะใกล้เคียงกับงานเขียนประเภทบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ดังนี้

2.2.1.1 ความเรียงอธิบาย

2.2.1.2 อาติเกอล

2.2.1.3 เรื่องเล่าความ

2.2.1.4 เรื่องแสดงความคิดเห็น

2.2.1.5 คอเรสปอนเดนซ์ (Correspondence)

2.2.1.1 ความเรียงอธิบาย

ความเรียงอธิบาย หนังสืออธิบาย หรือ “แฮสเซีย” ตามที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร พ.ศ.2457 (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2557: 320) เป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นหนังสือดี ทั้งนี้ ก่อนจะมีคำว่าแฮสเซียในสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยพบว่างานเขียนประเภทดังกล่าวมีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 แล้ว นับตั้งแต่มีบทความในหนังสือพิมพ์ คือ ประมาณ พ.ศ.2387 เป็นต้นมา หากแต่ยังไม่มีคำเรียกว่าแฮสเซีย

อนึ่ง หากพิจารณาจากมุมมองในยุคปัจจุบัน ก่อนมีคำว่าแฮสเซียในสมัยรัชกาลที่ 6 และก่อนมีบัญญัติศัพท์คำว่าบทความ เมื่อ พ.ศ.2485 งานเขียนประเภทความเรียงอธิบายอาจเรียกว่าเป็นบทความได้ทั้งสิ้น ดังพบว่าบทความเป็นความเรียงร้อยแก้วชนิดหนึ่ง หรือเป็นความเรียงแบบเป็นทางการ หรืออาจเป็นความเรียงที่มีการผสมผสานระหว่างความเรียงแบบเป็นทางการกับความเรียงไม่เป็นทางการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2561: 184) หรืออาจเรียกว่า เรื่อง (คือไม่มีชื่อเรียก) เรื่องเล่าความ หรือเรื่องแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ บทความมักมีเนื้อหาเป็นประเด็นเรื่องราว มีจุดประสงค์เสนอความรู้ ความคิด หรือความเห็นอย่างจริงจัง มีรูปแบบการเสนอค่อนข้างเป็นแบบแผน (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 169) จะเห็นได้ว่า เมื่อบทความเป็นความเรียงรูปแบบหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ความเรียงอธิบายกับบทความจึงมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความเรียงอธิบายอาจคล้ายคลึงกับบทความ แต่งานเขียนทั้งสองประเภทดังกล่าวแตกต่างกัน ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ 6 ให้เป็นยอดความเรียงอธิบาย เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ให้เห็นว่าความเรียงอธิบายมีลักษณะอย่างไร ดังนี้

พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นตัวบทหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีลักษณะของการอธิบายความอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะสร้างแบบแผนทางขนบประเพณีในสังคมไทย ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงให้ข้อมูลและอธิบายพระราชพิธีในแต่ละเดือนอย่างละเอียดลออและกระจำจัดเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมาของพระราชพิธีต่าง ๆ อย่างถูกต้อง พระองค์ทรงเห็นว่าขณะนั้นยังไม่มีผู้ใดเข้าใจที่มาหรือเหตุผลในพระราชพิธีอย่างถูกต้อง นอกจากนั้น ก่อนที่พระองค์จะพระราชทาน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ทรงเห็นว่า *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราศนพิตำทรงพระนิพนธ์ไว้ไม่สามารถอธิบายพระราชพิธีได้อย่างแจ่มแจ้ง เนื่องจากแต่งด้วยโคลงซึ่งมีข้อจำกัดของจำนวนคำ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงรับไว้เป็นธุระที่จะพระราชทานพระราชนิพนธ์ *พระราชพิธีทั้ง 12 เดือน* โดยลงพิมพ์แต่ละเดือนใน *วชิรญาณ*

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชาธิบายพระราชพิธีต่าง ๆ อย่างละเอียดลออและมีการหักล้างความเชื่อเดิมของคนไทยที่ไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ด้วย เช่น การอธิบายความเชื่อเรื่องน้ำล้างอาวุธในพระราชพิธีคเชนทร์ศวसनาน ดังนี้

...แล้วเชิญพระแสงซึ่งไปตั้งในพระราชพิธีนั้น ลงชุบน้ำในหม้อ น้ำในหม้อนี้สำหรับส่งข้างในถวายพระอัศรมเหสีและพระสนมกำนัล เสวยและรับพระราชทาน แต่ภายหลังมานี้ดูรวม ๆ กันไปอย่างไรไม่ทราบ ด้วยลัทธิที่ถือกันว่ามีการกรอก กินน้ำมนต์แล้วลูกตกมีหนามาก อีกนัยหนึ่งก็เพ้อกันว่า เป็นน้ำล้างศัสตราอาวุธจะเข้าไปบาดลูกบาดเต้าหรือเป็นลูกของท่านไม่ต้องถือน้ำ... นัยหนึ่งฟังได้ทราบมาว่า มีผู้ถือกันว่าทารกที่เกิดมาในครรภ์นั้นเป็นสัตว์ไม่มีบาป ถ้ามารตามาถือน้ำมีใจทุจริตคิดประทุษร้ายอยู่อย่างหนึ่งอย่างใด ก็จะทำให้ทารกที่อยู่ในครรภ์ซึ่งเป็นสัตว์ไม่มีบาปนั้นพลอยเป็นอันตรายด้วย ความคิดอันนี้เป็นความคิดมากไปยิ่งกว่าที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสองอย่างหรือสามอย่าง... ก็ถ้าหากอันตรายที่ดื่มน้ำพระพิพัฒน์ในเวลาที่มีครรภ์อยู่นั้น จะทำอันตรายแก่ตัวมารดาซึ่งมีใจทุจริตได้ น้ำพระพิพัฒน์ที่ดื่มมาแต่ก่อนๆ ก็คงจะตามมาทำอันตรายได้เหมือนกัน จึงเห็นว่า การที่ถืออย่างซ้นหลังนี้ใช้ไม่ได้ ถ้าพูดออกก็เห็นเป็นการโง่งมไม่งามเลย...

(*พระราชพิธีสิบสองเดือน*, 2552: 173-174)

การนำวิธีแสวงหาความรู้แบบตะวันตกมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายพระราชพิธีของไทย ทำให้ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* เป็นตำราพระราชพิธีที่สมบูรณ์แบบอย่างที่ยามไม่เคยมีมาก่อน (อาทิตย์ ศรีจันทร์, 2557: 162) นอกจากนี้ หากนำเกณฑ์สารานุกรมซึ่งเป็นหนังสือรวมความรู้ เป็นที่ยอมรับว่าเชื่อถือได้ เนื่องจากมีหลักฐานการค้นคว้า และสามารถนำไปอ้างอิงได้ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* สามารถจัดเป็นสารานุกรมเล่มหนึ่งซึ่งรวมความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีที่ดีที่สุด ถูกต้อง และ

ครบถ้วน มีวิธีการจัดเรียงเรื่องราวที่เป็นระบบ ค้นคว้าได้ง่าย มีระเบียบในการกำหนดเนื้อหา การเล่าเรื่อง และการคิดวิเคราะห์ รวมถึงมีความทันสมัย (บาทยัน อิมสำราญ, 2559: 374) นอกจากนี้ หากพิจารณาในแง่มุมมองของการวิพากษ์ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ยังเป็นตำราสำคัญเล่มหนึ่งที่สะท้อนวิถีคิดแบบวิพากษ์ของคนไทยที่มีต่อสังคมไทยผ่านการจัดระบบองค์ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งทำให้เห็นว่าคนไทยเริ่มหันมาสนใจที่จะถกเถียงความรู้หรือปรากฏการณ์ที่มีในสังคมไทย ไม่ใช่การได้ตอบกับความรู้ตะวันตกอย่างที่มีปรากฏมาก่อนหน้าสมัยรัชกาลที่ 5

นอกจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ อย่างแจ่มชัดแล้ว เนื้อหาบางส่วนใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ยังสอดแทรกทัศนะหรือประสบการณ์ส่วนตัวของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ดังตัวอย่างในการพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีน

...ครั้นถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ท่านเห็นว่า ซึ่งที่ประทับมาอยู่ข้างในนั้น ไม่เป็นทางที่จะเห็นน้ำเห็นท่าให้เป็นที่สบาย จึงได้ขอกลับไปเปลี่ยนไปอย่างแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และขอให้มีเรือขนมเงินขึ้นอย่างเก่า ให้ภรรยาของท่านและเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ จัดขนมเงินมาถวายและมาเฝ้าเหมือนอย่างแต่ก่อน ในการตรุษจีนสมเด็จพระเจ้าพระยาอยู่ข้างจะเป็นธุระเห็นสนุกสนานมาก ตัวท่านเองก็อุตสาหมาเฝ้าพร้อมกับขุนนางทั้ง ๓ วันทุกๆ ปีมิได้ขาดเลย เพราะเป็นการเวลาเข้าฤกษ์อารมณ์ท่านด้วย เพราะฉะนั้นการเลี้ยงตรุษจีนจึงได้มีขุนนางผู้หลักผู้ใหญ่มาพริ้วพร้อมแน่นหนาว่าพระราชพิธีหรือการพระราชกุศลอื่น ๆ แต่เรื่องเกาเหลาเลี้ยงพระนั้นเป็นของที่อันเหลือที่จะอัน แล้วผู้ทำก็ล้มหายจาก...

(*พระราชพิธีสิบสองเดือน*, 2552: 75)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานเลี้ยงในวันตรุษจีนซึ่งมีการนำเสนอประสบการณ์ทางอารมณ์ หรือความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นลักษณะประการหนึ่งของความเรียงที่มีเนื้อหาเบากว่างานเขียนประเภทบทความ (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 169) ความเรียงอธิบายจึงเป็นงานเขียนที่มุ่งให้ความรู้หรืออธิบายความเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดลออ ด้วยเหตุนี้ ความเรียงอธิบายจึงอาจเป็นเรื่องอะไรก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่สดใหม่ หรือเป็นสถานการณ์ที่เกิดขณะนั้น

2.2.1.2 อาติเกอล

คำว่า “อาร์ติเกอล” หรือ “อาติเกอล” มีปรากฏครั้งแรกใน *ดรฺโณวาท* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกที่มีคนไทยเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ใน *ดรฺโณวาท* ให้ความหมายของคำดังกล่าวว่า “เรื่องความเป็นชาวคราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องประดับปัญญาแก่คนทั้งหลาย” (*ดรฺโณวาท*, 2512: 3) คำดังกล่าวมีความสำคัญกับงานเขียนประเภทบทความ

เนื่องจากอาติเกอลไม่ใช่บทความในเชิงให้ความรู้หรืออธิบายความดั่งเช่นที่มีปรากฏในหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ หรือในหนังสือพิมพ์ของหมอสมิท รวมถึงไม่ใช่งานเขียนเช่นพระราชพิธีสิบสองเดือนในวชิรญาณเช่นเดียวกัน แต่เป็นงานเขียนประเภทบทความอีกรูปแบบหนึ่งที่มีในสมัยรัชกาลที่ 5

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาอาติเกอลใน*ดรุโณวาท* ผู้วิจัยพบอาติเกอล 2 ลักษณะ ได้แก่ อาติเกอลที่เป็นข่าว และอาติเกอลที่เป็นการแสดงความเห็นในข่าว อาติเกอลที่เป็นลักษณะของการบอกข่าว เช่นข่าวต่างประเทศ

เมืองฝรั่งเศสพวกแอสแซมลี, ได้ชุมนุมกันปรึกษาเรื่องบาลเยคเงินใช้สรอยในกรมป์ลิตเว็ด, (การโยธา), แลกรมรัคิราคัลตร์, แลคอมเมอศคี (การเลือกสวนไร่นาแลการค้าขาย) แล้วได้ชุมนุมปรึกษากันด้วยเรื่องจะทำหนังสือสัญญาในเมืองญวน, อนึ่งมีคำถามขึ้นในที่ชุมนุมว่า, คอเวอร์แมนต์ก็จะทำหนังสือสัญญาด้วยเรื่องน้ำตาลใหม่, จะแก้ไขหนังสือสัญญาซึ่งได้ทำไว้กับเมืองอังกฤษ, เมืองเบริเดียม, เมืองนิทอลแลนด์ เมื่อปีคฤชตศักราช ๑๘๖๔ นั้นฤฯ, มิมีสเตอร์เสนาบดีจึงตอบว่า, การเรื่องนี้เคาน์ซิลออฟสเตดยังชุมนุมปรึกษากันที่จะทำกฎหมายในเรื่องนี้, ให้สมควรกับกฎหมายที่พออัตแซมเลได้ทำไว้, ก็กฎหมายที่ทำนี้เมื่อชุมนุมคราวหลัง, จึงจะส่งมาให้อัตแซมลีปรึกษา, ถ้าปรึกษากันแล้ว, จึงจะส่งไปให้เมืองต่างประเทศ, ซึ่งได้ทำหนังสือทางพระราชไมตรีทราบด้วย

เมืองสเปนเคบมิเนตเคาน์ซิลเสนาบดี, ที่ชุมนุมปรึกษาที่เมืองแมตริศ, ปรึกษากันจะให้ส่งทหารไปยังเกาะคูบา, ๑๒๐๐๐ คน,....

(*ดรุโณวาท*, 2512: 200)

ส่วนอาติเกอลที่เป็นการแสดงความเห็นในข่าว ส่วนมากเป็นบทความที่แปลมาจากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ เช่น “เรื่องข่าวทาสในกรุงสยาม” แปลจากหนังสือพิมพ์*ฮ้องกงไทมส์* เมื่อ พ.ศ.2417 (*ดรุโณวาท*, 2512: (24)) เสนอว่าสยามยกเลิกการหมอบคลานมาเป็นการถวายนับ ยืนตรง และนั่งเก้าอี้ หรือ “เรื่องว่าด้วยกรุงสยาม” แปลจากหนังสือพิมพ์อังกฤษ กล่าวถึงการค้าขายระหว่างสยามกับอินเดีย การปรับปรุงประเทศในสยาม

ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยพบว่าอาติเกอลในสมัยดังกล่าวแตกต่างจากที่มีมาก่อนหน้าอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ อาติเกอลสมัยรัชกาลที่ 6 มีลักษณะดั่งที่*กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2456 และฉบับวันอังคารที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2456 กล่าวไว้ว่า

อาติเกอลหรือความเห็นแนะนำราชการหรือพลเมืองให้เรียบร้อยซึ่งเป็นประโยชน์ต่อราชการ เพราะได้ฟังปblickโอปิเนียลของพลเมือง

(กรุงเทพฯเดลิเมส์, 2456: 2)

ความจริงความเห็นเอกชน หรือคำนำ หรืออาติเกอล ก็คือปblickโอปิเนียลนั่นเอง เพราะก่อนที่จะเขียนความเห็นหรือความรู้อันใดก็ยอมได้ยินได้ฟังมาแล้ว ว่าพลเมืองพอใจอย่างไร จึงได้เก็บมาเขียนแลร้อยตรองให้ดีขึ้นเท่ากับขายมาลาร้อยตรองดอกไม้พรรณต่าง ๆ ให้เปนมาลัยหรืออุบะสลัปสีให้ดูงดงามนั้น แต่แท้ที่จริงก็ใช้ด้วยดอกไม้ที่เก็บมานั้นเอง เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าความเบื้องต้นจะต่างกันอันใดก็ดี แต่ข้อใหญ่ใจความก็คือกันนั้นเอง

(กรุงเทพฯเดลิเมส์, 2456: 2)

จะเห็นว่าอาติเกอลสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ได้เป็นการบอกข่าวหรือแสดงในความเห็นในข่าวดังเช่นที่มีปรากฏใน*ตรุโณวาท* หากแต่เป็นปblickโอปิเนียลหรือความเห็นของสาธารณชน มีการนำเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อราชการ ราษฎร และบ้านเมือง

2.2.1.3 เรื่องเล่าความ

“เรื่องเล่าความ” เป็นคำที่มีปรากฏใน*วชิรญาณ* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการวรรณกรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืองานเขียนร้อยแก้ว (วิภา กงกะนันทน์, 2560: 117) ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะดังความใน*วชิรญาณ* ดังนี้

เรื่องเล่าความ

เรื่องลักษณะอย่างนี้ ประสงค์ที่เรียบเรียงกล่าวถึงการอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีอยู่หรือเคยมีมาแล้ว และผู้เรียบเรียงอยู่เข้าใจอย่างชัดเจน คิดเห็นว่าคนอื่นจะยังไม่เข้าใจถ้วนถี่ จึงเรียบเรียงเป็นเรื่องเล่าให้เขาฟัง ไม่ต้องกล่าวความคิดเห็นอย่างใดก็ได้ ถ้าจะว่าด้วยวิธีทำการ ก็ต้องเล่าลักษณะการนั้นเราทำอย่างนั้น ๆ ได้ประโยชน์อย่างนั้น ๆ และมีที่ได้ทางเสียตรงนั้น ๆ ถ้าจะว่าด้วยการค้าขายอย่างใด ก็ต้องเล่าตั้งแต่วิธีที่ลงทุนรอน และวิธีค้าขายทั้งประโยชน์ได้ประโยชน์เสียในการนั้น ถ้าจะว่าด้วยประเทศหรือสิ่งของที่ได้ไปเห็น อย่างเช่นไปเมืองพม่า หรือเรื่องภูเขาทองที่ได้ลงพิมพ์มาแล้วเปนต้น ก็ต้องเล่าถึงที่ถึงสิ่งของชี้แจงความรู้ แลประโยชน์ได้เสียของสิ่งนั้น ๆ ตามสมควร เมื่อจะว่าโดยย่อก็แต่งเหมือนกับเล่าอะไรให้กันฟัง จะยากแต่ที่ต้องเล่าให้ถูกต้องตามจริง ถ้าผู้ที่มีได้เกี่ยวข้องมากับการที่ประสงค์จะเล่าเรื่องอันใดลง*วชิรญาณ*ก็ต้องเปนธุระสืบสาวให้ได้

แน่นอนเสียก่อนเท่านั้น แต่กระบวนการเรื่องในลักษณะนี้เรียบเรียงง่ายกว่าลักษณะความคิด
ความเห็นอย่างที่ว่ามาแล้ว ราคาจะได้ไม่สู้มากนักน้อยกว่ากันนัก

(วชิรญาณวิเศษ, 2555: 6: 113)

เรื่องเล่าความเป็นงานเขียนที่มีจำนวนมากในวชิรญาณ เช่น “เรื่องการจับปลาบึก”
“เรื่องดอกไม้เพลิง” “เรื่องนก” “เรื่องเลี้ยงตัวไหม แลวิธีทำเส้นไหม” ดังจะยกตัวอย่างข้อความ ดังนี้

เรื่อง “ดอกไม้เพลิง” ในวชิรญาณ ของจมีนสุรฤทธิพิฤฒิกโร

ดอกไม้เพลิงนี้จะมีมาแต่ครั้งใดนั้น ก็ตามีนักปราชญ์ใดจะกำหนดลงเปนนแน่ ว่า
เกิดมาเมื่อครั้งนั้น ๆ ได้ไม่ ข้าพเจ้าได้ยินเปนคำปะรำปะราเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ดอกไม้
เพลิงนี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งศิริยนิครนถ์ กระทำปาฏิหาริย์แข่งรัศมีสมเด็จพระพุทธเจ้า แต่
พวกศิริยไม่สามารถจะยังรัศมีของตน ให้ออกจากกายให้เหมือนฤให้ยิ่งกว่า สมเด็จพระ
พุทธเจ้าจึงได้คิดกระทำดอกไม้เพลิงเหล่านี้ ขึ้นแทนรัศมีของตน รัศมีแห่งดอกไม้
เพลิงก็ไม่สามารถจะแข่งรัศมีสมเด็จพระพุทธเจ้าได้ พวกศิริยทั้งหลายก็ถึงซึ่งความอะ
ปราไชยพ่ายแพ้สมเด็จพระพุทธเจ้า...

(วชิรญาณ, 2555: 5: 33)

เรื่อง “ว่าด้วยแม่น้ำที่มีในประเทศสยาม” ในวชิรญาณ ของหลวงเทศาจิตรพิจารณ์

แม่น้ำใหญ่ๆในสยามอาณาจักรนี้ มีกระแสสายลำน้ำต้นลึกเขียวแรง แลไหล
ออกมาแต่ที่ต่างๆกันเป็นต้นว่า บางแม่น้ำก็ไหลทุดออกมาจากภูเขาใหญ่ บางแห่งไหลมา
จากหนอง แลไหลมาจากภูเขาที่ปกคลุมด้วยหิมะจากในประเทศอื่นๆบ้าง บัดนี้จะกล่าว
ด้วยลำแม่น้ำเจ้าพระยา แลน้ำใหญ่ที่ไหลลงมารวมแม่น้ำเจ้าพระยา ดังเช่นจะพรรณนา
ต่อไปนี้

แม่น้ำเจ้าพระยา

แม่น้ำเจ้าพระยานี้เป็นลำแม่น้ำใหญ่ ข้างฝ่ายเหนือนั้นแบ่งแยกออกไปหลาย
ทาง เป็นแฉกน้อยแลใหญ่ ตามแต่กระแสน้ำที่ต้นแลลึกกว่ากัน...

(วชิรญาณ, 2555: 5: 597)

เรื่อง “ทำกระดาษไทย” ในวชิรญาณ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

กระดาษเปนของสำหรับใช้การต่าง ๆ ทั่วโลกยอมทำใช้ทุกชาติทุกภาษา
สำหรับใช้เขียนหนังสือแลตีพิมพ์หนังสือบ้าง สำหรับใช้ทำสมุดคำสมุดขาว ไว้เขียน
หนังสือบ้าง ที่สุดจนใช้ทำอะไร ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้นการทำกระดาษ จึงเปนอุบายหาเลี้ยง

ชีวิตของคนหลายประเทศด้วยกันได้อย่างหนึ่ง กระดาษที่มีใช้ซื้อขายอยู่ในเมืองไทยนี้มีหลายอย่าง มาแต่ประเทศฝรั่งบ้าง มาแต่ประเทศจีนแลญี่ปุ่นบ้าง กระดาษที่มาแต่ประเทศฝรั่งเป็นกระดาษดี ใช้เขียนหนังสือแลตีพิมพ์หนังสือทั้งใช้ทำบัญชีทุกอย่างดีมาก ...กระดาษที่เกิดขึ้นในเมืองไทย เป็นฝีมือชาวสยามทำใช้สอยแลซื้อขายกันก็มี แต่เนื้อกระดาษไม่สู้ดีเหมือนกระดาษมาแต่ต่างประเทศ กระดาษมาแต่ต่างประเทศคือกระดาษน้ำส้มแลกระดาษฟาง แลกระดาษอะไรอีกหลายอย่าง กระดาษที่เกิดขึ้นในเมืองไทยคือกระดาษข่อย...

(วชิรญาณ, 2555: 6: 233)

เรื่อง “วิธีทอเสื่อกก” ในวชิรญาณ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

ธรรมดาที่บ้านโสทรเขาจะทอเสื่อกกนี้ จะต้องเตรียมหาเครื่องมือ ที่สำหรับจะใช้สอยเสียก่อนก็เครื่องมือที่เขาจะใช้สอยนั้น คือแม่สะดึงอย่าง ๑ พิมพ์อย่าง ๑ กระสวยอย่าง ๑ กงพัดอย่าง ๑ ที่เรียกว่าแม่สะดึงนั้น คือเขาทำด้วยไม้ไผ่บ้าง แลทำด้วยไม้จริงบ้าง เขาเลือกดูที่ไม่โอน ๆ คล้าย ๆ คั่นกระสุนอ่อน ๆ มาทำ...

(วชิรญาณ, 2555: 6: 449)

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่า บทความดังกล่าวมีลักษณะของการบอกเล่าความเป็นมาหรือบอกวิธีการทำสิ่งประดิษฐ์ ชื่อน่าสังเกตจากตัวอย่าง คือ การที่คนไทยเริ่มให้ความสนใจความรู้ที่เกี่ยวกับประเทศของตนเองมากขึ้น เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความสนใจเหล่านี้อาจเป็นร่องรอยหนึ่งที่ทำให้คนไทยหันมาใส่ใจปัญหาในบ้านเมืองรวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมากขึ้นในระยะต่อมาด้วย

นอกจากนี้ เมื่อผู้วิจัยนำเรื่องเล่าความในวชิรญาณข้างต้นเทียบกับบทความที่มีมาก่อนหน้าสมัยรัชกาลที่ 5 หรือที่ร่วมสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น บทความของหมอบรัดเลย์ หมอสมิท หรือใน *ดุริยจินดารัตน* พบว่าบทความจำนวนหนึ่งน่าจะเป็นเรื่องเล่าความ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เคมีศตริ” ใน *บางกอกกริดเดอร์*

๑ แต่ก่อนนั้นคนทั้งปวงก็เข้าใจว่ามีแต่สี่สิ่งในโลกนี้, คือดิน น้ำ ลม ไฟ, เหมือนคนไทยเคยพูดว่าธาตุทั้งสี่. แต่เดี๋ยวนี้คนนักปราชญ์เห็นว่าว่ามีแต่สี่สิ่งนั้นหาควรไม่, ด้วยเหตุว่าสี่สิ่งนั้นมีได้เป็นแต่สี่สิ่งแท้, มีหลายสิ่งปนกันเข้า. ฝ่ายลมอากาศนั้นมิได้เป็นแต่สิ่งเดียว, แต่หากว่าปนสองสิ่ง, คือออกซุเซ็นหนึ่ง, นิโตรเซ็นหนึ่ง, สองสิ่งนี้ปนกันแล้วจึงเรียกว่าลมอากาศ. ฝ่ายน้ำนั้นเล่าก็ไม่เป็นสิ่งเดียวเหมือนกัน, แต่

เปนสองสิ่ง, คืออกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, หุดโรเซ็นสิ่งหนึ่ง, สองสิ่งนั้นปนกันเข้าจึงเรียกว่าน้ำ

...

(หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 133)

หมอบรัดเลย์อธิบายการกำเนิดของธรรมชาติด้วยหลักเกณฑ์เคมี กล่าวคือ แต่เดิมในสังคมไทยเชื่อกันว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นธาตุหลักทั้งสี่ของโลก ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน แต่แท้จริงแล้วมีหลายสิ่งที่ประกอบกันเป็นธรรมชาติซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ เช่น ลมอากาศเกิดจากการรวมกันของออกซิเจนและไนโตรเจน หรือน้ำก็เกิดจากการรวมตัวกันของออกซิเจนกับไฮโดรเจน บทความดังกล่าวเป็นการอธิบายความรู้ของตะวันตกเพื่อให้คนไทยเข้าใจว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต้องอธิบายได้

เช่นเดียวกันกับการอธิบายความรู้การแพทย์สมัยใหม่ ซึ่งหมอบรัดเลย์นำเสนอให้เห็นวิธีการรักษาด้วยการแพทย์แบบตะวันตก เช่น บทความ “Treatment of incised wounds”⁶

บัดนี้จะพรรณนาดูวิธีรักษาบาดแผลสดอย่างหนึ่ง, คือแผลที่บาดด้วยอาวุธ, มีมีดแลขวานเปนต้น. เนื้อหนังเอนเส้นโลหิตมิได้ฟกช้ำ, แลขาดปนปรกติด้วยสัตว์ราวูธอันคม. ถ้าขาดปนบาดแผลด้วยถูกอาวุธคมแล้ว, แลที่ถูกนั้นก็มิพิศม์อันน้อย, ก็รักษาให้ติดสนิทเร็วก็ได้, ไม่ต้องให้ยี้ดยาวไปนัก. แต่ตัวเราได้พิจารณาเห็นคนในเมืองนี้, แลรักษาบาดแผลเช่นนี้ทำผิดนัก, เขาเอาสำลี, ชุบน้ำมันยัดปิดปากแผลที่เปิดอ่าอยู่นั้น, ด้วยปรารถนาจะให้โลหิตนั้นหยุดหาย. บางทีก็ปิดอยู่สองวันสามวัน, แผลนั้นก็เกิดปนพิศม์บวม, แลเปนหนองมาก. อย่างนี้ก็ไม่สมควร. ถ้าได้รักษาตามวิธีอเมริกาที่จะสำแดงที่นี่, จะไม่เกิดพิศม์จะติสนิทเร็ว,...ให้พิจารณาดูบาดแผลที่ถูกนั้น, ถ้าเห็นว่าบาดแผลนั้นมีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, มีดินปนต้น, ติดอยู่ในบาดแผลนั้นบ้าง, ถ้าเห็นว่าติดอยู่แล้ว, ก็ให้เอาน้ำชำระล้างเสียให้หมด, อย่าให้ติดค้างอยู่ได้. แล้วให้พิจารณาดูโลหิต, ถ้าโลหิตนั้นไหลออกจากเส้นใหญ่ไหลเร็วซัดๆพร้อมกับเทพจร, ก็ให้ผูกเส้นนั้นเสีย...อย่าให้ฝ้านั้นปิดแผลเสียหมด, ให้ไว้ช่องรูน้ำเหลืองเดินคักเล็กน้อย. ถ้าแลปิดเสียหมดแล้ว, น้ำเหลืองนั้นก็จักกักระทำผิดเมื่อภายหลัง. แล้วจึงเอาสำลีปิดทับบาดแผลบาง ๆ แล้ว, จึงเอาผ้าขาวพันรัดทับสำลีนั่นลง. รัดให้แน่นให้อยู่ติอย่าให้ตึงนัก. แล้วอย่าแก่ให้เปิด, ทิ้งไว้คักสามวันสี่วัน, แล้วโลหิตแผลนั้นก็จักแห้งเหนียวแผลนั้นไว้, แล้วเส้นโลหิตที่ขาดนั้นก็จักกลับติดเข้ากันดังเก่า

...

(หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 27-28)

⁶ ต้นฉบับชื่อบทความเป็นภาษาอังกฤษ ขณะที่ข้อความในบทความเรื่องดังกล่าวเป็นภาษาไทย

จากข้างต้น หมอบรัดเลย์เสนอให้เห็นว่าการรักษาแผลสดด้วยวิธีเดิมที่มีในสยามนั้น เป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง หมอบรัดเลย์จึงเสนอแนะวิธีการรักษาที่ถูกต้องด้วยความรู้การแพทย์แบบตะวันตก ซึ่งจะช่วยให้แผลหายสนิทและไม่ติดเชื้อ จะเห็นว่าบทความของหมอบรัดเลย์ไม่ได้เพียงแต่จะเสนอว่า ยังมีการรักษาอีกวิธีหนึ่ง แต่การรักษาแบบตะวันตกนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมด้วย

นอกจากนี้ ในบางกอกรีคอร์เดอร์ยังมีบทความที่เป็นเรื่องเล่าความเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น เรื่องกำเนิดไฟฟ้า เรื่องระบบโลหิตของมนุษย์ ความรู้เกี่ยวกับโรคฝีดาษ ความรู้เกี่ยวกับอากาศ ซึ่งล้วนแต่เป็นความรู้แบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ความรู้ดังกล่าวทำทนาย และหักล้างระบบความคิดความเชื่อแบบเดิมของคนไทย เช่น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และ ปรากรฎการณัธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งบางสิ่งไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ แต่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล

อนึ่ง หมอบรัดเลย์ไม่ได้เป็นมิชชันนารีเพียงคนเดียวที่ออกหนังสือพิมพ์ แต่ยังมี มิชชันนารีคนอื่นอีก โดยเฉพาะหมอสมิท (Samuel Jones Smith) ซึ่งออกหนังสือพิมพ์จดหมายเหตุ สยามไสมย ในสมัยรัชกาลที่ 5 หมอสมิทนับว่าเป็นบุคคลสำคัญต่อพัฒนาการธุรกิจการพิมพ์ในสยาม (ธนาพล ลิมอภิชาติและวริศา กิตติคุณเสรี, 2551: 46) เนื่องจากหมอเลือกตีพิมพ์วรรณกรรมที่สร้าง รายได้ให้ธุรกิจตนเอง เช่น การลงพิมพ์บทละคร นิทานคำกลอน ซึ่งเป็นงานเขียนที่ผู้อ่านชื่นชอบและ นิยมอ่าน

หากพิจารณางานเขียนที่เป็นเรื่องเล่าความในจดหมายเหตุสยามไสมยพบว่ายังคงมี เนื้อหาไม่แตกต่างจากบางกอกรีคอร์เดอร์ กล่าวคือ เป็นการอธิบายให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือวิทยาการสมัยใหม่ เช่น บทความเรื่อง “ดาวหาง” ซึ่งผู้เขียนอธิบายให้ความรู้ด้าน ดาราศาสตร์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจระบบสุริยจักรวาลอย่างเป็นระบบ

๑ ดวงอาทิตย์ที่เราเห็นขึ้นเข้าสู่สว่างตลอดวันแลตกทุกเย็นนั้น เปนดาว ชนิดเดียวกันกับดาวลิป ๆ ทุกดวงที่เราเห็น ดวงอาทิตย์ของเราดวงนี้มีโลกยดวงใหญ่เิดร รอบแปดดวง โลกยเหล่านี้หลายโลกยมีดวงจันทร์สำหรับโลกยนั้น ดวงเดียวบ้างสองดวง บ้างสี่ดวงบ้าง หกดวงแลแปดดวงบ้าง ดวงอาทิตย์ของโลกยเราดวงนี้มีดาวหางหลายดวง ที่เวียนไปเวียนมา รอบดวงอาทิตย์เราหลายดวง ดาวหางบางดวงนั้นมาบ่อย ๆ บ้าง ดวง หลายร้อยปีจึงมาบังรอบหนึ่ง รอบเดียววัน

(จดหมายเหตุสยามไสมย, 2548: 1: 18)

นอกจากนี้ ยังมีปรากฏเรื่องเล่าความในหนังสือพิมพ์ของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น *ดุริยเมฆ* ซึ่งผู้วิจัยพบว่าบทความที่มีลักษณะของการเล่าความใน*ดุริยเมฆ*มีเนื้อหาไม่แตกต่างจากเรื่องเล่าความของหมอบรัดเลย์และหมอสมิท เช่น บทความเรื่อง “ว่าด้วยรูปพรรณโลกยซึ่งเรียกตามภาษาอังกฤษว่าอีโวลูชัน”

๑ นักปราชเขาแบ่งโลกยเปนสองชั้น, ในหนึ่ง เปลือกนอกหนึ่ง, เปลือกนอกนั้นหนาอยู่ ๘๑๐ เส้น เปลือกนั้นนักปราชเขารู้มากแล้ว, แต่ชั้นในหาถึงไม่ได้, ไม่มีใครรู้การเปนแน่, รู้แต่ว่าสิ่งซึ่งอยู่กลางโลกยน้ำหนักรวม, ผู้ที่ขุดทำภุกลงในดินเขาเห็นว่า ถ้าลงไปดินค่อร้อนขึ้นเสมอ, นักปราชเขาเห็นจริงดังนี้, แล้วเขาเห็นว่ามิบ่อน้ำร้อน มีภูเขาไฟ, แลเมื่อแผ่นดินไหว เปลวไฟเกิดขึ้นจากดิน นักปราชเขาจึงคะเนว่า, สิ่งซึ่งเป็นเนื้อโลกยนั้นไม่มีแข็งเลย, เปนของถลุนเสียหมด, มิแต่เปลือกนั้นเปนของแข็ง,...เปลือกโลกยนี้มีสิลา มีแร่หลายอย่าง, อยู่เปนชั้น ๆ กันบ้าง...

(*ดุริยเมฆ*, 2512: 17)

บทความข้างต้นเป็นการอธิบายถึงลักษณะของโลกซึ่งเป็นคำอธิบายด้วยวิธีการของตะวันตก บทความในหนังสือพิมพ์ของคนไทยจะมุ่งให้ความรู้ เนื่องจากชนชั้นนำไทยเล็งเห็นว่าเป็นงานเขียนที่ให้คุณประโยชน์กับผู้อ่าน ไม่ไร้แก่นสาร มโนทัศน์เกี่ยวกับการอ่านหนังสือมีประโยชน์และคิดอย่างมีเหตุผลมีปรากฏอย่างชัดเจนมาตั้งแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 เช่น *หนังสือแสดงกิจจานุกิจ* ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ “เพื่อให้เด็กได้อ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ออกไปจากการอ่านบทสวดและหนังสือประโลมโลกซึ่งไม่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถคิดอย่างมีเหตุผลได้” (*แสดงกิจจานุกิจ*, 2508: 2415: 2-3) ด้วยเหตุนี้ งานเขียนประเภทบทความที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของชนชั้นนำมักมีเนื้อหาให้ความรู้ตามแบบที่ชนชั้นนำไทยเห็นว่าเหมาะสม งานเขียนในหนังสือพิมพ์ของชนชั้นนำไทยจึงอุดมไปด้วยพระราชนิพนธ์ วรรณกรรมไทยในอดีต พระราชพิธี และอุดหนุนการแต่งหนังสือรวมถึงการแปลหรือแปลวรรณกรรมต่างประเทศ

2.2.1.4 เรื่องแสดงความคิดเห็น

“เรื่องแสดงความคิดเห็น” เป็นคำที่มีปรากฏอย่างชัดเจนใน*วชิรญาณ*เช่นเดียวกับเรื่องเล่าความ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

เรื่องแสดงความคิดเห็น

เรื่องชนิดนี้ผู้เรียบเรียงต้องอาศัยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคิดเห็นว่าคุณทั้งหลายจะยังมิได้คิดเห็นหรือเหตุที่คนทั้งหลายเห็นเกี่ยวแก่กัน เช่นกับที่ว่า “จะใช้ลูกจ้างดีหรือใช้ทาสดี” นี้เป็นต้น ความเห็นของผู้เรียบเรียงอย่างไร ก็เรียบเรียงอธิบาย

โดยโวหารชักเหตุผลที่ผู้เรียบเรียงคิดเห็นตลอดทุกกระพริบความ โดยความประสงค์ที่จะให้ผู้อ่านเห็นด้วยอย่างนั้นเป็นที่ตั้ง เรื่องลักษณะอย่างนี้ย่อมเป็นประโยชน์ที่จะชักนำความคิดความเห็นของคนทั้งปวงให้วินิจฉัยหาทางที่ถูกแท้จริง เมื่อจะกล่าวโดยย่อก็เหมือนเป็นที่ปรึกษาของคนทั้งหลาย ซึ่งจะคิดการงานสิ่งใด ๆ ก็ตาม เมื่อมาถึงข้อความที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องนี้ก็จะได้อ้างว่า ในข้อนี้ผู้นั้น ๆ เขาได้คิดเห็นอย่างนั้น ๆ แลลงพิมพ์ไว้ในหนังสือวิธานแล้ว ถ้าหากว่าเรื่องความเห็นอย่างใดที่มีผู้ลงพิมพ์ไปยังบกพร่อง หรือไม่ถูกต้องตามความจริง จะเรียบเรียงเรื่องมาคัดค้านความเห็นของผู้นั้น ชี้แจงความเห็นของผู้เรียบเรียงตามทางที่คิดเห็นว่าถูกกว่าจริงก็ได้ คำคัดค้านเช่นนี้ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์เป็นที่ปรึกษาแลเปลี่ยนทางวินิจฉัยของผู้อื่นที่ได้อ่านเหมือนกัน การที่เรียบเรียงเรื่องลักษณะอย่างนี้ อยู่ข้างยากกว่าเรื่องลักษณะอย่างอื่น ๆ สักหน่อยหนึ่ง เพราะต้องอาศัยใช้ความคิดค้นหาพยานในข้อที่จะรับรองความเห็นของผู้เรียบเรียง หรือจะคัดค้านความเห็นของผู้อื่น...

(*วชิรญาณวิเศษ*, 2555: 6: 113)

เรื่องแสดงความคิดเห็นเป็นเรื่องที่แต่งยากกว่าเรื่องเล่าความ เนื่องจากผู้เขียนต้องใช้ความรู้ หาเหตุผล และหาวิธีในการอธิบายเพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยกับความคิดเห็นของตนเอง หรือเพื่อคัดค้านประเด็นที่ผู้เขียนไม่เห็นด้วย ด้วยเหตุนี้ เรื่องแสดงความคิดเห็นใน*วชิรญาณ*จึงมีจำนวนน้อยมากและไม่แพร่หลายมากนัก (สุมาลี แก่นการ, 2548: 24 ;ธนพงศ์ จิตต์สง่า, 2552: 106) เช่นเรื่อง “ใช้ทาสดีหรือใช้ลูกจ้างดี” “เป็นบ่าวเขาง่าย เป็นนายเขายาก” บทความทั้งสองแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทาส ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอคัดข้อความจากบทความเรื่อง “ใช้ทาสดีหรือใช้ลูกจ้างดี” ใน*วชิรญาณ* เล่ม 6 วันพฤหัสบดีที่ 27 พฤศจิกายน ร.ศ.109

เมื่อข้าพเจ้าโดยเสด็จพระราชดำเนินเกาะปีนังแลเมืองสิงคโปร์คราวที่ล่วงมาแล้ว ได้สังเกตดูบ้านเรือนที่จีนบ้างฝรั่งบ้างเขาทำอยู่กัน รูปร่างท่าทางแลวางพื้นที่แปลก ๆ กันเป็นที่ชอบใจหลายแห่งจึงลองคิดดูว่า ถ้าในบางกอกจะคิดทำบ้านเล็ก ๆ พออยู่ให้เปนสุขทุกอย่างจะควรทำอย่างไรจึงจะดี...เรื่องที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้ มิใช่จะอธิบายคุณวิเศษของแปลนบ้าน “จะบอก” ข้าพเจ้าเรียกแปลนนั้นว่า “จะบอก” เพราะเหตุที่บอกไม่ได้ว่าแปลนนั้นจะได้ทำที่ไหน จะได้ทำเมื่อไร แลผู้ใดจะทำ แต่ต้องเอาขึ้นกล่าวเปนเหตุ เพราะตามแปลนนั้นได้คิดจนกระทั่งถึงการที่รักษา แลผู้คนที่จะใช้สอยในบ้านนั้น ให้พอดีตลอดทุกอย่างมาามีความเห็นแทรกขึ้นในตอนที่จะหาคนใช้สำหรับบ้านนั้นว่าจะใช้เช่นทาสดีหรือเช่นลูกจ้างดี จึงเปนเหตุให้เรียบเรียงเรื่องนี้ในเวลาว่างธุระส่งมาลงพิมพ์

ท่านทั้งปวงย่อมทราบอยู่ด้วยกันว่า การใช้ทาสเปลืองเงินน้อยกว่าใช้ลูกจ้าง เพราะช่วยมาแล้วก็ใช้เปล่า ๆ เบนแต่ให้กินให้อยู่ให้คุ้มตามสมควร ทาสไม่ยอมอยู่เมื่อไร ก็ต้องหาต้นเงินเดิมมาส่งจนครบ ฝ่ายลูกจ้างนั้นต้องให้กินให้อยู่แลต้องให้เงินเดือนด้วย จะไปเมื่อไรผู้จ้างก็ไม่ได้เงินกลับ ถ้าว่าแต่เท่านี้หรือว่าตามความเห็นของพวกเราเป็นอันมากแล้ว ก็เป็นผู้ใช้ทาสไม่ได้วันยังค่ำ เพราะนี้เสียใช้ทาสซิมทราบติดตึงแน่นมาแต่โบราณ ฟังจะออกคลอน ๆ ใน ๒๐ ปีมานี้...

[...]

การใช้ทาสถึงว่าจะเปลืองเงินน้อยกว่าใช้ลูกจ้าง ข้าพเจ้าเห็นว่าผู้จ้างไม่ได้เลย ผู้ไม่ได้โดยรอบตัว จะเอาข้างการดีก็สู้ไม่ได้ จะเอาข้างความดีก็สู้ไม่ได้ ผู้ได้อย่างเดียวแต่ไม่ต้องเสียเงินมากเท่านั้น

ทำไมจึงว่าใช้ทาสการดีสู้ใช้ลูกจ้างไม่ได้? ธรรมดานายที่ช่วยทาส ช่วยมาเพื่อจะใช้สอยการงานของตัวไม่ให้ต้องทำเอง เมื่อนายมีฐานะอย่างใดเห็นพอจะให้ทาสทำได้ก็ให้ทาสทำ ตั้งแต่ตักน้ำตำข้าวกวาดเรือนแปนต้นไม้ไปทุกอย่าง...ที่จะใช้การงานให้ดีก็เป็อันยากที่สุด ถึงจะใช้ได้การเสมอที่จะใช้ลูกจ้างคนเดียวสองคนทำได้ ก็ต้องใช้ทาสถึงห้าหกคนจึงจะสำเร็จเหมือนเช่นนั้น แลยังซ้ำต้องร้อนรำคาญใจนายด้วยเสมอ ๆ

ฝ่ายการใช้ลูกจ้างนั้น ความลำบากทั้งปวงอย่างใช้ทาสย่อมไม่มี เพราะธรรมดา ลูกจ้างตั้งแต่แรกเข้ารับการ ก็ยอมมารับด้วยหมายผลค่าจ้างที่จะได้เป็นเบื้องต้น การสิ่งใดที่นายจะให้ทำ ก็ต้องทำโดยเต็มใจเต็มกำลังโดยกลัวนายจะไม่พอใจจะไล่เสีย ตัวก็จะไม่ได้รับการจ้างนั้นอยู่เสมอ ถ้านายดุร้ายหรือใช้สอยเหลือเกิน ไปเสียเมื่อไรก็ไปได้ ส่วนนายนั้นเล่า ถ้าลูกจ้างคนใดไม่ตีไล่เสียหาเอาใหม่เมื่อไรก็ได้...

เห็นอย่างนี้ ข้าพเจ้าจึงว่าผู้จ้างไม่ได้...

(วชิรญาณ, 2555: 6: 39-41)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าแม้ว่าการเป็นทาสจะสบายมากกว่าการเป็นอิสระ ไม่ต้องคิดหรือทำอะไรเอง ส่วนนายทาสก็สามารถใช้งานทาสได้ตามต้องการ แต่การเป็นลูกจ้างหรือจ้างลูกจ้างทำงานมีข้อดียิ่งกว่า เนื่องจากลูกจ้างทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่าเพราะมีค่าจ้างเป็นผลตอบแทน ส่วนนายจ้างก็สามารถไล่ออกได้หากลูกจ้างทำงานไม่ดี

ทั้งนี้ หากใช้นิยามเรื่องแสดงความคิดเห็นที่มีปรากฏในวชิรญาณตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น ย้อนกลับไปพิจารณาบทความที่มีลักษณะดังกล่าวก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้วิจัยพบว่าบทความเชิงแสดงความคิดเห็นมีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว หากแต่ช่วงนั้นยังไม่มีคำเรียกที่ชัดเจน ดังนั้น จึงอาจพบว่าผู้เขียนใช้คำว่า “เรื่อง” เพื่อเรียกชื่องานเขียนนั้นหรืออาจไม่มีคำเรียกเลย ดังที่พบ

เรื่องแสดงความคิดเห็นในบางกอกกรีกอร์เดอร์ โดยเฉพาะประเด็นด้านศาสนาและวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก

ในบางกอกกรีกอร์เดอร์มีปรากฏบทความที่โต้ตอบเรื่อง “ศาสนา” อยู่จำนวนหนึ่ง เรื่องศาสนานี้เป็นประเด็นสำคัญมากในบางกอกกรีกอร์เดอร์ เนื่องจากจุดประสงค์ของหมอบรัดเลย์ที่เข้ามาในสยาม คือ เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ดังที่ก่อนหน้านี้จะมีหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาไทย หมอบรัดเลย์รวมถึงมิชชันนารีคนอื่น ๆ ได้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านการพิมพ์หนังสือด้วยอักษรโรมัน (อ่ำไพ จันทรจิระ, 2515: 63-65) มาบ้างแล้ว ในบางกอกกรีกอร์เดอร์ไม่เพียงแต่จะเผยแพร่ศาสนาคริสต์เท่านั้น แต่ยังมีการแสดงความคิดเห็นและโต้ตอบจากบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับศาสนาคริสต์เช่นกัน เช่น เรื่อง “การสั่งสอนวิชาย่างประเทศยุโรป” ในบางกอกกรีกอร์เดอร์ (ค.ศ.1865) ซึ่งกล่าวยกย่องศาสนาคริสต์

๑ ผู้ที่กลัวพุทธศาสนาจะหมดเร็วไปนั้น, มีใจสรรเสริญการที่เรียรายกัน ออกเงินสร้างตึกใหญ่ไว้สำหรับเป็นที่สอนหนังสือเด็ก, แลสอนวิชาการต่างๆเป็นหลายแห่งหลายตำบล, เหนเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่แผ่นดินมากจริง. แต่ท่านพิเคราะห์เห็นว่า, จะเอาอย่างธรรมเนียมนั้นมาทำในเมืองสยามไม่ได้, เพราะพุทธศาสนาขัดขวางอยู่จะไม่ชอบด้วย...

๑ เพราะคำที่ท่านว่ามานี้, ข้าพเจ้าเข้าใจความของท่านว่า, ชาวสยามมีใจรักพุทธศาสนามากกว่ารักซึ่งประโยชน์ใหญ่ที่จะเกิดเพราะการสอนวิชาต่างๆ, เช่นว่ามานั้น. แลเข้าใจท่านว่าพุทธศาสนาจะจำเริญในสว่างแห่งศิลปศาสตรวิชาต่างๆ, ที่เกิดในคริสศาสนาไม่ได้...

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 211)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าศาสนาคริสต์ของผู้เขียนสัมพันธ์กับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง เนื่องจากผู้เขียนเชื่อว่าวิถีของศาสนาคริสต์ส่งผลให้มีสรรพความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองเกิดขึ้นมากมาย ขณะที่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธมักจะคอยขัดขวางความรุ่งเรืองที่บังเกิดจากศาสนาคริสต์ เช่น การคัดค้านการสร้างตึกสอนหนังสือสำหรับเด็ก ไม่ต้องการให้มีการสอนวิชาต่าง ๆ

จากตัวอย่างดังกล่าวมีผู้เขียนจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วย เนื่องจากไม่เชื่อว่าศาสนาคริสต์จะดีจริงหรือดีกว่าศาสนาพุทธ ผู้เขียนอีกคนจึงได้เขียนแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกับความเห็นที่กล่าวยกย่องศาสนาคริสต์ เช่น บทความ “การที่ท่านแก้ด้วยศาสนา” (ค.ศ.1865)

๑ ข้อที่ท่านว่าด้วยความสว่างและความมีเด่นั้น, บุคคลได้ถือฤคฤคศาสนามีความจำเริญ, บ้านเมืองก็รุ่งเรืองงดงามแข็งแรงมีวิชาการความรู้ต่างๆ เพราะอำนาจศาสนาให้

คุณ. ความขื่อนี้ข้าพเจ้ายังไม่เห็นด้วย. ได้ทราบว่าคุณอยู่ในแผ่นดินยุโรป, ที่เขาไม่ถือศาสนาพระกฤษก็เป็นอันมาก, เขาก็มีวิชาการความรู้เรื่องเหมือนกันกับพวกที่ถือศาสนา. ก็นี่ความสว่างอะไรเล่าไปส่องให้เขามีความจำเรียวด้วย. ประการหนึ่งพวกไทยพวกจีนพวกมอญพวกยวน, ที่เข้ารีตกฤษต่างอยู่ในเมืองไทยนี้, ก็นับถือประเพณีในทางศาสนาแข็งแรงเคร่งครัดยิ่งกว่าชาวยุโรปเสียอีก. ก็ไม่เห็นมีความจำเรียวสิ่งไร, มีแต่เพนนีเพนข้าเขาโดยมาก. ทำไมความสว่างนั้นไม่มาส่องให้ต้องคนเหล่านี้ให้ดีกว่าคนที่เขาไม่นับถือกฤษต่าง. ถ้าพวกเข้ารีตเหล่านี้มีความจำเรียวยิ่งกว่าบุคคลจำพวกอื่น. คือว่ามีทรัพย์มากมีอายุมากมีความสุขมาก, ไม่แก่ไม่ตายไม่ยากไม่จน. ถ้าดังนั้นแล้วข้าพเจ้าก็จะเห็นด้วยว่าศาสนามีคุณจริงๆ. นี่ยังไม่เห็นความวิเศษสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย. จะให้นับถืออย่างไรได้.

(หนังสือจดหมายเหตุนาน, 2536: 219-220)

ผู้เขียนโต้ตอบผู้ที่ยกย่องศาสนาคริสต์ ด้วยการเสนอให้เห็นว่าศาสนาคริสต์ไม่ใช่ศาสนาที่มีคุณพิเศษ และการนับถือคริสต์ไม่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จรุ่งเรืองของบ้านเมือง เนื่องจากผู้ที่เข้ารีตหรือเปลี่ยนจากการนับถือศาสนาหนึ่งมานับถือคริสต์บางคนไม่ได้เจริญแต่ประการใด

ในจดหมายเหตุนานสมัยของหมอมสมีที่มีประเด็นโต้ตอบเรื่องศาสนาเหมือนกับงานเขียนในบางกอกกรีกอร์เตอร์เช่นกัน เช่น เรื่อง “ทางเจริญ” ผู้เขียนเห็นว่าผู้ที่นับถือศาสนาพุทธไม่รู้จริงถึงแก่นของศาสนา เนื่องจากผู้เรียนศึกษาศาสนาพุทธจากคัมภีร์ภาษาบาลีซึ่งไม่สามารถเข้าใจด้วยตนเองได้ทั้งหมด ความรู้และความศรัทธาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งจึงมาจากคำบอกเล่าของผู้สอน ไม่ใช่ตัวผู้เรียนศรัทธาเอง ซึ่งมีผู้เขียนบทความโต้ตอบ เนื่องจากเห็นว่าแท้จริงแล้วคำสอนของศาสนาคริสต์เองก็ไม่ใช่กลางและไม่มีสาระ ดังตัวอย่างเรื่อง “ศาสนาพระสมณะโคตม”

...ถ้าศาสนาใดคำสอนเป็นกลาง ก็จะถือเอาศาสนาอันนั้นเป็นที่พึ่ง ก็เห็นแต่ศาสนาพระสมณะโคตมเป็นศาสนาที่แท้จริง เพราะคำสอนของท่านเป็นกลาง ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่กล่าวดีแก่ตัว กล่าวชั่วให้ตกอยู่แก่ผู้อื่น...

(จดหมายเหตุนานสมัย, 2005: 4: 113)

นอกจากจะมีการแสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ หรือมีการโต้ตอบเรื่องศาสนา ดังที่นำเสนอไปข้างต้นแล้ว ยังปรากฏอีกว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 และสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีหนังสือพิมพ์ต่างชาติในไทยเขียนบทความโต้ตอบกัน เช่น บางกอกกรีกอร์เตอร์วิพากษ์สยามฟรีเปรสว่าเข้าข้างฝรั่งเศส นำเสนอข่าวไม่ตรงไปตรงมา และมักเสนอข่าวหรือบทความในลักษณะที่ทำให้สยามกับฝรั่งเศสขัดแย้งกัน หรือมีการโจมตีบางกอกไทมส์ในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง (บุญพิสิฐ ศรีหงส์,

2556: 57,59) จากข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยพบว่า การเขียนบทความเชิงแสดงความคิดเห็นเพื่อโต้ตอบกัน ดังกล่าวน่าจะเริ่มมีปรากฏในหนังสือพิมพ์ที่ชาวต่างชาติเป็นเจ้าของก่อน หลังจากนั้นในหนังสือพิมพ์ในสยามยังคงเห็นการเขียนบทความโต้ตอบกันเรื่อยมา บรรยายกาศเช่นนี้มีความสับสนเนื่องมาที่ยังสมัยหลัง และเริ่มทวีความเข้มข้นมากขึ้นด้วย

อนึ่ง ประมาณ พ.ศ.2441 เป็นต้นมา เริ่มมีสามัญชนเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์เอง ได้แก่ ก.ศ.ร.กุหลาบและเทียนวรรณ ทั้งสองคนมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของบทความซึ่งสืบเนื่องมาที่ยังสมัยรัชกาลที่ 6 กล่าวคือ บทความใน *สยามประเพณี* ของก.ศ.ร.กุหลาบ และใน *ตุลวิภาคพจนกิจ* และ *ศิริพจนภาค* ของเทียนวรรณ เริ่มมีปรากฏความคิดเห็นที่เกี่ยวกับบ้านเมือง และผลประโยชน์ของราษฎรหรือประเทศชาติมากขึ้นกว่าก่อนหน้านี้นี้ที่มักเน้นนำเสนอเรื่องศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี หรือมักเป็นเรื่องเชิงอธิบายให้ความรู้

อนึ่ง ก.ศ.ร.กุหลาบเคยเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต่างชาติที่ดำเนินกิจการในสยาม ได้แก่ *สยามออบเซอร์เวอร์* และ *บางกอกไทมส์* เขาเขียนบทความที่กล่าวถึงปัญหาในสังคมไทย และนำเสนอมุมมองใหม่ ครั้นมาออกหนังสือพิมพ์ด้วยตนเอง ก.ศ.ร.กุหลาบยังคงลงบทความที่สะท้อนปัญหาบ้านเมืองอยู่ เช่น เรื่อง “ความปกครองของเอกราชมี 6 ประการ” ใน *สยามประเพณี* ฉบับเดือนพฤษภาคม ปีที่ 7 ฉบับที่ 8 พ.ศ.2449 ความว่า

๑. จ้าวนายขุนนางราษฎร พลเมืองทั่วทั้งแผ่นดิน รักใคร่นับถือซึ่งกันและกัน
ว่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงเปิดเผยวิธีเป็นศิวิลย์เซชั่น (คือมีขนบธรรมเนียมเรียบร้อย)
เหมือนกันไม่ว่าไพร่แลผู้ดีใช้ได้เท่ากัน เป็นอิศรภาพไพศาลทั่วหน้ากัน...

๒. ประชาชนพลเมืองทั้งไพร่ผู้ดีมีความปรารถนามุ่งหมายจะให้บ้านเมืองชาติภูมิ
ของตนเจริญเป็นต้น เรียกว่ามหาสามัคคีธรรมกัน พร้อมเพรียงด้วยความโอบอ้อมอารี
ซึ่งกันและกัน...

๓. มีกฎหมายสำหรับโลกย์ “อินเตอร์เนชันแนลลอส” ซึ่งเป็นหลักเป็น ประธาน
ของโลกย์ สำหรับเป็นคำตัดสินชี้ขาด...ตามทางยุติธรรมสัมมาปฏิบัติในสากลโลกย์...

๔. บ้านใดเมืองใดที่เปนเอกราชอยู่ช้านานมาแล้วนั้น ถ้ามีธรรมชาติวัตถุเปน
สินค้าบังเกิดขึ้น ในแผ่นดินของประเทศนั้น ๆ มีการรังสรรค์ค้าขายแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
กับนา ๆ ประเทศ...

๕. ความเอกราชไม่ได้เอาไครยน้ำหนักร่วมกัน เช่นภาษาอังกฤษเรียกดั้งนี้
'แบแลนสะออฟเปาเวอร์' (แปลว่า-ซึ่งน้ำหนักร่วมกัน) แบแลนสะออฟ
เปาเวอร์นั้น เปนของที่ใช้กันเฉพาะในประเทศยุโรปเท่านั้น ในประเทศเอเชีย...ต้อง
ผ่อนผันบ้างบางสมัยให้เหมือนกันกับยุโรปแผ่นดิน...

๖.ประเทศใดที่มีรัฐบาล แลกกฎหมายสำหรับบ้านเมืองของตน เป็นการยุติธรรม ใช้ได้ทั่วโลกเช่นอินเทอร์เน็ตและแชแนลลอค แลมีการบำรุงผลประโยชน์สำหรับ เป็นกำลังแก่บ้านเมืองของตน เหตุเหล่านี้ก็นับว่าเป็นการประกันป้องกันความเป็นเอกราช ไม่ให้เสื่อมเสียไปโดยเร็วพลัน...

การสำคัญมีอยู่ที่ยุติธรรมคล้ายๆยุโรป กับความบำรุงผลประโยชน์ ทางค้าขาย ให้เป็นกำลังแก่บ้านเมืองๆก็จะตั้งอยู่ในทางเอกราชได้นานสิ้นกาลนาน

(สยามประภท, 2449: 209-214)

บทความจำนวนหนึ่งของ ก.ศ.ร.กุหลาบจะนำเสนอสิ่งที่คนไทยโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาในขณะนั้นเริ่มให้ความสนใจ ดังเช่นเรื่องการเมืองการปกครอง หรือเรื่องอื่น ๆ ที่สะท้อนถึงปัญหาในสยาม ประเด็นเช่นนี้มีปรากฏจำนวนน้อยในบทความก่อนหน้านี้หรือยังมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย ทั้งนี้ ก.ศ.ร.กุหลาบเคยเขียนบทความที่สะท้อนปัญหาสังคมสยามลงพิมพ์ใน *สยามออบเซอร์เวอร์* มาแล้วบ้างเช่นกัน เช่น เรื่อง “เมื่อไรหนอ” “ทำอย่างไรจะได้เห็น” ซึ่งเป็นบทความที่เสนอแนะหรือแสดงความคาดหวังให้สยามพัฒนาอย่างนานาประเทศ

เช่นเดียวกับบทความจำนวนหนึ่งของเทียนวรรณที่เริ่มมีการนำเสนอประเด็นปัญหาในสังคมสยามมากขึ้น โดยมุ่งหวังให้สยามพัฒนาเหมือนอารยประเทศ เช่น เรื่อง “ว่าด้วยความฝิ่นละเมอ แต่มีไข่นอนหลับ” ใน *ศุลวิภาคพจนกิจ* เล่มที่ 5 ร.ศ.123

...ในเวลาที่มีได้นอนหลับนั่งสึมตามอยู่ได้ฝันเห็นไปว่า, ถ้าทำได้จะทำคือคิดจะจัดบ้านเมืองแลเปลี่ยนแปลงแก้ไขขนบธรรมเนียมในประเทศสยามเสียใหม่, ให้ดีให้ทันแก่ไสมยของบุคคลที่เห็นว่าจะดีได้แลทำได้

ที่ ๑ คิดว่าจะหาผลอย่างใดอย่างหนึ่งใช้แทนเงินอากรพนันได้แล้วเมื่อใด, จะรีบเลิกถอนการพนันเสียให้ขาดเมื่อนั้น,

ที่ ๒ จะให้กฎหมายมีภรรยาคนเดียว ประสงค์จะตัดโสหุ้ยในการไม่มีประโยชน์แก่ราชการให้น้อยลง

ที่ ๓ จะเลิกการขายมนุษย์เปนทาส, เพื่อจะพุงชาติของตนให้เลื่อนพ้นจากความดูถูกของชาติอื่น ๆ

[...]

ในฝันว่า เราฝันเห็นว่าการแผ่นดินมีการใหญ่อยู่ ๒ ประการ คือศัตรูภายนอกประการหนึ่ง, ศัตรูภายในประการหนึ่ง, ศัตรู ๒ ประการนี้ เป็นเครื่องรบกวนแลขัดขวางมิให้บ้านเมืองเจริญได้ แลได้กระทำให้ผลของแผ่นดินเสื่อมเสียไปด้วย,

แต่ศัตรูภายนอกใคร ๆ ก็เห็นถนัดชัดแจ้งด้วยกันหมด, แต่ศัตรูภายในซ่อนเร้นยากที่ผู้จะรู้จะเห็น, แม้จะเห็นบ้างก็ไม่มีโอกาสจะจัดจะพูดได้, เพราะมันแอบติดอยู่กับความเชื่อของรัฐบาล, ความจริงมันร้ายแรงกว่าศัตรูภายนอกหลายเท่าตัว, มันได้ทำให้เสียอำนาจบ้านเมือง ตัดผลประโยชน์แผ่นดินแลของราษฎรด้วย, ผลที่จะเกิดขึ้นมันไม่ให้เกิด ผลที่จะเกิดอยู่แล้วมันหักล้างทำลายเสีย...

(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2524: 98,106)

สิ่งที่น่าสนใจจากตัวอย่างข้างต้น คือ เทียนวรรณไม่เพียงแสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังวิพากษ์รัฐบาลด้วย อีกทั้งยังพยายามปกป้องผลประโยชน์ของราษฎร ดังตัวอย่างข้างต้นที่ผู้เขียนกล่าวว่าความเชื่อของรัฐบาลอาจเป็นศัตรูภายในที่ทำให้บ้านเมืองไม่ก้าวหน้า และจะเป็นการตัดผลประโยชน์ของราษฎร ทั้งนี้ จะเห็นว่าบทความของเทียนวรรณมีความก้าวหน้ากว่ายุคสมัยนั้นมาก เขาทำหน้าที่เหมือนตัวแทนของประชาชน คอยตรวจสอบและชี้แนวทางใหม่ ๆ ให้แก่รัฐบาล รวมถึงการเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของประชาชน (เสถียร จันทิมาธร, 2566: 90,92)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทความจำนวนหนึ่งของ ก.ศ.ร.กุหลาบและเทียนวรรณจะมีการวิพากษ์รัฐบาลบ้าง แต่ยังคงเป็นระยะแรกที่มีบทความในลักษณะดังกล่าว เนื่องจากบริบททางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังไม่ค่อยเอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นเชิงการเมืองจึงส่งผลให้เนื้อหาที่เกี่ยวกับปัญหาในสยามและการวิพากษ์รัฐบาลที่เป็นภาษาไทยยังคงมีจำนวนน้อยอยู่ ทั้งนี้ บทความส่วนใหญ่ของผู้เขียนทั้งสองดังกล่าวมีลักษณะเป็นเรื่องแสดงความคิดเห็น เช่น เรื่อง “ว่าด้วยศาสนาต่าง ๆ คุณไม่เสมอกัน” “ว่าด้วยคนมีความเพียรแต่ไม่มีวิชาแลปัญญาอย่างไร” “ความเห็นคัดค้านหรือขัดคอครูบูรณ” “อธิบายคัมภีร์ไตรภูมิศาสตร์” อันเป็นลักษณะของการอธิบายความรู้ หรือแสดงความคิดเห็นซึ่งคล้ายกับบทความที่ร่วมสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยกัน

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าเรื่องแสดงความคิดเห็นในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก ส่วนในระยะเวลาที่คนไทยเริ่มเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์เองในสมัยรัชกาลที่ 5 อาจมีเรื่องแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่มีจำนวนน้อยอยู่ กระทั่งตั้งแต่ พ.ศ.2441 เป็นต้นมา จะเริ่มมีบทความเชิงแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องประเทศชาติมากขึ้น

2.2.1.5 คอเรสปอนเดนซ์ (Correspondence)

คอเรสปอนเดนซ์ (Correspondence) เป็นจดหมายที่ผู้อ่านสามารถส่งมาให้บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ลงพิมพ์ได้ เนื้อหาอาจเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อเสนอแนะ กระทั่ง

ร่องเรียนความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม การเขียนคอเรสปอนเดนซ์มาลงในหนังสือพิมพ์มีปรากฏมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 ดังเช่น ก.ศ.ร.กุหลาบมักเขียนจดหมายไปลงพิมพ์ใน*บางกอกกรีคอร์เดอร์* หรือเขียน*นิราศยี่สาร*ไปลงพิมพ์ใน*จดหมายเหตุสยามไสมย*ของหมอสมิท (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 99-100) หรือกรณีที่พ่อค้าคนหนึ่งถูกหม่อมเจ้าพระองค์หนึ่งหลอกต้มตุ๋น จึงส่งเรื่องร้องเรียนมายังหนังสือพิมพ์เพราะคิดว่าเรื่องดังกล่าวเป็นคดีความเล็กน้อย ไม่เหมาะจะยื่นถวายฎีกา แต่ยังคงรู้สึกคับข้องใจและต้องการให้สาธารณชนรู้เรื่องราว (ธนาพล ลีหม่อภิชิตและวริศา กิตติคุณเสรี, 2551: 45) หรือกรณีอื่น ๆ ที่ส่งเรื่องร้องเรียนมาให้หมอบรัดเลย์ลงพิมพ์เพราะไม่มีเงินมากพอที่จะเสียค่าคดีความหรือไม่ต้องการยุ่งยากกับการถวายฎีกา

การเขียนจดหมายมาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้มีเพียงการเขียนเพื่อร้องเรียนความอยุติธรรมหรือส่งเรื่องราวต่าง ๆ มาลงพิมพ์เท่านั้น แต่ยังปรากฏว่ามีการเขียนคอเรสปอนเดนซ์กันไปมาระหว่างผู้อ่านด้วยซึ่งทำให้เห็นว่าในสมัยนี้ผู้อ่านที่กลายมาเป็นผู้เขียนมีวิถีคิดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการพยายามโต้ตอบและหักล้างความคิดความเชื่อของอีกฝ่ายที่เห็นแตกต่างกันด้วยการให้ข้อมูลและเหตุผลเชิงประจักษ์ เช่น การเขียนโต้ตอบเรื่อง “โอลด์สยามกับยังสยามสนทนากัน” ใน*สยามออบเซอร์เวอร์* ผู้อ่านส่งจดหมายมาถกหรือโต้ตอบกันด้วยประเด็นเกี่ยวกับข้อเด่นและข้อด้อยของชนบประเพณีเดิมของสยามชนบประเพณีของชาวตะวันตก รวมถึงมีการวิพากษ์การบริหารราชการแผ่นดินของข้าราชการด้วย (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 63) หรือการเขียนจดหมายถกประเด็นทางศาสนาใน*จดหมายเหตุสยามไสมย* หนังสือพิมพ์ของหมอสมิท ประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งจากการเขียนจดหมายลงหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การที่ชนชั้นไพร่มีสำนึกใหม่ (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 95) กล่าวคือ ไพร่ไม่ได้ยอมรับสถานภาพของตนเองที่มีมาแต่กำเนิดอีกต่อไป แต่มีคำถามและแสดงความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับแบบแผนต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น

อนึ่ง คอเรสปอนเดนซ์บางฉบับคล้ายคลึงกับงานเขียนประเภทบทความ บางฉบับมีลักษณะคล้ายกับบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ในด้านเนื้อหา หากแต่แตกต่างอย่างชัดเจนในด้านรูปแบบ กล่าวคือ คอเรสปอนเดนซ์มีลักษณะของจดหมาย ขณะที่บทความวิพากษ์ไม่ใช่จดหมาย ทั้งนี้ น่าสนใจว่าการเขียนคอเรสปอนเดนซ์กลายเป็นที่มาของการวิพากษ์การเมืองและการโต้ตอบกันไปมาของสังคมในพื้นที่สาธารณะ ดังเช่นหนังสือพิมพ์ซึ่งแพร่หลายสมัยรัชกาลที่ 6 (Limapichart, 2009: 386) อย่างไรก็ตาม คอเรสปอนเดนซ์ส่วนใหญ่เป็นเรื่อง “ส่วนตัว” ของผู้เขียนที่ต้องการเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ ขณะที่บทความวิพากษ์ต้องเป็นเรื่อง “ส่วนรวม” หรือเป็นปัญหาของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังจะยกตัวอย่างคอเรสปอนเดนซ์ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2455 เพื่อนำเสนอให้เห็นว่าคอเรสปอนเดนซ์คล้ายคลึงกับงานเขียนประเภทบทความเป็นอย่างมาก

ภาซีเรือ

วันที่ ๒๕ เมษายน ร.ศ.130

ค่านับมายังท่านเอดิเตอร์จีนโนสยามวารศัพท์ทราบ

ด้วยผมขอทานนำกระดาษของท่านสักหน่อย เพราะตัวผมเป็นคนเสียงแห้งจึง
ต้องเอาไครยเสียงของคุณกังจีนโนช่วยตะโกนให้ดังสนั่น เพื่อทราบถึงท่านผู้ใหญ่จะได้
จัดการสั่งสอนเขาเสียบ้าง...

เซน (น.ส.)

(ตามไปรษณีย์เลขฉบับนี้ เราเห็นว่าจะเป็นประโยชน์บ้างจึงนำลง แต่การเท็จจริงฉันใด

เราไม่รับรอง ด้วยไม่ได้ทราบแก่หูรู้แก่ตาเอดิเตอร์)

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2455: 5)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนส่งคอเรสปอนเดนซ์เพื่อร้องเรียนเรื่องภาซีเรือ จะเห็นว่าม
รูปแบบการเขียนแบบจดหมาย คือ มีระบุวันที่ คำขึ้นต้น และการลงชื่อในตอนท้าย นอกจากนี้ ใน
ด้านเนื้อหาของการนำเสนอยังเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ผู้เขียนต้องการเรียกร้องให้มีการจัดการเรื่องภาซี
เรือเพราะตนได้รับความเดือดร้อน ทั้งนี้ หากเป็นบทความวิพากษ์ ประเด็นที่เสนอจะมีวัตถุประสงค์
เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เช่น ปัญหาภาซีเรือที่มีผลต่ออาชีพหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชน

นอกจากนั้น ยังพบคอเรสปอนเดนซ์บางฉบับที่คล้ายคลึงกับบทความวิพากษ์มาก
หากตัดรูปแบบของจดหมายไปก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทความวิพากษ์ได้เช่นกัน เช่น “จดหมาย” ใน
กรุงเทพฯเดลิเมล์ ฉบับวันเสาร์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2459

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมาย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ.2459

แจ้งความมายังท่านเอดิเตอร์หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์

ข้าพเจ้าได้อ่านจดหมายของผู้เปกกลางในหนังสือพิมพ์ไทยแล้วอดหยิบปากกา
มาวาดอักษรนี้ส่งมาค่านับท่านไม่ได้ ด้วยข้าพเจ้าถือว่า ข้าพเจ้าก็เปกกลางแลเปกราษฎร
ผู้หนึ่ง ซึ่งได้อาไครยหนังสือพิมพ์ของท่านอันเปกหนังสือพิมพ์ของราษฎร เปกปากเสียง
อยู่เสมอ ๆ ข้าพเจ้าจะพูดเปกกลางที่สุด (เหมือนอย่างผู้เปกกลางในหนังสือพิมพ์ไทย)
เพราะฉนั้นถ้อยคำตรงไหนไม่เหมาะสมก็ขอท่านได้โปรดช่วยแก้ไขด้วย

ตามทีฝ่ายท่าน (หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์) แลฝ่ายศัตรูของท่าน
(หนังสือพิมพ์ไทย) รบกันด้วยอาวุธปากกานั้นกระทำให้ท่านผู้อ่านทั้งหลายรำคาญไสตหา
น้อยไม่ เพราะว่ามันไปคนละแหล่ง ประเดี๋ยวไปกินน้ำที่เมืองเพ็ชร ไปเซ็ดปากที่ราชบุรี ไป
ซี้ที่สุพรรณ (ขอแก้คำว่าซี้เปกส่งทุกข์,บรรณาธิการ) ดุมันไม่เปกเรื่องเปกนคร ท่านไปท่าน

เขาลัดออกทำโน้น จนตรอกเข้า (ขอแก้เป็นจนมุม) ก็แว้งจับเอาท่านเสียที (คำว่าจับนั้น แรงไปขอแก้เป็นเลี้ยง)

หนังสือพิมพ์ไทยใครๆก็รู้แล้วว่าเปนนหนังสือพิมพ์ที่โกหก (คำว่าโกหกแรงไป ขอแก้เป็น กล่าวคำเท็จ) มาตั้งแต่ไหนแต่ไร ต้องพูดฝันความจริง เสียได้เท่าไรก็เสียเสียเต็มที่ (คำว่าเลี้ยงนั้นแรงไปขอแก้เป็นคำประจบ) ไม่มีมายอายุ มันเอาแต่ได้เข้าว่า (คำว่ามันนั้น ชิดออก) ราษฎรจะทุกข์ร้อนอะไรก็มีโยจะทุกข์ไปสิ มัน (คำว่ามันต้องชิดออกอีก) ถือสุภาสิตที่ว่า “ใครจะตายโหงตายห่าก็ช่างมึง ผ้าขาวผืนหนึ่ง (เงินเดือน) กุจะชักเอา” (ขอเอาเส้นแดงขีดสุภาสิตนี้ออกทั้งหมด) อ้ายคนนรกจกเปรตเช่นนี้ก็เกิดมากับเขาด้วย (คำว่าอ้ายคนจกเปรตนั้นขอแก้เป็นพ่อคนวิเศษ) ดูช่างกระหายโลหิตของราษฎรเสียนี้กระไร การที่ท่านจะไปโต้ตอบกับเขานั้นทำไมท่านไม่คิดถึงสุภาสิตที่ว่าหมากัดอย่ากัดตอบ หรือเล่นกับหมาหมาเลียปาก (สุภาสิต ๒ บทนี้ใช้ไม่ได้เหมือนกันขอตัดออกหมด)

[...]

เรื่องที่ข้าพเจ้าเขียนต่อไปนี้เป็นเรื่องบรรณาการแก่บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ไทย (เราขอตัดทิ้งเสียทั้งหมด ๑๕ บรรทัด)

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2459: 2)

ตัวอย่างข้างต้น มีที่มาจากการ์ตูนโต้ตอบกันระหว่างผู้เขียนจากพิมพ์ไทยกับกรุงเทพฯเดลิเมล์ ทั้งนี้ ผู้อ่านคนหนึ่งสนใจประเด็นดังกล่าวจึงส่งคอเรสปอนเดนซ์มาร่วมแสดงความเห็น และโจมตีฝั่งพิมพ์ไทยด้วย เนื่องจากเห็นตรงกับกรุงเทพฯเดลิเมล์ว่าพิมพ์ไทยไม่ใช่หนังสือพิมพ์คุณภาพ และนำเสนอข่าวไม่เป็นกลาง ทั้งยังไม่สนใจทุกข์ร้อนของราษฎรด้วย จะเห็นได้ว่า แม้จดหมายดังกล่าวจะไม่ได้กล่าวถึงรัฐบาลโดยตรง แต่เนื่องจากพิมพ์ไทยเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล การวิพากษ์ความไม่ใสใจราษฎรของพิมพ์ไทย เหมือนกับการตำหนิรัฐบาลเช่นกัน ดังนั้น หากตัดรูปแบบจดหมายไป ตัวอย่างดังกล่าวก็อาจเป็นบทความวิพากษ์ที่ใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมืองได้อย่างเผ็ดร้อน

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า นอกจากรูปแบบจดหมายของคอเรสปอนเดนซ์ที่ต่างจากบทความและบทความวิพากษ์แล้ว ประเด็นที่น่าสนใจ คือ จดหมายบางฉบับอาจมีลักษณะของข่าวหรือเหตุการณ์ ณ ขณะนั้น เช่น การเสนอความเห็นหรือวิพากษ์พฤติกรรมของข้าราชการ แต่จดหมายบางฉบับก็อาจเป็นเรื่องส่วนตัว เช่น ปัญหาเงินเดือนน้อย ปัญหาการแปลศัพท์ภาษาไทย ตลอดจนจดหมายบางฉบับอาจวิพากษ์รัฐบาล เช่น การวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลที่ทำให้ข้าวสารมีราคาแพง จะเห็นว่าคอเรสปอนเดนซ์มีบทบาทหลากหลาย เช่น การเป็นที่ร้องทุกข์เรื่องส่วนตัว หรือเป็นที่ที่ผู้อ่านสามารถส่งจดหมายแสดงความเห็นร่วมกับบรรณาธิการหรือผู้เขียนประจำหนังสือพิมพ์

หรือเขียนโต้ตอบผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับต่าง ๆ ได้ โดยที่จดหมายนั้นอาจไม่เกี่ยวกับปัญหาในบ้านเมืองหรือสถานการณ์ปัจจุบันเลยก็ได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว งานเขียนประเภทบทความก่อนมีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 หรืองานเขียนประเภทบทความในยุคบุกเบิก แม้บางงานอาจจะพอจำแนกความแตกต่างออกจากกันได้ เช่น ความเรียงอธิบายต่างกับอาติเกอล แต่บางงานก็มีลักษณะที่เหลื่อมซ้อนกัน เช่น ด้านเนื้อหา หรือรูปแบบการเขียน ซึ่งชวนให้เข้าใจว่าเป็นบทความทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ลักษณะของบทความเริ่มลงตัวในด้านรูปแบบการเขียนในสมัยรัชกาลที่ 6 รวมถึงมีเนื้อหาและกลวิธีนำเสนอความคิดแตกต่างจากงานเขียนประเภทบทความในยุคบุกเบิกกระทั่งกลายเป็นรูปแบบที่เฉพาะตัว ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2.2 บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 พัฒนามาจากงานเขียนร้อยแก้วประเภทบทความในยุคบุกเบิก หรือในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมา กระทั่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากบทความประเภทอื่นอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นลักษณะเฉพาะของบทความวิพากษ์ อันแสดงถึงการเป็นวรรณกรรมประเภทใหม่ที่มีในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ดังจะเสนอต่อไปนี้

2.2.2.1 รูปแบบของงานเขียนประเภทบทความ

2.2.2.2 การสร้างบรรทัดฐานใหม่ของงานเขียนประเภทบทความ

2.2.2.1 รูปแบบของงานเขียนประเภทบทความ

งานเขียนประเภทบทความเป็นงานที่เขียนด้วยภาษาร้อยแก้วแบบเชิงอธิบาย (Expository essay) (เปลื้อง ณ นคร, 2497: 295) จัดอยู่ในกลุ่มของสารคดี (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 171; หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2543: 9) เป็นข้อเขียนสำหรับตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือวารสาร บทความอาจมีลักษณะเป็นการเสนอปัญหา หรืออภิปรายปัญหาซึ่งกำลังเป็นที่สนใจขณะนั้น หรืออาจเป็นการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียหรือข้อขัดแย้งในเรื่องสำคัญต่าง ๆ รวมทั้งแสดงทัศนะ ข้อวินิจฉัยของผู้เขียน และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่อผู้อ่าน นอกจากนี้ บทความยังเป็นข้อเขียนที่อิงกับข่าว จึงมักเป็นเรื่องที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ ทันทใจผู้อ่าน หรืออาจเป็นข้อเขียนเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว เรื่องที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิด (เปลื้อง ณ นคร, 2497: 295; รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 171) กล่าวได้ว่า บทความเป็นงานเขียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านเนื้อหาและจุดประสงค์ของการเสนอ (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 175)

งานเขียนประเภทบทความมีหลายประเภท ดังที่มีนักวิชาการบางคนจัดประเภทไว้ เช่น เปลื้อง ณ นคร (2497: 130) แบ่งบทความเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ บทความเชิงสาระ (Formal Essay) และบทความเชิงปถิกณะ (Informal Essay) นอกจากนี้ หากเป็นบทความในหนังสือพิมพ์ เปลื้อง ณ นคร (2497: 295) จำแนกประเภทบทความไว้ดังนี้ บทความทางการเมือง และบทความเชิงความรู้ ทั้งนี้ เปลื้อง ณ นคร ได้ยกตัวอย่างบทความเชิงสาระ และบทความทางการเมือง โดยยกตัวอย่างบทความของอัครพาทหรือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (เปลื้อง ณ นคร, 2497: 156,296) ส่วนบุญยงค์ เกศเทศ (2536: 80-86) จัดประเภทบทความ ได้แก่ บทความบรรยาย บทความเชิงวิชาการ บทความแสดงความคิดเห็น บทความวิเคราะห์ บทความเชิงวิจารณ์ บทความรายงาน บทความเชิงโต้แย้ง บทความสัมภาษณ์ บทความอธิบาย บทความเชิงรื่นรมย์ บทความเพื่ออ่านออกเสียง บทความประเภทตำรา ขณะที่รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2543: 175-218) ได้จัดประเภทบทความไว้ใกล้เคียงกับบุญยงค์ เกศเทศ (2536) ดังนี้ บทความวิชาการ บทความปถิกณะความรู้ บทความเชิงแนะนำ บทความท่องเที่ยว บทสัมภาษณ์ บทความวิจารณ์ บทความสาระบันเทิง

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขออธิบายขยายความเฉพาะบทความที่เกี่ยวข้องกับบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก่ บทความทางการเมือง บทความแสดงความคิดเห็น บทความวิจารณ์ บทความเชิงโต้แย้ง และบทความให้ความรู้ ทั้งนี้ หากมีประเด็นของบทความประเภทใดซ้อนทับกัน ผู้วิจัยจะเลือกอธิบายเฉพาะบทความประเภทหนึ่งเท่านั้น

บทความทางการเมือง ประกอบด้วยข้อความเชิงวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ทางการเมือง และแสดงแนวความคิดเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง นำเรื่องที่เป็นปัจจุบันหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาประกอบการเขียน มีวิธีการเขียนแบบเรียงความเชิงอธิบาย นอกจากนี้ ในการเขียนเชิงวิพากษ์ หรือแสดงความคิดเห็นนั้น ต้องมีการโต้ (Argumentation) และการชักชวน (Persuasion) (เปลื้อง ณ นคร, 2497: 295) จะเห็นได้ว่า บทความการเมืองมีลักษณะที่เชื่อมสัมพันธ์กับบทความแสดงความคิดเห็น บทความวิจารณ์ บทความโต้แย้ง หรืออาจกล่าวได้ว่า บทความการเมืองนำวิธีการนำเสนอของบทความข้างต้น ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การวิจารณ์ หรือการโต้แย้ง มาใช้เพื่อวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ทางการเมือง

บทความวิจารณ์ เป็นบทความที่แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจกล่าวถึงข้อดีข้อเสีย หรือจุดเด่นจุดด้อย และอาจตัดสินประเมินคุณค่าของสิ่งนั้น ทั้งนี้ เรื่องราวที่นำมาวิจารณ์มีหลากหลาย เช่น บทความวิเคราะห์ธุรกิจ ศิลปะ วรรณกรรม (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536: 84; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 204) จะเห็นได้ว่า บทความวิจารณ์มีลักษณะของการแสดงความคิดเห็น ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการบางคนจึงอาจไม่ได้แบ่งระหว่างบทความวิจารณ์กับบทความแสดงความคิดเห็นออกจากกัน

บทความแสดงความคิดเห็น เป็นบทความที่นำเสนอประเด็นปัญหา เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาส่วนรวม หรือปัญหาส่วนตัวซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะ ผู้เขียนอาจแสดงความคิดเห็นคัดค้านหรือสนับสนุนกับประเด็นที่นำเสนอ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536: 84; ธิดา โมสิกรัตน์, 2559: 113)

ส่วนบทความให้ความรู้ เป็นบทความที่ผู้เขียนอธิบายหรือชี้แจงเรื่องราวที่คลุมเครือให้กระจ่างชัดขึ้น ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้อ่าน ผู้เขียนจึงต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะเขียนเป็นอย่างดี (เปลื้อง ณ นคร, 2497: 295) นอกจากนี้ อาจเป็นการเสนอความเห็นหรือประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียนประกอบด้วย หรือให้ความรู้จากศาสตร์อื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้อ่าน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536: 87; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2543: 192) จะเห็นได้ว่า บทความให้ความรู้อาจมีการสอดแทรกความเห็นของผู้เขียนร่วมด้วยก็ได้ แต่ประเด็นหลักของการเขียนบทความดังกล่าว คือ มุ่งให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

จากที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นองค์ความรู้เรื่องร้อยแก้วประเภทบทความในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นปฐมบทของบทความเชิงสังคมและการเมือง กล่าวคือ เป็นข้อเขียนยุคแรก ๆ ที่เสนอหรือวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม มีการวิจารณ์ แสดงความคิดเห็น หรือการโต้ตอบเกี่ยวกับปัญหาของประเทศแทรกในงานเขียน หรืออาจให้ความรู้ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อีกทั้งบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ยังมีลักษณะบางประการที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของบทความแสดงความคิดเห็นทางสังคมการเมืองในยุคปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประเด็นนี้ในหัวข้อถัดไป

อนึ่ง แม้วางานเขียนประเภทบทความจะมีความหลากหลาย อีกทั้งบทความบางประเภทมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก แต่โดยทั่วไปแล้วในด้านวิธีการเขียน บทความมีรูปแบบเหมือนกัน โดยแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ ความนำ เนื้อหา และส่วนสรุป (มาลี บุญศิริพันธ์, 2535: 40)

งานเขียนประเภทบทความที่มาพร้อมกับการมีหนังสือพิมพ์เมื่อประมาณ พ.ศ.2387 เป็นต้นมา มีรูปแบบไม่ต่างจากบทความในยุคปัจจุบัน กล่าวคือ มีความนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนสรุป อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสังเกตว่ารูปแบบของบทความในยุคบุกเบิก คือ ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 จะใช้สัญลักษณ์ฟองมัน (๑) ในงานเขียน ซึ่งเป็นวิธีที่คล้ายกับการเขียนวรรณกรรมในอดีต เช่น วรรณกรรมร้อยกรอง พระราชพงศาวดาร งานด้านศาสนา เช่น บทความเรื่อง “หนังสือหมอปรัดเล” ใน *บางกอกกรีตอร์เดอร์* เล่ม 2 ฉบับวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1866 (พ.ศ.2409)

๑ ในหนังสือจดหมายเหตุที่ออกเมื่อเดือน๔ขึ้นคำหนึ่งนั้น, มีหนังสือประกาศมา แต่กรมพระอาลักษณ์,ข้าพเจ้าอ่านเข้าใจว่า, ขดีหัวเมืองในกรุงนอกรุง, ความที่มีโทษ

จำเลยสูญเสียความกันอยู่นั้น, เคาเวอเมนต์สยามนั้นไม่ชอบจะให้คนทั้งปวงลงหนังสือพิมพ์ กล่าวโทษลูกขุนตระลาการ, ผู้ที่ไปลงพิมพ์ว่าประจานตระลาการเล่น, ก็เป็นคนพิรุณไป จะไม่ทรงหยิบเรื่องในหนังสือพิมพ์ออกชำระเป็นอันขาด.

(หนังสือจดหมายเหตุนั้น, 2536: 327)

นอกจากนี้ รูปแบบของบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงมีการเขียนในลักษณะของการถาม-ตอบซึ่งคล้ายคลึงกับปุจฉา-วิสัชนาในวรรณคดีพุทธศาสนาของไทย (พิสิทธิ กอบบุญ, 2548: 2-3) จุดประสงค์ของปุจฉา-วิสัชนานั้น เป็นการซักถามเพื่อระดมความรู้ความคิด พยายามสร้างความเข้าใจในสิ่งที่รู้ และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจให้เข้าใจ (พิสิทธิ กอบบุญ, 2548: 3) ทั้งนี้ วิธีการเขียนดังกล่าวมีปรากฏในบทความต่าง ๆ ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 อย่างชัดเจน เช่น การถาม-ตอบเรื่องพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา โดยมุ่งอธิบายเรื่องศาสนาให้กระจ่างชัด ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ว่าด้วยความเปนอิศระภาพไม่ทั่วกัน” ใน *ตุลวิภาคพจนกิจ* เล่ม 3

ถามว่า อิศระภาพคำนี้ หมายความว่าอะไร
ตอบว่า ความเปนใหญ่แก่ตนในที่ที่จะเปนได้ อธิบายว่าไม่อยู่ในอำนาจใด หรือไม่มีสิ่งใดที่จะประหาญทำลายล้างขัดขวางมิให้เปนได้ จึงเรียกว่าอิศระภาพความเปนใหญ่แก่ตน

(*ตุลวิภาคพจนกิจ*, ร.ศ.121: 705)

รูปแบบการเขียนบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ข้างต้น บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ก็ไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าวเช่นกัน อีกทั้งยังเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏในบทความยุคปัจจุบันด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ารูปแบบการเขียนในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นพัฒนาการของงานเขียนประเภทบทความในยุคบุกเบิก คือ ช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 กระทั่งกลายมาเป็นรูปแบบที่ลงตัวเหมือนกับบทความในยุคปัจจุบัน

2.2.2.2 การสร้างบรรทัดฐานใหม่ของงานเขียนประเภทบทความ

บทความวิพากษ์เป็นบทความประเภทหนึ่งที่มีในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งอาจมีลักษณะเหลื่อมซ้อนกันกับบทความประเภทแสดงความคิดเห็น บทความวิจารณ์ หรือบทความให้ความรู้ ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม บทความวิพากษ์เป็นบทความที่มีพัฒนาการมาจากบทความยุคก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 กระทั่งมีลักษณะเฉพาะ อีกทั้งยังมีความสมบูรณ์ในด้านรูปแบบและวิธีการเขียน บทความวิพากษ์จึงเป็นงานเขียนที่สร้างบรรทัดฐานใหม่ของงานเขียนประเภทบทความดังที่ผู้วิจัยจะเสนอลักษณะเฉพาะของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ดังต่อไปนี้

1. บทความวิพากษ์เป็นร้อยแก้ววิพากษ์ปัญหาของประเทศ
2. บทความวิพากษ์มีความทันสมัยของข้อมูล
3. บทความวิพากษ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้าง

1. บทความวิพากษ์เป็นร้อยแก้ววิพากษ์ปัญหาของประเทศ

งานเขียนประเภทบทความอาจมีหลายประเภทและมีเนื้อหาหลากหลาย เช่น บทความแสดงความคิดเห็น บทความให้ความรู้ บทความท่องเที่ยว ขณะที่บทความวิพากษ์เป็นบทความประเภทหนึ่งที่มีลักษณะสำคัญ คือ การเป็นร้อยแก้ววิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมหรือของประเทศโดยเฉพาะ

บทความวิพากษ์เป็นบทความอีกประเภทหนึ่งที่มีอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 มีขอบเขตของเนื้อหาและจุดประสงค์ในการเสนออย่างชัดเจน กล่าวคือ บทความวิพากษ์มุ่งวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น แตกต่างไปจากบทความประเภทอื่นที่มีมาก่อนหน้านี้ที่มักเป็นเรื่องศาสนา วิทยาการสมัยใหม่ และขนบประเพณีหรืออาจมีเนื้อหาอะไรก็ได้ที่ไม่ต้องเกี่ยวกับปัญหาของประเทศชาติ เช่น เรื่องการจับปลาบึก การทำสิ่งประดิษฐ์ ฉะนั้น บทความวิพากษ์มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับรัฐบาล ราษฎร หรือประเทศชาติ รัฐบาลควรหรือไม่ควรทำอะไร ราษฎรควรปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อให้เป็นประโยชน์กับราษฎรหรือประเทศชาติ เช่น บทความเรื่อง “ประเทศสยามควรบำรุงกำลังทหารหรือพาณิชย์การ (ต่อ)” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2466

...เมื่อแลเห็นว่าพวกกสิกรรมเปนพวกทำโภคทรัพย์ให้เกิดแก่บ้านเมืองอย่างสำคัญเช่นนี้, คนโดยมากจึงร้องขอให้รัฐบาลรีบบำรุงการกสิกรรมให้ยิ่งขึ้น แต่เขาลืมความสำคัญเสียข้อหนึ่ง คือ การศึกษา...ถึงแม้รัฐบาลจะทุ่มเทเงินลงบำรุงการเหล่านี้ให้มากมายสักเท่าไรก็ตาม เห็นว่าปราศจากประโยชน์ หรือประโยชน์ที่ได้คงไม่คุ้มกับทุนที่ลงไปเปนแน่ และโภคทรัพย์ที่พวกกสิกรรมทำให้เกิดก็คงมีจำนวนไม่มากต่างไปจากที่เปนอยู่ในเวลานี้... เพราะชาวกสิกรรมยังทำตามแบบโบราณที่ปู่ย่าตาทวดเคยทำมาซึ่งเปนวิธีชักช้าและได้ผลก็ไม่มาก ราษฎรของเรายังไม่รู้จักใช้วิทยาศาสตร์ในการเพาะปลูกซึ่งให้ผลดีและเร็ว ยังไม่รู้จักใช้เครื่องมือใหม่ๆที่ทำได้เร็วและมาก มีเครื่องจักรยนต์ ยังไม่รู้จักตัดแปลงแก้ไขหาวิธีให้ดีและสะดวกขึ้น หูตายังไม่กว้างขวางพอที่จะเปรียบเทียบผลดีและเลวที่เขาทำกันในประเทศอื่น...

[...]

...ถ้าราษฎรมีการศึกษาต่ำอย่างเดียวนั้น ทำให้กิจการอื่นๆที่รัฐบาลจะบำรุง
ติดขัดไปหมดทุกอย่าง

(สยามราษฎร์, 2466: 5)

จากข้างต้น จะเห็นว่ามีการนำเสนอให้รัฐบาลบำรุงการศึกษาให้ดีขึ้น เนื่องจากเป็นประโยชน์
กับราษฎร และกิจการด้านอื่นของรัฐบาลด้วย กล่าวคือ หากราษฎรมีการศึกษาก็จะรู้จักใช้เทคโนโลยี
ในการเพาะปลูกซึ่งส่งผลดีต่อการค้าขาย ขณะเดียวกันรัฐจะมีกำลังคนในการพัฒนาประเทศชาติด้วย

นอกจากนั้น บทความวิพากษ์ยังมีกลวิธีการนำเสนอความคิดที่สอดรับกับเนื้อหา คือ เกี่ยวกับ
ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับรัฐบาล ราษฎร หรือประเทศชาติ บทความวิพากษ์จึงใช้กลวิธีที่
แสดงความสัมพันธ์กับสังคม หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลจริงในสังคม เช่น การเปรียบเทียบสตรีสยามกับ
สตรีต่างชาติ เพื่อเสนอให้เห็นว่าสตรีสยามสามารถแสดงความจงรักภักดีต่อประเทศชาติได้เหมือนกับ
สตรีประเทศเซอร์เบีย ด้วยการเป็นพยาบาล ช่วยรักษาอาการบาดเจ็บของทหารที่ออกรบ

การที่หญิงได้แสดงความกล้าหาญและจงรักภักดีต่อประเทศบ้านเมืองนี้ ไซ้จะมี
แต่หญิงในประเทศเซอร์เบียเท่านั้นก็หาไม่ได้ ถึงสตรีในประเทศสยามซึ่งได้แสดงความกล้า
หาญและความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองของเรา ก็ได้ปรากฏมาในพระราชพงษาวดาร
สยามแล้วเหมือนกัน...

[...]

...หรือถ้าจะช่วยอุดหนุนในการทัพศึกโดยตรงให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็มีอยู่ทาง
หนึ่ง คือรวบรวมกันเข้าช่วยรัฐบาลในการรักษาพยาบาลทหารที่ป่วย และถูกอาวุธใน
เวลาสงคราม...

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY (ธง, 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2556: 115,117)

บทความวิพากษ์ยังใช้กลวิธีที่ไม่มีปรากฏในบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 คือ การเสียดสีเชิง
การเมืองอย่างโดดเด่น ซึ่งเป็นการเสียดสีข้าราชการ หรือนโยบายของรัฐบาล ดังพบว่ามีกรเสียดสี
ข้าราชการและนโยบายของรัฐบาล ด้วยข้อความหรือภาพล้อ ทั้งนี้ ภาพล้อเลียนเสียดสีมีปรากฏอย่าง
แพร่หลายตั้งแต่ พ.ศ.2465 (Copeland, 1993: 81) เช่น ภาพล้อเลียนเสียดสีรัฐบาลไทยที่กู้ยืมเงิน
จากอังกฤษ 2 ล้านปอนด์ เพื่อใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟ การทอน้ำ และการสาธารณประโยชน์ใน
ประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เขียนหรือผู้วาดภาพไม่เห็นด้วย

ภาพที่ 1 ภาพล้อจากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ฉบับวันอังคารที่ 9 มกราคม พ.ศ.2465

สรุปได้ว่า บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่เขียนด้วยภาษาร้อยแก้ว มีจุดประสงค์เพื่อวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม บทความวิพากษ์เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ราษฎร หรือประเทศชาติ กลวิธีการนำเสนอความคิดที่ใช้สัมพันธ์กับเนื้อหา บทความวิพากษ์จึงเน้นเสียดสีข้าราชการ หรือนโยบายของรัฐบาลอย่างโดดเด่น หรือเรียกว่าเป็นการเสียดสีเชิงการเมือง

2. บทความวิพากษ์มีความทันสมัยของข้อมูล

บทความวิพากษ์น่าจะมีที่มาจากและพัฒนาจาก “บทวิจารณ์ข่าว” ซึ่งหนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์เป็นผู้คิดค้นขึ้น กล่าวคือ มีการนำสถานการณ์ในบ้านเมืองมาวิเคราะห์ ให้ข้อมูล หรือแสดงความคิดเห็น ทั้งยังมีการเปิดพื้นที่ให้ผู้อ่านส่งความเห็น และโต้ตอบกันได้ (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 61) เช่น บทความ “สนทนาระหว่างโอลด์สยามกับยังสยาม” บทความ “เมื่อไรหนอ” ซึ่งมีผู้อ่านจำนวนมากส่งคอเรสปอนเดนซ์มาสนทนาหรือแสดงความคิดเห็นกัน กระทั่งคอลัมน์ดังกล่าวได้รับสมญานามว่า “หนังสือมอนิ่งโพลิติก” (Morning Politics) (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 62)

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ยังมีขึ้นในยุคที่สังคมไทยมีวิทยาการการพิมพ์ที่ก้าวหน้า กระทั่งเป็นยุคแรกที่สยามสามารถจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันฉบับภาษาไทยได้จำนวนมากขึ้นกว่าก่อนหน้านี้ที่อาจมีหนังสือพิมพ์รายวันบ้างแล้ว แต่มักเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศซึ่งมีชาวต่างชาติเป็นเจ้าของและบรรณาธิการ บริบทดังกล่าวส่งผลให้มีบทความวิพากษ์จำนวนมากตีพิมพ์เป็นรายวันด้วยเช่นกัน ข้อมูลในบทความวิพากษ์จึงมีความสดใหม่และทันต่อเหตุการณ์เสมอ (อำไพ จันทร์จิระ, 2514: 155,158; สมาคมนิตยสารแห่งประเทศไทย, 2549: 52)

อนึ่ง โดยทั่วไปแล้ว บทความในหนังสือพิมพ์มักต้องมีเหตุการณ์ปัจจุบันหรือข้อมูลที่ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์มานำเสนอ เช่น การอธิบายข่าว การวิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย(เปลื้อง ณ นคร, 2497: 295) บทความวิพากษ์มีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน หากแต่มีลักษณะเฉพาะเพิ่มเติม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ใน*ดร.โผนวาท* มีคำเรียกบทความว่า “อาติเกอล” หรือ “อาร์ติเกอล” ซึ่งหมายถึง “เรื่องความเป็นข่าวคราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องประดับปัญญาแก่คนทั้งหลาย” (*ดร.โผนวาท*, 2512: 3) ขณะที่อาติเกอลสมัยรัชกาลที่ 6 หรือบทความวิพากษ์มีลักษณะดังที่*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 กล่าวไว้ว่า “อาติเกอลหรือความเห็นแนะนำราชการหรือพลเมืองให้เรียบร้อยซึ่งเป็นประโยชน์ต่อราชการ เพราะได้ฟังปีปลิกโอปิเนียลของพลเมือง” (*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2456: 2) จะเห็นว่าบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ใช่เป็นการเสนอข่าวเท่านั้น หากแต่มีการวิเคราะห์สถานการณ์นั้นพร้อมกับการเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อราชการและราษฎร

การที่บทความวิพากษ์มีเหตุการณ์หรือความทันสมัยของข้อมูลประกอบการมุ่งนำเสนอสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ของราชการ ชีวีตราชฎร และประเทศชาติในงานเขียน ทำให้บทความวิพากษ์แตกต่างจากบทความที่มีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 อย่างชัดเจน เช่น บทความ “ภาพยนตร์ให้โทษหรือไม่?” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 12 เมษายน พ.ศ.2466 ผู้เขียนนำสถานการณ์ในสังคมขณะนั้นที่เยาวชนเริ่มเสพติดการชมภาพยนตร์ หากแต่ภาพยนตร์ที่เจ้าของโรงเลือกนำมาฉายมักเป็นเรื่องรักใคร่ ผกชิงวิ่งราว ซึ่งไม่สร้างประโยชน์ อีกทั้งยังทำให้เยาวชนล่อเลียนพฤติกรรมของตัวละครในภาพยนตร์ด้วย

ตั้งแต่มีภาพยนตร์มาฉายในบ้านเมืองของเรา ทำให้พวกเราเกิดมีความรู้ขึ้นอีกหลายอย่าง สถานที่บ้านเมืองและหมู่ชนที่อยู่ไกล ภูมิภาคประเทศและสรรพสิ่งแปลกประหลาดทั้งหลายที่เราไม่สามารถจะไปพบเห็นได้ ภาพยนตร์ก็สามารถนำมาให้เราได้พบได้เห็นราวกับว่าเราได้ไปสู่อีกที่นั่น ซึ่งนับว่าประโยชน์ให้เกิดความรู้ อย่างอนันต์ แต่ถ้าจะพูดถึงโทษก็น่าจะว่ามีหันต์เหมือนกัน เพราะตั้งแต่ได้มีภาพยนตร์เข้ามาฉายในบ้านเมืองเรา อุบายทุจริตและการโจรกรรมผกชิงวิ่งราวลักขโมยเล็กน้อยๆตลอดถึงการชู้กันโชคปล้นสดมภ์ได้เจริญขึ้นมาก จนถ้าจะหลีกเลี่ยงกับไปดูสมัยเมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว เมื่อยังไม่มีภาพยนตร์เข้ามาในเมืองเรานั้น จะเห็นว่าการโจรกรรมครั้งนั้นกับครั้งนี้ใกล้เคียง

[...]

อนึ่ง ท้องเรื่องบางเรื่องถึงจะค่อนข้างร้ายสักหน่อย แต่ถ้าแสดงให้คนชั้นผู้ใหญ่ดู ก็ไม่รู้สึกระเทือนใจมากนัก แต่ถ้าสำหรับเด็กก็ทำให้เราใจและฝังใจหนักขึ้นมิใช่น้อยเลย

[...]

เราเชื่อว่าคงมีหลายวิธีที่จะระงับในเรื่องนี้ ข้อใหญ่ใจความเราเห็นว่าการที่เด็กจะเข้าดูภาพยนตร์นั้นควรจะมิข้อบังคับขีดขั้นตามสมควร ไม่ใช่ว่าเด็กมีสตางค์แล้วก็ซื้อตั๋วเข้าดูได้ตามความพอใจ

(สยามราษฎร์, 2466: 3-4)

ขณะที่หากเป็นบทความชนิดอื่น เช่น “เรื่องการจับปลาบึก” “เรื่องดอกไม้เพลิง” “เรื่องนก” “เรื่องเลี้ยงตัวไหม แลวิธีทำเส้นไหม” ใน *วชิรญาณ* หรือ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ซึ่งเป็นยอดความเรียงอธิบาย ล้วนไม่มีความเป็น “ข่าว” หรือ “สถานการณ์ปัจจุบัน” อยู่ในงานเขียน

3. บทความวิพากษ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านในวงกว้าง

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เสนอ “ปัญหาส่วนรวม” ที่มีผลกระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ไม่ใช่การเสนอปัญหาส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง รวมถึงมีการ “โต้ตอบ” หรือการแสดงความคิดเห็นโต้กันระหว่างผู้เขียน แตกต่างจากบทความที่มุ่งแสดงความคิดเห็นที่อาจแสดงความคิดเห็นเพียงครั้งเดียวและอาจไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมเป็นวงกว้างก็ได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะอีกประการของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

การเสนอปัญหาส่วนรวมมีจุดประสงค์เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเพื่อให้ราษฎรเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาล ดังที่พบว่าในแต่ละบทความมักใช้คำที่สื่อถึงการทำให้หรือสิ่งที่เป็นผลกระทบต่อราษฎร หรือพลเมืองอย่างสม่ำเสมอ เช่น

...แต่หากเจ้าหน้าที่ผู้เป่ารัฐบาลก็ดี หรือเอเยนต์ของรัฐบาลก็ดี มิได้เอาใจใส่ต่อหน้าที่ของตน มัวกังวลแต่จะหาความสุขส่วนตัวแล้ว ก็เป็นเหตุให้หน้าที่บกพร่องเมื่อนำที่บกพร่องแล้ว *ไหนเลยราษฎรจะได้รับความสุขสำราญ* ถ้าจะยกตัวอย่างก็ได้ เช่น เจ้าหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น ตำรวจและอำเภอมิได้เอาใจใส่ต่อหน้าที่แล้ว ภัยอันร้ายแรงภายในคือการฆาฏกรรม โจรกรรม ก็จะกำเริบขึ้น เมื่อเช่นนั้น *ราษฎรพลเมืองจะได้รับความสมบูรณ์พูนสุขอย่างไร*

(ปราบอธรรม, 2467: 44)

ธรรมดาไม่ว่าการชนิดใดๆ ถ้าคนหลายคนได้มีความสามัคคีพร้อมใจกันร่วมใจกันทำแม้แต่คนละเล็กละน้อย แต่อาศัยรวมกันเข้าว่า ก็ย่อมบรรลุเป็นผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น เงินรายได้ของรัฐบาลเราก็ได้จากการเก็บเล็กผสมน้อยจาก *พลเมืองส่วนมาก*...ถ้าจะให้คนจำนวนน้อยออก แม้แต่พวกเหล่านั้นเป็นเศรษฐีก็ไม่สามารถจะรวมเงินได้ถึงเท่านี้

เพราะฉะนั้นตามสุภาษิตที่ว่า “ความสามัคคีย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จทั้งหลาย” จึงเป็น ปัญหาที่ใครๆจะเถียงไม่ได้

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

การที่ผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์แต่ละชื่อฉบับมักกล่าวถึงราษฎรหรือพลเมือง เพื่อเสนอว่า สิ่งที่เป็นปัญหาหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์คือความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ใช่ความต้องการของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การแก้ไขหรือจัดการปัญหาในเชิงนโยบายของรัฐบาล สอดคล้องกับแนวคิดของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่สาธารณะ ที่เห็นว่าการอภิปรายในพื้นที่สาธารณะนั้น ควรจะต้องอภิปรายกันด้วยเรื่องส่วนรวม เป็นปัญหาที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องส่วนรวม ไม่ใช่ปัญหาส่วนตัว (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2558: 9) ซึ่งเป็นประเด็นที่แนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) นักสตรีนิยม ชาวอเมริกัน วิพากษ์วิธีคิดของฮาเบอร์มาส เนื่องจากหากกีดกันเรื่องส่วนตัวออกจากพื้นที่สาธารณะ ปัญหาบางเรื่องจะไม่ได้รับการแก้ไขอย่างยุติธรรม เช่น ปัญหาการล้วงละเมิดทางเพศ (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2558: 13-15)

ทั้งนี้ ข้อน่าสังเกตและน่าสนใจ คือ การนำเสนอปัญหาส่วนรวมในบทความวิพากษ์ เป็นการนำเสนอจากกลุ่มคนที่มีการศึกษาหรือมีทุนทรัพย์ ส่วนกลุ่มผู้อ่านน่าจะอยู่บริเวณกรุงเทพฯและปริมณฑล เนื่องจากหากพิจารณาข้อมูลบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 และบริบทการศึกษาพบว่า คนต่างจังหวัดซึ่งส่วนมากมีอาชีพที่หาเช้ากินค่ำยังคงไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา คนเหล่านี้ต้องการให้ลูกหลานช่วยงานที่บ้าน เช่น ทำไร่ ทำนา ส่งผลให้ยังคงมีคนที่ไม่รู้หนังสืออีกเป็นจำนวนมาก อีกทั้งรัฐยังจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาค่อนข้างน้อย (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 34) ตลอดจนหนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับมีราคาแพงถึงขั้นบาท จากที่เสียเป็นสลึง หากเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ผู้อ่านยิ่งต้องจ่ายเงินจำนวนมากขึ้นเพื่อซื้อหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาส่วนรวมจึงเป็นปัญหาที่นำเสนอจากชนชั้นกลางที่มีการศึกษาหรือเป็นกลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์ ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นบ้างแล้วในสมัยรัชกาลที่ 6

นอกจากการนำเสนอปัญหาส่วนรวมดังที่กล่าวข้างต้น การที่ผู้เขียนมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นหรือโต้กันไปมาเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาตินั้น น่าจะช่วยยืนยันว่า บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นงานเขียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมในวงกว้าง

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีบรรยากาศหนึ่งซึ่งไม่เคยมีมาก่อนหน้านี้ คือ การที่ผู้เขียนหลากหลายกลุ่มหรือชนชั้นมีวิวาทะกันในหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าทั้งพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือสามัญชน ไม่ว่าจะป็นข้าราชการหรือเอกชนต่างเขียนบทความวิพากษ์เพื่อวิพากษ์ปัญหาในสังคมไทยหรือโต้ตอบกันในหน้าหนังสือพิมพ์อย่างแพร่หลาย เช่น การวิพากษ์เรื่องการค้าขายของกรม

หมิ่นพิทยาลงกรณ์ กับผู้เขียนอื่น ๆ กล่าวคือ ผู้เขียนคนอื่นต่างเห็นว่าเศรษฐกิจของไทยตกต่ำ สินค้าราคาแพง การค้าขายไม่คล่องตัว ขณะที่กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงเห็นว่าการค้าขายของไทยเติบโตและก้าวหน้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขสถานการณ์และบรรเทาทุกข์สุขให้ราษฎรเท่าที่จะทำได้ในสถานการณ์สงครามโลกซึ่งทำให้เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก การวิพากษ์ปัญหาสตรีไม่เท่าบุรุษ ซึ่งมีฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ยุติธรรมสำหรับผู้หญิง รัฐบาลควรสนับสนุนและคุ้มครองผู้หญิงให้ดีกว่านี้ ขณะที่คนจำนวนหนึ่งเห็นว่าผู้หญิงอ่อนแอกว่าผู้ชาย อีกทั้งบางคนยอมตกเป็นรองผู้ชายเอง ฉะนั้นผู้หญิงจึงไม่ได้เป็นรองผู้ชายแต่เกิดจากร่างกาย จิตใจ และยินยอมตกเป็นรองเอง การวิพากษ์ปัญหาการบินของไทย ที่ผู้เขียนต่างเห็นพ้องกันว่า คนไทยควรเปิดใจลองใช้พาหนะชนิดใหม่และควรสนับสนุนเงินให้รัฐบาลมีกำลังซื้อเครื่องบินเพิ่มขึ้นด้วย

นอกจากประเด็นข้างต้นที่ทำให้สังเกตเห็นได้ว่าบทความวิพากษ์มีลักษณะของการโต้ตอบกันระหว่างผู้เขียน ยังสังเกตเพิ่มเติมได้จากการใช้นามปากกาซึ่งบางครั้งสามารถสืบทราบได้ว่าเป็นนามปากกาของใคร แต่บางครั้งก็ไม่สามารถสืบค้นได้ว่าผู้ใช้นามปากกานั้นเป็นใคร

นามปากกาเป็นนามแฝงแบบหนึ่งที่นักเขียนหรือนักประพันธ์ใช้แทนชื่อจริงในการแต่งหนังสือ เพิ่งเริ่มใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากเจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์ที่ไปศึกษาในต่างประเทศ ได้อ่านนวนิยายภาษาต่างประเทศซึ่งผู้เขียนใช้นามปากกา เมื่อท่านเหล่านั้นกลับมาเมืองไทยจึงได้เขียนเรื่องลงพิมพ์เผยแพร่และนิยมใช้นามปากกาตามอย่างตะวันตกมากกว่าใช้ชื่อจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553) เช่น แม่วัน เป็นนามปากกาของพระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล) ซึ่งใช้ในการแปลนวนิยายเรื่องความพยาบาท น.ม.ส. เป็นพระนามแฝงของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีปรากฏการณ์ใช้นามปากกาอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระนามแฝงมากกว่า 100 พระนามเพื่อจะได้เสนอพระราชดำริต่าง ๆ ในพื้นที่หนังสือพิมพ์ในฐานะประชาชนคนหนึ่ง (นฤมล เจริญเผ่า, 2531: 13) ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และความเจริญก้าวหน้าของการพิมพ์ในสยามสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้นอกจากจะพบว่ามีหนังสือพิมพ์หลายฉบับของไทยใช้ชื่อชาวต่างชาติเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์แล้ว ยังพบอีกว่าคนไทยกลุ่มนี้จะใช้ช่องว่างทางกฎหมายเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่รัฐไทยไม่สามารถนำชาวต่างชาติขึ้นศาลไทยได้นั้น มาเป็นที่กำบังเพื่อที่ฉกฉวยตนเองจะได้มีอิสระในการเขียนบทความวิพากษ์มากขึ้น ส่งผลให้มีบทความวิพากษ์จำนวนมากที่ผู้เขียนไม่ระบุชื่อหรืออาจใช้นามปากกา (สุกัญญา ตีระวนิช, 2532: 49)

จากข้อมูลที่มีและค้นพบ ผู้วิจัยพบว่าในบทความวิพากษ์มีทั้งที่ปรากฏว่าผู้เขียนใช้นามจริงใช้นามปากกา หรืออาจไม่ระบุชื่อหรือนามปากกาเลย ทั้งนี้ในส่วนของนามปากกา บางนามปากกามี

หลักฐานระบุได้ว่าเป็นใคร แต่หลายนามปากกายังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าเป็นใคร เนื่องจากผู้เขียนหลายคนเลือกปกปิดชื่อจริง (Copeland, 1993: 51) ทำให้ไม่มีข้อมูลที่จะสามารถนำมาอ้างอิงได้ เช่น ขวตน้ำโลเมเน็ด (ไม่แตก) นายจิม ฝิปากน้ำจิต ห้วนอกท่ง นายตากแดดตากฝน ชาวพระนครคนหนึ่ง ส่วนนามปากกาที่มีข้อมูลว่าเป็นผู้ใด เช่น น.ภ. ร.จ. เป็นนามปากกาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นายผดุงเป็นนามปากกาของนายเสียวสุดเส็ง สิบญูเรื่อง ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์จีน*โนสยามวารศัพท์*

บางครั้งพบว่าผู้เขียนคนเดียวกันใช้นามปากกาที่แตกต่างกันมาเขียนบทความโต้ตอบ เช่น บทความ “เรื่องความเปลี่ยนแปลงโลก” ของ น.ภ. และ บทความ “ผ่าซาก หรือ ซ้ำซาก?” ของ ร.จ. ร.จ. เขียนตอบโต้ น.ภ. เช่น ร.จ. เห็นว่ากิจการหลายอย่างย่อมไม่สามารถใช้วิธีการเดียวกันได้หมด แต่ต้องรู้จักผ่อนปรน หาวิธีการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังที่ควรรู้ว่าในเวลาสงครามควรให้ความสำคัญกับอะไรก่อนหลัง หรือการไม่เปรียบเทียบสยามกับญี่ปุ่นทุกเรื่องเพราะสยามเป็นประเทศที่มีวิถีชีวิตแตกต่างไปจากญี่ปุ่นจึงต้องปรับใช้วิธีการแก้ปัญหาจากต่างประเทศอย่างเหมาะสม

การใช้นามปากกาและหลีกเลี่ยงไม่เผยชื่อจริงเพื่อเขียนบทความวิพากษ์ลงหนังสือพิมพ์เป็นวิธีหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าทำให้ผู้เขียนไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองเผยแพร่สู่สาธารณะ (*พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*, 2512: 6) พระองค์จึงทรงออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2465 เพื่อควบคุมพฤติกรรมและการนำเสนอของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ อย่างไรก็ตาม พบว่าหลังจากมีกฎหมายดังกล่าวก็ยังมีบทความวิพากษ์มากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากมีผู้เขียนจำนวนหนึ่งเห็นว่าการแสดงออกทางความคิดจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ รัฐบาลจึงไม่ควรจำกัดการแสดงออกเหล่านั้น

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าการทบทวนภูมิหลังและการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบทความและบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยล้วนมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ดังเห็นวก่อนมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ในสังคมไทยมีงานเขียนประเภทบทความมาก่อนแล้ว อีกทั้งยังมีหลากหลายประเภทซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีพัฒนาการจากร้อยแก้วประเภทบทความในยุคบุกเบิก คือ ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 กระทั่งกลายเป็นงานเขียนที่มีรูปแบบที่ลงตัวไม่ต่างจากบทความในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอ ความสดใหม่และทันสมัยของข้อมูล ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมในวงกว้าง ด้วยเหตุนี้ บทความวิพากษ์จึงเป็นงานเขียนแนวใหม่ที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด หากแต่สังคมไทยเริ่มรับ เรียนรู้ และปรับตัวไปกับการวิพากษ์และงานเขียนเชิงวิพากษ์มาก่อนหน้านั้น กระทั่งมีบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นงานเขียนที่วิพากษ์ปัญหาในสังคมไทยอย่างไม่เคยมีปรากฏอย่างชัดเจนมาก่อนในสมัยก่อนหน้านี

บทที่ 3

ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

งานเขียนประเภทบทความได้รับอิทธิพลจากตะวันตกซึ่งมาพร้อมกับการมีหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาไทยเป็นครั้งแรกในสยาม ประมาณ พ.ศ.2387 ครั้นมีงานเขียนดังกล่าว สังคมไทยเริ่มปรับตัวไปกับงานเขียนแนวใหม่ ส่งผลให้มีบทความหลายประเภท เช่น บทความให้ความรู้ เรื่องแสดงความคิดเห็น งานเขียนประเภทบทความจึงมีพัฒนาการเรื่อยมาในสังคมไทยหลังรับอิทธิพลตะวันตก กระทั่งมีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังนั้น บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงเกิดขึ้นเนื่องด้วยอิทธิพลตะวันตกและอิทธิพลในสังคมไทย ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปนี้

- 3.1 ความก้าวหน้าของกิจการหนังสือพิมพ์
- 3.2 การขยายตัวของการศึกษา
- 3.3 ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่
- 3.4 ความไม่พอใจต่อการบริหารบ้านเมือง
- 3.5 พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 3.6 การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของต่างประเทศ

3.1 ความก้าวหน้าของกิจการหนังสือพิมพ์

การเปิดรับและการมีสัมพันธไมตรีกับตะวันตกเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการดำเนินพระบรมราโชบายกับประเทศตะวันตกตั้งแต่ครั้งยังทรงผนวชอยู่ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าสยามจำเป็นต้องเปิดรับอิทธิพลตะวันตก และปรับปรุงประเทศตนเองให้ทันสมัย เพื่อรักษาเอกราชของประเทศไทย (Grisnold, 1961: 1) สอดคล้องกับข้อความในพระนิพนธ์เรื่อง*ความทรงจำ*ในสมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นการไกลกว่าผู้อื่น... ทรงพระราชดำริต่อไปว่าประเทศทั้งหลายทางตะวันออกนี้ ต่อไปภายหน้าคงจะมีการเกี่ยวข้องกับฝรั่งมากขึ้นทุกที ถ้าไม่เปลี่ยนรัฐธรรมนูญนโยบายของประเทศสยาม ให้ฝรั่งนิยมว่าไทยพยายามบำรุงบ้านเมือง ให้เจริญตามอารยธรรม ก็อาจจะไม่ปลอดภัยได้มั่นคงต่อไปภายหน้าประเทศสยามจะปลอดภัยได้แต่ด้วยทำให้ฝรั่งนับถือ

(*ความทรงจำ*, 2505: 80)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระปรีชาญาณด้านการศึกษา ดังที่พบว่าพระองค์ทรงศึกษาวิชาความรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งของไทยและตะวันตก ทั้งยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษจากมิชชันนารี (ทรงศรี อัจจุรณ, 2502: 32; สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 5, 2505: 63) ตลอดจนทรงติดตามข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ที่ชาวตะวันตกพิมพ์ในประเทศต่าง ๆ เช่น เมืองจีน สิงคโปร์ ปีนัง ทำให้พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า “ประเทศสยามจะปลอดภัยในอนาคตได้แต่ด้วยทำให้ฝรั่งนับถือ” (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 5, 2505: 67) หนทางประการหนึ่งที่จะทำให้ฝรั่งนับถือ คือ การประนีประนอมกับวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาในสังคมไทย

พระวิสัยทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาในสยามอย่างที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ผ่านการค้าขาย และการทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรี (ทรงศรี อัจจุรณ, 2502: 44) การเปิดประตูทางการค้าของสยามและการประนีประนอมกับวัฒนธรรมตะวันตกตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวตะวันตกสามารถเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์และความรู้วิทยาการต่าง ๆ ในสยามได้โดยสะดวก กอปรกับพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเปิดรับตะวันตกมากขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ดังที่พบว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิชชันนารีมีบทบาทพัฒนาสยามอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการแพทย์ เช่น การปลูกฝี การฉีดวัคซีน (แถมสุข นุ่มนนท์, 2528: 1)

ส่วนการทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศตะวันตก มีผลต่อเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ในสยาม ซึ่งหมายความว่า ประเทศตะวันตกสามารถต่อรองเชิงการค้า รวมถึงสิทธิในการดำเนินคดีความกับชาวตะวันตกที่อยู่ในสยามได้ กล่าวคือ หากคนในบังคับของตะวันตกชาติที่ทำสนธิสัญญากับสยามกระทำความผิดในสยามก็ไม่ต้องรับโทษในศาลของสยาม แต่สามารถนำผู้กระทำความผิดในสยามไปดำเนินคดีความในศาลประเทศต้นสังกัดได้

การเปิดรับอิทธิพลตะวันตกของชนชั้นนำไทย ไม่เพียงแต่จะมีผลดีในทางการค้า หากแต่นำมาซึ่งวิทยาการสมัยใหม่ในสยาม โดยเฉพาะวิทยาการการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ การมีหนังสือพิมพ์ไม่เพียงแต่จะทำให้สยามมีปฏิสัมพันธ์กับ “โลกภายนอก” มากขึ้นเท่านั้น หากแต่ยังทำให้มีงานเขียนแนวใหม่ คือ บทความเกิดขึ้นด้วย งานเขียนดังกล่าวส่งผลต่อวิถีคิดของผู้คนในสยามโดยเฉพาะชนชั้นนำเป็นอย่างมาก (ทวิศักดิ์ เผือกสม, 2540: 173)

จะเห็นได้ว่า การประนีประนอมกับชาติตะวันตกด้วยการเปิดประตูทางการค้าและการทำหนังสือสนธิสัญญาโดยเฉพาะเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ไม่เพียงแต่จะมีผลต่อการที่ชาวตะวันตกสามารถเข้ามาเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนวิทยาการกับสยามได้เท่านั้น หากแต่ยังมีผลอย่างยิ่งต่อกิจการ

หนังสือพิมพ์ในสยาม ก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ สู่สาธารณะอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอยุธยาธรรม กิจการภายในสยาม การลงข่าวหรือประกาศเพื่อประณามการกระทำอันไม่เหมาะสมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยที่ชนชั้นนำไทยไม่สามารถระงับการแสดงออกทางความคิดหรือการลงข่าวที่เกี่ยวกับกิจการภายในรัฐได้ แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงออกประกาศต่าง ๆ เช่น ประกาศ “ไม่ให้เชื่อข้อความที่ลงในหนังสือพิมพ์” เนื่องจากบางเรื่องที่หมอบรัดเลย์ลงพิมพ์ไม่ใช่ความจริง อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิดได้ (อาไพ จันทรจิระ, 2515: 60) แต่ก็ไม่ทรงสามารถหยุดยั้งการเผยแพร่ข่าวสารในหนังสือพิมพ์ได้ ดังที่หมอบรัดเลย์ลงข่าวเกี่ยวกับสยาม รวมถึงลงข่าวความประพฤติของชนชั้นนำไทย เช่น กรณีของพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นถาวรยศใน*บางกอกกริเตอร์เดอร์*เรื่อง “ความกรุงเทพ” ฉบับวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2408

...เราผู้เจ้าของจดหมายเหตุมีความเศร้าหมองใจเพราะว่า ข่าวว่าพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นถาวรยศ ไปเที่ยวเสวยสุราเมาแทบทุกวัน และความถนัดเป็นความจริง เพราะผู้ใหญ่ฝ่ายไทยและฝ่ายยุโรปได้รู้ได้เห็นโดยมาก และคำที่ถนัดว่าพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นถาวรยศ ไปเที่ยวตามโรงงิ้วไฟและโรงสุรา ขอสุราเสวยบ้าง ขอสิ่งของเล็กน้อยบ้าง คนทั้งปวงก็ไม่อาจจะขัดขืนได้ด้วยเคยเข็ดเคยกลัวมาหลายครั้งแล้ว กรมหมื่นถาวรยศทำการดังนี้เป็นที่อภัยคน เพราะท่านเป็นเจ้าใหญ่ ถึงมาทว่าไพร่ทำการดังนี้ก็เป็นที่น่าอาย แต่ถ้าหากเป็นไพร่ก็หาความินทานักไม่ ท่านเป็นเจ้ามีกรมแล้วเที่ยวทำดังนี้เนื่องๆ คนที่ได้รู้ได้เห็นก็ชวนกันติเตียนต่างๆแลความจึงได้อิงไป ชาวยุโรปทั้งปวงก็พากันเสียใจด้วยดูเหมือนในหลวงจะไม่ทรงทราบความชั่วของกรมหมื่นถาวรยศ ถ้าได้ทรงทราบเห็นจะห้ามปรามมิให้ทำชั่วดังนั้นต่อไป...

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 304)

นอกจากนั้น ใน*บางกอกกริเตอร์เดอร์*ของหมอบรัดเลย์ยังมีการลงบทความเกี่ยวกับเรื่องศาสนาและความรู้ต่าง ๆ เช่น การแพทย์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้และวิธีคิดแบบตะวันตก กรณีข้างต้น เป็นผลสืบเนื่องที่เกิดจากการเปิดรับอิทธิพลตะวันตก ทำให้สยามมีหนังสือพิมพ์และมีการเขียนที่กระตุ้นให้เกิดการคิดในเชิงวิพากษ์มากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทย การที่หมอบรัดเลย์จัดพิมพ์หนังสือพิมพ์ ลงบทความ ลงจดหมายจากผู้อ่าน ตลอดจนลงข่าวหรือประกาศต่าง ๆ กลายเป็นแม่แบบของหนังสือพิมพ์ของคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกหลายฉบับ (บุญพิสิฐ ศรีหังส์, 2556: 88) นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้คนไทยเริ่มรู้จักตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ใช่เชื่อในสิ่งที่ถูกปลูกฝังตามกันมา หรือเขียนงานเลียนแบบงานชิ้นครู

สมัยรัชกาลที่ 5 เทคโนโลยีการพิมพ์เจริญรุ่งเรืองขึ้นกระทั่งสามารถพิมพ์หนังสือเป็นจำนวนมากได้และมีธุรกิจพิมพ์หนังสือ เช่น ธุรกิจของหมอบรัดเลย์ หากแต่ยังคงมีหนังสือพิมพ์จำนวนไม่มากนัก

และที่มีอยู่ขณะนั้นก็ได้เผยแพร่หรือจำหน่ายทั่วไป โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ของชนชั้นนำไทย เช่น *วชิรญาณ* ที่เผยแพร่เฉพาะสมาชิกซึ่งมักเป็นกลุ่มชนชั้นนำ ทั้งนี้ การที่บางพระองค์อาจมีราชกิจไม่มีเวลาแต่งหนังสือและการที่ให้ความสำคัญกับหนังสือพิมพ์ที่เย็บเป็นเล่มซึ่งต้องใช้เวลาแต่งหนังสือรวบรวมงานเขียนของผู้เขียนแต่ละคนจนกว่าจะเย็บเล่มนานกว่าหนังสือพิมพ์แบบมิชชันนารีที่อาจมีจำนวนหน้าไม่มากเพราะเน้นผลิตและจำหน่ายเป็นรายสัปดาห์หรือรายปักษ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา ต๋ำรงราชานุภาพทรงเรียกหนังสือพิมพ์แบบมิชชันนารีว่า “หนังสือพิมพ์เล่ม”

...ด้วยทุกวันนี้ออกเปนรายปักษ์ทุกวันพฤหัสบดี เรื่องที่จะส่งก็เปนเรื่องต่าง ๆ จะจัดว่าเปนหนังสือพิมพ์ชาวฤหนังสือพิมพ์เอกเทศอย่างไรก็ไม่ถนัด ต้องนับว่าเปนหนังสือพิมพ์เบ็ดเตล็ด หนังสือพิมพ์เช่นนี้ก็ถือกันว่าเป็นอย่างเลว...ก็มีทางจะจัดให้ดีขึ้นได้ คือควรจะทำเล็กรอกหนังสือพิมพ์วชิรญาณพิเศษเปนรายปักษ์นั้นเสีย ออกใหม่เปนรายเดือนเย็บเปนเล่มใบปกอ่อน กำหนดออกในวันที่ ๑ ทุกเดือนไป...

เรื่องที่จะลงพิมพ์นั้นจัดเปน ๘ แผนก คือ ๑ คำนำ เปนเรื่องแสดงความคิดเห็นออกความเห็นในสิ่งทั้งปวง ๒ ข่าวต่างประเทศ รวบรวมเรื่องต่าง ๆ ในนานาประเทศมาลง ๓ กิจการ เปนเรื่องที่เปนคุณประโยชน์ เพื่อความรู้แลความประพฤติแสวงหาทรัพย์แลความดีบรรดาที่เปนคุณ ๔ เรื่องสำหรับอ่านเล่น เปนเรื่องนิทานเรื่องปลาตที่ทำให้สนุกสนาน ๕ เบ็ดเตล็ด เรื่องปกรณกะถาต่าง ๆ ๖ เรื่องเก่า เปนเรื่องโบราณต่าง ๆ ๗ กาพย์กลอนโคลงฉันทต่าง ๆ ๘ รายงานหอพระสมุด...

(*วชิรญาณ*, 2555: 9: 508,509)

หนังสือพิมพ์เบ็ดเตล็ดในความหมายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา ต๋ำรงราชานุภาพคือหนังสือพิมพ์ที่ลงพิมพ์ข่าว งานเขียน จดหมายรวมกัน ไม่ได้จำแนกชัดเจนว่าจะนำเสนองานเขียนแนวใดเป็นหลัก มีรูปแบบการจัดวางคอลัมน์เป็นหลายช่องตามแบบตะวันตกและจัดจำหน่ายเป็นกระดาษบาง ๆ ซึ่งยากแก่การเก็บรักษา ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงเสนอให้พิมพ์หนังสือเป็นรายเดือนและเย็บเล่มอย่างดี รวมถึงการจัดแบ่งเรื่องที่จะลงพิมพ์ออกเป็นแผนกอย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวต่างจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษของชาวตะวันตกในสยาม เช่น *สยามรีโพลิตอริ* *สยามคาเลนเดอร์* หรือหนังสือพิมพ์รายวันในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งนำเสนองานเขียนหลากหลายภายในหนังสือพิมพ์หนึ่งฉบับ เช่น ข่าว ไขษณมา บทความ นวนิยาย ตารางฉายภาพยนตร์

กิจการหนังสือพิมพ์ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ข้างต้น มักมีมิชชันนารีและชนชั้นนำไทยเป็นเจ้าของ และแม้สมัยรัชกาลที่ 5 จะเริ่มผลิตหนังสือจำนวนมากได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว หากแต่ยังไม่ค่อยพบหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่จัดพิมพ์เป็นรายวัน ดังที่พบอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6

สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคสมัยที่กิจการหนังสือพิมพ์เจริญก้าวหน้ามาก ดังพบว่ามีหนังสือพิมพ์จำนวนมากกว่าสมัยรัชกาลที่ 5 หลายเท่า กระทั่งได้รับขนานนามว่าเป็น “ยุคทองของหนังสือพิมพ์” (สมาคมนิเทศสารแห่งประเทศไทย, 2549: 52) สมัยดังกล่าว สามารถพิมพ์หนังสือพิมพ์เป็นรายวันได้ และพิมพ์หนังสือเป็นเล่มได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว (อำไพ จันทรจิระ, 2514: 155,158) ประการสำคัญ คือ การพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันซึ่งเป็นบริบทที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งนี้ หากกล่าวให้เฉพาะเจาะจงขึ้น คือ หนังสือพิมพ์รายวันที่มีเป็นจำนวนมากส่วนใหญ่เป็น “หนังสือพิมพ์การเมือง”

หนังสือพิมพ์การเมือง (political newspaper) มีบทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่สำคัญและโดดเด่น และในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เองเป็นยุคแรกที่มีการออกหนังสือพิมพ์การเมืองรายวัน (Daily political newspapers) อย่างชัดเจน อีกนัยหนึ่งคือทำให้มีบทความวิพากษ์รายวันด้วย

สมัยรัชกาลที่ 6 มีหนังสือพิมพ์เฉพาะ คือ หนังสือพิมพ์การเมือง (Political Newspaper)⁷ เป็นครั้งแรก หนังสือพิมพ์ดังกล่าวมุ่งเสนอข่าวและบทความที่เกี่ยวกับบ้านเมือง เช่น เรื่องข้าราชการทุจริต การค้าขาย การพนัน การศึกษา สาธารณสุข แตกต่างจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยข้อฉบับอื่น ๆ ที่ลงพิมพ์บันเทิงคดี เช่น *ดร.โผนวาท ทวีปัญญา ลัทธิวิทยา*

อนึ่ง แม้จะมีคำเรียกหนังสือพิมพ์การเมืองเพื่อสื่อถึงหนังสือพิมพ์ที่มีบทความวิพากษ์และเสนอข่าวสารทั้งในและต่างประเทศ แต่คำดังกล่าวน่าจะเริ่มมีปรากฏใน พ.ศ.2459 ดังที่พบว่าหนังสือพิมพ์*สยามสมัย*⁸ เรียกตัวเองว่าเป็น “หนังสือพิมพ์*โพลิติก*” ฉบับแรก (Copeland, 1993: 52) จากนั้น พ.ศ.2465 มีหนังสือพิมพ์ชื่อว่า *บางกอกการเมือง* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันด้านการเมืองเกิดขึ้น (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557: 152) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ข้อฉบับอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยรวบรวมและนำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประกอบกับงานวิจัยที่กล่าวถึงหนังสือพิมพ์การเมือง พบว่า หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ก็สามารถจัดเป็นหนังสือพิมพ์การเมืองได้เช่นกัน เนื่องจากมีบทความวิพากษ์เป็นงานเขียนหลักในหนังสือพิมพ์ นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์ เช่น *จีนโนสยามวารศัพท์ กรุงเทพฯเดลิเมล์ เกราะเหล็ก* มีบทความวิพากษ์ได้ต่อกับ

⁷ ข้อมูลหนังสือพิมพ์การเมืองที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใน ภาคผนวก

⁸ สยามสมัยมีทั้งรายวันและรายสัปดาห์ *สยามสมัยรายวัน*วางจำหน่ายครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2455 (ร.ศ.130) เจ้าของคือนายเพ่ง หนังสือพิมพ์ดังกล่าวถูกสั่งปิดภายใน 13 วันหลังจากวางจำหน่ายเนื่องจากลงข่าวเกี่ยวกับเรือพระที่นั่ง (*สยามพิมพ์การฯ*, 2565: 152) ส่วน*สยามสมัยรายสัปดาห์*เริ่มออกฉบับแรกเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2459 นิยามตนเองว่าเป็นหนังสือพิมพ์ “โพลิติก” หลังจากนั้นหนังสือพิมพ์ที่เสนอบทความการเมืองเช่น*สยามสมัย*เกิดขึ้นอีกจำนวนมาก เช่น *บางกอกการเมือง มังกรแดง กรรมกร*

บางกอกการเมืองที่นิยามตนว่าเป็นหนังสือพิมพ์การเมือง ฉะนั้นจากข้อมูลที่มีทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสือพิมพ์ทุกชื่อฉบับที่เป็นขอบเขตการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ล้วนเป็นหนังสือพิมพ์การเมืองทั้งสิ้น

บทความ “The Emergence of the Siamese Public Sphere: Colonial Modernity, Print Culture and the Practice of Criticism (1860s-1910s)” ของ Thanapol Limapichart (2009) กล่าวถึง หนังสือพิมพ์การเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 ไว้ในทำนองว่าสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามถูกหนังสือพิมพ์ควบคุมหรือสอดส่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม การทุจริตของข้าราชการ หรือกระทั่งชีวิตส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ (Limapichart, 2009: 387) ส่งผลให้รัฐเข้าซื้อกิจการหนังสือพิมพ์ *พิมพ์ไทย* รวมถึงการออกหนังสือพิมพ์เอง ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* เพื่อเป็นกระบอกเสียงของพระองค์เมื่อต้องทรงเผชิญหน้าหรือปะทะกับการวิพากษ์ที่มีในสังคมไทย (Limapichart, 2009: 388,397-398)

วิทยานิพนธ์ของโคปแลนด์ (Matthew Phillip Copeland) (1993: 51) กล่าวถึงหนังสือพิมพ์การเมือง (อ้างอิงใน Sayam Ratsadon, 1923) ไว้ว่า

Thais throughout the country...have turned to politics (kanmuang) and begun printing their views in the press. Their aim is to point out shortcomings of our government and the errors which certain of its members have committed so that such matters will be known to all and steps can be taken to remove these evils from our nation.

จากข้างต้น แปลได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่เต็มไปด้วยหนังสือพิมพ์การเมืองซึ่งมีเป้าหมายเพื่อชี้ข้อบกพร่องของรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมรับทราบเพื่อจะได้ดำเนินการตามขั้นตอนและขจัดความชั่วร้ายออกไปจากประเทศ จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์การเมืองไม่ได้มีบทบาทเผยแพร่ความรู้หรือให้ความบันเทิง แต่มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะ คือ การวิพากษ์เกี่ยวกับรัฐ เรื่องบ้านเมืองหรือสิ่งที่บุคคล/สังคมควรแก้ไข ซึ่งเป็นสร้างความตระหนักให้ผู้มีอำนาจและคนในสังคมไทยถึงสิ่งที่ยังบกพร่องและควรปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อจะได้พัฒนาประเทศชาติตามความคาดหวังของคนในสังคม

นอกจากมีหนังสือพิมพ์รายวันยังทำให้มีบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์รายวันด้วยเช่นกัน ซึ่งมีส่วนที่ทำให้การวิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ในสังคมเป็นกิจกรรมสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 6 และน่าจะส่งผลต่อกิจกรรมการแต่งหนังสือด้วย ดังพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนิพนธ์บทความลงหนังสือพิมพ์จำนวนมาก รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนนักเขียนจาก

หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ก็เขียนบทความวิพากษ์อาจเพื่อสนับสนุนหรือโต้ตอบแนวพระราชดำริ
วิพากษ์การทำงานของรัฐบาล หรือเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา

พระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ.2457 มาตรา 8 มีปรากฏข้อมูลที่อนุมานได้ว่า
หมายถึงงานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ มาตรา 8 กล่าวว่าหนังสือที่ดี
จะต้องไม่ “ถูกเป็นเรื่องที่ชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เป็นแก่นสาร ถูกซึ่งจะชวนคิดวุ่นวายไป
ในทางการเมือง อันจะเป็นเครื่องรำคาญแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” (рінฤทัย สัจ
พันธุ์, 2557: 320) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากบทประพันธ์ร่วมสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น *โลกนิติจำแลง*
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยเห็นว่า บทความวิพากษ์จึงน่าจะเป็น
งานเขียนอีกประเภทที่มีแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น

๑๐. ๑ ผู้ใดใจใ้ก้อีก	เขาวนไว
ทั้งหมั่นอ่านพิมพ์ไทย	รอบรู้
ยามดูประโมทัย	ซบซาบ ใจนา
คือมลิ้นคนผู้	ทราบรู้รสแกง ๆ
๑๘. ๑ คนใดสมเสพด้วย	จโน
อาจจะได้แทงไป	ลอบเหล่น
ใครเสพหรั่งฮัลโหล	โก้เลิศ
เล่นบริดจ้อก็บ่เว้น	แข่งม้าราเริง ๆ
๒๔. ๑ กัลลออมเพ็ญเพียบน้ำ	ฤมี เสียงนา
ฝ่ายครุพร่องชลธี	เฟื่องพิน
สื่อพิมพ์พร่องข่าวดี	ช่างพูด นักแฮ
คอร์เรี่สปอนเดนซ์ตื่น	แต่งขนเต็มเต็ม ๆ
๓๖. ๑ ขุนเขาสูงร้อยโยชน์	คณนา
ช่างฉลาดโยธา	ปราบได้
แต่ส่วนท่านบรรณา	ธิการแก่ง
เถียงแทบคอแตกให้	พ่ายแพ้ฤมี ๆ
๖๒. ๑ น้ำเคี้ยวขู่ว่าเงี้ยว	ขูงตาม
ทรายเหลือบหางขูงงาม	ว่าหญ้า
ลิงเห็นเนตรทรายวาม	ว่าลูก หัวแฮ
คนอ่านสื่อพิมพ์บ้า	เชื่อมั่นคำครู ๆ
๑๕๓. ๑ โทษท่านผู้อื่นเพียง	เมล็ดงา
ปองติฉินนินทา	ท่อนเว้น

ดียงไม่พอลา
ลงตำว่าเขาเหล่าน

โอกาส
ณหน้าสือพิมพ์ ฯ

(โลกนิติจำแลง, 2504: 3,4,5,8,13,31)

บทประพันธ์ข้างต้น สะท้อนกิจกรรมหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เป็นอย่างดี จะสังเกตได้ว่า ที่กวีประพันธ์ว่าหนังสือพิมพ์ “ช่างพูด” หรือมีการลง “ตำว่า” หากพิจารณารายละเอียดพบว่า หมายถึง งานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ เนื่องจากเป็นงานเขียนเพียงประเภทเดียวในสมัยนั้นที่มีการวิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยเฉพาะการวิพากษ์พฤติกรรมของข้าราชการชั้นสูง ซึ่งบางครั้งถูกบางฝ่ายตีความว่าเป็นการตำท้อเล่น ๆ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

ประเด็นที่เสนอข้างต้น สอดคล้องกับที่ Thanapol Limapichart (2008: 23-68) เสนอไว้ว่าการก่อกำเนิดพื้นที่สาธารณะช่วง 1860s ถึง 1910s หรือประมาณสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 6 กล่าวสรุปเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับบทความวิพากษ์ ดังนี้ การก่อกำเนิดพื้นที่สาธารณะในสยามเกิดจากการเผชิญหน้ากับตะวันตก ได้รับอิทธิพลด้านการพิมพ์ การค้าขายที่มีการลงนามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีหนังสือพิมพ์ และทำให้แนวการสร้างวรรณกรรม ตลอดจนการบริโภคสินค้าในสยามเปลี่ยนแปลงไป จากที่องค์ความรู้หรือการรู้หนังสือ แต่เดิมจะอยู่ที่ชนชั้นนำไทยเท่านั้น ทว่าการพิมพ์ทำให้ความรู้ที่เคยเป็นสิ่งสงวนไว้สำหรับชนชั้นนำ แพร่กระจายในสังคมไทยมากขึ้น ตลาดหนังสือและผู้อ่านกว้างขวางขึ้น ด้วยเหตุนี้ ชนชั้นนำไทยจึงต้องหันมารับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางความรู้ดังกล่าว ด้วยการควบคุมความคิดและการสร้างวรรณกรรม

ความเปลี่ยนแปลงในด้านการพิมพ์และการมีหนังสือพิมพ์ ยังทำให้เกิดงานเขียนแนววิพากษ์ มีพื้นที่สำหรับโต้ตอบเพื่อความยุติธรรมในสังคม ช่วงชิงการนำเชิงการเมือง การควบคุมทางวัฒนธรรม ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับความรู้และวรรณกรรม เช่น กลุ่มสยามใหม่โต้ตอบสยามเก่าใน *ดุริโณวาท* เปรียบเสมือนการทดลองให้กลุ่มชนชั้นนำรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงพลังอำนาจและประสิทธิภาพของการพิมพ์และการเขียนเพื่อเผยแพร่ในที่สาธารณะ (Limapichart, 2008: 45) การกำเนิดนักเขียนกลุ่มใหม่ ซึ่งเป็นขุนนางรุ่นใหม่ และสามัญชน ได้แก่ ขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) เทียนวรรณ ก.ศ.ร. กุหลาบ นักเขียนหน้าใหม่ดังกล่าวออกหนังสือพิมพ์เอง และมีงานเขียนในแนวแสดงความคิดเห็นเชิงการเมือง เช่น เรื่องความยุติธรรมในสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ล้าหลัง โดยเฉพาะเทียนวรรณ และก.ศ.ร. กุหลาบที่มุ่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระบอบการปกครอง และอำนาจของประชาชน

นอกจากนั้น ยังมีการเขียนคอเรสโปนเดนซ์ (Correspondence) ซึ่งเป็นพื้นที่ให้ผู้อ่านเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น ความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาล นโยบายทาง

เศรษฐกิจ ปัญหาเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน (Limapichart, 2008: 51) ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เข้าสู่ยุคของหนังสือพิมพ์การเมือง (Political Journalism/Newspaper) นับเป็นครั้งแรกที่รัฐอุกวิพากษ์ในเรื่องต่าง ๆ และประชาชนนิยมอ่านหนังสือพิมพ์ ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล (Limapichart, 2008: 54 as cited in Sathit Semanin, 1971: 120-122) ชนชั้นนำไทยจึงได้ใช้วิธีการต่าง ๆ โต้ตอบหรือควบคุมความคิดเห็นที่มาจากหนังสือพิมพ์เหล่านั้น เช่น การให้เงินสนับสนุน การซื้อหนังสือพิมพ์และก่อตั้งหนังสือพิมพ์เอง การออกพระราชบัญญัติควบคุมการพิมพ์

การที่รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 6 เล็งเห็นความสำคัญของการมีหนังสือพิมพ์เอง ไม่เพียงทำให้มีหนังสือพิมพ์จำนวนมากขึ้น หากแต่ยังทำให้เกิดบทความวิพากษ์ด้วย เนื่องจากรัฐบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบทความวิพากษ์เหมือนเอกชนและสามัญชน ซึ่งยิ่งกระตุ้นให้มิชชันนารีเขียนประเภทดังกล่าวในสังคมไทย ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชิตปรีชาภิวันด ทรงกราบบังคมทูลเสนอให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งหนังสือพิมพ์ของรัฐขึ้นมา เนื่องจากฝ่ายรัฐบาลเองก็ควรจะอธิบายหรือชี้แจงความต่าง ๆ ให้ประชาชนเข้าใจด้วยแทนการปล่อยให้หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ อธิบายความฝ่ายเดียว ซึ่งอาจบิดเบือนหรือไม่ตรงตามที่รัฐบาลต้องการจะสื่อ ดังข้อความในรายงานการประชุมเสนาบดีเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ.131 (อ้างถึงในสุภัฏญา ตีระวนิช, 2532: 163) ความว่า

บัดนี้ รัฐบาลจะจัดการอันใดก็มีเสียงคัดค้านมากขึ้นทุกที ราษฎรต้องการจะตัดสินว่ารัฐบาลทำผิดถูก การที่ราษฎรคิดเช่นนั้นก็เป็นทางที่ดี เพราะแสดงว่าราษฎรมีความรู้ขึ้น แลมีความรู้สึกที่บ้านเมืองเปนของตน แต่ความรู้ของราษฎรในเวลานี้ยังไม่จริง เพราะไม่ใช่ความรู้ซึ่งมาจากการศึกษา เปนความรู้มาจากทางหนังสือพิมพ์ แลชาวต่างประเทศมีเงินแผ่นดิน เพราะนี้เสียของเงินย่อมคอยตีเตียนรัฐบาลของตนอยู่เสมอ เงินมีอินฟลอลันซ์กับไทยมากอย่างประหลาด ราษฎรของเราจึงพลอยอยากตีเตียนรัฐบาลไปด้วย แต่ตีด้วยไม่มีความรู้ ชาวยุโรปเมื่อเขาได้อ่านกฎหมายข้อบังคับอันใดเข้า เขาก็รู้ว่ารัฐบาลจะจัดการอย่างนั้นๆ เมื่อเขาจะคัดค้านเขาก็คัดค้านถึงปรีณสิปต์ที่เตียนส่วนไทยเราไม่มีความรู้เช่นนั้น แลไม่รู้ถึงความประสงค์ของรัฐบาลด้วยเพราะฉะนั้น *เวลานี้รัฐบาลจะจัดการอะไรไม่ควรจะปิดบัง ควรบรรยายให้ราษฎรเข้าใจ เช่นออกกฎหมายข้อบังคับใหม่ แม้แต่จะจัดราชการส่วนราชการในหน้าที่กระทรวงต่างๆก็ควรต้องหาทางบรรยายให้ราษฎรเข้าใจเสีย เวลานี้ไทยเชื่อหนังสือพิมพ์อย่างประหลาด เพราะชนนี้รัฐบาลควรยึดเอาหนังสือพิมพ์เปนอาวุธ คือใช้หนังสือพิมพ์ให้บรรยายความประสงค์ของรัฐบาล เช่นในประเทศยุโรปเขาก็มีหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลอีกส่วนหนึ่งนอกจากราชกิจจา เมื่อในประเทศยุโรปเขาทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้ เพราะชนนี้ควรจะให้หนังสือพิมพ์ของ*

รัฐบาลขึ้น แต่ที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่เดิมนั้นก็เห็นจะขัดข้อง ควรรับอุดหนุนหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่แล้วฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นของรัฐบาลแล้วให้กระทรวงทบวงการต่างๆ เป็นหน้าที่บรรยายการต่างๆ ในหน้าที่ของตนๆ ถ้าเช่นนั้นแล้ว ถึงหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ จะแถลงบรรยายความ ให้ผิดเพี้ยนไปประการใดก็จะเทียบเคียงกันได้ และจะเป็นการฝึกหัดให้คนไทยเรามีความคิดในการเทียบเคียงข้อความด้วย แต่ต้องมีกฎหมายสำหรับบังคับหนังสือพิมพ์ด้วยเป็นของคู่กัน

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่หนังสือพิมพ์เจริญก้าวหน้าถึงขั้นที่มีหนังสือพิมพ์การเมืองและมีบทความวิพากษ์เจ้าหน้าที่รายวัน แม้กระทั่งรัฐบาลก็ยังต้องปรับตัวไปกับความก้าวหน้าของกิจการหนังสือพิมพ์ ด้วยการออกหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลเองเพื่อแสดงความเห็นหรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดการให้ราษฎรเข้าใจ หรือโต้ตอบกับหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้มีบทความวิพากษ์แพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6

3.2 การขยายตัวของการศึกษา

การเปิดรับตะวันตกตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้สังคมไทยเข้าสู่ภาวะที่ต้องปรับตัวหลายด้านเพื่อให้ไปด้วยกันได้กับกระแสสังคมโลก อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 บ้านเมืองและระบบราชการในสังคมไทยยังคงล้าหลัง การบริหารประเทศเป็นไปอย่างยากลำบาก ไม่เอื้อให้ประเทศพัฒนาอุปกับอิทธิพลการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริในการปฏิรูปและปรับปรุงสยามให้ทันสมัยขึ้น

การศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญและเป็นกระบวนการในการพัฒนาประเทศให้เทียบเท่าตะวันตก อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัยนั้นไม่ได้เกิดจากอิทธิพลตะวันตกเพียงประการเดียวเท่านั้น แต่เกิดจากความล้าหลังและการขาดประสิทธิภาพของระบบราชการเนื่องจากโครงสร้างอำนาจรัฐซึ่งแต่เดิมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานระบบราชการที่เป็นการควบคุมกำลังคนในระบบมูลนายไพร่ และมีการแบ่งอำนาจกันในหมู่ขุนนาง (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 47) ดังนั้น การปฏิรูประบบราชการจะยังผลให้พระราชอำนาจกลับคืนสู่พระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง อนึ่ง เมื่อมีการปฏิรูประบบราชการรัฐย่อมต้องการกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาด้วยเพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตามที่รัฐต้องการได้ ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า

เมืองเราเวลานี้ต้องการคนที่มีความรู้ที่จะรับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ และประกอบกรต่าง ๆ ทั่วไปเป็นอันมาก เพื่อจะให้การปกครองบ้านเมืองเป็นผลสำเร็จ

แท้จริง และให้ชาติเราเจริญด้วยทรัพย์สมบัติ และวิชาความรู้ และการช่างเฟื่องฟู
แพร่หลายเสมอเหมือนชาติอื่น การเรียนจึงเป็นข้อสำคัญในความเจริญของบ้านเมืองเป็น
อันมาก...

(พระบรมราชาฯ, 2515: 71)

การปฏิรูปการศึกษาทำให้สยามมีการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นระบบ มีครูผู้สอนและมี
แบบเรียนมาตรฐาน จากแต่เดิมที่ศูนย์กลางการเรียนการสอนจะอยู่ที่วัด มีพระสงฆ์เป็นผู้สอน และมี
บทเรียนไม่แน่นอนเพราะขึ้นอยู่กับผู้สอนและความสะดวกของผู้เรียนเป็นหลัก การมีโรงเรียนจึงทำให้
การศึกษามีหลักเกณฑ์และมาตรฐานมากขึ้น ทั้งนี้ระยะแรกของการจัดตั้งโรงเรียนจะมีโรงเรียนเฉพาะ
ในวังหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงใน
พระบรมมหาราชวังเมื่อพ.ศ.2414 คือ โรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก ต่อมาคือ พ.ศ.2427 จึงเริ่มมี
โรงเรียนสำหรับราษฎร ทั้งนี้พระองค์มีพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาว่า

การวิชาหนังสือเป็นต้นทางของวิชาความรู้ทั้งปวง สมควรที่จะทำนุบำรุงให้
เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป เพราะคนในพื้นที่บ้านสยามเรานี้ ที่จนโตใหญ่ไม่รู้หนังสือก็มีโดยมาก
ที่รู้พออ่านได้เขียนได้แต่ไม่ถนัดถ้วนนั้นก็มีโดยมาก

(ราชกิจจานุเบกษา, จ.ศ.1246: 165)

การศึกษาที่เป็นระบบในสมัยรัชกาลที่ 5 และการมีโรงเรียนสำหรับราษฎร ทำให้เริ่มมีผู้รู้
หนังสือ และการรู้หนังสือนำไปสู่การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล การศึกษาจึงไม่เพียงช่วยสร้างบุคลากรที่
มีคุณภาพของรัฐ แต่ยังทำให้สามัญชนรู้จักคิดและสามารถเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนรับรู้ความ
เป็นไปของบ้านเมืองได้ง่ายขึ้นด้วย

นอกจากการขยายตัวด้านการศึกษาในประเทศแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังเป็นยุคแรกที่มีการ
ปฏิรูปประเทศทำให้รัฐบาลต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเร่งด่วน
ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริส่งพระโอรสไปศึกษาเล่าเรียน
ยังประเทศตะวันตกในสาขาต่าง ๆ รวมถึงทรงให้ขุนเถ้าเรียนหลวงปีละ 2 คนแก่ผู้ที่มีคะแนนสอบสูง
ซึ่งเริ่มให้ทุนเมื่อ พ.ศ.2440 (นันทา วิศิษฎ์โสภณ, 2522: 45) อีกทั้งยังจัดจ้างชาวตะวันตกมาให้
คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาภายในประเทศ ดังข้อความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีชาวต่างชาติมาช่วย
แนะนำการศึกษาในสยาม ความว่า

คนเรามันไปไม่ไหวจริง ๆ...ไม่ไหวด้วยมันไม่มีความรู้เสียเลย...แต่ใช้ว่าจะทำไปไม่ได้ที่เดียวทำได้ไปโดยกำลังทดลองผิด 2 ครั้ง ก็คงถูกครึ่งหนึ่ง...ก็เท่ากับฝรั่งเมื่อ 500-600 ปีมาแล้ว ซึ่งมันก็ต้องเอาทำอย่างเช่นเราเหมือนกัน แต่มันติมาเสียแต่ 600-700 ปี เราเพิ่งมาเอาขึ้นมันก็เดินตามกันไม่ทันอยู่นั่นเอง การที่เราใช้ฝรั่งนั้นแปลว่าเราใช้ตำราทำสำเร็จคือ เอาที่เขา...ลองแลเห็นว่าดีแล้วมาทำที่เดียวเพื่อจะให้ทันเขา

(ประพจน์ ตรีณรงค์, 2504: 240)

การไปศึกษาต่างประเทศตะวันตกทำให้ผู้เรียนได้เปิดโลก เห็นความเจริญของต่างชาติ อีกทั้งได้เรียนรู้ทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของต่างชาติซึ่งมีผลให้ผู้ไปเรียนมีความคิดแตกต่างกันออกไป ทั้งฝ่ายที่ต้องการพัฒนาบ้านเมืองแบบตะวันตกและฝ่ายที่ต้องการนำบางอย่างมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับสยาม ดังตัวอย่างเมื่อคราวที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบางส่วนได้กราบบังคมทูลเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ ร.ศ.103 (พ.ศ.2427)

อนึ่ง ช่วงที่พระบรมวงศานุวงศ์และสามัญชนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงรวมถึงคนอื่น ๆ ที่ออกค่าใช้จ่ายเอง เดินทางไปเล่าเรียน สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตก กระทั่งเดินทางกลับมาสยามคือ ประมาณ พ.ศ.2440 เป็นต้นมา ครั้นเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 จึงเป็นยุคสมัยที่ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตกกลับมาทำงานที่สยามก่อปรกกับการที่ระบบโรงเรียนมันคงมากขึ้น ทำให้ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดนักคิดนักเขียนเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เห็นด้วยและเห็นต่างจากรัฐบาล อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาที่ต่างประเทศไม่เพียงแต่จะทำให้ได้บุคลากรที่เชี่ยวชาญงานเฉพาะด้านกลับมาสู่สยาม แต่ยังก่อให้เกิดกลุ่มนักคิดนักเขียนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองแตกต่างกันด้วย สอดคล้องกับที่ปรากฏในหนังสือกราบบังคมทูลในสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถที่ทรงมีไปยังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2454 (อ้างถึงในมัทนา เกษกมล, 2517: 84) สรุปความว่า การขยายตัวของการศึกษาหรือการที่ราษฎรมีความรู้มากขึ้นทำให้ผู้คนเกิดความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้คนไทยมีความรู้และนำไปสู่การคิดอย่างมีเหตุผล สามารถโต้แย้งและเสนอความเห็นได้ว่าสิ่งใดถูกผิด ดังนั้น เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 จึงทำให้คนไทยสนใจเหตุการณ์ในบ้านเมืองมากขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์สังคมในประเด็นต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลายอย่างไม่เคยมีปรากฏมาก่อน

ในสมัยรัชกาลที่ 6 การศึกษาขยายตัวยิ่งกว่าสมัยรัชกาลที่ 5 ในด้านจำนวนโรงเรียน จำนวนนักเรียน ระดับชั้นเรียน และหลักสูตรการเรียนการสอน ส่วนหนึ่งเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้กระทรวงธรรมการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2464

ซึ่งทำให้เด็กไทยที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไปต้องเรียนหนังสือ จนกว่าจะอายุ 14 ปี หรือจนกว่าจะอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ (วารุณี โอสธารมย์, 2524: 261) ส่งผลให้มีคนไทยที่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาไทย และมีผู้รู้หนังสือจำนวนมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการเกี่ยวกับการขยายตัวของการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องมายังสมัยรัชกาลที่ 6 คือ การที่ชนชั้นนำไทยพยายามสร้างบรรทัดฐานของการศึกษาไทยเพื่อให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของชาติและอยู่ใต้พระบรมโพธิสมภาร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ที่อาจจะมีโอกาสคิดเห็นแตกต่างไปจากรัฐบาลได้ ดังกรณีที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ไม่เห็นด้วยกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางคน เช่น เจ้าพระยายมราช ในบางประเด็น เช่น ควรให้ความสำคัญด้านพัฒนาเศรษฐกิจเป็นลำดับแรก การแสดงความเห็นว่าไทยไม่ควรมีกิจการเสือป่า หรือการแสดงความคิดเห็นคัดค้านกับชนชั้นนำไทยที่จะใช้ระบบการศึกษาแบบประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่ารากฐานการศึกษาของคนญี่ปุ่นดีกว่าคนไทย สยามจึงควรหาระบบการศึกษาให้เหมาะสมกับคนไทยในช่วงเวลาดังกล่าวก่อน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 175)

กิจกรรมด้านการศึกษาที่เพิ่มเติมเข้ามาจากการปฏิรูปการศึกษา เช่น การบรรจุรายวิชาใหม่ในแบบเรียน เช่น วิชาภาษาไทยที่กำหนดให้ผู้เรียนอ่านพงศาวดารไทยเพื่อให้ทราบคุณูปการของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อสังคมไทย หรือวิชาพระราชพงศาวดารซึ่งผู้เรียนจะได้ศึกษาทั้งประวัติศาสตร์และหน้าที่ของตนในฐานะคนไทยในหนังสืออ่านเสริมบทเรียนทางประวัติศาสตร์เรื่อง *ธรรมจริยา* (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 193-195) เพื่อมุ่งสร้างความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ ประชาชนต้องเป็นพลเมืองที่ดี คือ รู้หน้าที่ของตนเองให้ดีเพื่อทำให้ชาติเจริญรุดหน้าเท่าเทียมอารยประเทศ (สุมินทร์ จุฑาทอง, 2529: 169) นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการเรียนภาษาไทยและพงศาวดารเป็นการอุทิศให้คนไทยไม่เดินตามรอยตะวันตกมากเกินไป (*จดหมายเหตุรายวันฯ*, 2517: 136)

นอกจากนี้ ในด้านพุทธจักร ชนชั้นนำไทยยังวางรากฐานของการศึกษาไทยไว้เช่นกัน ผู้นำคนสำคัญ คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ทรงปรับหลักสูตรของสงฆ์ให้เข้ากับการศึกษาของฆราวาส เช่น พระองค์ทรงสร้างตำราเรียนของภิกษุที่บวชใหม่ เช่น *นวโกวาท* เพื่อให้พระสงฆ์ทั่วประเทศเรียนเหมือนกันและมีชุดความคิดเกี่ยวกับชาติและความเป็นไทยเป็นหนึ่งเดียวกันด้วย (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 156)

จากที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการขยายตัวของการศึกษาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องมายังสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งการมีระบบโรงเรียนในสยาม การที่คนจำนวนหนึ่งเรียนต่อต่างประเทศ หรือการที่มีกฎหมายบังคับให้เด็กเรียนหนังสือในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้คนไทยเริ่มมีความคิดความเห็นเกี่ยวกับสังคมไทยแตกต่างกันซึ่งเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้มีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากผู้ต้องการแสดงออกทางความคิดกันมากขึ้นยิ่งกว่าในอดีต

3.3 ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่

ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ น่าจะเป็นสิ่งที่เริ่มมีและเห็นอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังที่มีปรากฏใน*ตรุโณวาท* ซึ่งสะท้อนแนวความคิดของชนชั้นนำรุ่นใหม่ที่พยายามแสดงความคิดเห็นที่มีต่อกลุ่มคนรุ่นเก่า หรืออาจเรียกว่าเป็น “กลุ่มสยามเก่า” กับ “กลุ่มสยามหนุ่ม” ซึ่งเป็นคำที่มีปรากฏใน*คอเรสปอนเดนซ์*สมัยรัชกาลที่ 5 (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 62)

สมัยต้นรัชกาลที่ 5 อำนาจในพระราชวังอยู่ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระชนมพรรษา 20 พรรษา ทำให้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับราชสมบัติ พระองค์ทรงถูกจำกัดพระราชอำนาจและทรงเกรงพระทัยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ ในรัชกาลของพระองค์ พระองค์ทรงจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาราชการในพระองค์ขึ้น เพื่อลดอำนาจของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ (ประภา สังข์บุญลือ, 2522: 70) อีกทั้งยังใช้*ตรุโณวาท*เป็นช่องทางในการโจมตีกลุ่มสยามเก่า หรือกลุ่มของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ด้วย (ประภา สังข์บุญลือ, 2522: 72-79; บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 89)

การโต้ตอบกันระหว่างกลุ่มสยามหนุ่มกับกลุ่มสยามเก่านั้นจะเป็นที่ปรากฏในสังคมอย่างเด่นชัด กระทั่งมีปรากฏในหนังสือพิมพ์ต่างชาติอย่าง*สยามออบเซอร์เวอร์* จากการที่ผู้อ่านส่ง*คอเรสปอนเดนซ์*มาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว เช่น *คอเรสปอนเดนซ์*เรื่อง “ปุจฉา วิสัชนาในระหว่างยังสยามแลโอลด์สยาม” เมื่อ 24 กันยายน ร.ศ.114 (อ้างถึงใน บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 108-109)

...โอลด์สยามจึงตอบว่า ท่านผู้มีอิศริยยศทั้งหลายนั้น เปนเจ้าของบ้านเจ้าของเมือง ราษฎรนั้นเปนคนเกิดสำหรับ เหมือนหญ้าเกิดสำหรับแผ่นดินเท่านั้น ถึงจะฉากฟันเอาไฟสุมเผาสักเท่าใดมันก็ไม่หมด จะเปนกังวลไปถึงเขาทำไม

ยังสยามตอบว่า ราษฎรเปนสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีราษฎรสำหรับบ้านเมืองแล้ว ท่านผู้มีอิศริยยศเขาจะเรียกกันว่าอะไร ข้าพเจ้าจะเอาร่างกายของเรามาอุปมาให้ท่านฟังว่า

สมองนั้นเปนที่รวมสติปัญญา ในตาเปนที่แลเห็น จมูกเปนที่รูกลิ่น ลิ้นเปนที่รูรส...เหมือนดังผู้มีอิศรียศไม่ใช่หรือ แต่แท้จริงราษฎรเหมือนโลหิตอยู่ภายใน ได้สูบลี้นกษัตริย์กายของเรา ให้เปนอยู่ในสมองจึงได้ครอบครองสติแลปัญญาอยู่ได้ จักขุเราจึงแลเห็น...ฉะนั้น ถ้าจะช่วยกัน ปกปักษ์รักษาโลหิต คิดว่าเปนผู้มีอุปการซึ่งกันแลกัน สุขก็สุขด้วยกัน ทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน อย่าถือเกียจอนว่าสิ่งนั้นเปนใหญ่ สิ่งนี้เป็นไพร่เปนคนเลว จะไม่ดีกว่าหรือ...

ประมาณ พ.ศ.2440 เป็นต้นมา เริ่มมีสามัญชนเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ ได้แก่ ก.ศ.ร.กุหลาบ และเทียนวรรณ งานเขียนของสามัญชนทั้งสองมีทัศนะที่ขัดแย้งกับชนชั้นนำสยาม กล่าวได้ว่า ช่วงเวลาดังกล่าว เริ่มมีความขัดแย้งทางความคิดกันระหว่างคนเก่ากับคนรุ่นใหม่อีกชุดหนึ่ง คือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำไทยกับสามัญชน

ความก้าวหน้าของการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ก่อปรกกับการที่สามัญชนเริ่มได้รับการศึกษา ทำให้เริ่มมีการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปัญหาในสังคมไทยมากขึ้น จากที่แต่เดิมในหนังสือพิมพ์ของชนชั้นนำไทยมักนำเสนอพระราชนิพนธ์ วรรณกรรมในอดีต พระราชพิธี และอุดหนุนการแต่งหนังสือรวมถึงการแปลหรือแปลวรรณกรรมต่างประเทศ

ทั้งนี้ งานเขียนของ ก.ศ.ร.กุหลาบในสยามประเพณี นอกจากจะมีปรากฏเรื่องทางประวัติศาสตร์ กระบวนการยุติธรรม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ยังมีปรากฏทัศนะที่เกี่ยวกับการเมืองด้วย (บุญพิสิฐ ศรีหงส์, 2556: 205-215) เช่น การวิพากษ์เกี่ยวกับหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง การเสนอการปกครองโดยรัฐสภา เช่นเดียวกับงานเขียนของเทียนวรรณ เช่น ใน*ดุสิตวิภาคพจนกิจ*ที่เริ่มเสนอแนวคิดเชิงการเมือง โดยเฉพาะการเสนอการปกครองแบบสภาปาเลียมেন্ট (เสถียร จันทิมาธร, 2566: 101) รวมถึงการเสนอปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาการพนัน การมีระบบทาส การมีภรรยาหลายคน กระบวนการยุติธรรม การผลิตเพื่อการส่งออก

ความคิดเห็นของทั้งสองข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นต่าง ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ขณะที่พระองค์ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร เช่น *รายงานการประชุมปาเลียมেন্টสยาม* พระองค์ทรงเห็นว่า การเรียกรื้อนั้นง่ายกว่าการลงมือทำ และเสียดสีว่าการพูดของคนทั้งสองเป็นการพูดออกนอกประเด็น ไม่มีสาระ

ความขัดแย้งทางความคิดดังกล่าวระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร กับสามัญชน ขยายเป็นวงกว้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6

สมัยรัชกาลที่ 6 มีความขัดแย้งทางความคิดอยู่ 2 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นนำ และระหว่างรัฐบาลกับคนรุ่นใหม่ที่ย้ายมาจากทั้งในและต่างประเทศ

ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำไทย คือ ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ความขัดแย้งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ของรัฐ การดำเนินงานภายในรัฐ และกิจการหนังสือพิมพ์

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้ความหมายพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็น “พระปิยราชา” พระองค์ทรงเน้นภาพพระมหากษัตริย์ของราชอาณาจักรและเพื่อราษฎร (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 141-142) อีกทั้งยังทรงเน้นเรื่องความฉลาดในการประสานประโยชน์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 116) และเน้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างข้าราชการกับราษฎร (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 203) สาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าว คือ การที่ทุกชนชั้นมีความเอื้ออารีต่อกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยกันทำงานให้สำเร็จลุล่วง ส่วนข้าราชการควรทำงานเพื่อประโยชน์ของราษฎรซึ่งเป็นการสานต่อแนวความคิดมาจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดังจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกประกาศให้ข้าราชการสำนึกบุญคุณพระมหากษัตริย์และไม่ก่อความเดือดร้อนหรือสร้างความุ่นวายให้ราษฎร ด้วยการอ้างว่าสิ่งที่ทำเป็นพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ (อรุณจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 110,116)

ขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นย้ำและให้ความสำคัญกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยการสร้างอุดมการณ์รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 149-150) ดังนั้น หากกล่าวถึงความรักชาติในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ย่อมหมายถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เช่นกัน

ในช่วงเวลานั้นมีความขัดแย้งทางความคิดของชนชั้นนำไทยเป็นระยะ เช่น การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่พอพระทัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพครั้งที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พระองค์ทรงโยกย้ายข้าราชการโดยไม่ได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบเสียก่อน และความขัดแย้งเรื่องการเรียกรับเงินซื้อเรือรบพระร่วงซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงไม่เห็นด้วย กอปรกับในขณะนั้นมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับมุ่งโจมตีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและสนับสนุนสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จึงยิ่งทำให้ความขัดแย้งทวีคูณขึ้นกระทั่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกราบถวายบังคมทูลลาออกจากราชการเมื่อพ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพน่าจะทรงอยู่เบื้องหลังหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์ ทำให้กรุงเทพฯเดลิเมล์

กล่าววิพากษ์รัฐรุนแรง (สุกัญญา ตีระวนิช, 2532: 55-56) จะเห็นว่า ในบรรดาชนชั้นนำไทยก็มีความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีนักเขียนที่มาจากหลายชนชั้น ร่วมแสดงความเห็นผ่านการเขียนบทความลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงน่าจะเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้เกิดบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6

ส่วนความขัดแย้งทางความคิดระหว่างรัฐบาลกับคนรุ่นใหม่ที่เรียนจบจากทั้งในและต่างประเทศ ประเด็นนี้มักเป็นความเห็นที่ต่างกันเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมือง แม้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเรียนจบจากต่างประเทศ เป็นคนทันสมัย หากแต่พระองค์ทรงยึดมั่นในแนวทางการบริหารประเทศแบบรวมอำนาจไว้ที่พระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังทรงสร้างและปลูกฝังอุดมการณ์รักชาติ (Patriotism) ที่ให้ความสำคัญกับการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะการนิยามให้ข้าราชการเป็นผู้รับใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน (พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2512: 9) ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งที่เรียนจบจากต่างประเทศ ได้เห็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ให้รัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศรับใช้ประชาชน รวมถึงการที่คนรุ่นใหม่เหล่านี้ได้อ่านหนังสือพิมพ์บางฉบับ เช่น นายทหารรุ่นใหม่ชอบอ่าน *จีนโนสยามวารศัพท์* (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2524: 75) ซึ่งมักให้ข้อมูลในเชิงที่รัฐบาลต้องรับใช้ประชาชน เช่น บทความเรื่อง “ควรมีต่อกัน” กล่าวถึงข้าราชการที่ได้รับเงินเดือนจากภาษีประชาชนแต่ยังคงข่มเหงประชาชน บทความดังกล่าวปลูกฝังให้ทหารสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อประชาชนเพราะทหารได้รับเงินเดือนจากภาษีประชาชน (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2524: 76 อ้างถึงใน *คำให้การพลทหาร: เอกสารหอสมุดแห่งชาติ เอกสารหมายเลข ร.6 บ 17/6*) นอกจากนี้ แนวทางการบริหารประเทศของรัฐบาลยังไม่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ที่มีหวังจะเห็นสยามพัฒนาทุกด้าน คนเหล่านี้จึงเสนอความเห็นและวิพากษ์รัฐบาลผ่านหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อกระตุ้นให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ความว่า

...พวกหัวนาก็แก๊งซี้แจงให้พวกของเขาฟังว่า พวกเขาเป็นผู้ถูกย่ำยี สิ่งที่เขาจะฟังแสวงหาก็คือประชาธิปไตย คนเหล่านั้นก็เชื่อ ชาวต่างประเทศเป็นอันมากก็เชื่อ ในพวกนี้ก็มีไทยหลายคนด้วย เมื่อการแก๊งซี้สำเร็จ แลชาวเม่งจูพายแพ้ถูกกำจัดไป พวกจีนจึงได้ตื่นเต้นไปด้วยความยินดี (ผู้อื่นบางคนก็พลอยตื่นเต้นไปด้วยบ้าง) ด้วยเหตุอะไร? เพราะตั้งแต่บัดนี้ต่อไปจีนจะได้เป็นราชภูมิมืออิสระ ข้อนี้จริงแต่เมื่อก่อนแก๊งซี้จีนก็เป็นพลเมืองที่มีอิสระภาพมาแล้ว เมื่อฉนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ตรงไหนกัน?

การเปลี่ยนแปลงที่แลเห็นได้ง่ายๆ ก็คือ เปลี่ยนการปกครองของพระมหากษัตริย์
เปนนริปไตย...

[...]

...การลบล้างยังง่ายกว่าการที่จะรักษาและตกแต่งเสียอีก เพราะเหตุนี้คนที่ใจ
เร็วไม่มีความคิดพูดไปต่างๆ จึงแนะนำการลบล้างอยู่เสมอ แต่ถึงกระนั้นถ้าท่านลอง
ใคร่ครวญความโดยปราศจากสติฟุ้งส้านสักขณะหนึ่งแล้ว ท่านคงจะเห็นด้วยว่า แท้จริงผู้
ลบล้างสมควรได้รับความชมเชยน้อยกว่า ผู้ที่พยายามรักษาและตกแต่งสิ่งใดๆซึ่งมีอยู่
แล้ว ความซื่อนี้ใช้แต่จะกินถึงประเทศจีนแห่งเดียวไม่ กินถึงประเทศสยามและประเทศ
อื่นๆด้วยเหมือนกัน...

(ปกิณณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 101-102, 114)

พระราชดำริข้างต้นสอดคล้องกับข้อความในพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงเจ้าพระยายมราช “...คนไทยโดยมากที่พูดถึงโปลิติคันั้น ฉันไม่เชื่อว่าเข้าอก
เข้าใจทางเหนือทางใต้อะไรนัก...” (สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัวถึงเจ้าพระยายมราช อ้างถึงใน เสถียร จันทิมาธร, 2566: 102)

นอกจากนี้ พระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังสอดคล้องกับบทความ
วิพากษ์จำนวนหนึ่งในหนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 6 ที่นำเสนอว่า คนรุ่นใหม่เห็นประชาธิปไตยเป็นของ
โก้หรือทันสมัย แต่ไม่เข้าใจระบอบดังกล่าวจริง รวมถึงมีบทความที่เขียนเตือนสติคนรุ่นใหม่ให้เห็นว่า
การเปลี่ยนแปลงอะไรก็ตามต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่เช่นนั้นจะเกิดความวุ่นวายเหมือนประเทศจีน เช่น
บทความในธง ฉบับวันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2456

...ประเทศจีนพึ่งตั้งเปนนริปไตยขึ้น รัฐบาลยังไม่แข็งแรงมั่นคง ก็ยอมเป็นธรรม
นิยมของพวกโลกที่พวกใคร่มากก็อาจก่อการจลาจลแย่งเอาตำแหน่งเป็นหัวหน้าได้ ดังที่
เคยมีตัวอย่างอยู่ตามประเทศเล็กน้อยในทวีปอเมริกา ซึ่งพวกใครมีอำนาจมากก็ยกเป็น
กองทัพเข้าทำลายอำนาจ แย่งตำแหน่งกันเอาดี้อ...ข้าพเจ้าจึงหวังใจว่าท่านยวนซีไคคง
จะจัดการงานของประเทศนริปไตยจีนให้ลุล่วงสำเร็จเป็นผลดีไปได้โดยเร็วเป็นแน่ การ
อะไรทั้งหมดที่เป็นของเก่าแก่คดเคี้ยวและรกเป็นป่าทึบอยู่นั้น กว่าที่จะแก้ไขและถางให้
เตียนได้ก็ต้องใช้เวลานาน จะทำอย่างพลิกหลังมือให้เป็นนำมื่อดังที่เรานึกหมายเอาง่ายๆ
ตามใจนั้นไม่ได้...

(ธง, 2456: 3)

นอกจากความขัดแย้งทางความคิดเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง ยังไม่มีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านอื่นด้วย เช่น การแต่งหนังสือ คนรุ่นเก่าเห็นว่าคนรุ่นใหม่แต่งหนังสือโดยขาดความประณีต ทั้งยังทะนงตนว่ามีความรู้ดี ยิ่งกว่านั้นงานเขียนของคนรุ่นใหม่มักลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้อ่านที่ขาดความรู้ เช่น บทความเรื่อง “การแต่งหนังสือในปัตยุบันสมัย” ใน*ดุสิตสมิต*

หายนะของการแต่งหนังสือสมัยนี้, ก็ที่ความทะนงโดยปราศจากหิริโอตฺตปยะของพ่อนักนิพนธ์รุ่นใหม่ฯ ยังไม่ทันปลูกตนให้เป็นคนทรงความรู้หูสุตรพอก็ใจเร็วด่วนได้, ซึงถื่อวิสาสะอุปโลกนตนเองขึ้นเปนนักนิพนธ์, ซ้าเปนนักการเมืองด้วยอย่างเก่งเสียเต็มประตูแล้ว, แต่ทั้งยังกำล้งห้ามๆหรือดึบๆด้วยซ้ำไป, เพราะการเศกตัวให้เป็นคนมีความรู้จริงจิงนั้น มันเหน้อยยากนักหนาอยู่. หนังสืออนำราคาญอย่างว่านี้, เดี่ยวนี้, พะเอินพอใจไปตกอยู่ในนำหนังสือพิมพ์รายวันอันทรฐฐานะเปนครุพลเมืองท่านเสียด้วย. ข้อที่นำอนาถยิ่งกว่าโวหารในหนังสือเกรเหล่าที่ว่านั้นั้น, ก็เนื้อความ, อ่านๆแล้วรู้สึกน่าสังเวชยิ่งกว่าหมั้นไส้, ซึงยากจะแก้ไขอย่างไรให้พ้นตัวขึ้นได้นอกจากจนกว่าการศึกษาและจรรยาของพ่อเหล่านั้นจะค่อยกระเตื้องสูงขึ้นถึงรู้สำนึกประหยัดตนได้เองเปนกะเขาบ้าง. แต่ลำพังโวหารนั้น, การแก้อย่างสะดวงที่สุด, และฉมังที่สุด, ทั้งเร็วที่สุดด้วยนั้น, ก็บรรดาหนังสือพิมพ์นั้นๆ...

(*ดุสิตสมิต*, 2462: 11-12)

นักเขียนรุ่นใหม่ยังพึงใจกับการเขียนที่มุ่งสร้างรายได้มากกว่าคำนึงถึงการใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมือนคนรุ่นเก่า หนังสือพิมพ์หลายฉบับจึงนำเสนอประเด็นที่นักเขียนในสมัยนั้นถูกลดทอนคุณค่ากลายเป็นนักประพันธ์ไส้แห้ง เนื่องจากนักเขียนรุ่นใหม่มักตัดราคางานเขียนกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงความประณีตทางภาษา

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งทางความคิดในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่เพียงจะเป็นเรื่องการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังมีเรื่องอื่นในสังคมด้วย แตกต่างจากอดีตที่ความขัดแย้งทางความคิดเป็นเรื่องของชนชั้นนำสะท้อนว่าสังคมไทยสมัยดังกล่าวเริ่มซับซ้อนมากขึ้น คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะสามัญชนเริ่มมีความคิดเห็นแตกต่างจากรัฐบาล และมีแนวทางที่ตนเองต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับการที่ราษฎรเริ่มมีการศึกษากอปรกับสถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลกระทบต่อสถานการณ์ในสยามและความคิดของคนรุ่นใหม่เช่นกัน

3.4 ความไม่พอใจต่อการบริหารบ้านเมือง

“นับแต่ตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นต้นมา ความเชื่อมั่นของราษฎรในพระบรมราชาบายดังว่ามาข้างต้น ดูบางเบาลงมาก เกิดมี

ความเห็นว่าการทำอย่างนั้นจะดีกว่า อย่างนี้จะดีกว่า ทำอย่างนั้นเป็นการเดือดร้อนแก่
ราษฎรอย่างนี้เป็นประโยชน์แก่ราษฎร ความคิดดังนี้มีแพร่หลาย...”

(อ้างถึงในมัทนา เกษกมล, 2517: 84)

คำกราบบังคมทูลของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชิตปรีชาญาติที่ยกมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ราษฎรจำนวนหนึ่งเริ่มสนใจชีวิตความเป็นอยู่และประโยชน์ของตนเอง ฉะนั้น การบริหารบ้านเมืองของรัฐบาลย่อมอยู่ในความสนใจของราษฎรเช่นกัน

เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวทางการบริหารบ้านเมืองที่แตกต่างจากความคาดหวังของคนรุ่นใหม่ โดยอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับราษฎรมากที่สุดดังที่พบว่าพระองค์ทรงมุ่งมั่นและเน้นย้ำอุดมการณ์รักษาชาติที่ทุกคนต้องจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีผู้เขียนบางคนได้เสนอความคิดเห็นถึงวิธีปกครองของพระองค์อย่างรุนแรง เช่น ใน *กรรมกร* ฉบับวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2466 “ประเทศที่เจริญด้วยการศึกษา ผู้เป็นประมุขปกครองจะใช้วิธีปกครองคนอย่างปกครองปศุสัตว์หรืออย่างเลี้ยงปศุสัตว์ไม่ได้...” (*กรรมกร*, 2466: 845)

รัชสมัยของพระองค์มีปัญหาด้านการบริหารประเทศหลายประการ ตั้งแต่ระบบข้าราชการที่เป็น “ระบบอุปถัมภ์” (patronage system) (นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, 2520: 171) ทำให้เกิดข้อครหาว่าพระองค์ทรงเลือกเฉพาะพวกพ้องของพระองค์ (นันทา วิศิษฎ์โสภา, 2522: 128) ข้าราชการที่พระองค์ทรงโปรดปรานล้วนก้าวหน้าในราชการทั้งสิ้นทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างข้าราชการ แต่เดิมระบบราชการไทยมักจะเน้นให้ตำแหน่งสูงและผลักดันลูกผู้ดีมีตระกูลมากกว่าคนที่มีความรู้ความสามารถแต่เป็นลูกชาวบ้านสามัญชน (นันทา วิศิษฎ์โสภา, 2522: 128) การที่คนโปรดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตำแหน่งสูงทางราชการจึงยิ่งตอกย้ำความไม่เท่าเทียมกันในการรับราชการ

นอกจากนี้ ข้าราชการยังได้รับการเน้นย้ำว่าเป็นผู้รับใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน (*พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*, 2512: 9) สวนทางกับกระแสของประชาชนที่เรียกร้องให้รัฐบาลดูแลรับใช้ประชาชนมาแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 กอปรกับขัดแย้งกับกระแสที่คนรุ่นใหม่สนใจระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบที่เชื่อกันในสมัยนั้นว่าน่าจะดีกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากทำให้ประเทศพัฒนาขึ้น ราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ต้องถูกข้าราชการกดขี่เอาไรต์เอาเปรียบ ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเสมอกัน ส่งผลให้ราษฎรยังไม่พอใจต่อแนวทางของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือไม่พอใจข้าราชการที่ไม่รับใช้ประชาชน และไม่สามารถดำเนินนโยบายหรือบริหารประเทศให้เป็นประโยชน์แก่ราษฎรและพัฒนาประเทศชาติได้ ดังพบว่ามีหลายบทความในสมัยรัชกาลที่ 6 มักวิพากษ์พฤติกรรมของข้าราชการ เช่น เล่นการพนัน ทุจริตคดโกง กดขี่ข่มเหงราษฎร กินสินบน

ปัญหาระบบราชการส่งผลกระทบต่อการบริหารประเทศ มีข้าราชการจำนวนมากที่ไม่มีความรู้ความสามารถในสายงานที่ทำ และยังขาดสำนึกในการดูแลรับใช้ราษฎร สร้างความไม่พอใจให้กับราษฎรเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ บทความในหนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงมักมีแต่เรื่องข้าราชการ เช่น บทความ “ทรวงศ์คดี” ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467

ดูกรท่านผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นท่านขุน คุณหลวง คุณพระ เจ้าคุณ และที่ยิ่งด้วยเจ้าคุณที่มักเมาไปด้วยยศศักดิ์จะได้โปรดเลี้ยงดูภายหลังตอนที่ยังมีได้มีบรรดาศักดิ์ท่านคงจะแลเห็นว่าท่านก็เป็นนายแมวนายหมา อ้ายเด็กเลี้ยงควาย หรือซี้คุก ซี้ตระวาง อ้ายบรมมหาโงง ฉ้อราษฎ์บังหลวง ปลิ้นปล้อนตลบตะแลง แม้แต่เด็กน้อยๆอนในผ้าอ้อมมาด้วยกันไม่ฐานะใดฐานะหนึ่งก่อนมิใช่หรือ โยโฉนเมื่อมีบรรดาศักดิ์ตั้งต้นเพียงชั้นต่ำก็จงหองค่นองศักดิ์ประดุจตั้งกิ่งก่าได้ทอง และลำพองต่อๆขึ้นไปจนถึงได้บรรดาศักดิ์ใหญ่ขึ้นก็ยิ่งหนักขึ้นเห็นมนุษย์เป็นสัตว์ที่เดียว...

[...]

คนไทยเคยเคารพต่อขุนนางมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพราะขุนนางย่อมเคยเป็นผู้นำเขาไปสู่ความมีไชย จึงเป็นที่เคารพและยำเกรง เช่นเจ้าพระยามนตรีเปนนอาทิ ครั้นในสมัยนี้สี่ขุนนางยิ่งกว่ากล้วยน้ำว้า และเป็นที่ได้โดยง่ายตาย แล้วมีหน้าซำยังไม่อาจจะเป็นที่ไวใจของทวยนาครด้วย ราคาของขุนนางก็จำต้องตกต่ำไป...

(*ปราบอธรรม*, 2467: 49-50,52-53)

บทความ “ไครนำไคร” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2466

เราเคยได้อ่านหนังสือเรื่องประเทศรัสเซีย ซึ่งนักประพันธ์ผู้มีนามอุโฆษได้พิมพ์ไว้ในตอนหนึ่งว่า “พระเจ้าซาร์เป็นผู้สอดส่อง อำนาจความสันติสุขให้แก่ทวยนาครของพระองค์อย่างดีเลิศ หากด้วยอำนาจต่างพระเนตรพระกรรณของพระองค์ พวกนักทำทุจริตโกหกพกลมให้พระองค์เข้าพระทัยผิดไปในทางมิชอบ พระองค์จึงเป็นผู้รับบาปของทวยนาครแต่พระองค์เดียว” เพราะฉะนั้น ถ้าประเทศใดบริบูรณ์ด้วยอำนาจทุจริตโกหกพกลม มองแต่กระเปาะของตนเอง มากกว่ากระเปาะของสาธารณชนและรัฐบาลแล้ว ประเทศนั้นก็ย่อมแน่ที่จะเดือดร้อนหมดสิ้นความสุขความจำเริญ

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2466: 2)

ข้าราชการสมัยรัชกาลที่ 6 มักถูกหนังสือพิมพ์นำเสนอให้เป็นคนที่หลงอำนาจ กดขี่ราษฎรทุจริตคดโกง ซึ่งสะท้อนปัญหาสังคมในสมัยดังกล่าวได้เป็นอย่างดีว่ามีข้าราชการเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ราษฎรไม่พอใจรัฐบาลมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของโคปแลนด์ (Matthew Phillip Copeland) ที่เสนอให้เห็นว่าสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่การวิพากษ์ข้าราชการเติบโตเป็นอย่าง

มากซึ่งสอดคล้องกับช่วงที่สามัญชนได้รับการศึกษามากขึ้น นอกจากนั้น ยังมีการ์ตูนล้อการเมืองหรือเสียดสีการเมืองที่มักเป็นภาพของข้าราชการ และภาพที่ราษฎรถูกข้าราชการกดขี่ข่มเหง (Copeland, 1993: 10, 81-128)

นอกจากระบบข้าราชการที่ส่งเสริมให้ข้าราชการวางตัวเป็นนายของราษฎรมากกว่าจะรับใช้ราษฎร หนังสือพิมพ์หลายฉบับในสมัยรัชกาลที่ 6 วิพากษ์พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น พระองค์ทรงใช้พระราชทรัพย์สิ้นเปลืองไปกับกิจการที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะด้านการละครและกิจการเสือป่าที่ซ้ำซ้อนกับการทำงานของทหาร อีกทั้งยังพระราชทานรางวัลและแต่งตั้งข้าราชการเป็นจำนวนมากทำให้เงินแผ่นดินยิ่งร่อยหรอ แม้จะมีการนำเสนอและโต้แย้งในหน้าหนังสือพิมพ์บางฉบับว่าพระองค์ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ก็ตาม เช่น *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2456

...การใช้จ่ายเงินแผ่นดินของประเทศเรา กระทรวงพระคลังมหาสมบัติมีอำนาจมาก แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชอำนาจอยู่เหนือก็จริง แต่มีค้อยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จ่ายอะไรนอกจากงบประมาณนั้นไม่ ถึงแม้เราจะไต่ยื่นข่าวพระราชทานเงินแก่ข้าราชการจำนวนอันมากบ่อยๆก็ดี แต่นั่นส่วนเงินของพระคลังข้างที่หาใช่เงินแผ่นดินไม่ เงินแผ่นดินเคยพระราชทานแต่เฉพาะข้าราชการที่มีความชอบต่อแผ่นดินมีพระยาสุรียานุวัตร อรรถราชทูตสยามประเทศฝรั่งเศส เมื่อแรกกลับเข้ามากรุงเทพฯแผ่นดิน โดยมีความชอบในราชการเวลานั้น

[...]

ในเรื่องการเงินของแผ่นดินนี้ พลเมืองโดยมาก ดูเปนอันเข้าใจว่าเปนเงินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงใช้จ่ายอย่างไรก็ได้สุดแล้วแต่จะโปรด แต่เราเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถือว่า เงินนั้นเปนเงินแผ่นดินหาใช่เงินของพระองค์ไม่ หรือจะทรงถือว่าเปนเงินของราษฎรก็ได้ เพราะฉะนั้นการใช้จ่ายอะไรจึงได้มอบให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงปลุกษากันแลตกลงกันเองก่อน นับว่าเปนพระมหากรุณาอยู่แล้วในส่วนนี้

เว้นแต่ที่ยังบกพร่องอยู่ไม่เหมือนประเทศยุโรปนั้นก็ข้อที่พลเมืองไม่มีความรู้เห็นด้วยเท่านั้น เพราะเสนาบดีกระทรวงต่างๆไม่ได้แต่งตั้งโดยพลเมืองอย่างหัวหน้าราษฎรของประเทศอื่นๆ

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2456: 4)

นอกจากนี้ พระบรมราชาบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องการจัดสรรงบประมาณในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยเน้นการสนับสนุนนโยบายด้านความมั่นคงเป็นลำดับ

แรก ขณะที่การสนับสนุนด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อปากท้องของราษฎร กลับได้รับงบประมาณน้อยกว่า (สุภาพรณ์ จรัสพัฒน, 2523: 179) ก็น่าจะเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่สร้างความไม่พอใจในหมู่ราษฎร ตั้งแต่ พ.ศ.2463 การเงินของไทยทรุดหนัก งบประมาณติดลบ จึงส่งผลให้ราษฎรยังต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมด้านเศรษฐกิจมากกว่าเดิม เช่น บทความเรื่อง “จะไม่มีวิธีอื่นแทนการลดกำลังทหารเพื่อเซฟเงินอีกเจียวหรือ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 1 กันยายน พ.ศ.2466

...มีผู้ใช้นามปากกาว่า “บุตรรบ” ออกความเห็นที่ “ควรลดกำลังทหารเพื่อหมุนเอาเงินไปใช้ในสิ่งที่จำเป็นมีการเกษตรและการศึกษาเสียก่อน” แม้ตามความเห็นของ “บุตรรบ” จะเป้นจริง หรือความจริงจะไม่เป้นเช่นความเห็น “บุตรรบ” ก็ดี ข้าพเจ้าซึ่งเป้นผู้ ๑ ที่นิยมการทหารรู้สึกว่ ความเห็นนั้นน่าฟังมาก...

(กรรมกร, 2466: 423-424)

ปัญหาเศรษฐกิจนับเป็นปัญหาสำคัญมาก เพราะนอกจากเงินงบประมาณของสยามจะติดลบในขณะนั้นแล้ว ก็ยังมีสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งยิ่งส่งผลให้เศรษฐกิจของสยามตกต่ำ

การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 4 รวมถึงการเปิดเสรีทางการค้ากับชาติตะวันตกประเทศอื่น ๆ ทำให้ชาวตะวันตกสามารถผูกขาดสินค้าในสยามได้ ขณะเดียวกันสยามก็ได้ประโยชน์จากการทำการค้ากับต่างประเทศซึ่งสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดระบบเงินตราซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญในระบบเศรษฐกิจของสยาม ค่าเงินของสยามจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของตลาดโลก ด้วยเหตุนี้ ระบบเศรษฐกิจในสยามต้องขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจโลกด้วยเช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สยามมีปัญหาเศรษฐกิจมาตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ผลผลิตข้าวตกต่ำลงซึ่งมีสาเหตุมาจากภัยธรรมชาติ รัฐส่งออกข้าวได้น้อยลง ปัญหาที่สั่งสมมาในสมัยรัชกาลที่ 6 กอปรกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก รัฐจึงต้องเปลี่ยนแปลงมาตรฐานเงินตราจากระบบทองคำมาเป็นระบบเงินของประเทศอังกฤษ (วารุณี โอสสารมย์, 2524: 212) นอกจากนี้ รัฐยังมีค่าใช้จ่ายในหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมถึงรายจ่ายส่วนพระองค์ ปัญหาเหล่านี้เป็นพื้นฐานแห่งความขัดแย้งทางการเมืองในเวลาต่อมาด้วย (พรเพ็ญ ฮันตระกูล, 2517: 203,208)

นอกจากปัญหาที่สั่งสมมาแล้ว สมัยรัชกาลที่ 6 ยังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่สั่นคลอนสถานะการคลังของสยามด้วย คือ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากปัญหาการผลิตพืชผลเกษตรกรรมโดยเฉพาะข้าว และผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ทำให้รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากเพื่อพยุงฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ (พรเพ็ญ ฮันตระกูล, 2517: 137-

138) รวมถึงการใช้จ่ายเพื่อรักษาสมดุลของกิจการภายในประเทศ เช่น จ่ายเงินเพื่อบำรุงการทหาร บำรุงเสือป่า การจ่ายเงินเดือนข้าราชการจำนวนมาก รายจ่ายการเสด็จประพาสหัวเมือง ตลอดจน รายจ่ายบำรุงหน่วยงานราชการที่มีความซ้ำซ้อนกัน ทำให้รัฐบาลขาดดุลทางการชำระเงิน (สุกัญญา ตีระวนิช, 2532: 14)

สยามมีจุดอ่อนในการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกเนื่องจากมีข้าวเป็นสินค้าสำคัญส่งออกเพียง ออกเดียว อีกทั้งยังด้อยพัฒนาด้านเทคโนโลยีและใช้วิธีการผลิตโดยพึ่งพาดินฟ้าอากาศ ดังนั้นเมื่อเกิด ภัยธรรมชาติทำให้ประเทศขาดแคลนข้าว (Thompson, 1967: 52) รัฐจึงใช้มาตรการห้ามส่งข้าวออก นอกประเทศซึ่งยิ่งส่งผลให้สยามไม่มีรายได้เข้าสู่ประเทศ

ยิ่งไปกว่านั้นการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชบายที่จะสร้าง กองทัพที่แข็งแกร่ง งบประมาณแผ่นดินจึงถูกใช้ไปกับการป้องกันประเทศและราชสำนักซึ่งทำให้ รายจ่ายเกินกว่ารายได้ (พรเพ็ญ อันตรระกุล, 2517: 175) ในยามาโดฉบับวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2466 หน้า 3 (อ้างถึงในพรเพ็ญ อันตรระกุล, 2517: 179) ลงพิมพ์บทความเรื่อง “ประเทศไทยกับ ประเทศฝรั่งเศส” ผู้เขียนคือนายเดอชาสซีเออจากหนังสือพิมพ์ลาซี ฟรองแซส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่ง กล่าวไว้ว่า

รัฐบาลไทยน่าจะตระหนักดีถึงสถานการณ์ภายหลังการลงนามของอังกฤษ และฝรั่งเศส ในข้อตกลงประกันความเป็นเอกราชของไทยแล้วว่า เป็นจุดเริ่มต้นของ ความอึดตัวในการแผ่ขยายอิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศสในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเท่ากับเกิดดุลยภาพของมหาประเทศทั้งสองในประเทศไทยด้วย รัฐบาล ควรใช้ประโยชน์จากข้อตกลงดังกล่าวยุติความหวาดหวั่นที่จะต้องสูญเสียเอกราช ให้กับชาวต่างประเทศและหันมาทำนุบำรุงกิจการภายในให้ก้าวหน้าขึ้น แทนที่จะใช้ จ่ายเงินอย่างน่าสะพรึงกลัวเพื่อสร้างกำลังกองทัพไว้ป้องกันการรุกรานจนเกินฐานะ ของประเทศ

ปัญหาดังกล่าวทำให้ปัญหาการคลังกลายเป็นปัญหาการเมืองที่มีการโต้ตอบกันไปมาอย่าง รุนแรง ฝ่ายหนึ่งโจมตีราชสำนักว่ามีการฉ้อราษฎร์บังหลวงและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ส่วนพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโจมตีว่าข้าราชการบางกระทรวงใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย (พรเพ็ญ อันตรระกุล, 2517: 203) นอกจากนี้ ผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับต่าง ๆ ก็วิพากษ์รัฐบาลด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ กรรมกร ฉบับวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2466 กล่าวว่า “ไม่มีรัชกาลใดที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยเสวกามาตย์ ราชบริพารยิ่งไปกว่ารัชกาลนี้”

จะเห็นได้ว่าสถานการณ์เศรษฐกิจโลกมีบทบาทและความสำคัญยิ่งต่อสถานะและนโยบายทางการเงินของสยามสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อสยามขาดแคลนเงินหมุนเวียนย่อมส่งผลกระทบต่อการวางนโยบายและการจัดการเศรษฐกิจภายในประเทศก็เปรียบเสมือนการที่พระมหากษัตริย์และข้าราชการแต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นแตกต่างกันเรื่องการจัดการเศรษฐกิจ ทำให้ปัญหาการเงินกลายเป็นปัญหาการเมืองในที่สุด และมีผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับลงพิมพ์บทความโจมตีการบริหารจัดการเศรษฐกิจของรัฐบาลหรือบางคนอาจสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาด้านอื่น ๆ ในสังคมไทยที่มีผู้เขียนและผู้อ่านที่ส่งจดหมายมาลงพิมพ์ได้สะท้อนไว้ในหนังสือพิมพ์ ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาการฉายภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ดังบทความ “โรงเรียนสำหรับเพาะคนร้าย” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2464

....ในยุคนี้ดูเหมือนการแสดงภาพยนตร์เป็นประเภทการมหรสพที่ออกหน้าออกตา ยิ่งกว่าการมหรสพประเภทอื่นๆ

ส่วนเรื่องภาพยนตร์ที่เจ้าของได้นำออกฉายให้มหาชนชมในตอนต้นๆ นั้น โดยมากก็ล้วนเป็นเรื่องโบราณคดีและเรื่องนิยายต่างๆ เรื่องรัก เรื่องตลก กับเรื่องปัจจุบันสมัย เช่นกับสงครามต่างๆ เป็นอาทิ เมื่อเจ้าของภาพยนตร์เห็นว่ามหาชนได้พากันพอใจในการดูภาพยนตร์ของตนเช่นนั้นแล้วจึงได้เปลี่ยนแปลงเรื่องภาพยนตร์ของตนเรื่อยเป็นลำดับมา ลงท้ายก็มีแต่เรื่องฆาตกรรม และเรื่องโจรกรรมมากกว่าเรื่องอื่นๆ เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ได้เกิดเป็นเรื่องอนาจารและแบบสอนให้พลเมืองประพฤติชั่วร้ายอันเป็นอุปสรรคต่อความสงบของประเทศ...

(*สยามราษฎร์*, 2464: 3)

สมัยรัชกาลที่ 6 ยังไม่มีกฎหมายควบคุมการนำเข้าและฉายภาพยนตร์ ทำให้เจ้าของโรงภาพยนตร์มักเลือกเรื่องที่จะทำกำไรได้ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมกับเยาวชน เช่น เรื่องโจรกรรม ฆาตกรรม ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่เป็นห่วงเยาวชนต่างเรียกร้องให้รัฐบาลควบคุมเรื่องที่น่ามาฉายในโรงภาพยนตร์ หรือกำหนดอายุในการเข้าชมภาพยนตร์

ปัญหาการเสพสุรา เช่น บทความเรื่อง “ข้าราชการกับสุราเป็นเรื่องที่น่าอัปยศ” ใน *จีนโน สยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2465

การเสพสุรายาเมาถึงหากเราจะรู้กันอยู่มากให้โทษมากกว่าคุณ แต่ก็ยังมีคนโดยมากชอบเสพกันอยู่ สำหรับคนสามัญก็ไม่สู้กระไรนัก แต่ถ้าเป็นข้าราชการแล้ว แม้

บ่าเรอคนด้วยสุราจนเกินไปดูจะไม่สมควร และไม่งามแก่เกียรติยศ เมื่อไม่มีเหตุการณ์
อะไรก็ติอยู่ หากเกิดเหตุขึ้นแล้วเขาก็ตราว่าผู้เสพซึ่งเป็นข้าราชการไม่รู้จักประมาณตน
[...]

ที่ประเทศอเมริกา เขาคงประนามว่าสุราเป็นของให้โทษโดยตรง หรือมีคุณ
น้อยที่สุด รัฐบาลของเขาจึงได้ห้ามการเสพสุราที่ผสมด้วยแอลกอฮอล์ ทั้งนี้เพื่อจะ
ป้องกันพลเมืองให้ห่างไกลจากการเสียความเป็นมนุษย์ด้วยสุราเป็นเหตุ ซึ่งไม่มีการ
จำเป็นอย่างไรมานานแล้ว

ส่วนในเมืองไทยเรานั้น เมื่อความเป็นอยู่ ยังไม่ให้ออกาสที่จะห้ามการจำหน่าย
สุราได้ก็ตามเถิด แต่จะไม่เป็นการสมควรหรือ ที่หมู่ชนหรือข้าราชการ จะระงับความ
ฝักใฝ่ในเรื่องการเสพสุราเสียบ้าง หรือประมาณการเสพแต่พอสมควร...

(จินโนสยามวารศัพท์, 2465: 2)

คนไทยนิยมดื่มสุรามาแต่อดีตดังที่มีปรากฏในวรรณกรรมไทยหลายเรื่อง แต่ในเมื่อหน้า
หนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 นำข้าราชการมาเป็นจุดเน้นกอบกับผู้คนไม่พอใจข้าราชการและการ
ทำหน้าที่ของข้าราชการอยู่แล้ว จึงยิ่งทำให้การดื่มสุราเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนไม่
พอใจพฤติกรรมของข้าราชการ จึงเรียกร้องให้ข้าราชการงดการดื่มหรือดื่มแต่พอควร

กล่าวได้ว่าความไม่พอใจของราษฎรที่มีต่อการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาล โดยเฉพาะการที่มี
ระบบราชการที่ไร้ประสิทธิภาพ ข้าราชการไม่ได้รับใช้ราษฎรตามที่ราษฎรคาดหวัง และแนวนโยบาย
ของรัฐบาลที่ไม่ได้สนับสนุนด้านเศรษฐกิจเท่าที่ควร ตลอดจนปัญหาในด้านอื่น ๆ ในสังคมไทย ส่งผลให้
ผู้คนเกิดความคับข้องใจและต้องการพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นว่ารัฐบาลควรทำหรือไม่ควรทำสิ่ง
ใดบ้างเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อราษฎรและประเทศชาติ และเพื่อให้อย่างน้อยรัฐบาลจะทำตามความ
มุ่งหวังของราษฎรให้ดีขึ้น ประเด็นเหล่านี้นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์
เกิดขึ้น

3.5 พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาญาณในทางอักษรศาสตร์และทรง
โปรดการประพันธ์เป็นอย่างมาก พระราชนิพนธ์ในพระองค์มีจำนวนกว่า 1,236 เรื่องและมีหลาย
ประเภท เช่น บทละคร บทความ นิทาน เรื่องสั้น พระราชดำรัส พระราชหัตถเลขา บทร้อยกรอง
(ทิพย์สุนทร อนันมบุตร, 2552: 23)

ในส่วนของพระราชนิพนธ์ในหนังสือพิมพ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสน
พระทัยหนังสือพิมพ์มาแต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ดังที่พระองค์ทรงเคย

ออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ *The Screech Owl* เมื่อครั้งยังทรงประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ครั้นเสด็จนิวัติสยามพระองค์ยังทรงสนับสนุนกิจกรรมด้านหนังสือพิมพ์อยู่เช่นเดิม เช่น พระองค์ทรงก่อตั้งทวีปัญญาสโมสรและหนังสือพิมพ์ทวีปัญญาในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2447-2450) อีกทั้งยังพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ รวมถึงบทความส่งไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *สยามออบเซอร์เวอร์*

ช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ยังคงส่งบทความไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวเช่นกัน เช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง “อุตตรกรู” เมื่อ พ.ศ.2455 โดยพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษใน *สยามออบเซอร์เวอร์* จากนั้นกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงแปลเป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ.2508 ดังตัวอย่าง

...โรคไม่รู้จักสงบหรือโรคของใหม่ อันเป็นโรคที่มีมานานแล้วแต่ปรัมปราหากมีชื่อว่าใหม่อย่างเดียวนั้น เราท่านทุกคนก็เคยเป็นโรคนี้นั้นมาเมื่อยังไม่แก่...อนึ่งโรคไม่รู้จักสงบนี้เป็นโรคติดต่อได้ง่ายอย่างที่สุด โดยเฉพาะในจำพวกคนที่ไม่ได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์ หรือมีฉะนั้นก็เผลอมาและยากจนไร้ทั้งทรัพย์สินไร้ทั้งธรรมจรรยา โรคนี้ติดต่อแพร่หลายไปในจำพวกที่อยากเปลี่ยนแปลงระบอบสังคมของมนุษย์ ซึ่ง “ผู้รักชาติมนุษย์” หรือ “ผู้กู้ชาติ” ชอบสนับสนุน อีกนัยหนึ่งก็คือพวกที่โอ้อวดว่าเป็นนักประชาธิปไตย แต่ความจริงเป็นจอมโกหกทั้งนั้น พวกท่านเหล่านี้หากินจากความโง่เขลาของมนุษย์...

(อุตตรกรู, 2508: 24)

...มนุษย์ที่เกิดในชมพูทวีปนั้น จักไม่ไปเกิดในทวีปอื่น ๆ เช่น ในอุตตรกรูทวีปได้ นี้ก็เห็นได้ว่า ท่านตัดหนทางมิให้มนุษย์ทะเยอทะยานจนเกินส่วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(อุตตรกรู, 2508: 35)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิพากษ์ประเด็นที่มีผู้เขียนเขียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองด้วยพระองค์เอง เนื่องจากพระองค์ทรงเห็นต่างพระองค์ทรงเสียดสีและเปรียบเทียบการกระทำของปัญญาชนที่อยากเปลี่ยนแปลงการปกครองว่าเหมือนเป็น “โรค” อาการดังกล่าวเหมือนเช่นเวลาที่มีคนไม่สบายและนำโรคไปติดผู้อื่นเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่พระองค์ทรงเห็นว่ายังไม่เหมาะสมกับสังคมไทย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงอ้างถึงวรรณคดีสมัยสุโขทัยเรื่อง *ไตรภูมิพระร่วง* เพื่อสนับสนุนแนวพระราชดำริส่วนพระองค์เกี่ยวกับเรื่องระบอบการปกครองโดยทรงนำเรื่องที่มีมนุษย์ในชมพูทวีปไม่สามารถไปเกิดที่อุตตรกรูทวีปได้มาเปรียบเทียบกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยเพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในแต่ละที่ก็มีความแตกต่างกัน สิ่งที่เหมาะสมกับมนุษย์กลุ่ม

หนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะกับมนุษย์กลุ่มอื่น เช่นเดียวกันกับเรื่องระบอบการปกครองซึ่งแต่เดิมสยามปกครองมาเช่นไรนั่นคือสิ่งที่เหมาะสมแล้ว ผู้ใดที่คิดจะเปลี่ยนแปลงคือคนที่ทะเยอทะยานเกินควร

สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคสมัยที่ผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ต่างแสดงความคิดเห็นกันอย่างครึกโครม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ว่า ทรงไม่โปรดการปิดปากหนังสือพิมพ์ แต่ในเมืองไทยชอบกล่าวกระทบกระทั่งเทียบกันเป็นสำนวนกักขฬะ (Bad taste) (พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2512: 6) ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงพระราชทานเงินสนับสนุนหนังสือพิมพ์บางฉบับ เช่น *พิมพ์ไทย* รวมถึงการซื้อหรือก่อตั้งกิจการหนังสือพิมพ์ส่วนพระองค์เองด้วย เช่น *ดุสิตสมิต* เพื่อเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล (Limapichart, 2009: 397) พระองค์ทรงเห็นว่าหนังสือพิมพ์ควรแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ในบางครั้งพระองค์ทรงเสียดสีหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นเพื่อเสนอให้เห็นว่า *ดุสิตสมิต* แตกต่างไปจากหนังสือพิมพ์เหล่านั้น

เราขอสารภาพว่า “ดุสิตสมิต” ประพฤติผิดแบบหนังสือพิมพ์, กล่าวคือ

๑. ไม่ปากจัดคำคนจวนๆ ถูกฟ้องหมิ่นประมาท
๒. ไม่ตั้งตนเป็นครูรัฐบาล, และไม่ช่วยสหายหนังสือพิมพ์ตำรวจ
๓. ไม่ลงเรื่องสนุกๆ เช่น ทีบเหล็ก, และไม่รับ “คอเรสปอนเด็นต์” หัวเมือง.
๔. ไม่เคารพต่อเพื่อนหนังสือพิมพ์, มักแคะได้และลือให้บ่อยๆ
๕. ไม่รับคนที่ถูกไล่ออกจากราชการเข้าคณะ.

ฉนั้นขอให้ท่านลงโทษบังคับเราให้ออกต่อๆ ไป, และให้เพิ่มจำนวนขึ้นด้วย!

(*ดุสิตสมิต*, 2462: 67)

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านพระราชนิพนธ์บทความด้วยพระองค์เอง นับเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในรัชสมัยใดที่พระมหากษัตริย์ทรงแสดงพระราชทัศนะส่วนพระองค์เพื่อปลุกฝังและโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เห็นด้วยกับแนวพระราชดำริของพระองค์ (สิริรัตน์ พุ่มเกิด, 2538: 58) ตลอดจนได้ตอบกับผู้เขียนคนอื่น เช่น บทความเรื่อง “เรื่องความสำเร็จของพวกเด็กหนุ่ม” พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ ร.ศ.131 หรือหลังจากเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130

...ที่เรียกว่า-เด็กหนุ่มนี้ เปนคณะของคนชาวตุรกีหนุ่มๆซึ่งรวบรวมกันเข้า มีความมุ่งหมายที่จะทำลายล้างสุลต่านอับดุลฮามิดแปดที่ตั้ง สุลต่านอับดุลฮามิดพระองค์นี้ ตามคำขอของพวกนี้ แลคนอื่นๆว่าเปนผู้เหนี่ยวรั้งขวางทางมิให้ประเทศตุรกีดำเนินไปสู่ ความเจริญ...

(*ปกิณณกะคดีของอัศวพาหุ*, ร.ศ.131: 167)

...ฝ่ายเด็กหนุ่มแลพวกพ้องนั้นชี้แจงว่า ความประสงค์ของพวกเขาจะขอแต่เพียงให้มีพระธรรมนูญการปกครอง (คอนสติติวชัน) ในประเทศตุรกีเท่านั้น แลสุลต่านอับดุลฮามิดในการที่ไม่ยอมผ่อนผันกระทำตามคำขอร้องอันเป็นข้อเล็กน้อยเช่นนี้ ย่อมต้องเป็นคนชนิดหัวตื้อที่ไม่ฟังเหตุผลอะไรเลย เพราะการที่ขอให้ให้มีพระธรรมนูญนั้น ก็เพื่อประสงค์จะให้เป็นที่ประชุมแห่งผู้แทนประชาชน (ปาร์ลิเมนต์)...ฝ่ายสุลต่านอับดุลฮามิดไม่ทรงเห็นด้วยกับความเห็นนี้ แลเมื่อมีผู้ใดว่ากล่าวติโทษพระองค์สุลต่านก็สั่งจับแลลงโทษ จึงเกิดมีเสียงอื้อฉาวกล่าวโทษสุลต่านว่าใช้อำนาจกดขี่ราษฎรโดยหาความยุติธรรมมิได้...

[...]

อนึ่งเป็นธรรมดาของบุคคลเมื่อเกิดมีความรู้สึกว่ามีอำนาจอยู่ในกำมือแล้ว โดยมากก็มักจะลืมนัดธรรมในขณะเมื่อมีสิ่งขัดข้องกับความประสงค์ของตน ข้อนี้ได้กันไปแล้วในหมู่เด็กหนุ่ม คือเมื่อมีคนบังอาจมีความเห็นแตกต่างไป พวกเด็กหนุ่มก็กระทำให้เปลี่ยนความเห็นได้โดยวิธีที่ใช้หอกปลายปืนนั่นเอง...

[...]

...จำเดิมแต่พวกเด็กหนุ่มนี้ได้เข้ามาเป็นใหญ่มีอำนาจขึ้น การก็มีได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญเลย การให้สินบลแลรับสินบลก็ยังคงมีไม่น้อยกว่าแต่เดิม แลข้าราชการชั้นต่ำๆลงมาก็ยังคงใช้อำนาจในทางที่ผิดสำหรับข่มเหงกดขี่ราษฎร แลการที่ทำการนี้ ก็ทำโดยเปิดเผยแลบ่อยขึ้นกว่าเมื่อครั้งในรัชกาลของสุลต่านอับดุลฮามิดทั้งทหารก็กระทำตัวให้เป็นที่เกลียดชังของพลเมืองยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนอีกด้วย

ส่วนรัฐบาลนั้นก็ยังมีได้กระทำสิ่งใดที่อาจให้เห็นประโยชน์ได้ มีแต่ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน...

(ปกิณณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 191-193, 208-209, 213)

ในบทความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เพื่อโต้ตอบกับเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 และเพื่อทรงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยพระองค์ไม่ทรงคัดค้านความเปลี่ยนแปลง หากแต่ทรงเห็นว่าต้องให้ราษฎรมีการศึกษาเสียก่อน ต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองและมีสำนึกในการรับผิดชอบต่อประเทศชาติ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเห็นว่า หากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเหมือนในตุรกี ทั้งที่ราษฎรยังไม่พร้อม นอกจากจะไม่ทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าแล้ว ยังสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชาติยิ่งกว่าในระบอบเดิมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครองประเทศด้วย

หากพิจารณาพระราชนิพนธ์บทความในหนังสือพิมพ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า มีจำนวนมากกว่างานเขียนประเภทอื่น (ทิพย์สุนทร อนันบุตร, 2552: 315) สอดรับกับสถานการณ์สมัยนั้นที่ผู้คนในสังคมจำนวนหนึ่งสนใจปัญหาในสังคมและการบริหารราชการแผ่นดิน

และมีการแสดงความคิดเห็นผ่านหน้าหนังสือพิมพ์อย่างแพร่หลาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทความลงพิมพ์ทั้งในหนังสือพิมพ์ต่างชาติ หนังสือพิมพ์ไทย และหนังสือพิมพ์ที่พระองค์ทรงเป็นเจ้าของ เพื่อแสดงความคิดเห็นและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับสังคมไทย

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทในการพระราชนิพนธ์บทความและทรงให้อิสระคนรุ่นใหม่และคนในสังคมไทยในการแสดงความคิดเห็นในการวิพากษ์รัฐบาล หรือแม้กระทั่งวิพากษ์พระองค์ โดยไม่ได้ทรงใช้พระราชอำนาจลงโทษผู้ที่มีความคิดเห็นต่าง รวมถึงยังทรงโต้ตอบกับผู้เขียนหลายคนโดยไม่ได้ถือพระองค์ กระทั่งทำให้บรรดาผู้มีฝีมือพากันเขียนบทความแสดงความคิดเห็นหรืออาจโต้ตอบพระองค์มากขึ้น (อำไพ จันทร์จิระ, 2515: 158) น่าจะเป็นบริบทสำคัญที่ทำให้เกิดบทความวิพากษ์ ดังพบว่าทั้งพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นสูง และสามัญชน ต่างมีบทบาทในการเขียนบทความวิพากษ์ ซึ่งเป็นบรรยากาศอีกแบบหนึ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในรัชสมัยใด จะเห็นว่า เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงให้ความสำคัญกับการเขียนบทความวิพากษ์ ย่อมทำให้ราษฎรเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะสามารถวิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ในสังคมได้ ซึ่งยิ่งสนับสนุนให้มีบทความวิพากษ์เกิดขึ้น

3.6 การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของต่างประเทศ

ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ประเทศทางตะวันตกหลายประเทศมีเหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบหนึ่งไปสู่อีกระบอบหนึ่งอย่างสิ้นเชิง เช่น การปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก นอกจากนี้ การที่สยามมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศตะวันตกที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ เช่น อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส นอกจากจะทำให้สังคมไทยต้องเปิดรับและเรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตก หากแต่สยามยังได้รับอิทธิพลด้านวิทยาการสมัยใหม่ด้วย โดยเฉพาะการพิมพ์และหนังสือพิมพ์

การลงข่าวและบทความของหมอบรัดเลย์ในบาง*กอรีคอร์เดอร์*ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาไทยฉบับแรกของสยาม ส่งผลให้คนไทยรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มาจากต่างประเทศมากขึ้น และได้รับความรู้หรือแนวคิดแปลกใหม่จากบทความที่ลงพิมพ์ เช่น การลงบทความที่เกี่ยวกับการปฏิวัติในอเมริกา บทความของหมอบรัดเลย์มักนำเสนอด้านดีของการมีประธานาธิบดี เช่น

- ๑ การในยูไนเต็สเดสอเมริกา, เปนที่ห่างตาชาวไทยไม่ได้เห็น, เปนแต่ได้ฟังชาวอเมริกามาเล่าแลเขียนแลตีพิมพ์บ้าง, จะจำความต่อติดเปนเรื่องก็ไม่ได้. เปนแต่ได้ฟังชาวอเมริกา, ที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯนี้, บ่นเล่าแทบทุกปากซ้ำซากไป. ว่าเมื่องยูไนเต็สเดส

อเมริกา, มีชนบทรรมนิยมผู้ครองแผ่นดิน, ได้จัดแต่งตั้งบัญญัติเป็นแบบแผนมา, แต่ครั้ง
 เปรืศซีเต็นต์ยอด้วด้งซังทั้น. การรรมนิยมทังปวงนั้เป็นยุติธรรมเรียบร้อยดี, แลเป็นพิธิ
 แลกประหลาดอย่างใหม่, เป็นเหตุให้ด้มีความสุขสบาย, แก่ประชาชนเป็นอันมาก. แล
 ผู้ครองแผ่นดินสมัคสโมสรเรียบร้อยดีกว่าบ้านเมืองในซ้างยุโรปแลเมืองอื่น ๆ, ซังกลางเมือง
 มีแต่อวดอ้างเจ้านายกล้าแวงแรงเรียวเขี้ยวชาน, แลยกยศให้เป้นสูงช่มผู้อื่นให้เป้นต่ำไป
 ทำเดียว, แลไม่เหลียวดูใคร...

(หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 136-137)

๑ ...เคาเวอเม้นท์สยามได้ยินชวออเมริกาทุกคนสรรเสริญเมืองของตัวเอง, ก็ปลงใจ
 ลงเชื่อเห่นว่าเป็นประหลาดดี, เรียบร้อยมากกว่าเมืองอื่นจริง. แต่เมื่อบังเกิดการขบถใหญ่
 รบพุ่งกันเองได้ประมาณสี่ห้าปีมาแล้ว, ก็กลับด้มีความสงสัยไมใคร่เชื่อชวออเมริกาที่
 กล่าวสรรเสริญนั้, แลไมใคร่เชื่อตามชวอใหม่ๆที่มีมาตามหนังสือจดหมายเหตุด้ว.
 ใจความว่า, การขบถนั้ก็สิ้นแล้วแลบ้านเมืองเกือบจะเรียบร้อย. ช้าพเจ้าได้อ่านหนังสือ
 ช้างบนนั้เข้าใจว่า, เคาเวอเม้นท์สยามถ้าเห่นบ้านเมืองที่เหนไหนเกิดศึกสงครามรบพุ่ง
 กันเองแล้ว, ก็สำคัญเป้นพยานว่า เคาเวอเม้นท์นั้ไม่สู้ดีนั้ก. ความคิดที่หมายเอาเช่นนั้
 หาเป้นที่สำแดงปัญญามากไม่. ไม่ถูกเลย...

๑ ช้าพเจ้าเห่นว่าเมืองใดๆ, ที่มีกำลังให้การขบถใหญ่, ราบคาบเรียบร้อยดีลง
 แล้ว, ก็ควรที่จะนับถือเมืองนั้ว่าดีแท้...

๑ ...ช้าพเจ้าด้มีความหวังใจว่า, ไมช้าไม่นานเคาเวอเม้นต์กรุงสยาม, คงจะสิ้น
 ความสงสัยด้วเรื่องเมืองอเมริกา, แลจะยอมว่า, เป้นเมืองที่ควรจะนับถือว่าเป้นเอก...

(หนังสือจดหมายเหตุฯ, 2536: 138-139)

อนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีหนังสือพิมพ์จำนวนมากขึ้นและเกิดสถานการณ์ล่าอาณานิคมของ
 ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสในดินแดนเอเชียอาคเนย์ (เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510:
 49) ทำให้ยังมีข้อมูลข่าวสารของตะวันตกซึ่งเป็นเมืองประชาธิปไตยในหน้าหนังสือพิมพ์ รวมถึงการ
 เผยแพร่ข่าวสารจากประเทศอื่น ๆ ตามปกติด้วย กระทั่งมีเจ้านายและข้าราชการส่วนหนึ่งได้กราบ
 บังคมทูลความเห็นให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยาม
 ให้มี “คอนสตีติวชัน” เมื่อ ร.ศ.103 (พ.ศ.2427) สิ่งที่น่าสนใจในคำกราบบังคมทูลคือกลุ่มคนดังกล่าว
 ด้รับรู้เหตุการณ์ตะวันตกจากหนังสือพิมพ์ ได้ไปอาศัย ศึกษายังประเทศตะวันตก และรับรู้วัฒนธรรม
 ต่างชาติ จึงเห่นว่าสยามควรจะเปลี่ยนแปลงให้ทัดเทียมทางยุโรป ดังปรากฏในคำกราบบังคมทูล
 ความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ.103

...แลความคิดเห็นของชาวยุโรป ในการที่เขาเห็นควรจะเข้าปกครองบ้านเมืองใด ๆ ซึ่งเห็นว่าบำรุงรักษาตัวเองมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าต้องขอรับพระราชทานพระบรมราชาอนุญาต ชักเอาความซึ่งเป็นตัวอย่างของชาติที่มีอำนาจมากได้ประพุดต่อชาติเล็กน้อย เพื่อได้ทรงพระราชดำริเปรียบเทียบในความปลอดภัยอย่างหนึ่งอย่างใด ตามในหนังสือซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้คัดความจากหนังสือพิมพ์สอดมาทูลเกล้าฯถวายในนี้

(เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510: 5)

...เพราะการที่ฝรั่งเศสได้ทำต่อประเทศต่าง ๆ ดังที่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณามาแล้วนั้น มีช่องมีโอกาสในกรุงสยามพอที่เขาจะจับสาเหตุเอาได้เหมือนกัน ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้าฯว่า อันตรายนั้นเป็นการใกล้กรุงสยามอย่างที่สุด จนมีหนังสือพิมพ์ออกความเห็นกะเวลาทำนายว่าไม่ช้าใน ๕ ปีคงจะต้องเกิดเหตุการณ์...

(เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510: 6)

...ก็เมื่อการรักษาบ้านเมืองมีอยู่แต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการแต่สองพระองค์เท่านั้น จะมีชาติใดในประเทศยุโรปเชื่อถือว่างรุงสยามจะมีความยุติธรรม แลบำรุงรักษาให้มีความเจริญแลเรียบร้อยไปได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องจำเป็นที่จะต้องจัดการบำรุงบ้านเมือง ตามเช่นที่เขาเชื่อเขาถือทั่วกัน...เหตุฉะนี้จึงจะต้องจัดการบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงพระราชประเพณีของเก่าให้เป็นประเพณีศุคอนสติตวิชันใหม่ ตามทางชาวยุโรป ฤให้ใกล้ทางยุโรปที่สุดที่จะเป็นไปได้ เหมือนดังเมืองญี่ปุ่นซึ่งประเทศเดียวในตะวันออกที่ได้เดินในทางยุโรปมาแล้ว...

(เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510: 21)

คำกราบบังคมทูลข้างต้นสะท้อนสำนึกทางการเมืองของ “คนรุ่นใหม่” ในสังคมไทยที่ได้รับการศึกษาต่างประเทศ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองตามแบบประเทศยุโรป โดยมีหนังสือพิมพ์เป็นช่องทางกระตุ้นเร้าการรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ทั่วโลก จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบสถานการณ์ในยุโรปกับสถานการณ์ในสยาม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบความคิดเห็นของผู้ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยพระองค์ทรงเห็นว่าสยามยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเนื่องจากข้าราชการยังไม่มีความรู้ความสามารถมากพอที่จะดำเนินงานด้วยตนเองได้ รวมถึงการที่คนรุ่นเก่ายังคงปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ จะทำอย่างไรให้ทั้งคนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าปรับตัวไปกับระบอบการปกครองใหม่นี้ได้ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงเห็นว่าควรรีเริ่มจากการปฏิรูประบบราชการเสียก่อนเพื่อให้ข้าราชการทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

เพราะฉะนั้น การต้องการในเมืองเราเวลานี้ ที่เป็นการสำคัญนั้น คือ คอเวอนเมนต์-รีฟอม จำเป็นที่จะให้พนักงานของราชการแผ่นดินทุก ๆ กรม ทำการให้ได้เนื้อเต็มหน้าที่ แลให้ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน ทำการเดินให้ถึงกันโดยง่ายโดยเร็ว ทำการรับผิดชอบ ในหน้าที่ของตัว หลีกหนีไม่ได้ นี่เป็นความต้องการอย่างหนึ่ง

(เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510: 57)

สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นช่วงที่หลายประเทศทั้งตะวันตกและประเทศแถบเอเชียที่มีความสัมพันธ์อันดีกับสยามไม่ได้เพียงปรับปรุงหรือพัฒนาประเทศแค่ภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังมีปฏิวัติครั้งใหญ่ คือ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง บางประเทศล้มล้างสถาบันกษัตริย์และเปลี่ยนประมุขของรัฐเป็นประธานาธิบดี ประมาณ พ.ศ.2453 ถึง พ.ศ.2454 หนังสือพิมพ์หลายชื่อฉบับในไทย รายงานข่าวและลงพิมพ์บทความวิพากษ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยของหลายประเทศทั้งประชาธิปไตยในรูปแบบที่มีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และรูปแบบที่ไม่มีพระมหากษัตริย์แต่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐ รวมถึงบางประเทศล้มล้างกษัตริย์และเปลี่ยนการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์⁹ เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองประเทศเมื่อ พ.ศ.2432 ในประเทศจีนมีการล้มล้างราชวงศ์แมนจูเมื่อ พ.ศ.2454 การล้มล้างสถาบันกษัตริย์ของประเทศรัสเซียเมื่อ พ.ศ.2460 พระมหากษัตริย์ของประเทศเยอรมนีสละราชสมบัติและเปลี่ยนประมุขของรัฐเป็นประธานาธิบดีเมื่อ พ.ศ.2461 เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวและการเสนอบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ ส่งผลให้ผู้เขียนที่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองกับกลุ่มคนที่เห็นว่าไทยควรปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เหมือนเดิม มีวิวาทะกันในหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ

ปัจจัยทางการเมืองการปกครองของต่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองส่งผลต่อสำนักทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากอิทธิพลที่มีต่อความคิดของนายทหารกลุ่มหนึ่งในสยาม เกิดสถานการณ์ที่เหล่าทหารพยายามปฏิวัติการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้น (จดหมายเหตุร้ายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 61) นายทหารกลุ่มดังกล่าวรู้จักกันในนามว่า “กบฏ ร.ศ.130”

⁹ การล้มล้างราชวงศ์แมนจูในประเทศจีน หนังสือพิมพ์จีนในสยามวาทะที่มักเสนอบทความหรือลงข่าวว่าประเทศจีนเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้กล่าวว่า เป็นคอมมิวนิสต์ แต่พูดถึง “โซเชี่ยลิสต์” (Socialist) หรือสังคมนิยมอยู่บ้าง ส่วนคำว่าคอมมิวนิสต์เพิ่งมาเฟื่องฟูในสยามหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

อนึ่ง หลังจากเกิดเหตุการณ์กบฏดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชาริบายถึงเรื่อง “คอนสตีติวชัน” หรือการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญ ทั้งด้านที่มีคุณและโทษ ด้านที่มีคุณคืออำนาจไม่ได้อยู่ที่คนเดียว ประชาชนมีเสียงในการปกครองชาติบ้านเมืองของตนเอง เสนาบดีผู้รับตำแหน่งหน้าที่ปกครองก็ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ไม่เช่นนั้นประชาชนจะไม่ไว้วางใจอีกต่อไป (จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 49) ส่วนโทษของการมีคอนสตีติวชันมี 4 ประการ ได้แก่ 1.การใช้อำนาจในทางที่ผิดและไม่เป็นประโยชน์ต่อชาติเพราะประชาชนยังไม่มีความรู้มากพอ 2.หากผู้แทนประชาชนและปาร์ตี (พรรคการเมือง) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนย่อมมีโอกาสติดสินบนประชาชนเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกเป็นผู้แทน อำนาจจึงไม่ได้อยู่ที่ประชาชนแต่อยู่ที่คนกลุ่มน้อย 3.จะมีกลุ่มคนที่ยึดอาชีพเป็นนักการเมืองซึ่งเห็นแก่ประโยชน์ของพวกเขาพ้องและมีการเล่นพรรคเล่นพวก ไม่ได้ทำงานเพื่อบ้านเมืองจริง 4.หากพรรคการเมืองทั้ง 2 ฝ่ายตกลงผลัดเปลี่ยนกันเป็นรัฐบาล นับว่าเลวทรามที่สุด เนื่องจากมีโอกาสทำให้บ้านเมืองเสียหาย ไม่มีใครจะคัดค้านได้เหมือนกับใช้อำนาจแบบเผด็จการ (จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 50-59)

นอกจากความเคลื่อนไหวทางการเมืองข้างต้น ในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังมีบทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงระบอบการปกครองซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับความเสมอภาคด้วยรวมถึงการนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนว่าคนไทยเริ่มมีสำนึกเกี่ยวกับอำนาจในรูปแบบอื่นซึ่งไม่ใช่การใช้อำนาจของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการใช้อำนาจที่มาจากความร่วมมือทางการเมืองของคนในสังคม เพื่อประโยชน์ของประชาชน

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการที่หลายประเทศเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง รวมถึงบางประเทศล้มล้างสถาบันกษัตริย์ ได้ส่งผลต่อสำนึกทางการเมืองของคนไทยรุ่นใหม่บางกลุ่ม ทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคนำมาสู่ความต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง นอกจากนี้ การที่หนังสือพิมพ์มักเสนอข่าวและบทความเกี่ยวกับสถานการณ์ในต่างประเทศ ได้กระตุ้นให้คนไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองในทิศทางแตกต่างกัน ประเด็นเหล่านี้สนับสนุนให้มีบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์แพร่หลายในสังคมไทย ผู้คนต่างต้องการพื้นที่ในการถกเถียงปรนเปรอความดีและต้องการการประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการที่แต่ละฝ่ายคิดเห็นแตกต่างกันด้วย

บทความวิพากษ์จึงเป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นท่ามกลางบริบททางการเมืองและสังคมสมัยรัชกาลที่ 6 ที่เปลี่ยนแปลงและมีความผันผวนยิ่งกว่าอดีต โดยเฉพาะการที่หลายประเทศเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยยกอปรกับการพิมพ์และหนังสือพิมพ์เจริญก้าวหน้าทำให้คนรุ่นใหม่สามารถติดตามข่าวสารต่างประเทศได้จากการอ่านหนังสือพิมพ์ รวมถึงการที่คนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งได้ไปเรียนต่างประเทศทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดความทันสมัยหลายประการ จึงต้องการกลับมาพัฒนาสยามให้เจริญก้าวหน้าเหมือนประเทศตะวันตก ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีความคิดต่างจากคนรุ่นเก่ากระทั่งกลายเป็นความขัดแย้งทางความคิดขึ้น เนื่องจากรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศไม่อาจดำเนินนโยบายตามแนวทางที่คนรุ่นใหม่ปรารถนาได้ อีกทั้งสังคมไทยยังเกิดปัญหาต่าง ๆ อันมาจากการบริหารประเทศของรัฐบาลก่อให้เกิดสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ซึ่งยิ่งส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาลและต้องการพื้นที่แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ

นอกจากนี้ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทสำคัญในการพระราชทานนิพนธ์บทความเพื่อแสดงทัศนะหรืออาจโต้ตอบกับผู้เขียนคนอื่นด้วยพระองค์เอง ซึ่งหมายความว่าพระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนให้มีบทความวิพากษ์ในสังคมไทย เป็นบริบทสำคัญที่ทำให้ผู้คนเริ่มสนใจปัญหาบ้านเมือง กระทั่งมีบทความวิพากษ์เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6

บทที่ 4

เนื้อหาและประเด็นปัญหาในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคแรกที่มีการลงพิมพ์บทความเชิงวิพากษ์รัฐบาล และแสดงความเห็นเกี่ยวกับสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลถูกควบคุมหรือสอดส่องจากหนังสือพิมพ์อย่างเข้มข้นอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน (Limapichart, 2009: 387) บริบทดังกล่าวส่งผลให้บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีเนื้อหาต่างจากบทความประเภทอื่นที่มีมาก่อนหน้าได้อย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังมีประเด็นปัญหาที่เข้มข้นยิ่งกว่าบทความที่มีมาก่อนหน้านี้ ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 เนื้อหาในบทความวิพากษ์
- 4.2 ประเด็นปัญหาในบทความวิพากษ์
- 4.3 วิธีการนำเสนอประเด็นปัญหา

4.1 เนื้อหาในบทความวิพากษ์

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 นำเสนอเนื้อหาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ด้านการเมืองการปกครองมีบทความจำนวน 497 ฉบับ ด้านเศรษฐกิจจำนวน 379 ฉบับ และด้านสังคมวัฒนธรรมจำนวน 327 ฉบับ รวมบทความทุกด้านมีจำนวนทั้งสิ้น 1,213 ฉบับ¹⁰ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

- 4.1.1 ด้านการเมืองการปกครอง
- 4.1.2 ด้านเศรษฐกิจ
- 4.1.3 ด้านสังคมวัฒนธรรม

4.1.1 ด้านการเมืองการปกครอง

คำว่า การเมือง (politics) และ การปกครอง (government) มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ การเมือง หมายถึง เรื่องเกี่ยวกับการแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสังคมหรือส่วนใหญ่ของสังคม ส่วนการปกครองมีความหมายเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ข้าราชการ ในการบริหารวางระเบียบกฎหมายในสังคมเพื่อให้สังคมสงบสุข อย่างไรก็ตาม การเมือง

---

¹⁰ บทความที่เป็นเรื่องเดียวกันซึ่งไม่ได้ตีพิมพ์เสร็จสิ้นในหนังสือพิมพ์ฉบับวันเดียวกัน แต่เป็นเรื่องต่อกัน ผู้วิจัยจะนับเป็นคนละฉบับกัน เช่น บทความเรื่อง “ความยุติธรรมอยู่แก่ผู้มีอำนาจ” นับเป็น 1 ฉบับ บทความเรื่อง “ความยุติธรรมอยู่แก่ผู้มีอำนาจ (ต่อจาก 25 กุมภาพันธ์ ร.ศ.129)” นับเป็นอีก 1 ฉบับ รวมเป็นบทความ 2 ฉบับ

และการปกครองสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกจากกัน เนื่องจากการปกครองต้องอาศัยอำนาจคือการเมืองจึงจะดำเนินการสำเร็จ ดังนั้น การเมืองการปกครอง หมายถึง องค์กรที่ใช้อำนาจและกฎเกณฑ์ในการบริหารบ้านเมือง (สุขุม นวลสกุล, 2552: 1) ดังนั้น การเมืองการปกครองจึงครอบคลุมเรื่องการบริหารบ้านเมือง คือ ใช้ระบอบการปกครองใด และเกี่ยวข้องกับองค์กรที่ใช้อำนาจ คือ รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับอำนาจบริหารบ้านเมือง ทั้งนี้ บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ที่เสนอเนื้อหาทางการเมืองการปกครองมีทั้งหมด 497 เรื่อง ได้แก่ ด้านระบอบการปกครองมีจำนวน 151 เรื่อง ด้านที่เกี่ยวกับข้าราชการมีจำนวน 310 เรื่อง และด้านการต่างประเทศ มีจำนวน 36 เรื่อง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1.1.1 ระบอบการปกครอง

4.1.1.2 ความประพฤติของข้าราชการ

4.1.1.3 การต่างประเทศ

4.1.1.1 ระบอบการปกครอง

ผู้วิจัยพบบทความวิพากษ์ที่เสนอเรื่องระบอบการปกครองที่สยามควรจะเป็น ได้แก่ ระบอบประชาธิปไตย ทั้งที่เป็นแบบสาธารณรัฐและพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ มีจำนวน 98 เรื่อง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าบทความที่เสนอเกี่ยวกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มี 52 เรื่อง และพบเกี่ยวกับลัทธิบอลเชวิค (Bolshevik) 3 เรื่องเท่านั้น

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย เช่น บทความเรื่อง “เปนความฟุ้งซ่านของศรีรัตน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ จักราวุธ “อันตรายแห่งความเข้าใจผิด” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันจันทร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ อัสวาทู “ความเจริญแห่งประเพณีรับลิก” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเจริญของประเทศ” ใน*มองนี่โปสต์* ฉบับวันอังคารที่ 30 กันยายน พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ ไทยคน ๑ “ความเห็นของเอกชนว่าด้วย รากแก้วรากขวัญของประเทศ” ใน*ยามาโต* ฉบับวันจันทร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2466 “อำนาจเจ้า” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กรรมกรกับการเมือง” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความหายนะของประเทศ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กรณีนอกบ้าน ความฉิบหายของประเทศ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “หลักความเจริญของประเทศ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “จะไม่มีวิธีอื่นแทนการลดกำลังทหารเพื่อเซฟเงินอีกเจียวหรือ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 1 กันยายน พ.ศ.2466

ผู้เขียน คือ กรรมพล “ประโยชน์ของทหาร” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ คุมพล “ความเสมอภาค” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ศิตการ “สมัยที่ต้องรีบเร่ง” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 2 ธันวาคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ประเทศกับกายสังขาร” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 12 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เครื่องช่วยแรง” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อิตตะสัมมาปณิธิ” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 22 มีนาคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรมีต่อกัน” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 19 เมษายน ร.ศ.130 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความวุ่นวายในประเทศจีน” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ได้ประโยชน์จากการเพนทหาร” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเจริญแห่งประเพณีรีพับลิก” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2461 “รีพับลิกจีน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันศุกร์ที่ 11 เมษายน พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รีพับลิกจีน (ต่อวันที่ ๑๓ เดือนนี้)” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 เมษายน พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน บทความในคอลัมน์เอกชน (ไม่ปรากฏชื่อบทความ) ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 ฉบับวันศุกร์ที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2456 บทความในคอลัมน์เอกชน (ไม่ปรากฏชื่อบทความ) ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอังคารที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2456 ผู้เขียน คือ นาคราช “กตคือใคร? (ต่อ)” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอังคารที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สมัยเก่าสมัยใหม่” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอังคารที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “พระเจ้าแผ่นดินเสียดราชสมบัติเพราะขุนนางสอพลอ” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอังคารที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2459 ผู้เขียน คือ ความเห็นของคนชะรอนาธา “เล่นอย่างเจ้า” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 เมษายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เหมือนกัน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันศุกร์ที่ 27 เมษายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ มัคคุเทศ “ตอบปัญหาใครทำผิด” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 29 เมษายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ เจริญมอญเมนต์ “ความจำเป็นของประเทศ” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 4 เมษายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รัฐบาลกับพลเมือง” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเป็นไปได้ในประเทศรัสเซีย” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 เมษายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ทั้งในรูปแบบสาธารณรัฐ และรูปแบบที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ เช่น บทความ “ตอบปัญหาใครทำผิด” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 29 เมษายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ เจริญมอญเมนต์

บุคคลที่จะเป็นใหญ่ได้นั้นควรจะต้องรู้จักน้ำใจของชนชั้นต่ำเสียก่อนซึ่งจะดี เพราะฉะนั้นแหละประเทศโดยมากจึงได้ตั้งตนขึ้นเป็นรีปบลิกแทนโมนากิ เพราะบุคคลที่ถูกเลือกขึ้นเป็นประธานาธิบดีนั้นย่อมได้รู้จักขนบธรรมเนียมและน้ำใสใจอกของชนชั้นต่ำเสียแล้ว อนึ่งหน้าที่ประธานาธิบดีนั้นแม้จะเป็นคนจนก็อาจจะถูกเลือกขึ้นเป็นประธานาธิบดีได้สุดแล้วแต่ความสามารถ

การที่ทหารรัสเซียเข้ากระทำการยุทธครั้งนี้ก็โดยเห็นแก่ชาติหาเกี่ยวกับพระเจ้าซาร์ไม่ ในชั้นแรกพระองค์คงจะเข้าพระทัยว่า ทหารของอินรักรใครแลพอใจในพระองค์ตามที่ทรงคาดไว้เหมือนกัน แต่นิจจา หาเป็นเช่นนั้นไม่ เมื่อการอะอะขึ้นจึงรู้สึกพระองค์ว่า ที่พระองค์คาดไว้นั้นผิดถนัดแต่มั่นเป็นการทุเลทเสียแล้ว จะจำเป็นต้องละทิ้งพระราชอำนาจแลทรัพย์สินอันมโหฬารเสียทันที

ถ้าจะนึกอีกที่ว่าทหารทุกคนย่อมจะต้องถือน้ำพระพิพัฒน์แล้วจะมีเสียสัตย์ที่ได้ทำไว้หรือ ก็น่าจะเป็นได้ ถ้าท่านคิดว่าทหารทั้งหมดกระทำให้ไปโดยความสัตย์แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ การที่เขาต้องทำไปนั้นก็โดยตนอยู่ใต้อำนาจของเขา ยิ่งหัวหน้าของตนเป็นจำพวกที่สอพลอบประจบประแจงต่อพระราชาสืบแล้วด้วยก็ยิ่งซ้ำร้ายใหญ่ ถ้าขึ้นขัดคำสั่งของเขาเข้าเมื่อไรตนก็จะต้องถูกเนรเทศไปยังประเทศไซบีเรีย... เพราะฉะนั้นจะถือเอาการสาบาลเป็นเกณฑ์แห่งความสัจชื่อไม่ได้ ผู้ที่ไม่เคยสาบาลเลยอาจเป็นคนที่มีชื่อสัตย์กตัญญูที่สุดก็ได้... ข้อสำคัญมันอยู่ที่ใจของบุคคลต่างหาก

[...]

เมื่อเช่นนี้ข้าพเจ้าจึงไม่ติผู้ที่ถอนพระราชอำนาจของพระเจ้าซาร์เท่าไร เพราะก่อนสิ่งไรหมดคนเราต้องคิดถึงการกู้ชาติก่อน พระเจ้าซาร์นั้นก็เปนแต่เพียงส่วน ๑ ของชาติ ไม่มีผิดอะไรกับทหารคน ๑ นอกแต่เป็นผู้ที่ราษฎรสมมุติยกขึ้นให้เปนหัวหน้าผู้ปกครองเท่านั้น ถ้าพระราชชาติได้ประพุดพระองค์อยู่ในศีลในธรรมแม้พระบรมเดชานุภาพให้เหมือนดังร่มโพธิ์ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงของราษฎรได้แล้ว ราษฎรก็คงไม่กระตือรือร้นที่จะอัญเชิญให้เสด็จออกเสียดจากราชสมบัติ...

(กรุงเทพฯ เดลิเมส์, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับบริบับลิกหรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยรูปแบบสาธารณรัฐ โดยยกสถานการณ์ในประเทศรัสเซียที่มีการถอดถอนพระเจ้าซาร์และเปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นสาธารณรัฐ มาประกอบความคิดเห็นที่มีต่อการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ ผู้เขียนเห็นว่าประธานาธิบดีเข้าใจชนชั้นต่ำซึ่งน่าจะหมายถึงราษฎรได้ดีกว่าพระราชาก็ทั้งทุกคนที่มีความสามารถล้วนมีโอกาสเป็นประธานาธิบดีได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอว่าพระเจ้าซาร์เข้าพระทัยผิดว่าทหารจะซื่อสัตย์และกตัญญูต่อพระองค์ ทั้งที่ความซื่อสัตย์อยู่ที่ “ใจ” ของคนนั้น ดังนั้น หากพระราชชาติเป็นที่พึ่งพิงให้ราษฎรได้ จะไม่มีใครเชิญให้พระ

เจ้าชารออกจากราชสมบัติ ผู้วิจัยเห็นว่าการกล่าวถึงประเทศรัสเซีย เรื่องทหาร และการเป็นที่พึงพิงให้ ราษฎรน่าจะมียุทธศาสตร์ถึงสังคมสยามในสมัยรัชกาลที่ 6

ส่วนการนำเสนอเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยรูปแบบที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้ รัฐธรรมนูญ เช่น บทความเรื่อง “รัฐบาลสยาม” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ เอมิตหรือฤๅษี

...เราเห็นว่าถ้อยคำความเห็นของเอมิตหรือฤๅษีควรฟังอยู่บ้าง เราจึงได้แปลมา ลงโดยใช้โวหารตามความเห็นชอบของเรา

“ประเทศสยามยังมีการที่จะให้เดินก้าวหน้าอยู่อีก ในประเทศซึ่งใช้รัฐธรรมนูญ การปกครองด้วยวิธีคอนสติติวชันนั้น ราษฎรพลเมืองมีความชอบธรรมที่จะขอร้องใน ปาเลียเมนต์แก้ไขเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองและตัวบทกฎหมายได้ ในจำพวกเสนาบดี ต่างๆนั้นมีพรรคมหาเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชาพวกเสนาบดีเหล่านี้ ในประเทศสยามพวก เสนาบดี ซึ่งเป็นข้าราชการรับใช้ของประชาชน แต่ได้รับตำแหน่งสูงมีอำนาจราชศักดิ์มาก ทำการผิดหรือถูก ใครจะติเตียนอย่างไร เสนาบดีเหล่านี้เป็นผู้รับผิดชอบราชการ บ้านเมืองทั้งนั้น ตามวิธีที่เป็น อยู่ณบัดนี้พวกเสนาบดีมิได้เลือกตั้งกันขึ้นทั้งสำหรับเหมือน อย่างประเทศอื่น เสนาบดีของเขาเลือกกันขึ้นเป็นบุคคลๆไป และไม่ต้องรับรู้ถึงหัวหน้า... ในเมืองไทยความคิดอ่านอย่างใหม่ไม่ค่อยจะมีคนพอใจกัน...ควรจะให้พลเมืองมีเสียงพูด แทนกันได้บ้าง

(มอNINGโปสต์, 2467: 1)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึง “คอนสติติวชัน” หรือระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้ว่าในระบอบดังกล่าวราษฎรมีสิทธิ์มีเสียงหรือมีส่วนร่วมกับการปกครองประเทศ ราษฎร สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการปกครองและกฎหมายได้ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเน้นว่าเสนาบดีเป็น “ข้าราชการรับใช้ของประชาชน” แต่ตามวิธีที่เป็นอยู่นั้นประชาชนไม่ได้เลือกเสนาบดี ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากสยามมีรัฐธรรมนูญจะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น “ความเสมอภาคคืออะไร?” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันจันทร์ที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ อติเรก “รัฐบาลสยาม” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ เอมิตหรือฤๅษี “ปัญหาเรื่องรักชาติ” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2456 ผู้เขียน คือ เซ็น บุญช่วย “ควรแท้ๆ” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2458 ผู้เขียน คือ ชะโย “ชาวต่างประเทศเผยแพร่เกียรติ” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 2 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อ

ผู้เขียน “ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย” ใน*กรุงเทพฯเดลิแมส์* ฉบับวันเสาร์ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ที่ได้สนทนากับเพื่อน” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ นายพอทำพอกิน “เรื่องจัดเปลี่ยนแปลงราชการบ้านเมือง” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันอังคารที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ น.ภ. “วิธีปกครองหัวเมืองรัฐประศาสนโยบายชนิดใดจะเหมาะแก่ภูมิประเทศสยาม?” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ น.ภ. “ผ่าซาก” หรือ “ซ้าซาก?” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ ร.จ. “อันตรายแห่งความเข้าใจผิด” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันจันทร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ อิศวพาทู “รัฐบาล” ใน*ธง* ฉบับวันศุกร์ที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2456 “ “จ” จำอวดหรือ “จ่อ” หมา” ใน*ดุสิตสมิต* เล่ม 1 ฉบับที่ 7 พ.ศ.2461 “ไม่ต้องการเหย้า” ใน*ดุสิตสมิต* เล่ม 2 ฉบับที่ 16 พ.ศ.2461-2462 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “เราควรชื่นชมยินดีในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแลเกียรติยศอย่างสูงของประเทศสยาม” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ไตรทศ “ความจำเริญ” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ พ.ท.บุญธรรม “ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์ คืออะไร?” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

หากเปรียบเทียบกับระบอบสาธารณรัฐ ผู้วิจัยพบบทความที่น่าสนใจระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญจำนวนมากว่า ดังพบว่าขณะที่บทความเกี่ยวกับสาธารณรัฐมีจำนวน 26 เรื่อง และพบใน*จีนโนสยามวารศัพท์* เป็นส่วนใหญ่ บทความเกี่ยวกับระบอบที่มีคอนสติตูชันมีจำนวน 72 เรื่อง รวมบทความที่กล่าวเฉพาะเรื่องระบอบประชาธิปไตยมีจำนวนทั้งสิ้น 98 เรื่อง

เนื้อหาที่ผู้เขียนเน้นนำเสนอเกี่ยวกับคอนสติตูชันจะคล้ายคลึงกับบริบับลิก กล่าวคือ การเน้นเรื่องอำนาจอันล้นเกินของผู้ปกครองประเทศในระบอบราชาธิปไตยซึ่งในมุมมองของผู้เขียนที่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยเห็นว่าการใช้อำนาจดังกล่าวทำให้ราษฎรเดือดร้อน แต่มีรายละเอียดบางประการแตกต่างกัน เช่น ระบอบแบบคอนสติตูชันจะเน้นเรื่องความต้องการให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองมากกว่านำเสนอให้เห็นความเดือดร้อนของราษฎรเหมือนกับบทความที่เสนอเรื่องระบอบบริบับลิกหรือสาธารณรัฐ

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างบทความวิพากษ์ เช่น บทความเรื่อง “ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย” ใน*กรุงเทพฯเดลิแมส์* ฉบับวันเสาร์ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน ซึ่งนำเสนอข้อดีของระบอบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นายดับลิว.เจ.เฮล ได้เทียบเคียงการปกครองระหว่างราชาธิปไตยกับ
 ประชาธิปไตย โดยอิงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลักแห่งความวินิจฉัย, ลง
 ความเห็นว่า ในบางประเทศการปกครองอย่างราชาธิปไตยดีกว่าการปกครองชนิด
 ประชาธิปไตย.

[...]

ประเทศเยอรมันนี่ ได้มีความเจริญยิ่งในเมื่อเป็นราชาธิปไตยราชการทหารได้
 เป็นแบบอย่างแก่ประเทศอื่นๆ, การพาณิชย์แผ่ไพศาล, อำนาจราชศักดิ์ของเยอรมันนี่
 เปี่ยมด้วยเดชพระบารมีพระเจ้าไกเซอร์. ครั้นมาบัดนี้ประเทศได้เปลี่ยนเป็น
 ประชาธิปไตย, มีประธานาธิบดีเป็นประมุขประเทศ เยอรมันนี่ก็เสื่อมในความเจริญ...

[...]

ประเทศออสเตรียแลฮังการีเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับเทียบเคียงผลความดีชั่ว
 ระหว่างราชาธิปไตยแลประชาธิปไตย. แต่กาลก่อนออสเตรียได้เคยกระทำศึกแลอัปไรไซย
 พ่ายแพ้แก่ศัตรูมาหลายครั้ง, แต่อาศรัยด้วยพระเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดิน
 คุ่มครอง ประเทศออสเตรียฮังการีก็กลับตัวได้ โดยรวดเร็ว. ครั้นบัดนี้ความปกครอง
 เปลี่ยนมาเป็นประชาธิปไตย ประเทศออสเตรียแยกออกจากประเทศฮังการี, ราษฎรก็เกิด
 ฆ่าฟันกันเอง, ผู้มีชื่อเสียงก็พากันแก่งแย่งอำนาจ, พวกวานิชไม่เป็นอันทำมาค้าขาย,
 พวกประกอบอาชีพด้วยการกลีกรมก็รามือ, ความหายนะเข้าครอบงำจนมหาประเทศ
 ที่เคยเป็นปรปักษ์ซึ่งดูตายไม่ได้ ต้องเข้าไปช่วยประคับประคองด้วยความสงสาร.

ความระส่ำระสายของประเทศออสเตรียแลฮังการีนี้ แลเห็นชัดว่าเกิดขึ้น
 เพราะความเปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชาธิปไตยมาเป็นประชาธิปไตย.

รัสเซียเป็นตัวอย่างสำคัญให้เราพึงพิเคราะห์เหตุแลผลได้อีก... อาศรัยด้วยพระ
 เดชานุภาพของพระเจ้าซาร์ ประเทศรัสเซียจึงได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ราษฎรได้ประสบ
 ความสุข บ้านเมืองที่ตั้งอยู่ในความสงบ ราษฎรทำมาหากินได้เป็นปรกติ. ครั้นมาในสมัยนี้
 ประเทศรัสเซียเป็นอย่างไรก็ทราบกันอยู่แล้ว.

[...]

...ตั้งแต่จีนได้เปลี่ยนสภาพมา, รัฐบาลใหม่ได้กระทำคุณประโยชน์อะไรให้แก่
 ประเทศจีนบ้าง...การคลัง การทหาร การปกครอง ซึ่งเดิมว่าเลวพากันโทษฮองเต๋นนั้น
 บัดนี้จะได้ดีชมกว่าเก่าแม่แต่น้อยหรือก็หาไม่ทั้งนั้น.

...ราชาธิปไตยนั้นในบางประเทศใช้ได้ดีกว่าประชาธิปไตย

ชาวเราสมควรแล้วที่รู้สึกหึงในพระเจ้าแผ่นดินของเรา...

(กรุงเทพฯเตลิเมล์, 2465: 4)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าบางประเทศเหมาะสมกับระบอบราชาธิปไตยหรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจปกครองบ้านเมือง โดยยกตัวอย่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงจากราชาธิปไตยเป็นประชาธิปไตย ซึ่งเมื่อประเทศเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแล้วกลับทำให้บ้านเมืองวุ่นวาย มีแต่การแก่งแย่งอำนาจ และผู้มีอำนาจไม่ได้ทำประโยชน์เพื่อประเทศชาติ เช่น เยอรมนี ออสเตรียและฮังการี รัสเซีย จีน ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างที่ผู้เขียนใช้สนับสนุนระบอบราชาธิปไตย ผู้เขียนบทความดังกล่าวจึงน่าจะเห็นว่าสยามเหมาะสมกับระบอบเดิมเช่นกัน

เนื้อหาในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เกี่ยวกับลัทธิบอลเชวิค (Bolshevik) ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับทั้งสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบประชาธิปไตย พบเพียง 3 เรื่องเท่านั้น ได้แก่ “ลัทธิบอลเชวิคคืออะไร?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 14 เมษายน พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คำภะหลวไหล” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ไข้บอลเชวิค” ใน *คดีตสมัย* ฉบับที่ 67 วันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

บอลเชวิคคือกลุ่มที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ กลุ่มคนเหล่านี้นิยมลัทธิมากซ์ซึ่งเชื่อว่าชนชั้นกรรมาชีพควรมีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง และควรใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (ภรณ์พรรณ สุขสวัสดิ์, 2530: 21) ทั้งนี้ บทความวิพากษ์ที่นำเสนอลัทธิดังกล่าวมีจำนวนไม่มาก ไม่นิยมเท่าระบอบประชาธิปไตย อาจเนื่องจากบอลเชวิคเน้นไปที่อำนาจของชนชั้นกรรมาชีพ ขณะที่สมัยรัชกาลที่ 6 ชนชั้นดังกล่าวยังไม่มีบทบาททางการเมืองและไม่ใช่อำนาจที่ใช้นั้นที่หนังสือพิมพ์เช่นชนชั้นกลางและเหล่ากระฎุมพี กล่าวคือ ชนชั้นกรรมาชีพมักใช้วิธีการลุกฮือหรือเดินขบวน (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 376-377) กล่าวได้ว่าสยามมีท่าทีต่อต้านลัทธิดังกล่าว เนื่องจากเล็งเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบทความเรื่อง “ลัทธิบอลเชวิคคืออะไร?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 14 เมษายน พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

...ลัทธิชนิดนี้ก็เป็นที่เข้าใจกันแล้วว่าเกิดจากการกระทำของเยอรมัน ซึ่งเป็นผู้แรกเริ่มเดิมทีนำไปเพาะปลูกไว้ในประเทศรัสเซีย บุคคลที่เข้าร่วมสมาคมบำเพ็ญลัทธิบอลเชวิคมีโดยมากก็เป็นชนชั้นต่ำๆ มีพวกกรรมกรหรือชาวไร่นาเป็นอาทิ ซึ่งเป็นจำพวกที่เกลียดการปกครองอย่างราชาธิปไตย และนิยมอาณานิปไตย ไซ้แต่เท่านั้นลัทธิบอลเชวิคเป็นลัทธิที่แปลงนิสัยใจคอมนุษย์ให้ไปสู่ความร้ายกาจ...

[...]

...ขณะนี้นับว่าบอลเชวิสต์เป็นศัตรูอย่างใหญ่ยิ่งสำหรับความสงบและการตั้ง
สันติภาพสมาคมในยุโรปด้วยอีกส่วน ๑...บอลเชวิสต์เป็นศัตรูต่อสันติภาพสมาคม...
(จีนโนสยามวารศัพท์, 2462: 2)

จากข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิบอลเชวิคกับ
ประเทศเยอรมัน ด้วยเห็นว่าเป็นลัทธิที่ไม่ดี ทำให้คนมีจิตใจร้ายกาจ ทั้งนี้ หากพิจารณาบริบทสมัย
รัชกาลที่ 6 พบว่ารัฐบาลต่อต้านเยอรมันเป็นอย่างมาก ขณะที่คนจำนวนหนึ่งต้องการอยู่ฝ่ายเยอรมัน
เนื่องจากมีประสบการณ์ที่บอบช้ำจากการเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 5

4.1.1.2 ความประพฤติของข้าราชการ

ข้าราชการ (Bureaucrats) เป็นตัวแทนของรัฐที่นำนโยบายไปใช้ในระดัต่าง ๆ
ทั้งนี้ ข้าราชการน่าจะเป็นคำที่มีมาแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ดังที่พบใน*ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4* เช่น
“ประกาศให้ข้าราชการลอกพระราชบัญญัติจากหohlenง” ก่อนหน้านั้นผู้วิจัยพบว่าในประกาศบางฉบับ
สมัยรัชกาลที่ 3 เช่น ประกาศห้ามสุบผินจะใช้คำว่า “ข้าหลวง” หรือเรียกบรรดาศักดิ์และราชทินนาม

เนื้อหาที่เกี่ยวกับกลไกของรัฐจะมุ่งไปที่การร้องเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ความประพฤติและการกระทำที่ไม่เหมาะสม มีจำนวน 310 เรื่อง เมื่อเทียบสัดส่วนกับบทความด้าน
ระบอบการปกครอง และด้านต่างประเทศ พบว่ามีจำนวนมากที่สุด จากจำนวนบทความวิพากษ์
ด้านการเมืองการปกครองที่มีจำนวน 497 เรื่อง ทั้งนี้ การที่มีบทความวิพากษ์การทำงานเพื่อนำ
นโยบายของรัฐไปปฏิบัติให้เป็นจริง น่าจะเนื่องจากคนกลุ่มนี้เป็นตัวแทนรัฐที่ต้องปะทะกันโดยตรงกับ
ราษฎร แต่ข้าราชการในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงมีข้อบกพร่อง และไม่สามารถดูแลราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีได้ (นันทา วิศิษฐ์โสภา, 2522: 127; Copeland, 1993: 81)

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลไกรัฐ เช่น “อำมาตย์กับความประพฤติ” ใน
สยามวิโร ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 18 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อย่าถืออำนาจราช
ศักดิ์” ใน*มอญิงโปสต์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 กันยายน พ.ศ.2467 “คำแห่งอำมาตย์ ความปรารถนา
ของประชาราษฎร์ ข้อ๑” ใน*ยามาโต* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ ขวานฉนิม
“ชตาของชาติเจริญขึ้นฤเจริญลง_อย่างไรแน่?” ใน*ยามาโต* ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466
ผู้เขียน คือ ผดุง “ตัวอย่างความจงรักภักดีโดยสุจริต” ใน*ยามาโต* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 27 มีนาคม
พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ท่านเซอร์ตุ๊กจำ” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.
2468 “พวกปล้นรัฐบาล” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2468 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
“ขอขอบใจลุงแก่นเพ็ชรที่กรุณาแก่ราษฎรจึงได้ตั้งตลาดขายเหี้ยขึ้น?” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่

18 ตุลาคม พ.ศ.2468 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “มนุษย์ทุกคนไม่ชอบบระยำ แต่ทำไมจึงระยำ?” ใน *เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2468 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “วิทยาศาสตร์แผนปัจจุบันขนาดแรงซึ่งปรากฏผลแล้ว ของโปรเฟตเซอร์ เอช.เอ็ม.โนลินเตียร์” ใน *เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2468 และฉบับวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2468 ผู้เขียน คือ บัวขาว “ท่านขุนจำ-ท่านขุนขอรับ! อย่าเล่นแร่แปรธาตุนักเลยเดี๋ยวจะลี้มราชการเสีย” ใน *เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2468 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรคของประเทศ อันจำต้องประกอบยารักษา” ใน *แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ โทมัส “อย่าถือนอำนาจราชศักดิ์” ใน *มอริ่งโพสต์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เศรษฐกิจของเรา” ใน *มอริ่งโพสต์* ฉบับวันจันทร์ที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2467 “การข่มเหงซึ่งกันและกัน” ใน *มอริ่งโพสต์* ฉบับวันพุธที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ธุระของใคร” ใน *มอริ่งโพสต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 14 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ พระพายผัน “ภัยในอำนาจ” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สภาสอดส่องราชการสยาม” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เดือดร้อนราษฎรชาติประโยชน์หลวง” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนอาภัพของเมืองเรา” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 16 เมษายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ผดุง “ความเฉื่อยช้าของเจ้าหน้าที่บางคน” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ พันธุ์รัตน์ “หน้าที่ของผู้ที่เรียกว่าข้าราชการ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 4 มกราคม พ.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนกับตำแหน่ง” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 21 เมษายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ คนไทยผู้หนึ่ง “กินปูนร้อนท้อง” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนเหมือนกัน ไม่ใช่เดี๋ยวจนโนเลยหนาท่าน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 15 มกราคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กระตูกมีเกียรติยศสูงกับตัว” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เสี้ยนหนามแผ่นดิน” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันศุกร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “?” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันศุกร์ที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ราชบริพารจงเอาเยี่ยงหมา” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2460 “ไม่เอาใจใส่” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 11 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เห็นจะได้ประโยชน์มาก” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 26 เมษายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อกเขากเรา” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เฮ้!” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 “ปิดรั้ว” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรคภัยของรัฐบาล” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน พ.ศ.2466 เป็นต้น

ทั้งนี้ เนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์ข้าราชการ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการที่ข้าราชการชั้นสูงมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น หลงอำนาจใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบ กดขี่ข่มเหงราษฎร ทุจริตคดโกง รวมถึงไม่รับผิดชอบหรือบกพร่องต่อหน้าที่

ดังตัวอย่างบทความในคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ด” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

...ท่านที่มีอำนาจวาสนาใหญ่โตประพัตติตนตั้งอยู่ในธรรมอันดีแล้ว มีหรือใครจะกล้ากล่าวใส่ร้ายได้ มีแต่จะนับถือเกรงกลัว ถ้าจะชักตัวอย่างให้เห็นชัดก็ได้ เรื่องยังศาลอยู่หรือจะเรียกว่ายังไม่หมดความก็ได้ คือเรื่องเจ้าพระยาพลเทพ เสนาบดีกระทรวงเกษตร...ข้อสำคัญถ้าตัวดีอยู่แล้วไม่ต้องตกใจเพราะอาจแสดงความบริสุทธิ์ได้ว่กันไปตามจริง ถ้าประพัตติตนดีอยู่แล้วใครจะกล้า หนังสือพิมพ์มิใช่จำพวกพาลที่เกะกะกลางถนน ความเปนจริงหนังสือพิมพ์ไม่ยากจบบ้างลวงเกินท่านอำมาตย์ผู้ใหญ่เพราะท่านอำมาตย์เหล่านั้นท่านเป็นผู้ปกครองให้ความร่มเย็นเว้นแต่ท่านจะประพัตติตนไม่ดี

อำมาตย์ที่ไม่ดีย่อมนำความหายนะมาสู่ประเทศ รัฐบาลควรเฉดไปเสีย...

(*ปราบอธรรม*, 2467: 13-15)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนกล่าวถึงข้าราชการกระทรวงเกษตร ซึ่งมีคดีความในชั้นศาล ทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ นำเสนอข่าวและบทความเพื่อวิพากษ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งชี้ให้เห็นว่าอำมาตย์หรือข้าราชการชั้นสูงที่ไม่ดีอาจนำหายนะมาสู่ประเทศ รัฐบาลจึงควรให้พ้นจากตำแหน่ง

ตัวอย่างข้าราชการชั้นสูงบางคนใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบ เช่น การช่วยเหลือพวกพ้องหรือคนสนิทของตน ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ยุติธรรมหรือไม่? ในเดลิเมต์” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

...การขอแก้อายุให้พ้นขีดเกณฑ์ทหารนั้น ถ้าเจ้าพนักงานคนใดอุปการะช่วยเหลือให้กิจนั้นสำเร็จไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ได้ชื่อว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่

และในเรื่องนี้ พระยาเพชรปาณีมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่พลเมืองในกรุงเทพฯ เมื่อพระยาเพชรฯถือเอาเหตุอื่นมาดำเนินราชการแก้อายุคนไม่ให้เปนทหาร ผิดกับหลักทางราชการที่ได้วางไว้แล้วเช่นนี้ นานไปบุคคลที่ควรจะเป็นทหารเพิ่มขึ้นมีจำนวนปีละมากๆ จะเปนเหตุให้ผลของราชการทหารและการปกครองเสื่อมเสียไปประการใด

ขอวิญญูชนทั้งมวลจงใช้ดุลพินิจดูว่า การที่พระยาเพ็ชรปาณีสั่งให้แก้อายุนายเฉลิมเพื่อพ้นขีดการเกณฑ์ทหารโดยอาศัยหลักสองประการ คือ ๑ บิดานายเฉลิมเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ๒ เสนาบดีรู้จักนั้นเป็นตราชูอันวิเศษสำหรับพระยาเพ็ชรฯหรือ? ...

(กรรมกร, 2466: 755)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบทความกล่าวถึงการใช้อำนาจของข้าราชการในเรื่องส่วนตัว คือช่วยเหลือคนสนิทด้วยการแก้อายุให้พ้นจากการเกณฑ์ทหาร ผู้เขียนนำประเด็นดังกล่าวมาเสนอเพื่อวิพากษ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและแสดงให้เห็นผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวต่อระบบทหาร โดยอาจทำให้จำนวนคนที่ต้องเป็นทหารลดลง

นอกจากจะมีบทความที่วิพากษ์ข้าราชการในทางไม่ดีแล้ว บทความวิพากษ์บางเรื่องอาจเสนอแนะว่าข้าราชการควรตั้งใจรับราชการซึ่งเป็นความประพฤติที่เหมาะสม ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “อำมาตย์กับความประพฤติ” ในสยามวิโร ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 18 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองได้ก็อาศัยอำนาจธรรมแห่งรัฐบาลของประเทศ และญาณวิเศษอันคอยสอดส่องตรวจตราสุขทุกข์ของพระผู้เป็นประมุขแห่งพลเมืองและองค์รัฐบาล แต่มีรัฐบาลของประเทศซึ่งจะดำรงทรงธรรมอยู่ได้ก็ต้องอาศัยมุขมนตรีเสนาบดีกระทรวงทบวงการต่างๆ ตลอดจนถึงหม้ออำมาตย์ราชมันต์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้นำที่รับมอบหมายกิจงานทุกและสรรพพระราชการทั้งมวลอันได้แบ่งสรรปันส่วนกันโดยพระราชดำริทรงเห็นชอบและแต่งตั้งให้เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันเห็นได้ว่า ประเทศชาติบ้านเมืองของเราซึ่งจะมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นก็ต้องอาศัยหม้ออำมาตย์ราชมันต์ผู้มีหน้าที่ราชการซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นประมุขแห่งประเทศทรงมอบหมายหน้าที่และตำแหน่งให้ช่วยกันปฏิบัติจัดการไป เพื่อเห็นแก่ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ หม้ออำมาตย์รับดีทั้งหลายเหล่านั้น จะต้องพยายามบำเพ็ญตนให้มีธรรมะไม่โอนเอียงไปในอคติทั้ง ๔ และจะต้องแนใจในความจงรักภักดี...

(สยามวิโร, 2465: 49)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าถ้าอำมาตย์หรือข้าราชการชั้นสูงควรตั้งใจรับราชการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ด้วยความจงรักภักดีเพื่อเห็นแก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จึงจะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง

4.1.1.3 การต่างประเทศ

ปัญหาด้านการต่างประเทศสมัยรัชกาลที่ 6 ก็คือ สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งกระทบต่อการเมืองการปกครองของสยามเป็นอย่างมาก งานวิจัยจำนวนมากโดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือวรรณกรรม เสนอประเด็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ของสยาม เช่น สยามต้องการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่ยุติธรรมกับนานาประเทศ หรือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดของคนในสังคมไทยให้เข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรแทนฝ่ายเยอรมัน นอกจากนี้ ยังมีทัศนะที่เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำสยามเข้าร่วมสงครามโลกด้วยเหตุผลด้านชาตินิยม ส่วนงานวิจัยบางเรื่องเห็นว่าพระองค์ทรงดำเนินนโยบายที่สนับสนุนพระราชอำนาจของพระองค์เอง กล่าวคือ หากสยามเลือกข้างถูกและเป็นฝ่ายชนะสงครามจะแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้นำที่มีความสามารถและทรงสามารถทำให้สยามเจริญรุ่งเรืองได้ซึ่งเป็นการโต้ตอบกระแสระบอบประชาธิปไตยที่คนรุ่นใหม่ต้องการให้อำนาจอยู่ที่ประชาชนมากกว่าให้อำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์พระองค์เดียว จากที่กล่าวมานั้น อาจกล่าวได้ว่างานวิจัยจำนวนหนึ่งช่วยยืนยันว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 สัมพันธ์กับพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ และการเมืองในสยาม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 1 มากล่าวในประเด็นการเมืองการปกครองด้วย

เนื้อหาที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 มีจำนวน 36 เรื่อง ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดหากเทียบกับเนื้อหาเรื่องระบอบการปกครอง และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ เช่น เรื่อง “ความอิสระเปนสิ่งที่ควรพยายามรักษาไว้ให้ได้” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ปัญหาประจำวัน” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ไม่โปร” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามพันธ์ “ความเป็นกลางของไทย” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ประโยชน์ที่ไทยจะพึงได้” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2460 “มอนโรต็อกตรีน” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันเสาร์ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ สยามานุรักษ์ “อำนาจคือธรรม!” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ ร.จ. “ของควรวิเคราะห์” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันศุกร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “ข้อควรขบใจเยอรมัน” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “ควรระวัง” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันจันทร์ที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “ไม่เรียกว่าตุลฤกฏ? รัฐบาลเยอรมันก็กราชทูตสยามไว้” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ ร.จ. “น่าคิด” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันอังคารที่ 18 กันยายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ สุจิตต์ “ความสามารถของไทย” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับ

วันศุกร์ที่ 21 กันยายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความประทุษร้ายอุบายลึกลับของเยอรมัน ในกรุงสยาม” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 29 กันยายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ น.ภ. “กรุงสยามและมหาสงคราม” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2460 “ความอวดดีของรามจิตติ” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 10 มกราคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “ความมุ่งหมายของไกเลอส์ ขยายความลึกลับโกหกของเยอรมัน!” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันจันทร์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ “ประณมกรรมจริงๆ” ใน*ดุสิตสมิต* เล่มที่ 1 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเลวของอ้ายฮั่น” ใน*ดุสิตสมิต* ฉบับ 163 วันศุกร์ที่ 19 กันยายน พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความสันติสุขของโลกควรสรรเสริญฝรั่งเศส” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ทั้งนี้เนื้อหาส่วนใหญ่ของสถานการณ์สงครามโลก คือ การเสนอข้อดีของการที่สยามอยู่ฝ่ายฝรั่งเศสหรือฝ่ายสัมพันธมิตร ในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างบทความเรื่อง “ของควรวีเคราะห์” ใน*พิมพ์ไทย* ฉบับวันศุกร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รามจิตติ

...การที่กรุงสยามได้ประกาศสงครามกับชาติที่เป็นศัตรูของโลกและผู้มุ่งเอาโลกเป็นข้าเขาเสียทั้งหมดนั้น, เป็นสิ่งซึ่งควรไทยเราจะรู้สึกปลื้มแลพอใจด้วยประการทั้งปวง, และควรรู้สึกซัดว่าชาติของเราได้ก้าวขึ้นสูงไปอีกชั้น ๑-และชั้นใหญ่ไม่น้อยด้วย!

ในส่วนทางธรรม, กรุงสยามได้ประกาศตนเข้าข้างฝ่ายที่ต่อสู้ผู้จงใจจะเอาอำนาจข่มขู่...แต่สำหรับคนที่มักชอบพูดรีๆขวางๆ และชอบอวดดีว่าคิดถึงประโยชน์จริงจัง, ข้าพเจ้าอยากจะใคร่กล่าวโดยฐานตักเตือนฉันท์เพื่อนร่วมชาติว่า, การแสดงตนเป็นธรรมะจารีย่อมจะมีประโยชน์แก่บุคคลฉันใด, สำหรับชาติก็ฉันนั้น, สาธารณชนย่อมเชื่อถือไว้วางใจบุคคลที่แสดงตนเป็นธรรมะจารีมากกว่าคนพาลฉันใด, นานาประเทศก็ย่อมจะไว้ใจประเทศที่เป็นธรรมะจารีมากกว่าประเทศที่เป็นพาลฉันนั้น...ดังนั้นการที่กรุงสยามได้แสดงตนเข้าข้างผู้รักษาระหว่างประเทศจะว่าคิดถึงประโยชน์ของสยามเองก็ได้

คำที่ข้าพเจ้าได้ยินคนบางคนกล่าวว่า “ครั้งนี้เราไม่มีทางอื่นที่จะเลือกได้นอกจากประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย” เช่นนี้, ถ้าหมายความว่าเพราะต้องเลือกในระหว่างธรรมะกับอธรรมะจึงไม่มีทางอื่นนอกจากเข้าข้างธรรมะฉะนี้แล้ว, ข้าพเจ้าก็รับว่าถูกทีเดียว, แต่ถ้าหมายความว่าต้องเข้าข้างเพราะถูกใครๆบีบคั้นฉะนี้, ข้าพเจ้าต้องเถียงอย่างเสียงแข็งว่า: ไม่จริง! ไม่มีใครได้มาบีบคั้นเลย เราเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรเพราะเราจะยอมเป็นพวกอ้ายมหาโจรผู้ปล้นและทำร้ายโลกและชาติมนุษย์ ทั่วไปนั้นไม่ได้เป็นแน่แท้! ถ้าใครเข้าใจผิดอยู่ก็ควรเปลี่ยนความคิดเสียโดยทันที, ไม่ควรจะคงดูถูกชาติเราเองอยู่อีกต่อไป

พอได้มีประกาศพระบรมราชโองการขาดทางพระราชไมตรีและมีสภาพสงครามกับประเทศท่ามกลางยุโรปแล้ว, บรรดาห้างต่างๆของคนชาติสัมพันธมิตรได้ติดธงชาติของเราคู่กับธงชาติของเขาเพื่อแสดงความยินดีต้อนรับเราเข้าเป็นพวกของเขา; ใ้แต่เท่านั้น, สถานทูตของชาติสัมพันธมิตรได้ชักธงไทยขึ้นเหนือธงชาติของเขาบนเสาเดียวกัน, เป็นครั้งแรกในตำนานแห่งชาติเรา. นี่แปลว่าอะไร? แปลว่าเขาให้เกียรติยศแก่กรุงสยามว่าได้ขึ้นสู่ความเสมอหน้ากับชาติของเขาแล้ว! ข้อนี้บรรดาคนไทยที่มีความคิดและรู้จักรักชาติจริงจัง, ไม่ใช่รักแต่ปาก ย่อมจะรู้สึกปลาบปลื้มใจจนน้ำตาไหลเพราะความปลื้มและคอตันตันแทบพูดไม่ออก. ขอให้ตรองดูว่า, ถ้าไทยเราได้เข้าข้างฝ่ายเขา เพราะถูกบังคับบีบคั้นแล้ว, เขาจะให้เกียรติยศแก่ชาติเราเช่นนี้ฤ?

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าการที่สยามเข้าร่วมสงครามและยกย่องเชิดชูประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างฝรั่งเศส แม้ว่าจะเคยมีข้อพิพาทกันมาก่อน สะท้อนพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงทำให้ชาติไทยทัดเทียมอารยประเทศ หรือยกสถานะของสยามให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติมากขึ้น (เทพ บุญตานนท์, 2556: 192) ดังที่พิมพ์ไทยลงบทความที่แปลมาจากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศซึ่งมีเนื้อหาสรรเสริญพระมหากษัตริย์สยามหลายฉบับ เช่น บทความ “กรุงสยามและมหาสงคราม” ในพิมพ์ไทย ฉบับวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2460 นอกจากการยกย่องชื่นชมฝรั่งเศสแล้วยังสร้างภาพลักษณ์ให้เยอรมันเป็น “ชาติโกหกและปราศจากธรรมะ...มีแต่โกงทุกทิศทุกทิศทุกสมัย” (พิมพ์ไทย, 27 กรกฎาคม พ.ศ.2460: 1) เช่นเดียวกับที่มีปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น ในดุสิตสมิต ที่ทรงเรียกเยอรมันว่า “อ้ายฮัน” ซึ่งมาจากคำว่า “The Hun” หมายถึง ชนเผ่าฮันที่เป็นกลุ่มอนารยชนร่าเริงในดินแดนแถบยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก แม้ว่าชนเผ่าฮันจะมีภาพลักษณ์ที่ป่าเถื่อน แต่ก็ยังเป็นชนเผ่าที่ยิ่งใหญ่กลุ่มหนึ่งในประวัติศาสตร์ (ศิวพล ชมพูพันธุ์, 2564: 169)

นอกจากการยกย่องฝ่ายสัมพันธมิตร ยังมีบทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งที่เสนอว่าสยามไม่ควรตัดขาดกับเยอรมัน เช่น บทความเรื่อง “สยามกับเยอรมัน” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

หมูนี่มีเสียงโจษกันอยู่รอบข้างถึงปัญหาเรื่องทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงสยามกับเยอรมันว่า น่ากลัวจะถึงกับต้องถอนทูตกัน โดยเหตุสองประการ

ประการที่ ๑ คือประเทศสยามได้ลงชื่อพร้อมกันกับชาติต่างๆในสัญญา ซึ่งได้ทำที่กรุงเฮ็คอยู่ประเทศหนึ่ง จึงต้องบอกกล่าวชัดเจน ในการที่เยอรมันใช้เรือได้นำกระทำสงครามโดยปราศจากความเมตตาไม่เลือกว่าเป็นเรือของชาติทำสงครามหรือชาติที่เป็น

กลาง แต่คำบอกกล่าวนี้ถ้าเยอรมันตอบมาไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลสยามแล้ว ก็เป็นการดูหมิ่นต่ออำนาจความชอบธรรมของประเทศสยาม

ประการที่ ๒ เยอรมันได้ยุแหย่ หรืออุตหนุนพวกแขกที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศสยามให้ไปก่อการวุ่นวายขึ้นในดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ซึ่งเป็นการดูหมิ่นต่ออำนาจความเป็นกลางของประเทศสยาม

โดยเหตุสองประการนี้จึงทำให้มีบางคนเข้าใจว่า ถึงสมัยอันสมควรที่ประเทศสยามจะต้องเลิกถอนทูตกับประเทศเยอรมัน

ตามเหตุผลที่กล่าวทั้งสองประการนี้ เรายังไม่เห็นเป็นการสมควรที่ประเทศสยามจะต้องตัดทางพระราชไมตรีกับเยอรมันด้วยเลย การที่เยอรมันใช้วิธีทำศึกด้วยเรือใต้น้ำโดยไม่จำกัดว่าชาติใดๆซึ่งเป็นการผิดต่อจารีตธรรมเนียมระหว่างนานาประเทศถึงกับประเทศสยามต้องกล่าวขัดขวางไปนั้นก็เป็นการสมควรอยู่ เพราะสยามได้เป็นผู้ลงชื่อในสัญญาซึ่งได้ทำที่กรุงเฮกด้วยประเทศหนึ่งเหมือนกัน แต่การที่เยอรมันประพฤติเช่นนั้นไม่ปรากฏว่าได้ทำให้กรุงสยามเกิดความเสียหายแต่อย่างใดซึ่งเป็นสาเหตุถึงกับต้องถอนทูตกัน...

ในข้อที่ว่าเยอรมันได้อุตหนุนให้พวกแขกที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ไปก่อการวุ่นวายในดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเป็นการดูหมิ่นต่ออำนาจแห่งความเป็นกลางของประเทศนั้น เราเห็นว่ายังไม่เป็นสาเหตุเพียงพอเหมือนกัน เพราะว่าเรื่องที่เยอรมันกระทำนั้นแม้เป็นการจริงก็ดี แลเมื่อปรากฏว่าผู้ใดกระทำความผิดดังกล่าวในประการที่สองนี้ รัฐบาลสยามมีอำนาจที่จะจับผู้กระทำความผิดมาไต่สวน และลงโทษ หรือเนรเทศผู้กระทำความผิดนั้นได้เสมอ ไม่มีเหตุที่จะทำให้มีหวังมองถึงทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับเยอรมันเลย...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2460: 2)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าสยามไม่ควรตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับเยอรมัน เนื่องจากการกระทำของเยอรมันที่ใช้เรือศึกโจมตีประเทศสัมพันธมิตรไม่ได้ส่งผลเสียหายกับสยาม สยามจึงควรรักษาความสัมพันธ์กับเยอรมันต่อไป ความเห็นดังกล่าวค้านกับพระบรมราชโองบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระองค์มีพระราชประสงค์ตัดสัมพันธ์กับเยอรมันเพื่ออยู่ฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างชัดเจน

4.1.2 ด้านเศรษฐกิจ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมาย “เศรษฐกิจ” ว่า หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556:

1148) เศรษฐกิจจึงเกี่ยวข้องกับการค้า การประกอบอาชีพ การใช้สอยหรือใช้จ่ายสิ่งของ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเศรษฐกิจระดับประเทศ และพิเคราะห์ว่าเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของวิชา เศรษฐศาสตร์ (วินิตา สุทธิสมบูรณ์ สมพิศา ณ นคร และสุวิมล อังควานิช, 2544: 388) พบว่า เศรษฐกิจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน เช่น การจัดเก็บภาษีอากร การคลังของรัฐบาล ปัญหาการว่างงาน การขาดดุลการค้า เป็นต้น ดังนั้น เศรษฐกิจจึงหมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ และการเงินของประเทศ

ผู้วิจัยพบว่า บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีเนื้อหาด้านเศรษฐกิจมีจำนวน 393 เรื่อง หากเทียบกับทุกประเด็นปัญหานับว่าเรื่องเศรษฐกิจมีจำนวนบทความวิพากษ์มากที่สุด รองลงมา คือ เนื้อหาเกี่ยวกับข้าราชการซึ่งมีจำนวนบทความวิพากษ์ 310 เรื่อง จะเห็นได้ว่า บทความวิพากษ์สมัย รัชกาลที่ 6 ส่วนใหญ่เสนอเรื่องเศรษฐกิจเพราะปัญหาเศรษฐกิจเกี่ยวข้องผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร

อนึ่ง การค้าระหว่างสยามกับต่างประเทศที่ขยายตัวขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ส่งผลต่อระบบ เศรษฐกิจในสยามเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การปรับจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพามาเป็นระบบ เงินตรา (สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 67) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) ระบบเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนจากการเน้นเลี้ยงตัวเองเป็นมุ่งผลิตเพื่อการส่งออก เห็นได้จากข้าว ซึ่งเป็นสินค้าที่มีการผลิตเพื่อส่งออกไปค้าขายต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ หลัง พ.ศ.2398 มีการบุกเบิกพื้นที่ราบเพื่อผลิตข้าวมากขึ้น (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์, 2523: 40-41) การ ผลิตเพื่อการส่งออกดังกล่าวทำให้ไทยต้องพึ่งพาระบบการตลาดและการค้ารวมถึงการแลกเปลี่ยน เงินตราของต่างประเทศ ฉะนั้น ในบางครั้งจะพบว่ารัฐไม่สามารถควบคุมความผันผวนของตลาดโลก ได้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนจากการใช้เงินพดด้วงที่ทำด้วยมือ มาเป็นการใช้เครื่องจักรผลิตเงินกษาปณ์ ยิ่งสนับสนุนให้การค้าขายคล่องตัวมากขึ้นด้วย (ศรีนวล ศิริมิลินท์, 2519: 34) กล่าวได้ว่า ความ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การค้ากับต่างประเทศมีความสำคัญกับเศรษฐกิจของสยาม ขณะเดียวกัน เงินก็กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎร กอปรกับความเจริญของการศึกษา และการหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยที่เร้าให้ผู้คนเชื่อว่าหากมีความรู้หรือความสามารถและพยายามอย่าง ไม่ย่อท้อ จะสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้นได้ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 283,285)

อิทธิพลดังกล่าวส่งผลต่อเนื่องมายังสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วย ที่เลวร้าย คือ โลกต้องเผชิญกับ สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ยิ่งทำให้สยามต้องเผชิญกับ ภาวะขาดแคลนเงินสำหรับใช้จ่าย ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สงครามโลกที่สำคัญ คือ เกิดความล้มเหลวในการผลิตพืชผลเกษตรกรรมโดยเฉพาะ “ข้าว” เมื่อ พ.ศ.2462 และการใช้

จ่ายเงินเพื่อพยุงฐานะเศรษฐกิจของประเทศในสถานการณ์สงครามโลก ส่งผลให้สยามขาดดุลการชำระเงิน (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 137-138; สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์, 2523: 178) หลังสงครามโลก สยามยังคงขาดแคลนข้าวสำหรับการบริโภคในประเทศและรัฐออกนโยบายห้ามส่งข้าวออกต่างประเทศ แม้ในขณะนั้นการผลิตข้าวของสยามยังสามารถส่งออกได้บ้างก็ตาม ด้วยนโยบายดังกล่าวยิ่งทำให้เศรษฐกิจของสยามถดถอย (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 137-138) ไม่เพียงเท่านั้นรัฐบาลแก้ปัญหาด้วยการเพิ่มค่าเงินบาทส่งผลให้ขาดดุลการค้าซึ่งเป็นครั้งแรกที่สยามขาดดุลการค้านับจาก พ.ศ.2398 (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 142) นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับนโยบายทางการคลังแบบเก่า คือ การเน้นหาเงินภายในประเทศ แต่ไม่ได้เพิ่มรายได้จากภายนอกประเทศ เนื่องจากรัฐเกรงการแทรกแซงจากตะวันตก ทั้งนี้ หากพิจารณาแง่มุมทางการเมืองแล้วจะพบว่าสยามสามารถใช้ประโยชน์จากการดุลอำนาจทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ได้ (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 154-156, 170) วิฤตเศรษฐกิจ ฐานะทางการคลังของสยามยิ่งทรุดหนักอย่างต่อเนื่อง (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 162) เนื่องจากรัฐบาลใช้เงินไปกับการป้องกันประเทศและกิจการในราชสำนัก เช่น การจ่ายเงินเดือนให้ข้าราชการซึ่งเป็นรายจ่ายที่ไม่เพิ่มประสิทธิภาพด้านการคลัง (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2517: 175)

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ พบว่ามีกรนำเสนอ 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการเงินของรัฐบาล การค้า และสินค้าราคาแพง ผู้วิจัยจะยกตัวอย่าง ดังนี้

เนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินของรัฐบาล เช่น ปัญหาการใช้จ่าย การจัดเก็บภาษี ดังตัวอย่างข้อบทความวิพากษ์ เช่น “ควรงดได้แล้ว” ใน*มอญิงโปสต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 4 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความขบขันแห่งการเงินของประเทศจะปิดเป้าได้อย่างไร” ใน*ยามาโต* ฉบับวันอังคารที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ บังเขียน “ผลของสภาคลัง” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สยามกับการกู้เงิน” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รายจ่ายฟุ่มเฟือย” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ทงศักดิ์” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรงดได้แล้ว” ใน*มอญิงโปสต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 4 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เงินเรียราย” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรดำริห์การเก็บภาษี” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2466 “สูบเลือดชาติ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 มกราคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การเงินแผ่นดินของประเทศ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ กรรมกรานุสร “ประเทศต้องอาศัยอะไรเป็นกำลัง ทรัพย์เป็นสิ่ง ๑ ที่เชิดความ

รุ่งเรือง แต่เรามีกำลังทรัพย์พอแล้วหรือ ที่บ่นกันว่าทำอะไรไปยังไม่ได้นั้น เบนเพราะอะไร?” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2465 ผู้เขียน คือ ศิตการ “ประหยัดหรืออยู่” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ เทียน “ฝนตกไม่ทั่วฟ้า” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ยากที่จะเจริญ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การกู้เงินต่างประเทศ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การเรียราย” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ คอนตริบิวเตอร์ผู้หนึ่ง “เงินแผ่นดินเปลืองไปโดยใช่เหตุ” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันจันทร์ที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ นักศึกษา “ไม่ควรดูตาย” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เงินหลวงกับของหลวง” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2464 “จะให้รีดแต่คนไทยหรือ?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทความเรื่อง “ปิดรั้ว” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน และบทความเรื่อง “ออมเลือดชาติ” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน ตามลำดับ ดังนี้

การล้างผลาญเงินรัฐบาลให้พินาศไปนั้นดูยิ่งชุกชุมหนักขึ้นเสมอ และเวลานี้ก็ยังไม่ปรากฏว่า รัฐบาลได้กระตือรือร้นดำเนินการเพื่อกำจัดท่านผู้ล้างผลาญเงินรัฐบาล_ผู้ผลาญชาติเหล่านี้ให้ซาลงได้แต่อย่างใด เมื่อคิดถึงการล้างผลาญอันนี้แล้ว ให้นึกสลดใจที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY (สยามราษฎร์, 2466: 3)

หนังสือพิมพ์ของเราเล่มที่ ๔๕ ประจำวันเสาร์ที่ ๕ มกราคม พ.ศ.นี้ ได้แถลงความเห็นในนามแห่งมหาชนเสนอรัฐบาลกล่าวถึงการที่เสนาบดีเจ้ากระทรวงใช้จ่ายเงินแผ่นดินอันเบนไปในทางสุรุ่ยสุร่ายได้ผลไม่คุ้มกับเงินที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติต้องเสียสละไป เปนมูลเหตุให้การเงินของประเทศและอาณาประชาราษฎร์ทรุดโทรมในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเราได้ขนานนามแห่งความเห็นนั้นว่า “สูบเลือดชาติ” นั้น

(กรรมกร, 2466: 769)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์การใช้จ่ายเงินแผ่นดินของข้าราชการชั้นสูงว่าเป็นการ “ล้างผลาญ” เงินรัฐบาล ใช้จ่ายเงิน “สุรุ่ยสุร่าย” และ “สูบเลือดชาติ” คำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ข้าราชการชั้นสูงใช้จ่ายเงินแผ่นดินเกินกว่าเหตุสมควร ส่งผลให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน

ตัวอย่างบทความ “ควรคงได้แล้ว” ใน*มอNINGโปสต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 4 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

บัดนี้เรามองเห็นมีเงินรายจ่ายอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จ่ายให้แก่ที่ปรึกษาราชการต่างประเทศในกระทรวงการต่างประเทศปีละ ๒๔,๐๐๐ บาท โดยแสดงบัญชีว่าเงินราชการล้นนั้น เงินจำนวนนี้เราเห็นว่าพันธมัยที่รัฐบาลจะต้องจ่าย แล้ว และเงินที่รัฐบาลต้องจ่ายไปโดยเปล่าประโยชน์แท้ๆ จริงอยู่เมื่อ ๓๐ ปีมาแล้ว บ้านเมืองยังไม่รุ่งเรื่องเจริญเท่าเวลานี้ จึงต้องอาศัยเงินจำนวนนี้ช่วยเราในทางอ้อม เวลานี้บ้านเมืองเราเจริญแล้ว สิ่งดีหรือชั่วเราจะปกปิดไว้ไม่ได้เลย คนภายนอกต้องรู้ต้อง เห็นกันทั้งนั้น

(*มอNINGโปสต์*, 2467: 1)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระทรวงพระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินเดือนให้ที่ปรึกษาราชการ ต่างประเทศปีละ 24,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นการจ่ายเงินจำนวนเงินมหาศาลในสถานการณ์ที่เศรษฐกิจ ตกต่ำทั่วโลก ผู้เขียนจึงเห็นว่าการศึกษาที่รัฐบาลจ่ายเงินจ้างชาวต่างประเทศให้มาเป็นที่ปรึกษานั้นนับเป็น การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลือง

เนื้อหาเกี่ยวกับการค้า ส่วนใหญ่นำเสนอให้รัฐบาลและคนไทยช่วยอุดหนุนการค้าของไทย เช่น “เรื่องการทำมาหากิน” ใน*สยามวิโร* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อ ผู้เขียน “ความเห็นสั้น ๆ ของชิตทิฆมวัดทอง ทำไมคนไทยไม่ชอบซื้อของร้านไทย?” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2468 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนไทยจงลืมตาเถิด” ใน*ธรรมานุสร* ไม่ระบุ วันที่และผู้เขียน “เข้าเนื้อทั้งชิ้นทั้งล่อง” ใน*แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ ตรีศูล “ชาวนาในเมืองเรากับการค้าข้าว ชาวนามีฐานะดีขึ้น แต่พวกโรงสีโทรดมลง การ เปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมเปนเหตุชวนให้นึกวิตก” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันจันทร์ที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2465 ผู้เขียน คือ สำเหร่ “คนไทยทำอะไรไม่เปน?” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ เขียม “เหตุใดจึงไม่อุดหนุนชาติ” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 3 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรอุดหนุนหัตถกรรมแลสินค้าอันเกิดอยู่ในบ้านเมืองเดิม ของเรา” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 14 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อุดหนุนการค้าขาย” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 20 เมษายน ร.ศ.130 ไม่ปรากฏชื่อ ผู้เขียน “พันธมัยที่ควรจัด” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อ่านไม่ได้” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รัฐบาลควรต้องเหลียวแลให้มาก” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่

15 มีนาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ใกล้เกลือกินต่าง” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ ที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเจริญของการค้าขาย” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กำลังของประเทศ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ เอกชน “ความแน่นอนอยู่ที่ไหน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ว่าด้วยการค้าขาย เหตุใดการค้าขายของกรุงสยามจึงได้ทรุดโทรมลงทุกทีและไปตกอยู่ในมือของชาวต่างประเทศ” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รัฐบาลควรจะต้องดำริห์จัดการแก้ไขให้สินค้าการค้าขายกลับคืนมาอยู่ในมือชาติไทยเราเหมือนกาลก่อน” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 8 กันยายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ น.ภ. “ได้กำเสี้ยกอบ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนไทยถึงเวลาแล้วมิใช่หรือ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ประโยชน์ของประเทศ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนไทยควรทำอย่างไร?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 20 กันยายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ยกตัวอย่างบทความเรื่อง “ประโยชน์ของการประกวดสินค้า” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 11 เมษายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

อนึ่งน่าจะคิดว่า สินค้าของประเทศไม่เล็กลงกว่าสินค้าประเภทใดๆทั้งหมด เมื่อปราศจากความช่วยเหลือของกระทรวงพาณิชย์หรือสภาเผยแพร่พาณิชย์แล้ว ก็เป็นการยากที่จะให้สินค้าประเภทนั้นๆเจริญยืนนานไปได้ เพราะฉะนั้นตามอารยะประเทศเขาจึงต้องยกย่องนับว่ากระทรวงพาณิชย์หรือสภาเผยแพร่พาณิชย์เป็นผู้เพาะสินค้าของประเทศ

CHULALONGKORN UNIVERSITY (สยามราษฎร์, 2465: 3)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าหากรัฐบาลสนับสนุนการค้าของคนไทย เช่น ให้กระทรวงพาณิชย์หรือสภาเผยแพร่พาณิชย์จัดประกวดหรือแสดงสินค้า เหมือนกับนานาประเทศ จะสามารถช่วยให้สินค้าไทยขายได้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่างบทความเรื่อง “รัฐบาลควรจะต้องดำริห์จัดการแก้ไขให้สินค้าการค้าขายกลับคืนมาอยู่ในมือชาติไทยเราเหมือนกาลก่อน” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันเสาร์ที่ 8 กันยายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ น.ภ.

...สิ่งที่คู่กันกับการเพาะปลูกแล้ว ก็ควรรัฐบาลจะต้องริบจัดการค้าขายให้เปนคู่ดำเนินพร้อมกันไป ถ้าไม่จัดการค้าขายแล้วแต่จัดการเพาะปลูกอย่างเดียว สินค้าก็จะ

ตกไปอยู่ในมือของชาวต่างประเทศเสียอีก เพราะว่าฝ่ายเราเป็นผู้ทำและฝ่ายเขาเป็นผู้ขายเราจะทำเองและขายเสียเองจะไม่ดีกว่าฤ?...

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนสนับสนุนให้รัฐบาลช่วยเหลือจัดการการค้าขายคู่กับการเพาะปลูก เพื่อให้คนไทยสามารถผลิตสินค้าใช้เองและขายภายในประเทศได้

ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับสินค้าราคาแพง ส่วนใหญ่เป็นสินค้าข้าว ดังตัวอย่างบทความวิพากษ์ เช่น “ไม่ใช่เป็นเรื่องสำหรับหัวเราะ” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันศุกร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ราคาข้าวสารยากที่จะลดราคาลงเร็วได้” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2461 “ผลแห่งการข้าวแพงเป็นอย่างไร?” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ข้าวเมืองเราไปไหนเสียหมด?” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2461 “ข้าว” ในจีนโนสยามศัพท์ ฉบับวันพุธที่ 16 เมษายน พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เรื่องข้าวสารแพง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2462 “ความเห็นของพวกข้าพเจ้าเรื่องข้าวแพง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันศุกร์ที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เรื่องข้าวแพง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ คนজনคนหนึ่ง “ยุคแห่งความกันดาร” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ข้อที่ลึมนึกถึง” ในดุสิตลลิต เล่ม 7 ฉบับที่ 71 พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “หนทางอันควร” ในดุสิตลลิต ฉบับที่ 67 วันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ นายดำริห์ “เง็กกะราคาข้าว” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ข้าวแพง” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 12 กันยายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ตัวอย่างเนื้อหาสินค้าข้าวราคาแพง เช่น บทความเรื่อง “ข้าว” ฉบับวันพุธที่ 16 เมษายน พ.ศ.2462 และบทความเรื่อง “เรื่องข้าวสารแพง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันศุกร์ที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2462 ทั้ง 2 เรื่อง ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

ในระหว่างไม่กี่เดือนที่ล่วงมาแล้วนี้ แม้จะได้มีปัญหารื่องข้าวนำมาปรารภกัน โดยทั่วไปก็ดี กระทั่งบัดนี้ข้าวยังคงแพงอยู่ และยิ่งจะแพงขึ้นไปอีกโดยไม่มีหวังว่าจะลดราคาลงได้เมื่อใด เพราะการจำหน่ายข้าวออกไปต่างประเทศซึ่งเป็นเหตุกระทำให้ข้าวแพงก็ยังเป็นไปเรื่อยๆจนเป็นเรื่องที่หนักหนาแสนเศร้ายิ่งนักอยู่แทบทุกคน หรือเกือบจะหมดหวังที่จะคิดว่าข้าวจะกลับลงราคาได้อีก

ข้าวที่ชาวต่างประเทศซื้อออกไปเมื่อ ๒-๓ เดือนที่ล่วงมาแล้ว คำณวนอย่างต่ำๆ ก็หลายพันคน ถึงแม้ในเวลาขึ้นปีใหม่นี้แล้ว โรงสีใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ แทบทุกโรงต้องทำการสีข้าวอย่างหามรุ่งหามค่ำไม่มีเวลาหยุดหย่อน...

[...]

การที่ข้าวเกิดแพงขึ้นจนหาบ ๑ ที่ซื้อขายกันในท้องตลาดกรุงเทพฯ เกือบ ๒๐ บาทแล้วขณะนี้ เราย่อมรู้ว่าเปนนด้วยชาวต่างประเทศมากกวากวันซื้อไปแทบจะไม่มีเหลือไว้กินกันในบ้านเมืองเราแลการที่ข้าวในเมืองเราแพง ผลร้ายก็คงมีแก่พวกเรา...

(จินโนสยามวารศัพท์, 2462: 2)

เวลานี้ปัญหาที่พูดกันติดปากก็มีแต่เรื่องเข้าแพงอย่างเดียว ซึ่งนับว่าสำคัญที่สุด ความเห็นของชนโดยมากก็ปรารถนาที่จะขอให้รัฐบาลช่วยเหลือจัดการระงับความเดือดร้อนนี้โดยวิธีหนึ่งวิธีใด ด้วยไม่ใช่จะวิตกเพียงว่าจะไม่มีข้าวพอเจือจานซื้อขายกันในบ้านเมืองเรา ยังเป็นเรื่องที่ชวนให้คิดถึงเหตุการณ์ต่างๆ อันอาจจะผสมรอยเกิดตามขึ้นด้วย เพราะดูเหมือนจะเข้าใจกันอยู่ว่า ถึงแม้สรรพสิ่งเครื่องใช้ต่างๆ จะแพงเพียงไรก็ตาม แต่ถ้าข้าวอันเป็นอาหารสำคัญสำหรับมนุษย์ไม่มีพอรับประทานแล้ว ก็ย่อมร้ายกว่าที่มีความวิตกในเรื่องเครื่องใช้สรอยแพงมาก...

(จินโนสยามวารศัพท์, 2462: 2)

ราคาข้าวเป็นประเด็นปัญหาที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับวิพากษ์เสมอ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถหามาตรการใดมาช่วยเหลือประชาชนได้ ทั้งยังเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติซื้อขายข้าวสารในสยามได้โดยสะดวกซึ่งยิ่งทำให้สยามขาดแคลนข้าว ราษฎรต้องแบกรับภาระด้วยการซื้อข้าวในราคาแพงกว่าปกติ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงคาดหวังว่ารัฐบาลจะมีวิธีเพื่อช่วยบรรเทาเรื่องราคาสินค้าข้าวซึ่งมีราคาแพงเกินควรได้

4.1.3 ด้านสังคมวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน สังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1199) ส่วนวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้น ลักษณะนิสัยใจคอของมนุษย์ซึ่งมนุษย์ได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม นิยามวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นของไทเลอร์ (Edward B. Tylor) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ (วราคม ทีสุภะ, 2544: 63) สรุปได้ว่า สังคมและวัฒนธรรม หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ อาจแสดงออกผ่านภาษา ศิลปะ

หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สรรสร้างขึ้น จากนิยามข้างต้น ผู้วิจัยนำมาเป็นเกณฑ์ในการจัดประเด็นเนื้อหา ในด้านสังคมและวัฒนธรรมของบทความวิพากษ์ บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาด้านสังคมวัฒนธรรมมี จำนวน 337 ฉบับ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1.3.1 การแต่งหนังสือ

4.1.3.2 การศึกษาไทย

4.1.3.3 การพนันและยาเสพติด

4.1.3.4 คนจีนในสังคมไทย

4.1.3.5 เนื้อหาเกี่ยวกับสตรีไทย

4.1.3.6 เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา

4.1.3.7 เนื้อหาเกี่ยวกับบันเทิงแบบใหม่

4.1.3.8 เนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข

4.1.3.9 เนื้อหาเกี่ยวกับการคมนาคม

4.1.3.1 การแต่งหนังสือ

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งหนังสือมีจำนวน 54 เรื่อง ส่วนใหญ่มี เนื้อหาเกี่ยวกับข้อควรตระหนักเกี่ยวกับการแต่งหนังสือ การระวังไม่ให้หนังสือพิมพ์นำเสนอเนื้อหาได้ ตามใจชอบ เนื่องจากข้อเขียนในหนังสือพิมพ์มีอิทธิพลต่อผู้อ่านและสังคม

อนึ่ง การปฏิรูปการปกครอง เมื่อ พ.ศ.2435 ทำให้รัฐบาลพยายามดำเนินการหลาย ประการเพื่อรวมอำนาจมาสู่พระมหากษัตริย์ เนื่องจากในอดีตการปกครองไพร่และทาสจะขึ้นอยู่กับ เจ้านายซึ่งเป็นสังกัด อีกทั้งการปกครองท้องถิ่นยังปกครองตนเองโดยห่างไกลกับพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์สยามด้วย ทั้งนี้ พันธกิจสำคัญประการหนึ่งในการเสริมสร้างพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์ คือ ควบคุมการใช้ภาษา อย่างไรก็ตาม สมัยดังกล่าวเริ่มมีผู้รู้หนังสือมากขึ้นก่อกบฏกับ ความก้าวหน้าของสิ่งพิมพ์ทำให้การประพันธ์ในพื้นที่สาธารณะ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เพลงฟู ทั้ง ยังเริ่มมีการแสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมืองและสังคมมากขึ้นด้วย ปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การควบคุมการใช้ภาษาของชนชั้นนำไทย

ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงส่งเสริมการประพันธ์ และการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ด้วยทรงก่อตั้ง “โบราณคดีสโมสร” ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสืบสานพระราชปณิธานของพระราชบิดาจึงทรงก่อตั้ง วรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ.2457 เพื่อส่งเสริมการแต่งหนังสือและการใช้ภาษาไทย ด้วยทรงเห็นว่า

ด้วยทุกวันนี้ผู้แต่งหนังสือและผู้อ่านหนังสือก็มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อนทั้ง ๒ จำพวก แต่ฝ่ายข้างผู้แต่งยังไม่ใครจะเอาใจใส่ในทางภาษา ฤพยายามแต่งเรื่องอันประกอบด้วย คุณวิชาสารประโยชน์ มักแต่แต่งเอาอย่างผู้อื่นตาม ๆ กันไปที่แปลจากภาษาต่างประเทศ ก็มักแปลแต่หนังสือซึ่งเป็นเรื่องอย่างเร็วในภาษานั้น ๆ แลมักชอบหันเหียนเปลี่ยนวิธี เรียบเรียงภาษาไทยตามประโยคภาษาต่างประเทศ ด้วยความโง่เขลาแลสำคัญว่าโวหาร อย่างนั้นเป็นของเหมาะเจาะสมควรแก่สมัย มิได้รู้ว่าการที่ทำอย่างนั้น เป็นการทำลาย ภาษาของตนเองให้เสียไป ส่วนผู้อ่านที่อยากจะอ่านหนังสือ ก็พบแต่หนังสือที่กล่าวมานี้ มากขึ้นทุกที บางคนจนถึงไปหลงนิยมว่า ภาษาแลวิธีแต่งหนังสือเช่นว่าเป็นการ เปลี่ยนแปลงอย่างดีที่เกิดขึ้นในวิชาหนังสือสมัยใหม่...

(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2557: 319)

ข้อความดังกล่าวน่าจะมีผลต่อเนื้อหาในบทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการแต่งหนังสือที่ไม่ได้คำนึงเรื่องการใช้ภาษาไทยให้ประณีตและถูกต้อง การมุ่งหวังแต่ยอดขายทำกำไรทำให้งานเขียนจำนวนหนึ่งไม่มีคุณภาพ และเมื่อมีหนังสือในลักษณะดังกล่าวมากขึ้น ผู้เขียนที่มีฝีมือบางคนถึงกับย่อท้อและล้มเลิกเขียนหนังสือไป เนื่องจากไม่สามารถทำตามความต้องการของตลาดหนังสือเหมือนกับนักเขียนรุ่นใหม่ได้ โดยที่ไม่ได้รับผิดชอบกับเนื้อหาที่เขียนและสำนวนภาษาที่ใช้

ตัวอย่างบทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งหนังสือ เช่น “เซียมหลอกก็ก” ใน *แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ถูกหาเปล่าๆปลีๆ” ใน *แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ แหลมทอง “นักเขียนสมัยนี้!” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ กตกระหม่อม “ค่าแห่งนักประพันธ์ ตกต่ำเพราะนักประพันธ์ใส่แหง” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันอังคารที่ 23 กันยายน พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ นาชเพ็ช “วิชาประพันธ์จะตกต่ำก็เพราะนักประพันธ์” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2467 “โรคใหม่ของผู้ดี” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คอเรสปอนเดน เราจะถอยหลังเข้าคลอง?” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันอังคารที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ มณี จักรกุล “ภาษาหนังสือ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 8 กันยายน พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สนทนากับโวหารในกรุงเทพฯเดลิเมล์” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเห็นของผู้มีปัญญาน้อยในเชิงหนังสือ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2461 ผู้เขียน คือ ป.น. “ภาษาไทยสำหรับเมืองไทย” ใน *กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การแต่งหนังสือในปีตยุบันสมัยนี้” ใน *ดุสิตสมิต* ฉบับพิเศษ พ.ศ.2462 “เกราะบังศาสตร์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 19 เมษายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ โกมุที “ลัทธิแห่งการอ่าน” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 31

พฤษภาคม พ.ศ.2465 ผู้เขียน คือ สลักเต้ “พุ่มเขียนของหนังสือพิมพ์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สนทนากับนักประพันธ์สมัยนี้” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 9 มกราคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ นายสุน เป็นต้น

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอยกบางตัวอย่าง เช่น เรื่อง “การแต่งหนังสือในปัตยุบันสมัย” ใน *ดุสิตสมิต* ฉบับพิเศษ พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์

หายนะของการแต่งหนังสือสมัยนี้, ก็ที่ความทะนงโดยปราศจากหิริโอตตัปปะของพ่อนักนิพนธ์รุ่นใหม่ๆ ยังไม่ทันปลูกตนให้เป็นคนทรงความรู้พหูสูตรพอก็ใจเร็วด่วนได้, จึงถือวิสาสะอุปโลกน์ตนเองขึ้นเป็นนักนิพนธ์, ซ้ำเป็นนักการเมืองด้วยอย่างเก่งเสียเต็มประตูแล้ว, แต่ทั้งยังกำลั้งห้ามๆหรือดืบๆด้วยซ้ำไป, เพราะการเศกตัวให้เป็นคนมีความรู้จริงจังนั้น มันเหน้อยยากนักหนาอยู่. หนังสือนารำคาญอย่างว่านี้, เดียวนี้, พะเอินพอใจไปตกอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันอันทรงฐานะเป็นครูพลเมืองท่านเสียด้วย. ข้อที่นำอนาถยิ่งกว่าโวหารในหนังสือเกรเทลาที่ว่านั้นนั้น, ก็เนื้อความ, อ่านๆแล้วรู้สึกน่าสังเวชยิ่งกว่าหมั่นไส้, ซึ่งยากจะแก้ไขอย่างไรให้ฟื้นตัวขึ้นได้นอกจากจนกว่าการศึกษาและจรรยาของพ่อเหล่านั้นจะค่อยกระเตื้องสูงขึ้นถึงรู้สำนึกประหยัดตนได้เองเป็นกะเขาบ้าง. แต่ลำพังโวหารนั้น, การแก้อย่างสะดวกที่สุด, และฉมังที่สุด, ทั้งเร็วที่สุดด้วยนั้น, ก็บรรดาหนังสือพิมพ์นั้นๆ. ให้มีคนตีๆสมเป็นอาจารย์พลเมืองได้จริงๆ ดีเช่น หรือลม้ายเช่น, อัครพาหุและรามจิตติ, แต่งข้อความมาลงมากๆฉบับ, มากๆวันเนืองๆไป. การแต่งหนังสือสมัยใหม่คงตีแปลกขึ้นถนัดในน้อยปี...

(*ดุสิตสมิต*, 2462: 11-12)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการแต่งหนังสือในสมัยปัจจุบันเป็นหายนะ เนื่องจากนักเขียนรุ่นใหม่ขาดความรู้ อีกทั้งยังใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม แต่ข้อเขียนเหล่านี้กลับได้รับการเผยแพร่ลงในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องได้ ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างนักเขียนที่ดีที่คนรุ่นใหม่ควรดูเป็นแบบอย่าง เช่น อัครพาหุ รามจิตติ หรือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น การแต่งหนังสือที่ดีควรแต่งให้เป็นประโยชน์กับผู้อ่านหรือสังคม เนื่องจากมีการเผยแพร่ลงหนังสือพิมพ์และผู้อ่านจำนวนมากก็เชื่อตามคำของหนังสือพิมพ์

ตัวอย่างบทความเรื่อง “พุ่มนักเขียนหนังสือพิมพ์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

สมัยนี้ใครๆก็ต้องยอมรู้อยู่ดีด้วยกันแล้วว่าหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยอันสามารถยังสาระประโยชน์ให้บังเกิดแก่ชาติภูมิได้ดีส่วนหนึ่ง นักปราชญ์รู้เลขศาสตร์ บางคนท่าน

เปรียบหนังสือพิมพ์เสมือนแว่นวิเศษสำหรับส่องดูเหตุการณ์ใกล้ไกลทั่วไป ผู้ได้อ่านหนังสือพิมพ์ไม่ขาดหรือถือเอาการอ่านหนังสือพิมพ์เป็นปรกติธุระนั้น อาจรู้และอาจจะรู้ประวัติอะไรต่อมิอะไรอย่างดีที่สุดก็ได้...

นักอ่านหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ใครเล่าที่หาญพอจะปฏิเสธได้ว่า ไม่รู้หรือรู้ว่า ผู้เขียนหนังสือพิมพ์จะเพาะที่ออกอยู่ในพระนครนี้มีแต่คนชั้นสามัญจำพวกเดียว ตรงกันข้าม ทุกท่านอาจยืนยันได้เต็มปากว่า ผู้เขียนหนังสือพิมพ์ที่เป็นบุคคลชั้นสูง พุมความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์แลศาสตร์อื่น ๆ สูงลิ่วนั้นก็มิอยู่ข้างเหมือนกัน แลเรื่องที่เขียนด้วยความคิดความเห็นของบุคคลชั้นสูงซึ่งกอปรด้วยความปรีชาสามารถอย่างเยี่ยมนั้น ย่อมปลุกสาธารณชนผู้อ่านให้บังเกิดความเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี เช่น เรื่องหญิงไทยตัดผมสั้นแลยอมฟันดาเพราะถูกบังคับ ซึ่งท่านนักเขียนผู้มีสมมุตินาม (นามแฝงหรือที่ฝรั่งเรียกเพนเนม) อันโอชะได้เขียนลงพิมพ์แล้วนั้น ได้กระทำให้กุลสตรีไทยโดยมากเปลี่ยนสภาพคือไว้ผมยาวและขัดฟันขาวตั้งแต่ครั้งกระนั้นมาเป็นอาทิ

[...]

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์มีอิทธิพลกับสังคมเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจำนวนหนึ่งจึงตระหนักและให้ความสำคัญกับสำนวนภาษาในการแต่งหนังสือ เนื่องจากเมื่อเผยแพร่ข้อมูลหรือความรู้ใดลงหนังสือพิมพ์ไปแล้วก็ย่อมจะมีผู้อ่านเชื่อและยึดถือประหนึ่งคำครู

4.1.3.2 การศึกษาไทย

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาไทยมีจำนวน 50 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นการเสนอความสำคัญของการศึกษาไทยเพื่อให้รัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเร่งบำรุงด้านการศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 6 แม้รัฐบาลจะพยายามพัฒนาการศึกษาไทย แต่กลับพบว่ามี การจัดสรรงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการด้วยสัดส่วนที่น้อยกว่ากิจการด้านอื่น โดยเฉพาะกิจการด้านความมั่นคง (พรเพ็ญ อันตระกูล, 2517: 34) นอกจากนั้น หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่ารัฐบาลเน้นสนับสนุนการศึกษาเฉพาะส่วนที่เป็นการศึกษาชั้นสูงเพื่อผลิตคนรับราชการ ทั้งนี้ ในส่วนราชการเองก็มีปัญหาเรื่องตำแหน่งข้าราชการเนื่องด้วยระยะแรกผู้ที่สามารถดำรงตำแหน่งสูงได้มีแต่พระบรมวงศานุวงศ์หรือลูกผู้ดีมีตระกูล ขณะที่ข้าราชการที่มีภูมิหลังเป็นสามัญชนมักจะได้ตำแหน่งราชการไม่สูงมากนัก (นันทา วิศิษฎ์โสภา, 2522: 128) ส่วนการศึกษาของราษฎรเป็นสาธารณทาน หมายถึง การให้ราษฎรช่วยเหลือตนเอง ตลอดจนถึงพบปัญหาในด้านที่ผู้เรียน โดยเฉพาะคนยากจนไม่สามารถเข้าเรียนให้ครบกำหนดเวลาตามหลักสูตรได้ รวมถึงพ่อแม่ไม่ได้เห็น

ความสำคัญของการศึกษาจึงไม่ได้ส่งลูกให้เรียนในโรงเรียน (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 199) ทำให้การขยายตัวของโรงเรียนยังไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายของรัฐ

ตัวอย่างบทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา เช่น เรื่อง “การศึกษาของเรา” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 3 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เด็กที่น่าสงสาร!” ใน *ยามาโต* ฉบับวันศุกร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรงเรียนอนาถา” ใน *เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2468 ผู้เขียน คือ แสงอรุณ “พิมพ์ไทยสำแดงตัวเป็นลูกตุ้มถ่วงความเจริญแห่งการศึกษา” ใน *แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ ตรีศูล “การกระทำของครูย่อมเป็นตัวอย่างของศิษย์มิใช่ฤ?” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2467 ผู้เขียน คือ พิณสายเอก “ความแปดไปของเด็กเมืองไทย” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ นอร์เวย์ “การศึกษา” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ศิตการ “ปัญหาเรื่องสหศึกษา” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2461 ผู้เขียน คือ นายผดุง “การศึกษา” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 กันยายน พ.ศ.2462 “สิทธิ์ของเด็ก” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ ผดุง “นักเรียน ไทย” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความรู้เรื่องหรือการศึกษา” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เรื่องเพิ่มเงินค่าเล่าเรียน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ท.ส. “การสอนภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาล” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สภิมกระทรวงศึกษาธิการ” ใน *กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การศึกษา” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันอังคารที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2460 ผู้เขียน คือ รัฐประศาสน์ “โรงเรียนอนาถา” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ลูกยอดผลที่ ๒” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 29 กันยายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ส.ร. “การศึกษาของประเทศ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 24 มกราคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ครูโรงเรียน” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เราจำเป็นต้องบำรุงการศึกษา” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 31 มกราคม พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างบทความเรื่อง “ประเทศสยามควรบำรุงกำลังทหารหรือพาณิชย์การ (ต่อ)” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ นายยาว ณ สุรสถาน

...เมื่อแลเห็นว่าคุณกสิกรรมเปนพวกทำโภคทรัพย์ให้เกิดแก่บ้านเมืองอย่างสำคัญเช่นนี้, คนโดยมากจึงร้องขอให้รัฐบาลริบบำรุงการกสิกรรมให้ยิ่งขึ้น แต่เขาเลียมความสำคัญเสียข้อหนึ่ง คือ การศึกษา...ถึงแม้รัฐบาลจะทุ่มเทเงินลงบำรุงการเหล่านี้ให้มากมายสักเท่าไรก็ตาม เห็นว่าปราศจากประโยชน์ หรือประโยชน์ที่ได้คงไม่คุ้มกับทุนที่ลงไปเปนแน่ และโภคทรัพย์ที่พวกกสิกรรมทำให้เกิดก็คงมีจำนวนไม่มากต่างไปจากที่เปนอยู่ในเวลานี้ เพราะชาวกสิกรรมยังทำตามแบบโบราณที่ปู่ย่าตาทวดเคยทำมาซึ่งเปนวิธีชักช้าและได้ผลก็ไม่มาก ราษฎรของเรายังไม่รู้จักใช้วิทยาศาสตร์ในการเพาะปลูกซึ่งให้ผลดีและเร็ว ยังไม่รู้จักใช้เครื่องมือใหม่ๆ ที่ทำได้เร็วและมาก มีเครื่องจักรยนต์ ยังไม่รู้จักตัดแปลงแก้ไขหาวิธีให้ดีและสะดวกขึ้น หูตายังไม่กว้างขวางพอที่จะเปรียบเทียบผลดีและเวลาที่เขาทำกันในประเทศอื่น ถึงแม้จะมีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำชี้แจงให้ใช้แบบใหม่ และใช้เครื่องมืออย่างใหม่ และอุดหนุนทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อทำให้ได้ผลดีและมาก พวกเหล่านี้ก็คงไม่รู้จักใช้ และไม่ปรารถนาที่จะทำตามด้วยซ้ำ เพราะตัวปัญญายังเลวทรามอยู่ไม่ใช่หรือ? เหตุฉนั้นแม้รัฐบาลจะบำรุงพวกนี้ให้มากมายเกินฐานะไปนั้นจะมีประโยชน์อะไร อาจเสียเงินเปล่าก็ได้...ต่อเมื่อไรราษฎรทั่วไปมีการศึกษาดีและสูง เมื่อนั้นแหละ ถ้าเอาเงินทุ่มเทลงในการนี้มากเท่าไรก็ยิ่งดี และยิ่งทวีประโยชน์มากขึ้นโดยไม่มีที่สุด ไม่ต้องสงสัย

...ถ้าการศึกษาเจริญดีแล้ว รัฐบาลก็ไม่ต้องลงทุนจัดการสาธารณสุขก็มากน้อย เพราะราษฎรทุกคนรู้จักรักษาตัวเองเป็นการช่วยแรงรัฐบาลได้มาก ถ้าราษฎรยังมีการศึกษาต่ำแม้รัฐบาลจะลงทุนจัดการสาธารณสุขให้มากมายเท่าไร ก็คงไม่ได้ประโยชน์ก็มากน้อย และการจัดก็คงดำเนินไปไม่สะดวก เพราะราษฎรไม่เชื่อ และไม่ปรารถนาที่จะทำตาม อนึ่ง การพาณิชย์อันเปนหัวฟุงหัวมัน ซึ่งบัดนี้ตกอยู่ในมือชาวต่างประเทศเกือบหมดนั้น ถ้าการศึกษาสำหรับชาติยังต่ำอยู่อย่างนี้ตราบใด ก็ไม่มีเวลาที่กลับคืนมาอยู่ในมือเราได้ตราบนั้น เว้นแต่จะจัดการศึกษาให้สูงอย่างเดี๋ยวนั้น นอกจากการกสิกรรมและการสาธารณสุขดังกล่าวมาแล้ว กิจการอื่นๆที่รัฐบาลจะบำรุงเพื่อประโยชน์แก่ความเจริญของประเทศซึ่งยังมีเปนอนงกประการนั้น อาจกล่าวได้ว่า ถ้าราษฎรมีการศึกษาต่ำอย่างเดี๋ยวนั้น ทำให้กิจการอื่นๆที่รัฐบาลจะบำรุงติดขัดไปหมดทุกอย่าง

เมื่อเปนเช่นนี้ ท่านเห็นได้หรือยังว่า การคิดบำรุงกิจการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เพื่อให้บ้านเมืองเจริญทันสมัยนั้นเปนแต่กิ่งก้านสาขาทั้งสิ้น หาใช่ลำต้นหรือไข่หลักสำคัญไม่ หลักสำคัญนั้นคือการศึกษา...

(สยามราษฎร์, 2466: 5)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนเสนอให้รัฐบาลบำรุงการศึกษาของพลเมืองให้ดีขึ้น ด้วยการยกเหตุผลต่าง ๆ มาประกอบความเห็นของตน เนื่องจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ทั้งกับ

ราษฎรและกิจการด้านอื่นของรัฐบาลด้วย เช่น หากราษฎรมีการศึกษาก็จะรู้จักใช้เทคโนโลยีในการเพาะปลูกซึ่งส่งผลดีต่อการค้าขาย ขณะเดียวกันรัฐจะมีกำลังคนในการพัฒนาประเทศชาติด้วย

4.1.3.3 การพนันและยาเสพติด

การพนันและยาเสพติดในสังคมไทยเกี่ยวข้องกับชาวตะวันตกและชาวจีน อีกทั้งการพนันกับยาเสพติดยังมีความสัมพันธ์กันด้วย กล่าวคือ ประมาณ พ.ศ.2374 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เกิดสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำและรัฐจัดเก็บภาษีได้น้อยลง ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเกรงว่าราษฎรจะนำเงินไปซื้อฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติดที่ชาวตะวันตกนำเข้ามาจำหน่ายในไทยทั้งหมด (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์, 2523: 25) กอปรกับพระศรีไชยบาน (จินหง) แนะนำให้รัฐนำการเล่นหวยมาใช้ในไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงก่อตั้ง โรงหวยของรัฐขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ.2378 (ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์, 2540: 197; อีสริย์ ภักดีศรีแพง และรัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2561: 84) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศหวยในระยะแรกนี้มีทั้งหวยจีนและหวยไทยซึ่งเรียกว่า หวย ก ข เนื่องจากมีตัวอักษรไทยกำกับ

นอกจากจะมีการเล่นหวยแล้ว สมัยรัชกาลที่ 3 ยังมีการเล่นพนันถั่วและโป ทั้งยังมีการจัดตั้งโรงบ่อนเบี้ยด้วย ซึ่งล้วนแต่มีชาวจีนเป็นเจ้าของโรงบ่อน (ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์, 2540: 198-199) ทั้งนี้ แม้ว่ารัฐจะไม่ได้ตั้งใจให้ราษฎรติดการพนัน แต่ในด้านของรายได้ที่ได้จากการผูกขาดบ่อนเบี้ยนั้นถือว่าสูงมาก รัฐนำเงินเหล่านั้นมาใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และใช้จ่ายในการบริหารราชการแผ่นดิน กล่าวได้ว่า คำแนะนำของพระศรีไชยบานช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของสยามในช่วงดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการพนันทำให้เกิดปัญหาโจรสลัด และราษฎรติดเล่นการพนัน ดังนั้น สมัยรัชกาลที่ 5 จึงเริ่มจากการยกเลิกการบ่อนเบี้ย กระทั่งเลิกได้ทั้งประเทศเมื่อ พ.ศ.2460 ครั้นสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ให้ยกเลิกการหวยและนำลอตเตอรี่เข้ามาดำเนินการแทนหวย (สังคีต พิริยะรังสรรค์ นวลน้อย ตรีรัตน์, ยงยุทธ ไชยพงศ์ และคณะ, 2546: 171-175) แม้รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 6 จะพยายามยกเลิกการบ่อนเบี้ยและหวย แต่ยังคงพบว่าราษฎรจำนวนมากยังคงนิยมเล่นการพนันทั้งบ่อนเบี้ยและหวยอยู่

...คุณแลโทษของหวยแลบ่อนเบี้ย...อากรทั้ง ๒ อย่างนั้น เป็นการค้าความชั่วก็จริง แต่ถ้าจะค้นหาข้อที่เปนคุณก็มีอยู่บ้าง จะว่าแต่ที่เปนข้อสำคัญ คือ ที่เปนอุบายการเก็บภาษีจากราษฎรอย่างหมดจด (ที่ว่าหมดจดนั้นไม่ได้หมายความว่าดี) ถ้าหากว่าประสงค์แต่จะให้ได้เงินเปนประมาณแล้ว ไม่มีวิธีเก็บภาษีอากรอย่างอื่นจะสะดวกยิ่งกว่าอากรหวยแลบ่อนเบี้ย เพราะรัฐบาลไม่ต้องตั้งพิกัต์อัตราเรียกเร่งรบกวนให้ราษฎรบ่นว่า

เดือดร้อน ราษฎรก็พากันสมัคหาเงินมาเสียให้รัฐบาล แม้เงินสิ้นเนื้อประดาตัวที่สุดถึงต้องขายสมบัติบ้านช่องตลอดจนขายตัวเอง ก็ยังเต็มใจที่จะเสียภาษีโดยทางบ่อนเบี้ยแลอากรห่วย...ส่วนโทษนั้นมีเพนอเนกปรีายาย ว่าโดยย่อก็คือเพนเหตุที่ทำให้ไพร่บ้านพลเมืองยากจน ไม่มีกำลังที่จะประกอบกรให้ตนเองแลบ้านเมืองมีความเจริญประการ ๑ เพนเหตุให้ไพร่บ้านพลเมืองเกิดนิไสยเพนคนพาลสันดานชั่วประการ ๑...

...โทษที่เกิดแต่อากรบ่อนเบี้ยแลอากรห่วยจึงปรากฏกระจ่างขึ้นโดยลำดับมา ถึงกระนั้นราษฎรเองก็ได้แลเห็น ยังหลงเล่นกันอยู่ตั้งหมิ่นตั้งแสน มิได้อายที่จะให้รัฐบาลเลิกบ่อนเบี้ยแลอากรห่วย

(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17, 2463: 89-90,92)

ส่วนด้านยาเสพติด “ฝิ่น” เป็นยาเสพติดที่มีอิทธิพลในสังคมไทย กล่าวคือ ประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 หลังจากได้อินเดียเป็นอาณานิคม อังกฤษใช้อินเดียเป็นแหล่งปลูกฝิ่นขนาดใหญ่ และมีบริษัทอีสต์ อินเดีย ของอังกฤษเป็นผู้ผูกขาดรับซื้อฝิ่นในอินเดีย เพื่อนำไปขายต่อที่ประเทศอื่น ทั้งนี้ ตลาดค้าขายฝิ่นที่ใหญ่ที่สุดของอังกฤษ คือ จีน (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน, 2523: 25) ราชวงศ์แมนจูพยายามขัดขวางการค้าฝิ่นของอังกฤษ กระทั่งบานปลายกลายเป็นสงครามฝิ่น (พ.ศ. 2382 ถึง พ.ศ.2385) และจีนเป็นฝ่ายแพ้สงครามจึงต้องยอมให้มีการค้าฝิ่นอย่างเสรีในประเทศจีน

ส่วนในสยามพบว่ามี การต่อต้านฝิ่นอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 พ.ศ.2362 ซึ่งมีการออกพระราชบัญญัติ “ห้ามสูบฝิ่น” นอกจากนี้ เมื่อทำสนธิสัญญาเบอร์นี (Burney Treaty) ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการระบุอย่างชัดเจนในสัญญาว่าไม่ให้อังกฤษนำฝิ่นเข้ามาขายในสยาม เช่นเดียวกับสัญญาที่ระบุกับอเมริกาด้วย (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน, 2523: 23) อย่างไรก็ตาม นอกจากอังกฤษจะประสบความสำเร็จในการค้าฝิ่นในจีนแล้ว อังกฤษยังพยายามลักลอบจำหน่ายฝิ่นในสยามเช่นกัน อีกทั้งยังมีเจตนาชัดเจนที่จะเข้ามาค้าขายฝิ่นในไทย ทั้งนี้ แม้ว่าไทยจะต่อต้านฝิ่นเป็นอย่างมาก แต่มีคนบางกลุ่มสนับสนุนให้พ่อค้ารายย่อยลักลอบนำฝิ่นมาขายตามหัวเมืองชายทะเลของสยามในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้ยังมียาเสพติดและคนเสพยาในสยามเป็นจำนวนมาก (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน, 2523: 26) ด้วยเหตุนี้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับราชสมบัติจึงต้องทรงยอมผ่อนปรนให้อังกฤษยอมให้มีการค้าฝิ่นอย่างถูกต้องตามกฎหมายในสยาม เนื่องจากพระองค์ทรงเกรงว่าจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลผูกขาดภาษีฝิ่นทำให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้นมาก อย่างไรก็ตามแม้รัฐจะมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ก็ต้องตระหนักถึงอันตรายและสุขภาพของประชาชน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีนโยบายที่จะเลิกการสูบฝิ่นในอนาคตเมื่อ พ.ศ.2451 กระนั้นก็ยังเป็นนโยบายที่ยังไม่ได้นำมาใช้จริง ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเสนอให้จัดการ “อย่างค่อยเป็นค่อยไป” (สุภาภรณ์ จรัสพัฒน, 2523: 167)

ครั้งกิจการเกี่ยวกับฝิ่นเมื่อดำเนินมาถึง พ.ศ.2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีโครงการเลิกการสูบฝิ่นภายในประเทศ (สุภาพรณ จรัสพัฒน์, 2523: 163) อย่างไรก็ตามเนื่องจากภาษีฝิ่นสร้างรายได้ให้รัฐบาลอย่างมหาศาล ตลอดสมัยรัชกาลที่ 6 จึงยังไม่ได้ยกเลิกเก็บภาษีฝิ่นเสียทีเดียว แต่ทั้งนี้การที่ไทยลงนามในสนธิสัญญา ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งบังคับให้ประเทศสมาชิกต้องมีนโยบายเลิกสูบฝิ่นภายในประเทศตน (สุภาพรณ จรัสพัฒน์, 2523: 184) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงค่อย ๆ ดำเนินนโยบายเพื่อให้คนไทยเลิกสูบฝิ่น เช่น ลดจำนวนร้านค้าขายฝิ่น การเพิ่มราคาฝิ่นเพื่อลดจำนวนคนสูบ

จากที่กล่าวนั้น จะเห็นปัญหาการพนันและยาเสพติดในสังคมไทย กล่าวคือ รัฐบาลพยายามควบคุมและป้องกันไม่ให้สิ่งเหล่านี้แพร่หลายในสังคมไทย แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธรายได้จากการเก็บภาษีเพื่อนำมาพัฒนาประเทศ กอปรกับราชฎรนิยมเล่นพนันและสูบฝิ่น ฉะนั้น แม้รัฐบาลจะยกเลิกภาษีอากรบางประเภทไป แต่ก็พบว่ามีการลักลอบเล่นพนันและสูบฝิ่น เช่นเดิม บริบทข้างต้นส่งผลต่อเนื้อหาในบทความวิพากษ์

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพนันและยาเสพติดมีจำนวน 60 เรื่อง โดยมีเรื่องการพนันมากกว่ายาเสพติด กล่าวคือ มีเรื่องการพนันจำนวน 54 เรื่อง ส่วนเรื่องยาเสพติดมีเพียง 6 เรื่อง เนื้อหาส่วนใหญ่จะนำเสนอเกี่ยวกับการเล่นพนันที่ยังคงแพร่หลายในสังคมไทย และการที่รัฐบาลจำหน่ายฝิ่น เช่น บทความเรื่อง “ไฟลามทุ่ง” ใน *ยามาโต* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2466 “เจ้าคุณมหาอำมาตย์ นายก จงช่วยให้แข่งข้อด้วยเถิดเจ้าข้า!” ใน *ยามาโต* ฉบับวันศุกร์ที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2466 “ยิ่งว่าเหมือนยิ่งยุ! บ่อการพนันมณฑลพิษณุโลก” ใน *ยามาโต* ฉบับวันศุกร์ที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ บังเหียน “บุตรของสยามในอนาคต วาหะที่ ๑” “บุตรของสยามในอนาคต วาหะที่ ๒” “บุตรของสยามในอนาคต วาหะที่ ๓” ผู้เขียน คือ ขวานถนิม “งารฤดูหนาวเจ้าข้า” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การพนันเปนเหมือนโรคร้ายชนิดหนึ่ง นักพนันที่เปนข้าราชการไม่มียางอายบ้างหรือ?” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2465 ผู้เขียน คือ ดินดิบ “เรายังรักการพนันอยู่หรือไม่?” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ เขียม “ประโยชน์ที่เลิกการพนัน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 12 ธันวาคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ผลร้ายของการพนัน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 13 ธันวาคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สงไสยว่าเสียงเปรต” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การพนันตกตื่น” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 17 เมษายน พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เครื่องทำลายทรัพย์” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

“พลอยผสม” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ต้องเห็นอกเราบ้าง (เรื่องขอขึ้นภาษียาซากาเรต” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 4 เมษายน พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อีกก็ปีถึงจะหมดทราภ” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 25 มกราคม พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ปัญหาเรื่องฝิ่น” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันอังคารที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อาการที่พลเมืองจะโถมลง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ฝิ่น_ฝิ่น” ในกรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 7 มกราคม พ.ศ.2459 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การพนัน” ในกรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับวันอังคารที่ 23 มกราคม พ.ศ.2459 “กาลเทศะ” ในกรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับวันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “จะคิดตัดทอนผลประโยชน์ของประเทศ” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันศุกร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ยาเสพติดให้โทษ ฝิ่น” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันอังคารที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ใครเป็นผู้เสี้ยมเสริมการพนันในประเทศ” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันจันทร์ที่ 10 กันยายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ในที่นี้จะยกตัวอย่างบางเรื่อง เช่น บทความเรื่อง “จารฤตุนาวเจ้าข้า !” ในกรรมกร ฉบับวันเสาร์ที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

จารฤตุนาวชั้นเดิมเรียกกันว่าจารวัดเบญจะเพราะมีที่วัดเบญจะมบพิตรได้เริ่มมีมาแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนปลายรัชกาล ความประสงค์เดิมที่มีการนี้เพื่ออะไรฟังไม่มีใครชัดเจนนัก แต่พอรวมได้ความว่ามีขึ้นเพื่อฉลองพระพุทธชินราชและวัดเบญจะมบพิตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕ ทรงสถาปนาขึ้นประการหนึ่ง เพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้ที่มีของมีค่า เช่น เครื่องลายครามนำไปประกวดประการหนึ่ง และเพื่อให้เปนตลาดประกวดความงามของบรรดาบุตรสาวเหล่าเชื้อขุนนางพ่อค้าวาณิชยอีกประการหนึ่ง ในจารนี้พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕ มีพระบรมราชานุญาตให้เล่นการพนันประเภทที่ ๑ คือน้ำเต้าขลุกลก ฯลฯ กันได้โดยมิต้องอนุญาตประเภทที่ ๒ เปนเชิงจารนี้ได้เป็นที่สนุกสนานของประชาชนพลเมืองตลอดมา และก็มิเป็นการแปลกประหลาดอะไรในการที่พนันเอาเงินกันเพราะในยุคนั้นจังหวัดพระนครเรายังมีโรงบ่อนแก้วไปอยู่ไม่น้อยกว่า ๑๐ แห่ง การจำเนียรต่อมาถึงรัชสมัยปัจจุบันคือเมื่อปี พ.ศ.2461 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ ทรงเห็นว่าสถานที่วัดเบญจะมบพิตรคับแคบไม่เหมาะกับกาลสมัยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ย้ายงานนี้ไปมีในพระราชวังสวนจิตรลดาเปนครั้งแรก และได้ขนานนามจารนี้กันว่าฤตุนาวหรือการสวนจิตรหรืองานสวนสราญรมย์ตามสถานที่

เมื่อการวัดเบญจะได้ถูกเปลี่ยนนามทั้งสถานที่เช่นนี้ก็เปนครมดาอยู่เองที่ความ
ประสงค์ของงานนี้ต้องเปลี่ยนไปตามกาล กล่าวคือเปนครมรีนเริงสำหรับประชาชนเปนคร
มที่มิขึ้นสำหรับเก็บเงินบำรุงอะไรอย่าง ๑ ตามแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

[...]

แท้จริงการดูหนาวเปนครมที่ควรมีอย่างยิ่ง เพราะเปนครมที่นานมีที่ปีมีหน เปนคร
มที่สมควรที่มหาชนจะได้หย่อนใจ แต่อย่างไรก็ดีวิธีเอาการพนันเข้าไปแทรกด้วยนั้นเรา
ไม่เห็นพ้องด้วยเพราะการพนันใครๆก็ยอมทราบว่ามีไม่ใช้เกมที่หย่อนใจหรือนำความเริน
เริงมาสู่ผู้ไปในงานนี้ ตรงกันข้าม ผู้ไปกลับได้รับทุกข์และเดือดร้อนตามๆกัน บางคนถึงกับ
ต้องกู้หนี้ยืมสิน ขายจำนำจำจองทรัพย์สินสมบัติจนสิ้นเนื้อประดาตัวบุตรภรรยาได้รับทุกข์
เวทนาแสนสาหัส ผลแห่งการดูหนาวซึ่งหวังจะได้รับความบรรเทากลับได้รับความทุกข์
ความเดือดร้อน

(กรรมกร, 2466: 258)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเสนอความเป็นมาของงานวัดเบญจมพิตรที่มีมาแต่ครั้ง
สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งแปรมาเป็นงานสวนจิตรลดาในสมัยรัชกาลที่ 6 งานดังกล่าวในอดีตมีการจัดให้เล่น
การพนัน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ผิดเนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีกฎหมายห้ามเล่นพนัน แต่ใน
รัชกาลปัจจุบันยังคงจัดงานดังกล่าว โดยมีกิจกรรมเล่นพนันในงานด้วย ซึ่งผู้เขียนไม่เห็นด้วย
เนื่องจากการพนันไม่ใช่กิจกรรมเรินเริง หากแต่ทำให้ผู้เล่นเดือดร้อน บางคนได้รับความทุกข์ถึงกับต้อง
กู้ยืมเงิน

ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องยาเสพติดมักเป็นปัญหาเรื่องฝิ่น เช่น บทความเรื่อง
“ยาเสพติดให้โทษ ฝิ่น” ใน *สยามราชฎร* ฉบับวันอังคารที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อ
ผู้เขียน

อารยะประเทศทั้งหลายได้สนใจเรื่องยาเสพติดให้โทษอยู่ไม่น้อย ในที่ประชุม
นานาชาติสมาคมได้ยกขึ้นเป็นปัญหา เพื่อหารือกันถึงทางและอุบายที่จะกำจัดยาเสพติด
ให้โทษให้น้อยลงทุกทีจนเหลือแต่พอเปนยาบำบัดโรคเท่านั้น แต่ยาเสพติดให้โทษที่
สมาคมชาติเอาใจใส่ที่จะกำจัดมากกว่าอย่างอื่นนั่นก็คือ ยาจำพวก(เลือน), ฝิ่นและ
เกลือหรือต่างของมันที่มีฤทธิ์อย่างแรงเช่น(เลือน)แลมอฟินเปนต้น เมื่ออารยะประเทศจะ
มักกะมันทำกันจริงๆเช่นนี้เชื่อว่าคงจะบรรลุถึงซึ่งความสำเร็จได้สักวันหนึ่ง

...ประเทศสยาม (ครั้งรัชกาลที่ ๓) ก็หาทางป้องกันฝิ่นอย่างแข็งแรง แต่ฝิ่นก็
สงบไปได้เล็กน้อย หาได้สูญไปอย่างสำเร็จเด็ดขาดไม่ จนบัดนี้ซึ่งอยู่ในความพยายามของ
รัฐบาลที่จะลดให้น้อยลง ก็ยังมีฝิ่นอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง...

(สยามราชฎร, 2465: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผืนเป็นยาเสพติดให้โทษที่สมาคมนานาชาติพยายามกำจัดเพราะมีฤทธิ์แรง รัฐบาลสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 พยายามหาทางป้องกันผืนไม่ให้แพร่หลายในสังคม กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ผืนก็ยังคงแพร่หลายอยู่ในสังคม ผืนจึงเป็นยาเสพติดที่ยังคงสร้างปัญหาให้ทั้งสยามและนานาชาติ

4.1.3.4 คนจีนในสังคมไทย

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนจีนในไทยมีจำนวน 52 เรื่อง เนื้อหาส่วนใหญ่จะนำเสนอว่าคนจีนเป็นปัญหาหรือเป็นภัยกับสังคมไทย คนจีนในไทยถูกดูถูก ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับพระราชนิพนธ์จำนวนหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น *ยิวแห่งบูรพาทิศเมืองไทยจงตื่นเถิด* หรือบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ นำเสนอว่าคนจีนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและฉลาดเจ้าเล่ห์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนหนึ่ง เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย” ของกรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ (2524: 76-86) นำเสนอว่าคนจีนเป็นกลุ่มที่ก่อปัญหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 77,80) ทั้งยังมีความเป็นชาตินิยมอย่างรุนแรง ไม่ได้รักสยามอย่างแท้จริง หรือในวิทยานิพนธ์เรื่อง “พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ” ของอัญชลี ภูษะกา (2553: 293-306) นำเสนอพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ *วิวาทพระสมุทร หัวใจนักรบเมืองไทยจงตื่นเถิด* และ *ยิวแห่งบูรพาทิศ* พระราชนิพนธ์เหล่านี้เตือนภัยให้คนไทยระวังคนจีนเนื่องจากคนจีนไม่ได้รักชาติไทยอย่างแท้จริง และมักเป็นผู้ก่อความวุ่นวายในสังคม

ตัวอย่างบทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องคนจีนในสังคมไทย เช่น เรื่อง “จีนกับไทย” ใน *มังกรแดง* “จีนกับสยาม” ใน *มังกรแดง* “จีนกับคนต่างประเทศในสยาม” ใน *มังกรแดง* “นายฮุยไม่ใช่จีน” ใน *มังกรแดง* ทั้ง 3 เรื่องข้างต้นไม่ระบุวันที่และผู้เขียน “สยามราษฎร์_กุ” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ สำเหร่ “ปั้นหัวพลเมือง” ใน *แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ นายอัณณะ “อย่าติบุตรจีน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ลักเล็กขโมยน้อย” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ลอบทำร้ายกันไม่สร้างเลย” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2463 ผู้เขียน คือ ป.น. “เรื่องอึ้งย้ง” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อึ้งย้งคืออะไร?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 26 ตุลาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ใครเป็นคนสอน? และเพื่อประโยชน์อันใด?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 15 เมษายน

พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความปรารถนาดีต่อชาติและบ้านเมือง” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “คนร้ายกำลังชุม” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 18 กันยายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สยามราษฎร์กับชาวเมืองจีน” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความกำเริบของอั้งยี่” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สำเนียงบอกภาษา” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันเสาร์ที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สิ่งที่ควรระวัง” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ไม่ควรจะร้อนตัว การอาชีพของเจ๊ก” ในดุสิตสมัย ฉบับ 134 วันศุกร์ที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ สเดาโน... “ความชั่วร้ายของพวกจีนโดยมาก” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ตอบจีนโนเรื่องเงินหรือเจ๊ก” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2464 “เรื่องเจ๊กดำไทย” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เจ๊กกำเริบใหญ่แล้ว” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ตัวอย่างบทความวิพากษ์ที่นำเสนอเนื้อหาคนจีนก่อความวุ่นวายในสังคมไทย เช่น บทความเรื่อง “ความกำเริบของพวกอั้งยี่” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 7 กันยายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

ตามที่มีคนโดยมากพากันกล่าวว่าพวกจีนอั้งยี่ได้พากันก่อการกำเริบตลอดทั่วไปทุกหนทุกแห่งในปัจจุบันนี้นั้น ถ้าจะฟังดูแต่เผินๆแล้วบางทีก็อาจทำให้คิดเห็นไปว่า เจ้านาที่แพนบกปกครองหมดความสามารถที่จะคิดปราบปรามพวกเหล่าจีนอั้งยี่นั้นให้ราบคาบลงไปได้...

[...]

การที่พวกจีนคณะอั้งยี่กล้าบังอาจประพฤติขัดขึ้นต่ออำนาจกฎหมายและระเบียบการปกครองของประเทศในปัจจุบันนี้นั้นก็เนื่องมาจากความอดทนช่วยเหลือของพวกคนไทยบางคนดังกล่าวแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเจ้านาที่แพนบกปกครองใคร่จะปราบปรามพวกจีนคณะอั้งยี่ให้ราบคาบลงจริงๆก็ควรพยายามสืบเสาะหาเบาะแสปราบพวกคนไทยบางคนที่เป็นรากเง่าช่วยสนับสนุนพวกคนจีนคณะอั้งยี่เสียด้วย...

(สยามราษฎร์, 2464: 3)

กลุ่มอั้งยี่ อั้งยี่เป็นสมาคมลับของคนจีน ในแผ่นดินจีนมีกลุ่มเหล่านี้ก่อตั้งเป็นสมาคมที่สนับสนุนราชวงศ์หมิงและต่อต้านราชวงศ์ชิง (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2524: 14) ในสังคมไทยอั้งยี่มีความเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกระทั่งสลายตัวในปลาย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2524: 5) อังยีมีผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในด้านสังคมวัฒนธรรมนั้น อังยีก่อจลาจลทำให้สังคมไทยไม่สงบสุข

ตัวอย่างข้างต้น การก่อกำเริบของกลุ่มอังยีได้สร้างปัญหาให้กับพลเมืองในไทยเป็นอย่างมากแต่รัฐบาลไม่สามารถปราบปรามกลุ่มดังกล่าวได้ จะเห็นว่าสาเหตุที่รัฐบาลไม่สามารถปราบปรามกลุ่มอังยีได้ราบคาบเนื่องจากมีคนไทยบางคนให้ความช่วยเหลือ แม้ผู้เขียนไม่ได้ระบุชื่อหรือคาดคะเนว่าเป็นคนกลุ่มใดที่ช่วยเหลืออังยี แต่พอจะอนุมานได้ว่าอาจเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยเนื่องจากเป็นชนชั้นที่มีอำนาจ มีอิทธิพลในสังคม และมีกำลังทรัพย์มากซึ่งอาจเพียงพอที่จะสนับสนุนสมาคมอังยีให้ก่อการกำเริบต่อไป

นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาที่น่าเสนอเกี่ยวกับคนจีนในด้านอื่นเพื่อไม่ให้คนไทยหรือคนชาติอื่นเข้าใจคนจีนในทางไม่ดี เช่น บทความเรื่อง “จีนกับคนต่างประเทศในสยาม” ใน*มังกรแดง* ไม้ระบุงวันที่และผู้เขียน

พูดถึงเงินๆทองๆแล้ว คนจีนโดยมากมักจะได้รับความติเตียน และถูกเหยียดมากกว่าชาติใดๆทั้งหมด ถึงแม้คนจีนจะได้เงินมาโดยชอบด้วยธรรมตามนิยมก็ดี เรื่องนี้แหละ ถ้าจะคิดเสียให้รอบคอบ หรืออย่างที่เรียกว่าพูดให้ถึงกระดูกแล้ว คนจีนก็จะมีข้อแก้ตัวหรือหาคำตอบได้อย่างงามๆซึ่งมีเหตุผลเพียงพอคือข้อแก้ตัวอย่างยุติธรรม แต่เรื่องตามจริงอันคนจีนควรจะได้รับนั้นมักจะได้ถูกตัดสินเสียอย่างเฉินๆ ซึ่งเกิดจากอุปาทานแห่งความเข้าใจผิด หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของความจริงแท้โดยความเสมอภาคในสภาพแห่งผู้ที่เอากำเนิดเป็นปรกตินุชย์ธรรม

[...]
CHULALONGKORN UNIVERSITY

...คนจีน...รับจ้างทำมาหากินกว่าจะได้แต่ละบาทเลือดตาแทบกระเด็น...(เลื่อน) อู่อ่าห์เก็บหอมรอบริบส่งไปสู่ครอบครัวอันได้รับความอึดคั่งอยู่ทางโน้น มนุษย์นาๆชาติ เห็นว่าเงินกลับเป็นคนมีนิสัยไม่ดีไปได้...

(มังกรแดง, ม.ป.ป.: 7)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนตัดพ้อว่าคนจีนในไทยมักถูกตำหนิติเตียนอย่างไม่ยุติธรรม โดยเฉพาะเรื่องเงิน ทั้งที่คนจีนหาเงินอย่างสุจริตและชอบธรรม อีกทั้งยังตั้งใจรับจ้าง หาเงินด้วยความยากลำบาก แต่คนจีนกลับถูกมองว่านิสัยไม่ดี การที่ผู้เขียนตัดพ้อเพื่อต้องการแสดงอารมณ์ความรู้สึกให้เห็นว่าคนจีนไม่ควรถูกตำหนิรุนแรงหรือถูกมองในแง่ลบขนาดนั้น

4.1.3.5 เนื้อหาเกี่ยวกับสตรีไทย

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีไทยมีจำนวน 50 เรื่อง ซึ่งมีทั้งเรื่องด้านไม่ดีของผู้หญิง และการนำเสนอในมุมที่ต้องการให้รัฐบาลใส่ใจสถานภาพของสตรี และสนับสนุนหรือผลักดันสตรีให้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น

อนึ่ง เมื่อพิจารณาบริบทเกี่ยวกับสตรีในสังคมไทย พบว่างานวิจัยด้านมานุษยวิทยา ส่วนหนึ่งอาจทำให้เห็นร่องรอยสถานภาพของสตรีไทยในอดีต กล่าวคือ ในสังคมโบราณที่เชื่อและนับถือภูตผีปีศาจจะให้ความสำคัญกับสตรี เนื่องจากสตรีสัมพันธ์กับการทำพิธีกรรม และเป็นสัญลักษณ์ของผู้ให้กำเนิดหรือความอุดมสมบูรณ์ (พรเพ็ญ ฮันตระกูล, 2546: 249) ขณะที่หากกล่าวถึงสังคมเมืองและในบริบทสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่า สถานภาพของสตรีเป็นรองผู้ชาย ผู้หญิงไม่มีอิสระในตนเอง แม้จะมีการชำระกฎหมายตราสามดวงในสมัยรัชกาลที่ 1 แต่สถานภาพของสตรียังคงไม่แตกต่างจากสมัยอยุธยาคือวัยเยาว์อยู่ในความคุ้มครองของพ่อแม่ หากแต่งงานก็อยู่ใต้อำนาจของสามีหรือบุตร (ลำพรรณ น่วมบุญลือ, 2519: 210) อีกนัยคือสตรีได้รับการปลูกฝังให้เป็นลูกที่ดี รู้จักวางตัว และรักนวลสงวนตัว เป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี และเป็นแม่ที่ดี (ปราณี สุรสิทธิ์, 2527: 39-169) ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยึดหยุ่นโดยให้สิทธิเสรีภาพกับสตรีมากขึ้น กล่าวคือ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชการฝ่ายในกราบบังคมลาไปแต่งงานใหม่ได้ (ลำพรรณ น่วมบุญลือ, 2519: 211; สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551: 85)

อย่างไรก็ตาม สมัยดังกล่าวผู้หญิงยังคงมีบทบาทหน้าที่ไม่กี่ประการ คือ เป็นแม่ เมีย และลูกที่ดี และเก่งในทางการบ้านการเรือน นอกจากนี้ แม่สมัยรัชกาลที่ 4 จะเริ่มมีค่านิยม “ผัวเดียวเมียเดียว” ที่มีชนชั้นนารีเผยแพร่ในไทยผ่านหนังสือพิมพ์และคำสอนทางศาสนาคริสต์ขณะนั้น แต่พบว่ายังมีผู้คัดค้านและเห็นว่าค่านิยม “ผัวเดียวหลายเมีย” เป็นสิ่งที่ต้องมี เช่น ทศนะของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ที่ได้แย้งระบบ “ผัวเดียวเมียเดียว” เนื่องจากเห็นว่าเป็นเพราะธรรมชาติของชายและหญิงต่างกัน ผู้หญิงมีราคะจริตสามารถระทำการใดได้โดยไม่ยั้งคิด ขณะที่ผู้ชายมีความอดกลั้นมากกว่า ผู้หญิงจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชายจึงทำให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน เพราะมีความอดกลั้นไม่ทำร้ายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Reynolds, 1977 ใน สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551: 82)

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสยามเข้าสู่ยุคปฏิรูปประเทศและกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ คุณสมบัติของสตรีเปลี่ยนแปลงไปจากแบบจารีต คือ เป็นแม่ที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร เป็นเมียที่ปรนนิบัติสามี รวมทั้งดูแลบ้านเรือน เป็นความคาดหวังให้สตรีสามารถเป็นเมียในฐานะ “เพื่อนคู่คิด” แม่ในฐานะครูคนแรกและแม่เรือนผู้รอบรู้ในเรื่องการรับแขก เรื่องสุขภาพอนามัย และการควบคุม

รายรับรายจ่ายของครอบครัว (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535: 53-38) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่ เพื่อให้ผู้หญิงทัดเทียมผู้ชาย เนื่องจากรัฐสมัยใหม่ยังคงมุ่งผลิตผู้หญิงภายใต้กรอบจารีตเพียงแต่ปรับ สถานภาพสตรีในฐานะแม่ เมีย และแม่เรือนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าในอดีต (สุขสรรค์ แดงภักดี, 2538: 8) กล่าวคือ สตรีไม่เพียงแต่จะต้องเก่งการบ้านการเรือน แต่สตรียุคใหม่ต้องมีความรู้ด้วย คุณลักษณะของสตรีดังกล่าว แม้แต่ผู้เขียนที่มีหัวก้าวหน้าในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น เทียนวรรณ ก็มี ความเห็นว่าผู้หญิงควรมีบทบาทสนับสนุนงานของผู้ชาย ไม่ได้มองว่าผู้หญิงต้องเท่าเทียมผู้ชาย เช่น บทความเรื่อง “ว่าด้วยผู้หญิงทำการงานเท่าแก่ผู้ชาย” ใน*ตุลวิภาคพจนกิจ*

....ขอเชิญปลุกความเห็นความเข้าใจเสียใหม่ ตามที่เราเรียกว่า นางแก้วของ บรมจักรพิตราราชานั้นเกิด แลขอให้ท่านทั้งหลายจงตรวจดูคุณธรรมเครื่องประดับกาย ใจของนางแก้วนั้นว่าจะมีไฉนโยโลกย์ทั้งหลายจึงได้นิยมยินดีว่าประเสริฐพากันต้อง ประสงค์นัก ร้องหาบรมจักรเพื่อให้มีให้เกิดขึ้นในโลกย์

เราจะรับชี้แจงข้อเดียวว่า เพราะนางแก้วนั้นเกิดสำหรับผู้มีบุญบรมจักรพิตร มี พระศิริโฉมแลมารยาตอันงามดีหาที่ติมิได้ มีพระกะมลสันดานอัทยาไสยสุจริตซึ่งตรง สุภาพ รอบรู้ราชกิจน้อยใหญ่เท่าแก่บรมกระษัตริย์ แลล่วงรู้ในพระราชอัทยาไสยแก่พระ ราชสามี บางเวลาก็ได้ทรงตักเตือนพระราชภักศดาในราชกิจการบ้านเมือง ทั้งคอยเอาพระ ไทยใส่ช่วยพระภักศดาระวังราชประเพณีธรรมเนียมทั้งฝ่ายในฝ่ายหน้า ย่อมทรงคุณธรรม อันประเสริฐ เปนประโยชน์แก่ราชการบ้านเมืองแลราษฎร ทั่วไปในพระราชอาณาจักร

(*ตุลวิภาคพจนกิจ*, 2449: 6: 1622-1623)

ไตรภูมิพระร่วง เสนอภาพของนางแก้วในฐานะสตรีที่มีรูปลักษณะงดงามและปรนนิบัติ ดูแลพระจักรพรรดิราช ขณะที่*ตุลวิภาคพจนกิจ* จะเพิ่มเติมและเน้นย้ำบทบาทหน้าที่ของนางแก้วซึ่ง ต้องคอยช่วยเหลือเคียงข้างพระราชสวามีในการดูแลราชกิจ นางแก้วในบริบทสมัยรัชกาลที่ 5 จึงไม่ใช่ เพียงสตรีที่มีรูปงามและปรนนิบัติสามี หากแต่ต้องรอบรู้และสร้างประโยชน์ให้กับบ้านเมืองได้ด้วย

คุณสมบัติดังกล่าวของสตรียังสืบเนื่องมาจกสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าสตรีไทยควรมีคุณสมบัติ ได้แก่ มีกริยามารยาทเรียบร้อย ระมัดระวัง ชื่อเสียงเกียรติยศของตน ดูแลกิจการบ้านเรือนไม่ให้เกิดพร่อง เก่งในด้านการครัว รู้จักแต่งกายพองาม ไม่มากเกินไป เป็นผู้มีการศึกษา คือ รู้หนังสือเพื่อพัฒนาตนเอง ขวนขวายหาความรู้รอบตัว เป็นคน ทันโลก ทันเหตุการณ์ ฝึกฝนตนเองให้มีสติปัญญาและไหวพริบ (กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 175)

จากบริบทข้างต้นส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิง กล่าวคือ มีการนำเสนอด้านไม่ดีของผู้หญิงเพื่อให้เห็นว่าเหตุใดรัฐบาลไม่ควรสนับสนุนผู้หญิง รวมทั้งมีการถกเถียงเรื่องสิทธิสตรี ดังมีบทความวิพากษ์ที่นำเสนอเรื่องผู้หญิง เช่น “เรื่องหญิงสยาม” ใน*สยามวิโร* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “มิจฉาชีพที่เราควรระวัง” ใน*มอญิงโปสต์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ เวทะคุ “การปราบหญิงนครโสเภณีอย่างใหม่” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2466 “นครโสเภณี_ระบาทว์” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สิทธิของสตรีสยาม” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ ทองเจือ “แย้งถ้อย “ทองเจือ” ในเรื่องสิทธิของสตรีสยาม” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ ลุงสิ่ง กรรมกร “หว่านพืชต้องหวังผล” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 19 มกราคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ คณะสตรีสยาม “สมาคมสตรีสยาม” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 12 เมษายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ภัยของหญิงสาว” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ เขียม “มารยาสภาพ” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ จาคา “จริงหรือหญิงสบายกว่าชาย?” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2462 ผู้เขียน คือ ผดุง “หญิงสาวต้องเสียคนด้วยเหตุใด?” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กันยายน พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สมัยอันเปลี่ยนแปลง” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ปัญหาเรื่องการจดทะเบียนภรรยา เหตุผลอันพึงควรดำรง ความเสื่อมศักดิ์ของสตรีในเมืองไทย” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “? เรื่องขำๆ ฟังนวลๆ” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ธรรมเนียมอันน่าอาย!” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.246 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “พิเคราะห์เบญจศีล” ใน*ธง* ฉบับวันพุธที่ 7 มกราคม พ.ศ.2456 ผู้เขียน คือ หญิงกลาง “เนื่องจากเรื่องเบญจศีล” ใน*ธง* ฉบับวันศุกร์ที่ 16 มกราคม พ.ศ.2456 ผู้เขียน คือ ณ ชมพูทวีป “สตรีออกศึก” ใน*ธง* ฉบับวันศุกร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456 ผู้เขียน คือ ส.ย. พร ประเสริฐ “การแต่งกายของสตรีไทย” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “รัฐบาลไทยควรคำนึงถึงฐานะของสตรีหรือไม่?” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ตัวอย่างบทความวิพากษ์ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีในด้านไม่ดี เช่น บทความเรื่อง “เรื่องเขวๆของสตรีไทย” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

...สตรีที่ได้รับการศึกษาวิทยาการมาแล้วจากสถานศึกษาต่างๆมีวิชาแพทย์ผดุงครรภ์ วิชาพยาบาล วิชาครู แลวิชาเย็บปักถักร้อย เป็นต้น วิชาเหล่านี้ทุกๆปีมีนักเรียนสตรีของเราตามโรงเรียนต่างๆได้สอบไล่สำเร็จหลักสูตรออกมาปีละหลายคน แต่น่าประหลาดใจที่สตรีเหล่านั้นหลบลี้หนีหายไปเสีย มิได้แสดงตนแลนำวิชาความรู้ออกมาทำประโยชน์ให้แก่มหาชาติอย่างไรเลย...สตรีจำพวกที่มีความรู้ดังกล่าวนี้เองมาบำเพ็ญตัวเป็นครูทำแบบอย่างการแต่งกายต่างๆให้ปรากฏแก่บรรดาสตรีร่วมชาติของเรา เมื่อจับตัวได้ว่าสตรีจำพวกมีความรู้เป็นผู้เสื่อมให้สตรีทั้งปวงหมดเปลืองพลอยเพื่อฟุ้งไปด้วยจนฉิบหาย...ถ้าสตรีไทยทั้งหลายพากันหวนระลึกอยู่ในข้อนี้เสมอแล้ว เชื่อว่าความเจริญของเราจะไม่มีการถอยหลังเข้าคลองเลย และจะได้ชื่อว่าสตรีก็เป็นส่วนใหญในการที่ช่วยพยุ่งให้ชาติแลประเทศเจริญด้วยเหมือนกัน

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้หญิงที่มีการศึกษามากไม่ใช้ความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาหางานทำ แต่ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ควรดูเป็นแบบอย่าง ทำให้ผู้หญิงหลายคนเลียนแบบ

ตัวอย่างที่น่าเสนอให้รัฐบาลปราบปรามช่องหรือสิ่งอับมงคลเพื่อช่วยเหลือผู้หญิง เช่น บทความเรื่อง “หญิงสาวต้องเสียคนด้วยเหตุใด?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กันยายน พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

หนังสือพิมพ์บางฉบับเคยกล่าวมาแล้วถึงการที่หญิงสาวต้องเสียคนในทางความประพฤติอันผิดจากสัมมาอาชีวะ ก็ด้วยความกระทำของมนุษย์บางจำพวกที่แอบแฝงอาศัยอยู่ด้วยอาการทำเช่นนั้น แลหากจะเคยปรากฏว่ามนุษย์จำพวกนี้ต้องถูกลงทัณฑ์กรรมเป็นแบบอย่างมาแล้วก็มีเป็นเหตุพอรังงับดับความฮึกเหิมหรือเลิกละสละความประพฤติ นั้นให้เสื่อมทรามลง ตรงข้ามกลับเกิดแผ่สร้างมากหลายขึ้นทุกที เสมอเหมือนจะแข่งขันกับความรุ่งเรืองของประเทศบ้านเมือง

ไม่ต้องสงสัยเลย ความอับมงคลเกิดขึ้นแพร่หลายดังนี้ ก็เนื่องด้วยการปราบปรามมิได้กระทำให้จริงจัง...

[...]

หญิงสาวโดยมากที่ต้องเสียคนจนยอมตนให้เป็นสินค้าของมนุษย์จำพวกนี้ ก็โดยหลงเชื่อลึนลมที่มันปั่นขึ้นด้วยเล่ห์เหลี่ยมอุบายยอกย้อน หรืออุบัติให้เห็นว่าวิถีที่จะเดินต่อไปเบื้องหน้านั้น บริบูรณ์ไปด้วยโภคทรัพย์อันพึงปรารถนา หาได้สำนึกถึงการที่ตนจะต้องเสียความเป็นมนุษย์ไม่ แลเมื่อสำนึกได้สีกก็เปนอันช้าเกินกว่าจะกลับตนเสียแล้วดังนี้

[...]

...เพราะฉะนั้นจึงขอเสนอเรื่องนี้ต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจฯ เพื่อจะได้เร่งดำริห์ทำการระงับปราบปรามบำบัดสิ่งอันเป็นอับมงคลนั้นเสีย แลก็เพื่อประโยชน์แก่ความรุ่งเรืองของบ้านเมืองดังกล่าวมาแล้วนั้น

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2463: 4)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเสนอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปราบปรามช่องโสเภณีให้ราบคาบเพื่อไม่ให้หญิงสาวต้องถูกเจ้าของช่องหลอกลวงให้ขายตัว ประเด็นดังกล่าว จะเห็นว่าผู้หญิงถูกปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ บทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งจึงต้องการให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐคุ้มครองสิทธิสตรีให้ดีกว่านี้

4.1.3.6 เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา

หากเทียบกับบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยพบว่าบทความวิพากษ์ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนามีจำนวนน้อย ทั้งที่ก่อนหน้านี้ประเด็นเรื่องศาสนานับเป็นเรื่องสำคัญที่มีการถกในหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ของมิชชันนารี โดยพบบทความด้านดังกล่าวจำนวน 15 เรื่อง ทั้งนี้ การที่สมัยรัชกาลที่ 6 มีปรากฏบทความวิพากษ์ศาสนาเป็นจำนวนน้อยนั้นน่าจะเนื่องมาจากศาสนาคริสต์อาจไม่ได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากเหมือนในอดีต มิชชันนารีไม่ได้มุ่งเผยแพร่ศาสนาอย่างเข้มข้นเหมือนที่ผ่านมา

อนึ่ง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในด้านการสงฆ์ คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ทรงสนับสนุนให้พุทธศาสนาเป็นหนึ่งเดียวกับชาติซึ่งเป็นการสนองต่อพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น จัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐ การจัดระบบการศึกษาของรัฐที่แต่เดิมเป็นหน้าที่ของสงฆ์ หรือเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีบทบาทในสังคมไทย ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างวัดกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ตลอดจนทำให้การตีความพุทธศาสนา อุดมคติทางพุทธศาสนา และการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของพระสงฆ์ถูกลดบทบาทเป็นเพียง “เจ้าหน้าที่รัฐ” ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2547: 169)

บริบทดังกล่าวส่งผลต่อเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนาในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ เช่น “ศาสนากับพลเมือง” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2468 (ต้นฉบับเลือนมองเห็นชื่อผู้เขียนไม่ชัด) “สงครามปากกา เรื่องศาสนากับจรรยา” ใน*แหลมทอง* ฉบับวันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ พานจันทร์ “ภิกษุเพนหม่อทำเสน่ห์ยาแฝดอาถรรพณ์” ใน*มอญโปสถ์* ฉบับวันศุกร์ที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ “ทำไม? คนไทยจึงไม่ชอบไปวัด!” ใน*มอญโปสต์* ฉบับวันเสาร์ที่ 13 กันยายน พ.ศ.2467 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กรมธรรมการกับพุทธศาสนิกชน” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 8 กันยายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เกี่ยวแก่การศาสนา” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรบำรุงพระพุทธศาสนา” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 29 เมษายน ร.ศ.130 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ใครขลังกันแน่” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “อย่าถือคนบ้า” ใน*กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2456 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สงฆ์สมบัติ” ใน*กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความขลังของจีนโน” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “พระสงฆ์มีประโยชน์กับบ้านเมืองอย่างไร” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันอังคารที่ 4 เมษายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ศรีเสวต เป็นต้น

ตัวอย่างเนื้อหาที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ เช่น บทความเรื่อง “ภิกษุเพนหม่อทำเสนห์ยาแฝดอาถรรพณ์” ใน*มอญโปสต์* ฉบับวันศุกร์ที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2467 ผู้เขียน คือ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

ด้วยมีข่าวว่า มีภิกษุตั้งตนเพนหม่อทำเสนห์ยาแฝดให้คฤหัสถ์ทำแก่บุคคลตามประสงค์ของเขา การทำเสนห์ยาแฝดหรืออาถรรพณ์จะเพนไปได้จริงหรือไม่ก็ตาม แต่ภิกษุผู้ทำไม่ควรทำอย่างยิ่ง เพราะการทำเช่นนั้นให้แก่ผู้ใด ผู้นั้นหาได้ประพตีสัจจิตไม่ มุ่งแต่จะประพตีสัจจิตถ่ายเดียว แต่มีความประสงค์จะให้แลเห็นว่าประพตีสัจจิตจึงต้องหาผู้รู้ทำเสนห์ยาแฝดแก่ผู้ที่ตั้งตนประสงค์จะให้หลงเชื่อว่าเป็นคนดีหรือแก่ล้งจะให้ผู้ใดผู้หนึ่งถึงความพินาศฯ ถ้าบุคคลประพตีสัจจิตเป็นปรกติแล้ว หาต้องการผู้รู้ทำเสนห์ยาแฝดให้ใครๆหลงไม่

ภิกษุผู้มีศีลเพนที่รัก ย่อมเห็นโทษในเรื่องนี้ไม่กล้าทำเลย ส่วนภิกษุผู้มีความปรารถนาเพนบาปอยากได้ลาภได้ยศความสรรเสริญให้คนนับหน้าถือตา จึงกล้าทำเช่นนั้น เมื่อภิกษุทำเช่นนั้น คนโง่เขลา ย่อมนิยมนับถือมาก โดยเข้าใจว่าเป็นผู้มีศีล อำนาจทำได้ขลังยิ่งกว่าคฤหัสถ์ทำ ส่วนผู้มีปัญญาทราบชัดซึ่งความเป็นไปของภิกษุผู้ตั้งตนเพนหม่อทำเสนห์ยาแฝดแล้ว ไม่นับถือทีเดียว

(*มอญโปสต์*, 2467: 1)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าภิกษุมีบทบาทหน้าที่ที่ไม่เหมาะสม คือ การทำเสนห์ให้กับคนทั่วไป ซึ่งไม่ใช่กิจของสงฆ์ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยจึงตำหนิภิกษุที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น อีกทั้งยังเตือนสติผู้ที่หลงไปทำเสนห์ด้วยว่าไม่ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องไม่ดีเช่นนั้น

4.1.3.7 เนื้อหาเกี่ยวกับการบันเทิงแบบใหม่

เนื้อหาเกี่ยวกับการบันเทิงสมัยใหม่ คือ เรื่องภาพยนตร์ ซึ่งจำนวน 9 เรื่อง เนื้อหาในบทความวิพากษ์ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องการฉายภาพยนตร์เพื่อแสดงความศิวิไลซ์ให้สยาม และเรื่องการเซนเซอร์ภาพยนตร์ที่ไม่เหมาะสมกับคนไทย

ภาพยนตร์มีปรากฏฉายสู่สาธารณชนเป็นครั้งแรกในโลกเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2438 ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ผู้ที่ริเริ่มสร้างภาพยนตร์ คือ ออگุส และหลุยส์ ลูมิแอร์ (Auguste and Louis Lumière) (ณัฐสิทธิ์ ขจายศรสิทธิ์, 2563: 1) ส่วนการภาพยนตร์ในไทยเริ่มต้นเมื่อ นาย เอส.จี.มาร์คอฟสกี (S.G. Marchovsky) กับคณะชาวปารีส นำภาพยนตร์มาฉายในไทยครั้งแรก เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2440 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในหนังสือพิมพ์ *บางกอกไทม์* (Bangkok Times) ฉบับวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2440 (สมชาติ บางแจ้ง, 2533: 7) จากนั้นมีคณะภาพยนตร์จากต่างประเทศเดินทางเข้ามาในสยามมากขึ้น กระทั่ง พ.ศ.2447 คณะฉายภาพยนตร์จากญี่ปุ่นได้เข้ามาฉายภาพยนตร์ในสยาม หลังจากนั้นได้สร้างโรงภาพยนตร์ขึ้นแห่งแรกบริเวณเวียงวัดตึก (โตม สุขวงศ์, 2533: 5-6) อย่างไรก็ตาม ระยะเวลายังคงเป็นภาพยนตร์ต่างประเทศทั้งสิ้น กระทั่ง พ.ศ.2465 ในสมัยรัชกาลที่ 6 นับเป็นจุดกำเนิดของหนังไทย (ยงศักดิ์ วีระเมธีวงศ์, 2539: 2) มีการสร้างภาพยนตร์ไทยเรื่องแรก คือ นางสาวสุวรรณ ผู้สร้าง คือ นายเฮนรี เอ.แมคเรย์ (Henry A. MacRae) จากบริษัทยูนิเวอร์แซล หลังจากนั้นเป็นต้นมาได้มีคนไทยริเริ่มสร้างภาพยนตร์เอง และการภาพยนตร์ก็แพร่หลายในสังคมไทย

จากบริบทดังกล่าว ภาพยนตร์เป็นสื่อที่เพิ่งเข้ามาในสยาม การถกเถียงเกี่ยวกับสื่อประเภทนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางพอสมควร จะเห็นได้จากบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพยนตร์ เช่น “จะเผยความศิวิไลซ์แห่งชาติโดยวิธีถ่ายภาพยนตร์” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรงเรียนสำหรับเพาะคนร้าย” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ภาพยนตร์ให้โทษหรือไม่?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 12 เมษายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เซนเซอร์ภาพยนตร์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันศุกร์ที่ 28 กันยายน พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ ตรีศูล “กระทรวงศึกษาต้องเดินออกหน้า” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียน คือ ครูพุ่ม

ในที่นี้จะยกตัวอย่างเนื้อหาที่เกี่ยวกับการขอให้รัฐบาล เช่น บทความเรื่อง “จะเผยความศิวิไลซ์แห่งชาติโดยวิธีถ่ายภาพยนตร์” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

กรุงสยามเป็นประเทศที่โลกไม่มีใครรู้จักกว้างขวางเพียงไร ดูเหมือนจะเป็นข้อที่
ชาวเราทั้งหลายรู้จักกันดีอยู่ เหตุทั้งนี้คงเป็นด้วยกรุงสยามเป็นประเทศเล็กและไม่มีใครมีการ
เกี่ยวข้องกับต่างประเทศโดยทางใดๆก็ตามไปศาลเท่าใดนัก

ชาวในประเทศบางทวีป เช่นอเมริกาและยุโรป เป็นต้น เมื่อพูดถึงประเทศสยาม
แล้ว มักจะเข้าใจว่า เป็นโคลินหรือเมืองขึ้นของเขา และตั้งอยู่ในอินเดียหรือพม่า...

[...]

เพื่อที่จะแสดงให้เห็นโลกที่ห่างจากความรู้ด้วยเรื่องของกรุงสยาม ได้รู้ได้เห็นที่กรุง
สยามเป็นประเทศที่ยิ่งด้วยสันติสุขและรุ่งเรืองเทียมป่าไหล่กับเมืองต่างประเทศ (หรือดี
ยิ่งกว่า) นั้น บัดนี้มีข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประมุข
แห่งชาวไทยทั้งหลายจะได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือขึ้นเรื่อง ๑ เป็นทำนองนิยาย แล้ว
จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างชำนาญการถ่ายภาพยนตร์ชาวต่างประเทศ ซึ่ง
ในขณะนี้ได้เข้ามาพักอยู่ในกรุงเทพฯ จัดการถ่ายภาพต่างๆดำเนินเนื้อเรื่องตามบทพระ
ราชนิพนธ์นี้ต่อไป

...ภาพยนตร์เรื่องนี้จะมีชื่อว่า “อิโกลเด่นออฟสยาม” ส่วนภาพที่จะถ่าย
ประกอบเรื่อง, จะเป็นภาพพระราชสถานต่างๆ ภาพที่ทำการของรัฐบาล ภาพการ
คมนาคม มีการรถไฟฯ ภาพทางอากาศ ซึ่งจะมีการแสดงเครื่องบิน ภาพพระราชวัง
บางปิ่นฯลฯ ทุกภาพแลทุกอย่างที่ปรากฏในภาพยนตร์จะให้เป็นเครื่องวิเคราะห์ของ
ชาวต่างประเทศว่ากรุงสยามเป็นประเทศที่รุ่งเรืองเพียงใดและผิดกับความเข้าใจของเขา
แต่เดิมมาอย่างไร

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2465: 2)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้การสนับสนุนคณะของนายเฮนรี เอ.
แมคเรย์ (Henry A. MacRae) เข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ในสยาม นายแมคเรย์ประทับใจทัศนียภาพของ
สยาม จึงตัดสินใจถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับสยาม บทความข้างต้นนำเสนอให้เห็นว่าสยามใน
สมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงไม่เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ การถ่ายทำและเผยแพร่ภาพยนตร์เกี่ยวกับสยาม
จึงน่าจะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจที่ต่างประเทศมีต่อสยามได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับบทความของ
สยามราษฎร์ ที่แปลข้อความของลอร์ดนอร์ธคลีฟ ชาวอังกฤษ ซึ่งกล่าวชมเชยประเทศสยามลงใน
บางกอกไทม์ แม้ว่าลอร์ดนอร์ธคลีฟจะกล่าวถึงสยามว่าเป็นประเทศ “อันไกล” ซึ่งหมายถึงดินแดนที่
เขาไม่รู้จักกระทั่งได้มาพบด้วยตนเอง แต่ก็ชื่นชมและประทับใจสยามมาก เช่น “ข้าพเจ้าได้พบผู้ที่คง
แก่เรียนมีจำนวนเป็นอันมากในประเทศสยาม มากกว่าประเทศอื่น ๆ ทั้งหมดอันตั้งอยู่ในบูรพทิศซึ่ง
ข้าพเจ้าได้พบได้เคยไปมาแล้ว” “คนไทยเป็นผู้ที่มีนิสัยน่ารักใคร่นับถือแลเป็นผู้ที่กลมเกลียวกันดีมาก
น้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ที่เป้นแขกต่างเมือง...ไม่มีชาติใดในโลกที่จะกระทำได้เหมือนชาติไทย” (สยาม

ราชบุรุษ, 20 มีนาคม พ.ศ.2464: 3) จะเห็นว่าภาพยนตร์แนวสารคดีดังกล่าวได้นำเสนอประสบการณ์ให้กับชาวต่างชาติที่ไม่รู้จักสยามหรือยังไม่เคยเดินทางมาสยาม สะท้อนความคิดวิไลของประเทศ อีกทั้งยังสนับสนุนภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้ปกครองประเทศ ภาพยนตร์จึงไม่ใช่เพียงสื่อเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีนัยถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์และอำนาจของประเทศสยามด้วย

ส่วนเนื้อหาในด้านที่ผู้เขียนเห็นควรว่ารัฐบาลควรเซนเซอร์ภาพยนตร์ เช่น บทความเรื่อง “กระทรวงศึกษาควรต้องเดินออกหน้า” ใน *สยามราชบุรุษ* ฉบับวันจันทร์ที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2466 และฉบับวันอังคารที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2466 ตามลำดับ ผู้เขียน คือ ครูพุ่ม ความว่า

...แลการมหรศพที่เติกๆหนุ่มๆสาวๆที่นั่งก๊งก๊งนา เช่น หนังฝรั่งหรือที่เรียก “ภาพยนตร์” แลละครฝรั่ง ฯลฯ เหล่านี้ ก็ไม่สู้จะถูกอารมณ์ข้าพเจ้า อันที่จริงเคยดูหนังหนึ่งที่โรงหนังปีระกา...ข้าพเจ้าเคยพูดกับลูกหลานว่าดูหนังฝรั่ง (ภาพยนตร์) ก็เท่ากับงาคนธรรมดา กิริยาอาการก็ธรรมดา สู้มเสียงก็ไม่มี ไม่เห็นมันสนุกที่ตรงไหน จะสู้ดูละครรำของเราได้หรือ?...อันที่จริงข้าพเจ้าไม่อยากจะให้ลูกหลานข้าพเจ้าที่ยังเป็นเด็กๆดูหนังฝรั่งเลย เพราะรังเกียจที่เห็นมันเอาหนังเป็นครู เมื่อไปดูกลับมาแล้วเล่นกันตามประสาทารก สมมติเป็นตัวเจ้าทรัพย์บ้าง ตัวหัวหน้าผู้ร้ายสำคัญบ้าง สรวมนักกบักบ้าง แลเล่นอุตริทำนองหนุ่มสาวเกี้ยวพาราศีกันบ้าง ดูรำคาญตาเสียจริง แต่ครั้งห้ามปรามมันเข้า มันกลับเถียงเอาชนะ ยกครูโรงเรียนที่เป็นครูสอนหนังสือมันขึ้นเป็นบรรทัดฐานว่า แต่ครูโรงเรียนรัฐบาลที่รู้หลักธรรมจริยาอย่างประเสริฐ ท่านยังว่าภาพยนตร์เป็นของดี เป็นการมหรศพที่มหาชนนิยมทั่วโลก การดูภาพยนตร์นอกจากเป็นเครื่องบรรเทิงใจยังเป็นเครื่องประดับสติปัญญาช่วยการศึกษาให้ฟูขึ้นอีกด้วย...

ครั้งต่อมาเมื่อปลายเดือนก่อนนี้ ข้าพเจ้าได้ยืมชาวบ้านใกล้เรือนเคียงโจษกันหนาหูว่า รัฐบาลของเราจะทำการเซนเซอร์ภาพยนตร์นั้น...ข้าพเจ้าอ่านความเห็นเรื่องเซนเซอร์ภาพยนตร์ ของตรีศูลได้ความว่าภาพยนตร์บางตอนเป็นภัยแก่ประเทศ แปลว่าภาพยนตร์เรื่องโจรกรรมฆาฏกรรมแลเรื่องซู้สาว ซึ่งมีเล่ห์เหลี่ยมตลบดลด้วยประการทั้งปวงนั้น เป็นครูจูงใจผู้ดูที่ใจไม่ซื่อสัตย์สุจริตมันคงแลไม่รู้จักผิดชอบยึดถือเป็นแบบฉบับ...ข้าพเจ้าอ่านตลอดแล้วก็เห็นชอบด้วย...

(*สยามราชบุรุษ*, 2466: 3)

...ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าระหว่างที่ยังไม่มีการเซนเซอร์ภาพยนตร์ ๗๗๗ เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงสำหรับปลูกนิสัยพลเมืองให้เหมาะเพาเนิสสัยพลเมืองให้ชอบ หรือปลอบนักเรียนทั้งปวงให้เป็นพลเมืองดี ควรต้องออกข้อบังคับห้าม

นักเรียนทั้งในโรงเรียนหลวงโรงเรียนราษฎร์อย่าให้ดูภาพยนตร์ทุก ๆ เรื่องที่บรรดาที่อาจ
กระทำให้ผู้สูญเสียนิสัยความประพฤติเป็นอันขาด

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับการเซนเซอร์ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม
เนื่องจากอาจสร้างพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับเยาวชนได้ แม้ว่าครูโรงเรียนบางคนจะเห็นว่าภาพยนตร์เป็น
ของดี ผู้คนนิยมทั่วโลก รัฐบาลจึงควรเซนเซอร์ภาพยนตร์หรือหากยังไม่สามารถเซนเซอร์ภาพยนตร์ได้
ทันที อาจมีกฎบังคับไม่ให้นักเรียนดูภาพยนตร์

4.1.3.8 เนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุขมีจำนวน 18 เรื่อง ซึ่ง
ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในด้านดังกล่าว และการจัดการโรคระบาด

สมัยรัชกาลที่ 1 และสมัยรัชกาลที่ 2 คนไทยยังไม่รู้จักการแพทย์และสาธารณสุข
กระทั่งหมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) นำวิธีการแพทย์ของตะวันตกมารักษาโรคฝีดาษใน
สยาม (กระทรวงสาธารณสุข, 2525: 1) จึงทำให้การแพทย์สมัยใหม่เริ่มมีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น
ครั้น พ.ศ.2431 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 สยามมีโรงพยาบาลถาวรเกิดขึ้นครั้งแรก คือ โรงพยาบาล
ศิริราช หลังจากนั้นมีการก่อตั้งโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นหลายแห่ง (กระทรวงสาธารณสุข, 2525: 1) ใน
สมัยรัชกาลที่ 6 มีการปรับปรุงด้านการแพทย์และสาธารณสุข ทั้งยังมีการเรียนการสอนด้าน
การแพทย์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย อย่างไรก็ตาม การแพทย์และสาธารณสุขสมัยดังกล่าวมี
ความมุ่งหมายเพื่อป้องกันโรคและสร้างเสริมสุขภาพอนามัยให้ราษฎร ยังไม่เน้นการบำบัดโรค (กระทรวง
สาธารณสุข, 2525: 3) ซึ่งหมายความว่ารัฐยังไม่ได้สนับสนุนและผลิตแพทย์เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
อย่างเป็นทางการ แต่เน้นปลูกฝังให้ราษฎรเฝ้าระวังโรคและปฏิบัติตนให้ถูกสุขอนามัยมากกว่า

อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ทรงเป็นผู้ที่มีบทบาท
อย่างยิ่งในการวางรากฐานด้านการแพทย์และสาธารณสุขของไทยในยุคที่สยามกำลังปรับปรุงและ
พัฒนาประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐสมัยใหม่ พระองค์ทรงปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนทาง
การแพทย์ โดยทรงให้ความสำคัญกับการแพทย์สมัยใหม่มากขึ้น ทรงริเริ่มให้มีการสอนวิชาปรุงยาหรือ
เภสัชศาสตร์ (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 86-87) ทั้งยังทรงสร้างทัศนคติใหม่ต่ออาชีพแพทย์และพยาบาล
(สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 88-94) เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 6 การประกอบอาชีพด้านการแพทย์และ
สาธารณสุขยังไม่ได้ได้รับความนิยม มีความก้าวหน้าน้อยกว่าการเรียนด้านกฎหมายและทหาร (สุริรัตน์
สวัสดิ์, 2531: 90) ตลอดจนมีแนวพระดำริให้ความรู้แก่ประชาชน เช่น การออกหนังสือ จัด

นิทรรศการ หรือฉายภาพยนตร์ (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 57,103) โดยทรงเริ่มให้ความรู้ข้าราชการในกรมสาธารณสุข จากนั้นจึงเผยแพร่สู่ประชาชนรวมถึงส่งเสริมความรู้ด้านสาธารณสุขในโรงเรียนด้วย (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 105) สอดคล้องกับพระดำริในสมเด็จพระยาตำราพระราชานุภาพที่ทรงเห็นว่า แนวทางการป้องกันโรคระบาดสามารถป้องกันได้โดยให้ความรู้แก่ราษฎร เนื่องจากราษฎรส่วนมากยังไม่รู้จักวิธีป้องกันรักษาตัว เช่น ดื่มน้ำไม่สะอาด ไม่รักษาความสะอาด (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 57)

นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรยังทรงกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไปพิมพ์ในหนังสือแถลงการณ์สาธารณสุขเพื่อชักจูงให้ข้าราชการและประชาชนสนใจการสาธารณสุขมากขึ้น (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 104-105) ไม่เพียงแต่พระราชทานพระราชนิพนธ์ในหนังสือแถลงการณ์สาธารณสุข พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเล็งเห็นความสำคัญของกิจการดังกล่าว โดยเฉพาะทรงให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพร่างกายของชายหนุ่มที่เป็นทหารและเสือป่า ดังมีปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *ก้นป่วย* ซึ่งมีความมุ่งหมาย “เพนคำตักเตือนเพื่อนทหารและเสือป่าในทางระวังรักษาตัว เพื่อป้องกันมิให้ป่วยไข้ นั้นและเพนที่ตั้ง นอกจากนั้นก็มิบอกวิธีรักษาตัวบ้าง เท่าที่ทหารและเสือป่าจะทำได้เอง ในเมื่อหมอยังไม่มาหรือเมื่อยังไม่ไปหาหมอไม่ได้” (*ก้นป่วย*, 2456: ก) เช่น ทรงแนะนำให้อาบน้ำเพื่อรักษาความสะอาดร่างกาย ทำความสะอาดเสื้อผ้าอยู่เสมอ ทานอาหารที่มีประโยชน์ หรือคำแนะนำในการปฏิบัติตนหากมีอาการป่วย จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการส่งเสริมค่านิยมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพและความใส่ใจในสุขอนามัย

บริบทข้างต้นส่งผลต่อเนื้อหาด้านการแพทย์และสาธารณสุข แม้ว่ารัฐบาลจะให้ความสำคัญกับกิจการด้านการแพทย์และสาธารณสุข แต่พบว่ารัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญกับกิจการดังกล่าวเป็นลำดับแรก เนื่องจากรัฐบาลมุ่งให้ความรู้ผู้คนเพื่อให้รักษาตนเองแทนที่จะไปโรงพยาบาล เนื้อหาจึงมีทั้งส่วนที่ให้ความรู้เกี่ยวกับโรค และการเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนกิจการด้านการแพทย์และสาธารณสุข โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

ตัวอย่างบทความวิพากษ์เรื่องการแพทย์และสาธารณสุข เช่น เรื่อง “โรคติดต่อ” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรขยายได้หรือยัง?” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 “ไม่มีวันสิ้นทรากกรรมัง” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “จงช่วยกันกำจัดศัตรูสำคัญ” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2461 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรคภัยไข้เจ็บ” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2462 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “การแพทย์” ใน *จิน*

โนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 3 เมษายน พ.ศ.2463 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ศัตรูอย่างใหญ่ยิ่งของมนุษย์” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันศุกร์ที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “สาธารณสุข” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันจันทร์ที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2465 ผู้เขียน คือ ศศี “หมอเร่” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “แมลงที่เป็นศัตรูแก่มนุษย์ชาติแมลงวัน” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “เรื่องยาวิเศษ” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 22 กันยายน พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “โรคระบาว์และเชื้อโรคติดต่อในเนื้อสัตว์” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง “เวทย์มนตร์” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 7 เมษายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบางเรื่อง เช่น บทความเรื่อง “สาธารณสุข” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันจันทร์ที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2465 ผู้เขียน คือ ศศี

ความเห็นของข้าพเจ้าออกจะแปลกไปจากที่มีผู้กล่าวกัน แต่ก็เห็นที่แน่นอนว่า ปัจจัยแห่งความจำเป็นของประเทศชาติขึ้นอยู่กับจำนวนพลเมือง และพลเมืองจะมีมากได้ก็ด้วยอาศัยการสาธารณสุข ฉะนั้นถ้าหวังจะให้ชาติบ้านเมืองจำเป็นเร็วยิ่งขึ้น ก็ต้องจัดการบำรุงการสาธารณสุขก่อน ไม่ใช่จะบำรุงในการอย่างอื่น ๆ ก่อนเลย

[...]

แต่บัดนี้ หัตถกรรม พาณิชยกรรมยังไม่มีชีวิต เพราะเหตุใด? คนโดยมากกล่าวกันไปต่างๆบ้างก็ว่าเราทำกันไม่จริง เราทำด้วยแรงคนไม่ทนทาน ฝ่ายที่เขาทำด้วยเครื่องจักรได้ พวกเราไม่อดทนกันบ้าง พวกเรายังไม่ฉลาดพอบ้าง ไม่รวมกำลังกันบ้าง ฯลฯ อะไรต่างๆเหล่านี้ ข้าพเจ้าคงเห็นพ้องอยู่บ้างเหมือนกัน แต่ยังเห็นว่าข้อเหล่านี้ไม่ใช่เหตุอันแท้จริง ของการที่หัตถกรรมแลพาณิชยกรรมยังไม่เกิด ปัจจัยแห่งเหตุอันแน่แท้ นั่นคือพลเมืองของเราอย่างน้อย ยังไม่พอกับพระราชอาณาเขตอันกว้างใหญ่นั้นเอง

(กรุงเทพฯเดลิเมต์, 2465: 4)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลไม่ได้บำรุงด้านสาธารณสุขเป็นลำดับแรกก่อนที่จะบำรุงด้านอื่น ๆ ทั้งที่การเพิ่มจำนวนพลเมืองเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจการด้านอื่นซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระดำริในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร ตามลำดับดังนี้

ประเทศสยามเราก็มีดินแดนกว้างใหญ่ มีได้แพ้มหาอำนาจบางแหล่ง แต่เหตุไฉนเรายังไม่มีกำลังเท่าเทียมเขาเล่า ตอบว่าเพราะจำนวนพลเมืองของเรายังน้อยนัก ยิ่งขึ้นเด็กด้วยแล้วนับว่าได้ครึ่งเสียครึ่งหรือจะตายมากกว่ารอดไปเสียอีก จำนวนพลเมืองของเราจึงไม่งอก

การที่เป็นเช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าวิตก และถ้าเป็นอยู่เช่นนั้นตราบใด ประเทศเราจะมีกำลังเท่าเทียมมหาอำนาจมิได้เลย ผู้ที่จะสามารถแก้ไขเรื่องนี้ได้คือนายแพทย์ ฉะนั้นการบำรุงวิชาแพทย์ ต้องถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและพึงประสงค์ยิ่งนัก

(จดหมายเหตุทางการแพทย์, 2461: 1: 95 ใน สุริรัตน สวัสดิ์, 2531: 110)

ประเทศสยามเราก็มีดินแดนกว้างใหญ่ มีได้แพ้มหาอำนาจบางแหล่ง แต่เหตุไฉนเรายังไม่มีกำลังเท่าเทียมเขาเล่า ตอบว่าเพราะจำนวนพลเมืองของเรายังน้อยนัก ยิ่งขึ้นเด็กด้วยแล้วนับว่าได้ครึ่งเสียครึ่งหรือจะตายมากกว่ารอดไปเสียอีก จำนวนพลเมืองของเราจึงไม่งอก

การที่เป็นเช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าวิตก และถ้าเป็นอยู่เช่นนั้นตราบใด ประเทศเราจะมีกำลังเท่าเทียมมหาอำนาจมิได้เลย ผู้ที่จะสามารถแก้ไขเรื่องนี้ได้คือนายแพทย์ ฉะนั้นการบำรุงวิชาแพทย์ ต้องถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและพึงประสงค์ยิ่งนัก

(จดหมายเหตุทางการแพทย์, 2461: 1: 95 ใน สุริรัตน สวัสดิ์, 2531: 110)

ความเจริญของบ้านเมืองต้องอาศัยสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ สิ่งนี้คือคน บ้านเมืองเจริญได้เพราะคนเท่านั้น การป้องกันบ้านเมือง การเพาะปลูก การค้าขายและอะไรทั้งสิ้น ต้องมีคนทำบ้านเมืองจึงจะยั่งยืนและมั่นคง ประเทศที่มีพลเมืองน้อยในอาณาเขตกว้างขวาง จะสู้ประเทศที่มีพลเมืองมากในอาณาเขตที่แคบไม่ได้เป็นอันขาด กำลังของบ้านเมืองอยู่ที่พลเมือง แต่จะถือเอาแต่จำนวนเป็นเกณฑ์เท่านั้นไม่ได้ ถึงแม้จะมีคนมาก แต่คนไม่แข็งแรง มีโรคมามาก ก็ใช้ไม่ได้ต้องมีทั้งมากและแข็งแรงด้วย จึงเป็นกำลังของบ้านเมืองจริง ก็การประเพณีใดเล่าที่จะทำให้พลเมืองมากขึ้น และแข็งแรง ก็คือการสาธารณสุขนั่นเอง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นว่าการสาธารณสุขเป็นการสำคัญยิ่งกว่าอื่น ควรบำรุงก่อนอื่น

(ปาฐกถาในสมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร

ใน สุริรัตน สวัสดิ์, 2531: 158)

อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวข้างต้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ไม่ได้ทรงให้ความสำคัญเฉพาะการเพิ่มจำนวนพลเมืองเท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มที่ทำให้คนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงซึ่งต้องส่งเสริมด้านความรู้ของราษฎรด้วย แตกต่างจากตัวอย่างในบทความวิพากษ์ที่เน้นนำเสนอเรื่องการเพิ่มจำนวนพลเมืองเท่านั้น

ตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการโรคระบาด เช่น บทความเรื่อง “เว้นเอาไว้ทำพันธ์หรือ?” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

สรรพโรคต่าง ๆ ที่รัฐบาลเห็นว่าจะเป็นโรคติดต่อ เช่นกับไข้ทรพิษ กางโรค แลอหิวาตกโรค ซึ่งอาจเป็นเชื้อที่เยวแปดเปื้อนทำให้พวกราษฎรอื่นๆพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วยนั้น รัฐบาลก็ได้จัดสร้างโรงพยาบาล แลออกกฎหมายบังคับให้ผู้ป่วยไปรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลของรัฐบาลโดยทันที ตามที่รัฐบาลได้จัดป้องกันโรคติดต่อไปแล้วเช่นนี้ ก็จัดว่าเป็นคุณประโยชน์แก่สาธารณชนอย่างอนันต์ เว้นไว้แต่โรคกุดถึงหรือโรคพันระนัยสองชนิดนี้ รัฐบาลยังหาได้จัดการเด็ดขาดลงไปโดยสถานใดไม่...

(*จินโนสยามวารศัพท์*, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าโรคระบาดต่าง ๆ เช่น กางโรค ไข้ทรพิษ อหิวาตกโรค รัฐบาลสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการให้ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาโรคที่โรงพยาบาลอย่างเป็นระบบ แต่ยังไม่สามารถจัดการปัญหาโรคกุดถึงหรือโรคเรื้อนได้ ผู้เขียนจึงชี้ให้เห็นว่าโรคดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลควรเร่งจัดการ

ข้อน่าสังเกต คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกพระราชบัญญัติสำหรับโรคระบาด พ.ศ.2456 หากแต่เป็นการให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อป้องกันโรคระบาดเท่านั้น ผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ จึงเห็นว่ารัฐบาลต้องจัดการกับโรคระบาดนั้น ไม่ใช่จัดการกับราษฎร ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่าหลัง พ.ศ.2456 ยังคงมีข้อเขียนที่ให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดเพื่อให้ผู้อ่านรู้เท่าทันโรค และให้รัฐบาลเร่งหาหนทางแก้ไขปัญหาโรคระบาดต่อไป

4.1.3.9 เนื้อหาเกี่ยวกับกิจการคมนาคม

บทความวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจการคมนาคม คือ เรื่องเกี่ยวกับเครื่องบิน ซึ่งมีจำนวน 15 เรื่อง ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการขอให้ราษฎรเห็นประโยชน์และช่วยกันอุดหนุนกิจการด้านดังกล่าว เนื่องจากคนในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่คุ้นชินกับพาหนะเครื่องบิน จึงไม่เห็นประโยชน์ของการมีเครื่องบินในสยาม

อนึ่ง จากบันทึกใน *อนุสรณ์เฉลิมอากาศ* พลอากาศโทพระยาเฉลิมอากาศซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดกองทัพอากาศบอกเล่าเกี่ยวกับการบินของสยามที่มีครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 ไว้ว่า

เมื่อต้นรัชกาลที่ ๖ (พ.ศ.๒๔๕๔) ได้มีฝรั่งนำเครื่องบินเข้ามาแสดงการบินให้ประชาชนชมที่สนามม้าสระปทุม เครื่องบินลำนั้นชื่อ ออร์วิลลิไรท์ รูปร่างประหลาด ไม่น่าจะให้ความไว้วางใจในความปลอดภัยเหมือนเครื่องบินสมัยนี้เลย...

ชาวพระนครและจังหวัดใกล้เคียงพากันมาดูยานประหลาดนั้น จนแน่นขนัดไปหมด เมื่อเสียงเครื่องยนต์ครางกระหึ่มแล้ววิ่งเซิดหัวขึ้นสู่อากาศ ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนตกใจกลัวถึงกับเป็นลมก็มี บางคนยกมือท้วงท้วงร้องตะโกนออกมาดั่งๆว่า “เออ พวกผิวขาวนี้ช่างวิเศษเหลือ เทาะเหินเดินอากาศได้เหมือนหนุมาน” ทั้งนี้เพราะเป็นครั้งแรกที่เครื่องบินมาปรากฏแก่สายตาในประเทศไทย เมื่อฝรั่งขึ้นบินแสดงเป็นที่พอใจแก่ผู้เข้าชมโดยทั่วไปแล้ว จึงได้เชื้อเชิญให้ทหารไทยโดยสารทดลองดูบ้าง ทางฝ่ายไทยได้ตกลงให้ “เจ้าเวหาคนแรก” พลอากาศโทพระยาเฉลิมอากาศ เป็นผู้ทดลองก่อนว่า จะเป็นอย่างไรบ้าง...พลอากาศโทพระยาเฉลิมอากาศได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อเครื่องบินอยู่ในอากาศนั้นไม่มีความรู้สึกอย่างไรสบายเหมือนนั่งบนรถยนต์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนอื่นๆมีความกล้าขึ้นบ้างและพากันโดยสารเครื่องบินลำนั้นตามอย่างอีกมากหน้าหลายตาด้วยกัน...

(อนุสรณ์เฉลิมอากาศ, 2499: 14-15)

คนไทยได้เห็นเครื่องบินเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2454 จากนั้นกิจการเกี่ยวกับการบินเริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ.2456 รัฐบาลซื้อเครื่องบิน 8 ลำจากฝรั่งเศสมาทดสอบการบิน (อนุสรณ์เฉลิมอากาศ, 2499: 19,31) และขยายขอบเขตเป็นการบินเชิงพาณิชย์ รัฐบาลไทยประสบความสำเร็จในการจัดการบินพาณิชย์ภายในประเทศในแถบหัวเมืองมณฑลอีสาน ตั้งแต่ พ.ศ.2462 กรมอากาศยานและกรมไปรษณีย์โทรเลขร่วมกันทดลองขนส่งไปรษณีย์ทางอากาศเป็นครั้งแรกในเส้นทางกรุงเทพฯ-จันทบุรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2462 (อนุสรณ์เฉลิมอากาศ, 2499: 34) ต่อมาใน พ.ศ.2465 จึงได้เปิดเดินเส้นทางการบินเพื่อรับส่งไปรษณีย์อากาศในหัวเมืองมณฑลอีสานที่อยู่นอกเส้นทางรถไฟอย่างเป็นทางการ ได้แก่ เส้นทางนครราชสีมา-ร้อยเอ็ด-อุบลราชธานี และอีกสายหนึ่งเปิดในปีต่อมาคือ นครราชสีมา-ร้อยเอ็ด-อุดรธานี-หนองคาย (วิทยา ปานะบุตร, 2527: 20)

จะเห็นได้ว่า การบินในสมัยรัชกาลที่ 6 ประสบความสำเร็จทั้งการเป็นเครื่องบินสำหรับโดยสารและเป็นเครื่องบินสำหรับการขนส่ง หากแต่ยังมีบันทึกเพิ่มเติมจากพระยาเฉลิมอากาศว่า สมัยดังกล่าวยังขาดแคลนเครื่องบินอยู่ทั้งเครื่องบินขนส่งและเครื่องบินรบ อีกทั้งราษฎรยังไม่ค่อยนิยมโดยสารเครื่องบิน ด้วยเหตุนี้ พระยาเฉลิมอากาศจึงต้องปลุกความนิยมการบินให้กับราษฎร ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

สถานการณ์ของบ้านเมืองในสมัยนั้น กำลังไหวตัวอยู่ในเรื่องป้องกันประเทศชาติด้วยกำลังทหาร ตามแบบอย่างของอารยประเทศ มีกองทัพบกและกองทัพเรือเป็นกำลังสำคัญ การบำรุงกำลังป้องกันประเทศนั้นต้องอาศัยเงินเป็นจำนวนมาก จึงจะดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี แต่ฐานะการเงินของประเทศในสมัยนั้น มีรายได้จากภาษีทางตรงและการศุลกากรเป็นสำคัญ ประชากรผู้จะต้องเสียภาษีให้แก่รัฐในสมัยนั้นก็

มีจำนวนไม่เกินกว่า ๑๐ ล้านคน ในเวลาเดียวกันกิจการบ้านเมืองด้านอื่นๆก็ได้ปรับปรุงให้เจริญขึ้นตามแบบอย่างของต่างประเทศอีกด้วย ดังนั้นการเงินของรัฐจึงไม่อยู่ในฐานะที่พอที่จะขยายกำลังป้องกันประเทศให้กว้างขวางได้มากนัก หากมิได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากราชราษฎรทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ตามควรแก่อัตรา ฉะนั้นนโยบายการทหารของรัฐในสมัยนั้นก็คือการปลุกความนิยมในหมู่ประชาชน ให้เข้าใจในเรื่องความจำเป็นที่รัฐต้องมีกำลังป้องกันประเทศชาติ รู้จักเสียสละ และรู้ว่าแต่ละคนต่างมีหน้าที่ป้องกันประเทศด้วยกันทั้งนั้น...

[...]

พลอากาศโท พระยาเฉลิมอากาศ ได้เริ่มปลุกความนิยมการบินขึ้นในหมู่ประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล ด้วยการแสดงการบินให้ประชาชนตามท้องถื่นเกือบทั่วพระราชอาณาจักรได้ชมโดยทั่วถึงกัน...นอกจากการแสดงการบินให้ชมแล้วยังมีการอื่นอีก เป็นต้นว่าการประลองยุทธร่วมกับกองทัพบกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๘...การประลองยุทธร่วมกับกองทัพบกครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๙ ที่จังหวัดราชบุรี...การแสดงยุทธกีฬาที่ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๑๙-๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๕ มีฝูงบินเข้าแสดงร่วมด้วย ได้มีการแสดงการบินผาดแผลงและทิ้งระเบิดเพลิงลงไหม้อาคารจำลอง เป็นต้น ราษฎรพากันสนใจการแสดงของฝูงบินในครั้งนั้นมาก อนึ่งการจัดเครื่องบินรับส่งคนโดยสารเป็นบางครั้งบางคราว การเปิดสายการบินไปรษณีย์และรับส่งเครื่องเวชภัณฑ์และนายแพทย์ออกไปบำบัดโรคระบาดในท้องถื่นที่มีสายการบินไปรษณีย์ผ่าน เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องปลุกความนิยมในหมู่ประชาชนให้เห็นประโยชน์ของเครื่องบินมากขึ้น เหตุนี้การสร้างสนามบินที่ดี การซื้อเครื่องบินไว้เป็นสมบัติของชาติในโอกาสต่อมาก็ดี กรมอากาศยานจึงได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์เป็นอย่างดี

(อนุสรณ์เฉลิมอากาศ, 2499: 35-36)

บันทึกข้างต้นสอดคล้องกับเนื้อหาในบทความวิพากษ์ที่นำเสนอหรือชักชวนให้ราษฎรเห็นความสำคัญของกิจการด้านการบินและช่วยกันอุดหนุนซื้อเครื่องบิน เช่น “พาหนะทางอากาศยานของประเทศสยามเปนตัวเปนตนขึ้นแล้ว” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “พระสงฆ์ยังรับรองว่าพาหนะที่ดีที่สุดในสมัยนี้คืออากาศยาน” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรดำริห์” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 24 มกราคม ร.ศ.129 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ควรให้เห็นใจบ้าง” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 9 เมษายน พ.ศ.2464 ผู้เขียน คือ ผดุง “อากาศยานของเรา” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ไปรษณีย์อากาศ” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 27 กันยายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “กำลังทางอากาศ” ใน

จีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพุธที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “พาหนะทางอากาศ” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเห็นไม่อยากเหาะหรือ?” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน “ความเจริญของการบินในประเทศสยาม” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 16 มกราคม พ.ศ.2466 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน เป็นต้น

ตัวอย่างเนื้อหาเกี่ยวกับการขอให้ผู้มีกำลังทรัพย์ช่วยบริจาคเงินเพื่อรัฐบาลจะได้นำไปซื้อเครื่องบินเพิ่ม เช่น บทความเรื่อง “อากาศยานของเรา” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพุธที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2465 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

...แต่เมื่อเราได้มีการเดินเมล์โดยทางอากาศขึ้นแล้วฉนี้ ก็เป็นอันย่นเวลาการสื่อสารสาส์นลงอีกมากมาย จึงยอมยิ่งด้วยความพอใจของมหาชน

แต่ทว่าในเวลานี้ เครื่องบินของเรายังไม่มีพอแก่ความต้องการที่จะใช้ในการเดินเมล์ทางอากาศ อันจะพึงขยายให้กว้างขวางต่อไปในภายหน้า เพราะฉนั้นจะไม่เป็นการสมควรหรือ ซึ่งผู้ที่มีกำลังทรัพย์และมีความหวังดีต่อความรุ่งเรืองของประเทศบ้านเมือง จะไม่กระตือรือร้นช่วยหาทางอุดหนุนให้มีจำนวนเครื่องบินเพิ่มเติมขึ้นอีกมากกว่าที่มีอยู่แล้ว อันจะเป็นผลยังประโยชน์เป็นอเนกประการ

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2465: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นประโยชน์ของการอุดหนุนให้มีเครื่องบินเพิ่มขึ้นในสยาม เนื่องจากเครื่องบิน ไม่ได้มีประโยชน์เฉพาะในทางป้องกันประเทศเท่านั้น หากแต่ยังทำให้ราษฎรเดินทางไปยังที่ไกล ๆ ได้สะดวกขึ้นด้วย

ตัวอย่างบทความเรื่อง “ไม่อยากเหาะหรือ?” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2464 ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน

การเหาะด้วยเครื่องอากาศยานซึ่งในสมัยนี้ทุกๆชาติตลอดทั่วทั้งโลกกำลังกระตือรือร้นพยายามสร้างแลเรียนแข่งขันซึ่งกันและกันอยู่แทบทุกลมหายใจเข้าออกนั้น เป็นเหตุด้วยเขาลงความเห็นอันแน่วแน่เสียแล้วว่า สรรพอากาศยานต่างๆ ที่สำหรับใช้แทนรั้วป้องกันศัตรูแลประเทศย่อมไม่มีอะไรดีหรือคล่องแคล่วรวดเร็วยิ่งไปกว่าอากาศยานกับอาจทำลายพวกศัตรูได้ง่ายและสะดวกกว่ายานอื่นๆ ส่วนราคาสร้างอากาศยานไม่สู้จะแพงนัก นับว่าเป็นชนิดยานสำหรับป้องกันพวกศัตรูทันสมัยโดยแท้ ถ้าประเทศใดไม่จัดการตระเตรียมสะสมสร้างอากาศยานขึ้นเสียในเวลานี้แล้ว ถ้าหากประเทศนั้นเกิดมี

การถูกละหุ่กขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วนก็ย่อมเป็นการลำบากในการที่จะเที่ยวหาซื้ออากาศยานชนิดดีได้โดยยาก...

[...]

เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันพึงเข้าใจว่าประเทศสยามยังต้องการจำนวนอากาศยานนับด้วยจำนวนตั้งร้อยๆเครื่อง แต่ถ้าจะคอยรอให้รัฐบาลหาเงินสร้างอากาศยานขึ้นเป็นจำนวนอีกตั้งร้อยๆเครื่อง หรือจนพอแก่กองอากาศยานสำหรับสงครามแต่โดยลำพังของรัฐบาลแล้ว ก็ย่อมเป็นการยากที่จะเจริญทันสมัยได้ แลการที่พวกราษฎรมาพากันหลงคิดว่าประเทศสยามคงยังไม่ถึงเวลาที่จำเป็นจะต้องใช้เครื่องอากาศยานต่อสู้กับศัตรูหรือป้องกันประเทศเช่นนี้แล้ว ก็ต้องนับว่าเป็นทางที่เข้าใจผิดอย่างเอก เพราะการที่เตรียมป้องกันศัตรูหรือประเทศนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะอนุมัติขึ้นให้พร้อมเสร็จโดยเร็วพลันได้ ย่อมต้องใช้เวลาไตร่ตรองสะสมสรรพกำลังต่างๆนานาเวลาจึงจะจัดว่าเป็นการพร้อมเพรียงหรือดีพอที่จะต้านต่อกับศัตรูได้

เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าพวกราษฎรของประเทศสยามไม่ควรจะนิ่งนอนใจในการช่วยอุดหนุนกองอากาศยานของประเทศตามส่วนมากและน้อยให้เจริญยิ่งขึ้น แลทั้งจะได้ไม่เป็นการอับอายแก่พวกราษฎรของนาๆชาติที่เขาได้อุดหนุนแก่ประเทศของเขาซึ่งเราได้เคยรู้เคยเห็นเป็นตัวอย่างมาแล้วนั้นด้วย

(สยามราษฎร์, 2464: 4-5)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนเสนอข้อดีของการมีเครื่องบินรบซึ่งเป็นพาหนะที่จำเป็นสำหรับการป้องกันประเทศ มีราคาไม่แพง แต่รัฐบาลยังขาดเงินอุดหนุนกิจการดังกล่าวอยู่ หากราษฎรช่วยกันอุดหนุนบำรุงให้รัฐบาลสามารถซื้อเครื่องบินรบเพิ่มได้ นอกจากจะทำให้ประเทศเจริญทันสมัยแล้ว ยังจะทำให้ประเทศมีเครื่องบินรบเพียงพอแก่ความต้องการ สามารถสู้รบกับศัตรูของประเทศได้อย่างทัดเทียมกัน

4.2 ประเด็นปัญหาในบทความวิพากษ์

บทความวิพากษ์เป็นข้อเขียนที่ไม่ใช่เพียงการบอกเล่าข่าวหรืออธิบายข่าวเท่านั้น หากแต่เป็นงานเขียนที่นำประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยขณะนั้นมาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ประเด็นปัญหาต่าง ๆ สอดคล้องกับเนื้อหาที่มีทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

4.2.1 ประเด็นทางการเมืองการปกครอง

4.2.2 ประเด็นทางเศรษฐกิจ

4.2.3 ประเด็นทางสังคมวัฒนธรรม

4.2.1 ประเด็นปัญหาทางการเมืองการปกครอง

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองเป็นประเด็นที่สำคัญมากในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 และมีความเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากอำนาจรัฐมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่ราษฎรจะได้รับจากรัฐบาล ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปนี้

4.2.1.1 ปัญหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทย

4.2.1.2 ปัญหาข้าราชการมีความประพฤติไม่เหมาะสม

4.2.1.3 ปัญหาการเลือกฝ่ายเพื่อเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1

4.2.1.1 ปัญหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทย

แต่เดิมสังคมไทยปกครองแบบราชาธิปไตยกระทั่งปรับเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการปฏิรูปสยามให้เป็นรัฐสมัยใหม่ (กุลลดา เกษบุญชู มีต์, 2562: 178-179) สมัยดังกล่าวมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งกราบบังคมทูลเรื่องเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ ร.ศ. 103 “เหตุฉะนี้จึงจะต้องจัดการบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงพระราชประเพณีของเก่าให้เป็นประเพณียุคอนตติวชันใหม่ ตามทางชาวยุโรป ฤให้ไกล่ทางยุโรปที่สุดที่จะเป็นไปได้...” (เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลฯ, 2510: 21) ข้อความดังกล่าวสะท้อนว่าตะวันตกมีอิทธิพลต่อความคิดของคนเป็นอย่างมาก นอกจากนั้น ในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังมีเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองอย่างชัดเจน คือ กลุ่มทหาร ดังที่พบว่า หนังสือพิมพ์จีน*โนสยามวารศัพท์*มีอิทธิพลต่อคนอ่านโดยเฉพาะกลุ่มทหาร เนื่องจากจีน*โนสยามวารศัพท์*มักจะลงพิมพ์เรื่องกบฏของทหารมากกว่าหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับอื่น ๆ กอปรกับทหารไทยชอบอ่านจีน*โนสยามวารศัพท์*มากกว่าหนังสือพิมพ์อื่น (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2524: 75) เช่น บทความเรื่อง “ควรมีต่อกัน” กล่าวถึงการที่ข้าราชการได้รับเงินเดือนจากภาษีประชาชนแต่ยังคงกดหัวประชาชนอยู่ ทหารผู้ที่ได้รับหน้าที่เกลี้ยกล่อมเหล่าทหารได้โน้มน้าวใจให้ทหารสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อราษฎรเนื่องจากทหารได้รับเงินเดือนจากภาษีของราษฎร ฉะนั้น นายของทหารคือราษฎร ไม่ใช่พระมหากษัตริย์ (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2524: 76 อ้างถึงใน *คำให้การพลทหาร: เอกสารหอสมุดแห่งชาติ เอกสารหมายเลข ร.6 บ 17/6*)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีทัศนคติต่อสถานการณ์ข้างต้นผ่านพระราชนิพนธ์บทความและพระราชหัตถเลขาจำนวนหนึ่ง ใน ร.ศ.131 เช่น ในหนังสือ*ปกิณณกะคดีของอัศวพาหุ* พระองค์ทรงวิเคราะห์สถานการณ์ในประเทศจีน การศึกษาของคนเอเชียในยุโรป รวมถึงเหตุการณ์กบฏยังเติร์ก (Young Turks) ในประเทศตุรกี เมื่อ พ.ศ.2451 เพื่อสื่อถึงสิ่งที่เหมาะสมกับสยาม ไม่ใช่การลอกเลียนแบบต่างประเทศ

...เรื่องที่สุดต่าันอับดุลฮามิดต้องออกจากราชสมบัติ แลราชอาณาของพระองค์ ซึ่งเปนที่เกลียดชังนั้นก็เปนอันสิ้นสุดลง เพื่อให้ช่องแก่ความเจริญแลความเปลี่ยนแปลงใหม่ได้เข้ามาสู่บ้านเมือง เมื่อสุดต่าันอับดุลฮามิดหมดอำนาจลงตั้งนี้แล้ว พวกเด็กหนุ่มก็ได้ขึ้นเปนใหญ่มีอำนาจในบ้านเมือง วิธีการใด ๆ ที่นิยมว่าเปนของสมัยใหม่ก็เข้าแทนของสมัยเก่า ก็การที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้เปนคุณประโยชน์แก่ประเทศตุรกีแล้วแหละหรือ...

(ปกิณณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 189-190)

หรือในจดหมายเหตุร้ายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชนิพนธ์ หลังเกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 คือ เมื่อ ร.ศ.131 พระองค์ทรงแสดงความเห็นในด้านที่เป็นโทษของระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญ หรือ “คอนสตีตูดชั่น” (จดหมายเหตุร้ายวันๆ, 2517: 48-62) เช่น การที่ผู้นำใช้อำนาจในทางที่ผิด ไม่เป็นประโยชน์ต่อชาติเพราะประชาชนยังไม่มีความรู้พอ หรือการที่ผู้แทนประชาชนและปาร์ตี (พรรคการเมือง) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

จากที่กล่าวมานั้นส่งผลต่อประเด็นในการวิพากษ์ระบอบการปกครองเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนจำนวนหนึ่งเห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ดีกว่าระบอบประชาธิปไตย ส่วนอีกจำนวนหนึ่งเห็นต่าง ด้วยเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยเหมาะสมกับสยามกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นประเด็นการวิพากษ์เกี่ยวกับเรื่องระบอบการปกครอง คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบประชาธิปไตยดีกว่าและเหมาะสมกับสยามกว่ากัน เช่น การวิพากษ์ผู้ที่ต้องการระบอบประชาธิปไตย ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “อันตรายแห่งความเข้าใจผิด” ในพิมพ์ไทย ฉบับวันจันทร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2460

ในสมัยนี้มีคนอยู่บางจำพวก-ไม่ว่าในประเทศใด-ซึ่งได้ชื่อว่า “รู้มากยากนาน,” หรือ “ฟังไม่สรรพจับไปกระเดียด.” คนเหล่านี้มักตื่นลัทธิ (เทโอรี่) โดยมิได้รู้ปฏิบัติ (แปรกติก), ตื่นศัพท์โดยมิได้(เลื่อน)เพราะฉนั้นจึงตื่นศัพท์ว่า “ประชาธิปไตย” โดยมิได้พิจารณาดูได้ตลอดว่าแปลว่าอะไร. แล้วและเลยกระเทอพูดกับเขาไปบ้าง เพราะเข้าใจว่าการที่แสดงตนเป็นผู้นิยมประชาธิปไตยนั้นเปนของ “โก้” หรือ “ถูกสมัย” คนเราบางคนถึงแม้จะต้องระกำลำบาก อย่งไรก็ตาม, ขอแต่เพียงให้ได้ “โก้” และ “ถูกสมัย” ไว้แล้วเปนพอ

นอกจากนี้ยังมีอยู่อีกบ้างบางจำพวก ที่โง่หรือมีโง่ (เลื่อน)...(เลื่อนมาก)...เก็บซี้ปากเขามาพูดบ้าง, เลยปล่อยให้หนักพูดจูงจุมุกเล่นเปนวัวเปนควาย, เท่ากับเอาสมองโยนน้ำเสียสิ้นทีเดียว, เปนที่น่าอนาถใจยิ่งนัก.

[...]

แต่คนโดยมาก, แม้ในประเทศยุโรปยังหลงอยู่ ไม่รู้เท่าผู้ที่ชะโมยคำว่า “ประชา” ไปเป็นนามสำหรับคณะของตนโดยจำเพาะ จึงหลงนิยมในลัทธิประชาธิปไตยที่ไม่จริง, และในประเทศใดถ้าคนหลงมากจนยอมปลงใจช่วยให้พวกคณะกรรมการแย่งอำนาจไปไว้ได้แล้ว, ก็ย่อมจะตกอยู่ในอำนาจแห่งความกดขี่อย่างร้ายแรงยิ่งเสียกว่า พระราชาใด ๆ จะสามารถกดขี่ได้.

[...]

เมื่อความจริงเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว, ผู้ที่รักชาติจริงๆ. หวังได้เห็นชาติของตนตั้งอยู่ โดยสภาวะสวัสดิภาพ. ก็ควรที่จะต้องใช้สติเหนี่ยวรั้งใจของตนให้จงมาก มิให้หลงปล่อย ใจลอยไปตามลมปากของนักพูดจนเลยไปสู่ความฉิบหายอบายมุข. อันยากที่จะตะกาย กลับขึ้นมาได้.

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์คนรุ่นใหม่ที่เห็นประชาธิปไตยเป็นของโก้หรือทันสมัย จึงได้นิยมและชื่นชอบระบอบดังกล่าวตามผู้อื่น โดยไม่ได้เข้าใจคำว่าประชาธิปไตยอย่างแท้จริงว่าคืออะไรและมีวิธีปฏิบัติเช่นใด ทั้งนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงประเทศยุโรปที่คนส่วนใหญ่หลงผิดเกี่ยวกับคำว่าประชาธิปไตย ผู้เขียนเห็นว่าหากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแล้วจะทำให้ราษฎรถูกกดขี่ร้ายแรงยิ่งกว่าระบอบที่มีพระราชาทรงปกครอง เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “ยวนซีไคกับรีปบลิก” ในธง ฉบับวันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2456 ซึ่งผู้เขียนวิพากษ์ผู้ที่ต้องการประชาธิปไตย

...ราษฎรไม่เคยเรียนการงานดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าราษฎรได้เคยเรียนหรือรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวมองดูหน้าหลังใช้ความไตร่ตรองดูไปก่อนบ้างแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะไม่ต้องเกิดฆ่ากันตายในระหว่างคนจีน...ประเทศจีนพึ่งตั้งเป็นรีปบลิกขึ้น รัฐบาลยังไม่แข็งแรงมั่นคง ก็ยอมเป็นธรรมเนียมของพวกโลกที่พวกใครมากก็อาจก่อการจลาจลแย่งเอาตำแหน่งเป็นหัวหน้าได้ ดังที่เคยมีตัวอย่างอยู่ตามประเทศเล็กน้อยในทวีปอเมริกา ซึ่งพวกใครมีอำนาจมากก็ยกเป็นกองทัพเข้าทำลายอำนาจ แย่งตำแหน่งกันเอา คือ...ข้าพเจ้าจึงหวังใจว่าท่านยวนซีไคคงจะจัดการงานของประเทศรีปบลิกจีนให้ลุล่วงสำเร็จเป็นผลดีไปได้โดยเร็วเป็นแน่ การอะไรทั้งหมดที่เป็นของเก่าแก่คดเคี้ยวและรกเป็นป่าทึบอยู่นั้น กว่าที่จะแก้ไขและล้างให้เตียนได้ก็ต้องใช้เวลานาน จะทำอย่างพลิกหลังมือให้ เป็นนำมือดังที่เรานี้ก็หมายเอาง่ายๆ ตามใจนั้นไม่ได้...

(ธง, 2456: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเสนอสถานการณ์ในประเทศจีนมาเป็นตัวอย่างเพื่อวิพากษ์ผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย ดังเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงระบอบการ

ปกครองเป็นรีบลิคในจีนนั้นทำให้ประเทศขุนวย ราชฎรเดือดร้อนจากการแก่งแย่งอำนาจของคนจำนวนหนึ่งและคนจีนฆ่าฟันกันเอง การเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะระบอบการปกครองซึ่งเป็นสิ่งยากจึงต้องใช้การไคร่ครวญให้ดีและใช้เวลาในการจัดการ

ประเด็นปัญหาข้างต้นสอดคล้องกับพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์กบฎ ร.ศ.130 พระองค์ทรงกังวลและทรงเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นเพียงการหลอกให้คนหลงเชื่อเท่านั้น ดังสะท้อนผ่านพระราชนิพนธ์บทความ เช่น ในหนังสือ*ปกิณกะคดีของอัครพาทู*ซึ่งรวบรวมบทความพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับทัศนะของพระองค์เกี่ยวกับประเทศจีน และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง

...การที่พลเมืองยอมรับวิธีปกครองอย่างรีบลิคนี้ จะเปนเพราะเขาทั้งหลายเข้าใจในวิธีนั้นก็หามิได้ ที่ยอมนั้นเปนเพราะไม่เข้าใจและไม่พยายามที่จะเข้าใจ พลเมืองจีนได้รับความสั่งสอนให้เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นจะนำมาซึ่งผลอันดี เพราะฉะนั้นจึงได้ยอมตามไป แต่อย่างไรก็ดีถึงการเปลี่ยนแปลงไปนั้นมิได้ให้ผลดังที่วาก็คงจะไม่ได้รับผลอันใดที่ร้ายไปกว่าที่ได้รับอยู่แล้วแต่ก่อน อย่างมากก็เปนแต่เพียงถูกหลอกอีกครั้งหนึ่งเท่านั้น...

(ปกิณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 19-20)

...ประเทศจีนเมื่อก่อนการจลาจลเกิดเหม็งเกิดขึ้นแลยังมีกระษัตริย์เม่งจูกอบครองอยู่ แท้จริงเปนประชาธิปไตยอันหนึ่ง ด้วยเหตุที่ข้อสำคัญของประชาธิปไตยนั้นคือความเปนใหญ่ของน้ำใจราชฎร ซึ่งมีอยู่แล้วแต่ครั้งนั้น เพราะฉะนั้นท่านผู้อ่านทั้งหลายย่อมเห็นได้ว่าพวกจีนได้เปนราชฎรมืออิสระมาแล้วโดยไม่รู้สีกตัว ก็เมื่อจีนเองยังหาได้รู้สีกว่าตนเปนราชฎรมืออิสระไม่แล้ว จะโทษพวกเราซึ่งเป็นคนนอกเกณฑ์ในข้อที่เราไม่ทราบข้อความนั้นอย่างไรได้ พวกหัวหน้าเกิดเหม็งชี้แจงให้พวกของเขาฟังว่า พวกเขาเป็นผู้ถูกข่ายี่ สิ่งที่เขาจะพึงแสวงหาก็คือประชาธิปไตย...แต่เมื่อก่อนเกิดเหม็ง จีนก็เปนพลเมืองที่มีอิสระภาพมาแล้ว เมื่อฉนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ตรงไหนกัน?

(ปกิณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 101-102)

ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าทั้งหลายในโลกนี้ได้เคยมีปรากฏในพงษาวดารมาหลายครั้งแล้ว ที่คนฝันอาจนำประชาชนให้ทำลายสิ่งนี้สิ่งนั้นแล้วไม่อาจสร้างอะไรขึ้นแทนได้ ที่จะฝันและละเมอถึงของวิเศษต่างๆในขณะเรานอนหลับนั้นเปนของง่าย แต่ที่จะนฤมิตรฝันให้เป็นจริงนั้นเปนคนละเรื่องกันแท้ ที่จะรื้อลงก็ง่ายเหมือนกัน แต่จะสฐาปนาอะไรขึ้นให้ถาวรยืนนานให้มันคงอยู่ในความนิยมของมหาชนได้นั้นยากนัก การลบล้างยังง่ายกว่าการที่จะรักษาและตกแต่งเสียอีก...แต่จริงผู้ลบล้างสมควรได้รับความชมเชยน้อยกว่า ผู้ที่

พยายามรักษาและตกแต่งสิ่งใดๆซึ่งมีอยู่แล้ว ความข้อนี้ไซ้แต่จะกินถึงประเทศจีนแห่งเดียวไม่ กินถึงประเทศสยามและประเทศอื่นๆด้วยเหมือนกัน...

(ปกิณณกะคดีของอัครพาทู, ร.ศ.131: 113-114)

จากตัวอย่างข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำสถานการณ์ในประเทศจีนที่มีการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเปลี่ยนเป็นรีพับลิคหรือประชาธิปไตยรูปแบบสาธารณรัฐมาวิพากษ์คนที่ต้องการระบอบประชาธิปไตยในสยามซึ่งใกล้เคียงกับช่วงที่เกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 พระองค์ทรงเห็นว่าการล้มล้างหรือการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองทั้งที่พลเมืองไม่เข้าใจวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงจะเป็นโทษมากกว่าคุณ เช่น การที่กลุ่มแก๊งเหม็งพยายามโน้มน้าวราษฎรว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทำให้ราษฎรถูกกดขี่ หากเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยแล้วจะทำให้ราษฎรเป็นอิสระ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่เห็นด้วยกับทัศนะดังกล่าว

นอกจากการวิพากษ์ผู้ที่ต้องการประชาธิปไตย ยังมีประเด็นการวิพากษ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบที่กดขี่ราษฎร ทำให้ราษฎรเดือดร้อน เช่น บทความเรื่อง “โทษของการปิดข่าวหนังสือพิมพ์” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2461

...พระเจ้าหลุยที่ ๑๖ รัชสมัยแห่งประเทศฝรั่งเศสพระองค์นี้ นับว่าพระองค์เป็นรัชสมัยที่ดีกว่ารัชสมัยพระองค์อื่น ๆ ที่ปกครองประเทศฝรั่งเศมาแล้ว ทุกๆพระองค์ แลทั้งพระองค์มีราชหฤทัยเยือกเย็น เต็มไปด้วยความกรุณาต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ เสมอกันตลอดทั่วทั้งพระราชอาณาจักรของพระองค์...ราษฎรพากันกล่าวสรรเสริญพระองค์ว่าความร่มเย็นในประเทศฝรั่งเศสจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพระองค์ได้ขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแห่งประเทศฝรั่งเศส...แต่ครั้นเมื่อพระองค์ได้เป็นรัชสมัยปกครองประเทศฝรั่งเศสสักหน่อหนึ่งแล้ว พวกราษฎรฝรั่งเศสกลับพากันเกลียดโกรธพระองค์ไปหมด จนถึงกับพากันจับเอาพระองค์แลพระอัครมเหสีของพระองค์ไปปลงพระชนม์ชีพเสียที่ท่ากลางกรุงปารีส...

ส่วนการกดขี่หรือการทุจริตของพวกข้าราชการเหล่านั้น ก็มีแต่พากันประพฤติฮึกเหิมหนักยิ่งขึ้น แต่พระเจ้าหลุยก็หาได้ทรงทราบความเดือดร้อนของพวกราษฎร หรือความทุจริตของพวกข้าราชการเหล่านั้นโดยจริงจึงไม่เพราะพระองค์ได้ถูกแวดล้อมไปด้วยข้าราชการอันทุจริต จึงเป็นการยากที่พระองค์จะทรงทราบ ความชั่วร้ายแห่งข้าราชการของพระองค์โดยจริงจึงได้...ความเดือดร้อนของพวกราษฎรก็มีแต่ทวีหนักขึ้น...

[...]

...พวกราชกรของประเทศเตอร์กียังได้รับความเดือดร้อนไม่น้อยเหมือนกัน และความเดือดร้อนทั้งนั้น ก็ล้วนแต่ไหลออกมาจากหมู่พวกข้าราชการที่ทุจริตทั้งสิ้น...ในที่สุดพวกราชกรก็เชิญเสด็จสุลต่านฮามัดออกจากราชสมบัติของประเทศเตอร์กียเสียเหมือนกัน...

(จินโนสยามวารศัพท์, 2461: 2-3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเสนอปัญหาหนึ่งในระบอบราชาธิปไตย คือ การที่ข้าราชการปิดข่าวไม่ให้พระมหากษัตริย์ทรงทราบเกี่ยวกับความทุกข์ร้อนของราษฎร ทำให้ราษฎรโกรธเคืองและไม่พอใจ กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย จะเห็นว่าแม้ผู้เขียนไม่ได้วิพากษ์ระบอบการปกครองโดยตรง แต่การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีข้าราชการบริพารที่ไม่คำนึงถึงความทุกข์ร้อนของราษฎรส่งผลให้ราษฎรต้องการเปลี่ยนระบอบการปกครอง ดังที่ชาวฝรั่งเศสปลงพระชนม์พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 หรือในประเทศตุรกีที่ในที่สุดก็มีการเชิญเสด็จผู้ปกครองประเทศออกจากราชสมบัติและเปลี่ยนระบอบการปกครองเช่นกัน

ตัวอย่างบทความเรื่อง “ความเห็นเอกชน” ใน*กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2456 เป็นอีกบทความที่วิพากษ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

(๑) วิธีปกครองอย่างคอนสตีตูดันแนลมอนากีนัน คือมีที่ประชุมผู้แทนราษฎรมาช่วยพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศแลบ้านเมือง ซึ่งเรียกว่าที่ประชุมปาลิเมนต์อย่างประเทศอังกฤษ ที่ประชุมริคตัก ประเทศเยอรมัน บรรดาพระราชกำหนดกฎหมายที่รัฐบาลจะตั้งขึ้นสำหรับการทั่วไป แลการใช้จ่ายเงินทองของแผ่นดิน เจ้ากระทรวงต้องนำเสนอต่อที่ประชุมผู้แทนประชาราษฎรก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงกระทำได้

แต่ส่วนการปกครอง แลการสั่งเสียการงาน ตกอยู่ในหน้าที่อรรคมหาเสนาบดีเสนาบดีแลพระเจ้าแผ่นดินกระทำอย่างประเทศอังกฤษ

ผู้ที่เข้าที่ประชุมผู้แทนราษฎรนั้น ราษฎรทุกแห่งทุกตำบล ต้องต่างเลือกกันเข้ามาให้มาออกความเห็นเพื่อราชการจะได้จัดการไปตามความเห็นของราษฎร ถ้าที่ประชุมราษฎรไม่เห็นด้วย แล้วรัฐบาลก็จัดการไปไม่ได้

[...]

(๒) วิธีปกครองอย่างที่เรียกว่า รีพับลิกันนั้น...พลเมืองโหวตให้เปน

[...]

(๓) วิธีปกครองอย่างที่เรียกว่าแอบสลูตมอนากีนัน คงมีแต่ประเทศสยามประเทศหนึ่งที่ได้เคยจัดปกครองมาตั้งแต่พระพุทธศักราช ๑๙๑๗ มาถึงบัดนี้ได้ ๕๔๙ ปี คือมีพระมหากษัตริย์ปกครองมีพระราชอำนาจเหนือกฎหมาย เปนเจ้าแห่งชีวิตของ

พลเมือง มีพระราชอำนาจที่จะประหารชีวิตร์ เจ้านายแลข้าราชการตลอดจนพลเมืองได้ โดยไม่ต้องทรงปรึกษาหารือใคร แลไม่มีใครมีอำนาจจะขัดขวางพระองค์ได้

(กรุงเทพฯเดลิเมต์, 2456: 2-3)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนวิพากษ์วิธีปกครองแบบแอบสลูตมอนากี หรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยกล่าวเสียดสีพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ทรงสามารถใช้อำนาจเด็ดขาดได้ และสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นการร่วมแรงใจกันในหมู่ราษฎร โดยรัฐบาลไม่สามารถใช้อำนาจตามใจได้ต้องฟังเสียงราษฎร

การวิพากษ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีปรากฏในบทความวิพากษ์ ส่วนใหญ่เกิดจากการที่คนจำนวนหนึ่งเห็นว่าราษฎรถูกกดขี่ เนื่องจากไม่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง ผู้คนจึงเชื่อกันว่าหากเปลี่ยนระบอบการปกครองแล้วน่าจะทำให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้บทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งที่วิพากษ์ระบอบการปกครองจึงพยายามให้ผู้มีอำนาจพิจารณาการใช้ อำนาจที่มีอย่างเหมาะสม เช่น บทความเรื่อง “เล่นอย่างเจ้า” ในกรุงเทพฯเดลิเมต์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 เมษายน พ.ศ.2460

เมืองไทยก็เปนมืองที่เคยนิยมเกรงกลัวเจ้ามานานแล้ว แต่เมื่อเล่นอย่างเจ้า เช่นนั้นหนักไป ดูเหมือนในรัชกาลที่๔ พระชนองของเจ้าต้องถูกหว่ายก็มี แลธรรมเนียมใส่ตรวนเจ้าเพียงแต่เอาผ้าขาวพันกรวนใส่พานตั้งไว้ริมพระองค์ ในภายหลังมาดูเหมือนในรัชกาลที่๕ ก็ได้มีใส่กรวนที่ข้อพระบาทเจ้าด้วย...อำนาจเกรงของเจ้าก็เสื่อมไป แต่ก็ยังคงนิยมเกรงกลัวเจ้าอยู่มากด้วยกัน เพราะอะไรก็ตามที่

สมัยนี้เมืองไทยก็ยังนิยมเกรงกลัวเจ้า แต่คงไม่เหมือนแต่ก่อนทีเดียว เพราะความรู้สึกต่างกันไป...ซึ่งเจ้าก็ต้องทรงสงวนอำนาจของเจ้าทรงใช้ในที่ชอบ มิฉะนั้นก็เสียความนิยมเกรงกลัว คงไม่ศักดิ์สิทธิ์หรือตรงกับคำว่า “เข้าเนื้อ” เสียเปล่า

(กรุงเทพฯเดลิเมต์, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์การใช้อำนาจของเจ้านาย ด้วยเห็นว่าในอดีต เจ้านายอาจมีอำนาจต่าง ๆ เช่น อำนาจในการลงโทษข้าราชการ ครั้นยุคสมัยเปลี่ยนไป ราษฎรไม่ได้เกรงกลัวเจ้านายเหมือนอดีตอีก ดังนั้น เจ้านายจึงควรใช้อำนาจที่มีให้เหมาะสมกับยุคสมัย

4.2.1.2 ปัญหาข้าราชการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม

สมัยรัชกาลที่ 4 มีข้าราชการบางคนอ้างรับสั่งของพระมหากษัตริย์และกดขี่ข่มเหง ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงออก

ประกาศต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ข้าราชการปลอมแปลงรับสั่ง และเพื่อให้ราษฎรเข้าใจพระราชประสงค์ที่แท้จริงของพระองค์ว่าไม่ได้ทรงกดขี่ข่มเหงราษฎร หากแต่ทรงทำเพื่อประโยชน์ของราษฎร (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 110,116) ครั้นสมัยรัชกาลที่ 6 ข้าราชการยังคงเป็นกลุ่มที่มีความประพฤติไม่ดี และบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อราษฎรและบ้านเมือง กระทั่งมีการเสนอเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ ของข้าราชการอย่างแพร่หลายในหนังสือพิมพ์ มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของข้าราชการไทย ซึ่งมีความย้อนแย้ง เนื่องจากถึงอย่างไรข้าราชการยังคงเป็นอาชีพที่มีเกียรติและคนไทยสมัยรัชกาลที่ 6 สนใจ แม้จะมีบทความที่โจมตีข้าราชการเป็นจำนวนมากก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ข้าราชการเป็นกลุ่มคนที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในบทความวิพากษ์ เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของข้าราชการเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร

อนึ่ง เมื่อพิจารณาบริบทที่ทำให้มีการวิพากษ์ข้าราชการอย่างแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6 พบว่าน่าจะเกิดจากการที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดในการคัดเลือกข้าราชการ ซึ่งเป็นบริบทที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีพระราชประสงค์รับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ แม้จะไม่ใช้ตระกูลผู้ดีก็ตาม แต่ระเบียบการรับบุคคลเข้าเป็นข้าราชการที่สืบเนื่องมาจกสมัยรัชกาลที่ 6 ยังไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนในทุกหน่วยงาน การเลือกข้าราชการมักจะขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยในพระมหากษัตริย์ หรือดุลยพินิจของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นช่องทางให้การรับราชการไม่ยุติธรรม (บุญวัฒน์ วิสกุล ม.ป.ป.: 17) และน่าจะทำให้ข้าราชการส่วนใหญ่สนใจผลประโยชน์ส่วนตัว ด้วยการหาช่องทางให้เป็นที่รักของเจ้านาย เพื่อให้ตนเองก้าวหน้าในทางราชการมากกว่าการใส่ใจดูแลทุกข์สุขของราษฎรซึ่งควรจะเป็นหน้าที่หลักสำคัญตามความเห็นหรือข้อโต้แย้งของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ

จากที่กล่าวข้างต้น ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของข้าราชการส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องที่ข้าราชการทุจริตคดโกง กดขี่ประชาชน และประจบสอพลอ เช่น บทความเรื่อง “เงิน! เงิน!” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2466

เราย่อมจะทราบกันดีแล้วว่าเงินเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ บันดาลกิจการทั้งปวงให้ลุล่วงไปได้ การทหาร, การปกครอง, การคมนาคม ฯลฯ ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ ต้องอาศัยเงินเป็นกำลังทั้งสิ้น เมื่อถึงคราวทำสงคราม เงินก็เปนนครื่องบันดาลให้แพ้หรือชนะได้ส่วนหนึ่ง เพราะการสงครามย่อมจะทำไปไม่ได้โดยไม่ใช่เงิน จึงคงสรุปรวมความว่าประเทศที่จะดำรงความอิศราภาพอยู่ได้ก็โดยเงินเป็นปฐม เพราะเหตุที่เงินเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญยิ่งฉะนี้ ทุกๆประเทศจึงได้พยายาม ค้มกคเม่นบำรุงการเงินของตน มุ่งแต่คิดจะหาทางกอบโกยให้ได้มากที่สุดที่จะทำได้

และพยายามตัดทางเสียหายให้มันน้อยที่สุดที่จะน้อยได้ เพื่อประโยชน์อันนี้แหละจึงได้มีการวางระเบียบแบบแผนอันเกี่ยวแก่การได้การเสียขึ้นสำหรับเป็นหลักสูตรแห่งการศึกษา เรียกว่าเศรษฐวิทย์...

...เรื่องเงินที่รัฐบาลของเราถูกอ้ายมหาโจรใจฉกาจโกงและขโมยไปซึ่งน่าปีละมากมายนั้นไม่ควรจะปล่อยไว้เลย ควรจะรีบจัดการป้องกันเสียโดยทันที เพราะไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะต้องรื้อต่อไป...ต้องคิดถึงอภราษฏรสยามผู้อาบเหงื่อต่างน้ำหามาให้บ้าง...

[...]

ข้อสำคัญในเรื่องป้องกันการรั่วไหล เราเห็นว่าในขั้นต้นควรจะต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติและหลักถานของท่านที่จะเป็นผู้รักษาเงิน อย่าเพ้อเชื่อมั่นเกินไปว่า ยศศักดิ์จะเป็นเครื่องประกันเงินหลวงได้เสมอ...

[...]

ในที่สุดนี้เราขอเตือนซ้ำว่า เงินของรัฐบาลเท่ากับชีวิตรฤกและเสรีโลหิตของชาติ ควรรีบจัดการป้องกันโดยเร็วและโดยกวดขันที่สุด อย่าให้อ้ายเหล่าร้ายทุจริตมีโอกาสสูบเอาไปกินเสียง่ายๆเลยเจ้าประคุณ

(สยามราชฎร์, 2466: 3)

ข้าราชการเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับเงินมากที่สุด ทั้งเงินของหลวง เงินภาษีของราชฎร หรือเงินที่มาจากโครงการต่าง ๆ จึงมีโอกาสสูงที่จะทุจริตเงินเหล่านั้น นอกจากนี้ สมัยรัชกาลที่ 6 ใช้ระบบเงินตราที่สับสนเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 3 ฉะนั้น การซื้อสินค้าใด ๆ ล้วนต้องใช้เงินทั้งสิ้น บทความวิพากษ์จึงมักนำเสนอให้เห็นว่าข้าราชการเป็นพวกกอบโกยเงินเข้ากระเป๋าตนเอง ดังตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้คำว่า “อ้ายมหาโจรใจฉกาจ” “เหล่าร้ายทุจริต” เพื่อวิพากษ์ข้าราชการ อีกทั้งยังแสดงความคับข้องใจที่ข้าราชการลักเงินที่เป็นภาษีของราชฎรไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน ผู้เขียนจึงเห็นว่ารัฐบาลควรพิจารณาคัดเลือกข้าราชการที่จะมาทำหน้าที่รักษาเงินของประเทศอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้คนทุจริตนำเงินของชาติไปใช้ส่วนตน

เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “มนุษย์ทุกคนไม่ชอบบระยำ ทำไม่จึงระยำ?” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2468 ที่วิพากษ์พฤติกรรมทุจริตคดโกงของข้าราชการ

...เมื่อเห็นว่าจะกระทำการใดๆที่จะเป็นหนทางที่จะหาเงินใส่กระเป๋าได้แล้ว ก็ไม่ต้องบากหน้าเข้าสู่ทันที...ขุนนางตัวเอ้ๆและข้าราชการที่มีเงินเดือนตั้งแต่ ๔๐๐ บาท ถึง ๖๐๐ บาทขึ้นไปก็ยังจับโน่นชนนี้วิ่งเป่นไก่อตาแตก...พินิจพิจารณาดูให้ซึ่งเถิด ว่ามนุษย์เราทุกคนไม่ชอบบระยำ แต่ทำไมจึงระยำ?

(เกราะเหล็ก, 2468: 51)

ข้าราชการไม่เพียงแต่ทุจริตคดโกงเงินของประเทศ ยังมีพฤติกรรมกดขี่ข่มเหงราษฎร ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “การข่มเหงซึ่งกันและกัน” ใน*มอญิงโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2467

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรัฐบาลของพระองค์เป็นบิดาปกครองพลเมืองไทยเช่นบุตร ใครข่มเหงรังแกกันในจำพวกบุตรรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวย่อมลงโทษบุตรผู้กระทำผิดตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราขึ้นไว้ โดยเหตุนี้พลเมืองไทยต่างคนต่างจะใช้อำนาจส่วนตัวข่มเหงกันไม่ได้เป็นอันขาด

แต่สังเกตตามจังหวัดต่างๆ ข้าราชการของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงตั้งแต่งออกไปประจำทุกตำบลรุ่งศุขพลเมืองนั้น บางท่านกลับประพฤติตรงกันข้าม มีไปทำอำนาจข่มเหงดูถูกดูหมิ่นราษฎรพลเมือง ดังที่เราและคนอื่นได้เคยกล่าวมาแล้ว

(มอญิงโปสต์, 2467: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์ข้าราชการบางคนที่ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราษฎร ทั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะดูแลราษฎรเหมือนบุตร และตั้งพระราชหฤทัยให้ข้าราชการของพระองค์ดูแลเอาใจใส่ราษฎรเหมือนพระองค์ด้วย เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “อกเขาอกเรา” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ.2464 ที่วิพากษ์ข้าราชการที่เห็นราษฎรเป็นเบี้ยล่าง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น

เราเคยได้สังเกตเห็นเจ้าพนักงานบางคนมักเข้าใจเขวออกไปนอกกลุ่มนอกทาง แล มักจะเห็นประชาชนบรรดาที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของตนเป็นเบี้ยล่าง มีโอกาสที่จะเหยียดลงได้เพียงใด ก็เหยียดลงไปเพียงนั้น ยิ่งกว่านี้มักถือใจเสียว่าผลที่จะได้โดยตรงหรือโดยทางอ้อมก็เป็นสมบัติของรัฐบาล...ดูประหนึ่งความจู้จะจะมีอยู่เฉพาะแต่ตั้งหน้าเก็บหอมรอมริบเงินที่จะเข้ากระเป๋า หรือคอยป้องกันรายได้ของตนมิให้หายหกตกหล่นเท่านั้น

(สยามราษฎร์, 2464: 3)

การที่ข้าราชการมีความประพฤติที่วางตนเป็นเจ้านายราษฎร ไม่ได้รับใช้ราษฎร ดังที่ผู้เขียนหลายคนต้องการ น่าจะเนื่องจากสังคมไทยมีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของคนแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ตั้งแต่อดีตข้าราชการเป็นกลุ่มที่มีหน้าที่ปกครองราษฎร ส่วนราษฎรคือผู้อยู่ใต้ปกครอง ทั้งนี้ หากพิจารณาจากกรอบคิดของการปกครองแบบเจ้าขุนมูลนายที่มีมาตั้งแต่ก่อนเลิกไพร่และทาส

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่าไพร่และทาสอยู่ภายใต้การปกครองของมูลนาย ทั้งขุนนางและไพร่ทาสต่างมีหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นของตนเอง ขุนนางจึงมีหน้าที่ปกครองไพร่ทาส ส่วนไพร่ทาสก็มีหน้าที่รับใช้มูลนาย (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2551: 63)

บทความส่วนใหญ่มักจะวิพากษ์เหล่าข้าราชการ เนื่องจากข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการแทนพระมหากษัตริย์ อีกทั้งก่อนที่ความหรือเรื่องต่าง ๆ จะถึงพระมหากษัตริย์จะต้องมีข้าราชการผู้รับผิดชอบกราบบังคมทูลพระองค์ ด้วยเหตุนี้ ผู้คนจำนวนหนึ่งจึงเชื่อว่าความล้มเหลวของการบริหารงานบางส่วนเกิดจากข้าราชการที่รัยล้อมพระมหากษัตริย์ เช่นกรณีการจ่ายเงินทำขวัญให้ครอบครัวของนายอำเภอครอบครัวหนึ่งซึ่งฝ่ายกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่จ่ายเงินตามเหตุอันควร เช่น บทความเรื่อง “การเบิกจ่ายเงินค่าพาหนะค่าเดิรทาง” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466

...ยกตัวอย่างนายอำเภอผู้หนึ่ง ซึ่งได้รับคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดให้ออกไปล้อมจับผู้ร้าย เพื่อมิให้ผิดนัดนายอำเภอจึงต้องรีบออกเดิรทางทั้งกำลังฝนตกฟ้าคะนอง บางเอนไปต้องอสูรบาตถึงแก่มรณกรรมลงทันที กระทรวงมหาดไทยจึงได้ยกเหตุผลเรื่องนี้ขึ้นพูดกับกระทรวงพระคลังฯ หวังจะขอเงินเบี้ยบำเหน็จหรือบำนาญ ให้แก่บุตรภรรยาของข้าราชการผู้มรณภาพ ในเมื่อข้าราชการตามหน้าที่ และตายไปด้วยเหตุอันน่าสมเพช ซึ่งควรจะได้เบี้ยกรุณาปรานี เท่าที่กระทรวงพระคลังจะแลเห็นอยู่บ้าง กลับอ้างเหตุติดขัดต่างๆ จนกระทรวงมหาดไทยนิ่งไว้ไม่ได้ ต้องนำเรื่องขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายของพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ยิ่งด้วยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงธรรมอันประเสริฐได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงพระคลังจ่ายเงินให้เพนบำเหน็จแก่ภรรยาของนายอำเภอผู้มรณภาพไปตามสมควรฉะนี้ นับว่าควรเพนแบบแผนอันดีที่ข้าราชการทั้งหลายจักพึงตั้งใจรับราชการสนองพระเดชพระคุณจนเต็มความสามารถ และต้องถืออยู่เสมอว่า ถ้ามีราชการจำเอนจำต้องไปแล้ว ก็ควรต้องไปให้ตรงตามกำหนดเวลาที่เดียว ไม่ควรหวาดหวั่นเกรงกลัวต่อภัยอันตรายใดๆ เปนอันขาด

(*สยามราษฎร์*, 2466: 3)

นอกจากข้าราชการจะมีพฤติกรรมทุจริตคดโกงและกดขี่ประชาชน ข้าราชการยังเป็นกลุ่มที่หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ มักวิพากษ์ว่ามีพฤติกรรมประจบสอพลอพระมหากษัตริย์ กระทั่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองและราษฎรเดือดร้อน เช่น บทความเรื่อง “ปัญหา ป.จ.” ใน *กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2456

คำว่า ป.จ. หรือหัวประจบนี้แปลตามโลกย์นิยมว่า ประพฤติตนให้เป็นที่รักใคร่แห่งบุคคลอื่นโดยทางที่ผิดแลคลาดจากความยุติธรรมเปนบุคคลที่ปราศจากศีลแลสัตย์ ไม่เลือกหน้าว่าบุคคลชนิดใดจะเปนมิตรหรือนายก็ตาม ที่มีอำนาจวาสนามียศ, ทรัพย์มากกว่าตนแล้ว ถ้ามีช่องพอที่จะเข้าประจบประแจงประพฤติตนให้เป็นที่รักใคร่หวังลาภแลยศได้แต่ทางใดทางหนึ่ง ถึงแม้ว่าสิ่งที่พูดแลตนประพฤติไปนั้นจะประกอบด้วยความทุจริตต่างๆหรือเปนบาปอกุศลทำให้บุคคลอื่นได้รับความทุกข์แลเดือดร้อนด้วยประการใดๆก็ไม่ว่าขออย่างเดียวแต่ให้บุคคลผู้ถูกประจบรักใคร่โดยหวังลาภแลยศให้บังเกิดแก่ตนแล้วเปนใช้ได้...

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

ตัวอย่างข้างต้น วิพากษ์ข้าราชการที่ประจบสอพลอ และยังมีบทความอีกหลายเรื่อง ที่วิพากษ์ข้าราชการว่าประจบสอพลอเพื่อตำแหน่งราชการและเงิน หลายครั้งจึงมีการนำข้าราชการไปเทียบกับสุนัข ดังที่มีผู้กล่าวว่า "ราชบริพารซึ่งทรงชุบเลี้ยงยิ่งกว่าหมาหลายเท่าขอให้จำเอียงหมา จงมีความรักภักดีให้จริงๆต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ยิ่งกว่าหมาหรือเสมอหมาก็เอาเถิด" (กรุงเทพฯเดลิเมล์, 9 พฤษภาคม พ.ศ.2460: 2) การประจบสอพลอของข้าราชการไม่เพียงแต่จะแสดงความเห็นแก่ตัว แต่ยังส่งผลเสียต่อบ้านเมืองด้วย เช่น บทความ "พระเจ้าแผ่นดินเสียราชสมบัติเพราะขุนนางสอพลอ" ในกรุงเทพฯเดลิเมล์ ฉบับวันอังคารที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2459

ครั้นถึงแผ่นดินพระบรมเอกทัศครั้งกรุงเก่า พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ โปรดปรานขุนนางสอพลอเปนล้นพ้นมีพระยาราชมนตรี (ปีน) กับ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ราช (นึม) เป็นต้น คนทั้ง ๒ นี้ทำให้แผ่นดินร้อนทุกเส้นหญ้าใบไม้ ถึงเสนาบดีแลข้าราชการราษฎรพร้อมกันจะเนียรเทศพระเจ้าแผ่นดินนั้นเสีย แต่บังเอิญยังไม่ทันเกิดการจลาจลก็พอพม่าเข้าศึกยกมาตีกรุงเก่า ก็เสียแก่พม่าในแผ่นดินนั่นเอง (จบสังเขป)

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2459: 2)

แม้ว่าผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับต่าง ๆ จะมุ่งโจมตีพฤติกรรมของข้าราชการ แต่ส่วนหนึ่งก็มีความเห็นว่าการที่มีข้าราชการประจบสอพลอจำนวนมาก เนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดปรานและชุบเลี้ยงคนเหล่านี้ไว้ด้วย ดังที่มีบทความจำนวนหนึ่งมักเสนอว่าสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่มีขุนนางเป็นจำนวนมาก และเป็นยุคที่ไม่มีคนยำเกรงขุนนางอีกแล้ว

คนไทยเคยเคารพต่อขุนนางมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพราะขุนนางย่อมเคยเป็นผู้นำเขาไปสู่ความมีไชย จึงเป็นที่เคารพและยำเกรง...ครั้นมาในสมัยนี้สิ ขุนนางยิ่งกว่ากลัวน้ำว่า และเป็นที่ได้โดยง่ายตาย แล้วมีหน้าซ้ำยังไม่น่าจะเป็นที่ไว้วางใจของทวยนาครด้วยราคาของขุนนางก็จำต้องตกต่ำไป

(*ปราบอธรรม*, 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467: 52-53)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองบายโต้ตอบประเด็นดังกล่าวใน *ดุสิตลลิต* เช่น ที่ว่าทรงเลี้ยงคนสอพโล รับสั่งว่า สอพลอนั้นต้องเลือกเรื่อง ถ้าสอพโลให้ประโยชน์แก่พระองค์ก็ดีก็ชอบ ถ้าสอพโลไร้สาระ ก็กริ้วและไม่ชอบหน้าเลย หรือการแต่งตั้งบรรดาศักดิ์เป็นขุนเป็นหลวงกันเป็นจำนวนมาก ก็เป็นนโยบายอย่างดีของพระองค์ที่จะผูกจิตใจให้คนจงรักภักดีมากขึ้น และอีกประการหนึ่งก็ประหยัดเงินด้วย เช่น เศรษฐีบางคน หากได้เป็นขุนนางก็อึ้งอึ้งใจ เงินเดือนก็ไม่ต้องให้อยู่แล้ว แต่ช่วยบำรุงรัฐบาลอยู่เรื่อย ๆ (ประยูร สิริพันธ์, 2515: 49-50) จะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการประจบสอพโลคือความเห็นแก่ตัวของข้าราชการ ขณะที่บางคนเห็นว่าต้องแยกเรื่องที่สอพโล ถ้ามีประโยชน์ก็เป็นเรื่องดี และการที่มีข้าราชการเป็นจำนวนมากก็เพื่อสร้างความจงรักภักดี

4.2.1.3 ปัญหาการเลือกฝ่ายเพื่อเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 คือ การที่คนไทยจำนวนหนึ่งหวังให้รัฐบาลเลือกร่วมรบกับฝ่ายเยอรมัน แต่รัฐบาลเชื่อมั่นว่าการอยู่ฝ่ายฝรั่งเศสจะเป็นผลดีกับสยามมากกว่า ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงพยายามกล่าวถึงข้อดีของประเทศฝรั่งเศสเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นด้วยกับรัฐบาล และเห็นข้อบกพร่องของฝ่ายเยอรมัน ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ประโยชน์ที่ไทยจะพึงได้” ใน *กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2460

การทำสงครามกันมา สัมพันธมิตรได้ประกาศแก่โลกย์แล้ว จะต้องถือตามประกาศนั้นเปนวาจาสัตย์มีใจความว่า “ผลที่สุดสัมพันธมิตรคงมีประสงค์เปนมั่นมั่น ที่จะคงทำนุบำรุงประเทศเล็กๆน้อยๆ ซึ่งมีความชอบธรรมที่จะทรงชีวิตอยู่โดยอิสระให้ได้ ดำรงอยู่ชั่วกาลปาวสาร มิให้ประเทศใดๆถึงแม้จะมีกำลังมากกว่า ก็มีให้ข่มเหงคะเนงร้าย หรือฮุบเอาไปไว้ในกำมือเสียได้” แต่ฝ่ายเยอรมันมิได้มีประกาศตั้งใจจะให้เปนนั่นนอกจากได้ประกาศอย่างโอหังว่า ประเทศเล็กๆน้อยๆจะปกครองตนเองไม่ได้ จะต้องให้มีผู้ครอบไว้ คือ หมายถึงเยอรมันจะเปนนผู้ครอบเอง ทั้งได้เห็นแล้วว่า ตั้งแต่ทำสงครามกันมา ประเทศเล็กๆน้อยๆที่อยู่ตามรอบขอบขันธสีมาของเยอรมันก็ตกอยู่ในที่คับขันอันตราย ด้วยเยอรมันกระทำเอาทั้งนั้น ถ้าเยอรมันชนะศึกเปนนอันหมดปัญหาที่

ประเทศเหล่านั้น จะคงชีวิตอยู่โดยอิสระได้ ต้องตกเป็นค้ำของเยอรมันทั้งนั้น ประเทศสยาม เยอรมันก็ได้กล่าวมาดร้ายไว้ ตามที่เข้าใจกันในความฝันทั้งที่ได้พูดกันอยู่ในกรุงเทพฯ ด้วยแล้ว ก็เป็นข้อที่ไทยเราต้องรู้สึกคำนึงถึงประเทศสยามของเราด้วยยิ่งนัก จะต้องระวังศัตรูจริงมากคือเยอรมัน ซึ่งไทยเราก็ได้รู้เห็นอยู่ซึ่งๆหน้าแล้ว

(กรุงเทพฯ เดลิเวอรี่, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์จุดประสงค์ในการทำสงครามของฝ่ายเยอรมัน ดังจะเห็นได้ว่า ขณะที่ฝ่ายสัมพันธมิตรทำสงครามด้วยความตั้งใจให้ทุกชีวิตและทุกประเทศได้เป็นอิสระ และประเทศใหญ่ไม่ควรหมิ่นเหยียดประเทศที่เล็กกว่า แต่ฝ่ายเยอรมันเห็นว่าประเทศเล็ก ๆ ไม่สามารถปกครองตนเองได้ เยอรมันจึงทำสงครามเพื่อครอบครองประเทศเหล่านั้น ไม่ได้ทำสงครามเพื่อที่จะช่วยเหลือประเทศเล็ก ผู้เขียนยังใช้คำว่า “ศัตรู” กับเยอรมันเพื่อให้ผู้อ่านมองประเทศดังกล่าวเป็นฝ่ายตรงข้าม

นอกจากนั้น ยังมีบทความเรื่องอื่นที่เสนอภาพด้านไม่ดีของเยอรมันเช่นกันเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าสยามไม่ควรอยู่ฝ่ายเยอรมัน เช่น การที่เยอรมันดูถูกประเทศสยามด้วยการเรียกสยามว่า “ชาติต้อยต้อย” ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “โทษพิณพาทย์” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันศุกร์ที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2460

...หนังสือพิมพ์เยอรมันชื่อ “โลคัลอันไซเกอร์” ได้ลงความเห็นเยาะเย้ยประธานาธิบดีวิลสันอย่างอหยาบคายต่างๆ และมีคำว่า “สิ้นคิดเต็มที่แล้วจึงต้องเที่ยวชักชวนประเทศเล็กๆ แม้อย่างเปอร์เซียและสยาม, ฯลฯ.” อีกแห่ง ๑ กล่าวว่: “ประธานาธิบดีวิลสันช่างมักน้อยจริงๆ, ลงคิดจะรักษาความรุ่งเรืองของโลกไว้โดยอาศัยความอดทนของประเทศต้อยต้อยอย่างเปอร์เซียกับสยาม...”

...ถ้าเขานับถือเราเขาคงไม่กล่าวถึงเราโดยอาการอันดูถูกเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว, และคงไม่เรียกเราว่า “ชาติต้อยต้อย.” ดังนั้นมันจะไม่กลายเป็นรับความดูถูกแทนความพอใจในการที่เรารักษาความเปนกลางฤ?

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

จากที่กล่าวมานั้น แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและผู้สนับสนุนฝ่ายฝรั่งเศสจะเลือกข้างฝ่ายฝรั่งเศสและมองเยอรมันว่าเป็นฝ่ายอริ แต่ประเด็นนี้ก็เป็นประเด็นปัญหาที่ทำให้หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับเสนอความเห็นที่ได้แย้งกันว่าสยามควรจะอยู่ฝ่ายใดระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมัน โดยบทความวิพากษ์ที่สนับสนุนสัมพันธมิตรต่างมีบทบาทในการเผยแผ่ข้อมูลที่ชวนให้ผู้อ่านรู้สึก

คล้ายตามว่าเยอรมันเป็นประเทศที่เลวร้าย และคนไทยควรอยู่ข้างเดียวกับฝ่ายสัมพันธมิตรมากกว่า อยู่กับฝ่ายเยอรมัน

4.2.2 ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจประการสำคัญ คือ การให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ตกต่ำ ทำให้ราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ลำบาก และปรับปรุงการบริหารการเงินของประเทศ โดย ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำอาจแบ่งได้ ดังนี้

4.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องของรัฐบาล

4.2.2.2 ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากพฤติกรรมของคนไทย

4.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องของรัฐบาล

ประเด็นปัญหาสำคัญเรื่องเศรษฐกิจในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนใหญ่ เป็นการวิพากษ์การบริหารการเงินของรัฐบาล เช่น บทความเรื่อง “ผลของสภาการคลัง” ใน *ปราบอธรรม ฉบับวันจันทร์ที่ 28 เม.ย. พ.ศ.2467* ความว่า

...ราษฎรพลเมืองย่อมมุ่งผลที่รัฐบาลปฏิบัติไปเพราะว่าราษฎรย่อมต้องอาศัย กำลังสติปัญญาความสามารถของรัฐบาล ส่วนรัฐบาลก็ต้องอาศัยราษฎรเหมือนกันในการเก็บภาษีอากร เพื่อได้เงินไปใช้จ่ายบำรุงชาติประเทศ นับว่าราษฎรเป็นกำลังยิ่งของประเทศ...เมื่อต่างฝ่ายต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันดังนี้แล้วจึงเป็นการจำเป็นที่ทั้งสองฝ่าย คือคณะรัฐบาลแลหมู่ราษฎรพลเมืองจำต้องปฏิบัติสามัคคีธรรมต่อกันอย่างเคร่งครัด แล ต้องซื่อสัตย์ต่อกันหรือซื่อสัตย์ต่อหน้าที่...

เราจะขอยกเรื่องการเงินขึ้นพูดสักข้อหนึ่ง บัดนี้รัฐบาลได้จัดตั้งให้มีสภาการคลังขึ้นเพื่อกำหนดรายจ่ายของกระทรวงการคลัง แต่เหตุใดรายจ่ายของกระทรวงพระคลังปี พ.ศ.๒๔๖๗ จึงสูงกว่ารายได้...เพราะเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องกู้เงินประเทศอังกฤษอีกถึง ๓,๐๐๐,๐๐๐ ปอนด์ ดอกเบี้ยถึง ๑๐๐ ละ ๖ ต่อหนึ่งปีคิดจำนวนดอกเบี้ยที่รัฐบาลต้องเสียไปถึง ๑๘๐,๐๐๐ บาท ถ้าวรวมดอกเบี้ยทั้งหมดของต้นเงินที่เราเป็นหนี้เราจะมากมายเหลือเกินเมื่อเป็นดังนี้รายได้จากต้นเงินเหล่านั้นเพื่อหักดอกออกแล้วจะหวังหรือว่าจะคุ้มรายจ่ายเพราะรายจ่ายของรัฐบาลเรายังพุ่มเพื่อยอยู่มาก เราเห็นว่าสภาการคลังง ประสิทธิผลให้กระทรวงคลังเช่น พ.ศ.๒๔๖๗ อีก แลเมื่อเป็นดังนี้ความลำบากยากแค้น จะตกอยู่แก่ใครเล่า ปัญหาข้อนี้ใครก็คงตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าตกอยู่แก่ราษฎร เพราะเหตุว่าเมื่อรัฐบาลไม่พอใช้ ก็คิดหาวิธีเรียกเก็บเอาจากราษฎรๆก็จำต้องพากันยินยอมส่งให้ การกระทำของรัฐบาลคล้ายกับนายใช้บ่าวให้ตักน้ำใส่ถังที่ไม่ปิดก๊อก น้ำจะขังเต็มถึง

อยู่ไม่นานก็จกแห้งไป แล้วนายก็ใช้ให้ตัดอีก ดั่งนี้บ่าวก็เหน้อยยากแสนเข็ญ เราเห็นว่า
ราษฎรพลเมืองก็เปดดังตัวอย่างนั้นไม่ผิดเลย

[...]

รัฐบาลสยามจะเห็นว่าการเงินไม่สำคัญกระมัง ไม่มีก็ยืมเขาใช้...สำหรับผู้หวัง
ความอยู่เย็นเป็นสุขเฉพาะตัวและบุตรธิดาแล้วก็ไม่วิตก เพราะมีเงินสำหรับซื้อความสุข
ส่วนคนยากจนเข็ญใจก็ต้องลำบากยากแค้นไปไม่มีที่สุด ถ้าใครครวญดูให้ถี่ถ้วนแล้วนำ
อนาถใจอย่างยิ่ง ตามปรกติเจ้าของเงินควรมีอำนาจ แต่ความจริงหาเป็นอย่างนั้นไม่...

...รัฐควรชี้แจงถึงการใช้จ่ายให้ประจักษ์แจ้ง ที่จริงใช้คำว่า “ควร” ยังอ่อนไป
ต้องใช้คำว่า “ต้อง” จึงจะเหมาะ...

(ปราบอธรรม, 2467: 3-5)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่รัฐบาลบริหารการเงินผิดพลาด เช่น การมีรายจ่าย
ฟุ่มเฟือย การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ย่อมส่งผลต่อราษฎร เนื่องจากหากรัฐบาลมีเงินไม่เพียงพอที่จะ
เรียกเก็บภาษีจากราษฎรเพิ่มขึ้นซึ่งทำให้ราษฎรลำบาก ฉะนั้น รัฐบาลควรใช้เงินเพื่อให้เกิดประโยชน์
กับราษฎรมากที่สุด รวมถึงชี้แจงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้เป็นที่ประจักษ์กับราษฎรด้วย

นอกจากนี้ ยังมีบทความที่วิพากษ์การเก็บภาษีซ้ำซ้อน ดังบทความเรื่อง “กตคอ
ใคร?” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2456

เป็นความเห็นที่น่าหัวเราะ ซึ่งหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งออกความเห็นว่รัฐบาลที่
เก็บภาษีจากผลประโยชน์ของชายโสดนั้น เป็นการกตคอให้มีภรรยา ครั้นเราเถียงว่าไม่
เป็นการกตคอเลย ถ้ารัฐบาลไม่วางโทษหรือเก็บภาษีอย่างรุนแรงต้องถือว่าเป็นธรรมดา
เท่ากับค่าสมพักรซึ่งเก็บแก่คนปลูกต้นทุเรียนเท่านั้น คนที่ไม่ปลูกก็ไม่ต้องเสียการเก็บ
สมพักรเช่นนี้จะเรียกว่ากตคอให้ฟันต้นทุเรียนถูกหรือ

[...]

...บรรดาภาษีอากรที่รัฐบาลสยามเก็บอยู่ทุกวันนี้ ท่านผู้ถามมั่นใจละหรือ
ว่าเป็นการยุติธรรมทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว...

...ท่านก็คงจะเห็นเองว่าภาษีอากรสมพักรบางอย่างไม่เป็นยุติธรรม ถ้าท่าน
เห็นเช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องชี้ เพราะท่านก็สามารถชี้ภาษีอากรสมพักร ที่ไม่เป็น
ยุติธรรม แทนข้าพเจ้าได้แล้ว

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการจัดเก็บภาษีไม่ยุติธรรม เนื่องจากภาษีบางอย่างก็
ไม่จำเป็นต้องเรียกเก็บจากราษฎรก็ได้ เช่น ภาษีชายโสด สอดคล้องกับบทความเรื่องอื่นที่เห็นว่า

รัฐบาลเก็บภาษีเกินจำเป็น เช่น บทความเรื่อง “ควรดำริห์การเก็บภาษี” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2466

เรื่องภาษียุบยับซึ่งรัฐบาลเก็บจนราษฎรยบนั้น หนังสือพิมพ์ได้พากันถกมาหลายครั้งแล้ว...ของสิ่งเดียวรัฐบาลเก็บภาษีหลายชั้นหลายเชิงนักดูเหมือนกับรัฐบาลจกไม่มีความประสงค์จะให้การหักธรรมและพานิชย์การของเรางอกงามเจริญขึ้นได้ คิดๆดูแล้วเหมือนกับแกล้งเก็บ...

(กรรมกร, 2466: 593)

นอกจากการจัดเก็บภาษีซ้ำซ้อน ประเด็นปัญหาสำคัญอีกประการ คือ การเรียกรายเงินจากราษฎร ทั้งนี้ มีผู้เห็นว่าการจัดเก็บภาษีจากราษฎรน่าจะเพียงพอแล้ว แต่ยังมีข้าราชการบางคนเรียกรายเงินจากราษฎรด้วย นอกจากนี้จะเพิ่มภาระให้ราษฎรแล้ว ยังสะท้อนถึงข้อบกพร่องในการจัดการเงินของรัฐบาล ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เงินเรียกราย” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2465

การที่เจ้าคุณนนทิเสนฯผู้เปนหัวหน้าในการเรียกรายนี้นี้ยอมพนักำเงินของประชาชนผู้อุทิศให้ด้วยความหวังที่จะให้เห็นผลตุจความจำนงโดยไม่บอกกล่าวเล่าสืบหรือแฉบายชี้ให้บริสุทธิ์เช่นนี้ยอมกระทำให้มหาชนหนักใจที่สุด เพราะเงินเปน ของบาดใจดังกล่าวแล้ว ประชาชนมีสิทธิ์ที่จะทราบความเปนไปในเรื่องนี้ มีสิทธิ์ที่จะรู้ว่าเงินเรียกรายเวลานี้อยู่ที่ไหน ใครโกงหรือสูญหายไปทางใดบ้าง...

ทางที่ถูกสำหรับการเงินซึ่งเกี่ยวกับการเรียกรายมาจากประชาชนแล้ว ย่อมต้องแสดงรายรับรายจ่ายอย่างชัดเจน มิฉะนั้นก็จะทำให้ประชาชนคิดไปต่างๆนาๆหรือหมดความศรัทธา

(กรรมกร, 2465: 119)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนกล่าวถึงข้าราชการชั้นสูงคนสนิทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีชาวพัวพันกับการเงินของกิจการเสือป่าหรือเงินเรียกรายอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยว่านำเงินที่ได้จากการเรียกรายไปใช้จ่ายอย่างไร แม้ในระยะแรก จะมีราษฎรที่มีกำลังทรัพย์ยินดีบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือรัฐบาล แต่เมื่อข้าราชการมาเรียกรายเงินจากราษฎรบ่อยครั้ง ทำให้ผู้คนเริ่มสงสัยและไม่พอใจที่รัฐบาลไม่สามารถบริหารจัดการเงิน และนำเงินของราษฎรไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประเทศชาติได้ รวมถึงมีการตั้งข้อสงสัยว่าข้าราชการอาจนำเงินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ในบทความเรื่อง “การเรียไ้กับเงินเรียไ้” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันศุกร์ที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียนเสนอว่าผู้เก็บเงินเรียไ้เพื่อการรณานวศวร “แสดงรายการให้ซบทราบทว้กันโดยเปดเผย”

การบรหการเงินผดพลาดเป็นประเด็นปัญหาสำคญที่ส่งผลให้มบบทความจนวนมากวพกษการทางานของรัฐบาลว่าม่ได้ช่วยราษฎรที่ยากจนและผู้ที่มีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก เช่น บทความเรื่อง “การช่วยราษฎรที่ยากจน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2465

ราษฎรในประเทศสยามในเวลานี้่นับว่าได้รับความเดือดร้อนเพราะความขัดสนยากจน ความขัดสนยากจนยอมอยู่ในวงเขตร่นาที่ของรัฐบาลที่จะเอาใจใส่เหลียวแล เพราะว่ารราษฎรกับรัฐบาลเปรียบประคจบิดากับบุตร ตามธรรมดาบุตรที่ยังอยู่ในวัยที่ต้องพึ่งบิดามารดา ถ้าบิดามารดาม่ได้เอาใจใส่เหลียวแลแล้ว บุตรหรือธิดาก็ยอมถึงซึ่งความหายนะ โดยเหตุนี้บิดามารดาจึงเอาใจใส่อบรมบุตรธิดาของตนแลประคบประคองมิให้บุตรหรือธิดาได้รับความเดือดร้อนตามความสามารถของตน ฐานะในระหว่างราษฎรกับรัฐบาลยอมเปรียบได้ประคจฐานะในระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา

เรื่องนี้รัฐบาลได้กำลังจัดการเพื่อเปลื้องความเดือดร้อนโดยความขัดสนจนยาก โดยตั้งการสหกรณ์ขึ้น...

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2465: 4)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเทาความยากจนของราษฎร เช่น อาจออกนโยบายที่ช่วยเหลือด้านการเงินให้แก่ราษฎร รัฐบาลจึงควรดูแลเอาใจใส่กิจการด้านการค้าขาย เนื่องจากทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง เช่น บทความเรื่อง “รัฐบาลควรต้องเหลียวแลให้มาก” ใน*จีนโนสยามวารศัพท* ฉบับวันศุกร์ที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2460 ผู้เขียนนำเสนอปัญหาของการค้าขายในสยาม

ถ้าเราจะเหลียวแลดูกิจการอื่น ๆ (นอกจากการค้าขาย) ของประเทศสยามในสมัยนี้แล้ว ก็ม่ต้องมีความสงสัยว่า กิจการเหล่านั้น ๆ ได้เจริญขึ้นตามสมัยม่มากก็น้อย ซึ่งนับว่าเปนโชคลาภอย่างเอก สมควรที่พวกเราจะมีความยินดีโดยแท้

แต่ส่วนการค้าขายในหมู่พวกคนไทยนั้น ยังค่อนข้างกะปลกกะเปลี่ยมาก ม่ใครจะมีใครตั้งให้เปนหลักขึ้นได้เลย มีแต่พอจะเผยอขึ้นบ้างเล็กน้อยก็ถูกอ้ายพวกเดียวกันรีบโกงเอาเสียจนฉิบหายวายวอดลงไป บางคนก็หมดเนื้อประดาตัวจนเลยม่อยากกลับฟื้นขึ้นได้ บางคนก็ซ่องแซงเต็มที จนยากที่จะพยากรณ์ว่าต่อไปพ่านผู้นั้นๆจะเปนลูกผีหรือ

ลูกคน ดูช่างเปนการน่าทุเรศเสียจริงๆ แลการที่พวกบริษัทพ่อค้าไทยได้คิดโกงกันเอง เอา
 จฉนิบหายวายวอดลงไปเช่นนี้นั้น ก็โดยมีความรู้รักชาติเสมอเพียงแต่ปาก หาใช้รักชาติ
 เต็มภูมิความรู้จนเข้ากระดูกระเดี้ยวเหมือนอย่างเช่นกับชนชาติอื่นๆไม่ เมื่อความรักชาติ
 ของคนไทยเรา มันมีเปรยๆแต่เพียงริมฝีปากดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ มันก็ย่อมต้องเปน
 การขัดขวางแก่ความเจริญของการค้าขายอยู่นั่นเอง

อนึ่งเรื่องการค้าขายนี้ ถ้าเราจะได้หยิบยกขึ้นไตร่ตรองโดยเลียดให้รอบคอบ
 แล้ว ก็ก็จะเห็นได้ว่าเปนกระดูกสันหลังอันสำคัญของประเทศทีเดียว ประเทศอาจเจริญได้
 โดยรวดเร็วพร้อมด้วยกำลังอันแน่นแฟ้นทุกหมวดทุกหมู่ ก็โดยอาศัยการค้าขายเปน
 ฐานะ ถ้ามีเช่นนั้นความเจริญก็ไม่สามารถที่จะเกิดมีขึ้นแก่ประเทศให้ทันกับสมัยได้

เพราะฉะนั้นตามรัฐประศาสน์นโยบายของรัฐบาลทุก ๆ ประเทศจึงต้องถือเคร่ง
 เท้ากับศึลวา เมื่อกิจการของการจำหน่ายสินค้าแห่งประเทศ ไปติดขัดเข้าขณะที่ใดๆ หรือ
 ประเทศใดๆแล้ว รัฐบาลเจ้าของสินค้านั้น จำเปนจะต้องรีบอุดหนุนคิดหาช่องทางแหวก
 ให้การจำหน่ายสินค้าเหล่านั้นๆหลุดล่งไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ได้ ส่วนพวกราษฎร
 มีความจงรักภักดีเสียอย่างสิ้นเหลือ เมื่อเห็นว่ามีท่าทางชนิดใดที่จะช่วยประเทศได้แล้ว
 เขาก็รีบฉวยเอาโอกาสเหล่านั้นๆโดยทันที

(จินโนสยามวารศัพท์, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สยามเจริญก้าวหน้า
 รัฐบาลจึงจำเป็นจะต้องสนับสนุนหรือหาช่องทางในการผลักดันการค้าขายของไทย สอดคล้องกับ
 บทความเรื่องอื่น เช่น บทความเรื่อง “คนไทยมั่งมีหรือจน?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 17
 ธันวาคม พ.ศ.2464

...แต่เหตุไฉนคนไทยจึงได้พากันร่ำร้องหนักหนาวว่า “จน_จน” คำว่าคนไทยจน
 นี้เราเองก็เชื่อสนิทแลเห็นพ้องด้วยโดยไม่มีส่วนหรือสิ่งใดกิดขวางความเชื่อ แต่ก็มิบาง
 ท่านเคยเถียงพอเปนเอ็นว่า “คนไทยไม่จน” ดังนี้จึงเกิดเปนปัญหาขึ้นว่าคนไทยมั่งมีหรือ
 จน? เพราะฉะนั้นก่อนที่จะกล่าวถึงความมุ่งหมายส่วนใหญ่ เราใคร่จะขบปัญหาที่ว่า “คน
 ไทยมั่งมีหรือจน” เสียก่อน กล่าวคือ

ถึงจะมีบางท่านยืนยันว่า คนไทยไม่ใช่คนจน แลอ้างเหตุว่า ขอให้ไปตรวจดูตาม
 โรงมหรสพ เช่น ภาพยนตร์, ลิเก, ลคร, ก็ก็จะเห็นคนไทยพากันไปดูเปนจำนวนคึนละ
 มากๆทุกคึน เมื่อเปนดังนี้จะว่าคนไทยจนอย่างไร คนไทยต้องเปนคนมั่งมี ความเห็นแล
 ข้ออ้างดังกล่าวนี้อาจฟังกันแต่หยาบๆก็อาจจะทำให้เห็นสอดคล้องไปได้บ้าง แต่ถ้าได้
 ใช้ความวิจรรณาดูแม้แต่เพียงเล็กน้อยแล้ว ก็คงจะเห็นว่าเปนการตรงกันข้าม ความจริง
 บรรดาคนที่เป็นคนจนมักอยู่ตามโรงภาพยนตร์, ลคร, ลิเก, แลอะไรต่ออะไรเหล่านั้นนั้น

โดยมากเป็นคนที่ไม่ต้องจ่ายเงินค่าอาหารประจำวัน ไม่ใครจะต้องซื้อเครื่องนุ่งห่ม ไม่ต้องเสียค่าเช่าบ้าน ส่วนจำนวนเงินที่ทำได้ก็เก็บไว้สำหรับฟุ่มเฟือย คนพวกนี้ได้แก่ เสมียน ทนาย ที่ติดหน้าตามหลังเจ้าขุนมูลนายที่มียศถาบรรดาศักดิ์...

...คนไทยเราจนเพราะอะไร? สรรพสิ่งต่างๆในพื้นที่ประเทศก็อาจหาได้, อาจทำได้แทบทุกสิ่งทุกอย่างดังนี้ เหตุใดจึงต้องพากันจน ถ้าจะตอบย่อๆก็คือเป็นเพราะขาดความพากเพียร ขาดความอุปการจากผู้ที่อยู่อุปการได้นั่นเอง...

...แบงก์ต่างประเทศจะต้องการเงินให้แก่ลูกค้า รัฐบาลก็ขึ้นราคาของปอนด์ แลแลกเงินสยามให้ อันเป็นการอุปการเขาโดยตรง ส่วนคนไทยเราที่เป็นช่าง, ที่เป็นพ่อค้าพาณิชย์ ถึงจะพอมืออยู่บ้างก็ยังไม่ปรากฏว่า รัฐบาลได้อุปการะให้มีหน้ามีตาเลยสักแห่งเดียว จริงอยู่คนไทยยังอ่อนต่อการทำงาน ทำการต่างๆให้เหมือนชาวต่างประเทศจริงๆยังไม่ได้ แต่ก็ทำพอใช้ได้แล้ว...

(สยามราษฎร์, 2464: 3)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้เขียนบทความดังกล่าวเห็นว่า รัฐบาลไม่ได้อุปการะหรือช่วยเหลือราษฎรทั่วไปเท่าที่ควร แต่มักช่วยเหลือคนมีฐานะและชาวต่างชาติมากกว่า รัฐบาลจึงควรช่วยให้ราษฎรพ้นจากความยากจน และดูแลอุดหนุนอาชีพต่าง ๆ

ดังเช่นในบทความเรื่อง “ยากที่จะได้ทำ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2460

...มีผู้ยื่นเรื่องร่ำต่อรัฐบาล เพื่อขออนุญาตจับจองบ่อน้ำมันตามจังหวัด แลบางคนก็ขออนุญาตขุดถ่านศิลาจังหวัดตะวันตก แต่รัฐบาลหายอมอนุญาตให้ผู้ที่ยื่นเรื่องร่ำเหล่านั้นๆไม่ โดยอ้างเหตุขัดข้องว่าผู้ที่ยื่นเรื่องร่ำเหล่านั้นๆ หาได้มีทุนเพียงพอที่จะทำการตามที่ตนได้รับอนุญาตไปแล้ว ให้บรรลุมรรคผลโดยลำพังของตนเองไม่...ถึงเขาเหล่านั้นแม้จะไม่ใช่เป็นเศรษฐีก็จริง, แต่ก็ยังนับว่าเป็นเงินโตลแมนสำหรับประเทศสยามเราได้ เมื่อเงินโตลแมนยังไม่ได้รับอนุญาตทำการให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองของตนเช่นนี้แล้ว นับประสาอะไรกับพวกราษฎรธรรมดาจะได้มีโอกาสหรือกำลังเพียงพอที่จะทำกิจการต่างๆให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศได้ แลเราอยากใคร่ทราบว่ามีผู้ใดที่นับว่าเป็นเศรษฐีในประเทศสยาม แต่ประเทศยังจนเศรษฐีอยู่ถึงเพียงนี้ ก็เป็นประโยชน์อันใดที่จะมากันเหนียวความเจริญของประเทศไว้ให้แต่เศรษฐีที่ยังไม่เกิดทำแต่ผู้เดียว ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะไม่เหมาะแก่สมัยเลย...

[...]

...ถ้าทุกๆรัฐบาลของทุกๆประเทศจะรีดให้ผู้อยู่อ่อนนุญทำได้แต่เฉพาะลำพังทุน
รอนของตนแต่ผู้เดียวแล้ว สรรพแร่ต่างๆก็จำเป็นจะต้องไม่มีเวลาที่จะได้ไหลขึ้นช่วยอุดหนุน
ให้โลกเจริญยิ่งขึ้นไปได้...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2460: 2)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลควรอุดหนุนทั้งคนที่มีทุนและไม่มีทุนเพื่อ
กระตุ้นเศรษฐกิจให้ดีขึ้น แต่รัฐบาลมักเลือกให้ความช่วยเหลือคนที่พร้อมอยู่แล้ว หรือรัฐบาลมัก
สนับสนุนกิจการระหว่างประเทศมากกว่าในประเทศ ดังตัวอย่างใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 19
มิถุนายน พ.ศ.2465 ที่แสดงความคิดเห็นเรื่อง “ความอะลุ่มอล่วยให้ผลมากแต่จำเพาะกิจการระหว่าง
ประเทศมากกว่ากิจการในประเทศ”

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีบทความจำนวนหนึ่งวิพากษ์ว่ารัฐบาลคือสาเหตุที่ทำให้ราษฎร
ยากจน แต่ก็มีความอีกจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นแตกต่างไป เช่น พระราชนิพนธ์บทความเรื่อง
“ความจนไม่จริง” เพื่อแสดงความคิดเห็นว่าไม่เคยมีราษฎรอดตาย แต่ผู้คนยังดิ้นเล่นการพนัน ตลอดจน
ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ราษฎรยากจน (จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 30-32) กล่าวได้ว่า ในทัศนะของพระองค์ คนไทยไม่ได้ยากจนจริง
หากคนไทยฐานะของตนเอง ตั้งใจทำมาหากิน และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ก็จะไม่ยากจนแต่อย่างใด
อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคนไทยจำนวนมากยังคงยากจน ขาดแคลนทรัพย์สิน และปัจจัยในการดำรงชีวิต
จึงมีคนจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นที่แตกต่างไป ดังพบว่ามีกรณีแสดงความไม่พอใจต่อการบริหารการเงิน
ของภาครัฐ และการที่รัฐบาลไม่ได้อุดหนุนหรือช่วยเหลือราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมาพอ

นอกจากประเด็นปัญหาเรื่องการใช้เงินของรัฐบาล การจัดเก็บภาษี และข้อบกพร่อง
เกี่ยวกับการสนับสนุนการค้าของไทย ยังมีประเด็นปัญหาเรื่องข้าวมีราคาแพง โดยรัฐบาลไม่สามารถ
ควบคุมราคาได้ การที่ไม่สามารถผลิตข้าวได้จำนวนมากในสถานการณ์สงครามโลกย่อมส่งผลให้ข้าว
เป็นสินค้าที่ขาดแคลน เมื่อมีความต้องการสูงก็อุปโภคบริโภคกับรัฐบาลไม่ควบคุมราคาซื้อขาย ทำให้พ่อค้า
สามารถขายข้าวราคาแพง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนยากจน เช่น บทความเรื่อง “ผลแห่งการข้าว
แพงเป็นอย่างไร?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2461

การที่ข้าวขึ้นราคาแพงนี้เป็นเรื่องที่น่าต้องคิดมาก ว่าผลอันจะเกิดขึ้นนั้นจะ
เป็นอย่างไร? เท่าที่จะเห็นได้ง่ายๆเป็นข้อสำคัญก็คือตลาดเงินของเราที่เกิดความ
ขัดข้องซุกซลักถึงตะโกนกันออกกันไป ก็เนื่องจากการค้าข้าวออกนอกเมือง ซึ่งจะเห็น
จากข้อความที่เสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ ทรงรับสั่งแก่คณะหนังสือพิมพ์ว่า “เพราะ

เหตุที่แบงก์ต้องใช้จ่ายเงินมากมายสำหรับพ่อค้าซื้อข้าวส่งออกนอกเมือง ซึ่งมากกว่าในกาลใดๆที่เคยมา”

[...]

เรื่องนี้เราเห็นมีอยู่ทางเดียวว่า การที่จะป้องกันมิให้เกิดขัดข้องในเรื่องการเงิน ก็ต้องการมีบัญญัติห้ามการค้าข้าวส่งออกไปต่างประเทศ เช่นอย่างในประเทศอื่นๆเขาทำกันมาแล้ว...

สำหรับเวลานี้ซึ่งยังไม่มีบัญญัติห้ามการค้าข้าวส่งออกนอกประเทศ แต่เพียงป้องกันข้าวขึ้นราคาแพง หรือให้เป็นการสะดกแก่การคลังเงิน ก็ควรผู้ที่ทำการค้าข้าวอยู่แล้วเช่นโรงสี เป็นต้น จงช่วยเหลือผ่อนผันเพื่อความสะดกในทางนี้ โดยหยุดการส่งข้าวออกไปจำหน่ายต่างประเทศเสียบ้างจะดีกระมัง ความเดือดร้อนก็จะค่อยซาลง เพราะถึงไม่ส่งข้าวออกไปต่างประเทศ และขายแต่ในประเทศเราก็รวยพออยู่แล้วไม่ใช่ฤ?

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2461: 2,7)

ในทัศนะของผู้เขียนบทความ สาเหตุที่สินค้าข้าวมีราคาแพงเกิดจากการที่รัฐบาลไม่ได้สนับสนุนการค้าข้าว ทั้งยังไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดราคาข้าว ผลของสงครามโลกจึงทำให้ไทยต้องเผชิญปัญหาการขาดดุลการค้า และปัญหาราชฎรประสพภาวะอดอยากไปพร้อม ๆ กัน

4.2.2.2 ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากพฤติกรรมของคนไทย

นอกจากปัญหาเรื่องการบริหารการเงินของรัฐบาลแล้ว ปัญหาเศรษฐกิจในขณะนั้นก็มิสาเหตุมาจากพฤติกรรมของคนไทยด้วย กล่าวคือ คนไทยจำนวนมากมักขอให้รัฐบาลช่วยเหลือ มีนิสัยเกียจคร้าน ไม่สนใจอาชีพค้าขาย และไม่อุดหนุนสินค้าไทย

สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกขาดแคลนอาหารและราชฎรยากจน เช่นเดียวกับกับสยาม ผู้เขียนบางคนจึงเห็นว่าราชฎรควรช่วยเหลือตนเองแทนการรอความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝ่ายเดียว ดังที่ปรากฏในบทความเรื่อง “ข้อที่ลืมนึกถึง” ใน *ดุสิตสมิต* เล่ม 7 ฉบับที่ 71 พ.ศ.2463

“ราคาของแพงย่อมเป็นผลแห่งการสงคราม โดยแน่นอน. เราจะแก้ไขได้ก็แต่โดยทำงานหนักและประหยัด. (สภาสูงแห่งสัมพันธมิตร)”

เมื่ออ่านข้อความนี้แล้ว “คนในถนน, (คือ สาธารณะชน) ในภาพนี้จึงพูดว่า “อ้อ, ถ้าสัมพันธมิตรชาติอื่นๆ เขาก็กล่าวเช่นนั้นด้วยละก็เห็นจะเป็น ความจริงอยู่บ้าง แต่เราเคยเข้าใจอยู่ว่ารัฐบาลนั้นแหละเป็นผู้รับผิดชอบอะไรๆ ทุกอย่าง.”

ความคิดเห็นควรโทษรัฐบาลในเรื่องอะไรๆ ที่ไม่พอใจทุกอย่างอย่างเป้นของธรรมดาโลก. แต่มีก็จะมีใครคอยเต็มใจรับว่าตนเองก็คิดเห็นเช่นนั้นอยู่เสมอๆ.

เรามักเห็นไปเสียว่าการที่เรานินทารัฐบาลเรามักมีเหตุผลควรที่จะนินทา จริงไหม? แต่อันที่จริง (พูดกันโดยฉันเพื่อน) เราก็ดูเหมือนจะไม่ผิดอะไรกับคนในภาพนั้นดอกนะท่าน!

(ดุสิตสมิต, 2463: 65)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่า เมื่อคนในสังคมมีเรื่องไม่พอใจได้ก็มักจะโทษรัฐบาลเสมอ เช่น เรื่องสินค้าแพง แต่ผู้เขียนเห็นว่าในสถานการณ์สงครามโลกที่ราษฎรทุกประเทศลำบาก ราษฎรจึงควรรหาทางทำงานให้หนักขึ้นและใช้จ่ายอย่างประหยัด เช่นเดียวกันกับบทความเรื่อง “หนทางอันควร” ในดุสิตสมัย ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2462

ในระหว่างนี้ใครๆ ทุกคนจะยอมทราบอยู่ดีว่าเข้าขึ้นราคา กระทำให้รายจ่ายต้องจ่ายมากขึ้น จนถึงกับมีบางท่านเขียนจดหมายลงหนังสือพิมพ์กันหลายราย ซึ่งได้กล่าวถึงความคับแค้นต่างๆ จริงอยู่สำหรับผู้ที่ได้เงินเดือนน้อย แต่ถ้าจะคิดว่าเมื่อเกิดการจำเป็นขึ้นเช่นนี้ เราจะยอมมืองอเท้าอดตายหรือ คงไม่มีใครเลยคิดเช่นนั้น เมื่อรู้ว่าเข้าแพงรายรับไม่พอกับรายจ่ายค่าเข้า ก็ควรจะหาหนทาง ทำมาหากินให้มากขึ้นอีก เช่นในครั้ง ๑ สามปีเคยหาเลี้ยงมาแต่ก่อน มาบัดนี้ข้าวของแพงขึ้นราคา ภรรยาจะนั่งอยู่เฉยๆ อย่างแต่ก่อนทำไม ควรจะหาการงานทำพอให้ได้ผลประโยชน์มาช่วยกันบ้างเป็นไร ...มัวแต่จะตะโกนให้รัฐบาลช่วย...

(ดุสิตสมัย, 2462: 4)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบทความเห็นว่าราษฎรควรชวนช่วยตั้งใจทำมาหากิน เพื่อให้มีรายรับเพียงพอสำหรับซื้อข้าว เช่น ภรรยาอาจหางานทำเพื่อช่วยสามีหาเงิน ไม่ใช่รอให้รัฐบาลช่วยเหลือ

ประเด็นปัญหาประการต่อมา คือ คนไทยไม่สนใจอาชีพพ่อค้า และไม่อุดหนุนสินค้าไทย นิยมสินค้าต่างประเทศ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของไทยตกต่ำลง ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เกียดกันเก้อ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2462

...หนทางธรรมาชีวะมีเยอะแยะมั่วแต่จะมุ่งหน้าแย่งเก้อในออฟฟิศอย่างเดียว สมควรแหละหรือ พวกเด็กหนุ่มของเราโดยมากที่เรียนหนังสือสอบไล่ได้มัธยม ๘ บริบูรณ์แล้ว มีความปรารถนาเหมือนกันแทบทุกคนว่าจะเข้าทำงานนั่งเก้อขึ้นนี่ต่อไปก็ใช้ในสำนักงานรัฐบาลดูเหมือนน้อยนักจะเห็นทางธรรมาชีวะอย่างอื่น เช่น การประกอบกะสิกรรม และทำการค้าขายเปนของควรทำ

[...]

บ้านเมืองจะเจริญไม่จำเพาะแต่มีคนนั่งทำงานในออฟฟิศให้มาก ต้องอาศัยรายกันทำมาหากินทางอื่นดังกล่าวแล้วให้มากเหมือนกัน...

(*จีนโนสยามวารศัพท์*, 2462: 7)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคนรุ่นใหม่นิยมรับราชการมากกว่าอาชีพค้าขาย ทุกคนล้วนปรารถนาจะทำงานในสำนักงานของรัฐบาล ขณะที่ผู้เขียนเห็นว่าอาชีพด้านกสิกรรมและการค้าเป็นอีกอาชีพที่ทำให้บ้านเมืองเจริญเหมือนอาชีพราชการ คนรุ่นใหม่จึงควรสนใจอาชีพดังกล่าวด้วย

พฤติกรรมอีกประการของคนไทยที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ คือ “การอุดหนุนสินค้าต่างประเทศ” มากกว่าจะซื้อสินค้าที่คนไทยทำเอง นั่นหมายความว่า นอกจากคนไทยจะไม่สนใจอาชีพค้าขายแล้ว ยังไม่อุดหนุนสินค้าที่คนไทยทำเองด้วย เช่น บทความเรื่อง “ควรอุดหนุนหัตถกรรมแลสินค้า” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 14 มกราคม ร.ศ.129

เมื่อเร็วๆนี้ เราได้อ่านหนังสือพิมพ์แรงงุนกาเซ่ตฉบับหนึ่ง พบถ้อยคำที่ผู้สำเร็จราชการประเทศพม่า ได้กล่าวตักเตือนพลเมือง ถึงเรื่องนิยมใช้ของเก่าใหม่ ซึ่งเปนเหตุให้หัตถกรรมพื้นเมืองเสื่อมสูญไป...ด้วยชาวเมืองพากันอุดหนุนแต่สินค้าเขาเข้าอันส่งมาแต่ต่างประเทศเสียเปนพื้น แล้วมีหน้าซ้ำเลิกสร้างสินค้า อันเกิดขึ้นภายในบ้านเมืองมาแต่เดิมเสียด้วย

เหตุนี้ท่านขอตักเตือนพลเมืองในเหตุอันสำคัญเรื่องนี้ว่า ต่อไปควรจะต้องคิดบำรุงหัตถกรรม อันเปนพื้นบ้านพื้นเมืองแลเปนประโยชน์อันสำคัญขึ้นไว้ โดยชาวเมืองควรจะนิยมใช้ของต่างประเทศแต่ที่จำเปนเท่านั้น...

ใจความของผู้สำเร็จราชการเมืองพม่าที่เราได้นำมาลงข้างบนนี้ เราเห็นว่าเปนคดีที่ชาวประเทศเราควรจะดำริห์ถึงเหมือนกัน เพื่อเปนทางอุดหนุนหัตถกรรมแลสินค้าสำหรับพื้นบ้านพื้นเมืองเราให้เจริญขึ้นบ้าง...

(จีนโนสยามวารศัพท์, ร.ศ.129: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าคนไทยควรสนับสนุนสินค้าพื้นเมืองของตนเอง และใช้สินค้าต่างประเทศเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เช่นเดียวกับบทความ “อนาคตของประเทศสยาม” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2464

ส่วนความมั่นคงของประเทศสยามเรานั้น ต้องนับว่าพวกราชกรไทยมีส่วนที่จะช่วยอุดหนุนชาติแลประเทศได้เปนจำนวนน้อยที่สุด เพราะพวกราชกรไทยขาดด้วยกำลังทรัพย์ ซึ่งนับว่าเป็นกำลังอันสำคัญในการที่จะช่วยอุดหนุนชาติหรือประเทศเปนอย่างยิ่ง แลการที่พวกราชกรไทยได้พากันอัดคัดทรัพย์มีจำนวนมากแทบตลอดทั่วทั้งประเทศนั้นก็เปนด้วยความบกพร่องในการช่วยอุดหนุนซึ่งกันแลกัน กับทั้งยังต้องถูกพวกต่างชาติพากันเข้ามารุมแย่งเอาประโยชน์ไปเสียจนเกือบหมดสิ้นตลอดแทบทุกสิ่งอย่างอีกด้วย

ถึงแม้ยังจะมีพวกราชกรไทยบางเหล่าที่มีกำลังทรัพย์หรือมีโอกาสพอที่จะช่วยอุดหนุนชาติแลประเทศได้บ้าง แต่เปนพวกที่มีใจฝักใฝ่คอยอุดหนุนชนต่างชาติ...

(*สยามราษฎร์*, 2464: 3)

บทความข้างต้นเสนอว่าสาเหตุที่คนไทยขาดแคลนทรัพย์ เนื่องจากไม่อุดหนุนสินค้าคนไทยด้วยกันเอง และหันไปนิยมสินค้าต่างประเทศ บทความในลักษณะนี้ยังมีอีกเป็นจำนวนมากซึ่งสนับสนุนให้เห็นว่า ปัญหาเศรษฐกิจเกิดจากคนในชาติด้วย คนไทยจึงควรทำสินค้าของตนเองให้ได้ และช่วยกันอุดหนุนสินค้าของตนเองด้วย เช่น บทความเรื่อง “หัตถกรรม” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2463 หรือบทความใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันศุกร์ที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2464 บทความเรื่อง “กำลังของประเทศ (ของเอกชน)” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2462 “คนไทยเราไม่แต่จะคิดบำรุงสินค้าของคนไทยเท่านั้นมิหนำซ้ำตัวว่าสู้ของต่างประเทศไม่ได้เสียด้วย”

4.2.3 ประเด็นปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม

ประเด็นปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมมีหลายประเด็นเนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของราษฎร เช่น ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับสตรี ปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ผู้เขียนต้องการให้คนในสังคมแก้ไขปรับปรุงตน หรือเป็นปัญหาที่ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือและจัดการ

แก้ไขให้เหมาะสมเพื่อให้เป็นประโยชน์กับราษฎรและประเทศชาติ ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมในบทความวิพากษ์มีดังต่อไปนี้

4.2.3.1 ปัญหาด้านการใช้ภาษาไทยในการแต่งหนังสือ

4.2.3.2 ปัญหาทางการศึกษาไทย

4.2.3.3 ปัญหาด้านการพนันและยาเสพติด

4.2.3.4 ปัญหาคนจีนในสังคมไทย

4.2.3.5 ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของชายหญิง

4.2.3.6 ปัญหาด้านศาสนา

4.2.3.7 ปัญหาด้านสื่อบันเทิงสมัยใหม่

4.2.3.8 ปัญหาทางการแพทย์และสาธารณสุข

4.2.3.9 ปัญหาด้านการคมนาคม

4.2.3.1 ปัญหาการใช้ภาษาไทยในการแต่งหนังสือ

ประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการแต่งหนังสือ คือ การเขียนในเชิงเสียดสีมากเกินไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยชอบกล่าวกระทบกระทั่งกันเป็นสำนวนกักขฬะ (Bad taste) (*พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*, 2512: 6) จากการศึกษาพบว่าขณะที่คนรุ่นเก่านิยมใช้ภาษาในการแต่งหนังสืออย่างประณีตซึ่งอาจทำให้ใช้เวลาในการแต่งหนังสือนานหากเทียบกับคนรุ่นใหม่ ทำให้ผลิตรายงานเขียนไม่ทันกับความต้องการของตลาดที่ต้องการเรื่องราวใหม่ ๆ ส่วนคนรุ่นใหม่ แม้จะผลิตรายงานเขียนได้เร็ว แต่ก็ขาดความประณีตทางภาษาและมุ่งในเชิงค้าขายทำกำไรเกินไป บางครั้งมุ่งแต่จะเสียดสี ไม่ได้แต่งเรื่องที่ดีและมีประโยชน์กับผู้อ่าน ทำให้งานเขียนที่อยู่ในท้องตลาดไม่มีคุณภาพ

การแต่งหนังสือในเชิงเสียดสีเพื่อให้ขายได้ส่งผลต่อค่านิยมในอาชีพนักเขียน และคุณค่าของงานเขียน กล่าวคือ การแต่งหนังสือโดยไม่ใส่ใจเนื้อหาและภาษา ตลอดจนการแข่งขันเพื่อการตลาด ทำให้นักเขียนมีฝีมือหลายคนเลิกเขียนหนังสือไป หนังสือในตลาดจึงมีแต่ไร้คุณภาพ นอกจากนี้ การที่ตลาดหนังสือขาดหนังสือดีจากนักเขียนที่ประณีตและตั้งใจสร้างผลงาน ทำยที่สุดฐานะของนักประพันธ์ที่มีฝีมือจึงตกต่ำและกลายเป็นอาชีพไร้แห่ง เช่น บทความ “ค่าแห่งนักประพันธ์ตกต่ำเพราะนักประพันธ์ไร้แห่ง” ใน *มอริงโพสต์* ฉบับวันอังคารที่ 23 กันยายน พ.ศ.2467

ที่ค่าแห่งนักประพันธ์ของเราตกต่ำลงอย่างผิดปรกติดังนี้ เมื่อลองพิจารณาดู จะเห็นว่าเปนเพราะโลกแห่งการประพันธ์ของเราเกิดขึ้นเด่นขึ้นโดยรวดเร็ว ผู้ที่หัดแต่งหนังสือใหม่ใครจะประกวอดฝีปากของตนอย่างหนึ่งฤอีกอย่างหนึ่งอาศัยเหตุที่นัก

ประพันธ์เป็นคนขัดสน จึงหักราคาขายกันอย่างถูกๆ ผู้ที่ถือผีปาก และสงวนค่าแห่งปากกาเมื่อมาประสมพรสมแห่งการประพันธ์สมัยใหม่จึงพากันหลบหลีกปลีกตนเล็กจากโลกแห่งการประพันธ์ โดยท่านคงคิดเห็นว่า ปากกาของท่านเกินค่าที่ว่าพึงได้ไม่เพียงพอ หรือมิฉะนั้นก็คงจะอายแทนพวกนักประพันธ์รุ่นใหม่ท่านจึงไม่ยอมแข่งขันเสมือนหนึ่งพระจันทร์จึงไม่ยอมแข่งแสงกับดารากรฉะนั้น

(มอNINGโปสต์, 2467: 3)

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนปัญหาของการแต่งหนังสือในสยามขณะนั้น ดังจะเห็นว่าคนรุ่นใหม่มุ่งผลิตผลงานสนองความต้องการของตลาด เน้นประกวดผีปากหรือการเสียดสี รวมถึงมีการขายหนังสือตัดราคากัน ซึ่งส่งผลให้หนังสือมีราคาถูก ดังนั้น ผู้ที่มีฝีมือทางการประพันธ์จึงเริ่มถอยห่างจากวงการการแต่งหนังสือ เนื่องจากไม่สามารถเห็นฝีมือของตนเองถูกตีเป็นราคาและตัดราคาขายกันถูก ๆ ในท้องตลาด ประเด็นปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับบทความเรื่องอื่นอีก เช่น บทความเรื่อง “หนังสืออ่านเล่น” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันศุกร์ที่ 23 มกราคม พ.ศ.2467

ในยุคนี้มีนักเขียนรุ่นใหม่เจริญรวดเร็วขึ้นเป็นอันมาก กระทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจมีใช้น้อย การที่มีหนังสือมากนั้นต้องนับว่าเปนประโยชน์ แก่ประเทศอย่างหนึ่ง แม้ไม่มากก็น้อย ส่วนจะเปนคุณหรือโทษนั้นแล้วแต่ผู้อ่านฉลาดเลือกเฟ้นถือแต่ที่เปนสาระต่างหาก...

[...]

แต่มีข้อที่ข้าพเจ้าจะขอตักเตือนท่านนักเขียนทั้งหลายสักหน่อยว่า การหาวิธีแต่งเสียดสีผู้อื่น หรือบางทีจะว่าออกไปตรงๆ ก็เกรงจะเกิดเปนความผิดจึงได้เลี่ยงไปบ้าง หลอนชื่อเรื่องไว้บ้างและอีกอย่างหนึ่งการเขียนภาพหน้าปกมักจะล่อแหลมต่ออันตรายอยู่บ้างก็มี คือเราเห็นภาพหน้าปกหนังสือชนิดนี้บางฉบับเขียนภาพเหมือนข้าราชการบางท่าน เปนการไม่สมควรอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะขอแนะนำว่า วิธีดำเนินเรื่องและวิธีเขียนภาพเพื่อยั่วใจคนอ่านในทำนองนี้ เปนการไม่สมควรแก่สภาพแห่งหนังสือ การที่เราหวังผลเพื่อหากำไรในการจ่ายหนังสือได้มากๆ ควรจะหาวิธีแต่งให้สนุก กระทำให้คนเกิดความนิยมและความพอใจ คิดสำนวนโวหารและเรื่องจะมีเปนการสวัสดีโดยประการทั้งปวงหรือ แก่สภาพหนังสือชนิดที่กล่าวแล้วควรจะดำเนินให้เปนไปในทำนองนี้

[...]

อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าขอชมเชยนักประพันธ์รุ่นใหม่สมัยนี้อยู่มาก ในการที่อุสาหะพยายามคิดร้อยกรองประดิษฐ์เรื่องราวต่างๆ ทำเปนเล่มพิมพ์ออกจำหน่ายแพร่หลายไปทั่วทุกจังหวัด แต่ถ้าจะพยายามกวัดกันอักษรสมัยให้ถูกต้องตามแบบบทาอนุกรมของ

กระทรวงศึกษาฯและเกลาเรื่องราวให้เรียบร้อยขึ้นอีกกว่านี้ และอย่ามีเจตนาเสียดสี
กระทบกระทั่งบุคคลเป็นส่วนตัวแล้วคงจะมีความจำเริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ...

(สยามราษฎร์, 2467: 3)

การแต่งหนังสือแบบเสียดสีเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนนิยมใช้กันมากในการแต่งหนังสืออ่าน
เล่นรวมถึงการเขียนบทความในหนังสือพิมพ์ เนื่องจากสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านซึ่งสัมพันธ์
กับรายได้ที่เจ้าของหนังสือพิมพ์และผู้เขียนจะได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ฝ่ายนี้มีทัศนะว่าผู้แต่งหนังสือขาย
ควรมีทั้งความรู้และฝีมือ ใช้ภาษาให้ถูกต้อง ไม่ใช่ใส่ใจเพียงว่าต้องเสียดสีหรือใช้ภาษาไม่ถูกต้อง
เพื่อให้ขายได้เท่านั้น ความเห็นเช่นนี้มีบทความเรื่องอื่นเสนอไว้เช่นกัน เช่น บทความ “วิชาประพันธ์
จะตกต่ำก็เพราะนักประพันธ์” ใน*มอNINGโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2467 “ข้าพเจ้าได้พบเรื่อง
อ่านเล่นหลายเรื่องที่ใช้ถ้อยคำและตัวอักษรผิด” “นักประพันธ์ทำวิชาประพันธ์ของพวกเราให้เสื่อม
ทรามตกต่ำฤ”

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบางคนเห็นว่าการเสนอข้อเขียนที่เป็นประโยชน์กับรัฐบาลหรือ
ราชการ ไม่ใช่การเขียนเชิงเสียดสี แม้จะมีผู้ที่ดำเนินเรื่องการขายงานดัดราคากัน หรือการที่
ผู้เขียนพยายามหาเรื่องมาเขียนเสียดสีเพื่อให้หนังสือพิมพ์มียอดจำหน่ายสูง นอกจากนี้ บางครั้ง
รัฐบาลไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลของทางการให้ราษฎรรับทราบ ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องนำเรื่องที่ได้จาก
ราษฎรมาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้รัฐบาลหรือคนที่สนับสนุนรัฐบาลเข้าใจผิดไปว่า ผู้เขียนมุ่ง
แต่เขียนในเชิงเสียดสี ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ใครเสียผล” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่
2 พฤษภาคม พ.ศ.2460

หนังสือพิมพ์ที่ไม่เดินตรงกับราชการก็เพราะเหตุว่าเห็นราชการเดินผิด จะเดิน
ตามไม่ได้ แม้หนังสือพิมพ์จะผิดบ้าง ก็เป็นส่วนน้อยเป็นธรรมดาที่จะให้ถูกทั้งหมดไม่ได้
อยู่เอง ซึ่งความผิดนั้นไม่ใช่เป็นข้อใหญ่ใจความสำคัญเท่าไร

[...]

๔ ชาวในราชการโดยมากก็ปกปิดเสมอ กว่าหนังสือพิมพ์จะได้มาลงพิมพ์บาง
เรื่องก็แสนเข็ญ จะปกปิดทำไมที่จะมิให้ราษฎรรู้ เพราะมีส่วนได้ส่วนเสียด้วยกัน...

[...]

การที่ราชการเดินเช่นนี้จะเรียกว่าไม่ผิดไม่ได้ แลไม่แต่ราษฎรจะเสียผลราชการ
เองเป็นผู้เสียผลด้วย แม้อย่างต่ำราชการก็ขาดความนิยมของราษฎรลงทุกที ผลประโยชน์
ที่จะเก็บได้ก็ยิ่งทำให้ราษฎรไม่พอใจเสีย นอกจากจำใจว่าให้ด้วยยังสู้อำนาจไม่ไหว ผลที่
จะได้มากกลับได้น้อย บ้านเมืองพอที่จะเจริญได้ยิ่งกว่า ก็ไปไม่ได้เท่าไร จำพวกอัยกัณ
ก็ยังไม่วายลง

การที่หนังสือพิมพ์เดินมาเช่นนั้นจึงไม่ผิด เพราะถ้าจะมีผิดบ้าง ก็ราชการเอง โดยมากที่ไม่มีใครให้ความรู้ที่จริงหนังสือพิมพ์ก็คงได้ผลอยู่คือราษฎรก็ต้องนิยม มิฉะนั้นก็จำหน่ายไม่ได้มีอินพลันไม่ได้ เพราะไม่ได้แก่งฟูตฝุ่นความจริง ย่อมฟังความต้องการของราษฎรโดยมาก ซึ่งเห็นว่าเส้นทางที่ชอบ ไม่ใช่เข้าข้างราษฎรนอกกริดนกรอย แลเรื่องที่สมควรจะทำหรือข่าวที่ลงพิมพ์แล้ว โดยมากก็ได้มาจากราษฎร หรือราษฎรรู้แล้วบอกมา เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ แม้ราชการจะฝืนเสียหรือปฏิเสธเสียความจริงก็หนีความจริงไม่พ้นไปได้เท่าไร ราษฎรก็คงรู้ได้ตามความจริงนั่นเอง

หนังสือพิมพ์ที่เป็นอิสระเช่นนี้ย่อมเป็นดังทอดสะพานให้ราษฎรกับราชการเดินถึงกันได้สะดวก เพราะราษฎรเชื่อฟังได้เอาไครยเป็นปากเสียง...

การที่บ้านเมืองมีวิธีปกครองจะเป็นทางราชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยก็สำหรับบำรุงราษฎร มิฉะนั้นจะต้องการให้มีผู้ปกครองไว้ทำไม ถ้าราษฎรไม่รู้จักความจริงของราชการที่จะดำเนินการ หรือราชการไม่รู้จักความต้องการของราษฎรที่แท้จริง ไม่เป็นไปตามสมัยของโลก อย่าพึ่งนึกเลยว่าจะได้สมความปรารถนาได้กับความเจริญก็ต้องห่างไกลไปหรือตรงกันข้ามรำไป...

(กรุงเทพฯ เดลิแมร์, 2460: 2)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าแม้หนังสือพิมพ์จะมีบกพร่องไปบ้าง แต่รัฐบาลก็บกพร่องเป็นอย่างมากที่ไม่เปิดเผยข้อมูลราชการหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเพื่อให้หนังสือพิมพ์นำมาลงพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์ขาดประโยชน์และส่งผลกระทบต่อรายได้ ดังนั้น หนังสือพิมพ์จึงต้องหาหนทางในการรักษาผลประโยชน์ ด้วยการลงพิมพ์เรื่องหรือประเด็นที่ได้มาจากราษฎรซึ่งบางประเด็นอาจขัดแย้งกับรัฐบาล แต่กลับเป็นประเด็นที่ดึงดูดผู้อ่าน ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าหากรัฐบาลไม่พึงใจกับข้อเขียนของหนังสือพิมพ์ก็ควรให้ข้อมูลหรือเปิดเผยข้อมูลทางราชการให้ทางหนังสือพิมพ์รับทราบเพื่อจะได้เผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเหล่านั้นสู่สังคมต่อไป

ความไม่พอใจของรัฐบาลที่มีต่อข้อเขียนในหนังสือพิมพ์ดังที่มีผู้เขียนพยายามโต้แย้งดังตัวอย่างที่ผ่านมาน่าจะส่งผลกระทบต่อรัฐบาล ทำให้มีผู้เขียนจำนวนหนึ่งโต้แย้งกลับไปว่ารัฐบาลไม่ได้ห้ามการลงพิมพ์หรือรังเกียจหนังสือพิมพ์ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “พุ่มนักเขียนหนังสือพิมพ์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 25 มกราคม พ.ศ.2466

...เพื่อใครจะผยองเกียรตินักเขียนให้เลื่องชื่อลือชาไปตลอดกาลปาวสานแลหวังต่อประโยชน์อันจะพึงมีแก่สาธารณชนเป็นประมาณเราจึงใคร่จะอาราธนาพวงนักเขียนว่าจงเขียนเถิด ถ้าเรื่องที่จะเขียนนั้นไม่เป็นการประทุษร้ายต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ ทั้งทางตรงทางอ้อมแลไม่ขัดกับรัฐประศาสนนโยบายแต่ประการใด ปากกาอันมีค่าของท่าน

จะได้นับแต่สุกใสรุ่งเรืองขึ้นเป็นอันดับจงกลับใจจากความเข้าใจผิดอันเนื่องแต่ได้ยินเสียง เลื่องลือว่า “ทางราชการรังเกียจคนเขียนหนังสือพิมพ์ ฯลฯ” มาเข้าใจถูกเสียใหม่ ทาง ราชการทำนรังเกียจแลไม่พึงประสงค์จะขุบเลี้ยงแต่บุพคุณทรยศต่อชาติขาดความหวังดี ด้วยประการทั้งปวงจำพวกเดียวดอก แลจงเลิกนำพาเสียงเลื่องลืออันเหลวไหลนั้น อย่า เก็บเอามาถือเป็นอารมณ์สืบต่อไปอีกเลย

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนต้องการให้ผู้คนเข้าใจให้ถูกต้องว่าทางราชการไม่ได้รังเกียจ คนเขียนหนังสือพิมพ์ ทุกคนสามารถเขียนหรือแสดงความคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ โดยเรื่องที่เขียนนั้นจะต้องไม่ประทุษร้ายต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หรือขัดกับแนวนโยบาย ของรัฐบาล หากรัฐบาลจะรังเกียจบุคคลใด บุคคลนั้นต้องเป็นคนที่ทรยศต่อประเทศชาติ ผู้เขียนจึง เชิญชวนให้ผู้เขียนคนอื่น ๆ แสดงฝีมือในการเขียนหนังสือหรือข้อเขียนให้เต็มที่

4.2.3.2 ปัญหาทางการศึกษาไทย

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการศึกษาไทย คือ โรงเรียนในต่างจังหวัดมีไม่เพียงพอ การ ขาดประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอน และความเหลื่อมล้ำในการเข้าศึกษา

การศึกษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี กระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังคงมีศูนย์กลางศึกษาอยู่ที่วัด ซึ่งผู้ที่มีโอกาสได้เรียน คือ พระสงฆ์ สามเณร และเด็กผู้ชาย (ดวงเดือน พิศาลบุตร, 2515: 17; อัจฉรา กาญจนมัย, 2523: 45) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมี พระราชดำริในการสร้างวัดเพื่อให้เป็นสถานศึกษาซึ่งให้ความรู้แก่ทุกคน ทั้งด้านวิชาสามัญและวิชา วิชาสามัญซึ่งเป็นวิชาเฉพาะ (อัจฉรา กาญจนมัย, 2523: 45) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องด้วยอิทธิพล และวิทยาการการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตก ทำให้ชนชั้นนำไทยเริ่มให้ความสำคัญกับความรู้ของ ตะวันตกมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้พระราชโอรส พระราชธิดา และสตรีฝ่ายในศึกษาภาษาอังกฤษและเรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตก เช่น ทรงจ้างนางแอนนา เลียวโน เวนส์ (Anna Leonowens) สอนภาษาอังกฤษ วัฒนธรรมตะวันตก วิทยาศาสตร์ และวรรณคดี (พิพา ดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 185-186,187) นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสนับสนุน ให้ข้าราชการไปศึกษาดูงานและเรียนต่อต่างประเทศ ซึ่งทำให้ข้าราชการคนอื่นตื่นตัวและ เล็งเห็นความสำคัญของความรู้ตะวันตกอันจะเป็นประโยชน์กับการรับราชการต่อไป จึงได้ส่งบุตร หลานไปเรียนต่างประเทศ เช่น นายโหมด อมาตยกุล ส่งบุตรชายไปเรียนภาษาอังกฤษและเคมีกับ หมอเฮาส์ ต่อมาบุตรชายดังกล่าวได้เรียนวิชาวิศวกรรมเหมืองแร่ที่อังกฤษ หรือขุนนางคนอื่นนิยมส่ง บุตรหลานไปเรียนต่อต่างประเทศเช่นกัน (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 187-

189) ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่า การศึกษาและความรู้สมัยรัชกาลที่ 4 ยังคงอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำไทยและเหล่าลูกผู้ดีมีตระกูล

ครั้นสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองและระบบราชการ พ.ศ.2435 โดยการตั้งหน่วยงานราชการ 12 กระทรวง รัฐจึงยังต้องการบุคลากรหรือข้าราชการมาปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น แต่ปัญหาในขณะนั้น คือ ราชอาณาจักรทั้งระดับที่รู้จักวิธีและเทคนิคการปฏิบัติงานตามระบบแบบตะวันตกขั้นสูงและระดับเสมียนที่มีความรู้อักษรภาษาไทยดีพอที่จะปฏิบัติราชการได้ ฉะนั้น นอกจากระยะแรกต้องจ้างชาวต่างประเทศมาเป็นทีปรีกษาในหน่วยงานราชการต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงส่งบุคลากรจากตระกูลชนชั้นนำไปศึกษาต่างประเทศเพื่อให้กลับมารับราชการ ส่วนบุคลากรที่จะทำหน้าที่เสมียน พระองค์ทรงสนับสนุนให้เรียนภายในประเทศ ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งโรงเรียนในระยะแรกเพื่อผลิตข้าราชการจึงเป็นจุดหมายที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 (วารุณี โอสธามย์, 2524: 55) นอกจากนี้ รัฐยังขยายโรงเรียนและการศึกษาให้ทั่วถึงราษฎร เนื่องจากรัฐต้องการถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ดีของพระมหากษัตริย์ รวมทั้งจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อให้ฝ่ายพุทธจักรมีความคิดและความประพฤติที่สอดคล้องกับการปกครองของพระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีการสนับสนุนโรงเรียนสำหรับสตรี ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงและสามัญชนได้มีโอกาสได้เล่าเรียนมากขึ้น (สุนันทา นิตยจินต์, 2530: 194)

ปัญหาด้านการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงสืบเนื่องมาจกสมัยรัชกาลที่ 6 เช่นกัน กอปรกับวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ราษฎรโดยเฉพาะคนยากจนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา อย่างไรก็ตาม เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเห็นว่าการศึกษาสมัยใหม่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางการเมือง หรือเอกภาพในสังคม (วารุณี โอสธามย์, 2524: 219) เช่น การเสนอว่าการที่รัฐไม่เคยประกาศใช้โครงการศึกษาเต็มรูปแบบทำให้ไม่มีอำนาจเต็มในการควบคุมการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนและโรงเรียนแขกมุสลิมซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงทางการเมือง (วารุณี โอสธามย์, 2524: 222) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีจึงได้ร่างความเห็นจัดการศึกษา แต่มีปัญหาที่เงินงบประมาณไม่เพียงพอเนื่องจากรัฐเน้นบำรุงด้านทหารมากกว่า ทั้งยังถูกคัดค้านจากที่ประชุม (วารุณี โอสธามย์, 2524: 229) ต่อมาเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการคนต่อมา เห็นว่ารัฐควรจะเร่งออกพระราชบัญญัติบังคับการศึกษาเพื่อให้องค์กรการศึกษาอยู่ในกฎเกณฑ์เดียวกัน และเพื่อสร้างเอกภาพทางความคิดของราษฎร สร้างการยอมรับอำนาจรัฐ สร้างกำลังคน ตลอดจนสร้างพลเมืองตามที่รัฐต้องการ คือ ยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (วารุณี โอสธามย์, 2524: 247-248) ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่พระบาทสมเด็จพระ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาใช้ในสยาม ขณะที่เจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) เห็นว่าควรให้การศึกษาสมัยใหม่เฉพาะกลุ่ม ราษฎรกลุ่มที่ไม่จำเป็นต้องรู้หนังสืออย่างผู้ที่ประกอบอาชีพใช้แรงงาน เช่น ชาวนา ชาวสวน ควรศึกษาแบบจารีตตามเดิม คือ เรียนที่วัด (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 251)

ทั้งสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ การให้ความสำคัญด้านทหาร ปัญหางบประมาณต่าง ๆ ทำให้แม้ท้ายที่สุดจะมีการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 เพื่อบังคับให้เด็กเข้าเรียนตามเกณฑ์ แต่ปัญหาต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ เช่น ปัญหาด้านผู้เรียน ปัญหางบประมาณ ปัญหาบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาหลักสูตรการเรียนการสอน ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “การศึกษา” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ที่นำเสนอปัญหาการขาดแคลนโรงเรียนตามต่างจังหวัด

...ในเขตพระนครมีโรงเรียนใหญ่ๆอยู่แทบทุกตำบล มีมหาวิทยาลัยเป็นสถาน
เขตชูความรุ่งเรือง กับมีโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ทั้งที่เป็นของ
กระทรวงศึกษาธิการและของคณะชนชาติอื่น ส่วนจังหวัดที่ใกล้เคียง เช่น ธนบุรี,
นนทบุรี ฯลฯ ก็เป็นที่ตั้งแห่งโรงเรียนที่สำคัญอีกบ้าง ทั้งนี้และทั้งนั้นย่อมทำให้เรามีความ
พอใจและภูมิใจมากทีเดียว

แต่ตามจังหวัดในมณฑลชั้นนอกฤกษ์ในมณฑลที่ใกล้เคียงติดต่อกับกรุงเทพฯ
การศึกษาเป็นอย่างไร? กว้างขวางและรุ่งเรืองพอแล้วฤ? ...อาการอันเป็นไปห่างไกลกับ
ความเจริญมาก...แต่โรงเรียนของคณะชนชาวต่างประเทศนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าหาได้อยู่
ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาลเราไม่...

(แสงอาทิตย์, 2464: 1)

บทความอีกจำนวนหนึ่งก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่ารัฐบาลควรสร้างโรงเรียนให้
เพียงพอ และไม่ควรเก็บค่าเล่าเรียนจากผู้ปกครอง เช่น บทความ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา” ใน
กรรมกร ฉบับวันเสาร์ที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 ที่กล่าวว่า “...กิจที่รัฐบาลจำต้องทำก่อนก็คือ
จัดตั้งโรงเรียนให้พอเพียงแก่จำนวนเด็กและต้องตั้งโรงเรียนอนาถาไม่เรียกเรื่องค่าเล่าเรียนสำหรับผู้
ยากจนอีกด้วย” (*กรรมกร*, 2465: 55)

นอกจากปัญหาโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอแก่ผู้เรียน ปัญหาของการศึกษาไทยอีก
ประการ คือ การขาดประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอน แม้ว่าการเพิ่มจำนวนโรงเรียนจะแก้ปัญหา
การศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนที่มีฐานะยากจนยังไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้ หรือหากเข้า
มาเรียนแล้วก็เรียนได้ครั้ง ๆ กลาง ๆ เพราะต้องคำนึงถึงเรื่องชีวิตความเป็นอยู่หรือเรื่องปากท้อง เช่น
บทความเรื่อง “การศึกษาของเรา” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 19 มกราคม พ.ศ.2465

...จำนวนนักเรียนได้ลดลงจากการเพิ่มขึ้นมากมายเพียงใด...สาเหตุอันเป็นมูล
กระทำให้การศึกษาเปลี่ยนสภาพไปลงดังนี้สันนิษฐานว่า เป็นด้วยการหาเลี้ยงชีพฝืดเคือง
เนื่องมาแต่การทำนาไม่ได้ผลดีติดๆกันหลายปี นี้แหละเป็นมูลเหตุสำคัญ

คำกล่าวที่ว่า เมื่อการอาชีพของพลเมืองฝืดเคืองลง การศึกษาจึงพลอยทรุดไป
ด้วยนั้น ก็มีมูลความจริงอยู่ ซึ่งถ้าจะพูดแต่เพียงสั้นๆก็พอฟังได้ว่าเมื่อสถานะของพลเมือง
เป็นไปเช่นนั้น ผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ ซึ่งได้มีกำลังอ่อนลง ก็จำเป็นอย่างที่จะต้องยุติการ
เล่าของเด็กของตนไปพลาง เมื่อการเป็นเช่นนี้และโดยเหินว่า ไม่มีทางใดที่จะทวีจำนวน
นักเรียนให้สูงขึ้นอีกได้ รัฐบาลของเราจึงอนุมัติให้ออกพระราชบัญญัติบังคับการศึกษาชั้น
ประถม กับหาทางให้กุลบุตรได้เล่าเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน...

[...]

...เด็กโดยมากได้เล่าเรียนแต่เพียงครึ่งๆกลางๆก็ถูกเรียกให้เข้าทำการงานเสีย
แล้ว ยิ่งผู้ปกครองหรือบิดามารดาของเด็กก็มีความคิดเห็นกันมากในเรื่องคอยหาโอกาสจะ
ให้เด็กของตนเป็นผู้หาประโยชน์แทนการเรียนต่อไปแล้ว ก็ยิ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้การศึกษา
สำหรับชั้นสูงต้องทรุดลง...

(จินโนสยามวารศัพท์, 2465: 2)

ที่จริงแล้ว หลักสูตรการเรียนการสอนมีปัญหาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 ดังพบว่า
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เขียนแบบเรียนสำหรับผู้เรียน หากแต่ต้องใช้ระยะเวลา
เรียนนานถึง 3 ปี การเรียนจึงขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากเมื่อนักเรียนเรียนจบ 1 เล่ม ก็จะออกไป
ช่วยพ่อแม่ทำนา เมื่อกลับมาเรียนอีกครั้งก็มักลืมของเก่าและต้องทบทวนบทเรียนใหม่ (ธวัช ปุณโณ
ทก, 2555: 149) กรมศึกษาธิการที่จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2430 จึงเล็งเห็นว่านักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้
วิทยาการอื่น ๆ อีก ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดรามาธิบดีจึงทรงแต่งแบบเรียนเรียนเร็วขึ้น

การเรียนในโรงเรียนจึงต้องอาศัย “ผู้ปกครองของเด็กมีทุนรอนพอที่จะอุปการะเด็ก
ได้พอเพียง เด็กจึงจะเล่าเรียนได้” (สยามราษฎร์, 24 พฤษภาคม พ.ศ.2464: 3) อนึ่ง ระบบเศรษฐกิจ
เงินตราทำให้เงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต กอปรกับรัฐมีนโยบายสนับสนุนการทหารมากกว่า
ด้านอื่น (วารุณี ไอสถารมย์, 2524: 198) จึงทำให้การศึกษาไม่สามารถพัฒนาได้มากเท่าที่ควร
นอกจากนั้น ราชฎยังคงคุ้นเคยกับอาชีพแบบดั้งเดิม คือ การเกษตร ซึ่งเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ
แตกต่างไปจากงานด้านพาณิชยกรรมที่จะสามารถช่วยเศรษฐกิจในภาพรวมได้ดีและมีประสิทธิภาพ
กว่า (กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 79) ฉะนั้น การขยายตัวของนักเรียนและโรงเรียนในหัวเมืองจึง
เกิดจากนโยบายเฉพาะหน้าของรัฐบาลมากกว่าการวางแผนจัดการศึกษาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน (วารุณี
ไอสถารมย์, 2524: 198)

ตัวอย่างข้างต้นสอดคล้องกับบทความเรื่องอื่นที่เห็นด้วยว่าการศึกษาไทยยังบกพร่องอยู่มาก ทั้งนี้ นอกจากจะมีสาเหตุจากนักเรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนได้เพราะต้องออกมาประกอบอาชีพและผู้ปกครองไม่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา ยังเกิดจากการที่รัฐบาลไม่ได้อุดหนุนอาชีพครูอย่างเพียงพอ เช่น บทความเรื่อง “การศึกษา” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันอังคารที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2460

ถ้าจะให้ราษฎรพลเมืองได้รับและสว่างทั่วกัน ก็ต้องจัดให้ราษฎรพลเมืองมีการศึกษาเล่าเรียนให้ทั่วถึง แต่การศึกษาที่ไปอยู่ในบ้านเมืองเราเวลานี้ ข้าพเจ้าเห็นเป็นหลักฐานมันคงอยู่ก็แต่ในจังหวัดกรุงเทพฯ นอกจากนั้นก็จะมีอยู่ตามจังหวัดที่ตั้งมณฑลๆ ละแห่ง... การศึกษาประชาบาลเวลานี้ยังไม่ดำเนินขึ้นสู่ความเจริญได้เพราะมีอุปสรรคอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ขาดครู, ๒. ขาดนักเรียน, ๓. ขาดสถานที่เล่าเรียน แต่ข้อสำคัญนั้นขาดครูที่จะส่งออกไปประจำโรงเรียนตามตำบล ที่ว่าขาดครูนั้นไม่ใช่ขาดตัวคน, คนจะเป็นครูพอหาได้, แต่ขาดผลประโยชน์ที่จะให้แก่ครูนี้แหละ เป็นข้อสำคัญยิ่ง ตามที่เป็นกันอยู่เวลานี้ โดยมากใช้เรียรายเก็บเงินค่าเล่าเรียนจากนักเรียนให้แก่ครู... ข้อที่ว่าขาดนักเรียนนั้นพลเมืองชาวบ้านนอกโดยมากเขามีได้ถือว่าการที่ให้บุตรหลายเข้าเล่าเรียนนั้นสำคัญยิ่งไปกว่าการที่จะใช้ให้เลี้ยงโคกระบือ ถ้ายังจะให้เสียเงินหรือเข้าเปลือกด้วยแล้ว เขายังรู้สึกรังเกียจยิ่ง... ส่วนข้อที่ว่าขาดสถานที่เล่าเรียนนั้น ตำบลใดที่มีที่สำนักสงฆ์หรือวัดก็พอได้อาศัยรวัดหรือที่สำนักสงฆ์นั้นเป็นที่เล่าเรียนได้... แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า... ข้อสำคัญอยู่ที่นักเรียนแลครู...

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

แม้จะมีหลักฐานว่ารัฐบาลพยายามอุดหนุนอาชีพครูด้วยนโยบายผลิตครูจากโรงเรียนฝึกหัดครู และสร้างเสริมความมั่นคงให้แก่อาชีพดังกล่าว ทำให้ผู้คนเห็นว่าอาชีพครูเป็นข้าราชการที่มีเกียรติ และมีความมั่นคงทางการเงิน (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 262) ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้เขียนพยายามเรียกร้องให้รัฐเพิ่มเงินเดือนครูให้มากกว่านี้ เพื่อจะได้ดึงดูดผู้คนให้ประกอบอาชีพครูและอยู่กับอาชีพนี้ไปตลอด เช่น บทความเรื่อง “สิทธิของเด็ก” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2462

ครูทำงานมากจริง ๆ แต่ค่าจ้างก็น้อยจริง ๆ เช่นกัน ครูจึงพากันกรอบแกรอบไปไม่ล้มลุก ถ้าเพิ่มค่าจ้างขึ้นอีกสัก ๒๕ เปอร์เซ็นต์บางทีจะทำให้ครูประชุมกระชวยขึ้นได้บ้างกระมัง... กระทรวงศึกษาธิการต้องการครูดี แต่ไม่กล้าจ้าง แล้วจะได้คนดี ๆ ใช้พอหรือ?... การทำงานก็ต้องมีสินน้ำใจพอบำรุงชีพจึงน่าทำ... ถ้าจะเอาเงินสูงใหญ่ออกเสียจากเอื้อม่านข้าราชการบางคน ที่ไม่ใคร่อยากทำงาน แต่เวลาสิ้นเดือนทำตาลูกเบนไฟ

นั่นมาเฉลี่ยให้คนละเล็กละน้อย หรือหาครูเพิ่มขึ้นอีกยังจะเป็นประโยชน์กว่ายอมให้พ่อ
พวกนั่งแท่นเหล่านั่นคว่ำเอาไปเสียเฉย ๆ

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2462: 7)

ครูในสมัยรัชกาลที่ 6 อาจเป็นอาชีพที่มีเกียรติ แต่พบว่าเงินเดือนน้อยกว่าเสมียนที่
ทำงานในบริษัทต่างชาติ ดังที่มีจดหมายเขียนตักท้อแสดงความเห็นในหนังสือพิมพ์ เช่น ใน*กรุงเทพ*
เดลิเมล์ หรือ*จีนโนสยามวารศัพท์* เช่นเดียวกับบทความ “ครูโรงเรียน” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์
ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2467 ที่เขียนสนับสนุนให้รัฐดูแลฐานะทางการเงินของครูด้วย

แต่ในสมัยนี้มีเสียงบ่นกันว่า ผู้ที่มีอาชีพในทางเปนครูสอนหนังสือได้รับความ
ผิดเคือง เพราะเงินเดือนที่ได้ในเดือนหนึ่งๆไม่พอใช้ เรื่องนี้ความจริงเราก็แลเห็นหัวอก
ของบุคคลที่มีอาชีพในทางเปนครูสอนหนังสือเหมือนกัน โดยปรากฏว่าผู้ที่มีอาชีพในทาง
นี้ทีเดียวไม่มีใครจะได้ผลประโยชน์เพียงพอเลี้ยงชีพ

เมื่อฐานะของพวกครูได้รับความผิดเคือง จึงเป็นมูลกรณีทำให้ผู้ที่มีอาชีพในทาง
นี้มีความท้อถอยไปตามๆกัน...

[...]

...มีความประสงค์จะสกิดเตือนให้เหลียวแลถึงการอาชีพของพวกครู เพราะ
การศึกษาของประเทศจะเจริญรุ่งเรืองถึงขีดความมุ่งหมาย ก็อาศัยกำลังความสามารถ
ของพวกครูเปนปัจจัย แลเหตุดังฤจะไม่มีใครเหลียวแลถึงความเจริญของพวกครูอันเปน
กำลังอย่างสำคัญของการศึกษาแห่งชาติประเทศที่รักของเรา!

(สยามราษฎร์, 2467: 3)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อเงินเดือนของครูไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ครูบางคนจึงต้องนํางานอื่นมาทำใน
เวลาว่างซึ่งก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์ว่าไม่เหมาะสม ดังในบทความ “การกระทำของครูยอมเปนตัวอย่าง
ของศิษย์มิใช่ฤ?” ใน*มอNINGโปสต์* ฉบับวันพุธที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2467 นอกจากนี้ เมื่อไม่สามารถจูงใจ
ให้คนเปนครูได้จึงทำให้เกิดปัญหาด้านประสิทธิภาพของผู้สอนและส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียนด้วย
เช่น บทความ “หลักความเจริญของประเทศ” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2466

การพาณิชย์การก็ควรอย่างยิ่งที่จะเปิดสอนให้มากแห่งยิ่งกว่าในเวลา นี้ ทั้งการ
สอนก็ควรสอนให้เด็กทำการเปนพ่อค้าได้จริงๆ การสอนวิชาประเภทใดก็ควรใช้ครูผู้มึ
ความรู้ความชำนาญในวิชานั้นจริงๆ ไม่ใช่เอาครูที่รู้เพียงตำรามาสอนเช่นในเวลา นี้ และ
ถ้ามีโอกาส_เราคิดว่าคงจะทำได้_ก็ควรจะส่งไปฝึกหัดตามห้างร้านหรือธนาคารต่างๆ
เพื่อให้เห็นกิจการที่เขาทำกันจริงๆ

(กรรมกร, 2466: 171)

ความเห็นดังกล่าวสนับสนุนให้ใช้ครูที่ชำนาญในด้านนั้น ๆ และฝึกหัดให้ผู้เรียนได้ประกอบอาชีพจริง ความเห็นนี้สอดคล้องกับนโยบายของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่ไม่ได้ประกาศใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีข้อถกเถียงในที่ประชุมเสนาบดี (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 219-220, 223, 228) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีพยายามผลักดันด้านวิชาชีพ และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนตามที่ตนเองถนัด ไม่มุ่งแต่จะเรียนสายสามัญเพื่อรับราชการอย่างเดียว (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 230)

นอกจากปัญหาด้านผู้เรียน บุคลากร และหลักสูตรการเรียนการสอน ปัญหาที่สำคัญในการเรียน คือ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในด้านการรับคนเข้าเรียนพบว่า มีระบบอุปถัมภ์ คือ การให้คะแนนพิเศษกับลูกหลานตระกูลผู้ดีซึ่งเป็นการตัดโอกาสของคนที่มีความรู้ความสามารถแต่อาจมีฐานะยากจน ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “การศึกษา” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 กันยายน พ.ศ.2462

...ข้อที่จะมาถือเอาขึ้นหรือฐานะของบุคคลเป็นเกณฑ์ โดยไม่เลือกเฟ้นถึงความประพฤติหรือความรู้ด้วยนั้นคงไม่ใช่ความเสมอภาคหรือมุ่งหมายต่อกิจการของพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ แม้จะพูดอย่างตรงไปตรงมาก็คือการเห็นแก่กันนั้นแหละจะเหมาะกว่าอย่างอื่น

ความนิยมในลัทธิเช่นนี้ไม่ใช่เป็นความนิยมที่มุ่งต่อประโยชน์ คือ การศึกษาเป็นความเจริญของบ้านเมือง แต่เป็นความเจริญในส่วนบุคคลหรือครอบครัว จึงตกลงในฐานที่ว่าความเจริญของบ้านเมืองไม่ได้อยู่ที่การศึกษา ด้วยถ้าเป็นเช่นนั้นจริงแล้ว ก็ต้องให้ความเสมอภาคแก่กุลบุตรทั่วไป ไม่เลือกชั้นเลือกฐานะ คงถือเอาความประพฤติหรือความรู้เป็นสำคัญ...

(*จินโนสยามวารศัพท์*, 2462: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่ามหาวิทยาลัยควรคัดเลือกผู้เรียนจากความรู้ความสามารถและความประพฤติ ไม่ใช่พิจารณาจากชนชั้นและฐานะ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าการคัดเลือกผู้เรียนยังคงค่านิยมของชาติตระกูลไว้อยู่ ดังเห็นได้จากการคัดเลือกนักเรียนกฎหมายจะใช้วิธีการฝากตัวกับเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาไม่ใช่การสอบ อีกทั้งยังต้องให้คนสถานะดีสองคนรับรอง (ภาวิณี บุนนาค, 2554: 36)

4.2.3.3 ปัญหาด้านการพนันและยาเสพติด

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการพนันและยาเสพติด คือ การที่คนไทยยังติดการพนัน กอปรกับรัฐบาลไม่จัดการปัญหาดังกล่าวให้เด็ดขาดทำให้ยังคงมีการเล่นพนันอย่างแพร่หลายใน

สังคมไทย ส่วนปัญหาเรื่องยาเสพติดโดยเฉพาะฝิ่น ผู้วิจัยไม่พบบทความที่เป็นประเด็นปัญหาให้ต้องยกเลิกฝิ่น ประเด็นปัญหาคงมีเพียงการที่คนไทยจำนวนหนึ่งยังคงสูบบุหรี่อยู่ เนื่องจากรัฐบาลสนับสนุนให้มีการจำหน่ายฝิ่นด้วย เช่น บทความเรื่อง “ฝิ่น ฝิ่น” ใน*กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 7 มกราคม พ.ศ.2459 จะเห็นว่าสมัยรัชกาลที่ 6 รัฐบาลยังคงต้องพึ่งพารายได้จากภาษีฝิ่น อย่างไรก็ตามพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามทำให้ราษฎรค่อย ๆ เลิกสูบบุหรี่อย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลดจำนวนร้านค้าขายฝิ่น การเพิ่มราคาฝิ่นเพื่อลดจำนวนคนสูบ การจำกัดพื้นที่สูบบุหรี่ ดังนั้น ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงจะขอกล่าวถึงเฉพาะปัญหาการพนัน

ที่จริงแล้วรัฐบาลพยายามยกเลิกภาษีการพนันและให้ยกเลิกการพนัน แต่มีผู้เขียนบางคนกล่าวว่ารัฐบาลไม่ได้มีมาตรการที่เด็ดขาดหรืออาจตั้งใจมอมเมาประชาชนให้ติดการพนันต่อไป ดังพบว่ารัฐบาลจัดงานรื่นเริงบันเทิงและจัดให้มีการเล่นพนันเป็นเบื้องหลัง หรือข้าราชการชั้นสูงบางคนมีบทบาทในการจัดให้เล่นการพนันเสียเอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรยิ่งติดการพนัน ดังตัวอย่างบทความ “ไฟลามทุ่ง” ใน*ยามาโต* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2466

...จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แก่ใจพระราชบัญญัติการพนันเสียไม่ อนุญาตให้ราษฎรเล่นการพนัน...

แต่มาในยุคนี้ สมัยนี้ เปนด้วยเหตุฉนวนหนอ เหตุการณ์จึงได้กลับกลายผิดกับพระบรมราชประสงค์ตรงกันข้ามเอาอย่างเห็นได้ถนัดชัดเจนนัก แต่ก่อนๆ มาพวกที่คิดเพาะการพนันขึ้นโดยหวังประโยชน์รายได้เข้ากะเป่าของตนนั้น ก็เปนแต่พวกเจ๊กๆแป๊ะๆ ที่เป็นคนไทยก็มีแต่พวกที่เรียกกันว่าตัว ๑๘ มงกุฎที่มีความเฉลียวฉลาดในทางการพนันเท่านั้น มาถึงสมัยนี้ไม่ใช่เจ๊กไม่ใช่จีน แต่ล้วนแล้วไปทำนพวกอำมาตย์ราชบริพารผู้มีตำแหน่งหน้าที่สูงๆทั้งสิ้น ซึ่งเป็นตัวตั้งตัวตีเริ่มริเพาะปลูกการพนันขึ้นโดยหวังผลจากพลเมืองผู้โง่เขลาเบาความคิด...

(*ยามาโต*, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้นสอดคล้องกับบริบทของสยามที่ระยะแรกชาวจีนแนะนำให้รัฐจัดเก็บภาษีการพนัน และคนจีนยังเป็นเจ้าภาษีอากรด้วย ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ออกกฎหมายยกเลิกภาษีการพนันอย่างเด็ดขาด แต่ข้าราชการชั้นสูงกลับมีบทบาทในการส่งเสริมการพนัน ดังที่นำเสนอในบทความเรื่องอื่น ๆ เช่น บทความเรื่อง “อาการที่พลเมืองจะโทรมลง” ใน*จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465 “เมื่อจะมีงานรื่นเริงแล้ว ก็ควรให้เปงานรื่นเริงจริงๆ ไม่ใช่เองานรื่นเริงเปนฉากกำบังบ่อนการพนัน”

ดังนั้น แม้ว่ารัฐบาลจะตั้งใจยกเลิกการพนันและทำให้การพนันหมดไปจากสังคมไทย แต่พบว่าราษฎรยังคงนิยมการพนัน บางครั้งลักลอบเล่น ดังที่มีเสนอในบทความวิพากษ์จำนวนมาก เช่น บทความเรื่อง “การพนัน” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 10 มกราคม พ.ศ.2467

สมัยรัชกาลล่วงมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันนี้ ความยังได้ทราบได้ฝ่าลองธูลิพระบาทโดยตระหนักแน้อยู่ว่า เท่าที่ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกเลิกอากรการพนันบ่อนเบี้ยมาแล้วโดยมากแห่งขึ้น การจะได้ไปสมดังพระราชประสงค์ทีเดียวก็หาไม่ พลเมืองยังมีอุปาทานถือนั่นในความรำรวยจากการพนันอยู่เป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นชวานาในปีหนึ่งทำนาได้ผลขายเมล็ดข้าวได้มากน้อยเท่าใด ก็พากันขนเงินเข้ามาเล่น หวยแลถั่วไปซึ่งยังมีที่เล่นอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร โดยปราศจากความเสียหายทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ด้วยความลำบากยากเหนื่อนั้น จึงได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกอากรการพนันหวย ก.ข. เสียเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๘ คิดรวมเวลาที่การพนันประเภทหวย ก.ข. ได้มาตั้งกองเผาผลาญทรัพย์สินสมบัติของพลเมืองไทยเราอย่างเปิดเผยเป็นเวลานานถึง ๘๑ ปีเต็ม แล้วต่อมาก็ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกอากรการพนันบ่อนเบี้ยเสียทั้งหมดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ อีก กะประมาณจำนวนเงินรายได้ที่รัฐบาลต้องเสียหายไปเพราะเลิกการพนันหวยแลบ่อนเบี้ยทั้ง ๒ ประเภท สำหรับปีหนึ่งคงไม่น้อยกว่า ๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ย่อมเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ชาวไทยเราจักต้องรุดถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้มีพระราชประสงค์จักให้พลเมืองของพระองค์ได้ประสพต่อความมั่งคั่งสมบูรณ์นั้น ทุกทิวาราตรีกาลโดยทั่วหน้ากันอยู่แล้ว

แต่เมื่อมาคำนึงถึงเรื่องการพนันซึ่งท่านเจ้านายที่ทั้งหลายได้ดำริให้มีการเล่นกันขึ้นหลายสิ่งหลายอย่างในสมัยนี้ มีการออกหวยลอตเตอรี่ แลการพนันไฮโลที่อนุญาตให้เล่นได้ในงานนักขัตฤกษ์ต่างๆเป็นอาทิแล้ว ก็มีทางที่ขอบให้คิดเห็นว่าความหายนะของพลเมืองซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องการพนันอย่างออกหน้าออกตา ยังหาได้สิ้นสุดลงไปไม่

[...]

...เราใคร่จะรำร้องต่อท่านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ว่า แม้ผลแห่งการพนันที่จะพึงได้เป็นประโยชน์แก่รัฐบาล เป็นการนำเงินไปช่วยบำรุงชาติได้บ้างก็จริง แต่เป็นอบายมุขของพลเมือง แลเป็นนิทานชั่วช้า ถ้าหากจะหาทุกุศลบายอย่างอื่น ซึ่งจะหาเงินบำรุงช่วยชาติได้ ก็ควรจะพยายามเลิกทางการพนันเสียให้เด็ดขาดทีเดียว

(*สยามราษฎร์*, 2467: 3)

ตัวอย่างข้างต้น จึงสอดคล้องกับบทความเรื่องอื่น ๆ เช่น บทความ “เรายังรักการพนันอยู่หรือไม่?” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2464 ที่เห็นพ้องกันว่า “ชาวเรา ยังมีความเลื่อมใสด้วยการพนันมากอยู่”

4.2.3.4 ปัญหาคนจีนในสังคมไทย

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคนจีนในสังคมไทย คือ การที่คนไทยมักมองคนจีนที่เข้ามาอาศัยในสยามในแง่ลบ เช่น เห็นว่าคนจีนกอบโกยผลประโยชน์จากคนไทยและแรงงานคนไทย ผู้เขียนบทความจำนวนหนึ่งจึงพยายามโต้แย้งเพื่อแก้ไขภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของชาวจีนในสังคมไทย เช่น บทความในคอลัมน์วิสาสะนุเคราะห์ เรื่อง “สยามราษฎร์_กุ” ใน*แสงอาทิตย์* ฉบับวันเสาร์ที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2464 ผู้เขียนได้ตอบผู้เขียนจาก*สยามราษฎร์* ที่พยายามสร้างภาพด้านลบให้คนจีนในไทย

...ความหลังตั้งแต่สยามราษฎร์ก่อปฏิสนธิ์ จวบจนคนเกิดปัญหาได้เพียงเรื่องเงินกับไทย คงจะเห็นได้ว่า สยามราษฎร์ไม่เคยเพียรพยายามใช้คำว่า “เจ๊ก” มากมายเหมือนครั้งนี้ แต่การที่สยามราษฎร์ยอมเสียความสุภาพ ถึงแก่ได้พยายามใช้ภาษาอันน่าระคายหูก็เพราะความเกลียดชังชนชาติจีน ซึ่งเป็นชนชาติที่คณะของสยามราษฎร์บางคนก็ได้สืบสายโลหิตปนเชื้อมาด้วยนั้นเป็นมูล

เพียงแต่สยามราษฎร์เกลียดชังคนจีนเพราะเขาไม่คบค้าสมาคมด้วยเท่านั้น ดูก็ไม่สู้จะกระไรนัก แต่การหาได้ยุดีลงเพียงนี้ไม่ ยิ่งกว่านั้น สยามราษฎร์ยังตั้งกองพยายามหาเรื่องต่างๆปั่นขึ้นอยู่เรื่อยๆ เปนเชิงชวนให้คนไทยเข้าใจผิดว่า คนจีนเปนศัตรูของคนไทย และอาการที่สยามราษฎร์เพียรใช้คำว่า “เจ๊ก” ดังกล่าวแล้ว ก็เพื่อจะลวงความเข้าใจของชนทั้งหลายให้คิดเห็นไปทางที่ผิด...

CHULALONGKORN UNIVERSITY [..]

แต่ทว่า การปั่นให้คนเข้าใจผิดฤการโกหกสตรๆนั้น มันเปนนิสัยของสยามราษฎร์มาแล้วแต่ไหนแต่ไร...

(*แสงอาทิตย์*, 2464: 1-2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ตอบบทความใน*สยามราษฎร์* ที่ดูถูกชาวจีนในไทยด้วยการใช้คำว่า “เจ๊ก” อยู่บ่อยครั้งในหนังสือพิมพ์ อีกทั้งยังสร้างข่าวให้ผู้อ่านเข้าใจว่าชาวจีนในไทยเป็นศัตรูของคนไทย ผู้เขียนจึงโต้แย้งว่าฝ่าย*สยามราษฎร์*ไม่เคยคบค้ากับคนจีนจริงจึงมีทัศนคติด้านลบต่อคนจีนในไทย

ประเด็นปัญหาที่คนไทยเข้าใจคนจีนในทางลบน่าจะส่งผลต่อจิตใจของคนจีนในเมืองไทยเป็นอย่างมาก ดังที่พบว่า*จีนโนสยามวารศัพท์*ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มักพิมพ์บทความเข้าข้าง

คนจีนหรือเสนอข่าวเกี่ยวกับเมืองจีนลงพิมพ์บทความได้ *สยามราษฎร์* เกี่ยวกับกรณีที่ *สยามราษฎร์* พยายามสร้างภาพด้านลบให้คนจีน โดยลงพิมพ์อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2464 จนถึงช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2465 เช่น บทความเรื่อง “เพราะเห็นแก่ธรรมะ” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2464

เรามีความเสียใจที่ได้เห็นหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ประจำวันที่ ๑๕ ธันวาคมนี้ ได้กล่าวร้ายแก่คนชาติจีนที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศสยามโดยปราศจากความตรึกตรองข้อความที่กล่าวแจ้งในเรื่องที่จั่วหน้าว่า “ความชั่วร้ายของพวกจีน โดยมาก” ที่ลงในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ฉบับวันที่กล่าวนั้นแล้ว

การที่มีคนจีนบางคนเช่นผู้ที่ซื้อจุชินได้เขียนข่าวเพนถ้อยคำใส่ร้ายประเทศสยามส่งไปลงในหนังสือพิมพ์ที่เมืองจีนนั้น ต้องนับว่าเป็นคนชั่วชาก็จริง แต่สยามราษฎร์จะถือว่าจุชินเป็นตัวอย่างของชนชาติจีนโดยมากได้หรือ สยามราษฎร์คงลืมแล้วกระมังว่า คนที่ประพฤติเช่นนี้ไม่ใช่มีแต่คนจีนเท่านั้น ถึงฝรั่งก็มีเหมือนกัน ถ้าการที่จุชินทำเช่นนั้นจะถือว่าเป็นตัวอย่างของคนจีนทั่วไปได้แล้ว ก็เมื่อแต่ก่อนนี้นายลิขย์เจ้าของหนังสือพิมพ์สยามปริเปรสก็ได้เคยประพฤติเช่นนี้เหมือนกัน เรามีต้องถือว่านายลิขย์เป็นตัวอย่างของฝรั่งทั่วไปด้วยหรือ เพราะฉะนั้นเรื่องที่สยามราษฎร์โกรธแค้นคนจีนนั้น จะเข้าใจว่าเพราะโกรธความชั่วของจุชินไม่ได้เลย เบนแต่จะเอาไศรยพอบนทางดำพวกจีนที่ไม่มีเสียงจะได้ตอบอะไรได้สำหรับเป็นการสนุกเท่านั้น

ภาษาจีนที่เรียกกันว่า “อาแจ็ก” นั้นคือยกย่องคนที่มีอายุสูงกว่าให้เป็นที่เสมอ “อาว” เมื่อไทยเห็นว่าจีนเขาเรียกกันว่าอาแจ็กก็เรียกตามบ้างแต่สำเนียงแปร่งกลายเป็น “แจ็ก” ไป ต่อมานานๆเข้าคำว่า “แจ็ก” นี้เลยกลายเป็นนามของคนชาติจีนที่คนชั้นต่ำใช้เรียกกันครั้นมาบัดนี้สยามราษฎร์มาแปลคำว่า “แจ็ก” คือชาติผสมหรือคนหลายชาติหลายภาษาเป็นต้น...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2464: 4)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการนำเรื่องไม่ดีของคนจีนเพียงคนเดียว คือ จุชิน ที่เขียนใส่ร้ายสยามส่งไปลงในพิมพ์ที่เมืองจีนมาเหมารวมและตำหนิคนจีนอื่นในไทยนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรมต่อคนจีน ทั้งนี้ *สยามราษฎร์* มักเลือกโจมตีคนจีนมากกว่าชาวตะวันตกที่เคยมีความประพฤติไม่ดีเหมือนนายจุชิน ซึ่งผู้เขียนจาก *จีนโนสยามวารศัพท์* เห็นว่าอีกฝ่ายมือคดกับคนจีน เช่นเดียวกันกับที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนเหมารวมคนจีน การเหมารวมว่าคนจีนต้องเป็นอั้งยี่เป็นเรื่องบาป ผู้เขียนจึงนำเสนอประเด็นนี้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับคนจีน ดังตัวอย่างบทความ “อั้งยี่คืออะไร?” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันศุกร์ที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2463

...การที่เข้าอัยยี่ต้องมีความลับมากมายเช่นนี้ย่อมผิดกันกับสมาคมธรรมดาที่มีความมุ่งหมายต่อกิจการบางอย่าง เช่น สมาคมพ่อค้า, สมาคมกรรมกร, หรือสมาคมการเมืองอย่างที่เราเรียกว่า “ปอลิติเกอลปาตี” หรือที่สุดจนสมาคมที่มุ่งต่อความสนุกรื่นเริงในบางสิ่งบางอย่างอันทำด้วยความเปิดเผยนั้น จะเรียกว่าเป็นอัยยี่อย่างไรได้? เพราะไม่มีการลับที่มีอาจให้คนภายนอกทราบได้เช่นพวกอัยยี่ จริงอยู่ผู้ที่เป้นสมาชิกของสมาคมใดๆย่อมต้องเข้าข้างพวกของตัวเอง หรืออดหนุนพวกของตัวเองกว่าคนอื่น แต่การที่เข้าหรืออดหนุนข้างพวกกันเองนั้นก็ย่อมเป้นธรรมดาอยู่เองจะถือเอาข้อนั้นมาว่าเขาเป้นพวกอัยยี่อย่างไรได้ เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นว่าการที่เจ้าพนักงานบางคนหาว่าคนจีนต้องเป้นอัยยี่ทั้งนั้นย่อมเป้นการบาป ทั้งผู้ที่พูดก็ไม่รู้จักว่าอัยยี่นั้นคืออะไรด้วย...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2463: 4)

เมื่อพิจารณาบริบทในสังคมไทย พบว่า เป็นความจริงที่คนจีนบางกลุ่มไม่ได้มีเจตนาจะสร้างความเดือดร้อนให้คนไทยและสังคมไทย และเมื่อจะก่อตั้งกลุ่มหรือสมาคมใดก็ทำถูกต้องตามกฎหมายไทย เช่น สมาคมเซี่ยงหวยหรือกลุ่มสยามพานิชจีนสโมสร ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของพ่อค้าชาวจีน ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาล (เปรมมา สัตยารุฒิพงศ์, 2546: 137)

นอกจากนั้น ยังมีบทความบางเรื่องที่เสนอว่าคนจีนกับคนไทยผูกพันกันและมีความสัมพันธ์เหมือนญาติ เช่น บทความเรื่อง “จีนกับสยาม” ใน*มังกรแดง*

จีนต้องนับว่าเป็นเลือดเนื้อหรือกระดูกสันหลังของประเทศสยามส่วนหนึ่ง เพราะประเทศสยามตั้งแต่ไหนแต่ไรมาหรือจะเรียกว่าตั้งแต่ครั้งประเทศสยามได้อุบัติขึ้นในโลกก็ได้ จีนกับสยามได้มีการคมนาคมติดต่อกับประเทศสยามมาจนทุกวันนี้ และจีนได้เป้นเลือดเนื้อ กล่าวคือเป้นพลเมืองของสยาม (เป้นคนไทย) เสียก็นับจำนวนแทบไม่ถ้วน และจีนได้เป้นขุนน้ำขุนนางใหญ่โตในประเทศสยามก็นักต่อนักไม่รู้ว่ามีเท่าไรแล้ว...ความดีความชอบของจีนซึ่งเคยมีแก่ประเทศสยามซึ่งนับว่าเป็นชั้นสูงสุดก็มีคือ จีนได้ช่วยกู้ประเทศสยามให้เป้นอิสรภาพมาจนทุกวันนี้ จีนได้เอากายเข้าฝาคมอาวุธทำการปราบปรามพวกจลาจล เมื่อครั้งประเทศสยามได้เสียกรุงแก่ญกามประเทศ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารมาแล้ว...เพราะฉะนั้นขอให้เพื่อนซึ่งเหมือนหนึ่งว่าญาติของเรา (ชาวสยาม) ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกับเรา (จีน) จงนึกไตร่ตรองดูให้เถิดเถิดว่าจีนกับสยามได้มีการสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาอย่างไร?...

เพราะฉะนั้นขอให้เพื่อนเรา (ชาวสยาม) ซึ่งเสมือนหนึ่งว่าเป็นญาติอันสนิทของเรา (จีน) ควรคิดควรนึกดูบ้าง จีนกับสยามได้เกี่ยวเนื่องกันมานานเพียงไร? และชนชาติไหนที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวเนื่องมากกว่าชาติจีน...

(มังกรแดง, ม.ป.ป.: 4-5)

ในบทความบางเรื่องของมังกรแดงก็ได้แสดงความเห็นว่าคนไทยชอบดูถูกคนจีน “คนไทยมักจะเหยียดหยามพวกจีนลงเท่ากับตัวอะไรตัวหนึ่ง” (มังกรแดง, ม.ป.ป.: 4-5) จึงแสดงจุดยืนเข้าข้างคนจีน และพยายามทำให้คนไทยเข้าใจคนจีนมากขึ้น เช่น ในบทความเรื่อง “นายฮุยไม่ใช่จีน” ในมังกรแดง

บรรดาพวกจีนทั้งหลาย ซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม ย่อมต้องรู้สึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ เพราะคนจีนได้รับความชอบธรรมเท่ากับคนไทย ทั้งรู้สึกาชาติไทยเป็นที่นับถือของตน ย่อมไม่กล้ากระทำการดูหมิ่นดูแคลนแก่ประเทศไทย เนื่องด้วยความรู้สึกสนิทสนมของคนไทยกับคนจีนยิ่งไปกว่าเพื่อนบ้าน

หนังสือพิมพ์ทั้งหลายแทบทุกฉบับกล่าวว่า นายฮุยเป็นชาติจีนไหหลำทั้งนั้นรวมความได้ว่า นายฮุยเป็นจีนหมิ่นประมาทชาติไทยเช่นนี้ย่อมเป็นเหตุให้คนไทยรู้สึกเจ็บแค้นและเกลียดชังคนจีนมากขึ้น แต่แท้จริงหนังสือพิมพ์ทั้งหลายได้กล่าวนั้น ยังขาดความรอบคอบ...

(มังกรแดง, ม.ป.ป.: 9)

คนจีนในไทยอาจต้องการให้คนไทยยอมรับคนจีนมากขึ้น คนจีนไม่ได้แย่งงานคนไทย แต่คนไทยขี้เกียจและไม่ชวนช่วยที่จะทำกิจการเอง คนจีนในไทยจึงเป็นทั้งแรงงานและนายทุน ทำให้คนจีนสามารถครอบครองตลาดแรงงานส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ ได้ (เปรมมา สัตยายุคพิงค์, 2546: 1,28,30) เช่น บทความเรื่อง “เพราะเห็นแก่ธรรมะ (เรื่องที่ ๓)” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันพุธที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2464

...ส่วนที่ว่าจีนแย่งเอาการพาณิชย์ หัตถกรรม กสิกรรม ช่วยกันขนเงินไปเมืองจีนนั้น เป็นคำพูดโดยปราศจากการใคร่ครวญ ด้วยการอาชีพของชาวเมืองเราแต่ก่อนแต่โรมานั้น นอกจากการทำนาแล้วก็ทำราชการ เพราะฉะนั้นการค้าขายการช่างจึงได้ติดอยู่กับคนต่างประเทศ เมื่อเราไม่ยอมทำเองจะไปว่าเขาแย่งอย่างไร ป่าไม้, เหมืองแร่, มีถ่านไปทำไมเราจึงไม่ทำ โรงสีไฟของกรมพระคลังข้างที่ก็มีมากโรง ทำไมเราไม่เช่ามีสีเข้า เรือเดินทะเลของเราก็มีทำไมเราจึงจะคิดให้บริษัทเขาจัด บริษัทพอกหนึ่งทำไมจึงเลิกเสีย

ท่านเศรษฐีคบตีก่อสร้างตึกบ้าน ทำไมจึงไม่เรียกช่างไทยมาเหมา อย่างนี้จะถือว่าพวก
จีนมาแย่งเอาไปได้หรือ?...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2464: 2)

ประเด็นข้างต้น แม้แต่หนังสือพิมพ์*สยามราษฎร์*ที่มักมีวิวาทะกับจีนโนสยามวารศัพท์
และชอบเรียกคนจีนในเชิงเหยียดว่าเจ๊กก็เขียนสนับสนุนประเด็นดังกล่าวเช่นกัน แม้จะยังคงเห็นว่าคน
จีนมาแย่งการทำมาหากินของคนไทย แต่คนไทยเองก็ไม่ได้คิดที่จะทำงานนั้นเอง เช่น บทความเรื่อง
“การวิวาทระหว่างจีนกับไท” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2466

...แม้เจ๊กเงินจะมีจำนวนมากและแย่งการทำมาหากินของราษฎรพลเมืองเราอัน
อาจถึงความหายนะเปนผลร้ายให้โทษอยู่บ้างก็ดี แต่เมื่อหวนคิดถึงประโยชน์ที่ได้รับจาก
เจ๊กเงินบ้างแล้ว ก็นับว่าพอคุ้มครองค่าบริภาษกล่าวหาที่ว่ามาแล้วนั้นเสียได้ กล่าวคือเจ๊ก
ได้ทำความเจริญให้แก่ประเทศเราก็ไม่น้อย กิจการสิ่งใดที่คนไทยไม่สามารถจะทำได้
หรือไม่อยากจะทำ โดยเห็นเสียว่าเป็นของลำบากตรากตรำหรือต่ำช้าเลวทรามเหล่านี้
เปนต้น ซึ่งเจ๊กยอมรับภาระเข้าทำได้ทุกอย่าง...เช่น จำพวกเจ๊กลากรถ, ลากขยะมูลฝอย,
แลทำการบริษัทยาน มีคนไทยที่ไหนเล่าจะสมัครเข้าทำงานเช่นนั้น...ข้าพเจ้าเชื่อว่าชาว
เราบางคนจะได้เห็นแก่ตาอยู่บ้างว่า เจ๊กที่หาบน้ำมัน น้ำปลา เที่ยวเรขายอยู่ในเร็วๆ พอ
หายหน้าหายตาไปไม่นาน ก็ไปเจอออกร้านออกรวงแขวนสาแหกรังไม้คานนั่งสบายเสีย
แล้ว นี่ก็เพราะเขาไม่เลือกการเลือกงานในชั้นต้น ทั้งรู้จักคิดอ่านในการใช้จ่ายแลก็บอกร
รวมริบไม่นั่งบนออกดอกเดาว่าไม่มีงานทำ และจะคิดอ่านค้าขายไม่มีทุนหรือที่กลัวเพื่อน
ไม่ได้นั่นเอง ส่วนคุณประโยชน์ของบุคคลจำพวกนี้ที่มีแก่รัฐบาลแลราษฎรพลเมืองเราก็
พอจะกล่าวได้ว่า ความอุสาหะ ความพากเพียร การงานที่ไม่เลือกและรู้จักเก็บหอมรอม
ริบควรเปนแบบอย่างอันดี ก็ยังช่วยให้การหัตถกรรมกสิกรรมแลพานิชยกรรมบางอย่าง
ทั้งสินค้าต่างๆในเมืองไทยแพร่หลายพร้อมด้วยการภาชีอารกก็เจริญขึ้นเปนอันมาก
นับว่าได้ช่วยส่งเสริมทำความเจริญให้แก่บ้านเมืองได้ส่วนหนึ่ง ยิ่งกว่านั้นกิจการอันใดที่
คนไทยไม่สามารถจะทำได้หรือไม่สมควรจะเข้าทำ ก็อาจใช้พวกเจ๊กเงินให้บรรลุถึงซึ่ง
ความสำเร็จได้ทุกอย่าง ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าการศึกษาที่พวกเจ๊กเข้ามาอยู่ในเมืองไทยจะลงโทษว่า
มาแย่งการทำมาหากินของชาวเรา หรือเปนเครื่องถ่วงความเจริญของประเทศเสียอย่าง
เดียว โดยไม่คิดเฉลี่ยถึงคุณประโยชน์ซึ่งเราได้รับจากเจ๊กไว้บ้างนั้นไม่ถนัด แต่ก็ยอมเป
นธรรมดาอยู่เองเมื่อมีคนจำนวนมากก็ต้องมีทั้งดีและชั่วคละปะปนกันอยู่เอง...

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

การที่คนไทยไม่ทำงานอย่างคนจีนเป็นประเด็นที่รัฐบาลเห็นพ้องด้วย ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะที่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร พระองค์เสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้เมื่อ พ.ศ.2452 ได้ทรงกังวลพระทัยเมื่อเห็นว่าการค้าขายอยู่ในมือของฝรั่งและคนจีน ขณะที่คนไทยนิยมรับราชการ ทำงานเสมียน หรือทำการเกษตรกรรม เพื่อให้พอมือพอกินไปในแต่ละวันเท่านั้น (กรรกริรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 79) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้คนไทยทำงานด้วยตนเอง อย่าหวังแต่จะพึ่งชาวต่างชาติ ดังสะท้อนผ่านพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง เช่น *เมืองไทยจึงตื่นเกิด ยิวแห่งบูรพาทิศ* และตั้งพระราชดำรัสที่ทรงสนับสนุนด้านพาณิชย์การในสยามว่า

พาณิชย์การนั้น ทุกชาติทุกภาษาย่อมนิยมกันว่าเป็นสิ่งสำคัญแห่งชาติเปรียบประหนึ่งกำลังกายของบุคคลฉะนั้น ในโลกนี้บุคคลใดมีกำลังกายบริบูรณ์อยู่ก็อาจจะมีความเจริญทันเพื่อนบ้านได้ ถ้าผู้ใดมีกำลังกายมากก็ยังมีหนทางจำเริญได้มากแลรวดเร็วขึ้นเป็นลำดับ ดังนี้ฉันใดพาณิชย์การก็เป็นกำลังของชาติบ้านเมืองฉันนั้น เมืองใดมีพาณิชย์การก็เหมือนมีกำลัง พณิชย์การยิ่งมากกำลังและอำนาจแห่งชาติก็ยิ่งมากขึ้นเป็นลำดับ

(พระราชดำรัสร้อยครั้ง, 2529: 11)

ผู้เขียนบทความบางคนยังเห็นว่าการเข้ามาทำงานในสยามเพื่อแลกเงินนับเป็นเรื่องปกติในโลกที่ต้องพึ่งพากำลังเงิน ไม่ใช่การเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ ดังในบทความ “แก้ปณหา (ต่อวันที่ ๕ เมษายน ๑๓๐)” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 เมษายน ร.ศ.130

...พวกจีนที่เข้ามาทำการทำในกรุงสยามนั้น ความเจตนาชั้นเดิมมีอยู่อย่างเดียว คือจะใช้กำลังแรงของตนมาแลกเปลี่ยนเงินจาง เมื่อความต้องการได้สมประสงค์แล้ว ก็จะกลับไปบ้านเมืองตัว คนจำพวกนี้โดยมากจะหาผู้ที่เข้าใจดีในภาษาหรือหนังสือของชาติตัวไทยก็ทั้งยาก จะเกณฑ์ให้เอาใจใส่ต่อชาวสยามแลรัฐบาลอย่างไรได้ ส่วนเงินจำพวกที่มาตั้งรกรากอยู่ในแผ่นดินสยาม กล่าวคือผู้ที่มีบ้านเรือนเคหาบุตรภรรยาฉัน ความเอื้อเพื่อเอาใจใส่ก็คงไม่น้อยไปกว่าคนไทย เว้นแต่จะให้เหมือนอย่างพลเมืองในประเทศฝรั่งเขาไม่ได้ เพราะนิสัยของชาวตะวันออกเรา ไม่ใคร่จะมีปอลิติคัลไอดีย ทั้งผู้ใหญ่ท่านก็ไม่ใคร่พอใจให้มีความรู้ในทางนั้นด้วย แต่อย่างไรก็ดีพวกจีนที่เข้ามาอยู่ในกรุงสยาม คงมีความรักใคร่นับถือประเทศสยามมากกว่าชาวต่างประเทศอื่นๆ ด้วยข้อที่ว่าพูดภาษาแลใช้ธรรมเนียมของตนถ่ายเดียวฉันนั้น ไม่ใช่มีแต่คนจีนชาติเดียวเท่านั้น ถึงคนชาติฝรั่งที่มาอยู่ในกรุงสยามก็อย่างเดียวกัน

(จีนโนสยามวารศัพท์, ร.ศ.130: 4-5)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบทความจึงต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจคนจีนในแง่มุมที่ดีว่า คนจีนไม่ได้เข้ามาในสยามเพื่อแย่งงานคนไทยทำ ทั้งยังพยายามชี้ชวนให้เห็นว่าการที่คนจีนเข้ามาทำงานแลกเงินในสยามแล้วกลับไปยังประเทศถิ่นเกิดของตนนับว่าเป็นเรื่องปกติ แต่ประเด็นนี้ก็กลับเป็นประเด็นที่ผู้เขียนบทความจำนวนหนึ่งมองว่า คนจีนแบบนี้ไม่ได้ตั้งใจจะเป็นคนไทยและทำเพื่อชาติไทย หากแต่หวังเข้ามาเพื่อกอบโกยประโยชน์เท่านั้น

นอกจากนี้ แม้จะมีผู้เขียนบางคนโจมตีว่าคนจีนไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สยาม แต่บทความจำนวนหนึ่ง เช่น บทความเรื่อง “แก้ปัญหาค่า (ต่อวันที่ ๔ เมษายน ๑๓๐)” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 5 เมษายน ร.ศ.130 เสนอให้เห็นว่าคนจีนจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไทยมาก

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้เคยมีพระราชดำรัสว่า ชาวสยามย่อมนับถือคนจีนที่เข้ามาทำกินอยู่ในกรุงสยามอย่างคนรวมชาติเดียวกัน ผิดกับชาวต่างประเทศอื่นๆ ตามกระแสรับสั่งนี้ เป็นความจริงทุกอย่าง ชาวจีนมาอยู่ในกรุงสยามทุกคน ได้รับความนับถือและชอบธรรมอย่างเดียวกับชาวสยาม ไม่จำเพาะแต่การสมาคมในหมู่คณะถึงการแต่งงาน หรือการเลี้ยงชีพทุกอย่าง ก็ได้รับความยินยอมอย่างเดียวกับชาวสยาม)

การที่กล่าวในข้อนี้ เป็นความจริงที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลที่ได้ทรงพระเมตตากรุณาแก่คนจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร...เมื่อคราวพระพุทธเจ้าหลวงอันเป็นพระปิยมหาราชของเราได้เสด็จสู่สวรรคตครั้งนั้น บรรดาคนจีนตั้งแต่ชั้นข้าราชการลงมาถึงพ่อค้าต่างพากันเศร้าโศกโศกา หาโอกาสที่จะฉลองพระเดชพระคุณโดยน้ำใจกระตัญญู แลได้รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะ จัดการทำงตึกตามลัทธิที่นับถือ เพื่ออุทิศถวายไปเป็นส่วนพระราชกุศลทุก ๗ วัน ตลอดไปจนถึงวันถวายพระเพลิงพระบรมศพ เป็นการส่อให้เห็นว่าเงินที่มาอยู่ในเมืองนี้ มีน้ำใจจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินสยาม อย่างเดียวกับพลเมืองที่เป็นชาติไทย ไม่มีความแก่งแย่งในทางศาสนาแลประเพณี แต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลย

(จีนโนสยามวารศัพท์, ร.ศ.130: 4-5)

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าแม้จะมีบทความจำนวนหนึ่งที่เสนอว่าคนจีนเป็นปัญหาหรือเป็นภัยต่อสังคมไทย แต่ก็มีบทความอีกจำนวนหนึ่งที่พยายามโต้แย้งหรือเสนอให้เห็นว่ามีเพียงคนจีนบางกลุ่มเท่านั้นที่เป็นคนไม่ดี อีกทั้งคนจีนกับคนไทยก็ยังมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันด้วย

4.2.3.5 ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของชายหญิง

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับสตรีไทยประการสำคัญ คือ ความไม่เท่าเทียมกันของชายหญิง ทั้งนี้ แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 จะให้ความสำคัญกับสตรีมากขึ้น แต่สตรียังคงไม่สามารถใช้ชีวิตหรือกระทำการต่าง ๆ ได้อิสระเหมือนผู้ชาย อีกทั้งยังมีผู้เขียนจำนวนหนึ่งเห็นชอบด้วยว่าผู้ชายควรมีสติเหนือกว่าผู้หญิง ผู้เขียนอีกจำนวนหนึ่งจึงเห็นว่ารัฐบาลควรสนับสนุนหรือคุ้มครองสิทธิสตรีให้ดีขึ้น

แม้สังคมไทยจะเริ่มให้ความสำคัญกับสตรีมากขึ้น แต่ยังคงมีผู้ที่คาดหวังบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงตามแบบเดิม และเห็นชอบว่าผู้ชายควรมีสติยิ่งกว่าสตรี เช่น เรื่องการมีภรรยาหลายคน ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “แย้งถ้อย “ทองเจือ” ในเรื่องสิทธิของสตรีสยาม” ใน*กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียนเสนอว่าเหตุใดจึงเห็นว่าผู้หญิงไม่เท่าผู้ชาย และเหตุใดต้องอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคน

...ตลอดทั้งในยุโรปและอเมริกา ก็มีสตรีที่มีภูมิรู้ในศิลปศาสตร์ต่างๆเป็นอันมาก แต่เหตุใดเขาจึงยังไม่ยอมให้ท่านเลดี้เหล่านั้นมีเสียงในทางราชการได้เต็มที่เท่าบุรุษ... เพราะเขาเห็นแล้วว่า สตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ ใช้อ่อนแอแต่ร่างกาย ถึงแม้ความคิดจิตใจก็ย่อมอ่อนแอด้วยกัน (พูดถึงส่วนมาก)...

[...]

...ในตอนยกสังฆายนาย ครั้งที่ ๔ กับที่ ๕ ต่อกัน ไม่ปรากฏว่ามีภิกษุณีแล้ว นี้พระองค์ทรงเห็นแล้วว่าสตรีเพศ แม้จะกระทำไปได้ก็ไม่ตลอด กับทั้งพระองค์ยังได้ทรงตั้งวินัยบัญญัติให้เคร่งครัดยิ่งกว่าของภิกษุ เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียด้วยซ้ำ...

[...]

...แต่ความที่ทราบกันอยู่แล้วว่าจำนวนหญิงมีมากกว่าชาย...ก็เป็นโอกาสอันดีของบ้านเมืองที่จะบำรุงพลเมืองของเราให้มากขึ้น กฎหมายแห่งบ้านเมืองจึงให้สิทธิแก่ชาย ในการที่มีภรรยาหลายคนได้...ถ้ากฎหมายบังคับให้ชายมีภรรยาได้เฉพาะคนเดียวตามความประสงค์ของทองเจือ ส่วนพลเมืองเป็นหญิง จำเป็นต้องเหลือเป็นโสดอยู่ในราว ๑๕-๒๐ เปอร์เซ็นต์ (๒๐ เปอร์เซ็นต์ของประเทศไม่ใช่จำนวนน้อย) และสมมุติว่า ตัวของทองเจือเอ็งก็รวมอยู่ในจำนวนนั้นด้วย จะเป็นที่พอใจของทองเจือไหม?

(กรรมกร, 2466: 549, 550, 551)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนยังคงเห็นว่าสาเหตุที่ผู้หญิงไม่สามารถทัดเทียมบุรุษได้ แม้แต่ในต่างประเทศก็มีตัวอย่างให้เห็นนั้น เนื่องจากสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าบุรุษทั้งร่างกายและความคิด นอกจากนั้น การอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาจำนวนมากเป็นการผลิตพลเมืองให้มากขึ้นซึ่ง

สอดคล้องกับบางบทความที่เสนอให้รัฐบาลบำรุงการสาธารณสุขเพื่อเพิ่มจำนวนประชากร อีกทั้งยังไม่ให้ผู้หญิงจำนวนมากต้องเป็นโสเภณีด้วย

ประเด็นข้างต้น ทำให้มีผู้เขียนบางคนโต้แย้ง เนื่องจากเห็นว่าผู้หญิงไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย จึงเกิดความรู้สึกไม่ยุติธรรมและอยากเป็นผู้ชายมากกว่า ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เนื่องจากเรื่องเบญจศีล” ในธง ฉบับวันศุกร์ที่ 16 มกราคม พ.ศ.2456

ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องพิเคราะห์เบญจศีลของหญิงกลางซึ่งออกเมื่อวิกก่อน รู้สึกจับใจมาก ข้าพเจ้าเคยปรารถนาถึงเรื่องศีลข้อนี้บ่อยๆ เพราะดูท่านทั้งหลายทำทำกันเหมือนว่า หญิงที่ร่วมประเวณีกับชายที่มีเจ้าของ (คือภรรยา) แล้ว ก็ไม่ผิดศีลข้อนี้... เมื่อไรหนอพระเป็นเจ้าของเราจึงจะทรงโปรดเกล้าฯ ให้สตรีในเมืองเราได้รับความชอบธรรมในเรื่องนี้ ความจริงถึงสตรีจะได้รับความเสมอภาคเท่ากับบุรุษในเรื่องการแต่งงานก็ไม่กระทำให้ท่านบุรุษทั้งหลายเสื่อมเสียลงไปแต่อย่างใด แลดูเหมือนจะเป็นคุณกับท่านเสียด้วยซ้ำ เพราะเมื่อมีภรรยาแต่คนเดียวการใช้จ่ายก็ย่อมน้อยลงเป็นธรรมดา ความบาดหมางในระหว่างครอบครัวก็จะเกิดได้น้อยครั้งที่สุด ข้าพเจ้ายังปรารถนาต่อไปอีกว่า อยากให้รัฐบาลกำหนดขีดชั้นอายุของชายแลหญิงที่จะแต่งงานมีสามีภรรยา...ข้าพเจ้าก็มีความปรารถนาอย่างเดียวกับท่านหญิงกลาง คือทำบุญตรวจน้ำคราวใดก็อธิษฐานขอให้เกิดเป็นชายเท่านั้น ถ้าจะต้องเกิดเป็นหญิงแล้วอย่าเกิดเสียเลยดีกว่า เพราะเกิดที่ไหนไม่ว่ายุโรป เอเชียหรืออเมริกา หญิงก็จะต้องรับความเข้าใจมากกว่าชายเสมอ...

นอกจากความที่หญิงจะมีอำนาจเท่าชายไม่ได้ในเรื่องการแต่งงาน แลความเป็นไปในระหว่างสามีภรณายังมีสิ่งอื่นๆอีก ที่สตรีจะมีความชอบธรรมดั่งบุรุษไม่ได้ก็เป็นอันประการ เช่น เรือรบห้ามไม่ให้สตรีก้าวเหยียบลงไป เป็นต้น เอาเถอะสิ่งอะไรๆจะมีกรรมสิทธิ์เท่าเทียมชายไม่ได้ ก็ยังไม่น่าเสียใจเท่าเรื่องที่ชายมีกรรมสิทธิ์ไม่ชื่อตรงต่อภรรยาได้ โดยปราศจากความดีฉินฉินร้าย แลยังขำนิยามว่าเป็นการโก้เก๋อีกนี้เลย

(ธง, 2456: 67)

บทความข้างต้น ผู้เขียนสะท้อนปัญหาความอยุติธรรมที่ผู้หญิงได้รับ คือ การที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคนได้โดยไม่ผิด และผู้หญิงไม่มีสิทธิหรือความชอบธรรมเท่าเทียมผู้ชาย เช่น ผู้หญิงไม่สามารถก้าวเหยียบลงเรือรบเหมือนผู้ชายได้ แม้ว่าบทความในลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยจะพบเพียงสองบทความ แต่ก็ทำให้เห็นว่าเริ่มมีผู้ที่เรียกร้องความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย สอดคล้องกับพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นว่าชายเป็นใหญ่เป็นธรรมเนียมที่ล้ำสมัย (สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551: 82)

ผู้เขียนบางคนจึงเห็นว่ารัฐบาลควรใส่ใจสถานภาพของสตรี และสนับสนุนหรือผลักดันสตรีให้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น เช่น บทความเรื่อง “รัฐบาลไทยควรคำนึงถึงฐานะของสตรีหรือไม่?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2466

สตรีไทยไม่ค่อยได้รับความยกย่องเพราะเหตุใด? มีคนเคยพูดกันมามากกว่ามากแล้ว แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่เป็นการแน่นอนลงไปว่า รัฐบาลควรจะต้องคำนึงถึงฐานะของสตรีบ้างหรือไม่? เท่าที่แลเห็นอยู่ทุกวันนี้ รู้ว่าสตรีเป็นเพศอันอาภัพจนรัฐบาลไม่รับถือว่าจะต้องมีการบำรุงแลยกย่องอย่างไรเสียเลย เรื่องนี้สมควรที่จะนำเอาข้ออุปมาแห่งสตรีในยุโรปแลอเมริกามาเป็นทางอุปไมยแลเป็นเครื่องซึ่งดูบ้าง ถึงแม้ว่าดินฟ้าอากาศจะแตกต่างกันไปตรงข้ามก็ดี แต่ก็ต้องถือว่ามีสถานะแต่งตั้งสร้างมาเช่นเดียวกัน สิ่งใดซึ่งพอจะยึดถือหรือเดินร่วมทางกันได้ก็จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบนะให้พอเป็นสพานทางดำเนินของสตรีไทยเรา รัฐบาลเคยคิดบ้างหรือไม่ว่า สตรีไทยเราเวลานี้มีฐานะต่ำต้อยเพียงไร แลเพราะเหตุใดหรือ? จึงไม่ยกย่องแลบำรุงให้เหมือนกับราษฎรผู้ชาย...

อันว่าการบำรุงสตรีนั้น ในอารยะประเทศทั่วไปย่อมรู้สึกดีว่า สตรีเป็นมารดาแห่งโลกย์แลเป็นบ่อเกิดของพลเมืองในประเทศซึ่งถือว่าเป็นกำลังอำนาจของประเทศอย่างใหญ่หลวง เพราะฉะนั้นรัฐบาลเมื่อหวังความเจริญแล้ว จะต้องเหลียวคิดถึงเรื่องสตรีก่อนอื่นๆ ถ้ารัฐบาลใดไม่คิดบำรุงฐานะสตรีแลขาดความยกย่องนับถือ ไม่ตั้งบทบัญญัติคุ้มครองสตรีให้ทั่วคชกันแล้ว สตรีในประเทศนั้นก็เท่ากับดอกไม้ในป่าอันหาเจ้าของหวงแหนมิได้ สำหรับเป็นเหยื่อของหมู่แมลงผึ้งจะเกาะดมชมเล่นแล้วก็บินหนีไป ทิ้งให้ดอกไม้ นั้นเหี่ยวแห้งกลัดกลอนไป แลหากว่าดอกไม้ นั้นจะผลัดผลิตผลๆ ก็ย่อมหล่นเสียแลแกนกินไม่ได้ ฉันทใดก็ดี สตรีในประเทศ ถ้ารัฐบาลไม่มีกะใจที่จะคิดบำรุงพันธ์ไว้ให้เจริญผลงดงามโดยมีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองสตรีแล้ว สตรีก็ไม่อาจที่จะลดความเสื่อมโทรมเพราะบุรุษภัยไปได้...

(*สยามราษฎร์*, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลควรส่งเสริมและยกย่องฐานะของสตรีให้ดีกว่านี้ เช่น การให้มีกฎหมายคุ้มครองสตรี การบำรุงดูแลให้เหมือนกับผู้ชาย เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “หวานพีชต้องหวังผล” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 19 มกราคม พ.ศ.2466

...รัฐบาลควรจะต้องคิดเห็นบ้างว่า สตรีที่มีความรู้ ออกนอกไกล แต่มานอนชุกอยู่กับบ้านจะมีประโยชน์ที่ไหน จะเป็นครูที่น่าที่ไม่ว่างมิเสียเวลาเปล่าหรือ และมีอีกอย่างก็นางพยาบาล แต่ถ้ามีจำนวนมากก็ออกจะไม่ต้องการแล้ว ฉะนั้นในทางที่ควรคิดหาการทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดให้สุดแต่ความอุสาหสำหรับวิริยะภาพของเขาซึ่งจะพึงกระทำได้...หวัง

ใจว่าเมื่อรัฐบาลดำริให้สตรีมีกรงานทำเมื่อใดแล้ว บรรดาสตรีทั้งหลายคงจะพากันยินดี ร้องสาธุการด้วยความขอบคุณและปลาบปลื้มปรีดาปราโมทย์ในเมื่อเห็นผลของการศึกษา หรือความกรุณาดังกล่าวแล้ว ก็จักพากันตั้งหน้าศึกษาเพื่อให้ได้รับความรู้อันแท้จริง ไม่ซ้า สตรีสยามก็จะเจริญด้วยภูมิวิรุทยาทั้งปวง

(กรรมกร, 2466: 743)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลควรให้ความสำคัญกับสตรี ด้วยการสนับสนุน ตำแหน่งงานให้สตรี เนื่องจากในปัจจุบันผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้นแต่กลับไม่มีงานรองรับและอาชีพที่จะทำได้ยังคงมีจำกัด กล่าวคือ ผู้หญิงมักประกอบอาชีพเป็นครูและพยาบาล นอกจากนี้ หากรัฐบาลมี ตำแหน่งงานให้ผู้หญิงทำหลังเรียนจบย่อมทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจและตั้งใจเล่าเรียนซึ่งส่งผลดีต่อทั้ง การศึกษาและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติด้วย

ตัวอย่างบทความเรื่อง “สตรีออกศึก” ในธง ฉบับวันศุกร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2456 ซึ่งเสนอให้เห็นว่าสตรีมีศักยภาพในการช่วยเหลือประเทศชาติ

การที่หญิงได้แสดงความกล้าหาญและจงรักภักดีต่อประเทศบ้านเมืองนี้ ไซ้จะมี แต่หญิงในประเทศเซอร์เวียเท่านั้นก็หาไม่ได้ ถึงสตรีในประเทศสยามซึ่งได้แสดงความกล้าหาญและความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองของเรา ก็ได้ปรากฏมาในพระราชพงษาวดาร สยามแล้วเหมือนกัน...

[...]

...แต่แท้จริงน่าที่อันสำคัญของสตรี ที่จะช่วยชาติบ้านเมืองให้เปนประโยชน์ผล อันดีในเวลาปรกติและเวลาสงครามได้นั้น ไม่ใช่การสู้รบศัตรูเปนสำคัญ ความปรนนิบัติ สามีและเลี้ยงดูสั่งสอนบุตร และปกครองบ้านเรือนให้ดินนั้นเปนใหญ่ ถึงแม้ว่าเปนทางอ้อม ก็จริง แต่เปนน่าที่สำคัญของสตรีแท้ หรือถ้าจะช่วยอุดหนุนในการทัพศึกโดยตรงให้เปน ประโยชน์แล้ว ก็มีอยู่ทางหนึ่ง คือรวบรวมกันเข้าช่วยรัฐบาลในการรักษาพยาบาลทหารที่ ป่วย และถูกอาวุธในเวลาสงคราม...

(ธง, 2556: 115,117)

ตัวอย่างข้างต้น แม้ผู้เขียนจะยังคงเห็นว่าหน้าที่สำคัญของสตรี คือ การปรนนิบัติ ดูแลสามีและเลี้ยงดูสั่งสอนบุตร แต่ผู้หญิงมีศักยภาพในการช่วยเหลือประเทศชาติได้ดีไม่ต่างจากสตรี ชาวต่างชาติ ทั้งนี้ อาชีพที่เป็นพื้นที่ของผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ ครูและพยาบาล (ณัฐวดี ชนะชัย, 2530: 1 ;เปรมสิริ ชวนไชยสิทธิ์, 2539: 174) ดังตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงสามารถ แสดงความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองในสถานการณ์สงครามได้เช่นกัน ด้วยการรักษาพยาบาลทหาร

ที่ป่วย ซึ่งการรักษาพยาบาลนี้ได้รับการส่งเสริมจากรัฐให้กลายเป็นวิชาชีพหนึ่ง (ณัฐวดี ชนะชัย, 2530: 99) นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ยังทรงสนับสนุนและผลักดันอาชีพพยาบาล ด้วยการเสนอคุณค่าใหม่ให้แก่อาชีพพยาบาลในสถานการณ์สงครามโลก โดยเชื่อมโยงหน้าที่ของพยาบาลเข้ากับความเป็นแม่ (สุรรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 92) เพื่อให้คนไทยเห็นความสำคัญของอาชีพนี้และเพื่อดึงดูดให้คนมาเรียนด้านนี้มากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 สตรีจะมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิม ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ในสังคมมากขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจและใส่ใจมากพอในพื้นที่ของบทความวิพากษ์ ผู้เขียนส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าผู้ชายควรมีสิทธิยิ่งกว่าผู้หญิง ไม่ว่าจะเรื่องในครอบครัว หรือเรื่องนอกบ้าน

4.2.3.6 ปัญหาด้านศาสนา

ประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับศาสนา คือ กิจของพระสงฆ์ ซึ่งมีการโต้แย้งกันว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในสังคมไทย ผู้เขียนบางคนเห็นว่าพระสงฆ์บางรูปควรลาสิกขาบทและประกอบกิจการเหมือนฆราวาส เนื่องจากมีพระสงฆ์บางรูปเมื่อดำรงสมณเพศแล้วแต่ยังทำกิจการที่เป็นของฆราวาสด้วย เช่น บทความเรื่อง “เกี่ยวแก่การศาสนา” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 5 มกราคม ร.ศ.129

เมื่อเราพูดถึงเรื่องนี้ให้นึกแค่นใจถึงพระสงฆ์บางรูปเสียนี้กระไรว่าเธอทำไมใช้โบสถ์แลวิหารเป็นโรงฝึกหัดหัดถกถกแลเวชกิจโดยใช้ที่ทางของเธอเลย แล้วรับจ้างเอามูลค่าจากฆราวาส ซึ่งผิดกิจของเธอด้วย ถ้าว่าเธอฝึกหัดชำนาญชำนาญชำนาญจนเป็นดอกเตอร์หรืออะไรก็ได้แล้ว จะลาสิกขาบทละเพทบรรพชิตมาประกอบการหาเงินมีดีกว่าหรืออย่าให้เขาขึ้นชื่อว่าดอกเตอร์พระ นายช่างพระอะไรต่ออะไรให้เสื่อมเสียศาสนาของเราแลพระผู้เป็นเจ้าของบ้านบรสิฐุทธิได้ก็จะเป็นการดีอย่างยิ่ง...

ที่จริงในเรื่องนี้ เมื่อว่าเรารู้แนใจใจของเราแล้วว่าไม่สามารถจะละความประพฤติอย่างฆราวาสได้แล้ว ก็ควรลาจากเพศสมณะออกมาเดินแรงเดินกาเล่นตามความพอใจไม่มีใครห้ามปราม เว้นแต่อย่าให้ผิดต่อกฎหมายประเพณีของบ้านเมืองไปแล้วกัน

(*จินโนสยามวารศัพท์*, ร.ศ.129: 1)

จากตัวอย่างข้างต้น แม้ว่าผู้เขียนจะวิพากษ์พระสงฆ์บางรูปเท่านั้น แต่การวิพากษ์นั้นนำมาสู่ประเด็นที่หนังสือพิมพ์ *สยามราษฎร์* วิพากษ์ผู้เขียนใน *จินโนสยามวารศัพท์* ว่าที่เห็นว่าพระสงฆ์ไม่มีประโยชน์และไม่ได้ช่วยชาติจึงควรสึกมาประกอบอาชีพหรือเป็นทหารเพื่อช่วยชาตินั้น

เนื่องจากจีนโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายจีน ซึ่งเป็นพวกที่ใช้แรงงานทำงานแลกเงิน หรือทำธุรกิจที่ได้เงิน (กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 78) ผู้เขียนในจีนโนสยามวารศัพท์กลับโต้แย้งทางสยามราษฎร์ ด้วยบทความ “ใครขลังกันแน่” ในจีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันจันทร์ที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2464

ตามข้อความที่ได้ปรากฏแล้วในหนังสือพิมพ์ของเรานั้น ถ้าจะอ่านด้วยความวิเคราะห์ จะเห็นได้ว่า ไม่มีใจความที่บ่งเปเนการดิเตียนคณะสงฆ์อย่างไรเลย แต่คงเปเนความหมายที่หมายถึงบุทคลบางจำพวกที่ชอบแอบแฝงวัดอยู่ คือแอบแฝงเอาวัดเปเนเหมือนโล่ห์บังหน้าบัง แอบแฝงเอาวัดเปเนที่พักพิงของตนบ้าง ฯลฯ โดยอาการไม่ให้เจ้าวัดล่วงรู้ถึงมารยา หากจะซักกุธาหรณก็เคยปรากฏว่ามีบุทคลบางคนหรือบางจำพวกที่ไปเที่ยวเบียดชาวบ้านโดยอาศัยชื่อวัดเปเนทางก้อให้เกิดศรัทธา แต่ความจริง คนจำพวกนี้แสวงผลประโยชน์เพื่อตนเอง ไม่ได้กระทำประโยชน์อันใดสำหรับวัด และมันไม่เกรงบาปกรรมในประพตติเหตุตั้งกล่าวแล้ว

[...]

เพราะฉนั้น ในที่นี้จึงขอให้เปเนที่เข้าใจว่า เราไม่มีความมุ่งหมายดิเตียนคณะสงฆ์อย่างไรเลย เราคงหมายถึงคนบางจำพวกดังกล่าวมาแล้ว แต่ที่สยามราษฎร์ได้พยายามจะแปลงเรื่องให้เปเนไปอย่างอื่นนั้น ถ้าจะให้เรากระทำความเข้าใจเอาเอง เราก็ต้องกล่าวว่า สยามราษฎร์มุ่งหมายจะกลบลบรอยความชั่วร้ายของตนที่ได้เคยดิเตียนคณะสงฆ์มาแล้ว แลเลยป้ายความช้วนนั้นมาให้ผู้อื่น...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2464: 2)

ผู้เขียนต้องการเสนอว่า พระสงฆ์ที่ควรลาสิกขาบท คือ คนที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ไม่ได้ทำประโยชน์ให้วัด และอาศัยวัดเป็นกำบังเพื่อเบียดเบียนชาวบ้าน ไม่ได้มุ่งหมายที่จะเสนอให้พระสงฆ์ทั้งหมดลาสิกขามาทำหน้าที่เหมือนฆราวาสแต่ประการใด

ในบทความเรื่อง “ความขลังของจีนโน” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันเสาร์ที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2464 ได้เสนอว่าพระสงฆ์มีกิจของสงฆ์ โลกทางธรรมควรแยกจากโลกของฆราวาส

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ได้นำเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่พระพุทธศาสนาแล้วว่า “สมัยนี้ทุกบ้านทุกเมืองพลเมืองต้องช่วยรัฐบาล อย่างที่เรียกว่า “ตีนถีบปากกัด” ที่สุดพลเมืองด้วยกันก็ต้องช่วยกันทำช่วยกันกิน ใครจะมัวกินแรงใครไม่ได้เปเนอันขาด แต่ข้าพเจ้ามานึกสลดใจถึงบุทคลบางจำพวกที่ไม่เปเนประโยชน์แก่โลกและธรรมนั้น ได้อาศัยวัดอยู่ ถ้าปริมาณคุณไม่น้อยกว่าหมื่นแสน ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าคนจำนวนนี้ไม่ไปนอนพุงเขียวทำแต่การเบียดเบียนชาวบ้านแล้ว คงทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้มากทีเดียว เช่น

ให้เพนทหารก็อาจเพนกองทัพใหญ่ได้หลายกอง หรือจะเพนทหารไม่ได้ก็คงได้ประโยชน์ ในทางอื่น ข้าพเจ้าพูดนี้ช่วยกันตรองดูก็ว่าจะมีลู่ทางใดบ้างที่จะให้คนจำพวกนอนพุง เขียวมาช่วยกันทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองบ้าง”

ตามข้อความของจินโนที่ได้กล่าวมาแล้วแต่เบื้องต้นนั้น ต้องเห็นได้ว่าเพนการ แกล้ง ตั้งใจกล่าวติเตียนเหล่าคณะสงฆ์โดยแท้ ซึ่งหาใช่เพนความจริงไม่ เพราะการ ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้าเพนประมุขแห่งคณะสงฆ์ทั้งหลายอยู่ ณปัจจุบันนี้ย่อมต้องนับว่าการปกครองสงฆ์ได้เพนไปตามระเบียบอันดีตลอดทุกสิ่งทุก อย่าง และมีข้อบังคับให้พระภิกษุสงฆ์เล่าเรียนธรรมะวินัยโดยประการต่างๆ ทั้งให้ ประพฤติตามระเบียบของสมณะกิจตลอดทุกสิ่งทุกอย่างด้วย กับเมื่อภิกษุองค์ใดประพฤติ ผิดจากข้อวินัยบัญญัติก็เคยได้รับทัณฑกรรมตามโทษานุโทษตั้งนี้อยู่เสมอ...

อนึ่งพระพุทธรูปสาสนาย่อมมีคุณ ประโยชน์แก่พวกราษฎร์ แลอุดหนุนการ ปกครองของประเทศ ให้ดำเนินไปได้โดยสะดวกเพียงใดนั้น ไม่จำเป็นต้องกล่าวในที่นี้ก็ได้ เพราะจินโนย่อมทราบอยู่แก่ใจของจินโนดีแล้ว...

...เมื่อจินโนเห็นว่าสงฆ์หมู่ใดคณะใดหรือรูปใดประพฤติเพนผู้นอนพุงเขียวแล เบียดเบียนชาวบ้านแล้วก็ควรจะต้องกล่าวนามหมู่หรือคณะของสงฆ์เหล่านั้นๆออกมาให้ ชัดเจน ดีกว่าที่จะกล่าวคลุมๆกันให้คณะสงฆ์ทั้งหลายต้องพลอยเดือดร้อนแลมัวหมองไป หมด หรือมัวหมองไปนับจำนวนตั้งหมื่นแสนเท่าที่จินโนกล่าวนั้น

(สยามราษฎร์, 2464: 6)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบทความแสดงความเห็นโต้ตอบกับผู้ที่ยพยายามจัดการให้ พระสงฆ์เป็นพลเมืองเหมือนฆราวาสเพื่อทำประโยชน์แก่บ้านเมืองด้วยการทำมาหากิน หรือเพนทหาร ด้วยการแบ่งโลกทางศาสนากับโลกฆราวาส และชี้แจงว่าโลกทางศาสนาสามารถทำประโยชน์ได้ แตกต่างจากเรื่องทางโลก

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะพบว่าพระสงฆ์ที่มีประโยชน์ ต้องมุ่งเป้าหมายไปที่ทางโลกมากกว่าทางธรรม แต่เป้าหมายทางโลกไม่ใช่การทำมาหากิน หรือรับ ราชการเพนทหาร หรือปฏิบัติอย่างฆราวาส แต่หมายถึง การที่พระสงฆ์มีความรู้ที่ทันสมัยและสามารถ ใช้ความรู้สั่งสอนราษฎรอย่างถูกต้อง ไม่ใช่พระสงฆ์แบบจารีตที่เน้นท่องบทสวด หรือไม่รู้จริงในคำ สอน และมุ่งทำพิธีกรรมให้ชาวบ้าน (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2547: 50)

4.2.3.7 ปัญหาด้านสื่อบันเทิงสมัยใหม่

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับสื่อบันเทิงสมัยใหม่ คือ การฉายภาพยนตร์ กล่าวคือ ภาพยนตร์บางเรื่องปลุกฝังพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้คนไทย โดยเฉพาะเยาวชนที่เลียนแบบ พฤติกรรมของตัวละคร บทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งจึงเสนอให้รัฐบาลเซนเซอร์ (Sensor) ภาพยนตร์ เช่น บทความเรื่อง “โรงเรียนสำหรับเพาะคนร้าย” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2464

...ในยุคนี้ดูเหมือนการแสดงภาพยนตร์เป็นประเภทการมหรสพที่ออกหน้าออก ตายิ่งกว่าการมหรสพประเภทอื่นๆ

ส่วนเรื่องภาพยนตร์ที่เจ้าของได้นำออกฉายให้มหาชนชมในตอนต้นๆ นั้น โดยมากก็ล้วนเป็นเรื่องโบราณคดีแลเรื่องนิยายต่างๆ เรื่องรัก เรื่องตลก กับเรื่องปัจจุบัน สมัย เช่นกับสงครามต่างๆ เป็นอาทิ เมื่อเจ้าของภาพยนตร์เห็นว่ามหาชนได้พากันพอใจในการดูภาพยนตร์ของตนเช่นนั้นแล้วจึงได้เปลี่ยนแปลงเรื่องภาพยนตร์ของตนเรื่อยเป็น ลำดับมา ลงท้ายก็มีแต่เรื่องฆาฏกรรม แลเรื่องโจรกรรมมากกว่าเรื่องอื่นๆ เนื้อเรื่องของ ภาพยนตร์ได้เกิดเป็นเรื่องอนาจารแลเป็นแบบสอนให้พลเมืองประพฤดิชั่วร้ายอันเป็น อุปสรรคต่อความสงบของประเทศ...

(*สยามราษฎร์*, 2464: 3)

แต่เดิมเจ้าของโรงภาพยนตร์จะนำเรื่องโบราณคดี นิยายรัก เรื่องตลก หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจุบัน เช่น เรื่องสงคราม ออกฉายในโรงภาพยนตร์ อย่างไรก็ตาม ผู้ชมนิยมภาพยนตร์ แนวฆาฏกรรมและโจรกรรมมากกว่าแนวอื่นกอปรกับสมัยรัชกาลที่ 6 ยังไม่มีกฎหมายควบคุมการ นำเข้าและฉายภาพยนตร์ ดังนั้น การที่เจ้าของโรงภาพยนตร์นำภาพยนตร์มาฉายในโรงโดยไม่ได้ กลั่นกรองภาพหรือแนวเรื่องก่อนทำให้มีคนเลียนแบบพฤติกรรมของตัวละครและก่อความวุ่นวายขึ้น ในสังคม ปัญหาดังกล่าวมีในบทความอื่นเช่นกัน ดังพบว่ามีการวิพากษ์รายละเอียดของภาพยนตร์ และขอให้รัฐบาลมีมาตรการในการคัดเลือกภาพยนตร์ที่จะนำมาฉายในประเทศ เช่น บทความ “เซนเซอร์ภาพยนตร์” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันศุกร์ที่ 28 กันยายน พ.ศ.2466

...จริงอยู่เมื่อปีก่อนนี้รัฐบาลของเราได้ยกเอาเรื่อง “เซนเซอร์ภาพยนตร์” ขึ้น หารือในที่ประชุมครั้งหนึ่ง แต่ก็จนบัดนี้แล้วยังไม่ปรากฏว่าได้ลงมือกระทำกันแม้แต่ ประการใด การฉายภาพยนตร์ก็คงยังพริ้วอยู่ดุจเดิมฉนั้น หรือจะเรียกว่าพริ้วยิ่งขึ้นก็ดู เหมือนไม่สู้ไกลความจริงนัก เช่น ภาพยนตร์ที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทยว่า “เรื่องหลงฤทธิ์ เสน่ห์ใน” ซึ่งได้ฉายเมื่อไม่สัปดาห์นี้นักนี้ ตัวนางเอกถึงเปลือยกาย (ท่อนบน) ล่อนจ้อน แล

ภาพยนตร์เรื่องผู้ร้ายที่มีอุบายพลิกแพลงด้วยประการต่างๆ ซึ่งจะนำออกฉายในประเทศใดก็ได้แล้ว ถ้าตกเข้ามาถึงประเทศสยามก็ฉายได้โดยสะดวกดังนี้ เป็นต้น

...ผลร้ายอันเนื่องจากการดูภาพยนตร์เรื่องโจรกรรม ฆาฏกรรม แลเรื่องผู้สาว ซึ่งมีเล่ห์กะเท่หั่นานาประการนั้น ได้บังเกิดขึ้นแล้วในประเทศสยามเป็นอันมาก มีอาทิว่า ผู้ร้ายปลอมตัวเป็นนายตำรวจพระนครบาลกระทำการชิงทรัพย์ประชาชน ปลอมตัวเป็นนายแลพลตำรวจที่เรือยนต์ ไปปล้นทรัพย์ชาวบ้าน ใช้รถยนต์เป็นพาหนะไปทำร้ายร่างกายชายแลหญิง ใช้รถยนต์เป็นพาหนะฉุดคร่าลูกสาวราชกุมารี...ล้วนแต่ผู้ร้ายได้ถ่ายแบบจากภาพยนตร์ทั้งสิ้น...

[...]

...ข้าพเจ้าจะได้ใคร่ขอโอกาสเสนอความเห็นฐานเอกชนว่า ถ้ารัฐบาลใครจะป้องกันภัยอันตรายทั้งปวงอันจะพึงบังเกิดเนื่องด้วยการดูภาพยนตร์ ก็ควรจักออกกฎข้อบังคับอันมีข้อความดังจะกล่าวต่อไปนี้ด้วยคือ

๑ บรรดาภาพยนตร์ที่บริษัทหรือเอกชนสั่งซื้อหรือเช่าเข้ามาสำหรับจะฉายในประเทศ ต้องผ่านเจ้าพนักงานเซนเซอร์เสียก่อน...

๒ ผู้ซื้อหรือผู้เช่าภาพยนตร์เข้ามาฉายภายในประเทศ ควรต้องเสียค่าธรรมเนียมเซนเซอร์ให้แก่เจ้าพนักงาน...

๓ เด็กทั้งชายทั้งหญิงจะเป็นนักเรียนหรือไม่ใช่ นักเรียนก็ดี ถ้าอายุไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์...ควรต้องห้ามมิให้ดูภาพยนตร์เป็นอันขาด

(สยามราชกุมารี, 2466: 3)

จะเห็นว่า การที่มีคนเลียนแบบตัวละครในภาพยนตร์และก่อปัญหาในสังคม ผู้เขียนจึงเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นและนำมาเสนอเป็นแนวทางให้รัฐบาลควบคุมการเผยแพร่ภาพยนตร์ ผู้เขียนที่สนับสนุนให้รัฐบาลเซนเซอร์ภาพยนตร์ ไม่ปฏิเสธการมีภาพยนตร์ ต่างเห็นว่าควรมีภาพยนตร์ในสังคมไทย เพียงแต่รัฐบาลต้องควบคุมและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคมด้วย

4.2.3.8 ปัญหาด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข คือ การขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ยารักษาโรค และเครื่องมือที่ทันสมัย กล่าวคือ แม้ว่ารัฐบาลจะวางรากฐานและสนับสนุนกิจการดังกล่าวดีขึ้นกว่าอดีต แต่ยังมีข้อบกพร่องอยู่ ซึ่งสะท้อนว่าการแพทย์และการสาธารณสุขไทยยังคงต้องปรับปรุงอีกหลายประการ เช่น การเสนอให้เห็นว่าเมืองไทยยังขาดแคลนเครื่องมือแพทย์และยารักษาโรค รวมถึงยังไม่สามารถจัดการกับโรคระบาดได้ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “สาธารณสุข (ต่อ)” ใน *กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2465

การสาธารณสุขทุกวันนี้ ก็ได้มีรูปโครงสร้างอันสมควรแล้ว ส่วนที่ได้กระทำไปในเรื่องโรคระบาดซึ่งรัฐบาลเป็นธุระลงทุนปราบให้อย่างแข็งแรงนั้น ย่อมเป็นผลให้พลเมืองได้รอดชีวิตมาเป็นส่วนมาก กับการที่ให้มิยาแพทย์ออกไปอยู่ประจำตามจังหวัดนั้น ก็ย่อมมีส่วนที่ได้ประโยชน์อยู่บ้างเหมือนกัน แต่บัดนี้มิยาแพทย์นั้นไม่มีเครื่องมือแลยาที่จะทำการรักษาพยาบาลช่วยชีวิตอย่างใดได้ จึงคงแต่ทำธุระกิจในทางงานออฟฟิศเท่านั้น ที่ได้ทำคุณประโยชน์อันเห็นประจักษ์อยู่เวลานี้ ก็ในเรื่องปลูกใช้ทรัพย์สิน ซึ่งนับว่าโรคชนิดนี้เกือบจะประกันว่าจะไม่มีแพร่หลายในประเทศสยามต่อไป...

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2465: 4)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าแพทย์และพยาบาลตามโรงพยาบาลต่างจังหวัดยังขาดแคลนเครื่องมือทางการแพทย์และยารักษาโรคสำหรับรักษาผู้ป่วย บุคลากรทางการแพทย์ดังกล่าวจึงได้ทำแต่ธุระทางเอกสารเท่านั้น ปัญหาดังกล่าวมีมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากมีอุปสรรคทางการเงินและบุคลากร ทำให้การสร้างโรงพยาบาลยังเป็นในลักษณะของการกุศล ไม่มียารักษาโรคและเครื่องมือเพียงพอ รวมถึงการมีโอสถศาลาหรือสถานจ่ายยาซึ่งคงเน้นดูแลส่วนราชการมากกว่าดูแลภาคประชาชน อีกทั้งยังพบปัญหาว่าประชาชนไม่มีกำลังทรัพย์ในการซื้อยา รัฐบาลจึงต้องอาศัยการบอกบุญและเรียกรับเงินเป็นการกุศลจากบรรดาข้าราชการและพ่อค้าเพื่อนำเงินไปซื้อยาแจกให้แก่ประชาชนที่ยากจน (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 48,52)

นอกจากนี้ เมืองไทยยังขาดแคลนแพทย์ ส่วนหนึ่งมาจากการที่แพทย์ทำงานหนักแต่ได้รับผลตอบแทนน้อยจึงทำให้อาชีพนี้ยังไม่มีผู้นิยมเรียนกันในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังตัวอย่างบทความ “การแพทย์” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 3 เมษายน พ.ศ.2463 เสนอว่าแพทย์เป็นอาชีพที่ได้เงินเดือนน้อยเช่นเดียวกับอาชีพครู ทำให้คนท้อถอยและไม่สนใจประกอบอาชีพดังกล่าว ดังนั้น รัฐบาลจึงควรสนับสนุนฐานะของแพทย์ให้ดียิ่งขึ้น

...ผู้ที่เปนแพทย์ของรัฐบาล ไม่ใคร่จะพอใจในฐานะที่เป็นอยู่ ซึ่งมีนัยถึงการได้รับเงินเดือนน้อยเป็นต้น...

[...]

...ดูเหมือนจะต้องจัดหาทางอันเป็นความหวังสำหรับอนาคตอีกบ้าง หากจะพูดให้สั้นๆก็คือที่จะให้มีความพอใจในฐานะแห่งการเปนแพทย์ตามสมควร ข้อนี้อาจจะเปนทางดูดีมีชกแจงใจให้เกิดความนิยมมากขึ้น

เพียงที่การเพนอยู่ทุกวันนี้ ฐานะของพวกแพทย์ก็คล้ายคลึงกับพวกครูตามโรงเรียน กล่าวคือ ความเจริญสำหรับหน้าที่ของตนไม่ค่อยจะคุ้มกับความตรากตรำต่อการทำงานที่กระทำอยู่ จึงเพนเหตุให้เกิดความท้อถอยและความนิยม

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2463: 4)

ทั้งนี้ แม้วาระยะแรกฐานะของแพทย์อาจไม่ดีเท่าที่ควร รวมถึงภาระงานที่มากขึ้นซึ่งไม่สอดคล้องกับเงินเดือนที่ได้รับ แต่นับตั้งแต่ร่วมมือและได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้การเรียนการสอนด้านการแพทย์ก้าวหน้ามากขึ้น ในกาลต่อมามีผู้นิยมเรียนวิชาแพทย์เทียบเท่ากับวิชานิติศาสตร์ เนื่องจากเป็นอาชีพที่สามารถหางานทำได้ตลอด ทั้งยังเป็นอาชีพที่สามารถหารายได้เพิ่มเติมได้ด้วย ไม่จำเป็นต้องพึ่งแต่การรับราชการ (สุริรัตน์ สวัสดิ์, 2531: 53, 113-114)

4.2.3.9 ปัญหาด้านการคมนาคม

ประเด็นปัญหาด้านการคมนาคมประการสำคัญ คือ การที่ราษฎรไม่กล้าโดยสารเครื่องบิน เนื่องจากกลัวจะเกิดอันตราย ราษฎรส่วนใหญ่จึงยังไม่เห็นความสำคัญของกิจการด้านการบินของประเทศ และไม่ได้สนับสนุนหรือบริจาคเงินช่วยเหลือรัฐบาลเพื่อให้รัฐบาลจัดซื้อเครื่องบินเข้าประเทศ ประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนพยายามโน้มน้าวให้ราษฎรเห็นว่าเครื่องบินไม่ใช่พาหนะที่อันตรายแต่อย่างใด ทั้งปลอดภัย สะดวก ถึงที่หมายรวดเร็ว และราคาตัวโดยสารไม่แพง ทั้งนี้ หากรัฐบาลสามารถทำให้ราษฎรไว้วางใจพาหนะชนิดใหม่ได้แล้ว อาจสามารถโน้มน้าวใจให้ราษฎรที่มีกำลังทรัพย์ช่วยกันสนับสนุนให้รัฐบาลมีเงินเพียงพอในการจัดซื้อเครื่องบิน เช่น บทความเรื่อง “พาหนะทางอากาศยานของประเทศสยามเพนตัวเพนตนขึ้นแล้ว” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2466

ถ้าพูดถึงพาหนะทางอากาศแล้วในประเทศสยามมักจะเห็นกันว่าเพนของใหม่ เกือบจะยังไม่ถึงสมัยเพราะเห็นไปว่าเครื่องบินยังเพนอันตรายอยู่ และราคาค่าเช่าเครื่องบิน หรือราคาอาศรัยไปกับเครื่องบินยังแพงมาก ในข้อรังเกียจทั้ง ๒ สถานนี้เพนความจริง แต่ถ้าไม่รังเกียจแล้วขอโอกาสในการที่จะชี้ให้เห็นดังต่อไปนี้

[...]

ปราศจากภัย สายอากาศไปรษณีย์ที่เดินอยู่ในระหว่างนครราชสีมากับร้อยเอ็ด อุบลราชธานีเพนที่สุุดทางซึ่งมีระยะทางถึงกิโลเมตร (๓๕๕๘,๘๗๕ เส้น) ในสี่ปาดะ ๑ เดือน ๒ เทียวเพน ๗๑๐ กิโลเมตร (๑๘,๗๕๐ เส้น) ได้เปิดมาตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ในที่สุุดปลายเดือนเมษายนนี้รวม ๑๑ เดือน ถ้าจะนับว่าเดือน ๑ มี ๔ สี่ปาดะ

เปน ๔๔ สัปดาหะ...ยังไม่มีภัยที่จะทำให้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บอย่างใด แม้แต่ครั้งเดียว
เช่นนี้หวังว่าคงจะทำให้เป็นที่อุ้นใจขึ้นได้บ้างและขอให้ลองเทียบกับการเดินด้วยพาหนะ
ชนิดอื่นก็จะเห็นได้แล้วว่าราคาใช้พาหนะทางอากาศไม่แพง

(กรรมกร, 2466: 220)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนพยายามเน้นย้ำว่า ยังไม่มีภัยอันตรายใดที่เกิดขึ้นจากการ
โดยสารเครื่องบิน ประการสำคัญคือราคาค่าโดยสารทางอากาศไม่แพงเท่าพาหนะชนิดอื่น นอกจากนี้
ยังมีบทความอื่นที่สนับสนุนว่า การเดินทางโดยเครื่องบินปลอดภัย เช่น “พระสงฆ์ยังรับรองว่า
พาหนะที่ดีที่สุดในสมัยนี้คืออากาศยาน” ในกรรมกร ฉบับวันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2466

พาหนะทางอากาศเป็นสิ่งที่ใหม่จึงทำให้มีผู้เกรงขาม ถึงจะมีภัยต่างๆ ทั้งนี้
เพราะบุคคลส่วนมากยังไม่คุ้นเคยพอ ซึ่งเบนไปเช่นเดียวกับรถไฟในสมัยก่อนๆ ก็มีน้อย
คนที่กล้าใช้รถไฟเป็นพาหนะ ครั้นมีผู้โดยสารเป็นตัวอย่างมากขึ้น และปราศจากภัย
ความกลัวซึ่งมีประจำตัวบุคคลก็หายไป ทั้งในสมัยนั้นรถไฟ เป็นพาหนะที่เร็วที่สุด ในสมัย
นี้ใครๆก็ไม่กลัวภัยจากรถไฟ แต่รถไฟยังมีอันตรายบ่อยๆ ส่วนเครื่องบินสมัยนี้ เป็น
พาหนะที่เร็วที่สุดและปราศจากภัย ขึ้นอีกเป็นอันมาก แต่บุคคลส่วนมากก็ยังไม่วายที่จะ
สงสัย ว่ายังมีภัยอยู่มาก ขอถือโอกาสนี้ชี้ตัวอย่างให้เห็นว่า ในประเทศสยามมีผู้โดยสาร
มากเพียงใด

[...]

๒) ฝ่ายหญิง มีพระนางเจ้าสุชุมมามารศรี พระราชเทวี ซึ่งมีพระชนมายุถึง
๖๒ พรรษาแล้ว ยังพอพระไทยใช้พาหนะทางอากาศ ส่วนหญิงอื่นๆนั้น มีอีกเป็นจำนวน
มาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

[...]

๕) พระสงฆ์

(กรรมกร, 2466: 265-266)

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนพยายามนำเสนอให้ว่าเครื่องบินเป็นพาหนะที่ปลอดภัย ด้วยการ
นำพาหนะประเภทอื่น เช่น รถไฟมาเทียบกับเครื่องบิน ดังพบว่าแม้ในระยะแรกผู้คนจะไม่กล้าโดยสาร
รถไฟ แต่เมื่อคนเห็นว่าปลอดภัย มีคนโดยสารเป็นตัวอย่างเพิ่มขึ้น จึงทำให้ผู้คนเลิกกลัวการโดยสาร
รถไฟ กรณีดังกล่าวเหมือนกันกับเครื่องบิน ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างผู้โดยสารที่น่าเชื่อถือ เช่น พระนาง
เจ้าสุชุมมามารศรี พระราชเทวี และพระสงฆ์ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความไว้วางใจและกล้าที่จะโดยสาร
เครื่องบินมากขึ้น

4.3 วิธีการนำเสนอประเด็นปัญหา

การวิพากษ์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ด้วยการแสดงข้อดีหรือข้อจำกัดของประเด็นเหล่านั้น มีวิธีการนำเสนอประเด็นปัญหา ดังนี้

- 4.3.1 การเสนอแนะ
- 4.3.2 การสนับสนุนประเด็น
- 4.3.3 การโต้แย้งประเด็น

4.3.1 การเสนอแนะ

การให้ข้อเสนอแนะในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีจุดประสงค์เพื่อเสนอความคิดเห็นให้ผู้อ่านเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว หรือเพื่อให้รัฐบาลทบทวนหรือพิจารณาแก้ไขปัญหาก่เกิดขึ้นในสังคมตามคำแนะนำของผู้เขียน ซึ่งอาจช่วยให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เหตุใดความเจริญจึงรวมอยู่แต่ในกรุงเทพฯ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2466

พูดเฉพาะประเทศสยามปัญหาข้อแรกนี้ข้าพเจ้าจะกล่าวในวันนี้ก็คือ เหตุยังแตกต่างกันได้ชัดๆทีเดียว ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ซึ่งท่านทั้งหลายคงจะทราบอยู่ทั่วกันแล้วไม่ใช่หรือว่าสภาพความเจริญของสองจังหวัดนี้เป็นอย่างไรรู้ ก็เมื่อความจริงปรากฏชัดอยู่เช่นนี้จึงไม่เป็นปัญหาว่า จังหวัดและมณฑลที่อยู่ห่างไกลออกไปจะต้องมีความเจริญน้อยกว่ากรุงเทพฯ

ความเจริญของประเทศบ้านเมืองมีถนนหนทางดีกรามไฟฟ้าน้ำประปา การสุขาภิบาล การตำรวจและอื่นๆอีกข้อใหญ่ใจความอยู่ที่ว่ามีเงินจะบำรุงหรือไม่ การที่นานาประเทศมีความเจริญหรือแม้ที่สุดในจังหวัดพระนครของเราซึ่งนับว่าเจริญกว่าทุกๆ จังหวัดในประเทศสยามก็เพราะมีเงินบำรุง แต่สำหรับจังหวัดและมณฑลอื่นๆที่ไม่มีความเจริญนั้นใช้ว่าเงินซึ่งเก็บจากภาษีอากรเงินรัชชูปการจะไม่มีบำรุงเมื่อไร รัฐบาลท้องถิ่นไม่มีอำนาจต่างหาก กล่าวคือรัฐบาลกลางได้รวบรัดเอาอำนาจในทางการเงินที่เก็บได้จาก รัฐบาลท้องถิ่นเข้ามาไว้ในรัฐบาลกลางเสียหมด...เหตุฉะนั้นความเจริญของมณฑลแลจังหวัดต่างๆอันอยู่ในอำนาจของรัฐบาลท้องถิ่น จึงเจริญสู้กรุงเทพฯอันอยู่ในอำนาจของรัฐบาลกลางไม่ได้ ด้วยมีอากรกักกักในการจ่ายเงิน กระทำอะไรไม่สำเร็จทันกาลละ

มีผู้กล่าวว่ากรุงเทพฯเป็นปลิงตัวใหญ่ ซึ่งคอยดูดเอาเลือดจากมณฑลแลจังหวัดต่างๆ ข้อนี้เป็นความจริงทีเดียว เพราะกรุงเทพฯได้เอาเงินของทุกๆมณฑลแลจังหวัดมาบำรุง จึงได้มีความเจริญถึงปานนี้ ส่วนมณฑลแลจังหวัดผู้เป็นเจ้าของเงินนั้นปล่อยให้

ป่าเปนนั่นไปก่อน เพราะฉนั้นทุกๆมณฑลแลจังหวัดจึงไม่มีความเจริญพร้อมกันทั่วทั้งประเทศ หรือแม้แต่จะผ่อนหาโอกาสเจริญในภายหลังก็ยิ่งยากอยู่นั่นเอง

[...]

ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าถ้ารัฐบาลกลางยอมยกอำนาจการเก็บเงินในมณฑลแลจังหวัดต่างๆโดยไม่ต้องส่งเข้ามาให้รัฐบาลกลางทั้งหมดเช่นในทุกวันนี้...

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเสนอประเด็นปัญหาเรื่องสภาพความเจริญของจังหวัดที่ใกล้เคียงกันกับกรุงเทพฯ ได้แก่ จังหวัดพระนคร¹¹ และจังหวัดธนบุรีว่า ทั้ง 2 จังหวัดยังไม่เจริญเท่าที่ควร เช่นเดียวกับจังหวัดที่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ ก็ยังไม่เจริญเหมือนกรุงเทพฯ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้รัฐบาลกระจายอำนาจเพื่อให้ข้าราชการท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการเงินเพื่อท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจากพบปัญหาว่าท้องถิ่นต้องส่งเงินให้รัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ อีกทั้งยังต้องรอเงินบำรุงท้องถิ่นที่จากรัฐบาลกลาง ส่งผลให้รัฐบาลในท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการใดได้เพราะไม่มีเงินบำรุง ในขณะที่เมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ พบว่ากรุงเทพฯ มีเงินบำรุงจังหวัดเสมอ ดังนั้น ความเจริญจึงอยู่แต่เฉพาะกรุงเทพฯ เท่านั้น

ตัวอย่างบทความเรื่อง “ว่าด้วยการค้าขาย เหตุใดการค้าขายของกรุงสยามจึงได้ทรุดโทรมลงทุกทีและไปตกอยู่ในมือของชาวต่างประเทศ” ใน *พิมพ์ไทย* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน พ.ศ.2460

ปัญหาที่กล่าวมาข้างบนนี้แหละเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ซึ่งชาติไทยเรากำลังตั้งกันอยู่และกำลังจะคิดแก้ไขกันอยู่ทุกวันนี้ ก่อนที่ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงปัญหาสำคัญนี้ ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขอพูดถึงข้าราชการพลเรือนชั้นสูงๆ ของชาติไทยเราที่เป็นผู้รู้การ (โพลิติก) รัฐประศาสน์นโยบายของบ้านเมืองแล้วเสียก่อนว่าท่านเหล่านั้นสมควรจะต้องรู้วิธีดำเนินการค้าขายอีกด้วยส่วนหนึ่งเหมือนกัน... พวกจีนได้มาแย่งการค้าขายของพวกไทยที่เป็นเจ้าของบ้านเมืองเสียเกือบหมด จนชั้นของต่ำๆ เช่น หาบของเร่ขายตามถนน พวกเจ๊กก็ได้มาแย่งไปเสียด้วยเหมือนกัน...

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการค้าขายของไทยทรุดโทรมลงจึงเสนอแนะให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความรู้ในด้านการค้าขายด้วยเพื่อจะได้ช่วยเหลือให้ราษฎรมีหนทางประกอบ

¹¹ จังหวัดพระนคร เป็นจังหวัดที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ครั้น พ.ศ.2515 จึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขตพระนคร ในกรุงเทพฯ

อาชีพ หารายได้เพิ่มเติม และไม่ถูกคนจีนแย่งงาน หรือตัวอย่างบทความเรื่อง “ความเบียดเบียนชาติ จะปิดเป้าได้อย่างไร?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464

...การที่พวกคนจีนบางหมู่บางคณะได้อุ่สำหรับนำสินค้าของเขาไปเที่ยวจำหน่าย ให้แก่พวกราษฎรตามชนบทต่างๆทั่วไปทุกหนทุกแห่งนั้น หาใช่เป้นด้วยตั้งใจแลกเปลี่ยน ซึ่งกันแลกันอย่างพอสมน้ำสมเนื้อไม่ แท้ที่จริงเป้นวิธีตามไปซูดเอาเลือดเนื้อของพวก ราษฎรมากกว่าอย่างอื่น...เมื่อพวกราษฎรของประเทศสยามต้องถูกเบียดเบียนอยู่ด้วย วิธีต่างๆอกรอบข้างเช่นนี้แล้ว แลถ้ายังปล่อยให้ความเบียดเบียนเพิ่มเติมเข้ามาโดยไม่มี กำหนดกฎเกณฑ์เสียเลย ต่อไปพวกเราคนไทยก็จะต้องละลายลงไปในวันหนึ่งโดยไม่มี ต้องสงสัย แต่จะทำอย่างไรจึงจะปิดเป้าให้บันเทาหรือปล้นสูญไปได้ เห็นมีทางอยู่แต่พวก เราที่เป็นคนไทยทุกคนต้องรู้สึกคิดว่า เวลานี้เราถูกเบียดเบียนมากมายอยู่แล้ว จะปล่อยให้ เขาเบียดเบียนยิ่งขึ้นไปอีกไม่ได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นที่เราจะต้องมีความอดทนรับก้มหน้า พยายามประกอบกรงานให้เป้นประโยชน์แก่ตัวเราเองแลเป้นประโยชน์แก่ชาติหรือ ประเทศของเรา จงพร้อมเพรียงกันอย่างหนึ่งกับทั้งรัฐบาลผู้เป้นกระดุกสันหลังของชาติ แลประเทศก็ต้องกรุณาช่วยอุปการะให้กำลังแก่ราษฎรไทย ให้มีโอกาสบำเพ็ญตนได้ถนัด มือยิ่งขึ้นกว่าที่เป้นมาแล้วอีกประการหนึ่ง กล่าวคือช่วยสนับสนุนคนไทยด้วยประการ ต่างๆ แลป้องกันคนจีนที่จะไหลเพิ่มเติมเข้ามาเบียดเบียนนั้นด้วย ถึงอย่างไรก็ดีถ้าได้นำ วิธีปิดเป่าดังกล่าวนี้ ออกใช้กันจริงจิงเมื่อใดแล้ว เมื่อนั้นและจะเป้นที่อุ้นใจได้ว่า ความ ปรกติสุขจะต้องเป้นสมบัติของเราแลประเทศเราอย่างแน่นอน

(*สยามราษฎร์*, 2464: 5)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางที่จะทำให้คนไทยหลุดพ้นจากความ ทุกข์ยาก ไม่ให้กรงานอยู่ในมือคนจีนทั้งหมด ด้วยการให้คนไทยอดทนตั้งใจทำงาน พร้อมทั้งรัฐบาล ควรสนับสนุนหรืออุปการะคนไทย เช่น การให้โอกาสด้านต่าง ๆ หรือการมีมาตรการป้องกันคนจีนที่ เข้ามาทำงานในไทย

4.3.2 การสนับสนุนประเด็น

การสนับสนุนประเด็นเป้นวิธีการที่สำคัญยิ่งในบทความวิพากษ์ เนื่องจากช่วยให้ผู้อ่านเชื่อถือ หรือคล้อยตามในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงต้องมีภูมิรู้และข้อมูลหรือหลักฐานเพียงพอ ในการสนับสนุนประเด็นที่ตนเองนำเสนอ ส่วนใหญ่การสนับสนุนประเด็นในบทความวิพากษ์ต้องใช้ ข้อมูลหลักฐานที่น่าเชื่อถือ หรือให้ข้อมูลที่เป็นเหตุเป็นผลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อเขียน เช่น

บทความเรื่อง “เหตุผลที่ต้องจ้างชาวต่างประเทศ” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2466 ผู้เขียนให้เหตุผลเกี่ยวกับการจ้างชาวต่างชาติมาเป็นที่ปรึกษาในไทย ดังนี้

บางกระทรวงที่เราบอกว่า ยังจำเป็นต้องใช้ชาวต่างประเทศเพราะเกี่ยวข้องกับทางรัฐประศาสน์นโยบายนั้นยังเปนข้อเคลือบคลุมอยู่ เกี่ยวอย่างไร? บางคนอาจจะยังไม่ทราบถึงข้อสำคัญแลความลึกซึ้งของทางราชการแผ่นดินที่เกี่ยวกับต่างประเทศซึ่งพิมพ์ไทยถือว่าเป็นความลับนักหนา เราขอชี้แจงพอให้แลเห็นทางสำคัญมีอยู่ว่า

๑. การที่ประเทศสยามต้องจ้างชาวต่างประเทศเขาไว้ใช้ในราชการการศาล กระทรวงยุติธรรม ก็เพราะเกี่ยวข้องกับข้อสัญญาที่รัฐบาลต่างประเทศมีอังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น ได้ยอมยกอำนาจศาลของเขาให้ขึ้นอยู่ในอำนาจศาลของเราได้ เพื่อเปนพยามแลเป็นที่ปรึกษาในการพิจารณาอรรถคดีอันเกี่ยวกับชาวต่างประเทศ

๒. กระทรวงมหาดไทยต้องจ้างชาวต่างประเทศมาใช้ก็เพราะเกี่ยวกับการสาธารณสุข การแพทย์ แลการอนามัยของประชาชน เราต้องการจะได้ความรู้จากเขาในเรื่อง กัการตำรวจก็มีฝรั่งปนเปื้อนอยู่บ้าง เพราะเกี่ยวกับการเจรจาการจับกุมชาวต่างประเทศ แลเพื่อจะรักษาไมตรีในการที่ตำรวจเราอาจจะไปทำหนักเบากับชาวต่างประเทศเขาในเมื่อเวลาจับกุมขึ้นบ้าง แลถ้าเปนเช่นนั้นเราก็จะได้ใช้ให้ข้าราชการต่างประเทศที่เปนตำรวจของเราไปเจรจากับเขาให้สงบได้

๓. กระทรวงคมนาคม ก็มีการคมนาคมรถไฟแผ่นดินเคิดติดต่อกับเขตรแดนของต่างประเทศซึ่งต่อไปแล้วอาจจะมามากขึ้น เพราะฉนั้นเราจึงจำเป็นต้องใช้คนต่างประเทศร่วมมือทำงานอยู่กับเรา เพื่อประโยชน์จุกกล่าวแล้ว

๔. กระทรวงเกษตรธิการ เกี่ยวกับการป่าไม้ซึ่งติดต่อกับบริษัทคนชาวต่างประเทศรับทำอยู่ เพราะฉนั้นการงานจึงต้องจำเปนมีฝรั่งไว้ร่วมมือแลปรึกษาหารือกันตามหน้าที่ราชการที่ควรสวนการทหน้าตามธรรมดาถ้าพูดถึงในเวลานี้แล้ว ก็ยังควรมีชาวต่างประเทศช่วยปฏิบัติการทำงานอยู่อีกบ้าง

๕. กระทรวงศึกษาธิการก็เปนความจริงมีเหตุจำเปนอยู่ที่จะต้องใช้ครูแลอาจารย์ชาวต่างประเทศสอนวิทยาการแก่กุลบุตรชาวเราอยู่เปนจำนวนมากแลสำคัญอยู่เหมือนกัน

๖. กระทรวงการต่างประเทศนั้น คงไม่มีปัญหา เพราะหน้าที่ราชการดูเหมือนจะเกี่ยวระหว่างประเทศต่อประเทศทุกอย่างไปหมด แลทั้งเปนกระทรวงสำคัญซึ่งจะต้องคอยรักษาความสงบในเรื่องสัญญาทางพระราชไมตรี จึงจำเปนที่จะต้องจ้างชาวต่างประเทศเป็นที่ปรึกษาไม่มีโอกาสจะตัดถอนได้ง่ายๆ

๗. กระทรวงพระคลังมหาสมบัติก็จำเปนต้องมีชาวต่างประเทศเป็นที่ปรึกษาแลเปิดเผยให้เขารู้หลักฐานการเงินของรัฐบาลเราด้วย เพื่อเปนพยานแสดงให้เขาเชื่อถือเรา

ในเหตุต่างๆ เพราะเรามีเรื่องเกี่ยวกับเขามากอยู่เหมือนกัน ถ้าเกิดมีการขัดข้องหรือมีอุปสรรคอย่างไรขึ้นกับต่างประเทศ เราก็จะได้อ้างชาวต่างประเทศที่อยู่กับเราประกอบในการเจรจาความเมืองต่อไปตามสมควร ส่วนกรมศุลกากร การเก็บภาษีขาเข้าออกนั้นก็จำเป็นต้องมีชาวต่างประเทศเป็นที่ปรึกษา เพราะการภาษีสำคัญอันเป็นรายได้ของประเทศเรานั้นเป็นสินค้ามาแต่ต่างประเทศโดยมาก บางอย่างซึ่งแต่ก่อนเรามีได้จัดการเก็บภาษีแต่ขณะเมื่อใช้ที่ปรึกษาชาวต่างประเทศแล้วการภาษีก็น่าจะเรียบร้อยได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น เนื่องจากมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับกล่าวตำหนิว่าการจ้างชาวต่างชาติทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดิน ดังนั้น ผู้เขียนจึงพยายามอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องจ้างชาวต่างชาติมาเป็นที่ปรึกษางานราชการบางส่วน ด้วยการอธิบายสาเหตุและผลลัพธ์อย่างละเอียดและชัดเจน ดังเช่นตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนชี้แจงสาเหตุที่ต้องจ้างชาวต่างชาติมาเป็นที่ปรึกษาแต่ละกระทรวง เนื่องจากกิจการงานหลายส่วนของไทยเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีใหม่หรือต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการจัดการงานให้เป็นระบบระเบียบเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยยังไม่ถนัดหรือไม่มีความรู้มากนัก ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องปรึกษาชาวต่างชาติเพื่อให้งานทั้งหลายดำเนินไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ บทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งอาจใช้วิธีการสนับสนุนประเด็นด้วยการเทียบเคียงสถานการณ์หรือข้อมูลอื่น ตลอดจนการลำดับข้อมูลอย่างเป็นเหตุเป็นผลเพื่อนำมาสู่สาเหตุหรือประเด็นที่ต้องการนำเสนอ ซึ่งอาจเป็นภูมิรู้หรือประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียน เช่น บทความเรื่อง “ภาพยนตร์ให้โทษหรือไม่?” ในสยามราษฎร์ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 12 เมษายน พ.ศ.2466

ก่อนจะกล่าวถึงคุณแลโทษของภาพยนตร์ ขอกกล่าวถึงเรื่องฝังใจเป็นความน่าสอเล่ยกน้อย

อันว่าศิลปวิทยาทั้งหลาย บุคคลจะพึงได้รับประโยชน์ทั้งสองทาง คือ ๑ ได้พบเห็นหรือสัมผัสจากสิ่งที่มีจริงเป็นจริงหรือจากตัวอย่างที่ถ่ายแบบมาจากของจริง และ ๒ การศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ซึ่งโดยมากเป็นการฝึกฝนจากสิ่งซึ่งสมมุติขึ้นเทียบเคียงของจริง เช่น การแก้โจทย์เลข แลการแต่งจดหมาย เป็นต้น

[...]

มีนิทานเป็นอันมากสอนให้เราว่าการคบหากับคนดีย่อมสร้างนิสัยให้ดีและคบหากับคนชั่ว ย่อมทำคนให้ชั่วไปได้ตรงกับหลักสุภาษิตว่า “คบคนพาลๆพาไปหาผิด

คบบัณฑิตๆพาไปหาผล (ดี)” หรือในพุทธวจนะมีว่า “อเสวนา จ พาลานํ ปบัณฑิตา
 นิญจเสวนา”

โคลงสุภาษิตโลกนิติมีว่า

ปลาร้าพันห่อด้วย	ใบคา
ใบก็เหม็นคาวปลา	คละคลุ้ง
คือคนหมู่ไปหา	คบเพื่อนพาลนอ
ได้แต่ร้ายๆฟัง	เพื่องให้เสียพงษ์

เด็กที่ได้ยินผู้ใหญ่เล่าเรื่องผีหลอกบ่อยๆ ย่อมทำให้เด็กนั้นกลัวผี ขวัญอ่อน แล้วย
 กลายเป็นคนมีนิสัยขลาดและอ่อนแอ

[...]

ได้กล่าวมาแล้วว่าการฝังใจ ที่ได้จากครูสอนในโรงเรียนนั้นผู้ได้เห็นจากของจริง
 ไม่ได้ ด้วยเหตุว่าจักขุประสาทย่อมทำความฝังใจได้ ซึ่งและแรงกว่าประสาทอื่นๆ

คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าโรงภาพยนตร์ก็เป็นสถานบ่อเกิดความรู้อย่างหนึ่ง ถ้าจะ
 เปรียบกับโรงเรียนก็ไม่สู้ไกลกันนัก แปรลกกันแต่ว่าโรงเรียนสอนให้รู้วิชาจากตำราและ
 จากหนังสือโดยมาก แต่ภาพยนตร์สอนให้เราได้รับความรู้จากภาพที่เคลื่อนไหวได้เหมือนกับ
 ของจริงๆ ซึ่งอย่างไรก็ต้องมีความฝังใจได้มากกว่าการสอนในโรงเรียน

ข้อแปลกอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรงเรียนได้มีระเบียบขีตขันจำกัดจำเขี่ยในการศึกษา
 อย่างแข็งแรง ครูอาจารย์ที่ติดย่อมไม่นำเอาเรื่องอันไม่เป็นสาระมาสอนนักเรียน แต่
 ภาพยนตร์ซึ่งถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่กองรักษาจะได้ขยาดตาและไม่ยอมให้นำเรื่องอุจาดลามกเข้า
 มาฉายอยู่บ้าง การระวังเท่านั้นก็ยังหาพอไม่

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนให้เหตุผลสนับสนุนประเด็นที่ควรเซนเซอร์ภาพยนตร์ จะเห็นได้ว่า
 ก่อนเข้าสู่ประเด็นปัญหา ผู้เขียนได้อ้างข้อมูลที่อาจมาจากประสบการณ์หรือภูมิรู้ส่วนตัว เช่น การ
 กล่าวถึงโคลงโลกนิติในบทที่เสนอว่าหากคบบคนพาล คนนั้นก็จะเป็นเหมือนคนพาลด้วย หรือการที่เด็ก
 ได้ยินผู้ใหญ่เล่าเรื่องผีบ่อย ๆ ก็จะทำให้เด็กคนนั้นกลายเป็นคนขี้ขลาดและอ่อนแอ ข้อมูลเหล่านี้นำมา
 สู่ความเข้าใจที่ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอให้เห็นว่าการดูภาพยนตร์อาจทำให้คนนั้นเลียนแบบ
 ภาพยนตร์และมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หากเรื่องที่ดูนั้นไม่เป็นประโยชน์ เช่น เรื่องอนาจาร

4.3.3 การโต้แย้งประเด็น

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการเขียนบทความวิพากษ์โต้ตอบกันในประเด็นต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย
 การโต้แย้งประเด็นจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่คุณเขียนจะได้แย้ง หรือชี้แจงเหตุผลที่เห็นแตกต่างไปจากที่ผู้อื่น

นำเสนอ เช่น บทความเรื่อง “รีพับลิกจีน (ต่อวันที่ ๑๓ เดือนนี้)” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 เมษายน พ.ศ.2456

การปกครองบ้านเมืองนั้นเป็นการยากลำบากเพียงใด ประเทศสยามเราได้ดำเนินราชการปกครองมา ๑๓๒ ปีแล้ว พระราชกำหนดกฎหมาย แลพระราชประเพณีก็ยังเปลี่ยนแปลงกันอยู่เสมอเพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัย

[...]

เพื่อบำรุงความสุขแห่งพลเมืองของท่านรัฐบาลได้หยุดคำริห์แก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือเปล่า รัฐบาลไม่ได้หยุดเลย ได้กระทำอยู่เสมอยังไม่มีเวลาหยุด เมื่อเช่นนี้การที่เมืองจีนได้ปกครองอย่างใหม่มาเพียงปีเศษนั้น จะเอาให้เรียบร้อยได้ทีเดียวอย่างไร

ประเทศฝรั่งเศส กว่าจะตั้งรีพับลิกที่แน่นอนได้กลับไปกลับมาหลายคราว กล่าวคือเป็นรีพับลิกครั้งหนึ่งแล้ว ภายหลังต้องเป็นกระษัตริย์ ภายหลังต้องเป็นรีพับลิกอีกหลายปีจึงได้ลงระเบียบเรียบร้อย

การที่รัฐบาลจีนจัดเป็นรีพับลิกแลมีข่าวคราวตามที่เราได้ทราบเท่าที่เป็นมาแล้ว ก็สมควรจะชมความสามารถของรัฐบาลจีนว่า เอาไว้อยู่แล้ว

แต่การที่จะติเตียนว่าวุ่นวายได้ตั้งตัวเพื่อหาอำนาจ ไม่ได้ดำเนินการตามประเพณีรีพับลิกเท่านั้น น่าจะแก้แทนบ้างว่า เห็นจะทำสำหรับให้เหมาะแก่สมัย แลประเทศจีนในเวลานี้กระมัง ถ้าไม่ทำเช่นนั้นก็น่าจะเอาไว้อยู่ เมื่อเช่นนี้ เราก็ไม่ควรจะติเตียนในเรื่องอำนาจนี้มากนักก่อน

ผู้ที่เห็นไปข้างทางไม่สำเร็จของรีพับลิกจีนก็มีเป็นอันมาก

แต่ผู้ที่เห็นไปข้างสำเร็จก็มีจำนวนมากเหมือนกัน...

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2456: 2-3)

ตัวอย่างข้างต้น มีผู้เขียนบางคนเห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะรูปแบบรีพับลิกหรือสาธารณรัฐทำให้ประเทศวุ่นวายไม่สงบเรียบร้อยและราษฎรได้รับความเดือดร้อนจากการก่อสงครามเพื่อเปลี่ยนระบอบการปกครองด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนที่สนับสนุนรีพับลิกจึงโต้แย้งว่าระบอบการปกครองแต่ละรูปแบบล้วนต้องใช้เวลาเหมือนกับที่ระบอบราชาธิปไตยต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยอยู่เสมอเช่นกัน ไม่มีระบอบการปกครองใดที่ไม่ต้องอาศัยเวลาในการจัดระบบระเบียบให้เข้าที่ และปรับให้เหมาะสมกับคนในสังคมนั้น

ตัวอย่างบทความเรื่อง “รัฐบาล” ใน*ธง* ฉบับวันศุกร์ที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2456 โต้แย้งประเด็นที่ผู้คนส่วนใหญ่ชอบโทษแต่รัฐบาล

ถ้าจะพูดกันโดยน้ำใสใจจริงแล้ว ใน ๒๐ ปีที่ล่วงมานี้ ราชการบ้านเมืองได้เจริญ รวดเร็วผิดแปลกตาเพียงใด แต่ข้าพเจ้าก็ยังได้ยินแลได้เห็นเป็นตัวละครลัทธิอักษร อยู่ เสมอว่า รัฐบาลไม่ทำอย่างนี้อย่างนั้น รัฐบาลไม่จัดการอย่างนั้นอย่างนี้ รัฐบาลไม่ทำโทษ คนที่ขโมยเงินของหลวง และอะไรต่ออะไรก็เรียกว่ารัฐบาลเสียทั้งหมด สรุปรวมข้อความ ทั้งหมดว่า สิ่งใดที่ไม่พอใจ ราษฎรก็พากันพาลรัฐบาลอยู่ร่ำไป ในการที่ราษฎรใช้ค่า รัฐบาลไปแซกแซงอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าราษฎรไม่ได้มีเจตนาร้าย แต่ค่าที่ ความเขลาไม่ทราบค่าว่ารัฐบาลคืออะไรเท่านั้นเอง...

...ถ้าคนใช้ของรัฐบาลคนใดคนหนึ่งทำความผิดหรืออะไรก็ตาม ข้าพเจ้าไม่เห็น พ้องด้วยที่จะพูดหรือเขียนลงว่ารัฐบาลเป็นผู้ทำ ควรจะเรียกใช้คำว่าพนักงานหรือเจ้า พนักงานผู้นั้นผู้นี้ทำผิดจึงจะถูกต้อง จะเหมาะเรียกว่ารัฐบาลไม่ได้...

(สง, 2456: 18)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้บ้านเมืองในสยามจะเจริญก้าวหน้ามากขึ้นแล้ว แต่ยังมีผู้คน ตำนานิตีเดียวว่ารัฐบาลไม่ทำสิ่งนั้นหรือไม่จัดการสิ่งนี้ให้เรียบร้อย รัฐบาลยังคงทำให้ราษฎรได้รับความ เดือดร้อน ผู้เขียนจึงโต้แย้งว่า คนไทยไม่ควรโทษรัฐบาลทั้งหมด ควรจะระบุให้ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่หรือ พนักงานคนใดหรือใครเป็นคนทำผิด

นอกจากการโต้แย้งประเด็นปัญหาที่มีการถกเถียงกัน ผู้วิจัยพบว่ายังมีการโต้แย้งโดยโจมตีไป ที่ความเห็นของผู้เขียนคนใดคนหนึ่งอย่างชัดเจน ไม่ใช่เพียงการโต้แย้งประเด็นปัญหาที่ไม่เห็นด้วย เช่น ผู้เขียนที่ใช้นามปากกาว่า “ลูกศรมังกรกรรฐ์” ได้ตอบความเห็นของ “รามจิตติ” ดังตัวอย่าง บทความเรื่อง “ลูกศรมังกรกรรฐ์มาแล้ว” ใน *กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2459

ข้อความที่กล่าวกันในระหว่างสมมุติว่ารามจิตติเป็นโจท ข้าพเจ้าเป็นจำเลย แม้ ท่านจะเห็นว่ามิประเด็นสักก็ข้อ คงยกมากล่าวว่า ๔ ข้อนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่ว่ากระไร เพราะ จะยกมากกว่าหรือน้อยลงอีกก็ตามใจท่าน ด้วยสำนวนมันปรากฏอยู่ตลอดแล้ว ผู้ที่ได้ฟัง ซึ่งจะเหมือนดังศาลสูงเขาจะต้องตัดสินอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ศาลนี้เป็นที่สุด...

๑ เท่าที่ท่านได้เห็นรามจิตติเขียนเรื่องทหาร ลงในสมุทสาโรกว่าชอบทหารนั้นดู
ยังเลื่อนลอยนัก เพราะไม่มีหลักอันใดจะแสดงให้เห็นมั่นคงว่าพูดเล่นหรือพูดจริงหรือเพ้อวิตก
อะไรถ้าจะแสดงได้ว่า ได้เคยอุทหนุนทหารคืออะไรทำให้ยิ่งกว่าพลเรือนพวกของตัวนั้น
แหละพอจะเชื่อว่าชอบทหารจริง แต่ทหารเดี๋ยวนี้ก็มีทั้งบกแลทั้งเรือชอบทหารบกหรือ
เรือแน่ ข้ามีเสือป่า(เลื่อน)ทหารด้วย จะชอบทางไหนกว่ากันเล่า ขอปฐูฟอีกสักหน่อย
เพื่อจะได้เปนพยานตีทีเดียว

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2459: 2-3)

ประเด็นปัญหาที่ลูกศรมังกรกรรฐ์โต้แย้งรามจิตติมีอยู่หลายประการ เช่น เรื่องเงินแผ่นดิน
การทหาร การเมือง มุมมองการใช้ชีวิต จากตัวอย่างข้างต้น ลูกศรมังกรกรรฐ์กล่าวโจมตีว่ารามจิตติ
ชอบทหาร ประเด็นดังกล่าวทั้งในกรุงเทพฯเดลิเมล์ฉบับวันอื่นและหนังสือพิมพ์บางฉบับต่างใช้คำว่า
รามจิตติประจบทหาร ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้เขียนอาจทราบว่ารามจิตติ คือ พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากมีบทความที่ลงพิมพ์เรื่องงบประมาณด้านการทหาร รวมถึงการเรียไร
เงินเพื่อซื้อเรือรบพระร่วงซึ่งล้วนแต่เป็นพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ด้วยเหตุนี้ หนังสือพิมพ์หลายฉบับจึงมักจะกล่าวเหน็บแนมว่าพระองค์ทรงรักชอบพาทหาร

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น จะเห็นว่าบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีเนื้อหาเกี่ยวกับรัฐบาล
ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร หรือผลที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาในสังคมไทยที่
เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ หรือสังคมวัฒนธรรมในขณะนั้น การเสนอประเด็นปัญหา
ต่าง ๆ มีจุดประสงค์เพื่อให้รัฐบาลหรือคนที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้
ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ผู้เขียนอาจใช้วิธีการนำเสนอประเด็น
ปัญหาต่าง ๆ ด้วยการเสนอแนะ หาข้อมูลหรือหลักฐานสนับสนุนประเด็นของตน หรือโต้แย้งประเด็น
เหล่านั้นเพื่อให้ผู้อ่านเชื่อถือ เห็นด้วย หรือให้ผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาทบทวนว่าควรจะจัดการแก้ไข
ปัญหาอย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทุกคนในประเทศ

บทที่ 5

กลวิธีการนำเสนอความคิดในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6

ผู้วิจัยพบว่าบทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่ไม่ได้มุ่งแต่เอาความจนขาดศิลปะการประพันธ์ แต่ผู้เขียนบทความใช้ศิลปะในการประพันธ์เพื่อนำผู้อ่านและโต้ตอบกันอย่างเข้มข้น เพื่อนำเสนอสารที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ ด้วยเหตุนี้ บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จำนวนไม่น้อย ใช้ภาษาที่ไม่ตรงไปตรงมาแบบรายงานข่าว แต่เป็นภาษาที่ให้อารมณ์ความรู้สึกสื่อความหมายเรื่องที่จะวิพากษ์ได้อย่างมีรสชาติ จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าบทความวิพากษ์มีการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

- 5.1 การใช้ถ้อยคำเสียดสี
- 5.2 การเปรียบเทียบ
- 5.3 การสร้างความเป็นสหบทกับวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น
- 5.4 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

5.1 การใช้ถ้อยคำเสียดสี

การเสียดสีโดยทั่วไป หมายถึง อาการว่ากระทบกระทั่งเปรียบเหน็บแนม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1226) ทั้งนี้ งานวิจัยจำนวนหนึ่งกล่าวถึงและนิยามการเสียดสี เช่น นันทนัย ประสานนาม (2548: 5) ให้ความหมายไว้ว่า การโจมตีข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคมผ่านการสร้างอารมณ์ขันแบบเย้ยหยัน อารมณ์ขันที่เกิดขึ้นจะไปทิ่มแทงเป้าของการเสียดสีให้เกิดความเจ็บปวดอันจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ด้านกลวิธีเสียดสีมีได้หลายประการ เช่น การใช้ความเปรียบเทียบ การใช้ถ้อยคำแฝงนัย การกล่าวเกินจริง นอกจากนี้ การเสียดสียังมีปรากฏในวรรณกรรมของชนชั้นนำและชาวบ้าน เช่น วรรณกรรมวัดเกาะที่มีการเสียดสีเจ้า ทำให้เป็นเรื่องตลกขบขัน (สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, 2547: 31) การเสียดสีจึงเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้ที่ถูกเสียดสีเกิดความตระหนักว่าควรจะแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

บทความวิพากษ์ใช้กลวิธีการเสียดสีเช่นเดียวกัน หากเทียบเคียงกับวรรณกรรมประเภทอื่นที่ใช้กลวิธีเสียดสี เช่น นวนิยาย บันทึกการเดินทาง ผู้วิจัยพบว่าการเสียดสีที่มีลักษณะโดดเด่นในบทความวิพากษ์ คือ การเสียดสีเชิงการเมือง (Political Satires) ซึ่งมุ่งเสียดสีข้าราชการ หรือนโยบายของรัฐบาล

การเสียดสีเชิงการเมือง (Political Satires) (Copeland, 1993: 201) ต่างจากการเสียดสีทั่วไปที่หมายถึงอาการว่ากระทบกระทั่งเปรียบเหน็บแนม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1226) กล่าวคือ

เป็นการเสียดสีด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐหรืออำนาจรัฐ การเสียดสีเชิงการเมืองจะมุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์หรือเสียดสีนักการเมือง นโยบาย หรือพรรคการเมือง (Buranasamut, 2020: 15) ด้วยการหลอมรวมกลวิธี เช่น การใช้ถ้อยคำแฝงนัย แสดงความก้าวร้าว การทำให้ขื่น หรือการตัดสิน เพื่อโจมตีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมืองหรือเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคม (Holbert, 2014: 4 ใน Buranasamut, 2020: 16) การเสียดสีดังกล่าวมักทำให้ผู้อ่านหันมาสนใจการเมืองมากขึ้น และอาจส่งผลให้เกิดมุมมองใหม่ในทางการเมือง (Colletta, 2009 ใน Buranasamut, 2020: 17) โดยจุดมุ่งหมายของการเสียดสีเชิงการเมือง คือ การปรับองค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อแสดงว่าการสื่อสารที่น่าเชื่อถือไม่ได้เกิดขึ้น (Knight, 2004: 249) เป็นการทำให้สิ่งที่ปรากฏไม่น่าเชื่อถือและทำให้ผู้อ่านตระหนักว่ามีข้อบกพร่องต้องแก้ไข การเสียดสีเชิงการเมืองจึงเป็นการวิพากษ์เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์บางประการ ทั้งยังสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับข้อบกพร่องทางการเมือง สังคม หรือเรื่องส่วนบุคคล ด้วยการสร้างความขบขันด้วย (Khadka, 2020: 11016) นอร์ธโรป ฟราย (Northrop Frye) ยังได้กล่าวว่า การเสียดสีต้องการจินตนาการ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ผู้อ่านยอมรับว่าเป็นเรื่องที่แปลกประหลาดและจะต้องเกี่ยวข้องกับมาตรฐานทางศีลธรรม (Greenberg, 2019: 12)

สรุปได้ว่า การเสียดสีเชิงการเมืองในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึง การว่ากล่าวกระทบกระเทียบเหน็บแนมด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคม การเสียดสีเชิงการเมืองเป็นการมุ่งวิพากษ์หรือเสียดสีนักการเมือง นโยบาย พรรคการเมือง หรือราษฎร โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้ถ้อยคำแฝงนัย การกล่าวเกินจริง การใช้เรื่องเล่า การใช้ภาพล้อ เพื่อเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับข้อบกพร่องทางการเมือง สังคม หรือเรื่องส่วนบุคคล และแสดงถึงสภาวะวิกฤตหรือปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาบทความวิพากษ์และบทความที่มีมาก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยพบว่าบทความก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ปรากฏว่ามีการใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมืองอย่างชัดเจน ขณะที่บทความวิพากษ์เน้นใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมืองอย่างโดดเด่น ดังพบว่า จากจำนวนบทความวิพากษ์ 1,213 ฉบับ มีการใช้กลวิธีเสียดสีประมาณกึ่งหนึ่ง หรือประมาณ 606 ฉบับ กลวิธีดังกล่าวทำให้บทความวิพากษ์แตกต่างไปจากบทความประเภทอื่น ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

- 5.1.1 การใช้ถ้อยคำแฝงนัย
- 5.1.2 การกล่าวเกินจริง
- 5.1.3 การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ
- 5.1.4 การใช้อุปมานิทัศน์
- 5.1.5 การใช้ภาพล้อ

5.1.1 การใช้ถ้อยคำแฝงนัย

การใช้ถ้อยคำแฝงนัย (irony) เป็นกลวิธีหนึ่งและสัมพันธ์กับการเสียดสีมาก ถึงกับมีคำกล่าว ว่า หากกล่าวถึงการเสียดสีก็ต้องนึกถึงการแฝงนัยด้วยเช่นกัน (Greenberg, 2019: 30) ทั้งนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2552: 229) ให้ความหมาย irony ไว้ว่า ในความหมายแคบ การแฝงนัยเป็น ภาพพจน์ชนิดหนึ่งซึ่งความคิดที่เจตนาจะสื่อสารนั้นแตกต่างหรือตรงกันข้ามกับความหมายตาม ตัวอักษรของคำที่ใช้ ในความหมายกว้าง การแฝงนัยเป็นการขัดกันระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ ปรากฏให้เห็น ในบทความเรื่อง “Satire VS Irony: The Differences” ให้ความหมายว่า irony เป็น กลวิธีที่ผู้เขียนใช้ถ้อยคำหรือตัวอักษรในความหมายที่ตรงข้ามกับความรู้สึก (Khadka, 2020: 11012)

บทความวิพากษ์มีปรากฏกลวิธีการใช้ถ้อยคำแฝงนัยอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะเพื่อวิพากษ์ ข้อบกพร่องของรัฐบาลและการทำหน้าที่ของข้าราชการ เช่น บทความ “เปนความฟุ้งซ่านของศรี รัตน์” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2460

...ข้าพเจ้าขอยืนยันไว้ด้วยอีกชั้นหนึ่งว่า ข้าพเจ้าแลคนโดยมากที่ได้พูดกันมา ไม่ได้ปราถนาเลยที่จะให้ประเทศสยามดำเนินการปกครองด้วยวิธีธิปไตยหรือแม้แต่จะ ต้องการให้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้กฎหมาย (ลิมิตเดโมนาภิ) ก็ยังหาได้นึกไม่ เพราะ เห็นอยู่อย่างยังไม่ใช่เป็นการสมควรอย่างใด ถึงแม้ในโลกนี้จะมีพระมหากษัตริย์ที่ทรง แอบโซลูตโมนากิแล้ว เว้นแต่ประเทศเดียวเฉพาะสยามก็ตาม แต่ก็คงยังเหมาะสำหรับ ประเทศสยามอยู่นั่นเอง ด้วยความต้องการอันใหญ่ยิ่งของราษฎรก็อยู่ที่ยุติธรรมเท่านั้น แลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ในส่วนพระองค์ก็ทรงพระคุณธรรมเป็น เหลือล้น...

(*กรุงเทพฯเดลิเมล์*, 2460: 2)

จากข้างต้น ผู้เขียนใช้ถ้อยคำแฝงนัยถึงระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ด้วยการ กล่าวตรงข้ามกับเจตนาที่แท้จริง ดังจะเห็นได้จากข้อความที่มีความขัดแย้งกันในลักษณะต่าง ๆ

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ถ้อยคำแฝงนัยเกี่ยวกับใช้เงินของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาลที่ไม่ ชัดเจน การใช้จ่ายเงินของแต่ละกระทรวงไม่มีประสิทธิภาพ เน้นการกู้ยืมเงินจากต่างชาติ และแม้ว่า รัฐบาลจะเก็บภาษีจากราษฎรและกู้เงินต่างชาติมาใช้จ่าย แต่ยังไม่รู้เงินจากราษฎรอยู่เสมอ ดังนั้น ผู้เขียนจำนวนหนึ่งจึงเสียดสีนโยบายด้านการเงินของรัฐบาล เช่น บทความในคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ด” ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2467

ถึงแม้ว่ากระทรวงพระคลังมหาสมบัติรังเกียจจำพวกที่บำเพ็ญ เปนลูกหนี้ก็จริง แต่ดูเหมือนรัฐบาลของเราก็ชอบความเป็นลูกหนี้กับเขาด้วย กู้เงินต่างประเทศแล้วเล่า หลายครั้งหลายหน เทียด๑๓๐ร้านบาทแล้วพระเจ้าข้า หัวอกราชฎจะต้องเปนหนองต่อไปชั่วกัลปาวสาน

(ปราบอธรรม, 2467: 32)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนใช้ถ้อยคำแฝงนัยเพราะผู้เขียนไม่ได้หมายความว่ารัฐบาลชอบเป็นหนี้ แต่เจตนาคือไม่ต้องการให้รัฐบาลกู้เงินเพื่อเป็นลูกหนี้ของชาวต่างชาติ

นอกจากการใช้ถ้อยคำแฝงนัยเพื่อวิพากษ์นโยบายหรือการทำงานของรัฐบาล ยังมีการเสียดสีพฤติกรรมของข้าราชการด้วย ดังบทความเรื่อง “ราชบริพารจงเอาเยี่ยงหมา” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2460 เช่น ที่เสียดสีข้าราชการประจบสอพลอ

...แม้แต่หมาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชูปเลี้ยง มันยังรักเจ้าถึงเพียงนั้น ราชบริพารซึ่งทรงชูปเลี้ยงยิ่งกว่าหมาหลายเท่าขอให้เจ้าเยี่ยงหมา จงมีความรักภักดีให้จริงๆต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ยิ่งกว่าหมาหรือเสมอหมาก็เอาเถิด

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

จากข้างต้น ผู้เขียนไม่ได้ต้องการให้มนุษย์จดจำหรือเลียนแบบพฤติกรรมของสุนัขจริง ๆ แต่ต้องการเสียดสีข้าราชการที่ชอบประจบสอพลอ และเสียดสีเรื่องความจงรักภักดีที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่ถูกนำมาใช้อย่างพร่ำเพรื่อเกินไป

ในบทความ “สยามกับการกู้เงิน” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2467 มีการเสียดสีข้าราชการที่ขอวางอำนาจข่มเหงราษฎร

...ราษฎรพลเมืองหรือจะมีเสียง ถ้าขึ้นมาก็ต้องเอามะพร้าวหัวยัดปากกันเท่านั้น ความจริงมันเปนเช่นนี้ ฤๅษีผู้เขียนเรื่องในบางกอกการไทมส์เคยแนะนำให้นักการเมืองช่วยแก้ไข เราารู้สึกขอบบุญคุณฤๅษีเปนอันมาก แต่มีความเสียใจที่จะบอกกับฤๅษีว่า นักการเมืองของไทยมีปากเสียเปล่าถึงจะคัดค้านอย่างไร ท่านคณะเสนาบดีสภาก็คงแก่งล้างทำหุติเสีย ครั้นทักท้วงนักเข้าก็กลายเป็นคนสู้อวดดี ข้าเปนถึงเสนาบดีจะทำการเหลวไหลได้อย่างไร อีกอีกทักทักก็โยนอายุมาตรา๕แห่งพระราชบัญญัติสมุติเอกสารมันจนด้วยเกล้าๆดังนี้แหละท่านฤๅษี ไซ้ว่าจะพากันนั่งเฉยเสียเมื่อไร บ้านเมืองของเราราษฎรคนไทยเปนพี่น้องของเรา เราคือพี่น้องกับคนไทยจะยอมให้แผ่นดินของไทยกลายเป็น

ทะเลน้ำตาในอนาคตหาได้ไม่ แต่เมื่อกรรมบันดานให้คณะเสนาบดีมีอำนาจมากมาย เหลือเกินเช่นนี้แล้ว จงโปรดเห็นอกของนักรบเมืองไทยบ้างเถิดท่านฤๅษี

(ปราบอธรรม, 2467: 66)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนไม่ได้ตั้งใจแสดงความเห็นใจข้าราชการ หากแต่เสียดสีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ ไม่ฟังเสียงของผู้ย่อยและราษฎร

นอกจากการใช้ถ้อยคำแฝงนัยเสียดสีข้าราชการ หรือนโยบายของรัฐบาล ยังมีการเสียดสีคนในสังคมด้วย เช่น การเสียดสีคนจีน ดังตัวอย่างบทความ “สิ่งที่ควรจะคิด” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2456

แลในกรุงสยามเราบริบูรณ์ไปด้วยสุန်ทุกชนิด หรือทุกพรรณทั้งฝรั่งทั้งไทย แลผู้ที่พอใจในการเลี้ยงสุန်ถึงต้องสั่งเสียมาแต่ประเทศยุโรปก็มีราคาตัวหนึ่งบางที่แพงกว่าหญิงรูปงาม

แต่น่าจะอัศจรรย์อยู่หน่อยที่ว่าเมืองจีนก็บริบูรณ์ไปด้วยสุန်เหมือนกัน แลสุန်ที่เมืองจีนเขาว่าไม่แพ้สุန်ฝรั่ง ถ้านำเข้ามาขายคงจะได้ราคาดีเหมือนกัน แต่เหตุไรจึงไม่มีจีนนำเข้ามาชื้อกับเขาบ้างเลย น่าสงสัยว่าจะมีเรื่องอะไรสักอย่างหนึ่ง จึงได้ลองไถ่ถามคุ๊กก็งักได้ความว่ามีเรื่องจริงๆ ไม่ใช่เรื่องอะไรก็คือเรื่องตักันเรานี้เอง

คือจีนถือคำที่ตักันเป็นสุန်ชื่อนั้นเป็นคำอันหายากช้าเลวทรามที่สุด เช่นกับชาวต่างประเทศบางชาติถือคำบริภาษว่าเป็นหมูเป็นคำหายาก เพราะฉะนั้นถ้าจีนจะนำสุန်ชื้อเข้ามากรุงสยาม ใครๆก็คงจะเรียกว่าหมาแจ็กแทนคำว่าหมาฝรั่ง ซึ่งจะเป้นคำหายากที่สุดสำหรับจีน เพราะฉะนั้นจีนจึงไม่นำหมาเข้ามากรุงสยามเลย

เรื่องนี้ถึงแม้ว่าเป้นเรื่องที่ไม่น่าฟังอยู่บ้างก็จริง แต่น้อยคนที่จะคิดว่าหมาเมืองจีนคล้ายหมาฝรั่งหรือลืมนึกเสียทีเดียว เราเห็นเป้นเรื่องที่ควรคิดจึงได้นำมาสาธยายไว้เพื่อเป้นความรู้ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง

(จินโนสยามวารศัพท์, 2456: 2)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนไม่มีเจตนาจะให้ความรู้เรื่องสุန်ในจีน หากแต่ตั้งใจนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสุန်มาเสียดสีคนไทยที่ถูกเหยียดหยามคนจีน

5.1.2 การกล่าวเกินจริง

กลวิธีกล่าวเกินจริง (exaggeration) นับเป้นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้อย่างโดดเด่นเช่นกัน โดยเฉพาะใช้เพื่อวิพากษ์ข้าราชการ ทั้งนี้ การเสียดสีต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ เช่น การกล่าวเกินจริง การบิดเบือน

การใช้ภาพล้อ การกล่าวเกินจริงจึงเป็นกลวิธีหนึ่งของการเสียดสี (Greenberg, 2019: 18) นอกจากนี้ หากมีการใช้กลวิธีกล่าวเกินจริงบ่อยครั้งอาจทำให้เรื่องไม่จริงกลายเป็นเรื่องจริงได้เช่นกัน (Knight, 2004: 234) ดังนั้น การเสียดสีด้วยการกล่าวเกินจริงจึงถูกนำมาใช้บ่อยครั้งในการวิพากษ์ข้อบกพร่องของรัฐบาลและข้าราชการเพื่อให้รัฐบาลปรับนโยบายช่วยเหลือราษฎร หรือเพื่อให้ข้าราชการปรับปรุงตนให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการของสังคม เช่น บทความเรื่อง “เรื่องข้าวสารแพง” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันเสาร์ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2462

อนุสนธิ์จากเรื่องข้าวสารแพงที่ได้เคยพรรณนามาแล้ว แม้จะเป็นเรื่องพะอืดพะอมไม่มีแว้วว่า เทวดาอารักษ์องค์ใดจะมาโปรดระงับความเดือดร้อนของพลเมืองไทยให้เหือดหายไปบ้างก็ทำเนา ก็จำเป็นต้องพูดเสียงเคราะห์กรรมไปตามกาลถึงจะบ่นเรื่องที่พาล่าไม่จักจบ หรืออย่างว่าเหลวไหลไม่เปนโรค ก็ยังไม่น่าจะนั่งดูตายเสียทีเดียว

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2462: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเสียดสีนโยบายการควบคุมราคาสินค้าของรัฐบาล ด้วยการกล่าวเกินจริงว่าจะมี “เทวดาอารักษ์องค์ใด” มาช่วยระงับความเดือดร้อนของพลเมืองไทย เพราะในขณะนั้นคนไทยยังไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเสียดสีแนวทางการจัดการของรัฐบาลที่ยังไม่ช่วยแก้ปัญหาข้าวราคาแพง

ตัวอย่างการเสียดสีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของข้าราชการ เช่น บทความเรื่อง “บ่อน้ำมันเมืองไทย” ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2467

ข้าราชการแห่งประเทศสยามอันเป็นที่รักของเราย่อมมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเดชานุภาพสิทธิ์ขาดแต่พระองค์เดียว ถัดมาก็มีเสนาบดีเจ้ากระทรวง เป็นผู้ช่วยต่างพระเนตรพระกรรณ แบ่งพระราชภาระธุระออกเป็นส่วนสัดส่วนซึ่งทราบกันอยู่โดยทั่วกันแล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าว บรรดาเสนาบดีเหล่านี้ ย่อมมีโกรธเกลียด มีโลภ มีหลง อย่างมนุษย์ธรรมดาเราเหมือนกัน ไซ้ท่านจะสำเร็จพระโพธิญาณมาแล้วหาไม่ได้ ดังนั้นจึงมีการยื้อแย่งการงานอันจะอำนวยผลให้เห็นทันตาอยู่ไม่หยุดหย่อน เช่นการเหมืองแร่แต่เดิมอยู่เกษตร แล้วมาหาไทยแย่งไปจนเกือบจะเหลือแต่ขี้ถลุงแล้ว โยนมาให้เกษตรกรอีก... พอมันคืออื้อฉาว จนถึงเจ้าพระยาพลเทพฯ ถูกผู้แทนหนังสือพิมพ์รุมถาม แต่ท่านคงจะนึกว่าท่านเป็นเทวดาจุติลงมาเกิดเป็นเจ้าพระยาเสนาบดีละกระมัง มิใช่ใครจะรุมถาม ก็มีพักปรารภน่าจะแถลงการณ์ นี่เป็นเมืองไทยนะเจ้าพระยาพลเทพฯ ถ้าและเป็นฝรั่งมั่งคั่งแล้ว

เจ้าคุณคงจะได้รับผลสนองของความนิ่ง อย่างน้อยก็ต้องลาออกอย่างนายลอยยอชร์
อังกฤษ ราษฎรคงไม่ให้เจ้าคุณนั่งลอยนวลหน้าอยู่ได้เป็นแท้

(ปราบอธรรม, 2467: 52)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการเสียดสีความโลภของข้าราชการ ด้วยการกล่าวเกินจริงว่า
ข้าราชการเหล่านี้ยังไม่ได้เป็นผู้ที่ “สำเร็จพระโพธิญาณ” ส่วนขุนนางผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบก็ไม่ใช่เทวดา
ลงมาจุติ

กลวิธีกล่าวเกินจริงยังมีปรากฏในบทความเรื่องอื่นอีก ส่วนใหญ่มักนำมาใช้วิพากษ์พฤติกรรม
การวางอำนาจของข้าราชการเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ผ่านมา เนื่องจากผู้เขียนต้องการเน้นย้ำ
ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของข้าราชการเพื่อให้ข้าราชการเหล่านั้นตระหนักถึงข้อบกพร่องของตนเองและมุ่ง
ปรับปรุงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของราษฎร ดังเช่น บทความเรื่อง “สมัยเก่า สมัยใหม่”
ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456

แต่สมัยนี้ผู้ที่มียศถาบรรดาศักดิ์ดูทองตนแลกำเริบเห็นผู้ที่ไม่มีเกียรติยศหรือ
บัตรตราเครื่องหมายเหมือนตนเป็นคนเลวทราม ซึ่งเป็นความเห็นที่ผิด...

[...]

แต่สมัยนี้ข้าราชการบางท่านหาได้คิดเช่นนั้นไม่ เมื่อท่านมียศถาบรรดาศักดิ์
สูงขึ้นแล้ว ท่านเห็นกายตัวของท่านสูงขึ้นเกือบเท่าเสาธง แลกายของท่านพองออก
เท่ากับภูเขาทองดังนี้จึงเป็นเครื่องหมั้นไส้ของผู้ที่ประพฤติตนเป็นบัณฑิต ความเกลียด
ชังจึงมีมากขึ้น แลเมื่อท่านผู้นั้นมีเหตุการณ์อะไรขึ้นจึงมีคนสมน้ำหน้ามากกว่าสงสาร

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

จากข้างต้น ผู้เขียนกล่าวเกินจริงเพื่อเสียดสีข้าราชการที่ได้ยศและบรรดาศักดิ์ว่า “เห็นกาย
ตัวของท่านสูงขึ้นเกือบเท่าเสาธง” และ “กายของท่านพองออกเท่ากับภูเขาทอง” จะเห็นว่าร่างกายที่
สูงเท่าเสาธงและภูเขาทองเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเกิดขึ้นจริงได้ แต่การกล่าวเกินจริงนั้นทำให้ภาพของการ
วางอำนาจของข้าราชการชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ยิ่งยศศักดิ์และบรรดาศักดิ์สูงเท่าไร ข้าราชการก็ยิ่งวาง
ตนข่มท่านกระทั่งมีคนเกลียดชังเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ การใช้กลวิธีดังกล่าว ผู้เขียนย่อมคาดหวังให้
ข้าราชการละเลิกพฤติกรรมที่ทำให้ผู้คนเกลียดชัง

นอกจากการเสียดสีข้าราชการแล้ว ยังมีการเสียดสีพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น การเสียด
สีผู้ที่ฟุ่มเฟือยไปกับการแต่งกาย เช่น บทความ “สรวมกางเกง” ใน*ดุสิตสมัย* ฉบับวันเสาร์ที่ 18
ตุลาคม พ.ศ.2462

...ความเจริญแห่งชาติบ้านเมือง ไม่เป็นด้วยการเปลี่ยนวิธีแต่งกายเหมือนกับพวกที่ฝึกหัดลิเกเล่นละครที่เรียกว่าละครลิเกนั้น เขาได้พยายามแต่งตัวลิเกให้เหมือนคนที่สุด แต่จะแต่งสักเท่าไร ทำมันก็บอกว่าเปลืองอยู่นั่นเอง เช่นนี้ก็เข้ากับคนที่ต้องการสรวมกางเกง ถึงจะสรวมไปจนตายก็ไม่ส่อความเจริญของตนได้เลย

(ดุสิตสมัย, 2462: 2)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเสียดสีคนที่ฟุ่มเฟือยไปกับการแต่งตัวให้ทันสมัยเสมอ เช่น การสรวมกางเกง ด้วยการกล่าวเกินจริงว่า “สรวมไปจนตายก็ไม่ส่อความเจริญของตนได้เลย” เพราะความเจริญไม่ได้วัดกันเพียงแค่ที่เครื่องแต่งกาย

5.1.3 การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ

การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ (analogy) เป็นกลวิธีหนึ่งในการเสียดสี โดยสร้างคำใหม่ขึ้นมาจากการบิดพลิ้วบางส่วนของคำ ผู้เขียนจะลวงผู้อ่านให้คาดหวังโครงแบบที่คุ้นเคย จากนั้นจึงปล่อยความไม่เข้ากันออกมาเพื่อบิดพลิ้วโครงสร้างเดิม (นัทรณีย์ ประสานนาม, 2548: 185)

บทความวิพากษ์สร้างคำ โดยอาศัยแนวเทียบจากคำที่มีอยู่เดิม จากนั้นนำคำต่าง ๆ มาผสมผสานกันกระทั่งกลายเป็นคำใหม่ คำเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อมุ่งเสียดสีหรือชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของรัฐบาลหรือข้าราชการ เช่น คำว่า “นักการเมืองโดยอาชีพ” ในบทความเรื่อง “อันตรายแห่งความเข้าใจผิด” ในพิมพ์ไทย ฉบับวันจันทร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2460

ยังมีบุคคลอีกจำพวก ๑ ซึ่งร้ายที่สุดราวกับมารประจันโลก. คือพวกที่เป็น นักการเมืองโดยอาชีพ, หากินโดยทางหลอกกลางสาธารณชนด้วยสำนวนและโวหาร. คนจำพวกนี้มักจะเป็นผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ทรงอำนาจไว้ในมือในเวลาปรกติ, หรือมีฉันทักก็ได้ ออกจากราชการเพราะประพฤติดื้อต่อน่าที่, จึงเต็มไปด้วยความทุกข์ คอยแต่หาความร้ายป้ายยผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง คนชนิดนี้ในเมืองจีนมีอยู่มากมายช้านานมาแล้ว, และได้ทำให้การปกครองในประเทศจีนยุ่งเหยิงเป็นที่ชังทั้งโลกเขาเหยียดหยันมานานแล้ว, และในเวลานี้ก็ยังมีอยู่เสมอมิได้ทุเลาลงเลย, มีตัวอย่างสำคัญที่สุดก็คือหมอซุนยัตเซน, ซึ่งเป็นขบถโดยอาชีพ หากินโดยทางก่อการกำเริบอย่างเดียว. เพราะไม่สามารถพอที่จะประกอบการหาเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่น! และการหากินอย่างนี้ ในเมืองจีนชะรอยจะได้ผลประโยชน์ดี. จึงได้มีผู้กระทำอยู่เป็นอันมาก.

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

จากข้างต้น คำว่า “นักรการเมืองโดยอาชีพ” เป็นการผสมกันระหว่าง “นักรการเมือง” กับ “อาชีพ” ทั้งนี้ นักรการเมืองตลอดจนข้าราชการในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ใช่อาชีพที่หมายถึงการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีวิตหรืองานที่ทำประจำเพื่อเลี้ยงชีพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1403) เนื่องจากข้าราชการเป็นผู้รับใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ให้ตำแหน่งและบรรดาศักดิ์แก่ข้าราชการ ฉะนั้นการเป็นข้าราชการจึงไม่ใช่การประกอบอาชีพทั่วไป (บุญวัฒน์ วิสกุล, ม.ป.ป.: 7-17)

เมื่อพิจารณาข้อความต่อมาจากนักรการเมืองโดยอาชีพจะพบว่า ผู้เขียนไม่ได้หมายถึงนักรการเมืองหรือข้าราชการที่เป็นมืออาชีพ แต่หมายถึงข้าราชการที่ถูกไล่ออกจากราชการ กลายมาเป็นนักเขียนที่วางตัวเหมือนรู้เรื่องราชการ และคอยเขียนบทความหรือเผยแพร่ข่าวสารที่ชักจูงผู้อ่านหรือราษฎรไปในทางที่ไม่เหมาะสม กล่าวได้ว่า ผู้เขียนมุ่งเสียดสีคนที่ถูกไล่ออกจากราชการและหากินโดยการเขียนข่าวหรือบทความโจมตีข้าราชการในระบบ หรือเป็นบทความที่เขียนเข้าข้างข้าราชการ เช่น ในบทความเรื่อง “วิทยาศาสตร์แผนปัจจุบันป้องกันโรคอุบาสหวัดอันตราย” ของโปรเฟสเซอร์ เอช.เอ็ม.โนลินเตียร์” ใน*เกราะเหล็ก* ฉบับวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2468 โจมตีข้าราชการโดยกล่าวว่า

๓. ทิงเจอร์ธนบัตรเก้ ไดออกไซด์ (ชนิดที่ พ.ต.ต.หลวงยี่สารเคยใช้) หนัก ๑๘ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับ ๑ มณฑล)

๔. สปริต กินสินบลเลือกเอาชนิดที่หนึ่ง หนัก ๕ กิโลกรัม (เทียบ ๑ กรัม เท่ากับ ๑ ครั้ง)

๕. ทิงเจอร์ข่มขืนชำเราเด็กหญิง ไดออกไซด์ (หาไม่ได้ให้ถามเจ้าคุณตัวลือ) หนัก ๕๐ ออนซ์ (เทียบ ๑ ออนซ์ เท่ากับอายุ ๙ ถึง ๑๒ ปี)

๖. กรดผลาญเงินรัฐบาลหนัก ๘๐ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับแสนบาท)

๗. ทิงเจอร์กัดหัวพลเมืองไดออกไซด์ หนัก ๑,๐๐๐ กรัม (เทียบ ๑ กรัมเท่ากับ ๑ ท้องที่)

๘. สปริตชอบเปนซู้เมียนายแลเมียเพื่อน หนัก ๖๐ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับหญิงที่ชั่วร้าย ๑ คน)

๙. ทิงเจอร์อยู่ดิธรรมเอียงกะเท่เล่ไม่กลัวบาป หนัก ๑๕๐ ออนซ์ (เทียบ ๑ ออนซ์เท่ากับทำไปแล้ว ๑ ครั้ง)

๑๐. สปริตตั้งช่องการพนัน (หาตามร้านแจ็กไม่ได้ให้ไปถามนายประยูร (ภูบาลบรรเทิง) หนัก ๓๐๐ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับ ๔๐ บ้าน)

๑๑. กรดยักยกฉ้อโกงเงินหลวงไปสร้าง(เลื่อน)แอสซิส หนัก ๑๐๘ ออนซ์ (เทียบ ๑ ออนซ์เท่ากับ ๕ หมื่นบาท)

[...]

๑๓.หัวน้ำมันประจบสอพลอ ค่าออยส์หนัก ๑๘ ตัน (เทียบหนึ่งตันเท่ากับหนึ่ง
กระทรวง)

(เกราะเหล็ก, 2468: 1377,1379)

บทความดังกล่าวกล่าวถึงผลการทดลองทางวิทยาศาสตร์ แต่บทความไม่ได้มีเจตนาเสนอผล
การทดลองแต่อย่างใด สิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอคือเสียดสีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของข้าราชการ
จะเห็นว่าผู้เขียนนำคำศัพท์ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นแนวเทียบ และนำคำศัพท์ดังกล่าวมาผสมผสานกับ
คำหรือกลุ่มคำที่หมายถึงรัฐบาล นโยบายของรัฐบาล หรือการทำงานของข้าราชการ เช่น “กรดผลาญ
เงินรัฐบาลหนัก ๘๐ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับแสนบาท)” เป็นการนำข้อสารเคมี “กรด” ซึ่งมี
ฤทธิ์ทำลายล้างมาใช้กับการ “ผลาญเงินรัฐบาล” เพื่อดำหนดิเตียนข้าราชการที่ผลาญเงินรัฐบาล จะ
เห็นว่านอกจากผู้เขียนเลือกใช้สารเคมีเข้ากับพฤติกรรมทุจริตข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังให้ค่าน้ำหนัก
สารเคมีเพื่อแสดงปริมาณเงินที่รัฐบาลสูญเสีย กล่าวคือ การผลาญเงินรัฐมีน้ำหนัก 80 ปอนด์ โดย 1
ปอนด์เท่ากับแสนบาท ดังนั้น น้ำหนัก 80 ปอนด์จึงเป็นจำนวนเงินมูลค่ามหาศาล ตัวอย่าง “ทิงเจอร์
ธนบัตรเก๊ ไดออกไซด์ (ชนิดที่ พ.ต.ต.หลวงยี่สารเคยใช้) หนัก ๑๘ ปอนด์ (เทียบ ๑ ปอนด์เท่ากับ ๑
มณฑล)” เป็นการนำข้อสารเคมี “ทิงเจอร์” ซึ่งเป็นสารละลายวัตถุที่ไม่ระเหย และ “ไดออกไซด์” ซึ่ง
เป็นคำที่หมายถึงการทำปฏิกิริยากับออกซิเจน มาใช้กับ “ธนบัตรเก๊” สารเคมีดังกล่าวสอดคล้องกับการ
ใช้ธนบัตรปลอมเพราะสารเคมีดั้งเดิมทำปฏิกิริยากับออกซิเจนกระทั่งกลายเป็นสารเคมีอีกชนิดหนึ่ง
เหมือนกับการผลิตธนบัตรปลอม นอกจากนี้ ผู้เขียนยังให้ค่าน้ำหนักพฤติกรรมดังกล่าวเท่ากับ 18
ปอนด์ โดย 1 ปอนด์เท่ากับ 1 มณฑล ฉะนั้น 18 ปอนด์เท่ากับ 18 มณฑล แสดงว่ามีการใช้ธนบัตร
ปลอมหลายมณฑล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หรือในบทความ “เอกอัครราชทูตมหาวิทยาลัยกรรมกร” ในกรรมกร ฉบับวันเสาร์ที่ 4 สิงหาคม
พ.ศ.2466

เพื่อเผยแผ่วิชาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ให้แก่มนุษย์ที่ไม่ใช่เราและไม่ใช่ท่าน
ฉนั้นวิทยาลัยนี้จึงได้เปิดวิชาโดยไม่มีครูและไม่มีลูกศิษย์ประจำ ถ้าใครอยากจะศึกษา ให้
นั่งเข้ามาหานักเอาตามหลักสูตรที่จะกล่าวต่อไปนี้ –

๑.วิชาลินเตียเอชั่น วิชานี้จะสอนให้รู้จักใช้ลิ้นเลียในที่อันครใช้ (ถ้าคิดอยากจะ
ใช้) ผู้ใดเรียนสำเร็จ ถึงแม้มีขนอยู่เต็มตัวก็อาจร่วงได้หมด

๒.วิชาน่านด้าลจิก สอนให้รู้จักการต้อรันไม่มียางอาย ถูกด่าก็ไม่เจ็บหรือแม้
เจ็บก็ไม่โกรธ วิชานี้ต้องเข้ามา ๑ เดือนจึงจะสำเร็จ แต่ถ้าอยากจะทำให้สำเร็จเร็วกว่านั้น
ต้องซื้อแป้งลอบบาทาใช้ประกอบไปด้วย

(กรรมกร, 2466: 373)

ตัวอย่างข้างต้น ข้อความโดยรวมเป็นการกล่าวถึงวิชาที่เปิดสอนในวิทยาลัย แต่จะเห็นว่า ผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาเผยแพร่ความรู้ใด หากแต่ต้องการเสียดสีข้าราชการที่ประจบสอพลอ หรือถูกตำหนิเรื่องใด ๆ ก็ทำเป็นไม่รับรู้ ด้วยการใช้คำพ้องสัมผัสกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น การนำคำพ้องคำว่า “ลื่นเตี้ย” ผสมกับคำว่า “เอซัน” กลายเป็นคำว่า “ลื่นเตี้ยเอซัน” หรือ วิชาเสียดสีที่เป็นวิชาที่สอนให้รู้จักการประจบประแจง การนำคำว่า “น่านต้า” ผสมกับ “ล่อจิก” กลายเป็นคำว่า “น่านต้า ล่อจิก” หรือ วิชาหน้าด้านที่สอนให้ตื้อรั้น ไม่มีมายาย คำศัพท์ดังกล่าวที่สร้างขึ้นใหม่นี้ ผู้เขียนนำมาใช้เสียดสีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของข้าราชการทั้งสิ้น

บทความในคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ด” ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ก็มีการเสียดสีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของข้าราชการ

เจ้าคุณเพ็ชรปาณีท่านจะไปเปนปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ท่านผู้นี้ก็ แผลก ข้าราชการประเทศสยามนี้แผลกทำอะไรเสียหายก็ไม่มีผิด เงินเสียปาซึ่งอยู่ใน ความรับผิดชอบของเจ้าคุณหายไปจนหมดสิ้นก็กลับดีขึ้น แผลกมาก ต่อไปโลกคง หมุนย้อนกลับ ธรรมะสมัยใหม่

(*ปราบอธรรม*, 2467: 62)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนกล่าวเสียดสีข้าราชการด้วยการสร้างคำใหม่ คือ การนำคำว่า “ธรรมะ” มาผสมกับ “สมัยใหม่” กลายเป็นคำว่า “ธรรมะสมัยใหม่” เพื่อเสียดสีข้าราชการชั้นสูง โดยแสดงให้เห็นว่าข้าราชการคนดังกล่าวทำความผิดแต่กลับไม่ได้รับผิด ธรรมะสมัยใหม่จึงไม่ได้หมายถึงหลักธรรมทางศาสนา หากแต่หมายถึง ธรรมะที่อยู่ข้างความอยุติธรรม

5.1.4 การใช้อุปมาอุปไมย

อุปมาอุปไมย (allegory) คือ เรื่องเล่าขนาดสั้นที่อาจแต่งเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองมีความหมายเป็นสองนัย ความหมายแรกเป็นความหมายตรง ความหมายที่สองเป็นความหมายแฝงนัยซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับศีลธรรม ศาสนา การเมือง สังคม หรือการเสียดสี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 564-565) อุปนิทัศน์ยังเป็นการใช้เรื่องราวหรือนิทานขนาดสั้นหรือขนาดยาวประกอบเพื่อขยายความหรือเน้น โดยนัยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวความคิดอย่างชัดเจน (กรมวิชาการ, 2541: 38)

บทความวิพากษ์ใช้อุปมาอุปไมย โดยการนำเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในต่างประเทศมาเป็น ข้อมูลเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นด้วยกับแนวความคิดของผู้เขียน เช่น บทความเรื่อง “ยวนซีไถ่กับบริภิก ลิก” ใน *ธง* ฉบับวันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2456

...ราษฎรไม่เคยเรียนการงานดั่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าราษฎรได้เคยเรียนหรือรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวมองดูหน้าหลังใช้ความตริตรองดูไปก่อนบ้างแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะไม่ต้องเกิดฆ่ากันตายในระหว่างคนจีน...ประเทศจีนเพิ่งตั้งเป็นรีพับลิกขึ้น รัฐบาลยังไม่แข็งแรงมั่นคง ก็ยอมเป็นธรรมเนียมของพวกโลกที่พวกใครมากก็อาจก่อการจลาจลแย่งเอาตำแหน่งเป็นหัวหน้าได้ ดังที่เคยมีตัวอย่างอยู่ตามประเทศเล็กน้อยในทวีปอเมริกา ซึ่งพวกใครมีอำนาจมากก็ยกเป็นกองทัพเข้าทำลายอำนาจ แย่งตำแหน่งกันเอาดี ๆ...ข้าพเจ้าจึงหวังใจว่าท่านยวนซีไคคงจะจัดการงานของประเทศรีพับลิกจีนให้ลุล่วงสำเร็จเป็นผลดีไปได้โดยเร็วเป็นแน่ การอะไรทั้งหมดที่เป็นของเก่าแก่ คดเคี้ยวและรกเป็นป่าทึบอยู่นั้น กว่าจะแก้ไขและถางให้เตียนได้ก็ต้องใช้เวลานาน จะทำอย่างพลิกหลังมือให้เป็นนำมือนี่ดั่งที่เรานึกหมายเอาง่าย ๆ ตามใจนั้นไม่ได้...

(สง, 2456: 3)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในประเทศจีนซึ่งเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ มาแสดงให้เห็นข้อบกพร่องของระบอบการปกครองใหม่ของประเทศจีนที่คนรุ่นใหม่ในสยามจำนวนหนึ่งที่ปรารถนาด้วย โดยใช้อุปมานิทัศน์เพื่อวิพากษ์ระบอบการปกครองใหม่ของจีนว่าการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองอย่างฉับพลันทำให้ประเทศเกิดความวุ่นวาย ราษฎรเช่นฆ่ากันเอง ผู้เขียนจึงเสียดสีผู้ที่ไม่คิดการณ์ให้รอบคอบ ใจร้อนต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ซึ่งมีนัยถึงสยาม ดังข้อความที่ว่า “จะทำอย่างพลิกหลังมือให้เป็นนำมือนี่ดั่งที่เรานึกหมายเอาง่าย ๆ ตามใจนั้นไม่ได้” โดยผู้เขียนกล่าวกระทบกระทั่งถึงคนที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย เพราะในความเป็นจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลา

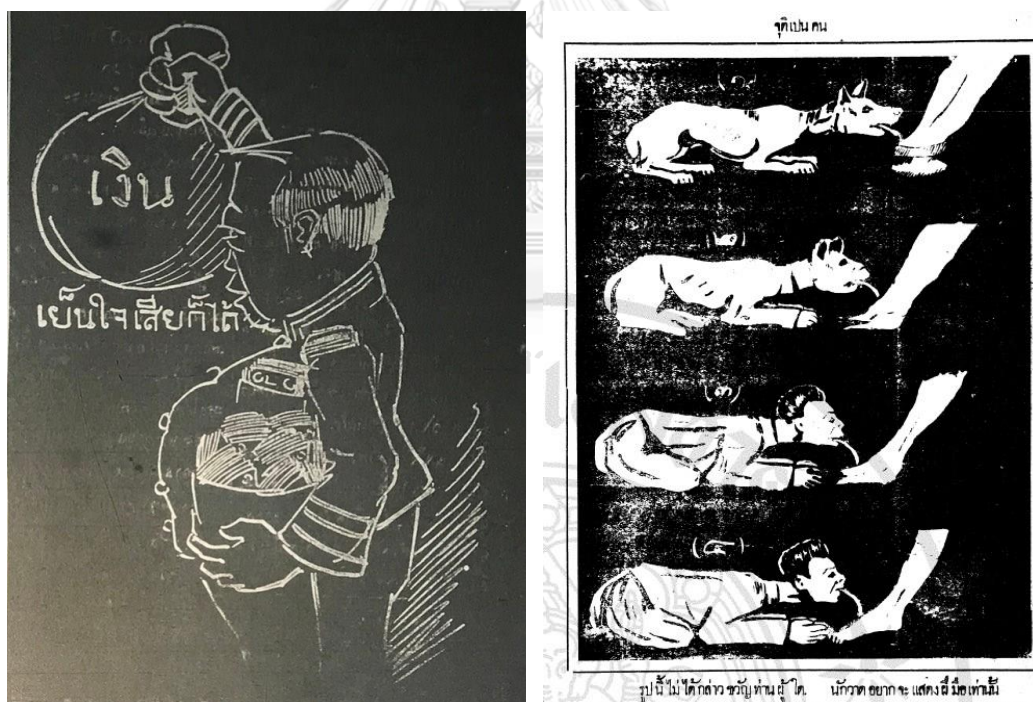
ในบทความเรื่อง “ความเสมอภาคคืออะไร?” ใน *มอNINGโปสต์* ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2467 มีการกล่าวถึงเรื่องความเสมอภาคว่า

...ข้าพเจ้าได้บอกกับท่านว่า เจ้าหน้าที่ได้คอยรับความเสมอภาคของท่านมีอยู่พร้อมแล้ว ท่านไม่ต้องคอยความไม่เสมอภาคอันใดเลย พูดถึงเรื่องความเสมอภาค บางคนชอบยกตัวอย่างประเทศรัสเซียเป็นบรรทัดฐานนัก ใครจะรู้หรือจะสามารถแสดงตนว่าเพนนักการเมืองที่เยี่ยม_เยี่ยม เช่น นายเลนิน เชิญแสดงออกให้ปรากฏเถิด รัฐบาลของชาวเราจะไม่ดูเบาท่านนักการเมืองผู้ยอดเยี่ยมนั้นเป็นแน่ นี่แน่่นักการเมืองของเราเราทำเพนพูดโดยเย่_พาโล_ไม่เข้าเรื่องมากกว่าแสดงตนว่าเพนนักการเมืองอันแท้จริงกระมัง

เช่น อาจวาดให้ลำตัวมีขนาดใหญ่ วาดให้ปากใหญ่กว่าลำตัว นอกจากนี้ ภาพล้อบางภาพอาจแทรกข้อความหรือคำพูดไว้ในภาพล้อด้วย เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจรายละเอียดของการล้อเลียนเสียดสีมากขึ้น ทั้งนี้ การวาดภาพล้อเพื่อเป็นสื่อทางการเมืองมีปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากเป็นทางหนึ่งที่คุณเขียนหรือผู้วาดภาพล้อนำมาใช้เพื่อแสดงความเห็นหรือวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย (Copeland, 1993: 82) โดยประมาณ พ.ศ.2465 เป็นช่วงที่มีการใช้การ์ตูนการเมืองเพื่อสะท้อนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม มากขึ้น (ฉัตรบังกช ศรีวัฒนสาร, 2557: 65) นอกจากนี้ ยังเป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้กันอย่างโดดเด่นและแพร่หลายในยุคหลังเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจปัญหาการเมืองมากขึ้น

การใช้ภาพล้อเสียดสีการเมือง มักเป็นการเสียดสีพฤติกรรมและการทำงานของข้าราชการ เป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ข้าราชการที่ถูกวิพากษ์ตระหนักว่าพฤติกรรมของตนเองนั้นแปลกและเป็นภัย (Copeland, 1993: 81) กลวิธีดังกล่าวเป็นการตักเตือนให้ข้าราชการกลับตัวกลับใจและตั้งใจทำงานเพื่อราษฎรและบ้านเมือง ดังตัวอย่าง

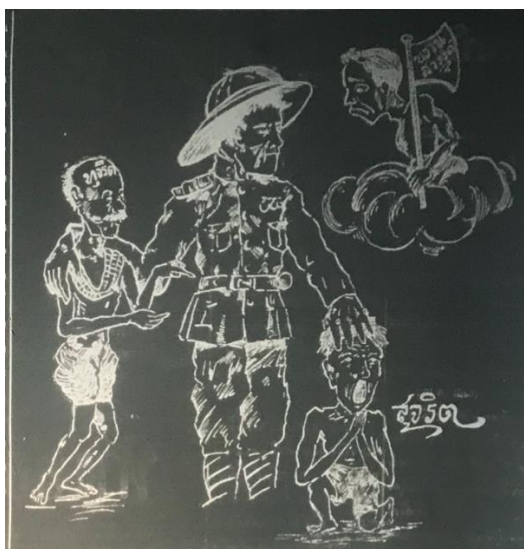

ภาพที่ 2 (ซ้าย) จากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ฉบับวันพุธที่ 31 มกราคม พ.ศ.2465

ภาพที่ 3 (ขวา) จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2459

ตัวอย่างข้างต้น ด้านซ้ายเป็นภาพข้าราชการที่เห็นแก่เงิน เมื่อได้เงินก็ใจเย็นลง ส่วนภาพขวาเป็นภาพที่เสียดสีข้าราชการที่ชอบเลียหรือประจบสอพลอ จะเห็นว่าภาพซ้ายมีวาดให้ข้าราชการอ้วนท้วนสมบูรณ์ซึ่งสะท้อนว่าข้าราชการมีความเป็นอยู่ที่ดี และยังมีเงินก็ยิ่งอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้ หาก

พิจารณาภาพล้ออื่น ๆ ประกอบพบว่า ผู้วาดมักวาดให้ราษฎรมีรูปร่างผอมแห้ง ตรงข้ามกับข้าราชการที่อ้วนเิบ ส่วนอีกภาพเปรียบข้าราชการกับสุนัขซึ่งเป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมอันเจ้าของด้วยการเลีย การนำข้าราชการเปรียบกับพฤติกรรมของสุนัขเป็นการเหยียดหยามและดูแคลนข้าราชการที่มีพฤติกรรมชอบประจบสอพลอเพื่อหวังผลประโยชน์ในทางที่ไม่ชอบ

ภาพที่ 4 จากหนังสือพิมพ์ยามาโต ฉบับวันอังคารที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466

นอกจากการใช้ภาพล้อเพื่อเสียดสีข้าราชการแล้ว ยังมีการใช้ภาพล้อเพื่อเสียดสีนโยบายของรัฐบาลด้วย ดังเช่น ภาพล้อจากกรุงเทพฯเดลิเมล์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 3 กันยายน พ.ศ.2459

พายเรือในอ่าง

ความเจริญของบางปะเทศ

ภาพที่ 5 ภาพล้อความเจริญของสยามในกรุงเทพฯเดลิเมล์

ตัวอย่างข้างต้น เป็นภาพล้อเสียดสีการบริหารงานของรัฐบาลที่เหมือนกับ “พายเรือในอ่าง” กล่าวคือ การบริหารของรัฐบาลไม่ได้ทำให้สยามพัฒนา มีแต่วนอยู่ที่เดิม การเสียดสีดังกล่าวเป็นกลวิธีที่ผู้วาดต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นว่าในบทความวิพากษ์มีการใช้กลวิธีการเสียดสี ทั้งเสียดสีสังคมและเสียดสีเชิงการเมือง ซึ่งประเด็นหลังเป็นกลวิธีที่โดดเด่นมากในบทความวิพากษ์ ความน่าสนใจ คือ เป้าหมายของการเสียดสีมักเป็นรัฐบาลและข้าราชการ ไม่ว่าจะเป็นในด้านนโยบายที่บกพร่อง หรือการที่ข้าราชการโดยเฉพาะข้าราชการชั้นสูงทำงานบกพร่อง ไม่ดูแลประชาชนให้ดี ผู้เขียนจึงใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อให้รัฐบาลและข้าราชการตระหนักว่ามีปัญหาหรือความบิดเบี้ยวเกิดขึ้นในสังคม ซึ่งควรจะแก้ไขให้ถูกต้องตรงตามความต้องการของราษฎร และให้เป็นประโยชน์กับประเทศชาติ

5.2 การเปรียบเทียบ

การเปรียบเทียบ หมายถึง การพิจารณาเทียบเคียงให้เห็นลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 756) นอกจากนี้ยังหมายถึง การสื่อความหมายของคำหรือการถ่ายทอดความคิดของผู้แต่ง โดยนำเอาสิ่งหนึ่ง เรื่องหนึ่งมาเปรียบกับสิ่งอื่น เพื่อสร้างความเข้าใจหรือสร้างความรู้สึกประทับใจให้ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และเข้าถึงอารมณ์ของผู้แต่งได้อย่างเต็มที่ (ญาดา อารุณเวช, 2526: 4) ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้กลวิธีเปรียบเทียบประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนบทความวิพากษ์ทั้งหมด หรือประมาณ 364 ฉบับ นอกจากนี้ เมื่อเทียบกับสัดส่วนของกลวิธีการเสียดสี พบว่ามีการใช้กลวิธีเปรียบเทียบมากที่สุดเป็นลำดับที่ 2 รองจากกลวิธีเสียดสี

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีการใช้กลวิธีเปรียบเทียบอยู่ 2 ประการ ได้แก่

5.2.1 การเปรียบเทียบบุคคล

5.2.2 การเปรียบเทียบสถานการณ์ในสังคม

5.2.1 การเปรียบเทียบบุคคล

การเปรียบเทียบเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างภาพลักษณ์ให้กับบุคคล ทำให้เกิดภาพหรือจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งที่เปรียบเทียบนั้น ทั้งนี้ บทความวิพากษ์ใช้กลวิธีเปรียบเทียบเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มคนหลายลักษณะ เช่น เปรียบเทียบข้าราชการกับสัตว์และสิ่งของ และเปรียบเทียบราษฎรกับป่าวทาสและบุตรของพระมหากษัตริย์

ในด้านการเปรียบเทียบข้าราชการ บทความวิพากษ์มีการเปรียบเทียบข้าราชการที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพื่อรับใช้ราษฎรและดูแลประเทศชาติอย่างที่ตั้งคณาคาดหวังกับสัตว์และสิ่งของ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ทงคักดี” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467

เราเคยได้ยินว่าสตรีผู้กำกัณพวกหนึ่ง ในขณะที่เขาพากันเดินไปซื้อของตามตลาดถนนพหลโยธินว่า “หลีกหมากลางถนนน้อยกว่าหลีกขุนนาง” นี่คงจะแปลว่าในสมัยเดี๋ยวนี้นั้นแทนที่จะเห็นหนาเดินขวกไขว่กลับกลายเป็นขุนนางแทนคำพูดกันอย่างง่าย ๆ ขุนนางมากกว่าหมาเสียแล้ว แม้คำที่กล่าวนี้จะจริงหรือไม่เพียงไร ก็เป็นคำที่น่าคิดอยู่...

(*ปราบอธรรม*, 2467: 49-50)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบ “ขุนนาง” กับ “หมา” ด้วยการแสดงความคิดเห็นว่าขุนนางมีมากกว่าหมากลางถนนที่เดินขวกไขว่ การเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นการตำหนิติเตียนข้าราชการบางพวกว่าไร้ประโยชน์ เนื่องจากมีจำนวนมากเกินจำเป็นจนเดินเกะกะตามถนนแทนที่จะทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ ข้าราชการบางกลุ่มยังถูกเปรียบกับ “เสี้ยนหนาม” ของแผ่นดิน ดังเช่นบทความเรื่อง “โรคภัยของรัฐบาล” ใน*สยามราษฎร์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน พ.ศ.2466

การที่รัฐบาลไม่เห็นความจำเป็นที่จะพยายามกำจัดเสี้ยนหนามความสุขในแผ่นดิน คือหม้ออามาศย์ทุจริตแล้ว ก็เท่ากับว่ารัฐบาลไม่อยากจะรักษาขาแขนอันเปื่อยเนาของตน จะปล่อยให้ลุกลามผุพังเป่นบาดแผลจนรอบตัวกระนั้นหรือ? เพราะปรากฏอยู่แล้วพวกอามาศย์ทั้งหลาย คือกั๊งกัณล้าแขนล้าขาของรัฐบาล ถ้าปล่อยๆไว้จนที่สุดแล้ว แผลร้ายนั้นจะลามกินมาถึงตัวรัฐบาล น้าที่รัฐบาลจะต้องตายเพราะโรคคือความทุจริตนั่นเอง

(*สยามราษฎร์*, 2466: 3)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบข้าราชการที่ทุจริตกับ “เสี้ยนหนาม” ของแผ่นดินเพราะสร้างความรำคาญให้กับราษฎร เนื่องจากข้าราชการทุจริตเงินของรัฐทำให้ราษฎรเดือดร้อน

อีกทั้งยังมีการเปรียบเทียบ “ความหน้าหนาของข้าราชการ” กับ “ถนนเจริญกรุง” ดังตัวอย่างบทความในคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ด” ใน*ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2467

พูดไปพูดมาข้าราชการผู้ใหญ่หลายคนลงรอยหน้าหนาเป่นถนนเจริญกรุงแบบเดียวกันหมด มุ่งแต่จะเอาเงินฝ้ายเดียว ใครจะว่าอย่างไรก็ช่าง กัณหน้านี้ถ้าจะคิดป้องกันก็ออกกฎหมายปิดปาก คนดีไม่ต้องเกรงว่าเขาจะว่า เป่นธรรมดาที่คน

บัตชบจะต้องป้องกัน เพราะคนบัตชบเช่นนั้นเป็นธรรมดาที่ต้องมีคนแข่งชกหัก
กระดูก

(ปราบอธรรม, 2467: 62)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนวิพากษ์พฤติกรรมข้าราชการว่ามีความโลภเรื่องเงิน และเป็นผู้มี
“หน้าหนา” หมายถึง ไม่อายในเรื่องที่ควรอาย ผู้เขียนเปรียบเทียบความหนาของ “หน้า” ของข้าราชการ
กับ “ถนนเจริญกรุง” เพราะข้าราชการเหล่านั้นไม่รู้สึกละอายต่อการกระทำความผิด

บทความวิพากษ์หลายบทความจึงเป็นการวิพากษ์ข้าราชการที่ไร้恙อาย ทูจริตคดโกงเงิน
และไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เพราะข้าราชการเหล่านี้เป็นผู้ที่ไม่ได้ทำประโยชน์เพื่อราษฎรหรือประเทศชาติ

นอกจากนี้ บทความวิพากษ์หลายเรื่องยังใช้กลวิธีเปรียบเทียบเพื่อเสนอว่าราษฎรเป็น
ผู้ถูกกระทำ และเป็นกลุ่มคนที่รัฐบาลต้องดูแลให้ความช่วยเหลือ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “อย่าถือ
อำนาจราชศักดิ์” ใน *มอนิ่งโพสต์* ฉบับวันจันทร์ที่ 22 กันยายน พ.ศ.2467

...ด้วยผู้ถูกความอยุติธรรมนั้นเปรียบประดุจสุนัขจวนตรอก เมื่อเราไล่ตีมันเข้าไป
จนมุมเช่นนั้นแล้ว มันคงต้องหันหน้ามาสู้เราสักหนึ่งด้วยชีวิตหรือความอิศราภาพของ
ใครๆก็รัก นอกจากเราจะตีมันเสียให้ตายเท่านั้น...

(มอนิ่งโพสต์, 2467: 3)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบราษฎรที่ได้รับความอยุติธรรมกับสุนัขจวนตรอกเพื่อ
แสดงความคิดเห็นว่าแทนที่รัฐบาลจะดูแลราษฎร แต่รัฐบาลกลับข่มเหงรังแกราษฎรจนราษฎรอับจน
หนทาง และอาจลุกขึ้นมาต่อสู้กับรัฐบาลทุกวิถีทางเหมือนสุนัขที่จวนตรอก

นอกจากนี้ ในบทความวิพากษ์บางเรื่องยังมีการใช้เปรียบว่าราษฎรมีแต่หน้าที่ แต่ไม่มีอำนาจ
เช่นเดียวกับ “บ่าวทาส” ในสมัยโบราณ ดังตัวอย่างบทความในคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ด” ใน *ปราบอธรรม*
ฉบับวันจันทร์ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2467

อำมาตย์ที่ไม่ดียอมนำความหายหน้ามาสู่ประเทศ รัฐบาลควรเฉดไปเสีย แต่ถ้าจะ
ว่าไปแล้วก็น่าเห็นอกรัฐบาล เพราะคณะรัฐบาลก็คืออำมาตย์เหล่านั้น ถ้าเช่นนั้นหรือที่
คนเราจะลงโทษตัวเองเพราะอำมาตย์ของประเทศสยามถือขันติมั่นคง ใครว่าก็ช่างทำห
ทวนลมเสีย หนักเข้าคนว่าก็เมื่อปากไปเอง

บุคคลเรามีบ้างหรือที่จะยอมลดอำนาจ มีแต่จะพยายามหาอำนาจให้มากขึ้น เพื่อได้ใช้อำนาจปิดปากราษฎร ความเปนจริงราษฎรพลเมืองยังไม่รู้สึกว่าอำนาจและหน้าที่ของตนมีเพียงไร

ตามปรกติเมื่อมีหน้าที่แล้ว ก็จักต้องมีอำนาจ แต่ราษฎรประเทศสยามมีแต่หน้าที่อย่างเดียว ไม่มีอำนาจ ราษฎรพลเมืองมีหน้าที่ต้องกระทำอย่างเดียวกันกับทาสในครั้งโบราณ

(ปราบอธรรม, 2467: 13-15)

จากตัวอย่างข้างต้น ราษฎรถูกเปรียบกับทาสในครั้งโบราณเพราะผู้เขียนเห็นว่าราษฎรมีหน้าที่ต้องทำอย่างเดียวกันแต่ไม่มีอำนาจใดหรือไม่มีสิทธิ์มีเสียง ซึ่งเป็นประเด็นเรื่องความเท่าเทียมที่มีการถกเถียงกันอย่างแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6 ในบทความเรื่อง “ความเบียดเบียนชาติจะปิดเป่าได้อย่างไร?” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464 ก็มีการเปรียบเทียบราษฎรกับทาสที่ถูกรัฐบาลหรือนายใช้งาน เช่น

...เมื่อรัฐบาลไม่พอใช้ ก็คิดหาวิธีเรียกเก็บเอาจากราษฎรๆก็จำต้องพากันยินยอมส่งให้ การกระทำของรัฐบาลคล้ายกับนายใช้ทาสให้ตักน้ำใส่ถังที่ไม่ปิดก๊อก น้ำจะขังเต็มถังอยู่ไม่นานก็จกแห้งไปแล้วนายก็ใช้ให้ตักอีก ดั่งนี้ทาสก็เหนื่อยยากแสนเข็ญ เราเห็นว่าราษฎรพลเมืองก็เปดงตัวอย่างนั้นไม่ผิดเลย

(สยามราษฎร์, 2464: 5)

นอกจากนี้ ยังมีบทความวิพากษ์อีกจำนวนหนึ่งที่เปรียบราษฎรว่าเป็น “อวัยวะของประเทศ” ดังตัวอย่างในบทความเรื่อง “อำนาจเจ้า” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465

...เมื่อพลเมืองเปรียบด้วยอวัยวะของประเทศได้กระดิกไหวเคลื่อนไปตามประสาทวิถึ คือตัวผู้เปนหัวหน้าโดยทำนองเดียวกันเช่นนี้ ก็อันจะเกิดแก่งแย่งวิวาทกันก็เปนอันระงับได้ดี

(กรรมกร, 2465: 4)

รวมทั้งยังมีการเปรียบราษฎรว่าเหมือน “บุตรของพระมหากษัตริย์” ราษฎรจึงเป็นคนที่สำคัญที่รัฐบาลจะต้องดูแลเอาใจใส่เหมือนพ่อดูแลลูก ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ความเห็นเอกชน” (ต่อเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนนี้) ใน *กรุงเทพฯเดลิแมส* ฉบับวันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2456

ราษฎรทุกคนต่างคอยฟังรัฐบาลในการทุกอย่าง เปรียบประดุจบุตรคอยฟังบิดามารดา เพราะฉะนั้นรัฐบาลก็เท่ากับบิดามารดาที่คอยจะบำรุงอุดหนุนบุตร ตั้งแต่เยาว์ค้อมใหญ่

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “การข่มเหงซึ่งกันและกัน” ใน *มอนิ่งโพสต์* ฉบับวันพุธที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2467 ที่เปรียบราษฎรเป็นเหมือนบุตรของพระมหากษัตริย์และรัฐบาลมีหน้าที่ดูแลราษฎร เหมือนกับที่บิดาดูแลบุตรไม่ให้ข่มเหงกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรัฐบาลของพระองค์เป็นบิดาปกครองพลเมืองไทยเช่นบุตร ใครข่มเหงรังแกกันในจำพวกบุตรรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวย่อมลงโทษบุตรผู้กระทำความผิดตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราขึ้นไว้ โดยเหตุนี้พลเมืองไทยต่างคนต่างจะใช้อำนาจส่วนตัวข่มเหงกันไม่ได้เป็นอันขาด

(มอนิ่งโพสต์, 2467: 1)

การนำเสนอให้ราษฎรเป็นเหมือนบุตรของพระมหากษัตริย์ เป็นกลวิธีที่ใช้ภาษาที่มีใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่นกัน ดังปรากฏใน *ตุลวิภาคพจนกิจ* ของเทียนวรรณที่มีการเปรียบราษฎรเหมือนลูกในสายเลือด ทรัพย์สมบัติของประเทศ สายเลือดของแผ่นดิน และแก้วของพระมหากษัตริย์

...ทรงพระเมตตาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ เปรียบประดุจว่าพระราชโอรสอันบังเกิดด้วยสายพระโลหิต ตั้งพระไทยหวังจะทำนุบำรุงอาณาประชาราษฎร สมณะชีพราหมณ์ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ให้อยู่เย็นเป็นสุขสมบูรณ์...

(ตุลวิภาคพจนกิจ, 2445: 2: 404)

...ท่านที่มีแก้วตาปัญญาจักได้เห็นว่าราษฎรเป็นทรัพย์สมบัติของประเทศชาติ สาสนาแลพระมหากษัตริย์เจ้านายเมื่อบำรุงให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขจนบริบูรณ์ด้วยสติปัญญาวิชาความรู้ทรัพย์สมบัติแล้ว ผลของแผ่นดินก็ย่อมมีความเจริญเพิ่มพูลไพศาล อยู่เอง

(ตุลวิภาคพจนกิจ, 2446: 4: 956)

เมื่อราษฎรพลเมืองทั้งหลาย อันเปรียบด้วยสายโลหิตของแผ่นดินนี้...มีแต่ความเส้าหมองขุนมัว...

(ตุลวิภาคพจนกิจ, 2446: 4: 957)

...ราชฎรปนแก้วของพระมหากษัตริย์ ต้องระวังรักษาต้องถนอมอย่างเอก
ที่สุด...

(ตุลวิภาคพจนกิจ, 2446: 4: 965)

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าการใช้กลวิธีเปรียบเทียบในบทความวิพากษ์แสดงความคิดเห็นที่มี
ต่อราชฎรว่าราชฎรเป็นทั้งผู้ที่ต้องเชื่อฟังรัฐบาลและทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนด แต่ขณะเดียวกัน
ราชฎรเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อประเทศชาติที่รัฐบาลจะต้องดูแลเอาใจใส่และช่วยเหลือเป็นอย่างดี

5.2.2 การเปรียบเทียบสถานการณ์ในสังคม

การเปรียบเทียบเกี่ยวกับสถานการณ์ในสังคม เป็นกลวิธีที่นำสถานการณ์หนึ่งเปรียบเทียบกับ
อีกสถานการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อให้เห็นว่าสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นดีกว่าหรือแย่กว่า
อีกสถานการณ์หนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าในบทความวิพากษ์มีการใช้กลวิธีเปรียบเทียบอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่
การเปรียบเทียบสถานการณ์ในสยามกับต่างประเทศ และการเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน

ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี โดยเฉพาะช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา สังคมไทยเริ่มมีการติดต่อกับ
ต่างประเทศมากขึ้นผ่านการค้าและสงคราม บริบทดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างวรรณกรรมไทยที่จะได้
เห็นบรรยากาศหรือวิถีชีวิตของต่างชาติมากขึ้น เช่น *นิราศพระยามหาสมุทรไปเมืองจีน* ของ นายสวน
มหาเดเล็ก หรือวรรณกรรมอิงพงศาวดารจีนเรื่อง *สามก๊ก* ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงเริ่มมีวรรณกรรม
บันเทิงสภาพสังคมของประเทศตะวันตก ดังเช่น *นิราศลอนดอน* ของหม่อมราโชทัย ซึ่งเป็นนิราศเรื่อง
แรกที่บันเทิงสภาพสังคมตะวันตก (ชนัญชิตา บุญเหาะ, 2560: 2) จะเห็นได้ว่า บริบทสังคมไทยสมัย
รัตนโกสินทร์ทำให้มีวรรณกรรมไทยประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมต่างประเทศ ทั้งประเทศแถบ
เอเชียและทางตะวันตกมากขึ้น

ส่วนการใช้กลวิธีเปรียบเทียบสยามกับต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมประเภท
บันเทิงการเดินทางสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป เป็นวรรณกรรมที่น่าสนใจในด้านการใช้
กลวิธีเปรียบเทียบระหว่างสยามกับต่างประเทศ กล่าวคือ มีการเปรียบเทียบบุคคล เปรียบเทียบ
สิ่งของ เปรียบเทียบสถานที่ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่ต่างแดนกับสิ่งที่อยู่ในสยาม เพื่อให้ผู้อ่าน
เกิดจินตภาพและสามารถเข้าใจได้ชัดเจนว่าสิ่งที่พระองค์ทรงพบนั้นคือสิ่งใดผสมผสานไปกับการได้
ความรู้แปลกใหม่จากต่างแดนด้วย (พรรณราย ชาญศิริณู, 2563: 310-313)

ในบทความวิพากษ์ก็มีปรากฏใช้กลวิธีเปรียบเทียบเช่นกัน โดยเฉพาะการเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของรัฐบาลและชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร โดยเป็นการเปรียบเทียบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อให้เกิดความตระหนักว่าควรทำหรือไม่ควรทำสิ่งใดจึงจะได้ผลลัพธ์ที่ดี และมีประโยชน์ต่อบ้านเมืองและราษฎร

จากการศึกษาพบว่ามีการใช้กลวิธีการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศ 2 ประการ ได้แก่ การเปรียบเทียบเพื่อเสนอว่าต่างประเทศหรือประเทศอื่นที่เผชิญสถานการณ์เดียวกันมีสถานภาพดีกว่าหรือแย่กว่าสยาม และการเปรียบเทียบเพื่อเสนอว่าสยามควรดูประเทศอื่นเป็นแบบอย่าง

ประการแรก คือ การเปรียบเทียบระหว่างสยามกับต่างประเทศเพื่อเสนอว่าสถานการณ์ในสยามดีกว่าต่างประเทศ กลวิธีดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากมุมมองของฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล ซึ่งต้องการเสนอว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสยามนั้น ประเทศอื่น ๆ ก็ประสบเหตุการณ์นั้นเช่นกันหรืออาจแย่กว่าสยาม แต่สถานการณ์ในสยามดีกว่าหลายประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากรัฐบาล และราษฎร ไม่ได้ได้รับความเดือดร้อนตามที่หนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับนำเสนอแต่ประการใด ทั้งนี้ ประเด็นที่เปรียบเทียบมักเป็นเรื่องเศรษฐกิจ เช่น บทความเรื่อง “ข้าวแพง” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันพุธที่ 12 กันยายน พ.ศ.2466

เมื่อพูดถึงว่าการทำงานข้าวมิได้ผลด้วยภัยวิบัติฉะนี้แล้วก็จำต้องเลยพูดถึงความสำคัญในข้ออื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับเพื่อนบ้านของเราด้วย เวลานี้ควรทราบว่ที่ประเทศพม่าเพื่อนบ้านเราก็เกิดอุทกภัยน้ำท่วมนาไร่ ราษฎรพม่าต้องอดอยากยากแค้นอยู่เสมือนเราเหมือนกัน เพราะฉนั้นเขาก็จำต้องหมายใจขอแบ่งข้าวจากประเทศเราไปชดเชยให้พอรับประทานไปจนตลอดปี พ่อค้าข้าวในประเทศเราเมื่อเห็นได้ราคาดีก็คงจัดส่งออกไปจำหน่ายซึ่งเปนปัจจัยสำคัญที่เจ้าของข้าวจะต้องซื้อข้าวแพงรับประทาน...ประเทศญี่ปุ่นเวลานี้เกิดมหากภัยหลายประการ เกาะโกชิม่าใกล้กับกรุงโตเกียวได้ปะทุพ่นเพลิงพิษขึ้นมา กลายเป็นอัคคีภัยเผาผลาญเมืองญี่ปุ่นเกือบล่มจม พร้อมทั้งอาการแผ่นดินไหวทำให้ชีวิตมนุษย์แลทรัพย์สินสมบัติวินาศไปจนประมาณมิได้ เมืองญี่ปุ่นประสบภัยเช่นนี้ ญี่ปุ่นก็จำต้องหยุดชงักจะทำมาหากินอะไรมิได้ ต้องจัดการหาเสบียงอาหารเพิ่มเติมให้มากขึ้น แต่ก่อนหรือโดยธรรมดาญี่ปุ่นเคยซื้อข้าวที่ฮ่องกงซึ่งเปนข้าวที่ส่งไปจากเมืองเราเองใช้รับประทานตามปรกติ เมื่อถึงคราวยุคภัยสำคัญเช่นนี้ญี่ปุ่นคงจะต้องการข้าวสารมากขึ้น ...

(สยามราษฎร์, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบสถานการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดในประเทศพม่า และญี่ปุ่น กับสถานการณ์ในสยาม กล่าวคือ ทั้งสองประเทศดังกล่าวประสบกับภาวะขาดแคลนข้าว จนกระทั่งต้องแบ่งข้าวจากสยาม และมีความต้องการซื้อข้าวจากสยามมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การทำนาและการผลิตข้าวในสยามไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาต่อปากท้องของราษฎร เหมือนที่ หนังสือพิมพ์บางฉบับโจมตีว่าราษฎรอดอยากและต้องการให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหา การเปรียบเทียบ ดังกล่าวเป็นไปเพื่อต้องการให้ผู้อ่านเห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่รัฐบาลทำดีที่สุดแล้ว เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมภัยพิบัติทางธรรมชาติได้ อีกทั้งข้าวสารในสยามไม่ได้ขาดแคลน และต่างประเทศยังต้องการข้าวจากสยามด้วย

ประเด็นข้างต้นยังมีปรากฏในบทความเรื่องอื่นด้วย ซึ่งเป็นเสียงสนับสนุนที่แสดงให้เห็นว่า สยามไม่ได้ขาดแคลนข้าว เช่น บทความ “อำนาจพ่อค้า” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2466

เท่าที่กล่าวในตอนต้นนี้ ก็พอเป็นปัจจัยให้ท่านผู้สันทัดการดีตรึกคิดรางแก้ว เล็งเห็นได้แล้วมิใช่หรือว่า ข้าวในประเทศสยามคงมีอยู่มาก และจะมีอีกมากยิ่งขึ้นถึงกับ พอที่จะส่งออกไปขายในตลาดต่างประเทศนับตั้งแสนต้น เพราะฉนั้นจึงควรต้อง สันนิษฐานว่า ข้าวสารในท้องตลาดแห่งพระนครแพงคราวนี้เพราะอำนาจพ่อค้าต่างภาษา บางจำพวก ซึ่งเห็นแต่จะได้ผลกำไรมากเป่นประมาณบันดาลให้ราคาขึ้นเป่นปฐมเหตุ...

(*สยามราษฎร์*, 2566: 3)

นอกจากการเปรียบเทียบเพื่อเสนอว่าสถานการณ์ของสยามดีกว่าหลายประเทศ และรัฐบาล ได้จัดการดีที่สุดแล้ว ผู้วิจัยพบว่ายังมีการเปรียบเทียบเพื่อแสดงศักยภาพของสยาม ด้วยการเสนอแนะ การจัดการงานให้รัฐบาล เนื่องจากเล็งเห็นว่าสยามมีข้อดีที่จะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าได้รวดเร็วยิ่ง กว่าบางประเทศ เช่น การสนับสนุนการศึกษา ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “สิทธิของเด็ก (ต่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์)” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2462

...ด้วยการที่เรียนหนังสือของชาติตัวเองนั้น คนไทยย่อมได้เปรียบกว่าคนชาติอื่น มาก มีจีนแลญี่ปุ่นเป่นต้น ส่วนหนังสือจีนนั้นไม่ต้องกล่าวก็ทราบกันแล้ว ว่าเป่นของที่ เรียนยากที่สุด เพราะภาษาของหนังสือกับคำพูดไม่เหมือนกัน เมื่อเรียนจนจำตัวอักษรได้ แล้ว ยังต้องเรียนคำแปลอีก จนกว่าจะพอใช้การได้บ้าง อย่างน้อยก็ต้องจำได้ตัวอักษร ต่างๆที่คล้ายรูปภาวนั้นไม่ต่ำกว่าสามพันตัว แต่ถึงดั่งนั้นก็ดี แม้จะให้เขียนถึงชื่อพรรณ สัตว์หรือพฤกษาชาติ ที่สุดจนชั้นอวัยวะส่วนใดๆของร่างกายคน ถ้าไม่ใช่เป่นตัวอักษรที่ คนเคยเรียนมาแล้ว ก็จะเขียนให้ถูกต้องไม่ได้เลย เพราะฉนั้นหนังสือจีนจึงเป่นของที่เรียน

ยากที่สุด ส่วนหนังสือญี่ปุ่นนั้นถึงได้ใช้วิธีผสมซึ่งอาจเรียนรู้ได้ง่ายเหมือนหนังสือไทยก็จริง แต่โดยที่เขามีภาษาไม่พอใช้ในการเขียนแต่งจึงต้องเอาไครยอักษรจีนเข้าช่วย ด้วยเหตุนี้การเรียนหนังสือญี่ปุ่นจึงต้องเรียนหนังสือจีนควบด้วย เป็นการเสียเปรียบกว่าคนไทยเรียนหนังสือไทย

จริงอยู่ไทยก็ต้องเอาไครยภาษามครแลสันสกฤต เช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่ต้องเอาไครยจีน แต่ว่าไทยเขียนภาษามครหรือสันสกฤตด้วยอักษรไทย ไม่เหมือนญี่ปุ่นที่ต้องใช้ตัวอักษรจีน ทั้งต้องอ่านเป็นสำเนียงจีนแลญี่ปุ่นด้วย การเรียนหนังสือของเขามีความเสียเปรียบเราดังนี้ เขายังสามารถจัดให้พลเมืองของเขา ได้รับความศึกษาเกือบทั่วถึงกันได้ ฝ่ายไทยเราที่ได้เปรียบกว่าเขา ถ้าจะจัดให้เหมือนดั่งเขาบ้าง คือให้พลเมืองรู้จักหนังสือทุกคนจะไม่ได้เจียวหรือ?

(จีนในสยามวารศัพท์, 2462: 4)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบการเรียนภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น ภาษาไทยเรียนไม่ยากเท่ากับภาษาจีนหรือญี่ปุ่นที่มีตัวอักษรจำนวนมาก ทั้งยังต้องเรียนหนังสืออีกภาษาควบคู่ด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเสนอว่าหากรัฐบาลหันมาสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างจริงจัง และให้พลเมืองได้เรียนหนังสืออย่างทั่วถึงก็น่าจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่ทำได้ยาก

จะเห็นได้ว่า การเปรียบเทียบว่าต่างประเทศไม่ได้ดีกว่าสยามแสดงให้เห็นว่าสยามเป็นประเทศที่มีการบริหารจัดการที่ดี และมีศักยภาพในการพัฒนา หากได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเหมาะสม

ประการที่สอง คือ การเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศเพื่อให้สยามดูต่างประเทศเป็นตัวอย่าง กลวิธีดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าสยามควรปรับหรือทำตามต่างประเทศ เนื่องจากต่างประเทศมีวิธีจัดการที่ดีกว่าหรือมีการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับราชฎร กลวิธีดังกล่าวมีการใช้ทั้งกับประเด็นด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ การนำต่างประเทศมาเป็นแบบเทียบกับสยามเพื่อให้สยามสังเกตข้อดีของต่างประเทศและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้กับสังคมไทย ยังเกี่ยวพันกับบริบทหลายด้าน เช่น อิทธิพลด้านการพิมพ์ และการหนังสือพิมพ์ การค้าขาย การทูต สถานการณ์สงครามโลก การศึกษาต่างประเทศ ที่ทำให้สังคมไทยเปิดรับโลกภายนอกมากขึ้น และได้เรียนรู้วัฒนธรรมต่างชาติตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

การเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบอบการปกครองและนโยบายบริหารประเทศ เช่น บทความ

เรื่อง “ประเทศสยามควรบำรุงกำลังทหารหรือพาณิชย์การ (ต่อ)” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2466

...การที่รัฐบาลเราบำรุงทหารอยู่ในเวลานี้ เพื่อความมุ่งหมาย ๒ ประการ ซึ่งเป็นความเห็นธรรมดาของข้าพเจ้า คือ (๑) เพื่อป้องกันความเอาเปรียบของชาติอื่นให้น้อยลง (๒) เพื่อบำรุงฟาวเดชั่นของชาติให้ดีขึ้น แต่ยังมีข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ “เพื่อให้การดำเนินรัฐประศาสนโยบายมีผลแน่นอนขึ้น” ข้อนี้ผู้แอนตี้ทหารมักชอบยกขึ้นอ้างกันว่า ประเทศเราเป็นอิสระอยู่ได้ด้วยรัฐประศาสนโยบายอย่างอื่นกับความอะลุ่มอล่วย ดูประหนึ่งว่า การทหารไม่มีประโยชน์อะไรเลยทีเดียว รัฐบาลเราโง่บัดซบที่หลงบำรุงการทหารเสียเงินเปล่าๆ...อีกประการหนึ่งการดำเนินรัฐประศาสนโยบายโดยไม่มีทหารหนุนหลัง แม้จะวิเศษประการใดก็หาประโยชน์มิได้เลย ขอชักตัวอย่างประเทศของเราเอง คือฝรั่งเศสเปนมหาจักรวรรดิกับเรามาเป็นเวลานานนับตั้ง ๑๐๐ ปีมาแล้ว...ในสมัยนั้นเชื่อนั่นว่าไทยเราคงได้ใช้รัฐประศาสนโยบายหลายอย่างหลายประการอย่างเต็มที่ทีเดียว เพื่อไม่ให้เสียดินแดนไปมากมายก่ายกองในเหตุเล็กน้อยอันนั้น แต่ก็หาเป็นผลสำเร็จไม่ เพราะเหตุไรหรือ? ก็เพราะเหตุว่าการใช้รัฐประศาสนโยบายในสมัยนั้นไม่มีทหารหนุนหลัง (การทหารยังไม่ได้จัดขึ้นตามแบบใหม่ เพราะฉะนั้นจึงนับว่าไม่มี) ถ้าเรามีทหารหนุนหลังอยู่ ถึงแม้จะเสียดินแดนไปก็คงไม่มากมายก่ายกองถึงปานนั้น...จะชักตัวอย่างอีกสักอันหนึ่ง พม่าได้ตั้งรณอยากรจะหลุดจากแอกของอังกฤษ ได้พยายามหลายครั้งหลายหนใช้คำพูดอย่างฉลาดต่างๆ แปลว่าดำเนินรัฐประศาสนโยบายอย่างเฉียบแหลม แต่ก็ไม่เห็นสำเร็จสักที พม่าก็ยังคงเป็นข้าเขาเรื่อยมา ด้วยเหตุว่าพม่าใช้คำพูดเปล่าๆ ไม่มีทหารหนุนหลังไม่ใช่หรือ? เหตุฉนั้นเห็นได้ชัดว่า การใช้รัฐประศาสนโยบายใดๆถึงแม้จะวิเศษเลิศประการใด ถ้าไม่มีทหารหนุนหลังด้วยแล้ว หาประโยชน์มิได้เลย ป่วยการเปล่า...

(*สยามราษฎร์*, 2466: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบการทหารของสยามในคราวที่เสียดินแดนในฝรั่งเศส และพม่าที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ กับประเทศมหาอำนาจที่มีกองกำลังทหารแข็งแกร่งกว่า เพื่อเสนอว่าสยามควรให้ความสำคัญกับนโยบายด้านการทหารมากที่สุด เนื่องจากการไม่มีกองกำลังทหารที่แข็งแกร่งเหมือนมหาอำนาจทำให้สยามและพม่าเสียเปรียบ ดังที่สยามต้องเสียดินแดนให้ฝรั่งเศส ส่วนพม่าต้องตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ฉะนั้น การที่มีผู้เขียนบทความในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ แสดงความคิดเห็นว่ารัฐบาลควรมึนโยบายทางการทูต มีวาทีศิลป์ในการโน้มน้าว หากแต่ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าในอดีตที่ผ่านมา แม้สยามจะใช้รัฐประศาสนโยบายหลายประการแต่ท้ายที่สุดต้องเสียดินแดนจำนวนมากให้ฝรั่งเศส เพราะไม่มีกำลังทหารคอยเกื้อหนุน

ไม่เพียงแต่นโยบายด้านการทหาร แต่ยังมีบทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งที่นำวิธีการปกครองของต่างประเทศมาเปรียบเทียบกับสยาม เพื่อเสนอว่าสยามควรทำตามประเทศเหล่านั้น เช่น บทความเรื่อง “วิธีปกครองหัวเมือง รัฐประศาสนโยบายชนิดใดจะเหมาะสมแก่ภูมิประเทศสยาม?” ในพิมพ์ไทย ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2460

บรรดาประเทศทั้งหลายในโลกนี้ว่าด้วยวิธีปกครองบ้านเมืองในเวลาประเทศใดจะเรียบร้อยและเหมาะสมดีกว่าประเทศอังกฤษไม่มีแล้ว และประเทศญี่ปุ่นนั้นก็ได้นำมาตามแบบปกครองของประเทศอังกฤษเป็นต้นมา ประเทศญี่ปุ่นจึงได้มีความเจริญรวดเร็วทันสมัยขึ้นถึงปานนี้ ก็ส่วนประเทศสยามนั้นตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณมาก็ได้มีวิธีการปกครองบ้านเมืองคล้ายคลึงกับประเทศทั้ง ๒ นี้มาอยู่แล้วเหมือนกัน คือมีสมเด็จพระราชาธิบดีเป็นพระเจ้าแผ่นดินและปกครองโดยแบบวิธิตหาร บ้านเมืองก็ได้มีความเจริญเรียบร้อยตลอดมาจนทุกวันนี้...

(พิมพ์ไทย, 2460: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำวิธีปกครองบ้านเมืองของต่างประเทศมาเปรียบเทียบกับสยามเพื่อนำเสนอว่าสยามควรใช้วิธีปกครองเหมือนอังกฤษและญี่ปุ่นเพราะเป็นรูปแบบการปกครองที่ทำให้บ้านเมืองเจริญเรียบร้อย

การเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจนั้น พบว่ามีการกล่าวถึงต่างประเทศเพื่อให้สยามดูเป็นตัวอย่าง และนำวิธีการของต่างชาติมาปรับใช้ เช่น ด้านการใช้งบประมาณ การจัดเก็บภาษี และการค้าขาย ดังเช่นใน บทความ “ความเห็นเอกชน” ใน *กรุงเทพเดลิเมล์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2456

...กฎหมายนั้นเกือบจะว่าออกตามความเห็นของกรมสรรพากรหรือเสนาบดีกระทรวงนครบาลเท่านั้นก็ได้ มันผิดกับประเทศอื่นอยู่มาก คือประเทศอื่นเขาต้องตกลงในที่ประชุมเสนาบดีตรวจแก้ชั้นหนึ่ง แลยังที่ประชุมรัฐมนตรี เขาอพหลอดที่ประชุมปาลิเมนต์กว่าจะสำเร็จเป็นกฎหมายได้แต่ละเรื่อง บางทีต้องเสนอต่อที่ประชุมถึง ๒ หรือ ๓ ครั้ง แลใช้แต่เท่านั้น พอร่างขึ้นพวกหนังสือพิมพ์ก็นำเอาร่างหรือความเห็นมาลงแลต่างก็ออกความเห็นตามอัตโนมติ บางพวกเห็นดี บางพวกก็เห็นไม่ดี แลยกตัวอย่างดีแลชั่วมาทู่ม้งเถียงกันเปนวิกเปนเวน และยกตัวอย่างประเทศอื่นมาเทียบเคียงด้วย

...ไม่เหมือนประเทศเรา เช่นการขึ้นค่านา พอออกพลเมืองก็ยุบยาตามกันหรือค่าสมพักศร...การตั้งกฎหมายประเทศเขากับประเทศเรายังผิดกันอยู่เกล็ดได้พรรณามาแล้ว...

...ประเทศเขางบประมาณย่อมต้องเสนอต่อที่ประชุมปาลิเมนต์ซึ่งมีสมาชิกนับด้วยจำนวน ๖๐๐ คน แลที่ประชุมรัฐมนตรี แลอื่นๆ ได้เถียงกันอยู่นาน ส่วนประเทศเรานั้นอยากจะว่าแล้วแต่เสนาบดีกระทรวงพระคลัง แลเจ้ากระทรวงที่ต้องการเงินกระทรวงใดที่รัศมีข่มแสงพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ก็ย่อมจะใช้จ่ายเงินได้ตามความพอใจ กระทรวงไหนที่แสงพระอาทิตย์พระจันทร์สว่างกว่าก็เงยไม่ขึ้น เพราะฉะนั้นการงานของประเทศเราจึงบำรุงบ้างไม่บำรุงบ้าง แลถ้าเปลี่ยนเสนาบดีคราวใด บางทีงานก็เจริญขึ้น บางทีงานก็เสื่อมลง

[...]

เขาสรรเสริญกันว่า มีสเตอร์ลอยยอช เสนาบดีกระทรวงพระคลังประเทศอังกฤษ เป็นผู้ฉลาดหาตัวเสมอยาก จะคิดอ่านการสิ่งใดย่อมแลเห็นการตลอด รู้ได้รู้เสีย รู้จักหาเงินจากการเก็บภาษีอากรเพนที่หนึ่ง เป็นผู้ที่เรียกว่ารู้ออกก็เห็นจะไม่ผิด เขาว่าเพนผู้ที่เถียงใครไม่มีแพ้ หรือใครไล่ไม่จน เพนที่นิยมของคนอังกฤษมาก คนชนิดนี้ เมื่อรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังแล้ว จึงยังประโยชน์แลกิจการทั้งหลายให้ดำเนินไปได้ดีในประเทศอังกฤษ

ประเทศเรา เสนาบดีที่ไล่ไม่จนหรือเถียงไม่มีใครแพ้ ยกผู้แทนเสนาบดีกระทรวงกรลาโหมแล้ว ย่อมสรรเสริญกันว่า เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แลเสนาบดีกระทรวงธรรมการในเวลานี้เพนผู้ที่อธิบายดีมีโวหารดี อาจจะบอกว่าดำเพนขาวได้เหมือนกัน

การตั้งกฎหมาย แลการใช้จ่ายเงินทองของประเทศ ถ้าตั้งกฎหมายไม่ดี เช่นกฎหมายค่านา กฎหมายสมพิศกร แลกฎหมายหุยมหิมต่างๆซึ่งนำมาแห่งความลำบากของพลเมืองแล้ว ก็เรียกว่าตั้งผิด

การใช้จ่ายเงินทองของประเทศเหมือนกัน ถ้าเอาเงินออกใช้แต่สิ่งที่สมควร เสนาบดีกระทรวงพระคลังไม่สุรุ่ยสุร่ายแล้ว ประเทศก็ย่อมจะสมบูรณ์ด้วยทรัพย์

(กรุงเทพฯเดลิเมต์, 2456: 2-3)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบการใช้งบประมาณของกระทรวงในสยามกับต่างประเทศ เพื่อเสนอว่าวิธีการทำงานและการจัดการงบประมาณของต่างประเทศมีการอภิปรายกันอย่างเข้มข้น และบัญญัติเป็นกฎหมายบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเสนาบดีมีความรู้ความสามารถ เช่น มีสเตอร์ลอยยอช เสนาบดีกระทรวงการคลังของอังกฤษ ขณะที่การจัดการงบประมาณของสยามขึ้นอยู่กับอำนาจและวาทศิลป์ของเสนาบดีประจำกระทรวง รวมถึงความเกรงใจของข้าราชการส่งผลให้การเบิกจ่ายและการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากหากกระทรวงใดมีอำนาจจะได้งบประมาณมาใช้เสมอทั้งที่กิจการด้านนั้น ๆ อาจไม่จำเป็นหรือไม่เร่งด่วนที่ต้องจัดการ จะเห็นว่าการใช้กลวิธีเปรียบเทียบดังกล่าวเพื่อเสนอว่ารัฐบาลสยามควรพิจารณาความเหมาะสมของการใช้

งบประมาณ ควรตระหนักถึงปัญหาเร่งด่วนหรือพิจารณาว่ากิจการด้านใดที่ควรเร่งบำรุง ไม่ใช่ใช้อำนาจหรือวาทศิลป์มาต่อรองเพื่อเบิกจ่ายงบประมาณเกินความจำเป็น

ในบทความเรื่อง “ต้องอาศัยซึ่งกันแลกัน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2460

...ทุกรัฐบาลของทุกๆประเทศ เขาย่อมมักจะวางอัตราเก็บเงินค่าภาษีใน จำพวกสินค้าสำหรับความฟุ่มเฟือยนั้น สูงกว่าอัตราภาษีสินค้าที่สำหรับความจำเป็นของ มนุษย์ แลยิ่งเปนจำพวกสินค้าขาออก ซึ่งเจ้าของจัดส่งออกไปเที่ยวจำหน่ายแข่งขันตาม ใดๆประเทศด้วยแล้ว เขายังลดอัตราเก็บภาษีในจำนวนสินค้าที่ส่งออกไปจากประเทศนั้น น้อยอย่างที่สุด แลบางทีในขั้นต้นๆถึงกับรัฐบาลได้ออกทุนช่วยเหลือด้วยซ้ำ การที่รัฐบาล ของนานาชาติเขาอุดหนุนสินค้าในประเทศของเขาให้มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป ตามลำดับทุกๆคั่นนั้น ก็เปนด้วยวิธีการของเขาย่อมจะเกี่ยวพันติดต่อทราบเค้าเงื่อน ตลอดซึ่งกันแลกัน เมื่อทางหนึ่งตั้งอีกทางหนึ่งเขาก็ต้องหย่อน แต่เมื่อถึงที่สุดความ ต้องการของรัฐบาล แลความประสงค์ของราษฎรก็ลงรอยเดียวกันได้ประโยชน์พอกับ ความต้องการด้วยกันทั้งสองฝ่าย

แต่ส่วนวิธีเก็บเงินค่าภาษีอากรในประเทศสยามเรานั้น หาผู้จะได้สนใจเลือกผัน ประเภทสินค้า เหมือนอย่างเช่นกับที่ได้กล่าวมาข้างบนนี้แล้วไม่ โดยมากเปนแต่เก็บเงิน ค่าภาษีไปตามพิกัดเดิมๆหรือตามแต่ความเห็นของพวกที่ร้องๆเห็นว่าดีได้จัดทำไป โดย ไม่ได้เทียบทานว่ามันเปนการหนักเบาอย่างไร เพราะฉะนั้นการเก็บภาษีสินค้าในประเทศ สยามเราบางอย่างจึงเปนการหนักหน้ามาก...

(จีนโนสยามวารศัพท์, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเทศอื่นมีการจัดเก็บภาษีอย่างมีระบบ กล่าวคือ หากเป็น สินค้าฟุ่มเฟือยจะเก็บในอัตราที่สูงกว่าสินค้าจำเป็น นอกจากนั้น รัฐบาลของประเทศเหล่านั้นยัง สนับสนุนการส่งออกสินค้าของประเทศ ด้วยการจัดเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำและอาจออกเงินช่วยเหลือ กิจการค้าขายนั้นด้วย ขณะที่สยามเก็บภาษีในอัตราเดิม โดยไม่ได้พิจารณาว่าสินค้าชนิดใดควรลดหรือ เพิ่มอัตราภาษี ซึ่งส่งผลต่อฐานะทางการเงินของประเทศด้วย ดังนั้น สยามจึงควรดูการจัดเก็บภาษี ของต่างประเทศเป็นตัวอย่าง

ส่วนด้านการค้าขาย มีการใช้กลวิธีเปรียบเทียบเพื่อเสนอว่าต่างประเทศดำเนินกิจการดีกว่า สยาม เช่น บทความ “คนไทยจงลืมตาเถิด” ใน *ธรรมมานุสร*

...ชนชาวญี่ปุ่นเป็นชาติที่ถือตัวแลกวัดชั้นในเรื่องสินค้ายิ่งนัก สินค้าใดของสิ่งใดที่ประเทศบ้านเมืองเขาทำได้เองแล้ว พวกเขาก็ยกย่องสรรเสริญพยายามทำความเข้าใจกันอย่างจริงจัง จะเห็นได้จากห้างร้านขายของคนชาวญี่ปุ่นในพระนคร ว่าสิ่งของขายจำหน่ายในร้านห้างจะมีสินค้านี้ญี่ปุ่นตั้ง ๙๐ เปอร์เซนต์ ส่วนห้างร้านของไทยบ้างเล่ามีของต่างประเทศตั้ง ๙๐ เปอร์เซนต์ ตรงกันข้ามเช่นนี้ ก็ออกจะเป็นของแปลกอยู่ ถึงสิ่งของที่ทำขึ้นโดยฝีมือคนไทยในเมืองไทยได้เอง ก็คิดกำไรมากเกินส่วน แล้วก็ตะโกนลอยๆ “เชิญอุดหนุนไทย!” แต่ไทยซูดเลือดเนื้ออย่างซิบๆ ก็ไทยคนใดเล่าจะยินดีอุดหนุน?

(ธรรมานุสร, ม.ป.ป.: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับสินค้าที่ผลิตในประเทศตนเอง แม้ม้าตั้งร้านขายของในสยามก็เน้นขายสินค้าที่ผลิตจากประเทศญี่ปุ่นเป็นหลัก ขณะที่ห้างของชาวสยามเน้นขายสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศแทนการขายสินค้าที่คนไทยผลิตเอง ทั้งยังขายสินค้าไทยในราคาแพง

ส่วนการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม พบว่ามีการเปรียบเทียบระหว่างต่างประเทศกับสยาม เพื่อเสนอว่ารัฐบาลควรทำตามต่างประเทศ เช่น การให้อิสระกับหนังสือพิมพ์ของสยามในการนำเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นเหมือนกับต่างประเทศ ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ความเห็นเอกชน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันพุธที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2456

ข้าพเจ้าได้ยินได้ฟังท่านข้าราชการชั้นสูงๆมักจะพูดอยู่เสมอว่าหนังสือพิมพ์ที่ออกอยู่ทุกวันนี้มัน ต้องนับว่าเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองอันแท้จริง ท่านไม่ปฏิเสธ แต่ยังมีข้อที่ควรจะติเตียนอยู่บ้าง ก็ในเรื่องที่หนังสือพิมพ์ไม่กล้ากล่าวตรงๆ...แลพูดกระทบกระเทียบเปรียบเปรย แลเพนเชิงเสียดสีเสียบ้างซึ่งไม่ต้องด้วยความประสงค์ของท่าน...

นอกจากนี้ท่านยังกล่าวกันอีกว่าหนังสือพิมพ์แพนไทย ไม่ค่อยมีความเห็นอะไรที่จะแนะนำราชการ มีแต่ข่าวคราวเสียแหละมาก...ข่าวที่ลงนั้นล้วนแต่เป็นข่าวร้ายๆทั้งนั้น ข่าวดีมีก็ไม่ค่อยจะมี...

ส่วนหนังสือพิมพ์ของชาวต่างประเทศหรือเมืองต่างประเทศนั้น เขาย่อมมีอาติเกอลหรือความเห็นแนะนำราชการหรือพลเมืองให้เรียบร้อยซึ่งเป็นประโยชน์ต่อราชการ เพราะได้ฟังปับลิกโอปิเนียนของพลเมือง แต่หนังสือเมืองไทยหาเป็นเช่นนั้นไม่

...บางทีจะเป็นเพราะท่านนึกว่า ประเทศสยามเหมือนประเทศยุโรปกระมัง ซึ่งหนังสือพิมพ์เขาฟรีพูดอะไรพูดได้ แลราษฎรหูฟังคอยฟังความเห็นหนังสือพิมพ์ ข้าพเจ้าขอเรียนว่า ประเทศสยามหาเหมือนดังประเทศยุโรปไม่ ถึงแม้ว่าในปีสองปีนี้

หนังสือพิมพ์จะมีอิศรขึ้นมากก็จริง แต่จะเปนเพียงเศษ ๑ ส่วน ๑๐๐ ของความเป็นไทยเท่านั้น

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์ของต่างชาตินำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์กับรัฐบาลและสังคม ขณะที่หนังสือพิมพ์ของไทยมักนำเสนอข่าวเสียหายและไม่กล้ากล่าวตรงไปตรงมา ผู้เขียนจึงเห็นว่าสาเหตุที่หนังสือพิมพ์ของสยามหลายฉบับไม่ได้เสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ราชการเท่าที่ควร เนื่องจากหนังสือพิมพ์ของสยามเหล่านั้นไม่ได้รับอิสระเหมือนกับหนังสือพิมพ์ของต่างชาติ การเปรียบเทียบกับกล่าวจึงมีเพื่อเสนอให้เห็นว่า หากรัฐบาลต้องการประโยชน์ในทางราชการ ก็ควรให้หนังสือพิมพ์มีอิสระในการแสดงความเห็นเหมือนกับต่างประเทศ

นอกจากประเด็นด้านการแสดงความเห็นในหนังสือพิมพ์ ประเด็นที่รัฐบาลควรสนับสนุนและควรทำตามต่างประเทศ คือ การนำวิธีการที่ต่างประเทศใช้แล้วมีประสิทธิภาพมาใช้ในสังคมไทย เช่น การให้ความสำคัญกับการสาธารณสุขหรือการบำรุงราษฎรทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของสุขภาพ ดังตัวอย่าง บทความ “สาธารณสุข (ต่อ)” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอังคารที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2465

อนึ่งถ้าจะลองเทียบประเทศเรากับประเทศที่ใกล้เคียง ยกตัวอย่างเช่นเกาะชวา ซึ่งเป็นแค่ประเทศราชของฮอลันดาว่าแต่ครั้งก่อนเมื่อยังไม่ได้จัดการสาธารณสุขอันดี จำนวนพลเมืองของเขากับของเราก็ไม่ผิดกันเท่าใด แต่มาบัดนี้จำนวนพลเมืองของเขา มากกว่าของเราตั้ง ๓ เท่า ก็เพราะเขาได้บำรุงการสาธารณสุขเป็นสำคัญแลการหาเลี้ยงชีพพลเมืองของเขาจึงเป็นลำสัน ตลอดจนมีการตัดกรรมแลพาณิชย์ นับว่าบ้านเมืองเจริญขึ้นกว่าเมื่อยังไม่จัดการสาธารณสุขหลายเท่า...ความจริงการสาธารณสุขของเราจึงแคบอยู่ จำนวนคนที่เกิดจึงตายเสียมาก...เราต้องรีบบำรุงการสาธารณสุขก่อนอื่นๆ...

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2465: 4)

ตัวอย่างข้างต้น เกาะชวาซึ่งเคยเป็นประเทศราชของฮอลันดามีระบบสาธารณสุขดีกว่าสยาม ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเปรียบเทียบระหว่างการสาธารณสุขของเกาะชวากับสยาม เพื่อให้สยามตระหนักถึงความสำคัญของสาธารณสุขเหมือนเกาะชวา ซึ่งนอกจากจะทำให้มีจำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นจากการรักษาที่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้นด้วย เนื่องจากมีแรงงานในการทำงานมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การบำรุงด้านสาธารณสุขที่มีนำเสนอในบทความวิพากษ์ ยังคงเน้นเรื่องปริมาณประชากร และการกำจัดเชื้อโรค ดังเช่นที่มีนำเสนอในบทความเรื่อง “จงช่วยกันกำจัดศัตรูสำคัญ” ใน

จีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับวันเสาร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2461 มากกว่าการเปรียบเทียบเรื่องวิธีการรักษาอาการโรคภัยจากต่างประเทศ

ด้านการเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน ในอดีตคนไทยเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและบุญวาสนาที่ส่งผลต่อชาติกำเนิด แต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีความเชื่อเรื่องความสามารถของมนุษย์ว่ามนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองได้ ความเชื่อดังกล่าวจึงเข้ามาลดทอนความสำคัญของชาติกำเนิดและการติดยึดกับอดีต (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 283,285) บริบทดังกล่าวส่งผลต่อการเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบันในบทความวิพากษ์ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ประการแรก การเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบันเพื่อเสนอว่าอดีตเป็นสิ่งดีงามกว่าปัจจุบัน ในบทความวิพากษ์จึงมีการนำอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบันเพื่อเสนอว่าอดีตเป็นสิ่งดีงาม คนในยุคปัจจุบันจึงควรเรียนรู้จากอดีตเพื่อนำสิ่งที่ดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมไทย ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “ความเสมอภาคคืออะไร?” ใน *มอนิ่งโพสต์* ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2467

ในปดจุบันและอดีตภาครวมทั้งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยายังมีได้เสียแก่พม่า ประเทศสยามเรามีการปกครองอย่างแบบราชาธิปไตย ชาวเราก็ได้รับความสุขสำราญพอควรแก่อัตภาพอยู่แล้วมิใช่หรือ แต่เหตุไฉนในสมัยปดจุบันจึงพากันร้องตะโกนขอความเสมอภาคกันอย่างจ้ระหวั่น นั่นเป็นความคิดที่อยู่ในเวลาอันมีค่าของท่านหรือ? ข้าพเจ้ากับท่านมาสัมผัสมือกันสักครั้งแล้วสนทนากันต่อไปสักที เชื่อว่าคงไม่ระคายไสตร์ท่านที่ชอบความเสมอภาคนัก ความเสมอภาคที่ว่าอยากจะได้ฉะนั้น ก่อนที่ท่านอยากจะได้ ท่านได้รับความไม่เสมอภาคจากสิ่งอันใด ท่านเป็นทุกข์หรือว่า จะไม่มีหน้าที่รับรองความไม่เสมอภาคของท่าน ถ้าท่านได้ร้องขอความช่วยเหลือและระเบิดออกมาเถิดว่า สิ่งใดสิ่งนั้นเจ้าหน้าที่จะไม่รอช้า จะกระทำให้ท่านทุกเมื่อๆเห็นเป็นการสมควร เพราะฉะนั้น การเร้าร้อนในเวลาอันมีค่า ข้าพเจ้าเกรงว่าจะใช้เวลาอันมีค่าโดยไร้ประโยชน์ ขอให้คิดให้ละเอียดอีกสักครั้งสองครั้งท่าทางจะเข้าที่กระมัง

(มอนิ่งโพสต์, 2467: 1)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการเปรียบเทียบระหว่างอดีตที่คนไทยมีความสุขกับการปกครองในระบอบราชาธิปไตย กับปัจจุบันที่ผู้คนเริ่มร้องเรียกระบอบประชาธิปไตยที่เข้าใจกันว่าจะทำให้ราษฎรได้รับความเสมอภาคมากขึ้น จะเห็นว่าในทัศนะของผู้เขียนนั้น อดีตเป็นสิ่งที่ดีงามต่อเนื่องมายังปัจจุบันอยู่แล้ว เนื่องจากรัฐให้ความเสมอภาคกับราษฎรเป็นปรกติ ฉะนั้น การร้องหาความเสมอภาคในยุคปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น

ตัวอย่างบทความเรื่อง “จะไปร้องเอากับใคร” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพุธที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2461

...แต่ต้องเข้าใจว่าการที่จะนำเอาความมั่งคั่งของบุคคลครั้งสมัยกระโน้น มาเปรียบเทียบกับความมั่งคั่งของบุคคลสมัยนี้แล้ว ย่อมเป็นความผิดตรงกันข้ามลิบ ดุจเช่น ฟ้ากับดินที่เดียว เพราะคนในสมัยกระโน้นโดยมากมักจะเป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่น และทั้งชาวต่างประเทศหรือสินค้าต่างประเทศ ก็ไม่ค่อยจะมีฟุ่มเฟือยเหลือหลายนัก เพราะฉะนั้นการอุปโภคแลบริโภคจึงไม่ค่อยสู้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เท่ากับคนในปัจจุบันสมัยแลเมื่อมากระทบราคาเข้าแพงขึ้นไปผิดจากธรรมดา ก็เลยเกิดความตกอกตกใจ...แลถ้าจะยกเอาความมั่งคั่งของพวกราษฎรสามัญครั้งกระโน้น มาเทียบกับความมั่งคั่งของพวกราษฎรสามัญในครั้งกระนี้แล้วจะเห็นว่าผิดไกลกันลิบที่เดียว เพราะทรัพย์สินสมบัติของพวกราษฎรสามัญครั้งกระโน้นนั้น แม้จะมีจำนวนน้อยกว่าครั้งกระนี้ก็จริง แต่มันย่อมเป็นทองแท้เงินแท้ทั้งสิ้น หาใช่เงินของชุบอาบเงินทองหรือตัวจำนำ ดังเช่นกับทรัพย์สินสมบัติของสามัญชนในสมัยกระนี้ไม่...

(*จินโนสยามวารศัพท์*, 2461: 2)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบความมั่งคั่งของราษฎรสมัยรัชกาลที่ 4 กับสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งแตกต่างกัน กล่าวคือ ราษฎรสมัยรัชกาลที่ 4 มั่งคั่งกว่าราษฎรสมัยรัชกาลที่ 6 นอกจากนี้ สมัยรัชกาลที่ 6 ยังเผชิญกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกตกต่ำซึ่งทำให้สินค้า โดยเฉพาะข้าวสารมีราคาแพง ฉะนั้น รัฐควรพิจารณาบริบทในปัจจุบันเพื่อไม่นำบริบทในอดีตมาเปรียบเทียบ กระทั่งประเมินสถานการณ์ปัจจุบันผิดพลาดซึ่งทำให้ราษฎรได้รับความลำบากมากขึ้น

ประการที่สอง คือ การเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบันเพื่อเสนอว่าปัจจุบันเป็นสิ่งดีงามกว่าอดีต การนำปัจจุบันมาเปรียบเทียบกับอดีต มักเป็นการเปรียบด้วยเรื่องชาติบ้านเมืองเช่นเดียวกับหัวข้อที่ผ่านมา เช่น บทความเรื่อง “อำนาจเจ้า” ใน *กรรมกร* ฉบับวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465

อำนาจเจ้าในโบราณสมัยเป็นอำนาจที่มีฤทธิ์เดช(เลื่อน) เพราะในยุคนั้นเป็นยุคที่ใช้วิธีการปกครองโดยธรรมเนียมราชาธิปไตย(เลื่อน)รัฐาธิปัตติหรือพระราชแห่งประเทศ จึงจำเป็นต้องแบ่งพระราชอำนาจให้แก่พระบรมวงษานุวงศ์เพื่อให้ไปกระทำพระราชภาระการปกครองต่างพระเนตรพระกรรณเป็นบางแพนบางส่วนไปเพราะพระราชาย่อมเป็นผู้รับผิดชอบในสิทธิและความสันติสุขแห่งประชาชนในประเทศที่พระองค์ทรงปกครองแต่ผู้เดียว กำลังอันพระองค์จะทรงกระทำก็เป็นสิ่งที่ไม่ไหวอยู่เอง กับอีกประการหนึ่งพระราชกำหนดกฎหมายในกาลนั้นก็ไม่มีเจริญไพบูลย์นัก ถ้าหากจะถืออำนาจในกฎหมายตรงเป้งไป ประชาชนพลเมืองก็จะพากันหลีกเลียงได้ง่ายดาย ผลร้ายอันจะพึงมี

ก็จะเป็นสิ่ง(เลื่อน)สันติภาพขึ้น เพราะเหตุเช่นนี้จึงต้องอาศัยอำนาจผู้เป็นประมุขแห่งประเทศโดยตรงเป็นเกณฑ์ เมื่อพลเมืองอันเปรียบด้วยอวัยวะของประเทศได้กระดิกไหว เคลื่อนไปตามประสาทวิถึ คือตัวผู้เป็นหัวหน้าโดยทำนองเดียวกันเช่นนี้กิจอันจะเกิดแก่งแย่งวิวาทกันก็เป็นอันระงับได้ดี

ต่อมาในป้ดยุบนี้ ความเจริญของมนุษยทวีขึ้น การปกครองก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลกล่าวคือ พระราชากระอันพระมหากษัตริย์ที่เคยแบ่งให้พระบรมวงษานุวงษ์กระทำแทนในบางส่วบางแพนกมาแต่เดิมนั้นก็โอนไปอยู่ในข้าราชการซึ่งเป็นครณะๆ หนึ่งที่เรียกว่ารัฐบาล เพราะเหตุเช่นนี้อำนาจในพระบรมวงษานุวงษ์จึงถอยไป แต่ถึงกระนั้นก็ดียังมีบางพระองค์ที่ทรงเข้าพระทัยผิดอยู่ คือยังทรงใช้อำนาจเท่าที่เคยใช้มาแล้วไม่หยุดมือ เพราะเช่นนี้คำที่คนสามัญเคยกล่าวว่า “เล่นอย่างเจ้า” “ใช้อำนาจอย่างเจ้า” และอะไรต่ออะไรจิปาถะจึงยังไม่เสื่อมสูญไปสิ้นเลย

(กรรมกร, 2465 3-4,5)

ตัวอย่างข้างต้น ในอดีตการใช้อำนาจของเจ้าอาจเหมาะกับยุคนั้น เนื่องจากระบบกฎหมาย และการปกครองต่าง ๆ ยังไม่เคร่งครัด แต่ในปัจจุบัน กฎหมายบ้านเมืองพัฒนาขึ้น และมีข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถรับราชการจํานวนมากขึ้น ไม่ได้มีเพียงพระบรมวงษานุวงศ์ปกครองบ้านเมืองเหมือนในอดีต ฉะนั้น เจ้าจึงควรลดใช้อำนาจที่มีแต่เดิมลง สอดคล้องกับบทความ “เล่นอย่างเจ้า” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 เมษายน พ.ศ.2460 ที่กล่าวว่า “สมัยนี้เมืองไทยก็ยังมีกรมหลวงเจ้า แต่คงไม่เหมือนแต่ก่อนทีเดียว” หรือบทความ “สมัยเก่า สมัยใหม่” ใน *กรุงเทพฯเดลิเมต์* ฉบับวันอังคารที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456

อันคำว่าสมัยเก่าแลสมัยใหม่นี้ ท่านเปรียบเหมือนดวงอาทิตย์ที่เดินรอบโลกอยู่ตลอดเวลา ๑๒ ชั่วโมง แลแบ่งเป็น เช้า สาย บ่าย เย็น

เมื่อเช่นนี้เราจะเห็นได้ว่า ตอนเช้านั้นถึงแม้จะมีแดดก็ดีแต่ก็หาส่องแสงกล้าแผดเผาร่างกายบุคคลให้ได้รับความร้อนผิวหนังไม่ ครั้นตกมาเวลาสายแสงแดดย่อมกล้าขึ้นจนกว่าจะตกบ่ายจึงค่อยคลายความร้อน ครั้นถึงเวลาเย็นก็พอสบาย ครั้นต่อมาตถึงเวลากลางคืนก็เป็นสมัยของพระจันทร์ ซึ่งเป็นเจ้านาที่

ความเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์ แลดวงจันทร์ฉนั้นใด ความเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่ก็จะมีฉนั้น

เพราะฉะนั้นบุคคลที่ต่างสมัยจะพึงกระทำอันใดจึงจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย อย่างการร่่มเห็ดย้าอยู่อย่างสมัยเก่า เท่ากับเวลาเช้าเราอาจจะนั่งตากแดดเล่นได้พอสบาย แต่เมื่อตะวันเที่ยงเราจะซึนนั่งอยู่ไม่ได้ หรือเวลาบ่ายเที่ยงเราต้องกางร่มหรือหา

เครื่องป้องกันความร้อน แต่เมื่อถึงเวลาเย็น เรายังคงกระทำอยู่ อย่างนั้นก็เป็นการไม่ควร ซึ่งเท่ากับผิดสมัยเหมือนกัน

ตามที่เราสังเกตผู้ที่มีอำนาจวาสนาอยู่ก่อนกาลหรือจะเรียกว่าสมัยเก่าก็ดี หรือ สิ่งที่เหมาะสมในสมัยเก่า แต่บางอย่างไม่เหมาะสมในสมัยนี้ก็ดี ท่านเหล่านั้นมักจะล้ม ตนเอาสิ่งที่เหมาะสมในสมัยนั้นมาใช้สำหรับสมัยนี้ซึ่งไม่เหมาะสมแลถูกกับกาลเทศะเลย ความร้อนรำคาญจึงได้เกิดขึ้น เสียงครหานินทาก็บังเกิด ซึ่งอาจจะทำให้ร้อนใจถึงท่านผู้ หลักผู้ใหญ่ได้ ด้วยเหตุที่กระทำผิดสมัยนั่นเอง เพราะฉะนั้นทุกคนควรจะหมั่นให้ทันสมัย...

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2456: 2)

ตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เหมาะสมกับยุคหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับอีกยุคหนึ่ง ผู้เขียนจึง เห็นว่าผู้คนควรเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจเหมือนในอดีต อาจเหมาะสมสำหรับในยุคนั้น แต่การใช้อำนาจแบบอดีตในยุคนปัจจุบันย่อมไม่เหมาะสมกับยุคสมัยที่ เปลี่ยนแปลงไป

5.3 การสร้างความเป็นสหบทกับรรณกรรมไทยเรื่องอื่น

สหบทหรือสัมพันธ์ (intertextuality) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าตัวบทวรรณกรรมสร้างมาจาก ระบบสัญลักษณ์และขนบวรรณศิลป์ที่มีมาก่อนหน้า ตัวบทจึงไม่ได้มีความหมายในตัวเองอย่างสมบูรณ์แต่ ความหมายเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและสังคมวัฒนธรรม ฉะนั้นการตีความตัวบทหรือหา ความหมายในตัวบทคือการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและอิทธิพลที่ตัวบทมีต่อกัน (ตรีศิลป์ บุญ ขจร, 2553: 132,136) กล่าวได้ว่าแนวคิดสหบทได้ก่อให้เกิดการสร้างความหมายใหม่ ๆ ให้กับตัวบท อย่างไม่สิ้นสุด

จูเลีย คริสเตวา (Julia Kristeva) เป็นผู้ que คิดคำว่าสหบทหรือสัมพันธ์ และใช้ครั้งแรก ในช่วงทศวรรษ 1960 ในแง่ของตัวบทวรรณกรรมคริสเตวาเสนอว่า ทุกตัวบทวรรณกรรมสร้างขึ้น มาจากการยกข้อความจากแหล่งต่าง ๆ มาผสมผสานเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการดูตกเส้นและแปรรูปมาจาก ตัวบทอื่น (นพพร ประชากุล, 2543: 177)

บทความวิพากษ์ก็เป็นตัวบทที่มีการนำข้อความหรือโครงเรื่องของวรรณกรรมไทยในอดีตหรือ ปัจจุบันมาแทรก ปรับ หรืออาจสร้างบทใหม่มาผสมผสานในบทความวิพากษ์เพื่อวิพากษ์ปัญหาใน สังคมไทยได้อย่างกลมกลืน ผู้วิจัยพบว่ามีการสร้างความเป็นสหบทกับรรณกรรมไทยในสัดส่วน ประมาณร้อยละ 10 ของบทความวิพากษ์ทั้งหมด หรือประมาณ 121 ฉบับ

ผู้วิจัยพบว่ามีการแทรกวรรณกรรมไทยเพื่อวิพากษ์ข้าราชการ และปัญหาด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา การพนัน เช่น บทความเรื่อง “ปืนเสือป่า” ฉบับวันจันทร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2467 ใน *ปราบอธรรม*

...เรียอะไรเพื่อซื้อปืนเสือป่าเพราะเสือป่าเป็นผู้ป้องกันชาติ เมื่อเช่นนี้เงินก็ต้องถือว่าเงินนั้นเป็นของชาติ ถ้าเจ้าคุณทำเหลวไหลอย่างว่า จะมีชื่อว่าทุจริตต่อชาติหรือ

หรือก็ช่างมัน ชาติจะเป็นอะไรฉิบหายวายวอดก็ช่าง กระเป่าอู้อี้แล้วกัน หรือจะถือสุภาชิตน้ำขึ้นจรีบดักบ้างก็เอา ถ้าเช่นนั้นเจ้าคุณไม่กลัวต้องนอนครางอย่างเช่น เจ้าพระยาพลเทพหรือ หรือถือว่ามีทิพโอสถ หรือได้รับพรพระอินทร์ศวรอย่างนทุกซ์ที่มี นำที่ล้างท้าวเทพบุตรผู้จะเข้าเฝ้าพระอินทร์ศวร

แม้ตั้งนั้นนทุกซ์เมื่อกำเริบฤทธิ์โดยได้นิวเพ็ชร ก็ลิมตณถือดิริบจ้วงบ้าง เหมือนกัน สุภาชิตนี้บางทีจะถือกันในเทวโลกด้วย ในไม่ช้านิวเพ็ชรของตนก็สังหาญ ผลาญซีพตณเสียเอ็ง โดยอุบายของพระนารายณ์ในเทวโลกก็ไม่สิ้นคนตีเหมือนกัน

(ปราบอธรรม, 2467: 75)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเรื่องของยักษ์นนทกซึ่งเป็นต้นกำเนิดของตัวละครทศกัณฐ์ในวรรณคดีไทยเรื่อง *รามเกียรติ์* มาวิพากษ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระยานนทิสเสน โดยผู้เขียนเล่นคำระหว่าง “นนทก” และ “นทิสเสน” และเล่าตำนานเกี่ยวกับนนทกว่านนทกเป็นยักษ์ที่มีหน้าที่ล้างเท้าให้กับเทพที่เข้าเฝ้าพระอิศวร วันหนึ่งนนทกได้รับพรนิวเพชรจากพระอิศวร สามารถขึ้นนิวสังหารผู้ใดก็ได้ ส่งผลให้ยักษ์นนทกเกิดความกำเริบในอำนาจเนื่องจากเชื่อมั่นในอิทธิฤทธิ์ของตน แต่ท้ายที่สุดนิวเพชรของนนทกก็ย้อนกลับมาสังหารตนเองด้วยกลอุบายของพระนารายณ์ที่ทรงมาปราบยักษ์นนทก ผู้เขียนจึงหวังให้พระยานนทิสเสนถูกปราบเช่นเดียวกับยักษ์นนทก

ในบทความเรื่อง “เปนความฟุ้งซ่านของศรีรัตน” ใน *กรุงเทพฯ เดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2460 ซึ่งนำโครงเรื่องใน *รามเกียรติ์* มาวิพากษ์ข้าราชการเช่นกัน

๔ ซึ่งศรีรัตนกล่าวถึงว่าที่มีการดิเียนรัฐบาล ดูเอียงไปข้างจะให้ว่ารัฐบาลเปน พระองค์พระเจ้าแผ่นดิน แต่ข้าพเจ้าต้องขอบอกว่า รัฐบาลหาใช่พระเจ้าแผ่นดินไม่ จะเห็นได้ที่ทางราชการเคยใช้ว่า “รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เปนบุคคลที่พระเจ้าแผ่นดินแบ่งพระราชอำนาจพระราชทานมาให้ใช้ในที่ขอมมีเสนาบดีเปนต้น ไม่ผิดกับพวกยักษ์ที่ได้พรพระอิศวร เมื่อไปทำให้เทพตามนุษย์เศรษฐาวาสกรีฟ้าดิน เตือดร้อนต่อสูไม่ไหว ต้องร้องทุกซ์ ขอให้พระนารายณ์หรือพระอิศวรเองทรงปราบฉันใด ผู้ที่รับพระราชอำนาจพระเจ้าแผ่นดินมาทำการไม่ชอบไม่สมกับที่ทรงไว้วางพระราช

เหตุที่ยั้วราชฎรทุกคนก็มีอำนาจที่จะว่ากล่าวต่อกัน หรือพิรทุลด้วยทางใดทางหนึ่งสุดแต่จะสะดวก เพื่อได้รับความร่มเย็นเปนสุขฉนั้น เมื่อพระเจ้าแผ่นดินยังไม่ห้ามหรือไม่มีกฎหมายปิดปาก ก็ต้องพูดกันไปตามเรื่อง จะถื่อว่าเป็นการผิดร้ายได้หรือ

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2460: 2)

ตัวอย่างข้างต้น มีการนำเรื่อง*รวมเกียรติ*ในตอนที่ยักษ์ได้รับพรจากพระอิศวรมาเป็นตัวอย่างเทียบกับข้าราชการที่ได้รับอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาทำหน้าที่แทนพระองค์ในการดูแลทุกข์สุขราษฎร หากดูแลราษฎรไม่ดี ราษฎรย่อมมีสิทธิร้องทุกข์ เช่นเดียวกับที่เหล่าเทวดามีสิทธิร้องทุกข์ต่อพระอิศวรหรือพระนารายณ์เพื่อให้พระองค์ทรงช่วยปราบยักษ์ หากยักษ์ตนนั้นสร้างความเดือดร้อนให้เหล่าเทวดา

นอกจากการแทรกวรรณกรรมไทยเพื่อวิพากษ์ข้าราชการแล้ว ยังมีการใช้วรรณกรรมไทยเพื่อวิพากษ์ปัญหาอื่น ๆ ในสังคมไทยด้วย เช่น ปัญหาความเท่าเทียม ปัญหาความยุติธรรม ปัญหาการศึกษา ดังตัวอย่างบทความเรื่อง “เหมือนกัน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 27 เมษายน พ.ศ.2460

ผู้ที่เกิดร่วมวันเดือนปีเดียวกันเช่นว่าพระเวสสันดรกับดาชุก (ตามปรากฏในแหล่งเทศน์บท ๑) ความเปนไปก็เหมือนกันได้ตลอดเมื่อไร เพราะพระเวสสันดรเต็มไปด้วยพระไทยบำเพ็ญทานจนเกินส่วน ถึงต้องเนรเทศไปอยู่ป่า ดาชุกเปนอัยกระจากเที่ยวขอทาน ก็เกิดตามไปขอพระโอรสธิดามาเสียอีก แลหลงตะกลามกินจนท้องแตกตาย ถ้าจะว่าความเปนไปเหมือนกันได้ก็แต่เฉพาะที่เกินส่วนด้วยกัน แต่พระเวสสันดรยังมีสวนดีที่พระไทยบุญปราถนาดีเปนที่ยิ่ง ทั้งยังมีพระราชบิดาช่วยอยู่ จึงได้รอดพระองค์คืนเข้ามาเสวยราชสมบัติผลานิสงษ์ช่วยด้วย ภายหลังจึงได้ดำเนินใหม่ ได้ตรัสรู้เปนพระพุทธเจ้า

...

[...]

เพราะฉนั้นจะมีอันใดเล่าเหมือนกันได้ตลอด ยังแลไม่เห็นเลย ที่สุดจนชื่อตั้งเหมือนกัน ผู้ที่เปนในชื่อนั้นก็ย่งต่างตัวบุคคลนั่นเอง เว้นไว้แต่จะสมมุติเอาว่าเหมือนกันได้ตลอด

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2460: 2)

จากข้างต้น ผู้เขียนนำบทบาทตัวละครพระเวสสันดรและชุกจากเทศน์มหาชาติมาเทียบกัน เพื่อแสดงความเห็นเรื่องความแตกต่างของมนุษย์ กล่าวคือ แม้ว่าตัวละครทั้งสองจะเกิดร่วมวันเดือนปี

เดียวกัน แต่ทั้งสองก็มีพฤติกรรมแตกต่างกัน เช่นเดียวกับคนในสังคม การจะเคารพนับถือผู้ใดควรพิจารณาจากตัวบุคคลนั้นเป็นสำคัญ ไม่ใช่จากการสืบเชื้อสายต่อกันมา

นอกจากนี้ ยังมีการวิพากษ์ปัญหาการศึกษาไทยด้วยการแทรกเรื่อง *ศิลาจารึกหลักที่ 1* เพื่อให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการศึกษาและปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น บทความเรื่อง “การปกครองและการพระศาสนาศึกษา” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันจันทร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2466

การพระศาสนาและการศึกษาแต่โบราณสมัย ถ้าจะพูดให้เข้าใจง่ายก็ดู เหมือนว่าเวลานั้น การทหารจะเป็นสิ่งสำคัญกว่าอย่างอื่น ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักศิลาของ พระเจ้ารามคำแหงกรุงสุโขทัยเมื่อครั้งตีกองทัพขมสามชนเจ้าเมืองเชียงใหม่แตกพ่ายไป นั้นว่า “เมื่อออกขึ้นใหญ่ได้สืบเถ้าเขา ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่าเมืองตาก พกูปรบขุน สามชนหวนซ้าย ขุนสามชนขบขบมาหวนขวา ขุนสามชนเคลื่อนเข้าไพร่ฟ้าหน้าใส พกูหนี ญญาพายจแจ้กุกบหนี กูชี้ข้างบกพลกุกบเข้าก่อน พกูกู้ข้างด้วยขุนสามชน ตนกุกบ ข้างขุนสามชนตวงชิมาสูเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พกูกิจขึ้นชิงกูชี้พระรามคำแหง” ทั้ง ในหน้า ๔ ของหลักศิลาก็มีอักษรจารึกว่า “เมื่อก่อนลายสีไทนี้ปมี ๑๒๐๓ สกปีมแม พกุน รามคำแหงหาใครใจในใจแล้ ไศ่ลายสีไทนี้ ลายสีไทจึงมีเพื่อออกขุนผู้่นนใสไว้” ดังนั้นจะเห็น ได้ว่าพระเจ้ารามคำแหงทรงประกอบไปด้วยนิสสัยนักรบ อันมีนามว่า “เสือป่า” ยิ่งกว่า จะบำรุงวิชาทางอักษรศาสตร์ได้มากนัก แต่ก็พอจะเป็นที่น่ายินดีได้ว่า การศึกษาได้วาง โครมมาแต่ครั้งโบราณกาลสมัยนั้นแล้ว

(*สยามราษฎร์*, 2466: 3)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเนื้อหาใน *ศิลาจารึกหลักที่ 1* มาเพื่อแสดงว่าในสมัยสุโขทัยเป็นยุคที่ บ้านเมืองเผชิญภัยสงคราม ดังนั้นการบำรุงด้านการทหารและสร้างนักรบจึงมีความสำคัญมาก รวมทั้ง ยังมีการประดิษฐ์ลายสือไทยอันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการศึกษาของไทยมีมาแต่ครั้งสมัยสุโขทัย แต่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ การพัฒนานักรบหรือทหารจึงไม่ได้ สำคัญดังเช่นสมัยสุโขทัย ความสำคัญของการพัฒนาบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ การพัฒนา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่เก่งและเป็นคนดีมีคุณธรรม

นอกจากนี้ ยังมีการนำฉากหนึ่งในวรรณกรรมอิงพงศาวดารจีนมาแทรกในบทความด้วย ดังตัวอย่าง บทความเรื่อง “เรื่องพูดง่าย แก้ปัญหาในคำที่ว่า “ความยุติธรรมอยู่แก่ผู้มีอำนาจ” (ต่อจาก 25 ก.พ. ร.ศ.129)” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ ร.ศ.129

...ถ้าบุคคลผู้ได้รู้จักรักความยุติธรรม และมีความต้องการอยากจะได้แล้ว ก็คงจะสำเร็จได้วันหนึ่งไม่ช้าก็เร็ว เว้นแต่จะต้องใช้ความพยายามโดยกล้าหาญแลอดทน ดังมีตัวอย่างในพงษาวดารจีนเมื่อครั้งสมัยตั้งจิ้น เจ้าเมืองเอี้ยนไต้ยากกองทัพไปกระทำการย่ำยีเมืองเดียว เพื่อจะให้เมืองเดียวมาอยู่ใต้อำนาจเมืองเอี้ยน ชาวเมืองเดียวได้ประกาศกับพวกของตัวเองว่าเมืองเอี้ยนถือตัวว่าเป็นเมืองใหญ่มาคุมเหงพวกเราโดยอยุติธรรม พวกเราทุกคนต้องสละชีวิตของเราเป็นเครื่องรักษาความชอบธรรมของชาวเมืองเรา แม้ที่สุดพวกเราถึงจะตายหมด ก็ให้พวกข้าศึกเอาแต่แผ่นดินเปล่าไปเถิด อายายอมให้ข้าศึกปล้นเอาความยุติธรรมของเราไปได้...กับอีกเรื่องหนึ่ง ในสมัยเลียดก๊ก พระเจ้าแผ่นดินเมืองจิ้นได้ตรัสรับสั่ง โดยกริยาขู่ว่าผู้ครองเมืองอันเหลียง ที่ชื่อว่าเตียวฉูเพื่อให้อ่อนแก เมืองอันเหลียงซึ่งมีอาณาเขตแดนเนื้อที่เพียง ๕๐ ลี้ ให้มาเป็นอาณาเขตของเมืองจิ้น... ตัวอย่างสองเรื่องที่กำลังกล่าวมานี้ เพื่อจะให้เห็นเป็นพยานว่าการที่จะต่อสู้กับอำนาจที่อยุติธรรมนั้น ต้องอาศัยความอดทนและกล้าหาญ

(จิ้นโนสยามวารศัพท์, ร.ศ.129: 2)

ตัวอย่างข้างต้น มีการนำเนื้อหาจากพงศาวดารจีนซึ่งเกี่ยวข้องกับสมัยตั้งจิ้นและวรรณกรรมเรื่องเลียดก๊กมาใช้เป็นตัวอย่างให้ผู้อ่านหรือคนในสังคมไม่ย่อท้อกับการต่อสู้กับความอยุติธรรม กล่าวคือ แม้ว่าผู้มีอำนาจจะใช้อำนาจประการใดก็ตามเพื่อกดขี่ข่มเหงราษฎร แต่ถ้าราษฎรรู้จักต่อสู้อย่างอดทนเหมือนกับชาวเมืองเดียวในยุคตั้งจิ้น และเตียวฉูในเลียดก๊ก ก็จะสามารถรักษาเกียรติของตนไว้ได้

นอกจากนี้ยังมีการนำพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาวิพากษ์เรื่องการศึกษา เพื่อให้รัฐบาลสนับสนุนและพัฒนาการศึกษาในต่างจังหวัดด้วย เช่น บทความเรื่อง “การศึกษา” ในแสงอาทิตย์ ฉบับวันเสาร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2464

ความรู้คู่เปรียบด้วย	กำลัง ภายเฮย
สุจริตคือเกราะบัง	ศาสร์พร้อง
ปัญญาประคองคั่ง	อาวุธ
กุมสติต่างไล่ห้ป้อง	อาจแก่ลัว กลางสนาม

(พระราชนิพนธ์)

[...]

แน่ที่เดียว บทพระราชนิพนธ์นั้น อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ข้าพเจ้ารำพึงถึงการศึกษาเพราะ ความรู้ก็ดี, ความสุจริตก็ดี, ปัญญาก็ดี อะไรๆก็ดี ล้วนแต่ต้องเกิดจาก

การศึกษาเป็นประณม ด้วยเหตุดังนี้ ในที่นี้ข้าพเจ้าจึงขอนำการศึกษามาเป็นบทวิเคราะห์
อีกครั้ง ๑

เราท่านทั้งหลาย จะมองดูแต่เพียงการศึกษาอันเป็นไปในเขตจังหวัดพระนคร
และธนบุรีแล้ว เราจะรู้สึกภูมิใจเป็นอันมาก และจะเห็นว่าการศึกษาของเราแพร่หลายฤ
กว้างขวางพอแก่ความต้องการแล้ว แลการศึกษาของเราเจริญแล้ว เพราะอะไร? ในเขต
พระนครมีโรงเรียนใหญ่ๆอยู่แทบทุกตำบล มีมหาวิทยาลัยเป็นสถานเชิดชูความรุ่งเรือง
กับมีโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ...ส่วนจังหวัดที่ใกล้เคียง เช่น ธนบุรี, นนทบุรี ฯลฯ
ก็เป็นที่ตั้งแห่งโรงเรียนที่สำคัญ...

(แสงอาทิตย์, 2464: 1)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการนำพระราชบัญญัติroyal order ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวที่พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา เมื่อ พ.ศ.2420 มาสนับสนุน
ความสำคัญของการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่รัฐบาลควรเร่งจัดการเพิ่มเติม เนื่องจากแม้จะมี
โรงเรียนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ก็พัฒนาเฉพาะกรุงเทพฯและปริมณฑลเท่านั้น รัฐบาลจึงควรจัดสรรให้
มีโรงเรียนและครูในต่างจังหวัดด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการแต่งบทประพันธ์ใหม่เพื่อวิพากษ์ปัญหาในสังคม เช่น บทความเรื่อง
“เปนความฟุ้งซ่านของศรีรัตน” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2460

ทุกทีศมาเถอะเว้ย ปวงบร
ข้าจะออกต่อกร จับบี
ด้วยความยุติธรรม มั่นคง
จับตระบองเพชรจี้ ผับแล้วทานไฉน

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2460: 2)

ผู้เขียนแต่งบทประพันธ์ข้างต้นเพื่อปิดท้าย หลังจากวิพากษ์รัฐบาลเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่เก่าแก่และระบอบการปกครองที่ล้าหลังซึ่งผู้เขียนอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงของประเทศ
ให้เหมือนอารยประเทศ โดยบทประพันธ์ดังกล่าวปิดท้ายบทความด้วยน้ำเสียงที่แสดงความอึดอัด
และพร้อมต่อสู้กับศัตรูซึ่งหมายถึงความล้าหลังที่ฉุดรั้งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและประชาชน

นอกจากนี้ยังมีการแต่งคำประพันธ์royal order ขึ้นใหม่เพื่อวิพากษ์เรื่องการเมือง

ภาพที่ 6 ภาพล้อการพนันจากหนังสือพิมพ์ยามาโต ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466

ดังเช่นภาพล้อข้างต้น ที่มีการแต่งคำประพันธ์ขึ้นใหม่ประกอบ ดังจะคัดลอกมาจากภาพ ดังนี้

๑ มาจะกล่าวบทไป ถึงพญาปีศาจเรื่องศรี ได้ทราบข่าวเข้าหูสุรี ยินดีแสน
 โสมนัสนัก จึงตระเตรียมพลโยธา ผีโขมตผีป่าคอกหัก ผีการพนันเหล่าล้วนทรลักษณ์ ต่าง
 คนคึกคักคนองใจ จัดแจงลูกเต๋าน้ำเต้า พร้อมด้วยแผ่นเป่าถ้วยไห สุ่วัดหอมศีลถิ่นไกล
 หมายถึงดับไตนิกธรม ให้ถึงมอดม้วยมลายวาย ชูบชีวิตทรัพย์สลายปีป่น มนุษใดไปเปลอ
 กมล จักรอวดอดชนม์พันทุกซ์ ฯ

๑ เพราะการพนันเป็นสิ่งชั่วร้าย สิ้นทรัพย์ฉิบหายขั้นสุด เมื่อหมดตัวห่อนกลัว
 เกรงคุก รักสนุกทุกซ์จะปองสนองเอย ฯ

บทประพันธ์ดังกล่าวถูกนำมาใช้ประกอบกับบทความ “ชตาของชาติ เจริญขึ้นฤพเจริญลง
 อย่างไรแน่?” ในยามาโต ฉบับวันเสาร์ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2466 เพื่อวิพากษ์เรื่องการพนัน

...รัฐบาลของเราในอดีตสมัยได้ปลุมนิสัยชาวไทยเพื่อนร่วมชาติของข้าพเจ้าให้นิยมรักการ
 พนันเสียจนฝังลึกเข้ากระดูกดำอยู่เป็นส่วนมากมานานแล้ว จึงเป็นการเหลือวิสัยที่จะ
 กำราบปราบปรามให้ราบคาบราวกับปลิดทิ้งได้ ส่วนรัฐบาลปัจจุบันนี้ก็โอ้อะพัวพะวัง
 ไม่นั่นอน กล่าวคือมีมือหนึ่งคิดจะกำจัดการพนันให้สิ้นเชื้อหายชื่อ แต่อีกมือหนึ่งก็ยัง
 อุดหนุนการพนันบางอย่างให้รุ่งเรืองอยู่ เมื่อความจริงปรากฏอยู่เช่นนี้ การพนันอันเป็น
 ของชั่วร้ายที่สุดจะเหือดหายไปกระไรได้...

(ยามาโต, 2466: 3)

การพนันเป็นประเด็นที่คนในสังคมเห็นว่ารัฐบาลไม่ได้แก้ปัญหาอย่างจริงจัง ปัญหาดังกล่าวจึงยังไม่หมดไปจากสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงวิพากษ์ว่าการพนันเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย และใช้กลวิธีหลากหลาย เช่น ใช้ภาพวาด แต่งบทประพันธ์ใหม่ ประกอบกับบทความวิพากษ์ ซึ่งเป็นกลวิธีที่โน้มน้าวให้ผู้อ่านสนใจและใส่ใจปัญหาที่เกิดขึ้นมากขึ้น

5.4 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical question) หมายถึง การตั้งคำถามโดยมิได้มุ่งหวังคำตอบหรือถ้าเป็นคำถามก็เป็นคำถามที่ทั้งผู้ถามและผู้ตอบรู้ดีอยู่แล้ว การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นไปเพื่อเร้าอารมณ์ของผู้อ่านหรือสื่อความหมายและข้อคิดที่ผู้เขียนต้องการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 439; จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, 2556: 56) ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบสัดส่วนในการใช้กลวิธีดังกล่าวประมาณร้อยละ 10 ของบทความวิพากษ์ทั้งหมด หรือประมาณ 121 ฉบับ

คำถามเชิงวาทศิลป์ในบทความวิพากษ์ มีลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นกลวิธีที่ใช้วิพากษ์หรือชี้ข้อบกพร่องของรัฐบาลทางอ้อม บางครั้งก็มีการใช้ การโต้แย้งโดยตรง (direct argument) ซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้โจมตีทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ด้วย (Knight, 2004: 235) เช่น บทความเรื่อง “ผลของสภาการคลัง” ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2467

รัฐบาลสยามจะเห็นว่าการเงินไม่สำคัญกระมัง ไม่มีก็ยืมเขาใช้... สำหรับผู้ที่หวังความอยู่เย็นเป็นสุขเฉพาะตัวและบุตรธิดาแล้วก็ไม่วิตก เพราะมีเงินสำหรับซื้อความสุข ส่วนคนยากจนเข็ญใจก็ต้องลำบากยากแค้นไปไม่มีที่สุด ถ้าใครครวญดูให้ถี่ถ้วนแล้วนำอนาถใจอย่างยิ่ง ตามปรกติเจ้าของเงินควรมีอำนาจ แต่ความจริงหาเป็นอย่างนั้นไม่...

(*ปราบอธรรม*, 2467: 3-5)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนชี้ข้อบกพร่องของรัฐบาลเรื่องการกู้เงินต่างชาติเช่นกันด้วยการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ว่า “รัฐบาลสยามจะเห็นว่าการเงินไม่สำคัญกระมัง” ข้อความดังกล่าวผู้เขียนไม่ได้ต้องการให้รัฐบาลตอบว่าเห็นความสำคัญของการเงินหรือไม่ อย่างไรก็ตาม หากแต่ต้องการเสนอว่ารัฐบาลต้องเห็นการเงินสำคัญมากกว่านี้ โดยไม่จำเป็นต้องกู้เงินเพียงทางเดียว นอกจากนี้ จะสังเกตได้ว่าผู้เขียนตำหนิรัฐบาลว่า “ไม่มีก็ยืมเขาใช้” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่น่าจะเกิดขึ้นจริง เนื่องจากมีรายงานข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ทั้งนี้ การที่รัฐบาลกู้เงินต่างชาติเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรทำ เนื่องจากจะยิ่งทำให้สยามเป็นหนี้สิน และเศรษฐกิจตกต่ำกว่าเดิม

นอกจากมีการตั้งคำถามกับนโยบายหรือการทำงานของรัฐบาลแล้ว ยังพบว่ามีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อชี้ข้อบกพร่องของข้าราชการ เช่น ความหลงอำนาจ กดขี่ราษฎร ไม่ดูแลเอาใจใส่

ราษฎร ดังตัวอย่างบทความ “ปีศาจของเก้าอี้” ใน *จินโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันอังคารที่ 24 เมษายน พ.ศ.2460

...ลองถามใจของตัวเองว่าการที่ตัวได้ทำตามหน้าที่นั้นได้คิดโดยรอบคอบแล้วทุกสิ่งทุกอย่างหรือ? และเข้าใจหรือไม่ว่าตำแหน่งที่ตัวรับนั้นสำหรับทำการให้ราษฎร ไม่ใช่จะมาเป็นนายสำหรับกดหัวราษฎร...แต่อาการที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปลงที่สุดก็คงเหมือนกันหมดดังนี้ไปเพราะเหตุใด? เป็นเพราะเหตุที่เก้าอี้เหล่านั้นย่อมมีปีศาจอันร้ายสิงอยู่...

(*จินโนสยามวารศัพท์*, 2460: 2)

บทความข้างต้น ผู้เขียนตั้งคำถามเกี่ยวกับความประพฤติกองข้าราชการโดยไม่ได้ต้องการคำตอบเนื่องจากผู้เขียนให้คำตอบไว้แล้ว ดังจะเห็นว่าเมื่อผู้ใดได้รับตำแหน่งทางราชการมักจะหลงลืมหน้าที่ความรับผิดชอบว่าควรทำเพื่อประโยชน์ของราษฎร ไม่ใช่กดขี่ข่มเหงราษฎร ผู้เขียนจึงใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อบ่งบอกให้ผู้อ่านทราบว่าคำถามนี้เป็นคำถามที่ข้าราชการทุกคนควรรู้คำตอบ ดังเช่นการถามว่า “เข้าใจหรือไม่ว่า” ซึ่งผู้เขียนถามเกี่ยวกับหน้าที่ของข้าราชการ แต่ไม่ได้ต้องการคำตอบเนื่องจากผู้เขียนกล่าวต่อไปว่า ตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับนั้นเพื่อทำการให้ราษฎรไม่ใช่เป็นนายราษฎร หรือการตั้งคำถามว่า “เป็นเพราะเหตุใด” ซึ่งเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นที่ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ข่มเหงราษฎร ผู้เขียนให้คำตอบหลังจากตั้งคำถามว่าเพราะเก้าอี้หรือตำแหน่งทางราชการมีปีศาจร้ายสิงอยู่ ปีศาจร้ายดังกล่าวคือความหลงอำนาจ กระทั่งทำให้ไม่ว่าผู้ใดได้รับตำแหน่งทางราชการก็มักจะกดขี่ข่มเหงราษฎรอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่าการใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อย้ำหรือชี้ให้เห็นว่าข้าราชการยังคงมีข้อบกพร่อง และควรกลับใจมาประพฤติตนให้เหมาะสมตามที่ผู้เขียนได้นำเสนอ

เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “อกเขาอกเรา” ใน *สยามราษฎร์* ฉบับวันเสาร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ.2464

จริงอยู่ อำมาตย์มนตรีมีอยู่แล้วที่จะตรับรับฟังดูแลและเอาใจใส่ในการณ์ที่จะกำจัดความประพฤตินอกคอกของเจ้าพนักงานอันเป็นลูกมือแต่ใครเล่าจะอาจยืนยันว่าอำมาตย์มนตรีที่สุจริตซึ่งมีอำนาจครอบงำอยู่นั้น ได้มีโอกาสชวยตาเฟ่งดูอยู่ทุกขณะจิตร์? ใครเล่าจะหาญปฏิเสธว่า รัฐบาลกับประชาชนมิใช่เนื่องมาแต่รากเง่าแห่งชาติเดียวกัน? เมื่อต่างก็ได้รู้สึกอยู่เต็มอกเห็นปานดังนี้แล้ว เราจะทำเป็นหลับหรือหุบปากนิ่งกริบเสียในเมื่อความบกพร่องของเจ้าพนักงานบางคนตำตาเราจริงๆ...

(*สยามราษฎร์*, 2464: 3)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนใช้คำถามเชิงวาทศิลป์พร้อมด้วยเครื่องหมายคำถามเพื่อวิพากษ์ข้อบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ เช่น “รัฐบาลกับประชาชนมิใช่เนื่องมาแต่รากเหง้าแห่งชาติเดียวกัน²” คำถามดังกล่าวผู้เขียนไม่ได้ต้องการคำตอบ หากแต่ต้องการเสนอให้เห็นว่าข้าราชการไม่ควรใช้อำนาจกดขี่ราษฎร

ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นอีกประเด็นที่ผู้เขียนตั้งคำถามในบทความวิพากษ์ ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลมุ่งแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น บทความ “เที่ยวสนามว่าว” ในคอลัมน์เบ็ดเตล็ด ใน *ปราบอธรรม* ฉบับวันจันทร์ที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2467

...แต่หากเจ้านาที่ผู้เปนรัฐบาลก็ดี หรือเอเยนต์ของรัฐบาลก็ดี มิได้เอาใจใส่ต่อนาที่ของตน มัวกังวลแต่จะหาความสุขส่วนตัวแล้ว ก็เปนเหตุให้นาที่บกพร่องเมื่อนาที่บกพร่องแล้ว ไทหนเลยราษฎรจะได้รับความสุขสำราญ ถ้าจะยกตัวอย่างก็ได้ เช่น เจ้านาที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น ตำรวจและอำเภอมิได้เอาใจใส่ต่อนาที่แล้ว ภัยอันร้ายแรงภายในคือการฆาฏกรรม โจรกรรม ก็จะกำเริบขึ้น เมื่อเช่นนั้นราษฎรพลเมืองจะได้รับความสมบูรณ์พูนสุขอย่างไร

(ปราบอธรรม, 2467: 44)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เกี่ยวกับเรื่องทุกข์สุขของราษฎรอันเนื่องมาจากการที่รัฐบาลแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง ด้วยการถามว่า “ไทหนเลยราษฎรจะได้รับความสุขสำราญ” “ราษฎรพลเมืองจะได้รับความสมบูรณ์พูนสุขอย่างไร” การตั้งคำถามดังกล่าวผู้เขียนไม่ได้ต้องการคำตอบแต่ผู้เขียนชี้ชวนให้เห็นว่าประชาชนยังคงลำบากและรัฐบาลควรรับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีการใช้กลวิธีทางภาษาแบบต่าง ๆ ได้แก่ การเสียดสี การเปรียบเทียบ การสร้างความเป็นสหพทกับรรณกรรมไทยเรื่องอื่น และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ เพื่อวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งแสดงถึงความเป็นวรรณกรรม บทความวิพากษ์จึงไม่ใช่ตัวบทที่ขาดวรรณศิลป์ หรือเป็นรายงานข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมากระแทกซาดอรรณรสแบบวรรณกรรมไป โดยเฉพาะผู้วิจัยพบว่าในบทความวิพากษ์มีการใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมืองอย่างโดดเด่นซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่มีปรากฏในบทความประเภทอื่นที่ร่วมสมัยกัน อีกทั้งยังเป็นกลวิธีที่อาจทำให้ผู้เขียนที่มีความเห็นต่างกันเกิดอารมณ์ร่วมกับประเด็นปัญหาที่โต้แย้งกันอยู่ก็ได้ เช่นเดียวกันกับกลวิธีอื่น ๆ ที่ทำให้ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมองเห็นหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยขณะนั้นร่วมกัน

บทที่ 6

ความสำคัญของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย

จากการวิเคราะห์ในแต่ละบทที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีพัฒนาการทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอความคิด แตกต่างจากบทความที่มีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 อย่างเห็นได้ชัด จึงมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมศิลป์ไทย ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

- 6.1 บทความวิพากษ์เป็นรูปแบบของร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6
- 6.2 บทความวิพากษ์สร้างวัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์รูปแบบใหม่
- 6.3 บทความวิพากษ์เป็นบันทึกความคิดเห็นในสมัยรัชกาลที่ 6
- 6.4 บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่ช่วยส่งเสริมความเป็นสังคมประชาธิปไตย

6.1 บทความวิพากษ์เป็นรูปแบบของร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6

การเขียนเรื่องราวด้วยภาษาร้อยแก้วเป็นวิธีการเขียนที่เก่าแก่ที่สุดและมีอายุยืนยาวที่สุดในประเพณีการประพันธ์ของไทย ในอดีตภาษาร้อยแก้วส่วนใหญ่จะใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา การตรากฎหมาย การบันทึกประวัติศาสตร์ พระราชพิธี หรือตำราต่าง ๆ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543: 69; วิภา กงกะนันทน์, 2561: 17,59) การใช้ภาษาร้อยแก้วในวรรณกรรมประเภทอื่นซึ่งสร้างความแปลกใหม่ให้กับงานเขียนร้อยแก้ว เริ่มเด่นชัดขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะเมื่อมีการแปลวรรณกรรมอิงพงศาวดาร เช่น ราชอิรราช สามก๊ก (ธนพร ศิริพันธ์, 2559: 26; อาทิตย์ ศรีจันทร์, 2559: 171)

ครั้นไทยได้รับอิทธิพลการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตกและมีหนังสือพิมพ์ ส่งผลให้มีงานเขียนร้อยแก้วแนวใหม่ประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นบันเทิงคดีและสารคดี เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย บทความ รายงานข่าว ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเรียกงานเขียนร้อยแก้วที่เผยแพร่ด้วยเทคนิควิทยาการการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตกว่าเป็น “ร้อยแก้วแนวใหม่” เนื่องจากหากพิจารณาประวัติวรรณคดีไทยพบว่าสามารถจัดได้เป็น 2 ยุคกว้าง ๆ คือ วรรณคดีที่แต่งขึ้นก่อนการนำเทคนิควิทยาการการพิมพ์เข้ามาใช้ในไทยประมาณปลายสมัยรัชกาลที่ 3 และวรรณคดีที่แต่งขึ้นหลังจากนั้นเป็นต้นมา (วิภา กงกะนันทน์, 2561: 136)

บทความเป็นงานเขียนร้อยแก้วแนวใหม่เช่นกัน กล่าวคือ การมีหนังสือพิมพ์และเทคโนโลยีการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตก ส่งผลให้มีงานเขียนแนวใหม่ที่มาพร้อมกับหนังสือพิมพ์ คือ บทความ (อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์, 2530: 92)

การมีงานเขียนประเภทบทความในหนังสือพิมพ์ นอกจากจะทำให้คนไทยได้รับความรู้แปลกใหม่ของตะวันตกที่ต่างไปจากที่เคยรับรู้กันอยู่เดิม เช่น เรื่องดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์และการแพทย์ ยังเห็นได้ว่างานเขียนของไทยเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิจิตรหรือชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนตามที่เป็นอยู่จริงมากขึ้น ดังพบว่าระยะแรกที่มีงานเขียนประเภทดังกล่าว คือ ประมาณปลายสมัยรัชกาลที่ 3 และสมัยรัชกาลที่ 4 มีบทความจำนวนหนึ่งในหนังสือพิมพ์ของมิชชันนารีถกเถียงเรื่องศาสนา บทความบางเรื่องอาจอนุมานได้ว่าเป็นคนไทยเขียน เช่น บทความเรื่อง “การที่ฟ่านแก้ด้วยศาสนา” ค.ศ.1865 เพื่อโต้แย้งวิจิตรของศาสนาคริสต์ และจากมุมมองของผู้ที่เลื่อมใสศาสนาพุทธ ประเด็นดังกล่าวนี้ น่าจะสะท้อนว่าบทความเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์นึกคิดหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นจริงของคนในสังคมไทย

งานเขียนประเภทบทความน่าจะเข้ามาในสยามช่วงที่พอดีกันกับที่คนรุ่นใหม่เริ่มเบื่อหน่ายงานเขียนแนวเดิมที่มีความซ้ำซากจึงต้องการความแปลกใหม่ ดังพบว่าการที่คนรุ่นใหม่ในทศวรรษ 2450 และ 2460 เริ่มไม่สนใจงานเขียนแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ เนื่องจากโครงเรื่องเหลวไหลและซ้ำซาก (สมิทธ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 123-124) งานเขียนแนวใหม่อย่างบทความจึงน่าจะเป็นแนวงานเขียนที่ได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่ เนื่องจากมีทั้งความแปลกใหม่และมีเรื่องไม่ซ้ำซาก

นอกจากนี้ บทความยังเป็นงานเขียนที่ร่วมสมัยกับวรรณกรรมร้อยแก้วแนวใหม่ประเภทอื่น เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น งานเขียนดังกล่าวล้วนเกิดในหน้าหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์จึงเป็นเวทีสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการของวรรณกรรมร้อยแก้วเป็นอย่างมาก (วิภา กงกะนันทน์, 2561: 98) สิ่งที่น่าสนใจในงานเขียนร้อยแก้วแนวใหม่ที่ร่วมสมัยกับบทความข้างต้น คือ ประมาณ พ.ศ.2418 รูปแบบของงานเขียนแนวใหม่ประเภทหนึ่งใน *ดุริยจินตนา* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่คนไทยเป็นเจ้าของ คือ นิทาน เริ่มเปลี่ยนจากเรื่องเล่าเป็นคล้ายกับบันทึกการสนทนาระหว่างตัวละครสมมติเกี่ยวกับสถานการณ์จริงและความเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุคนั้น มีการใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง เช่น การจัดตั้งปรีวีแคนซิล อีกทั้งยังมีการเสียดสีบุคคลด้วย (สุมาลี วีระวงศ์, 2547: 5) เช่นเดียวกับเรื่อง *สนุกนิ นิก* ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องแรกที่กรมหมื่นพิชิตปรีชากรทรงลงพิมพ์ใน *วชิรญาณ* มีเนื้อหาที่สมจริงซึ่งกลายเป็นเหตุให้สมเด็จพระปวงเรศวริยาลงกรณ์ทรงน้อยพระทัยและเข้าพระทัยผิดคิดว่าผู้เขียนทรงประจานวัดบวรนิเวศ (สุมาลี วีระวงศ์, 2547: 5; วิภา กงกะนันทน์, 2561: 179) อาจกล่าวได้ว่าบันเทิงคดีร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เขียนพยายามสร้างสรรค์เนื้อหาที่ใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนร่วมสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะบทความของคนไทยในช่วงกลางถึงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 คือ ประมาณ พ.ศ.2441 เป็นต้นมา พบว่าบทความบางเรื่องของปัญญาชน เช่น เทียนวรรณ ก.ศ.ร. กุหลาบ เริ่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับส่วนได้ส่วนเสียของราษฎร เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือชีวิตความ

เป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น ขณะที่ก่อนหน้านั้นส่วนใหญ่เป็นบทความที่เป็นเรื่องเล่าความหรืองานเขียนเชิงอธิบายที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในสังคมขณะนั้นเลยก็ได้ ครั้นเมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 จึงเกิดบทความวิพากษ์ที่เป็นงานเขียนประเภทบทความที่มีเนื้อหาร่วมสมัยและทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยขณะนั้น มีการนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร หรือความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงมีลักษณะร่วมหรือมีปฏิสัมพันธ์กับงานเขียนที่ร่วมสมัยกัน เช่นที่ปรากฏใน*ดุริยบทหรือวชิรญาณ* โดยเฉพาะในลักษณะของการที่ผู้เขียนพยายามนำเสนอเนื้อหาที่สมจริงหรืออาจเป็นเรื่องจริงในยุคสมัยนั้น อีกทั้งยังเน้นการใช้กลวิธีเสียดสีในงานเขียนเพื่อสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทยในสมัยนั้นอันเป็นลักษณะที่แตกต่างจากบทความประเภทอื่นอย่างเห็นได้ชัด บทความวิพากษ์จึงเป็นร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีพัฒนาการในด้านรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอ และพัฒนามาสู่งานเขียนประเภทบทความวิพากษ์ในยุคปัจจุบัน

6.2 บทความวิพากษ์สร้างวัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์รูปแบบใหม่

ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 ในวรรณกรรมไทยมีปรากฏการวิพากษ์อยู่บ้างแล้ว เช่น เพลงยาววิพากษ์สังคมเรื่องต่าง ๆ *นิราศหนองคาย* ตลอดจนพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายเรื่อง เช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง “ทรงคิดค้ำข้อมความบางข้อในพระคัมภีร์ไบเบิล” ที่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิพากษ์คำสอนบางข้อในศาสนาคริสต์ รวมทั้งวิพากษ์ความรู้พุทธศาสนาที่คร่ำครึ (*ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย*, 2508: 119,122) หรือการวิพากษ์เรื่องศาสนา ใน*หนังสือแสดงกิจจานุกิจ* ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) (*แสดงกิจจานุกิจ*, 2508: 76-77) ตลอดจนการวิพากษ์ประเด็นปัญหาในสังคมที่ปรากฏในข้อเขียนของเทียนวรรณ หรือ ก.ศ.ร.กุหลาบ ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ตาม งานเขียนดังที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการวิพากษ์คนละรูปแบบกับการวิพากษ์ในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 กล่าวคือ ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นการวิพากษ์ในพื้นที่ส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละคน ขณะที่ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ผู้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งประเด็นปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ดังนั้น บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงสร้างวัฒนธรรมของการวิพากษ์แบบใหม่

หลังจากมีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 การวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้กลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคมไทย และเป็นรากฐานให้มีการเขียนประเภทดังกล่าวต่อมาหลังสมัยรัชกาลที่ 6

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยบริบทสังคมและการเมืองไทยหลังสมัยรัชกาลที่ 6 เปลี่ยนแปลงไป เช่น การที่พระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงมีบทบาทหรือทรงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ เหมือนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กอปรกับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้ออกกฎหมายจำกัดการแสดงความคิดเห็นของสาธารณชน ควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มข้น หรือกระทั่งห้ามวิพากษ์เชิงการเมือง หรือเรื่องที่ทำให้รัฐบาลเสียหาย ดังเช่น ในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (อิทธิเดช พระเพ็ชร, 2561: 80,83) ส่งผลต่อเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดในบทความวิพากษ์ที่อาจแปรเปลี่ยนไปบางประการ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะการที่บทความวิพากษ์อาจไม่ใช่พื้นที่ที่ผู้คนสามารถวิพากษ์รัฐบาลและปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยได้อย่างอิสระเหมือนเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 6

อนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าการคัดเลือกตัวอย่างมาวิเคราะห์บทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2468 ถึงปัจจุบัน คือ พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นระยะเวลาเกือบ 100 ปี เป็นสิ่งที่มีข้อจำกัดทั้งในด้านต้นฉบับและจำนวนบทความวิพากษ์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลจากบริบทสังคมและบทบาทของหนังสือพิมพ์ ซึ่งคัดเลือกเฉพาะช่วงที่หนังสือพิมพ์ยังไม่ใช่หนังสือพิมพ์เชิงการค้าหรือธุรกิจซึ่งถูกครอบงำโดยนายทุนหรือภาครัฐ ตลอดจนมีผลประโยชน์ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้หนังสือพิมพ์เน้นเนื้อหาอารมณ์ผู้อ่านเพื่อให้มียอดจำหน่ายที่สูงซึ่งทำให้ผู้อ่านเบื่อหน่ายการเมือง อีกทั้งหนังสือพิมพ์ยังรับใช้ผู้มีอำนาจในสังคมด้วย (สุภัญญา สุตบรรพัต, 2544: 82-83,88) ทำให้การแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ ในสังคมในระบอบดังกล่าวแตกต่างจากบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้เขียนไม่สามารถแสดงทัศนะทางการเมือง หรือวิพากษ์รัฐบาลได้อย่างเข้มข้น อีกทั้งคนในสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเรื่องบ้านเมืองและวิพากษ์รัฐเหมือนครั้งสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากผู้คนได้กลายเป็น “ผู้บริโภคร” จึงทำให้เรื่องการเมืองกับภาคประชาชนถูกแยกออกจากกันไปโดยปริยาย

จากที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงจะคัดเลือกตัวอย่างบทความวิพากษ์จากหนังสือพิมพ์ที่เน้นตีพิมพ์เรื่องการเมือง คือ เป็นเรื่องที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎร ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม โดยคัดเลือกจากหนังสือพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2468 ถึง พ.ศ. 2535 เท่าที่ผู้วิจัยจะสามารถเข้าถึงและจัดเก็บข้อมูลได้ ได้แก่ *ศรีกรุง ประชาชาติ สยามรัฐ ประชาธิปไตย สยามรัฐ ไทลด์ปาร์ต และสยามนิกร* นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพิจารณาข้อมูลจากคอลัมน์ “บทนำบางเรื่อง” ซึ่งเป็นคอลัมน์ใน *ไทยเชชม* มีการนำบทความจากหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับอื่นมาลงพิมพ์ในคอลัมน์ดังกล่าว ตลอดจนการนำงานวิจัยที่ศึกษาบทความในหนังสือพิมพ์มาร่วมพิจารณาด้วย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาบริบทสังคมหลังสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยพบว่าก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 รัฐบาลอาจจะไม่เคร่งครัดในการควบคุมการแสดงออกทางความคิด แม้ว่าจะมีการออกพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2470 เพื่อควบคุมการแสดงออกทางความคิดไม่ให้ “เกิดความเกลียดชัง ญัตติหมิ่นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฤๅราชการแผ่นดิน ฤๅจะให้มีการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล...ให้คนทั้งหลายเกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่อง...” (พ.ร.บ.สมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2470, 2470: 44: 184) แต่การวิพากษ์สังคมผ่านบทความวิพากษ์ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะในเชิงนโยบายหรือแม้กระทั่งเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองก็ตาม (อิทธิเดช พระเพ็ชร, 2561: 80) แต่หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 พบว่ารัฐบาลพยายามควบคุมการแสดงความคิดเห็นอย่างเข้มข้น ทั้งการตรวจข่าว ตักเตือน และสั่งปิดหนังสือพิมพ์ (รัตนา เมฆนันทไพศิฐ, 2531: 196-197) แต่กระนั้นก็ยังพอพบบทความวิพากษ์จำนวนหนึ่งที่วิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอยู่

ผู้วิจัยพบว่า บทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงลักษณะเฉพาะบางประการของ บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ไว้ ทั้งยังมีการปรับและเพิ่มเติมรายละเอียดแตกต่างไปจากสมัย รัชกาลที่ 6 ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ประการแรก การคงลักษณะเฉพาะของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก่ การวิพากษ์ ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการนำสถานการณ์ปัจจุบัน หรือประเด็นที่คนในสังคมสนใจมาเป็นประเด็นในการวิพากษ์ นอกจากนี้ ยังคงใช้กลวิธีเสียดสีเชิง การเมืองอย่างโดดเด่น รวมถึงใช้กลวิธีเปรียบเทียบสถานการณ์สยามกับต่างประเทศ

บทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงมีการนำเสนอประเด็นด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น บทความเรื่อง “ดวงจิตต์ของชาติ” ในศรีกรุง ฉบับวันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2475

ผู้ที่จะนำความเจริญในทางโลกกิจมาสู่ประเทศสยามในยามนี้ ดูเหมือนไม่มีใคร เหนือชวานา ก็เมื่อเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้วว่า ชวานาเท่านั้นที่ จะเปนกะตุกสันหลังของประเทศและในเวลานี้ก็เป็นที่รู้ด้วยกันว่าการเศรษฐกิจได้ ตกต่ำอยู่ทั่วทุกมุมโลก ซึ่งทุกรัฐบาลแห่งประเทศต่างๆพยายามช่วยกู้แก้ไขข้อขัดข้องอยู่ พร้อมกัน

รัฐบาลสยาม ซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ชี้ช่องทางตลอดจนหาทางอยู่บัดนี้ ก็มีได้นึ่ง นอนใจดังท่านจะเห็นจากการกระทำมาแล้วโดยความระมัดระวังอย่างยิ่ง สิ่งที่เห็น เด่นชัดในการขจัดความทุกข์ยากของชวานาก็มีเปนพะยานมาแล้วหลายอย่างหลายวิธี

เช่น ลดหย่อนผ่อนค่าอากร และทั้งยังงดการขายทอดตลาดทรัพย์สินของชาวนา นอกจากนี้ที่
ทำไปแล้วและก็ยังจะมีการช่วยอยู่อีก เช่นตั้งกรมการพิจารณาหนี้สินของชาวนา
เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ยากของชาวนาทั้งสิ้น

แม้รัฐบาลจะได้ช่วยแล้วก็จริง แต่ยังมีสิ่งต้องช่วยต่อไปอีก เช่น การสหกรณ์...

(ศรีกรุง, 2475: 8)

ข้อน่าสังเกต คือ ประเด็นด้านเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่มีการนำเสนออย่างแพร่หลายมากขึ้น
หลังสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะความทุกข์ยากของราษฎรและต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือ ซึ่งสัมพันธ์
กับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ซึ่งเชื่อว่าน่าจะมาจากการที่ข้าราชการชั้นผู้น้อยและ
ราษฎรต้องเผชิญกับสภาวะทุกข์ร้อนจากปัญหาเศรษฐกิจ (อัจฉราพร กมทพิสมัย, 2524: 323)

ตัวอย่างด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น บทความเรื่อง “สนทนากับเขียน เสียงจากสุวัฒน์ วรดิลก”
ใน*ประชาธิปไตย* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2517

งานเขียนและงานวรรณกรรม เป็นศิลปะบริสุทธิ์อย่างหนึ่งจำเป็นหรือไม่ที่
วรรณกรรม จะต้องเดินเคียงบ่าเคียงไหล่กับระบบการเมือง และมีส่วนช่วยผลักดันสังคม
ให้เดินรุดหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง และถ้าหากศิลปะประเภทนี้ สอนให้คนเป็นหมั่นทาง
ความคิด แล้วบ้านเมืองจะเจริญได้อย่างไรกัน

ในจำนวนนักเขียนระดับแนวหน้าบ้านเรา “สุวัฒน์ วรดิลก” ก็เป็นอีกผู้หนึ่งใน
จำนวนไม่กี่คนที่ใช้ปากกาเป็นอาวุธต่อสู้กับศัตรูประชาชนอย่างไม่ยั้งมือ...ผลตอบแทนที่
ได้รับคือถูกปล้นเสรีภาพ และถูกใส่ร้ายป้ายสี ว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” ....

ในทัศนะของ “สุวัฒน์ วรดิลก” คิดว่า วรรณกรรมไทยปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะ
ผูกพันกับการเมืองมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากจอมพล ผ่าขว้าแดงหมดอำนาจ จนกระทั่งหลัง
14 ตุลา วรรณกรรมสมัยก่อนหน้าในที่เสื่อมโทรมเพราะการขาดเสรีภาพ นักเขียนส่วนใหญ่
จึงเบนปลายปากกาไปเขียนถึงเรื่องราวใดๆเพื่อเอาใจตลาด...

เชื่อว่า ความล้มเหลว ทางการเมือง-สังคมและเศรษฐกิจ จะเป็นอาหาร
สะท้อนถึงนักเขียนได้เป็นอย่างดี พร้อมๆกับการชี้ทางออกให้กับประชาชน โดยสมมุติ
เป็นตัวละคร ซึ่งเกิดจากความคิดแสวงหาทางออกที่ดีกว่าอย่างวรรณกรรมเรื่อง “ปีศาจ”
– “ความรักของวัลยา” ของ เสนีย์ เสาวพงษ์ และ “แลไปข้างหน้า” ของศรีบูรพา...

[...]

ส่วนตัวเองต้องการให้นักเขียนรับรู้ภาวะการเมืองของประเทศกันบ้างซึ่งไม่ได้หมายความว่าต้องไปคลุกคลี โดยการเล่นการเมือง แต่ควรใส่ใจในแง่ที่ว่า การเมืองเป็นเรื่องของคน ถ้าเราเป็นวัวเป็นควายให้การเมืองจูงไป ก็ไม่ควรเป็นนักเขียน...

(ประชาธิปไตย, 2517: 6)

ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงมีการนำเสนอประเด็นสังคมวัฒนธรรมเหมือนสมัยรัชกาลที่ 6 เช่นเดิม หากแต่มีจำนวนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากบทความจำนวนมากจะเน้นเสนอปัญหาปากท้องหรือเรื่องเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร รวมถึงปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรมมักเกี่ยวข้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ เช่น มีการเสนอว่า หากจะพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ควรปฏิรูประบบเศรษฐกิจก่อน (ประชาธิปไตย, 5 สิงหาคม, 2517: 5)

ส่วนในด้านกลวิธีการนำเสนอความคิด พบว่าบทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงใช้กลวิธีที่มีปรากฏในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะการใช้กลวิธีการเสียดสีเชิงการเมืองและการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยามกับต่างประเทศ หรือการนำสถานการณ์ต่างประเทศมาเป็นตัวอย่างของสยามอย่างโดดเด่น

การเสียดสีเชิงการเมืองจะมุ่งวิพากษ์หรือเสียดสีนักการเมือง นโยบาย หรือพรรคการเมือง โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้ถ้อยคำแฝงนัย การกล่าวเกินจริง การใช้เรื่องเล่า การใช้ภาพล้อ เพื่อเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับข้อบกพร่องทางการเมือง สังคม หรือเรื่องส่วนบุคคล และแสดงถึงสภาวะวิกฤต/ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น การเสียดสีการทำงานของข้าราชการในบทความ “เก่าไปใหม่มา” ใน *ไทยใหม่* (อ้างใน *ไทยเขมม*, 2474: 1596-1597)

...การลาออกของเจ้าพระยาพลเทพฯ ครั้งนี้ นอกจากประสงค์จะพักผ่อนร่างกายที่ต้องตรากตรำทำราชการมาช้านาน ยังมีเหตุอื่นแทรกแซงอยู่บ้างหรือไม่ เพราะสิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นย่อมเกิดแล้ว และเจ้าพระยาพลเทพฯ ได้ลาออกแล้ว ท่านย่อมลาออกแล้ว นั่นเป็นทั้งหมดที่เราควรรับไว้เป็นความรู้

[...]

เราได้พิสูจน์ให้ท่านผู้อ่านได้ฟังกันมาครั้งหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า การเปลี่ยนแปลงไม่ได้หมายถึงความก้าวหน้า ต่อเมื่อใดเปลี่ยนแปลงแล้วเกิดประโยชน์ด้วย จึงจะนับว่าเป็นความก้าวหน้า แก้อัสนาบตีเกษตรฯ ผลัดตัวผู้นั่งหยกๆ นี้เอง การแสดงของท่านเสนาบตีคนใหม่อยู่ในอาการที่เพิ่งจะโหมโรง ยังไม่ได้เห็นหน่วยก้านเชิงรำสับแวบหนึ่ง จะด่วนตีราคาเร็วไปนัก ค่อนข้างเป็นการประมาทเลินเล่ออย่างปราศจากความน่าเอ็นดู เพราะฉะนั้นเพื่อความยุติธรรมต่อคนเก่า และเพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เป็นการลงตัวเราเอง

ขอให้ทุกๆคนจงสงบอารมณ์พิจารณาบทบาทของท่านเสนาบดีเกษตราคนใหม่ให้แน่
ตระหนักเสียก่อนจึงค่อยลงความเห็นกัน

[...]

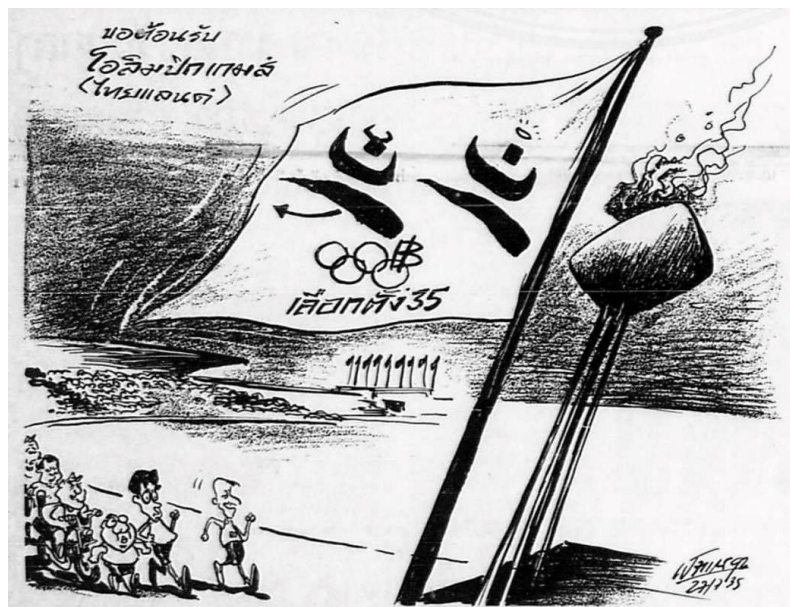
เราเตรียมพร้อมแล้ว ที่จะชมบทบาทของท่านเสนาบดีเกษตราคนใหม่__
กระทรวงที่กำลังอยู่ในแนวสายตาของประชาชนพลเมือง ขอให้เราหวังว่าจะได้ชมปรึกษา
สามารถของท่านในไม่ช้า.

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเสียดสีผู้ที่รับหน้าที่เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราคนใหม่ว่าเป็นการ
แสดงละคร การแสดงละครในที่นี้ไม่ใช่ความหมายตรงและไม่ได้ชื่นชมการทำงานของเสนาบดี หากแต่
ผู้เขียนเห็นว่าเสนาบดีควรตั้งใจทำงานเพื่อราษฎร มากกว่าจะ “แสดง” ว่าทำงาน

นอกจากนี้ พบว่ามีการใช้ “ภาพล้อ” หรือ “การ์ตูนล้อ” (caricature) เพื่อเสียดสีและ
วิพากษ์ข้าราชการหรือนักการเมืองอย่างโดดเด่น เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 6 หากแต่มีจำนวนเพิ่ม
มากขึ้น เช่น

ภาพที่ 7 ภาพล้อจอมพลป.พิบูลสงคราม ในหนังสือพิมพ์*ไทล์ปดาร์* ฉบับวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2500

ภาพที่ 8 ภาพล้อการเลือกตั้ง พ.ศ.2535 ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2535

หรือเป็นการเสียดสีด้วยทั้งภาพล้อและข้อความ เช่น บทความ “รีบทำลายกักตุนสินค้า” ใน *ประชาธิปไตย* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 6 มกราคม พ.ศ.2517

คงตายกันไปข้างหนึ่ง

ภาพที่ 9 ภาพล้อนักการเมืองที่แก้ไขปัญหาประเทศด้วยการนั่งทางใน ในหนังสือพิมพ์ *ประชาธิปไตย* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 6 มกราคม พ.ศ.2517

ขณะนี้เป็นที่แน่ชัดแล้วว่า สินค้าที่แพงขึ้นไปทุกวันและหลายอย่างเริ่มมีขายน้อยๆลงนั้น เป็นเรื่องการกว้านซื้อไปกักตุนไว้เพื่อเก็งกำไรของพวกเขาพ่อค้ารายใหญ่ๆ...

[...]

...กระทรวงพาณิชย์หรือรัฐบาลก็น่าจะรีบดำเนินการออกกฎหมายฉบับนี้ออกมาเสียโดยด่วน หากไม่ต้องการใช้อำนาจที่มีอยู่ในธรรมนูญปกครองฉบับปัจจุบัน

เพราะราคาสินค้าที่แพงขึ้นทุกวันทั้งของกินของใช้เช่นขณะนี้ จะลดลงไม่ได้ด้วยการอยู่เฉยๆอย่างที่เป็นมาแล้วนี้เลย และการแก้ไขก็คงจะไม่มีหนทางสำเร็จแม้แต่ในทางนึ่งทางใน แต่จะต้องใช้อำนาจใช้กฎหมายอย่างรุนแรง เพราะการกระทำเช่นนั้นต่อคนที่ทำให้ประชาชนต้องเดือดร้อนกันทั่วประเทศนั้น ไม่บาปหรอก ตรงกันข้ามได้แต่บุญ ไม่เชื่อก็ลองนั่งบริกรรมดูใหม่ก็ได้.

(ประชาธิปไตย, 2517: 4)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการวิพากษ์การทำงานของนักการเมืองที่ไม่ได้ลงมือแก้ปัญหาสินค้าราคาแพง แต่อาศัยเพียงการคิดโดยไม่ลงมือทำ ผู้เขียนจึงเสียดสีเพื่อให้ นักการเมืองลงมือแก้ไขปัญหาสินค้าราคาแพงเสียที

ผู้วิจัยพบว่า มีงานวิจัยบางเรื่อง ที่ศึกษาประเด็นการเสียดสีเชิงการเมืองในบทความหลังสมัยรัชกาลที่ 6 เช่นกัน หากแต่ไม่ได้ใช้คำว่า เสียดสีเชิงการเมือง เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง “บทความเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในวรรณกรรมชุดผสมผสาน พระนิพนธ์ในพระราชาวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์: การศึกษาแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์” ของวรัญญูภรณ์ คุณเวช (2557) วิทยานิพนธ์ดังกล่าวใช้ข้อมูลบทความด้านการเมืองการปกครองในช่วง พ.ศ.2478 ถึง พ.ศ.2484 ทั้งนี้ในหัวข้อที่กล่าวถึงการเสียดสี (วรัญญูภรณ์ คุณเวช, 2557: 107-120) ผู้วิจัยพบว่า สอดคล้องกับการเสียดสีเชิงการเมือง กล่าวคือ เสียดสีรัฐบาลซึ่งสัมพันธ์กับผลประโยชน์หรือผลเสียที่มีต่อราษฎรและบ้านเมือง เช่น การเสียดสีรัฐบาลพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาซึ่งได้กำไรจากการเก็บเงินค่าน้ำประปาจากราษฎร (วรัญญูภรณ์ คุณเวช, 2557: 110) หรือการเสียดสีการประชุมลับของรัฐบาลที่ปิดกั้นข้อมูลจากราษฎร (วรัญญูภรณ์ คุณเวช, 2557: 112) หลังสมัยรัชกาลที่ 6 จึงยังคงมีการใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมืองอยู่ เหมือนกับสมัยรัชกาลที่ 6

ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างสยามกับต่างประเทศ หรือการนำต่างประเทศมาเป็นตัวอย่างของสยาม ในบทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงไม่แตกต่างจากสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น บทความ “ผู้แทนราษฎรแท้ๆ” ในศรีกรุง ฉบับวันพุธที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2475

เป็นการแปลกนักหรือ ? ที่เราได้เห็นนานาประเทศซึ่งเปลี่ยนการปกครองยุคปัจจุบันนี้ มักใช้ลัทธิบงการแผ่นดินอย่างเด็ดขาดอยู่หลาย ๆ ปี จึงจะปล่อยให้มีความการเมืองเกิดขึ้นดีเสียกันในรัฐสภา ความจริงไม่น่าจะแปลกที่ตรงไหนเลย เพราะนักการเมืองย่อมทราบประวัติของเรื่องนี้ดีทีเดียวว่า ประเทศที่เจริญแล้วทางรัฐสภา เช่น ประเทศอังกฤษ อเมริกา, ฝรั่งเศส,.. ฯลฯ เหล่านี้ เมื่อขึ้นต้นเขาพึงใช้การปกครองแบบรัฐธรรมนูญและมีรัฐสภาขึ้นในประเทศของเขานั้น เขาก็ไม่ให้นักการเมืองหลายคนเข้า

ไปจู้จี้จ้านในรัฐสภาดูจกัน เพราะสมัยนั้นๆราษฎรของเขาก็ไม่รู้จักค่าแห่งการตีเสียงกัน
นัก รู้จักแต่การตีด้วยลูกปืนและคมหอกคมดาบ...

[...]

...อย่างที่เป็นอยู่ในรัฐสภาต่างประเทศที่มีหลายคนการเมืองฉบับนี้แต่กระนั้น
สภาของเราจะต้องถึงแบบนั้นเข้าวันหนึ่งเหมือนกัน ไม่ต้องสงสัยเลย

(ศรีกรุง, 2575: 8)

หรือตัวอย่างบทความ “ปัญหาเรื่องกรรมกรเมืองไทย” ใน*บางกอกการเมือง* (อ้างใน *ไทย
เชชม*, 2473: 902-903)

อารยะประเทศทั้งหลาย เขาย่อมมีสถิติคนว่างงานออกเป็นคราวๆเพื่อให้ทราบ
ว่ามีคนว่างงานมากขึ้นหรือน้อยลงเพียงใด ถ้ามีคนว่างงานน้อยก็ทราบได้ว่าภาวะแห่ง
กรรมกรและเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ถ้ามีคนว่างงานมากภาวะแห่งกรรมกรก็ตกต่ำ
ขาดแคลน เศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมทรุดลงตาม ทางรัฐบาลก็ย่อมชวนชวนหาหนทาง
ให้กรรมกรมีงานทำได้มากขึ้น เช่น ตัดถนน เปิดทางรถไฟ ทางคมนาคม และหาหนทางส่ง
สินค้าที่เพิ่มขึ้นในประเทศให้ซื้อขายคล่อง เพื่อไม่ให้สินค้าที่กรรมกรทำขึ้นติดขัดค้าง

สำหรับประเทศสยาม ในกาลก่อน ปัญหาเรื่องกรรมกรนับว่าไม่มีเลย ทั้งนี้เป็น
ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือเราไม่มีการสำรวจกรรมกรกันเลยว่าจะมีมากน้อยเท่าใดอย่าง
หนึ่ง อีกอย่างหนึ่งบ้านเมืองเรา พลเมืองส่วนมากประกอบกิจการเป็นพื้น การแผนกนี้
ไม่มีใครจะมีคนว่างงาน ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้รวมกันในงานของบริษัท
อุตสาหกรรมต่างๆ ถึงเวลานี้จะมีบริษัทอุตสาหกรรมขึ้นในกรุงเทพฯมากขึ้น เมื่อคิดตาม
ส่วนของพลเมืองก็ยังมีอยู่น้อย ความลำบากเรื่องคนว่างงานจึงยังเลื่อนตาอยู่ จนเมื่อปี
กลายนี้กรรมการตรวจสถิติคนว่างงานของสภาสันนิบาตชาติที่ออกมาตรวจทางภาค
ตะวันออกนี้ก็ได้มาแฉะ เพราะได้รับคำตอบจากรัฐบาลของเราว่า เมืองเราไม่มีปัญหา
เรื่องกรรมกรเลย นัยว่าก็เห็นจะเป็นเพราะเราไม่มีสถิติแสดงต่อเขา กับกรรมกรเมืองเราก็
ไม่เคยทำความร่วนวายให้เป็นที่รำคาญมาก่อนด้วย

แท้จริงคนว่างงานเมืองเราต้องมีมากขึ้นเสมอ...

สมควรที่รัฐบาลจะทำสถิติขึ้น

จากทั้งสองตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่ามี การนำสถานการณ์ต่างประเทศเปรียบเทียบหรือเป็น
ตัวอย่างให้รัฐบาลสยามดูหรือทำตาม เช่น การให้รัฐบาลทำสำรวจอัตราว่างงานของกรรมกรเพื่อจะได้
จัดสรรการทำงานให้เหมาะสมกับกลุ่มคนดังกล่าวเหมือนที่ต่างประเทศทำกัน ทั้งนี้ การใช้กลวิธี
เปรียบเทียบสยามกับต่างประเทศอย่างโดดเด่นในบทความวิพากษ์ยุคหลังสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น น่าจะ

เป็นเพราะหลังสมัยรัชกาลที่ 6 ไทยยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับต่างชาติ ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม อีกทั้งคนไทยยังคงต้องการเห็นบ้านเมืองพัฒนาอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์บางประการของต่างชาติจึงเป็นแบบเปรียบเทียบที่ดีเพื่อให้รัฐบาลสยามลองเลือกนำมาปรับใช้ ให้เหมาะสมกับสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าหนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับ เช่น *สยามรัฐ ประชาธิปไตย* มีการแบ่งแยกหมวดหรือหัวข้อของหนังสือพิมพ์เป็น “ในประเทศ” กับ “ต่างประเทศ” ทำให้บทความวิพากษ์บางฉบับอาจไม่ได้เปรียบเทียบกับต่างประเทศ และน่าสนใจว่าช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ทิศทางของบทความวิพากษ์อาจเน้นวิพากษ์และเสนอการแก้ไขปัญหาด้วยเงื่อนไขหรือปัจจัยที่มีในสังคมไทยเท่านั้น เช่น บทความเรื่อง “ถ้าจะปฏิรูประบบการศึกษาก็ต้องปฏิรูประบบเศรษฐกิจ” ใน *ประชาธิปไตย* ฉบับวันจันทร์ที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2517

ระบบการศึกษาของเราที่เป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นการศึกษาในระบบนายทุน เป็นการศึกษาเพื่อคนร่ำรวยส่วนน้อย ไม่ใช่เป็นการศึกษาเพื่อมวลชนส่วนใหญ่ซึ่งยังยากจนคนแค้น เป็นระบบการศึกษาที่ส่งเสริมคนรวยมากกว่าคนจน...

เราจะต้องทำความรู้จักกับสภาพความเป็นจริงกับประเทศของเรา ซึ่งคนส่วนใหญ่ เป็น ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน กรรมกร และข้าราชการชั้นผู้น้อย ซึ่งรายได้ไม่ค่อยจะพอแม้แต่จะประทังชีวิต อย่างว่าจะส่งบุตรหลานให้ได้เรียนสูงๆเลย แม้แต่จะซื้ออาหารกินก็ไม่มีเงิน การศึกษาของเราจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนายทุน หรือลูกหลานของคนร่ำรวยเรื่อยมา...

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าเราจะปฏิรูปการศึกษากันอย่างจริงจัง เราควรจะต้องปฏิรูประบบเศรษฐกิจ เพราะระบบเศรษฐกิจของเราในปัจจุบันยังเป็นระบบนายทุน การศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือของสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ก็ต้องเป็นการศึกษาเพื่อนายทุนอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เพราะการศึกษากับเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ระบบเศรษฐกิจในสังคมต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ และการศึกษาก็ต้องอาศัยเศรษฐกิจช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดขึ้น

(*ประชาธิปไตย*, 2517: 5)

ตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนชี้ให้เห็นปัญหาของระบบการศึกษาของไทยที่สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจของไทยที่เอื้อประโยชน์ให้กับอภิสิทธิ์ชนเท่านั้น ทั้งนี้ ในบทความดังกล่าวไม่พบว่ามี การนำต่างประเทศมาเปรียบหรือเป็นตัวอย่างเพื่อให้รัฐบาลทำตามแนวทางของต่างประเทศ หากแต่เป็นการเสนอแนะการแก้ไขปัญหาสังคมจากปัจจัยในสังคมไทยเอง

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นว่าบทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงมีลักษณะของความ เป็น “ขาว” เหมือนบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 และเป็นสิ่งที่ต้องมี เนื่องจากบทความวิพากษ์ เป็นงานเขียนที่มีจุดประสงค์วิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับรัฐบาล และชีวิตความ เป็นอยู่ของประชาชน และความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ เช่น บทความ “นาของสยามจะต้อง ทรุคโทรมเป็นป่าดง” ใน *บางกอกการเมือง* (อ้างใน *ไทยเชชม*, 2473: 1205)

สินค้าเข้าของเราที่มีราคาตกและขายไม่ออกในคราวนี้ จะกะทบกระเทือนถึง การทำนาอันเป็นกระดูกสันหลังของประเทศหรือไม่ กระทรวงเกษตรราธิการ จะได้ยกขึ้น พิเคราะห์หรือเปล่ายังไม่ทราบข่าวเลย แต่ความเห็นของเราให้เกรงไปว่า การทำนาของ เราจะต้องประจวบกับมรสุมแห่งการค้าอย่างเดียวกับเข้าสู่สารที่ติดขัดนั้น และน่าจะไม่เป็น แต่ชั่วครั้งชั่วคราว น่าจะทำให้การทำนาของประเทศเราต้องถอยหลังทีเดียว

ตัวอย่างบทความเรื่อง “ควรผลักดันให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด?” ใน *สยามรัฐ* ฉบับ วันอังคารที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2535

แนวคิดหลักประการหนึ่งของรัฐบาล ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย คือ “การกระจายรายได้ การกระจายโอกาส และการกระจายอำนาจ” เนื้อหาในคำแถลง นโยบายของคณะรัฐมนตรีจำนวนมากได้กล่าวถึงนโยบายต่างๆที่สื่อการย้ำประเด็น “การ กระจายรายได้ และการกระจายโอกาส” โดยเฉพาะในทางด้านเศรษฐกิจ...

[...]

ในเชิงสรุป การบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยมีอยู่สามระดับด้วยกัน คือ การบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลาง การบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค และ การบริหารราชการแผ่นดินส่วนท้องถิ่น ประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองจาก ส่วนกลางสู่ท้องถิ่นนั้น จะเกี่ยวพันกับการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคและส่วน ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

[...]

การบริหารราชการแผ่นดินส่วนท้องถิ่นเป็นการบริหารราชการในลักษณะของ การเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องที่ เพื่อดูแลการดำรงชีวิตและความอยู่ดีกินดีของ ประชาชนในพื้นที่อันเป็นการทำหน้าที่เป็น “รัฐบาลท้องถิ่น” ที่แยกออกจากรัฐบาลกลาง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนทั้งประเทศและการดำรงอยู่ของประเทศ...

(*สยามรัฐ*, 2535: 4)

ตัวอย่างข้างต้นมีการนำเสนอสถานการณ์ข่าวราคาตกต่ำมาวิพากษ์การทำงานของรัฐบาล และการ กล่าวถึงนโยบายปัจจุบันของรัฐบาลชวน หลีกภัย เพื่อเสนอแนะให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการ

บริหารส่วนท้องถิ่น จะเห็นว่าบทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 มีลักษณะของความเป็นข่าวหรือความเป็นปัจจุบันในงานเขียนด้วยเหมือนกับบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นลักษณะที่ทำให้บทความวิพากษ์แตกต่างจากบทความชนิดอื่นที่ไม่จำเป็นต้องมีความเป็นข่าวในงานเขียน

ประการที่สอง การปรับหรือเพิ่มเติมลักษณะบางประการ ได้แก่ การเน้นวิพากษ์บทบาทหน้าที่ของนักการเมืองและพรรคการเมืองมากกว่าการวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ซึ่งทำให้มีบทสัมภาษณ์นักการเมืองและพรรคการเมือง นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งแยกระหว่างประเด็นการเมืองกับเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเพื่อจำแนกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จะวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลหรือวิพากษ์พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือแม้แต่อาจริพากรราษฎรเอง เพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์ของราษฎรและบ้านเมือง เช่น รัฐบาลควรจะทำอะไร ปัญหาอย่างไร ข้าราชการไม่ควรทำอะไร หรือราษฎรควรปฏิบัติตนเช่นไร เช่นเดียวกับในช่วง พ.ศ.2468 ถึงก่อน พ.ศ.2500 ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ยังคงมีการวิพากษ์ในลักษณะที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรอันจะนำไปสู่ผลประโยชน์ของราษฎรและบ้านเมือง เหมือนสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น บทความ “ไทยต้องระงับการก่อกวน” ใน *บางกอกการเมือง* (อ้างใน *ไทยเชชม*, 2474: 1605-1606)

ถ้ารัฐบาลประสงค์ให้ชาติประเทศอยู่เป็นสุขและปลอดภัยแล้ว ต้องเร่งคิดถึงเรื่องอุดหนุนส่งเสริมพวกเรากกรรมกรไทยให้มาก ในทางเศรษฐกิจการค้า หรือให้ความอุปการะพลเมืองไทยเป็นอย่างดี อย่ามัวหวาดว่าพวกกรรมกรขาดความบากบั่น การค้าทุกอย่างตลอดคกะทั้งการส่งของหลวงตามที่ทำการต่างๆควรให้ตกอยู่ในมือกรรมกรไทยเสมอ
[...]

การที่รัฐบาลไม่เชื่อเหตุผลของหนังสือข่าว จึงเป็นเหตุให้พลเมืองต้องเสียสิทธิไปด้วยประการทั้งปวง ถึงแม้รัฐบาลไม่พูดด้วยพลเมืองๆก็ต้องใช้หนังสือข่าวเป็นเหตุเข้ามา ถ้าหนังสือข่าวไม่มีประโยชน์แก่ประเทศชาติทางตรงและทางอ้อมแล้ว หนังสือข่าวของชาวอารยประเทศก็คงไม่ตั้งขึ้น เดียวนี้พวกเราคนไทยไม่โง่เหมือนแต่ก่อน หากแต่ขาดการส่งเสริมอุดหนุนเท่านั้น...

ตัวอย่างบทความ “สำคัญอยู่ที่รัฐบาล” ใน *สยามนิกร* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 5 มกราคม พ.ศ.

2490

ประชาชนพลเมืองไทย มีลักษณะดีเด่นเป็นพิเศษที่สามารถจะอดอ้างได้อยู่ข้อหนึ่ง คือ ความอดทน ทั้งนี้ก็เพราะเขาได้รับความอบรมจากพุทธศาสนาซึ่งสอนให้คนมี

ความมั่งคั่งและอดทน ถึงแม้ว่าพลเมืองบางส่วนของประเทศแทบจะไม่มีข้าวกินและส่วนมากแทบจะไม่มีเครื่องนุ่งห่มอันสมควรแก่ความเป็นคน ถึงแม้ว่าเขาจะได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่าง ๆ จากข้าราชการบางหมู่บางเหล่า เขาก็สามารถรักษาคุณธรรมที่กล่าวแล้วของเขาไว้ได้อย่างน่าสรรเสริญ จริงอยู่ ความลำบากในการครองชีพมิได้มีแต่ประเทศของเราโดยเฉพาะแต่เราก็เชื่อว่า ความเดือดร้อนบางประการที่ประชากรราษฎรของเราผลงอยอยู่นั้น ไม่มีตัวอย่างที่ใดในโลกนี้เหมือนกัน ถึงกระนั้นประชากรราษฎรของเรา ก็ไม่มีที่ทำการกิจการที่จะก่อความไม่สงบขึ้นแต่อย่างใด ด้วยคุณธรรมอันดีเช่นนี้ รัฐบาลของเราจึงอยู่ในฐานะไม่สู้จะลำบากยากใจเหมือนรัฐบาลของประเทศอื่น ซึ่งประชากรราษฎรคอยคุมเชิงรัฐบาลอย่างเข้มแข็ง ในที่สุดรัฐบาลของเราไม่ทำอะไรลงไปด้วยความประมาทหรือนอกกลุ่มนอกทางจนเกินไป เมื่อภาวะการณ์ของโลกคลี่คลายไปในทางดีขึ้นโดยทั่วไปแล้ว ประเทศของเราก็จะได้รับผลตามไปด้วยเอง...

ประชาชนพลเมืองของเรามีความอดทนทนอยู่แล้ว รัฐบาลไม่ต้องวิงวอนขอให้ประชาชนพลเมืองอดทนอีกเลย ขอให้รัฐบาลประคับประคองตนให้ดี ปฏิบัติตามนโยบายด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้น ในที่สุดประชาชาติของเราก็จะผ่านพ้นยุคแห่งความแร้นแค้นนี้ไปได้เอง เราขอยืนยันว่าปัญหาของประเทศเราในทุกวันนี้สำคัญที่รัฐบาลประชาชนพลเมืองส่วนมากนั้นพร้อมที่จะร่วมมืออยู่แล้ว

(สยามนิกร, 2490: 2)

ข้อนำสังเกตประการหนึ่ง คือ การที่หลังสมัยรัชกาลที่ 6 พระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงมีบทบาทในการแสดงทัศนะผ่านบทความวิพากษ์เหมือนสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้การวิพากษ์ของภาคประชาชนเหมือนกับกระต๊อโดดเดี่ยว ไม่มีฝ่ายรัฐรับรู้และโต้ตอบความเห็นที่มาจากผู้ใต้ปกครอง (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2531: 303) อีกทั้งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จากบริบททางสังคมที่รัฐบาลพยายามแบ่งแยกระหว่างภาครัฐกับราษฎร หรือทำให้เรื่องการเมืองไม่ใช่เรื่องของราษฎร ด้วยวิธีคิดที่ว่าผู้นำต้องสอนและดูแลประชาชน (อิทธิเดช พระเพ็ชร, 2561: 151) ส่งผลให้การวิพากษ์สังคมเริ่มถอยห่างจากผลประโยชน์ของราษฎรและบ้านเมือง เป็นการโจมตีนักการเมืองหรือพรรคการเมืองมากขึ้น

โดยในช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ผู้วิจัยสังเกตว่าการวิพากษ์เริ่มมุ่งโจมตีที่นักการเมืองหรือตัวบุคคลหรือกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น เช่น บทความ “เสรีภาพของท่านไม่เท่ากับเสรีภาพของหนังสือพิมพ์” ใน *ไทล์ปดาร์* ฉบับวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2500

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “สยามรัฐ” ถูกจับกุมฟ้องร้องยังโรงศาล ในข้อหาหมิ่นประมาทผู้แทนรัฐต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา) เมื่อวันที่

๒ เมษายน ๒๕๐๐ และสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ทำหนังสือประท้วงไปยังจอมพล ป.พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี โดยมติที่ประชุมใหญ่วิสามัญ เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ตามวัตถุประสงค์ของสมาคม และจนบัดนี้ (๑๕ เมษายน) ก็ยังไม่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาใดๆอันควรจะพึงเกิดแก่บุคคลขนาดนายกรัฐมนตรีนั้นเลยสักนิดเดียว เสมือนจะไร้ความสำคัญต่อ “มติมหาชน” เอาเสียจริงๆ.

...ท่านจอมพลคนขึ้นนายกรัฐมนตรี (ตลอดกาล) ย่อมทราบดีแล้วว่า เพราะมติมหาชนนี้เอง ที่ก่อให้เกิดระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ขึ้นได้ในโลก และมติมหาชนนั้นได้สร้างความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาให้แก่ระบอบประชาธิปไตยมามากมายเพียงไร จนกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของมติมหาชนไม่ใช่ประชาธิปไตยบนรากฐานของนายกรัฐมนตรีหรือบนรากฐานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งที่มีมหาชนไม่เห็นชอบด้วยเลย.

อย่างน้อยที่สุด นายกรัฐมนตรีควรจะ “รับรู้” ต่อการที่สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อสิทธิและเสรีภาพบ้าง ไม่ใช่เมื่อมีใครไปถามแล้วกลับตอบว่า “ไม่รู้! ไม่เห็น! ไม่ทราบเรื่องอะไรเลย ยังไม่มีใครรายงานขึ้นมา ยังไม่รับฟังความคิดเห็นใดๆทั้งนั้น” ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ว่า ประโยคใดๆที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม พูดออกไปนั้นเคย “เข้มขัน” เป็นที่น่าศรัทธาอยู่บ้าง ได้กลายเป็น “ขุ่นขัน” ที่ไร้ความน่าศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง!

(ไทลส์ปดาร์, 2500: 1)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนมุ่งโจมตีภาพลักษณ์เผด็จการของจอมพลป.พิบูลสงครามซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีขณะนั้น ด้วยการนำเสนอว่านายทาลิดรอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ดังที่มีการจับกุม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อย่างไม่เป็นธรรม

เช่นเดียวกับบทความวิพากษ์ช่วงทศวรรษ 2530 ที่เน้นโจมตีนักการเมืองมากกว่าจะเสนอสิ่งที่รัฐบาลควรหรือไม่ควรทำเพื่อประโยชน์ของราษฎรและบ้านเมือง เช่น บทความ “ภาพลักษณ์ของนักการเมือง” ในสยามรัฐ ฉบับวันอังคารที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2535

การสถาปนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากกว่า 60 ปีแล้วของบ้านเรา สิ่งที่ยังปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน บนเส้นทางสายนี้ก็คือว่า ยังไม่มีพรรคการเมืองใดในห้วงเวลาที่ผ่านมามีดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อชาติและประชาชนอย่างแท้จริง

มีก็แต่เล่นการเมืองเพื่อการเมือง และเล่นการเมืองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่เท่านั้นเอง

ดังนั้นความผูกพันและความศรัทธาที่จะมีต่อกันและกันระหว่างพรรคการเมือง นักการเมือง และประชาชน ที่จะเรียงร้อยเป็นสายใยเข้าด้วยกัน จึงไม่ค่อยมีให้เห็นกันมากนัก

(สยามรัฐ, 2535: 4)

อาจกล่าวได้ว่า หลังสมัยรัชกาลที่ 6 เนื้อหาในบทความวิพากษ์เริ่มถอยห่างจากการวิพากษ์รัฐบาลหรือราชกรเพื่อผลประโยชน์ของราชกรและบ้านเมือง มาเป็นการโจมตีนักการเมืองและพรรคการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ทำให้หน้าหนังสือพิมพ์มีแต่การนำเสนอความไร้ประสิทธิภาพของผู้บริหารประเทศ แต่ไม่ได้เน้นความสำคัญของปัญหาที่เกิดกับราชกรและบ้านเมืองเพื่อให้รัฐบาลเร่งแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคประชาชน ดังที่มีปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

การที่หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ให้ความสำคัญกับนักการเมืองและพรรคการเมืองมากกว่าปัญหาต่าง ๆ ในสังคมทำให้มีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักการเมือง และนำ “บทสัมภาษณ์” นั้นมาเป็นส่วนหนึ่งในบทความวิพากษ์ด้วย เช่น บทความเรื่อง “ใครปลุกระดม” ในสยามรัฐ ฉบับวันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2535

นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าว...เกี่ยวกับกรณีที่ถูกคลกกลุ่มหนึ่ง ใช้ชื่อว่ากลุ่มอภิรักษ์จักรี หรือกลุ่มพิทักษ์ประชาธิปไตย จัดชุมนุมสาธารณะที่ท้องสนามหลวง และมีการปราศรัยตำหนิโจมตีกรรมกรของสมาพันธ์ประชาธิปไตยว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดพฤษภาทมิฬ ทำให้เกิดการปะทะคารมกันขึ้นระหว่างประชาชนที่ไม่เห็นด้วย หูดหวัดมีการใช้กำลังเกิดขึ้น โดยกล่าวว่า

ขณะที่กำลังตรวจสอบอยู่ว่า ใครหนุนหลังและให้เงินช่วยเหลือองค์กรเหล่านี้ ซึ่งจะนำชาติไปสู่เหตุการณ์ทำนองเดียวกับเหตุการณ์เมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นอีก เพราะถ้าเกิดขึ้นเราทุกคนต้องรับผิดชอบ การที่มีพวกหนักแผ่นดินปลุกระดมให้คนตีกัน อ้างอิงถึงสถาบัน คำสองคำก็อ้างความจงรักภักดี เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องถอดหน้ากากพวกนี้ออกมาให้หมด

[...]

...เราจึงสงสัยว่า อาศัยอะไรเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดว่าการกระทำ หรือ การชุมนุมอย่างไรจึงถือว่าเป็นการปลุกระดมให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง และอย่างไรเป็นการชุมนุมส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะถ้าไม่มีหลักเกณฑ์ชัดเจน การแสดงออกในทางสนับสนุนคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ย่อมจะมีผู้เห็นว่านายกรัฐมนตรีขาดความเป็นกลาง

หรือลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจกลายเป็นชนวนให้ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆในบ้านเมืองทวีความรุนแรงและขยายตัวลุกลามกว้างขวางยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นว่า นายกรัฐมนตรีควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถจัดการชุมนุมสาธารณะและแสดงความคิดเห็นต่างๆได้อย่างเสรี เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสทราบ และใช้เป็นแนวทางวินิจฉัยปัญหาของบ้านเมืองได้อย่างถูกต้องว่าการกระทำของฝ่ายใดตรงกับความต้องการของประชาชนมากกว่า ไม่ควรใช้วิธีปกป้องคนบางกลุ่มและห้ามปรามคนบางกลุ่ม เพราะความไม่เป็นกลางของรัฐบาลนั่นเอง จะเป็นการปลุกมือบเสียเอง รวมทั้งยุยงให้มีผู้คิดใช้กำลังและอาวุธกลับมาใช้แก้ไขปัญหาของบ้านเมืองใหม่อีก และอาจจะรุนแรงยิ่งกว่าที่เคยกระทำกันมาแล้วก็ได้

(สยามรัฐ, 2535: 3)

ตัวอย่างข้างต้น ส่วนแรกเป็นบทสัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรี ส่วนที่สองเป็นทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อคำพูดหรือทัศนะของนายกรัฐมนตรี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การอนุญาตหรือห้ามการชุมนุมในที่สาธารณะของประชาชนนั้น นายกรัฐมนตรีจะใช้เกณฑ์ใด หรือควรมีหลักเกณฑ์ที่แน่ชัด เพื่อไม่ให้เป็นการเลือกปฏิบัติกับเฉพาะบางกลุ่มจนเกินควร

นอกจากนั้น บทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ยังแบ่งแยกระหว่างประเด็นการเมืองกับเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเพื่อจำแนกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ สมัยรัชกาลที่ 6 การวิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ ในสังคม ผู้เขียนจะใช้คำว่า “รัฐบาล” ในฐานะที่เป็นผู้ที่แก้ไขปัญหาในสังคมได้ ฉะนั้น การวิพากษ์ประเด็นใดก็ตาม ไม่ว่าจะเศรษฐกิจหรือสังคม วัฒนธรรม ผู้เขียนจะกล่าวโดยรวมว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องจัดการหรือแก้ไขปัญหา ขณะที่หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าจะแบ่งการวิพากษ์หน่วยงานของรัฐ ไม่ได้เหมารวมรัฐบาล เนื่องจากมีการจัดแบ่งหัวข้อและคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ไทยเพื่อแยกแยะระหว่างหมวดการเมืองออกจากเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับ เช่น สยามรัฐ จะใช้คำว่า “เศรษฐกิจ-ธุรกิจ” ซึ่งผูกโยงเรื่องเศรษฐกิจอันเป็นปากท้องหรือชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้กลายเป็นเรื่องธุรกิจที่สัมพันธ์กับภาคเอกชน เช่น บทวิเคราะห์หุ้น การขยายธุรกิจของโคคา-โคลา (ในสยามรัฐ วันเสาร์ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2535) การสร้างโรงพยาบาลของเอกชน (ในสยามรัฐ วันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2535) ตลอดจนบทความที่อยู่ในคอลัมน์นี้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม บทความจะถูกจัดอยู่ในหมวดที่ชัดเจนขึ้นเพื่อวิพากษ์เจ้าหน้าที่รัฐแต่ละสังกัด โดยที่ไม่ได้กล่าวในภาพรวมว่าเป็นรัฐบาลเหมือนในสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น หมวดสังคม-บุคคล หมวดบันเทิง หมวดการศึกษา เช่น วิพากษ์การค้นพบโบราณวัตถุที่ผู้เขียนเห็นว่าประชาชนควรได้รับรู้ข้อมูลจาก

กรมศิลปากรมากกว่านี้ เนื่องจาก “เงินรายได้จากภาษีอากรส่วนที่ราษฎรจ่ายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ศิลปากรเข้ามาค้นประวัติศาสตร์ของชาติ” (สยามรัฐ, วันเสาร์ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2535: 13)

จะเห็นได้ว่า การแบ่งแยกหมวดหนังสือพิมพ์ ทำให้การวิพากษ์สังคมและจากแต่เดิมที่มุ่งวิพากษ์การทำหน้าที่ของรัฐบาลในภาพรวม กลายเป็นการวิพากษ์หน่วยงานของรัฐแทน ซึ่งช่วยคลายความกดดันให้กับผู้นำรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาให้ราษฎรและบ้านเมือง และน่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้รัฐบาลไม่ต้องรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดของหน่วยงานนั้น เพียงแค่ให้แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบต่อตนเอง และรับผิดชอบต่อราษฎรหรือประเทศชาติ

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าบทความวิพากษ์เป็นรากฐานให้มีการพัฒนาบทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทำให้การวิพากษ์กลายเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับได้ในสังคมไทย ดังพบว่ามีกรับ ปรับ และสืบทอดบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดมายุคหลังสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วย

6.3 บทความวิพากษ์เป็นบันทึกความคิดเห็นในสมัยรัชกาลที่ 6

บทความวิพากษ์เป็นบันทึกความคิดของคนในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 6 กล่าวคือ ผู้เขียนที่มีความคิดเห็นต่างกันวิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ ด้วยการชี้ข้อจำกัดหรือสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุงของสิ่งที่ไม่เห็นด้วยเพื่อให้คนในสังคมเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นและข้อจำกัดที่มีซึ่งหากมีการแก้ไขอาจจะทำให้สังคมไทยพัฒนาขึ้น ทั้งนี้ แม้จะไม่มีข้อสรุปว่าวิพากษ์แล้วสังคมจะเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของผู้คนหรือไม่ แต่อย่างน้อยบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 อาจทำให้คนไทยเข้าใจกันมากขึ้นว่าผู้คนคิดเห็นอย่างไรและต้องการอะไร

การแสดงออกทางความคิดของผู้คนในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ต่างจากการแสดงความคิดเห็นในงานเขียนประเภทอื่น กล่าวคือ บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นการโต้แย้งกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่งระหว่างผู้เขียน ผู้เขียนจะพยายามหาข้อมูลหรือวิธีที่จะทำให้ผู้อ่านเชื่อถือและเห็นด้วย เช่น การแสดงออกทางความคิดเรื่องระบอบการปกครอง ในสังคมสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์สมัยรัชกาลที่ 6 คนจำนวนหนึ่งอาจเห็นว่าสังคมไทยเหมาะกับระบอบเดิม ทุกคนเท่าเทียมกันภายใต้พระบรมโพธิสมภาร คนไทยทุกคนต่างมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังที่รัฐบาลมีหน้าที่ในการบริหารบ้านเมือง ดูแลราษฎร ข้าราชการก็ควรตั้งใจปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของราษฎรและความเจริญของประเทศชาติ ส่วนราษฎรก็ควรตั้งใจประกอบอาชีพตามฐานะของตนเอง สิ่งใดที่ดีก็ควรรักษาไว้

ในสมัยรัชกาลที่ 6 คนรุ่นใหม่ทั้งชนชั้นปกครองและสามัญชนเริ่มได้รับการศึกษาจากต่างประเทศกันมากขึ้น กอปรกับเกิดสถานการณ์ที่หลายประเทศเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง

เป็นประชาธิปไตย อีกทั้งผู้คนยังสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านหนังสือพิมพ์ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้คนรุ่นใหม่เริ่มมีสำนึกทางการเมืองแบบใหม่ ต้องการประชาธิปไตยเหมือนประเทศอื่น และต้องการให้อำนาจบริหารบ้านเมืองอยู่ที่ประชาชน ด้วยบริบทและวิถีคิดดังกล่าว ทำให้ผู้คนจำนวนหนึ่งมีความคิดแตกต่างจากอีกฝ่ายที่ยังคงเห็นชอบกับการบริหารบ้านเมืองแบบเดิม ด้วยเห็นว่า ทุกคนในสังคมไทยควรเท่าเทียมกัน อำนาจควรเป็นของประชาชน และรัฐบาลควรเป็นผู้รับใช้ประชาชน หรือประเทศชาติอย่างแท้จริง ฝ่ายนี้จึงเห็นว่า หากสังคมไทยมีรัฐธรรมนูญ น่าจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ เช่น บทความวิพากษ์จำนวนมากที่พยายามนำเสนอให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่เข้ากับยุคสมัย มีหลายประเทศเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบดังกล่าวก็ล้วนแต่เจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันบทความวิพากษ์อีกจำนวนหนึ่งก็เสนออีกมุมมองหนึ่งว่าการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ให้ผลลัพธ์ที่ดีเสมอไป

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการนำเสนอเรื่องระบอบประชาธิปไตย

หากสยามเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย ประเทศจะก้าวหน้าขึ้น	การเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย จะทำให้ประเทศวุ่นวาย
<p>บทความเรื่อง “รัฐบาลสยาม” ใน<i>มอNINGโปสต์</i> ฉบับวันเสาร์ที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2467</p> <p>...เราเห็นว่าถ้อยคำความเห็นของเฮอไมต์หรือ ฤชิวรพองอยู่บ้าง เราจึงได้แปลมาลงโดยใช้โวหารตามความเห็นชอบของเรา</p> <p>“ประเทศสยามยังมีการที่จะให้เดินก้าวหน้าอยู่อีก ในประเทศซึ่งใช้ธรรมนูญการปกครองด้วยวิธีคอนสติติวชันนั้น ราษฎรพลเมืองมีความชอบธรรมที่จะขอร้องในปาเลียเมนต์แก้ไขเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองและตัวบทกฎหมายได้ ในจำพวกเสนาบดีต่าง ๆ นั้นมีพรรคมหาเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชาพวกเสนาบดีเหล่านี้ ในประเทศสยามพวกเสนาบดี ซึ่งเป็นข้าราชการรับใช้ของประชาชน แต่ได้รับตำแหน่งสูงมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาก ทำการผิดหรือถูก ใครจะติเตียนอย่างไร เสนาบดีเหล่านี้เป็นผู้รับผิดชอบราชการบ้านเมืองทั้งนั้น ตามวิธีที่เป็น อยู่ณบัดนี้พวกเสนาบดีมิได้</p>	<p>บทความ “ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย” ใน<i>กรุงเทพเดลิเมล์</i> ฉบับวันเสาร์ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2465</p> <p>ประเทศเยอรมันนี้ ได้มีความเจริญยิ่งในเมื่อเปนราชาธิปไตยราชการทหารได้เปนแบบอย่างแก่ประเทศอื่นๆ, การพาณิชย์แม่ไพศาล, อำนาจราชศักดิ์ของเยอรมันนี้เปี่ยมด้วยเดชาพระบารมีพระเจ้าไกเซอร์. ครั้นมาบัดนี้ประเทศได้เปลี่ยนแปลงเปนประชาธิปไตย, มีประธานาธิบดีเปนประมุขประเทศ เยอรมันนี้ก็เสื่อมในความเจริญ...</p> <p>[...]</p> <p>ประเทศออสเตรียแลฮังการีเปนตัวอย่างอันดีสำหรับเทียบเคียงผลความดีชั่วระหว่างราชาธิปไตยแลประชาธิปไตย. แต่กาลก่อนออสเตรียได้เคยกระทำศึกแลอปรายไชยพ่ายแพ้แก่ตุรกีหลายครั้ง, แต่อาศรัยด้วยพระเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินคัมครองประเทศออสเตรียฮังการีก็กลับตัวได้ โดยรวดเร็ว. ครั้น</p>

<p>เลือกตั้งกันขึ้นทั้งสำหรับเหมือนอย่างประเทศอื่น เสนาบดีของเขาเลือกตั้งขึ้นเป็นบุคคลๆไป และไม่ ต้องรับรู้ถึงหัวหน้า...ในเมืองไทยความคิดอ่าน อย่างใหม่ไม่ค่อยจะมีคนพอใจกัน...ควรจะให้ พลเมืองมีเสียงพูดแทนกันได้บ้าง</p> <p>(มอนิ่งโปสต์, 2467: 1)</p>	<p>บัดนี้ความปกครองเปลี่ยนมาเป็นประชาธิปไตย ประเทศออสเตรียแยกออกจากประเทศฮังการี, ราษฎร ก็เกิดฆ่าฟันกันเอง, ผู้มีชื่อเสียงก็พากันแก่งแย่งอำนาจ, พวกวาณิชไม่เป็นอันทำมาค้าขาย, พวกประกอบอาชีพ ด้วยการกลสิกรรมก็รามือ, ความหายนะเข้าครอบงำจน มหาประเทศที่เคยเป็นปรปักษ์หนึ่งดูตายไม่ได้ ต้องเข้าไป ช่วยประคับประคองโดยความสงสาร.</p> <p>ความระส่ำระสายของประเทศออสเตรียแลฮังการี นี้ แลเห็นชัดๆว่าเกิดขึ้นเพราะความเปลี่ยนแปลงการ ปกครองจากราชธิปไตยมาเป็นประชาธิปไตย.</p> <p>(กรุงเทพฯเดลีเมลล์, 2465: 4)</p>
---	--

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนฝ่ายหนึ่งเสนอข้อดีของประชาธิปไตย ให้ข้าราชการรับใช้ ราษฎร หรือควรให้ราษฎรมีสิทธิมีเสียงในบ้านเมือง เพื่อให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้า ขณะที่อีกฝ่าย เสนอว่าประเทศตะวันตกที่เปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้สังคมวุ่นวาย เช่น เยอรมัน ออสเตรียฮังการี ราษฎรฆ่ากันเอง ประเทศไร้ซึ่งความสุข เมื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็น 2 ฝ่าย จึงอาจเป็นไปได้ว่ามีทั้งผู้อ่านที่อาจเห็นด้วยกับ การเปลี่ยนแปลง หรือการคงระบอบเดิมไว้ การทำให้สังคมรับรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยสองมุมดังกล่าว น่าจะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นให้มีความรอบคอบมากยิ่งขึ้น

6.4 บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่ช่วยส่งเสริมความเป็นสังคมประชาธิปไตย

บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่ช่วยส่งเสริมความเป็นสังคมประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้คนเริ่มตื่นตัวทางการเมือง และใส่ใจสิ่งที่จะเป็นประโยชน์และผลเสียในชีวิตของตนเอง ผ่านการ ถกเถียงหรือการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในบทความวิพากษ์ ซึ่งเป็น พื้นี่ของการแสดงความคิดเห็นเชิงประชาธิปไตย

แต่เดิมสังคมไทยมีลักษณะของการสื่อสารทิศทางเดียว คือ จากบนสู่ล่าง (top-down) หาก พิจารณาในแง่มุมของการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ การสื่อสารดังกล่าวเป็นการสื่อสารที่ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) เห็นว่าก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ง่าย และไม่ช่วยแก้ปัญหาคือใด ๆ (กาญจนา แก้ว เทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 375) อย่างไรก็ตาม บริบททางสังคมวัฒนธรรมไทยในอดีตเอื้อต่อ การสื่อสารในทิศทางเดียว และราชสำนักคือแหล่งรวมของความรู้ในสมัยโบราณ การสร้างสรรค์ วรรณกรรมจึงมีที่มาจากชนชั้นนำและเพื่อชนชั้นนำหรือผู้ที่อ่านออกเขียนได้ ดังจะให้เห็นจาก

วรรณกรรมหลายเรื่องที่แต่งขึ้นจากรับสั่งพระมหากษัตริย์ หรือเป็นผลงานของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

แม้แต่หนังสือพิมพ์ที่มีในสยามช่วงแรกอย่าง *บางกอกกรีกอร์เดอร์* ก็มีสมาชิกเป็นชนชั้นนำ อีกทั้งหมอบรัดเลย์ยังประกาศว่าไม่คิดเงินกับขุนนาง แต่คิดเงินกับราษฎร “ซึ่งจะแต่งจดหมายเหตุต่อไปนี้อ้อแลท่านที่เปนขุนนางมีใจประสงค์แล้วเราก็จะให้ตามใจประสงค์ไม่เอามูลราคา. แต่พวกราษฎรนั้น ถ้ามีใจประสงค์อยากได้แล้ว, ก็ให้มาซื้อเอา...” (*หนังสือจดหมายเหตุฯ*, 2536: 53)

การสื่อสารผ่านบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงแตกต่างไปจากอดีตดังที่กล่าวมาข้างต้น เพราะมีการเปิดพื้นที่ให้ผู้คนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ คล้ายคลึงกับสังคมแบบประชาธิปไตยซึ่งนับเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทยสมัยนั้น

คำว่า “ประชาธิปไตย” (democracy) มีหลากหลายความหมายผันแปรไปตามกาลเวลาและสถานที่ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2562: 12) ในภาพรวม หากพิจารณาตามรากศัพท์ของ democracy จะพบว่าประชาธิปไตย เป็นการปกครองของประชาชน ด้วยเหตุนี้ แม้แต่ประเทศที่เป็นเผด็จการยังเข้าใจและอ้างว่าประเทศของตนเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นการปกครองเพื่อประชาชน (จิโรโชค (บรรพต) วีระสย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2554: 276) อย่างไรก็ตาม โดยส่วนมากแล้ว ประชาธิปไตย จะหมายถึง ระบอบการปกครองที่ล้อมติมหาชนเป็นใหญ่ หรือเป็นการปกครองโดยประชาชน หรือประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ นอกจากนั้น ประชาชนยังมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้บทกำหนดกฎหมายของประเทศนั้น (ประภัสสร ทองยินดี, 2558: 15)

แม้การปกครองแบบประชาธิปไตยจะมีหลักฐานปรากฏว่ามีมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรีกโบราณ แต่ในระยะแรก การปกครองระบอบประชาธิปไตยถูกมองในด้านที่ไม่ดี กระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 เริ่มมีการมองประชาธิปไตยในแง่ดีแพร่หลายมากขึ้น และหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการมองประชาธิปไตยดีขึ้นอย่างชัดเจน (จิโรโชค (บรรพต) วีระสย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2554: 277,278) จะเห็นได้ว่า บริบทดังกล่าวของสังคมตะวันตก ตรงกับสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสังคมไทย เริ่มมีการพูดถึงระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังกรณีคำกราบบังคมทูลเรื่องเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ ร.ศ.103 หากแต่มีการกล่าวถึงระบอบการปกครองดังกล่าวอย่างแพร่หลายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับช่วงเวลาที่สังคมโลกเริ่มมองประชาธิปไตยในแงุ่มุมที่ดูอย่างเห็นได้ชัดแล้ว

อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยในความหมายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว น่าจะไม่ได้หมายถึงการปกครองที่อำนาจอยู่ที่ประชาชน ทั้งนี้ หากพิจารณาจดหมายเหตุรายวันที่ พระองค์ทรงพระอักษรในช่วงเดือนมีนาคม ร.ศ.130 เรื่อง “คอนสตีตูดัน” และพิจารณาพระราช นิพนธ์บทความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ของต่างประเทศที่พยายามจะปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบ ประธานาธิบดี เช่น ใน *ปกิณกะคดีของอัครพาทู* พบว่า พระองค์ทรงเห็นด้วยกับประชาธิปไตย และ ทรงเชื่อว่าเมืองไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างประเทศอื่น ๆ และมีคอนสตีตูดันแน่นอน (*จดหมายเหตุรายวันฯ*, 2517: 61) เพียงแต่ทรงเน้นย้ำว่า ผู้ปกครองประเทศจะต้อง “มีสติปัญญา สามารถ และตั้งใจมั่นอยู่ว่า จะทำการให้บังเกิดผลอันดีที่สุดแก่ชาติบ้านเมืองนี้แล้วจะเป็นการดีที่สุด จะหาหลักปกครองอย่างใดมาเปรียบปานได้ โดยยาก” (*จดหมายเหตุรายวันฯ*, 2517: 49) หรือ หมายความว่า หากประเทศใดที่มีพระมหากษัตริย์ทรงพระปรีชาญาณและตั้งใจดูแลบ้านเมืองเพื่อยัง ผลประโยชน์ให้ประชาชน นับว่าเป็นลักษณะการปกครองที่หาลักษณะอื่นมาเปรียบได้ยาก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวน่าจะทรงไม่เห็นด้วยกับระบอบที่มีประธานาธิบดี เป็นประมุข ดังที่ได้ทรงแสดงพระทัศนะเกี่ยวกับประเทศที่มีคนรุ่นใหม่พยายามเปลี่ยนแปลงระบอบ การปกครองจากที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข ให้กลายเป็นประธานาธิบดีเป็นประมุข โดยเฉพาะประเทศจีนและตุรกี หากแต่พระองค์น่าจะทรงประนีประนอมยอมรับ “ลิมิเตดมอนาร์คี” หรือการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญได้ ดังที่พระองค์ทรงวิพากษ์การปกครอง แบบคอนสตีตูดัน ทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยเฉพาะข้อเสียที่ทรงเล็งเห็นว่า หากประชาชนยังไม่มีความรู้ก็ ย่อมจะตกเป็นเหยื่อของผู้มีอำนาจได้ง่าย และหากผู้มีอำนาจหวังผลประโยชน์ส่วนตนก็ย่อมจะ แปรจากการทำงานเพื่อประชาชนมาเป็นการทำงานเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ให้กับตนเองแทน

ในแง่มุมมองของประชาชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า คนไทยล้วนมี หน้าที่ของตนเอง พระมหากษัตริย์ทรงปกครองประเทศ ราษฎรต้องสามัคคีกันและทำตามหน้าที่ของ ตนเองเพื่อชาติบ้านเมือง “คนไทยทุกคน ย่อมจะต้องมีหน้าที่ประจำตนที่จะพึงต้องทำเพื่อประโยชน์ ของชาติบ้านเมือง” (*ปลุกใจเสือป่า*, 2493: 25)

ดังนั้น ประเด็นสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในพระทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เก้าเจ้าอยู่หัว คือ การที่ต้องมีผู้ปกครองที่มีความสามารถและตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมือง และเหล่าราษฎรต้องสามัคคี ตลอดจนรู้จักหน้าที่ของตนเอง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 นับเป็นครั้งแรกที่สังคมไทยมีพื้นที่ ในการแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับเรื่องกิจการบ้านเมืองและประเด็นต่าง ๆ ในสังคมอย่างเปิดเผย

เช่น รัฐบริหารบ้านเมืองดีหรือไม่ดีอย่างไร และมีปัญหาอะไรที่ควรแก้ไขเพื่อประโยชน์แก่ราษฎรและบ้านเมือง หรือราษฎรควรทำสิ่งใดบ้างเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง

การแสดงออกทางความคิดในลักษณะดังกล่าว น่าจะคล้ายคลึงกับการให้ราษฎรมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเมือง แม้จะไม่ใช่การมีส่วนร่วมในระดับเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายของประเทศ หรือการมีส่วนร่วมในเชิงอำนาจทางการเมือง เนื่องจากผู้วิจัยยังไม่พบหลักฐานว่า การเขียนบทความวิพากษ์นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายของประเทศ หากแต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ขับเคลื่อนความคิดของมวลชนได้ และอาจนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงบางประการในที่สุด ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยพบว่า การวิพากษ์พฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของข้าราชการ และการละเลยปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการเพื่อประเทศชาตินั้น นำมาสู่การถกเถียงกันว่าข้าราชการควรปรับปรุงพฤติกรรม และทำงานรับใช้ประชาชน ซึ่งน่าจะกลายมาเป็นบรรทัดฐานในภายหลังว่าข้าราชการที่ดีจะต้องทำหน้าที่รับใช้ประชาชน และไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนและให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับบ้านเมือง ดังที่ปรากฏในบทความวิพากษ์ น่าจะใกล้เคียงกับลักษณะของประชาธิปไตยแบบถกเถียง (Deliberative Democracy) คือ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลหรืออำนาจรัฐในพื้นที่สาธารณะ เช่น ร้านอาหาร ห้องสมุด หนังสือพิมพ์ เพื่อนำความเห็นของสาธารณชนไปต่อรองหรือคานอำนาจรัฐ ไม่ให้รัฐใช้อำนาจตามใจหรือเกินขอบเขต (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2558: 7-8) และใกล้เคียงกับประชาธิปไตยเชิงกระบวนการ (Procedural democracy) คือ การสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชนในการปรับเปลี่ยนแนวทางหรือนโยบายในทิศทางที่มีประโยชน์และนำไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกันได้ ตลอดจนเป็นการปรึกษาหารือภายใต้การพูดคุยและถกเถียงกันด้วยเหตุผล (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2562: 98)

ความเห็นในบทความวิพากษ์ซึ่งเป็นเวทีในการแสดงออกเชิงประชาธิปไตย สะท้อนให้เห็นว่าราษฎร ซึ่งหมายถึงตัวผู้เขียนและมุมมองของผู้เขียน ต้องการให้บ้านเมืองดำเนินไปในแนวทางใด หรือก็คือ ต้องการเสนอว่า ชาติไทยควรจะเป็นแบบใด จะเห็นว่าชาติไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ได้มีเพียงมุมมองหรือเป็นการนิยามจากชนชั้นนำเท่านั้น หากแต่มีมุมมองหรือทัศนะของสามัญชนด้วย

ความสนใจในปัญหาบ้านเมืองและการมีส่วนร่วมในการถกเถียงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของคนในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 6 น่าจะสะท้อนถึงการตื่นตัวทางการเมืองของผู้คนในสมัยดังกล่าวด้วย

คำว่า “การเมือง” (politics) หมายถึง เรื่องเกี่ยวกับการแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสังคมหรือส่วนใหญ่ของสังคม (สุขุม นวลสกุล, 2552: 1) ส่วนความ “ตื่นตัวทาง

การเมือง”¹² คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของราษฎรในวงกว้าง ทำให้คนที่มีอุดมการณ์เดียวกันมารวมตัวกัน นอกจากนั้น ความตื่นตัวทางการเมืองยังอาจเกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งทำให้เข้าถึงประเด็นต่าง ๆ ได้รวดเร็ว

สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่คนไทยเริ่มต้นตัวทางการเมืองมากขึ้น (นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, 2520: 223) คนรุ่นใหม่ที่ได้ไปเรียนต่างประเทศเริ่มกลับมารับราชการ ผู้คนเริ่มมีการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์กับสยามอย่างใกล้ชิด ได้มีการล้มล้างการปกครองเดิมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุข กอปรกับการหนังสือพิมพ์เจริญรุดหน้ายิ่งกว่าสมัยใด กล่าวคือ เป็นยุคแรกที่สังคมไทยมีหนังสือพิมพ์รายวัน (Daily Newspapers) ฉบับภาษาไทยพิมพ์เป็นจำนวนมากยิ่งกว่าสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งอาจมีหนังสือพิมพ์รายวันอยู่บ้าง หากแต่เป็นหนังสือพิมพ์ของชาวต่างชาติที่พิมพ์เป็นภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ การที่สำนักพิมพ์ต่าง ๆ สามารถออกหนังสือพิมพ์รายวันได้ ทำให้สมัยรัชกาลที่ 6 กลายเป็นยุคทองของหนังสือพิมพ์ (สมาคมนิเทศสารแห่งประเทศไทย, 2549: 52) มีจำนวนหนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นจากสมัยรัชกาลที่ 5 หลายเท่าตัว ผู้คนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว ทำให้เกิดความตื่นตัวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมากขึ้น ดังพบว่า กลุ่มทหารรุ่นใหม่ตื่นตัวทางการเมืองจากการอ่านหนังสือพิมพ์ *จีนโนสยามวารศัพท์* (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2524: 75) กลุ่มดังกล่าวต้องการให้สยามมีรัฐธรรมนูญ เปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงเกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 ขึ้น

สมัยดังกล่าวยังเป็นยุคแรกที่มีหนังสือพิมพ์การเมือง (Political Newspaper) ซึ่งหมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มุ่งเสนอข่าวสารบ้านเมืองและลงพิมพ์บทความที่เกี่ยวกับปัญหาหรือความเคลื่อนไหวในสังคม หากใครสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง เรื่องราชการ จะต้องหาอ่านจากหนังสือพิมพ์ดังกล่าว

บริบทข้างต้น ทำให้คนไทยตื่นตัวทางการเมืองยิ่งกว่าสมัยใด และต้องการมีส่วนร่วมในการรับรู้และแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมมากขึ้น ดังพบว่ามีข่าวเกี่ยวกับเรื่องราชการ เช่น ข่าว “เงินพลีศึกษาสูญไปอีก ๒,๐๐๐ บาท ผู้ทุจริตคือศึกษาธิการ อำเภอกัทพทัน” ใน *จีนโนสยามวารศัพท์* ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2466

มีข่าวแจ้งมาว่า นายสาริดหรือฤทธิ์โชติพยัคฆ์ ศึกษาธิการประจำอำเภอกัทพทัน
จังหวัดอุทัยธานีได้บังอาจกระทำทุจริตยกเงินพลีศึกษาที่อยู่ในความอารักขา ไปใช้

¹² ผู้วิจัยอธิบายเรื่องความตื่นตัวทางการเมือง โดยประยุกต์จากหนังสือ *การเมืองไทยและประชาธิปไตย* ของลิขิต ธีรเวคิน (2552) และจากบทความวิจัยบางงาน เช่น บทความ “ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่: จุดยืนประชาธิปไตยใหม่แห่งอนาคต”

เปนอาณาประโยชน์ส่วนตัวเสียเงินจำนวน ๒,๐๐๐ บาทเศษ แล้วก็หลบหนีไป ยังจับตัวไม่ได้ เหตุเกิดขึ้นเมื่อตอนกลางเดือนตุลาคมศกนี้

นี่เป็นเรื่องปลวกกัดเงินปลีศึกษารายใหม่อีกราย ๑ เมื่อ ๒-๓ เดือนก่อนก็ได้มีเหตุอย่างเดียวกันเกิดขึ้นมา ๒-๓ รายแล้ว มีรายนายชมจังหวัดนครนายก เป็นต้น ตละรายเปนเงินนับด้วย ๔ ตัวเลขขึ้นไป แต่ก็ไม่เห็นกระทรวงศึกษาธิการกระตือรือล้นอย่างไร ?

(จินโนสยามวารศัพท์, 2466: 6)

นอกจากนั้น ยังมีผู้อ่านส่งเรื่องมาให้บรรณาธิการลงพิมพ์บทความวิพากษ์รัฐบาล และให้ความเห็นเกี่ยวกับบ้านเมือง เช่น บทความ “ความเห็นการเมือง” ใน*กรุงเทพฯเดลิเมล์* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2459

ถึงท่านเอดิเตอร์เดลิเมล์ ถ้าท่านโปรดนำความเห็นอันนี้ลงในหนังสือพิมพ์ของท่านโดยไม่ขัดข้อง ข้าพเจ้าจะมีความพอใจเป็นอันมาก

[...]

...ควรเปิดโอกาสให้ราษฎรมีหน้าขึ้นต่ำๆดูก่อน เช่น ยอมให้นายอำเภอเจ้าตำบลเปนหัวหน้าราษฎรเสียทุกๆตำบล และเอาคนในตำบลนั้นเองให้ราษฎรโหวตกันขึ้นเปนนายอำเภอ เพื่อราษฎรกับนายอำเภอจะได้รู้จักน้ำเนื้อหัวใจกันได้ดี จะได้คอยช่วยกันดูแลรับทุกข์สุขของราษฎร แลควรเปิดปากให้ราษฎรมีโอกาสที่จะไปมาปรึกษาหาฤๅใน ความทุกข์สุข หรือประชุมปรึกษาการงานกันได้เป็นครั้งเป็นคราวก็ยิ่งดีหนัก ทั้งราษฎรก็จะได้รู้จักน้ำใจนายอำเภอๆก็จะได้รู้นิสัยราษฎรได้ทั่วไป เมื่อเหตุการณ์อย่างใดเกิดขึ้น รัฐบาลจะได้รู้ได้ทันทั่วทั้งที กระทำให้เป็นการสดวกขึ้นแก่เจ้านาที่อีกไม่น้อย เพราะเหตุว่ามีเจ้าพนักงานเปนหัวหน้าคอยฟังข่าวรับทุกข์สุขของราษฎรอยู่แล้ว ทั้งราษฎรก็จะนึกพากภูมิใจในใจขึ้นเหมือนกันว่าตนมีอำนาจแลสู้มเสียขึ้นในทางราชการคงจะสละความประพฤติที่ชั่วคิดติดสันดานมาหาดีใส่ตัวในทางราชการ โดยตนรู้สึกแน่ว่าอาจที่จะได้เปนหัวหน้าคนได้ในวันใดวันหนึ่งเมื่อตนประพฤติดีมีคนนับถือ *ไม่เหมือนในเวลานี้พวกราษฎรจะคิดอะไรจะนึกอะไรก็ตกอยู่ในฐานะพวกกันเองที่ชั่วมากกว่าที่ดี เพราะไม่มีหัวหน้าจะเปนผู้หลักผู้ใหญ่ตักเตือนสั่งสอนจึงประพฤติในสิ่งที่ชั่วบ้างดีบ้าง...ที่เปนเช่นนี้ก็เพราะรัฐบาลยังปิดปากผู้น้อยไว้ ไม่ให้เอ่ยอะไรเสียและราษฎรจึงยังตกอยู่ในฐานะต่างคนต่างคิดเอาตัวรอด ลืมที่จะคิดรักชาติไปหมดเรื่องนี้เปนความจริง...ถ้ายังพูดเกี่ยวข้องไปถึงกิจการบ้านเมืองแล้ว ผู้ใหญ่ที่เปนผู้ปกครองตนก็คอยจุกปากไม่ให้มีเสียงเสียเลย...*

(กรุงเทพฯเดลิเมล์, 2459: 2)

จากข้างต้น ผู้เขียนเสนอให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่น คือ ให้ราษฎรเลือกหัวหน้าที่จะมาปกครอง และดูแลทุกข์สุขของราษฎร หากให้อำนาจกับท้องถิ่นจะทำให้ราษฎรรู้สึกว่ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีสิทธิ์มีเสียงในสังคมมากขึ้น ทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้ราษฎรมีความประพฤติที่ดีขึ้น เนื่องจากอาจได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าราษฎรได้เช่นกัน ทั้งนี้ เหตุที่ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางการเลือกตั้งดังกล่าวเกิดจากการที่ขณะนั้นในสังคมไทย รัฐบาลยังไม่ให้อิสระกับราษฎรในการที่จะคิดหรือพูดหรือมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง ผู้เขียนจึงต้องการให้รัฐบาลเล็งเห็นข้อดีของการจัดให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่น ดังกล่าว

จุดเริ่มต้นที่ผู้คนตื่นตัวทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้หลังสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ยิ่งมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเข้มข้น มีการวิพากษ์โจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง (เสถียร จันทิมาธร, 2566: 129) ทั้งนี้ นอกจากจะมีสาเหตุมาจากความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ใช้ชีวิตต่อเนื่องมาสมัยรัชกาลที่ 7 น่าจะตกผลึกด้านการเมืองมาแต่สมัยก่อน รวมถึงการที่รัฐบาลโดยเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงมีบทบาทในการโต้ตอบหรือแสดงความเห็นเช่นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ผู้เขียนจากหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับเห็นว่ารัฐบาลไม่ฟังเสียงหรือทำตามคำแนะนำของราษฎร (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2531: 303,305) ประกอบกับเกิดสถานการณ์เศรษฐกิจและการคลังตกต่ำต่อเนื่องมาจากสมัยรัชกาลที่ 6 น่าจะทำให้คนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาโดยเฉพาะกลุ่มนายทหารเกิดความไม่พอใจและน่าจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยในที่สุด

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าบทความวิพากษ์เป็นวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทย เริ่มก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย คนในสังคมไทยเริ่มมีพื้นที่และมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติ หรือสิ่งที่เป็นผลได้ผลเสียต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน แสดงถึงความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในยุคนั้นซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทยก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังเป็นเคา์กลางของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่จะเกิดขึ้นในยุคสมัยต่อมา

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “บทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6: การก่อกำเนิดวรรณกรรมประเภทใหม่ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย” เป็นการศึกษาหรือวิเคราะห์กลุ่มข้อมูลที่เรียกว่า “บทความวิพากษ์” ซึ่งอยู่ในหนังสือพิมพ์การเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 6 และเป็นกลุ่มข้อมูลที่ยังไม่มีการจัดประเภทวรรณกรรมและศึกษาในทางวรรณกรรมมาก่อน

ผู้วิจัยเก็บและคัดเลือกข้อมูลบทความวิพากษ์ ได้จำนวน 1,213 เรื่อง จากหนังสือพิมพ์แนวการเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังกล่าวเท่าที่จะสามารถค้นหาและรวบรวมได้ในปัจจุบัน ทั้งจากเอกสารที่มีตีพิมพ์ เอกสารหายาก ไมโครฟิล์ม ไมโครแจ็กเก็ต มีจำนวน 15 ฉบับ ได้แก่ *จินโนสยามวารศัพท์* *แสงอาทิตย์* *กรุงเทพฯเดลิเมล์* *พิมพ์ไทย* *ธง* *ดุสิตสมิต* *ดุสิตสมัย* *สยามราษฎร์* *กรรมกร* *ยามาโต* *มอริ่งโพสต์* *แหลมทอง* *ปราบอธรรม* *เกราะเหล็ก* และไมโครแจ็กเก็ตที่รวมหนังสือพิมพ์ไว้ในไฟล์เดียวกัน ได้แก่ *สยามวิโร* *ธรรมานุสร* *มังกรแดง*

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

บทความวิพากษ์เกิดขึ้นท่ามกลางปัจจัยจากการที่สยามเปลี่ยนแปลงหลายประการ กล่าวคือ สยามเริ่มเข้าสู่ยุคสมัยที่มีคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศและในประเทศ กอปรกับเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เจริญก้าวหน้ามากขึ้น กระทั่งสามารถจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันได้ ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั้งในและต่างประเทศได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของต่างประเทศ หลายประเทศเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งยังเกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทั้งความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและเศรษฐกิจไทยมีปัญหาทำให้ราษฎรไม่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาล คนรุ่นใหม่มีความคิดเห็นต่างจากคนรุ่นเก่า ทำให้คนรุ่นใหม่หรือคนที่เห็นต่างจากคนรุ่นเก่า ระบบเก่า ต้องการพื้นที่ในการระบายความคับข้องใจ และต้องการแสดงความเห็นในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้รัฐบาลและคนในสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และเร่งหาหนทางแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคม และเพื่อให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า

นอกจากนี้ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิมิตในด้านอักษรศาสตร์ พระองค์ทรงสนพระทัยงานเขียนและหนังสือพิมพ์ มาตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสยาม

มกุฎราชกุมาร ทำให้ในรัชสมัยของพระองค์ พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการพระราชนิพนธ์ บทความเพื่อแสดงพระราชทัศนะหรืออธิบายแนวพระบรมราโชบายต่าง ๆ รวมถึงทรงได้ตอบกับ นักเขียนที่เห็นแตกต่างจากพระองค์ด้วยพระองค์เอง ซึ่งเมื่อประกอบกับบริบทดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้มีบทความวิพากษ์เกิดขึ้นในสังคมไทย ผู้คนต้องการพื้นที่ในการแสดงความเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นอย่างชัดเจนมาก่อนในรัชสมัยใด

ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดบทความวิพากษ์ดังกล่าว ส่งผลต่อเนื้อหาและกลวิธีนำเสนอความคิดใน บทความวิพากษ์ กล่าวคือ เมื่อผู้คนต้องการแสดงความเห็นในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น และบทความ วิพากษ์เป็นงานเขียนที่สนองต่อความต้องการนั้น ทำให้บทความวิพากษ์มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมไทยทุก ด้าน ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับรัฐบาล ราชกรู หรือประเทศชาติ เช่น รัฐบาลควรทำหรือไม่ควรทำอะไร ควรจะแก้ไขปัญหาใดหรือสนับสนุน สิ่งใด เพื่อประโยชน์ของราชกรูหรือบ้านเมือง สอดคล้องกับกลวิธีนำเสนอความคิดที่มีการใช้กลวิธี เสียดสีเชิงการเมือง (political satire) ซึ่งเป็นกลวิธีที่มุ่งเสียดสีข้าราชการ หรือนโยบายของรัฐ อย่าง โดดเด่น

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปได้ว่า บทความวิพากษ์เสนอประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งที่เป็นปัญหาเชิงการเมืองและปัญหาเชิงสังคม ปัญหาเชิงการเมือง เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ รัฐบาลและมีผลกระทบต่อประเทศ เช่น ปัญหาระบอบการปกครอง ส่วนปัญหาเชิงสังคม เป็นปัญหา ที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐหรือมีการแสวงหาประโยชน์เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง แต่อาจ เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของราชกรู เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้ ปัญหาต่าง ๆ จะมีการโต้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นแตกต่างกันระหว่างผู้เขียน อาจด้วยวิธีการ เสนอแนะ สนับสนุนประเด็น หรือการโต้แย้งประเด็นนั้น

บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของรัฐบาล เป็นเรื่อง ที่เกี่ยวกับส่วนได้ส่วนเสียของประชาชน หรืออาจเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ลักษณะดังกล่าว เป็นลักษณะเดียวกันกับเนื้อหาในงานเขียนประเภทบทความจำนวนหนึ่งในปัจจุบันเช่นกัน (เปลื้อง ฌ นนทร, 2497: 295) บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงน่าจะเป็นงานเขียนที่มีพัฒนาการสมบูรณ์ใน ด้านรูปแบบและวิธีการเขียนกระทั่งกลายมาเป็นบทความในยุคปัจจุบัน

ส่วนด้านความเป็นวรรณกรรมของบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยวิเคราะห์กลวิธีการ นำเสนอความคิดซึ่งเป็นภาษาเชิงวรรณศิลป์ที่ทำให้บทความวิพากษ์มีความเป็นวรรณกรรม ซึ่งพบว่า ในบทความวิพากษ์มีการใช้กลวิธีเสียดสีเชิงการเมือง และการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างสยาม

กับต่างประเทศ นอกจากนั้น ยังมีการสร้างความเป็นสหบทกับวรรณกรรมไทย และการใช้คำถามเชิง วาทศิลป์เพื่อชี้ข้อบกพร่องของรัฐบาลหรือปัญหาในสังคม กลวิธีดังกล่าวไว้เพื่อวิพากษ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการ นโยบายของรัฐบาล สถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาในสังคม บางครั้งผู้เขียนอาจตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพื่อชี้ให้เห็นข้อบกพร่องหรือปัญหาที่รัฐบาลหรือผู้ที่ เกี่ยวข้องควรจัดการแก้ไข

บทความวิพากษ์มีเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิดที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งแสดงความ เป็นวรรณกรรมประเภทใหม่ กล่าวคือ สิ่งที่เรียกว่าบทความวิพากษ์จะต้องมีลักษณะเป็นร้อยแก้ว วิพากษ์ปัญหาของประเทศ มีความทันสมัยของข้อมูล และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้าง

สรุปได้ว่า บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ราชกรู หรือประเทศชาติ ปัญหาที่วิพากษ์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ บทความวิพากษ์ยังไม่ใช่งานเขียนบันเทิงคดี ไม่ใช่เรื่องที่ แต่งขึ้น แต่มีการนำสถานการณ์ในสังคมมาเป็นประเด็นวิพากษ์ โดยอาจวิพากษ์การทำงานของรัฐบาล พฤติกรรมของข้าราชการ หรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์กับราชกรูหรือประเทศชาติ ตลอดจนบทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้าง แสดงถึงการมีส่วนร่วมกันในการ แสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ ของคนในสังคม ไม่ใช่การแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียง ครั้งเดียว

นอกจากบริบทสังคมจะมีผลต่อการมีบทความวิพากษ์ บทความวิพากษ์ในฐานะวรรณกรรม ประเภทใหม่ยังมีบทบาทหรือมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยและสังคมไทยด้วย ดังพบว่า ในด้านความสำคัญต่อวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ได้แก่ การเป็นรูปแบบของร้อยแก้วแนวใหม่ในสมัย รัชกาลที่ 6 การสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์รูปแบบใหม่ การเป็นบันทึกความคิดเห็นในสมัยรัชกาล ที่ 6 และการเป็นผลงานที่ส่งเสริมความเป็นสังคมประชาธิปไตยผ่านงานวรรณศิลป์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น อาจกล่าวได้ว่า บทความวิพากษ์เป็นร้อยแก้วแนวใหม่อีกประเภท หนึ่งที่เพิ่งมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นตัวบทที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตของคนร่วมสมัยกันอย่างใกล้ชิด มีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อวิพากษ์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ อย่างมีวรรณศิลป์ อีกทั้งยังมีพัฒนาการ ทางด้านรูปแบบและวิธีการเขียนไม่ต่างจากบทความในยุคปัจจุบัน บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 จึงถือเป็นภูมิปัญญาไทยของยุคสมัยซึ่งมีความสำคัญต่อการเขียนบทความวิพากษ์ในยุคปัจจุบัน และ ต่อมาวรรณกรรมไทย

7.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ด้านเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอความคิด ตลอดจนความสำคัญของงานเขียนประเภทดังกล่าวในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายต่อเนื่อง ดังนี้

ประการแรก คือ บทความวิพากษ์เสนอประสบการณ์ทางวรรณศิลป์ในเรื่องวรรณกรรมกับสื่อใหม่ กล่าวคือ ในยุคเริ่มแรกที่สยามได้รับอิทธิพลการพิมพ์จากตะวันตก การเผยแพร่งานเขียนต่าง ๆ จะใช้พื้นที่ของหนังสือพิมพ์เป็นหลัก นักเขียนหลายคนโดยเฉพาะในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีหนังสือพิมพ์เป็นเวทีทดลองงานเขียนต่าง ๆ ก่อให้เกิดงานเขียนร้อยแก้วแนวใหม่หลายประเภท (วิภา กงกะนันท์, 2560: 98) บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เปิดประสบการณ์ใหม่อีกประสบการณ์หนึ่งในหน้าหนังสือพิมพ์ ด้วยการนำเสนอเรื่องที่ทันสมัยและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้าง ผู้คนสามารถแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งประเด็นปัญหา บรรยากาศการแสดงความคิดเห็นจึงเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาและกว้างขวาง อันเป็นผลมาจากการมี “สื่อใหม่” ของยุคสมัย อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ บรรยากาศดังกล่าวน่าจะคล้ายคลึงกับการแลกเปลี่ยนทางความคิดในยุคปัจจุบันผ่าน “สื่อใหม่” ได้แก่ สื่อออนไลน์ ซึ่งพื้นที่การแสดงออกทางความคิดเป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ดังจะเห็นได้จาก เว็บไซต์ต่าง ๆ หรือสื่อโซเชียล เช่น Facebook Twitter Tiktok ดังนั้น จึงไม่เกินเลย หากจะกล่าวว่า บทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นบันทึกประสบการณ์ทางวรรณศิลป์เรื่องวรรณกรรมกับสื่อสมัยใหม่ในยุคแรก ๆ ของสังคมไทย

ประการที่สอง การปรับตัวของบทความวิพากษ์เมื่อพื้นที่การสื่อสารสาธารณะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจุบันหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่าง ๆ ททยอยปิดตัวลงเพราะผู้อ่านไม่นิยมเหมือนในอดีต ส่งผลให้ผู้เขียนบทความวิพากษ์ต้องหาพื้นที่ใหม่ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง บทความของผู้เขียนที่ชื่อ “จิตกร บุชบา” ในหนังสือพิมพ์*แนวหน้าออนไลน์* ดังนี้

บทความเรื่อง “การเมืองเรื่อง...แก้/ไม่แก้ ‘รัฐธรรมนูญ’” ของจิตกร บุชบา เผยแพร่ในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์*แนวหน้าออนไลน์* เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2562 ผู้เขียนมีมุมมองต่อประเด็นการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญแตกต่างไปจากเปลวสีเงิน คอลัมนิสต์อีกคนหนึ่งที่ถูกประเด็นเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยที่มีการเลื่อนแก้ไขรัฐธรรมนูญออกไป โดยใช้กลวิธีเสียดสีเมื่อกล่าวถึงกรณีหนึ่งที่ประชุมขอศึกษารัฐธรรมนูญเพิ่มเติม โดยใช้คำว่า “บัณฑิตผู้คงแก่เรียน หรือ ???” กล่าวถึงกลุ่มผู้ลงมติให้ศึกษารัฐธรรมนูญว่ามีข้อมูลทุกอย่างแต่เป็นพวก “แก่งังโง่” และ “ชื่อเวลา” นอกจากนี้ ผู้เขียนยังสร้างคำเพื่อเรียกกลุ่มสมาชิกวุฒิสภาที่ปกป้องนายกรัฐมนตรีนว่าเป็น “กรรมกรรมประกันอุบัติเหตุทางการเมือง” ดังนั้น คงไม่จำเป็นต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้

ผู้เขียนยังแสดงความเห็นส่วนตัวต่อกลุ่มผู้ชุมนุมซึ่งอาจมีนัยถึงการชี้หน้า เนื่องจากเห็นว่าการกระทำของกลุ่มผู้ชุมนุมนั้นเป็นเพียง “เปลือก” ไม่ได้สร้างแรงกดดันและไม่มีอำนาจต่อรองมากพอ จะเห็นได้ว่า แม้พื้นที่สื่อจะเปลี่ยนแปลงไป กลวิธีการเสียดสียังคงเป็นวิธีการที่นักเขียนบทความวิพากษ์ในปัจจุบันนำมาใช้เหมือนสมัยรัชกาลที่ 6

ภาพที่ 10 บทความการเมืองเรื่อง “การเมืองเรื่อง...แก้/ไม่แก้ ‘รัฐธรรมนูญ’” ในแนวหน้าออนไลน์

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์บางฉบับใช้การ์ตูนล้อการเมืองเพื่อเสียดสีนักการเมืองด้วยซึ่งไม่แตกต่างไปจากบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 เช่น การ์ตูนล้อการเมืองของบัญชา คามิน ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, ชัย ราชวัตร (สมชัย กตัญญูตานนท์) เขียนการ์ตูนการเมืองชุด ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ภาพที่ 11 ภาพขำๆ ชื่อภาพว่า “คุณะเรียด” จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ

ภาพที่ 12 ภาพขำๆ ชื่อภาพว่า “ประเทศไทยนี้พิลึก” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการตูนล้อการเมืองที่มาจากเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ ดังเห็นว่าภาพถ่ายเป็นภาพที่ล้อเลียนกลุ่มเยาวชนที่ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยมาจากเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ *ผู้จัดการ* ส่วนการตูนล้อการเมืองด้านขวาเสียดสีการทำงานรัฐบาลมาจากเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ *ไทยรัฐ*

นอกจากเว็บไซต์ ยังมีการเผยแพร่บทความวิพากษ์ในสื่อโซเชียล ในที่นี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างงานเขียนที่มาจากสื่อ Facebook เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้เขียนหรือเจ้าของเพจสามารถพิมพ์ข้อความขนาดยาวได้ และเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านได้ชัดเจน

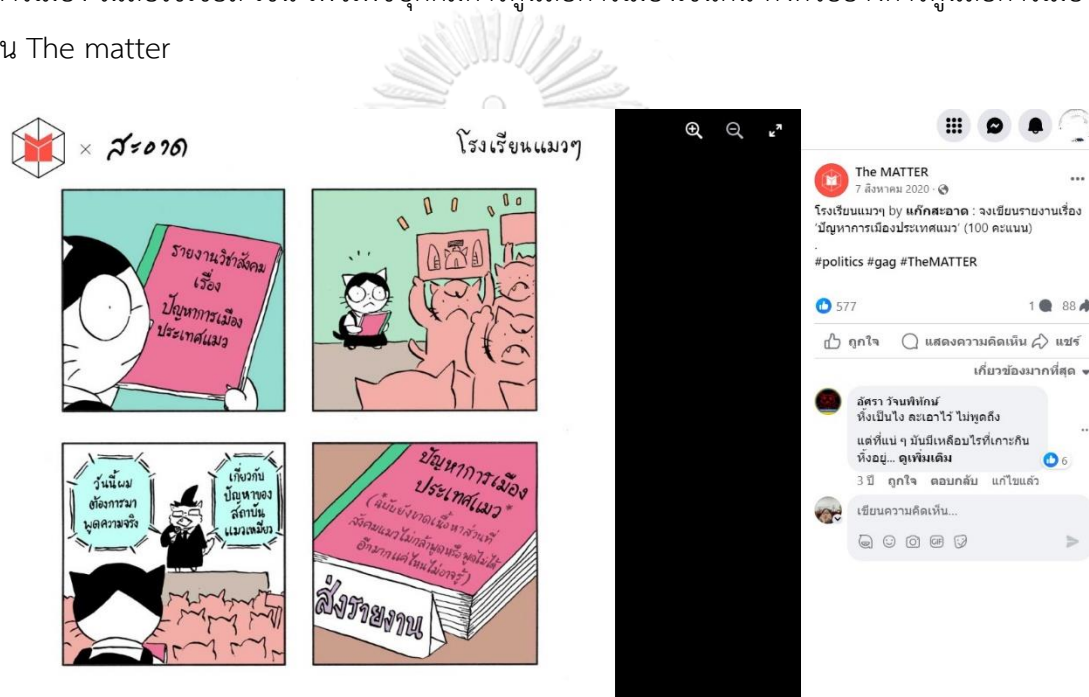
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 13 หน้าปกเพจวิพากษ์ประวัติศาสตร์
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เกี่ยวกับกรณีที่พระเจ้าท้ายสระทรงออกพระราชกำหนดกฎหมายห้ามจับปลาตะเพียนนั้น มีความเป็นไปได้หรือไม่และสมเหตุสมผลมากน้อยเพียงใด เนื่องจากพงศาวดารดังกล่าวมักบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสมัยอยุธยาในแง่มุมที่แสดงความเสื่อมโทรมของสมัยอยุธยากระทั่งนำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักร ด้วยเหตุนี้ การบันทึกเรื่องของพระเจ้าท้ายสระ ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของพระองค์ในเรื่องกฎหมายปลาตะเพียนว่าทรงมีความประพฤติ “อโนตตปปะ” คือ ไม่มีความเกรงกลัวต่อบาป อาจเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาและถกเถียงกันต่อไป

นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่เว็บไซต์จะเผยแพร่บทความทั้งในรูปแบบข้อความและการตูนล้อการเมือง ในสื่อโซเชียล เช่น เพจเฟซบุ๊กก็มีการตูนล้อการเมืองเช่นกัน ดังตัวอย่างการตูนล้อการเมืองใน The matter

ภาพที่ 16 ภาพจากสื่อ The matter ในเฟซบุ๊ก ล้อเลียนและตั้งคำถามเกี่ยวกับการเมืองไทย
เผยแพร่เมื่อวันที่ 7 ส.ค. พ.ศ.2563

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้อ่านการ์ตูนสามารถแสดงความคิดเห็น (comment) ได้แบบทันที (real time) แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ลงภาพการ์ตูนหรือเจ้าของเพจ กับผู้ติดตาม

บทความวิพากษ์เป็นงานเขียนที่สะท้อนความคิดของผู้คนในยุคที่ร่วมสมัยกัน มีความทันสมัย อ่านเข้าใจง่าย และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คน งานเขียนดังกล่าวจึงไม่เคยล้าสมัย ดังนั้น การที่บทความวิพากษ์ปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับยุคสมัย เคลื่อนย้ายพื้นที่จากการนำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อยุคเก่าในสมัยรัชกาลที่ 6 มาสู่พื้นที่สื่อสมัยใหม่ในโลกออนไลน์ซึ่งมีทั้งเว็บไซต์ หรือสื่อโซเชียล

จึงทำให้งานเขียนประเภทดังกล่าวยังคงมีพื้นที่หรือตัวตนในโลกยุคใหม่อยู่เสมอ อาจกล่าวได้ว่า บทความวิพากษ์ไม่เพียงแต่ดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบันแต่จะยังมีอยู่ต่อไปในอนาคตอีกด้วย

ประการที่สาม คือ บทความวิพากษ์ปลดปล่อยนักเขียนจากการอุปถัมภ์ของราชสำนักและเจ้านาย กล่าวคือ ในอดีตการแต่งหนังสือมักถูกชนชั้นนำไทยผูกขาด กวีหรือผู้เขียนส่วนใหญ่มักทำตามรับสั่งของพระมหากษัตริย์ แม้จะมีการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาในสยามเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ 3 หากแต่ในระยะแรกหนังสือพิมพ์และงานเขียนต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ก็ล้วนเป็นผลิตผลจากชนชั้นนำไทยแทบทั้งสิ้น ดังที่เห็นได้จาก*ดุริยจินดารัตน* *วชิรญาณ* *ทวีปัญญา* กระทั่งเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 การพิมพ์และการหนังสือพิมพ์รวมถึงการศึกษาที่เจริญก้าวหน้าขึ้นทำให้สังคมไทยผลิตหนังสือได้เป็นจำนวนมากกอบกู้การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนด้านกิจการการพิมพ์ทำให้มีหนังสือพิมพ์ทั้งของหลวง ราษฎร์ หรือเอกชนต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากยิ่งกว่าสมัยใด (สมาคมนิเทศสารแห่งประเทศไทย, 2549: 52) ในสมัยดังกล่าวนี้เองที่ผู้เขียนเริ่มสามารถผลิตผลงานได้อย่างอิสระ ไม่ต้องขึ้นกับเจ้านายหรือสังกัดใด ผู้เขียนมีอิสระทางความคิดในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ดังที่พบตัวอย่างในบทความวิพากษ์สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งมีผู้เขียนหลากหลาย ทั้งที่เป็นเจ้านาย ข้าราชการ หรือสามัญชน และทั้งที่ใช้ชื่อจริง ใช้นามปากกา หรือไม่ระบุชื่อ เช่น กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ รามจิตติ อัครวาทุ ผดุง นายสงวน เจริญเกศากิจ นายเซ็น บุญช่วย นายเนือง นายชวาน นายสฤชต์ นายจิม นอกจากนี้ ยังมีผู้ใช้นามปากกาต่าง ๆ เช่น นายตาดแดดตากฝน รามพันธ์ จักรวรุช สยามานุรักษ์ ลูกศรมังกรกรรฐ์ จันทรรังสี สลักเพชร ไทยแท้ ว.ว.ช., สลักเต้ จ.พ. กฤษณพันธ์ ชาวพระนครคนหนึ่ง ตัวอย่างชื่อและนามปากกาของผู้เขียนข้างต้นน่าจะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีอิสระในการเขียน ไม่ถูกห้ามหรือมีการผูกขาดหนังสือพิมพ์ งานเขียนประเภทบทความวิพากษ์จึงสามารถเผยแพร่ในวงกว้างได้ และยังส่งผลให้มีงานเขียนประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก (อาทิตย์ ศรีจันทร์, 2559: 171)

ประการสุดท้าย บทความวิพากษ์น่าจะทำให้เกิดงานเขียนแนวรักชาติเป็นจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การที่สังคมไทยมีพื้นที่ให้ผู้คนแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นการวิพากษ์รัฐบาลอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในรัชสมัยใด ทำให้คนในสังคมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และอาจไม่เชื่อถือรัฐบาล สอดคล้องกับคำกราบบังคมทูลของกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถที่ทรงกล่าวว่า

นับแต่ตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นต้นมา ความ
เชื่อมั่นของราษฎรในพระบรมราชโองการดังว่ามาข้างต้น ดูบางเบาลงมาก เกิดมีความเห็น

ว่าทำอย่างนั้นจะดีกว่า อย่างนี้จะดีกว่า ทำอย่างนั้นเป็นการเดือดร้อนแก่ราษฎรอย่างนี้ เป็นประโยชน์แก่ราษฎร ความคิดดังนี้มีแพร่หลาย...

(อ้างถึงในมัทนา เกษกมล, 2517: 84)

หรือการที่พระองค์ทรงเห็นว่า “ในเวลานี้คนไทยเชื่อหนังสือพิมพ์อย่างประหลาด” และ “ราษฎรรับความรู้จากหนังสือพิมพ์ซึ่งไม่ใช่เรื่องจริง” (อ้างถึงใน สุภัญญา ติระวนิช, 2532: 163) กอปรกับสถานการณ์การเมืองหลายประเทศเปลี่ยนแปลง ทำให้คนรุ่นใหม่สนใจระบอบประชาธิปไตย กันมากขึ้น ถึงกับมีกลุ่มก่อกบฏเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ ร.ศ.130 ขึ้นมา ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุ สำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ของคนไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ทั้งนี้ แม้ว่าในงานวิจัยจำนวนหนึ่งจะเสนอว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำอุดมการณ์รักชาติมาใช้ในสยาม เนื่องจากอิทธิพลของชาวจีนในไทย (กรรกริรมย์ สุวรรณานนท์, 2524: 115; อภิรติ เจริญธัญสกุล, 2542: 58) และทรงพยายามควบคุมชาวจีนในไทย ด้วยการออก กฎหมายต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เมื่อ พ.ศ.2461 เพื่อควบคุมการเรียนการสอนใน โรงเรียน ให้คนจีนในไทยเรียนภาษาไทยด้วย หรือการที่หลายประเทศ เช่น จีน อังกฤษ ญี่ปุ่น เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย ทำให้พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดง ให้คนไทยเห็นความเหมาะสมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสะท้อนผ่านพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ของพระองค์ที่ทรงเน้นย้ำความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ประเด็นดังกล่าว มีผู้ ศึกษาไว้เป็นจำนวนมากแล้ว และเป็นการศึกษาจากพระราชนิพนธ์บทความในพระองค์ด้วย เช่น กรรกริรมย์ สุวรรณานนท์ (2524) จันทิมา ศรีทองอินทร์ (2542) อัญชลี ภูษะภา (2553) ซึ่งได้ข้อสรุป ไปในทางเดียวกันว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการ สร้างชาติ ทั้งยังสะท้อนพระอัจฉริยภาพด้านการประพันธ์ส่วนพระองค์ด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่อาจจะยังไม่ได้ถูกเน้นย้ำในงานวิจัยที่ผ่านมาเท่าไรนัก คือ การที่ผู้คน แสดงความเห็นในเรื่องต่าง ๆ ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ หรือการมีบทความวิพากษ์ น่าจะเป็นปัจจัย สำคัญอย่างมากที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์งานเขียนแนวรักชาติ ขึ้นมาจำนวนมาก ทั้งในรูปแบบและส่วนที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เนื่องจากพระองค์ทรงจำเป็นต้อง ควบคุมความคิดและสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนไทย และความเป็นหนึ่งเดียวกันนั้น คือ ความ รักชาติ และความรักชาติดังกล่าวนี้ ก็หมายถึง การจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์นั่นเอง

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตต่อไปว่าพระองค์ยังทรงใช้ “เครื่องมือ” อีกประการในการควบคุมความคิดของคนในสังคมไทย เพื่อให้เรื่องรักชาติมีความสำคัญมากที่สุด คือ การตราพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งวรรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ.2457

อาทิตย์ ศรีจันทร์ (2559: 157-167) วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจว่า สาเหตุของการมีวรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ ความต้องการส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นพันธกิจของโบราณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่นกัน รวมถึงการที่ชนชั้นนำไทยเห็นว่ามิงงานเขียนที่มีปัญหา โดยเฉพาะงานเขียนแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ ตลอดจนหนังสือและงานแปลอีกจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ใช้ภาษาไม่ประณีตหรือไม่ถูกต้อง ทั้งที่การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องนับเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นชาติ” ด้วยเหตุนี้ ชนชั้นนำไทยจึงต้องจัดระบบระเบียบทางภาษาเพื่อควบคุมความคิดของคนในสังคม

อย่างไรก็ดี แม้งานวิจัยข้างต้นจะกล่าวถึงประเด็นที่ว่า เกณฑ์ของ “หนังสือดี” ของวรรณคดีสโมสรเป็นการโต้ตอบงานประพันธ์ขณะนั้นที่มีทั้งงานเขียนเรื่องการเมือง วิพากษ์สังคม และงานเขียนร้อยแก้วที่ได้รับอิทธิพลจากงานแปล (อาทิตย์ ศรีจันทร์, 2559: 177,181) หากแต่ในงานวิจัยดังกล่าว ยังไม่ได้ตั้งข้อสังเกตงานเขียนที่ผู้วิจัยเรียกว่า บทความวิพากษ์ ซึ่งเป็นงานเขียนเชิงการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นงานเขียนที่โดดเด่น และน่าจะส่งผลกระทบต่อความคิดของผู้คนและการสร้าง-เสพหนังสือในช่วงเวลาดังกล่าวไม่น้อย งานวิจัยดังกล่าวมุ่งไปที่เรื่องการควบคุมภาษาและการที่ชนชั้นนำเห็นว่าวรรณกรรมประเภทอื่น เช่น จักร ๆ วงศ์ ๆ งานแปลจากต่างประเทศ เป็นวรรณกรรมที่ไม่เป็นแก่นสาร จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องมีวรรณคดีสโมสร และมีการกำหนดเกณฑ์การแต่งหนังสือไว้ เพื่อที่ชนชั้นนำไทยจะได้ควบคุมความคิดของคนในสังคมไทยได้

ผู้วิจัยขอก้าวเพิ่มเติมจากงานวิจัยดังกล่าว กล่าวคือ การมีวรรณคดีสโมสรและการสร้างกฎเกณฑ์ในการแต่งหนังสือในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการมีบทความวิพากษ์ซึ่งเป็นงานเขียนที่วิพากษ์รัฐบาลอย่างรัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ อีกนัยหนึ่งคือเป็นงานเขียนอีกประเภทที่ไม่พึงประสงค์สำหรับชนชั้นนำไทยเช่นกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพยายามควบคุมบรรทัดฐานของความเป็นชาติไทยให้ไปในทำนองเดียวกับพระราชดำริของพระองค์ ด้วยการกำหนดกฎเกณฑ์หนังสือดีที่ควรได้รับการยกย่อง และควบคุมการใช้ภาษาของคนในสังคมไทยเพื่อให้คนไทยตระหนักถึงการเป็นคนไทยที่ใช้ภาษาไทยซึ่งสัมพันธ์กับการรักชาติ ตลอดจนทรงพระราชนิพนธ์บทความลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมากเพื่อสะท้อนแนวพระราชดำริต่าง ๆ ของพระองค์ ดังที่กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงสนับสนุนแนวทางของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน*ดุสิตสมิต* ฉบับพิเศษ พ.ศ.2462 ด้วยการให้ผู้เขียนหรือผู้อ่านดูแบบอย่างการแต่งหนังสือจากอัครพาทุและรามจิตติ หรือก็คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

...ก็บรรดาหนังสือพิมพ์นั้นๆ. ให้มีคนตีๆสมเปนอาจารย์พลเมืองได้จริงๆ ดีเช่น หรือ ลม้ายเช่น, อิศวพาหุและรามจิตติ, แต่งข้อความมาลงมากๆฉบับ, มากๆวันเนืองๆไป. การ แต่งหนังสือสมัยใหม่คงดีแปลกขึ้นถนัดในน้อยปี...

(ดุสิตสมิต, 2462: 11-12)

จากที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การมีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 น่าจะทำให้เกิด งานเขียนแนวรักชาติซึ่งมักเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นจำนวนมาก และทำให้มีการก่อตั้งวรรณคดีสโมสรรวมถึงกำหนดกฎเกณฑ์หนังสือดี-ไม่ดี เพื่อลดความนิยม ของหนังสือไม่ดีออกไป และหนึ่งในจำนวนนั้นน่าจะเป็นบทความวิพากษ์ที่แพร่หลายในยุคสมัยของ พระองค์ ด้วยพระราชประสงค์ที่จะสร้างเอกภาพทางความคิดนี้จึงเป็นที่มาของพระราชนิพนธ์รักชาติ จำนวนมากของพระองค์

7.3 ข้อเสนอแนะ

7.3.1 ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากบทความวิพากษ์ที่ผู้วิจัยศึกษาแล้วนั้น คอเรสปอนเดนซ์หรือจดหมายที่ผู้อ่านเขียนมาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เป็นอีกตัวบทที่น่าสนใจนำมาศึกษาเช่นกัน โดยเฉพาะ คอเรสปอนเดนซ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากก่อนมีบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 คอเรสปอนเดนซ์เป็นงานเขียนหนึ่งที่ให้คนไทยได้ร้องเรียนปัญหาและแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ จึงน่าสนใจว่าแท้จริงแล้วคอเรสปอนเดนซ์นำเสนอประเด็นใดบ้าง อาจมีคอเรสปอนเดนซ์ที่มีเนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่เฉพาะ ทั้งยังอาจเกี่ยวข้องข้องกับการสร้าง-เสพวรรณกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย ซึ่งน่าจะช่วยให้เข้าใจงานเขียนแนววิพากษ์ในช่วงเวลาที่สังคมไทยมีงานเขียนแนวใหม่ในหนังสือพิมพ์ และช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยทางวรรณคดีที่เกี่ยวกับการวิพากษ์และวัฒนธรรมการวิพากษ์ที่ปรากฏผ่านตัวบทวรรณกรรมด้วย

7.3.2 บทความวิพากษ์หลังสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะช่วงรัฐบาลทหาร เช่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร น่าสนใจว่าในช่วงที่รัฐบาลมีมาตรการปิดกั้นการแสดงออกทางความคิดรุนแรงกว่าสมัยรัชกาลที่ 6 ผู้เขียนจะนำเสนอเนื้อหาประเด็นใด และใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์แบบใดบ้างเพื่อหลีกเลี่ยงการปิดกั้นดังกล่าว การศึกษาดังกล่าวน่าจะทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและลักษณะเฉพาะของบทความวิพากษ์ในอีกยุคสมัยหนึ่งชัดเจนมากขึ้น

7.3.3 ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการศึกษากลวิธีการเสียดสีเชิงการเมือง ซึ่งเป็นกลวิธีเฉพาะที่มีในบทความวิพากษ์ ในตัวบทวรรณกรรมประเภทอื่นด้วย ซึ่งน่าจะช่วยให้เห็นว่ากลวิธีดังกล่าวเมื่อใช้ใน

วรรณกรรมประเภทอื่นจะถูกนำไปใช้อย่างไร มีการรับ ปรับเปลี่ยน หรือมีลักษณะเฉพาะ แตกต่างไป จากที่มีใช้ในบทความวิพากษ์อย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรรกริรมย์ สุวรรณานนท์. (2524). “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย.”

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กระทรวงสาธารณสุข. (2525). **ความก้าวหน้าของการสาธารณสุขในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. จัดพิมพ์เนื่องในวันสถาปนากรุงเทพมหานครครบ 200 ปี.

กุลลดา เกษบุญชู มีต์. (2562). **ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์: วิวัฒนาการรัฐไทย**. แปลโดย อาทิตย์เจียมรัตต์ัญญู. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

กรมวิชาการ. (2541). **วรรณลักษณะวิจารณ์ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จตุธรรม แซ่ลี และปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล. (2563). “ภาพลักษณ์ของชาวจีนและชาวตะวันตกในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ใน **วารสารพิษเนศวร์สาร** 16,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม).

จมีนอมรดรุณารักษ์. (2512). **เหตุผลที่รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศสงครามและยุติธานี**. พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา.

จรัสพิมพ์ ศิริมาตร. (2554). “ทัศนยะและกลวิธีแสดงทัศนยะในพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองขนาดสั้นในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. (2506). **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกับกระทรวงมหาดไทย**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จารุวรรณ แก้วมะโน. (2551). “วาทกรรม "ชาวบ้าน" กับการจำกัดตนเองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิระโชค (บรรพต) วีระสย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. (2554). **รัฐศาสตร์ทั่วไป**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัดน์ อินทรพร (บ.ก.). (2556). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จดหมายเหตุเรื่องก่อกฤษพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท คัดจากหนังสือค้อด. (2475). พิมพ์ในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่หน้าพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร

ครบ 50 วัน ณ วันที่ 26 พฤษภาคม.

เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ.103 และพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. (2510). พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ หม่อมสนธิท กฤดากร ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง วันที่ 6 มีนาคม.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). **แสดงกิจจานุกิตย.** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายศุขนาทสุวรรณ ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง พระนคร วันที่ 4 เมษายน.

ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร. (2557). “ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475.”

วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์ 1,1 (มกราคม-มิถุนายน): 62-79.

ชฎาพร สุวรรณรัตน์. (2559). “ในป่าดงดิบ: การวิพากษ์วาทกรรมการพัฒนาในนวนิยายชุด เพชรพระอุมา.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนัญชิตา บุญเหาะ. (2560). “ความรักชาติในนิราศที่แต่งระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนิดดา โชติช่วง. (2555). “วาทกรรมการพัฒนาและประชาสังคมในเรื่องสั้นชนบทไทย พ.ศ.2530-2539.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชวิตรา ดันติมาลา. (2560). “พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่: ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม.” **วารสารบรรณศาสตร์ มศว** 10,1 (มกราคม-มิถุนายน).

ชัย เรื่องศิลป์. (2541). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. **CHULALONGKORN UNIVERSITY**

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2517). **สรณิพนธ์ของเทียนวรรณ.** กรุงเทพฯ: องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2524). **เทียนวรรณและก.ศ.ร.กุหลาบ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

โชติสา ขาวสนธิ. (2548). “การศึกษาเปรียบเทียบประชาธิปไตยตัวแทนและประชาธิปไตยทางเลือก ว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ญาดา อรุณเวช. (2526). “ความเปรียบในบทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐวดี ชนะชัย. (2530). “สตรีในสังคมไทยสมัยใหม่ : ศึกษากรณีสตรีซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล (พ.ศ. 2439-2485).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐสิทธิ์ ขยายศรีสิทธิ์. (2563). “พัฒนาการของเทคนิคการสร้างภาพพิเศษในภาพยนตร์ไทย ในช่วง พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2563.” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดร.โณวาท.** (2512). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจเอก หม่อมเจ้ามนูญศิริ เกษมสันต์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 11 มิถุนายน.
- โตม สุขวงศ์. (2533). **ประวัติภาพยนตร์ไทย.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา.
- ดวงเดือน พิศาลบุตร. (2515). **ประวัติการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). **นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). **ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ วรรณคดีเปรียบเทียบ: กระบวนทัศน์และวิธีการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2528). **การทูตไทยสมัยรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทรงศรี อัจจุรณ. (2502). “การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุนทร นาคธน. (2516). “บทละครพูดร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุนทร อนันต์บุตร. (2552). **วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทพ บุญตานนท์. (2556). “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพ บุญตานนท์. (2560). “พวกฮิวแห่งบูรพาทิศ: ประวัติศาสตร์ว่าด้วยความสัมพันธ์ ระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับชาวจีนโพ้นทะเล.” ในวารสารมนุษยศาสตร์ 24,1 (ม.ค.-มิ.ย.).

- ธนพร ศิริพันธ์. (2559). "การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชในบริบทวัฒนธรรมไทย." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2555). **วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธวัชชัย ดุสิตกุล. (2547). "บทโขนละครพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา วัฒนกุล. (2519). "แนวความคิดทางการเมืองในบทละครพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2559). "การเขียนบทความ." ใน **การเขียนผลงานวิชาการและบทความ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ธงชัย หวานแก้ว. (2522). "การปลุกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นฤมล เจริญเผ่า. (2531). "กษัตริย์นักปราชญ์ผู้ทรงใช้พระนามแฝงมากที่สุด." ใน **วารสารวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** 10,2 (พ.ย.): 12-18.
- นันทา วิเศษภูโสภา. (2522). "การเลื่อนชั้นทางสังคมของนักเรียนไทยที่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7." วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทนัย ประสานนาม. (2548). "เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ.2535-2545: การศึกษาแนวคิดและกลวิธี." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นินิ เอียวศรีวงศ์. (2543). **ปากไก่และใบเรือ: รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- นพพร ประชากุล. (2543). "สัมพันธ์ (intertextuality.)" **สารคดี** 16,182: 175-177.
- นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. (2547). "ผลกระทบของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทย." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญพิสิฐ ศรีหงส์. (2556). "งานนิพนธ์ของ ก.ศ.ร.กุหลาบ: ชนชั้นนำและการสร้างองค์ความรู้ในสยามต้นยุคใหม่." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

- คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). **แกลลอรี่วรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญวัฒน์ วิสกุล. (ม.ป.ป.). "ข้าราชการไทยในระบบราชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ." 1-17.
<http://www.library.polsci.chula.ac.th/dl/13748fca51abde95b25317bc611abb13>
- ปฐม ตาคะนันท์. (2549). "สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกับการสถาปนาอุดมการณ์แห่งรัฐของสยาม." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562). **ประชาธิปไตย หลากความหมาย หลายรูปแบบ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสัญญาธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประพัฒน์ ตริณรงค์. (2504). **ชีวิตและงานของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ**. พระนคร: อุดมศึกษา.
- ประภัสสร ทองยงค์. (2558). "ประชาธิปไตย: แนวคิดและหลักการเบื้องต้น." **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์** 5,3 (กันยายน – ธันวาคม): 11-22.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (2515). **พระมหาธีรราชเจ้า**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ปรารธนา โกเมน. (2533). "สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2515). **บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย**. นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส 24 มิถุนายน 2515.
- เปรมสิริ ชวนไชยสิทธิ์. (2539). "ผู้หญิงกับอาชีพครูในสังคมไทย พ.ศ. 2456-2479." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมมา สัตยววุฒิพงศ์. (2546). "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปลื้อง ณ นคร. (2497). **คำบรรยายวิชาการประพันธ์และการหนังสือพิมพ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พรรณราย ชาญหิรัญ (2563). "พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2419-2452): วรรณคดีกับโลกสันนิบาต." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุขฎิบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2515). **พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ และพระบรมราโชวาทใน**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคัดจากพระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ. นครหลวงฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2552). **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมญาณมุนี (วราณ มนุญญมหาเถร) ณ เมรุวัดดุสิตารามวรวิหาร วันอังคารที่ 20 ตุลาคม.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2455). **ปกิณกะคติของอศวาพาหุ**. โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2456). **ก้นป่วย**. พิมพ์ในงานศพ พระตำรวจเอก พระยาอนุชิตชาญไชย (สาย สิงหเสนี) และคุณหญิงอนุชิตชาญไชย (เชย สุวรรณทัต).

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2493). **ปลุกใจเสือป่า**. บรรณาการจากทหารพรคนาวิกโยธิน เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาโท พระอรณพนาวัฒน์ดี ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส 20 กันยายน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2494). **ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 22 เมษายน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2504). **โลกนิติจำแลง**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางชุ่ม สร้อยพิสุทธิ์ และนางบรรยง มาวิน ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม 2 เมษายน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2508). **อุตตรรุรุ**. มหามกุฎราชวิทยาลัยพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒน์วดี ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ 26 พฤศจิกายน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2517). **จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 1 สิงหาคม.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2529). **พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 100 ครั้ง**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2566). **หลักราชการ**. มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสุชาดา ถิระวัฒน์ รองประธานกรรมการมูลนิธิฯ ณ เมรุหลวง

หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 23 เมษายน.

พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2512). พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์ดำรงสถักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 20 มกราคม.

พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2470. (2470). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 44 ตอนที่ 178.

พระวรวงศ์วิสิฐ. (2496). **วรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2529). **การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2394).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์วิภา พิณีจ. (2563). “กระบวนการสร้างความหมายในนิยายเบงคลีของเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิศาล มุกตาร์สมิ. (2548). “แนวความคิดว่าด้วยความเชื่อมโยงของระบอบการปกครอง ศึกษาเปรียบเทียบ Plato กับ Nietzsche.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิสิทธิ กอบบุญ. (2548). “ปุจฉา-วิสัชนา : กลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทยพุทธศาสนา.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิรติพย์ สุคันธเมศวร์. (2549). “การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่นำไปสู่การสร้างรัฐชาติ.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พถฒิชา นาคะผิว. (2562). “นารีเรื่องนามยอดสตรีในสายตากวีสยามกับแนวทางการดำเนินชีวิตของหญิงและชายสมัยรัชกาลที่ 6.” ในวารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ 26,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 63-94.

เพ็ญพิสุทธิ อินทรภิมย์. (2544). “บทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเซียวสุตเสง พ.ศ. 2450-2474.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2521). “วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรเพ็ญ อ้นตระกูล. (2517). “การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-68).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล. (2546). “ผู้หญิงไทยในกฎหมายตราสามดวง: จากผู้หญิงเป็นใหญ่ถึงผู้หญิงเป็นควายผู้ชายเป็นคน.” ในวารสารอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 32,1 (มกราคม-มิถุนายน): 246-302.
- พวงร้อย กล่อมเอียง. (2516). “พระบรมราชาบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พินเลย์สัน, เจมส์ กอร์ดอน. (2559). **ฮาเบอร์มาส: มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ.** วราธิ์ก เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา
- ภาวิณี บุณนาค. (2554). “ผู้หญิงในกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึง พ.ศ.2478: ศึกษาจากคดีความและฎีกา.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ภูวดล ศรีวิไล. (2564). “การสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2435-2458.” ในวารสารมนุษย์กับสังคม 7,1 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 51-68.
- ภรณ์พรรณ สุขสวัสดิ์. (2530). “อุปสรรคในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต ในยุคหลังสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2535). **การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพริก. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มิ่งขวัญ เจียประเสริฐ. (2542). “พัฒนาการการพากย์ภาพยนตร์ในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยงศักดิ์ วีระเมธีวงศ์. (2539). “มิติที่หยุดนิ่งและมิติที่เคลื่อนไหวในพัฒนาการภาพยนตร์ไทย.” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา เมฆนนท์ไพศิฐ. (2531). “การเมืองกับกฎหมายการพิมพ์ (พ.ศ.2453-2487).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 1 จ.ศ.1246.** (2549). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ต้นฉบับ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** พิมพ์ครั้งที่ 2.

- กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2561). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย (แก้ไขเพิ่มเติม)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราม วชิราวุธ. (2557). **ประวัติต้นรัชกาลที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2558). “แนนซี เฟรเซอร์ กับ พื้นที่สาธารณะ.” ใน **วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2,2** (กรกฎาคม-ธันวาคม): 1-18.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2543). **สารคดี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2557). “100 ปี วรรณคดีสโมสร.” **วารสารราชบัณฑิตยสถาน 39,3** (กรกฎาคม-กันยายน): 317-338.
- ลิขิต อีรวะดิน. (2552). **การเมืองไทยและประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิสเตอร์ก็อปปี.
- ลำพรรณ น่วมบุญลือ. (2519). “สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- วชิรญาณวิเศษ**. (2555). **มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ**.
- วณัฐย์ พุฒนาถ. (2557). “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชนชั้นกลางในนวนิยายของงามพรรณ เวชชาชีวะ.” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- วราคม ทีสุเกะ. (2544). **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วินิตา สุทธิสมบุรณ์ สมพิศา ณ นคร และสุวิมล อังควาณิช. (2544). “ความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ.” ใน **ความรู้คู่คุณธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วิภา กงกะนันท์. (2561). **กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย ประวัติวรรณคดีไทยสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิภาวรรณ วงษ์สุวรรณ. (2542). “การวิเคราะห์ปริจเฉท “ทอล์คโชว์” ของทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์.” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- วิริยา วิฑูรย์สฤกษ์ดีศิลป์. (2548). “การศึกษาอัตลักษณ์คนชั้นกลางไทยผ่านการเล่าเรื่องในสื่อหนังสือบันทึกการเดินทาง.” **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**.
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์ สุขุม นวลสกุล และวิทยา จิตนุพงศ์. (2552). **การเมืองและการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่

ที่ 18. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริพร ดาบเพชร. (2548). “ค่าของคน” และบทปรับในกฎหมายตราสามดวง.” ในวารสาร

ประวัติศาสตร์ (มกราคม-ธันวาคม): 1-26.

ศิริสุดา แสงทอง. (2564). “ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่: จุดยืนประชาธิปไตยใหม่แห่งอนาคต.” ในวารสาร**มหาจุฬานาครทรรศน์** 8,2 (กุมภาพันธ์): 286-297.

ศิวพล ชมพูพันธุ์. (2564). “สงครามโลกครั้งที่ 1 กับการระบุดัตตของสยามในสังคมนระหว่างประเทศ.”

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรินวล ศิริมิลินท์. (2519). “การปรับปรุงเศรษฐกิจของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2524). “สมาคมลับอันอยู่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์. (2540). “บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2172-2394.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). “”สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สังคีต พิริยะรังสรรค์ นवलน้อย ตรีรัตน์, ยงยุทธ ไชยพงศ์ และคณะ. (2546). **เศรษฐกิจการพินันทเลือกเชิงนโยบาย.** สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลและศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติภาพ ชารัมย์. (2564). “ภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์.” ใน**วิจิตรวรรณสาร** 5,2 (พฤษภาคม - สิงหาคม): 209-236.

เสถียร จันทิมาธร. (2566). **สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). **สมเด็จพระยาตากสินมหาราช การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชั้น” ของชาวสยาม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการประวัติศาสตร์วิถีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน (พ.ศ.2435-2535).** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สิริรัตน์ พุ่มเกิด. (2538). “”อศวพาหุ” กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์

- ทางการเมือง.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุกบรรทัด. (2544). “พัฒนาการการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และอุดมการณ์ ของหนังสือพิมพ์ไทย ภายใต้แรงกดดันของกลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มผลประโยชน์.” ใน **ชุดงานวิจัยเรื่อง ประวัติการช่วงชิงสิทธิอำนาจทางข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์.** (2545). รวมงานวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2542, 2543, 2544.
- สุขสรณ์ แดงภักดี. (2538). “ความคาดหวังของสังคมต่อสตรีไทยในสมัยสร้างชาติ พ.ศ.2481-2487.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาย ตรีรัตน์. (2525). “กำเนิดระบบความคิดแบบเจ้าขุนมูลนายของไทย.” ใน **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง 2,2 (มิถุนายน-สิงหาคม): 1-27.**
- สุทธิพันธ์ ขุทรานนท์. (2525). “การเก็บภาษีอากรและผลกระทบต่อสังคมไทย พ.ศ. 2416-2475.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนันทา นิตยจินต์. (2530). “การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์. (2523). “ภาษีฝิ่นกับนโยบายด้านการคลังของรัฐบาลไทย พ.ศ.2367-2468.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี วีระวงศ์. (2547). **ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย (พ.ศ. 2417-2453).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุรรัตน์ สวัสดิ์. (2531). “บทบาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรต่อการแพทย์และการสาธารณสุข (พ.ศ.2456-2468).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2535). **สถานภาพสตรีไทยสมัยปฏิรูปประเทศ.** กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาติ บางแจ้ง. (2533). **67 ปี ภาพยนตร์ไทย 2466-2533.** กรุงเทพฯ: สมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติ.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2463). **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17 ตำนานเรื่องเลิกลอยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. แจกในงานศพ นางยิ้ม มารดาคุณหญิง อินทรมนตรี โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). **สาส์นสมเด็จพระ เล่ม 7.** กรุงเทพฯ:

องค์การค้ำครุสภา.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). **ความทรงจำ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2509). “อธิบายเรื่องสักกรวา พระนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.” ใน **ประชุมบทสักกรวาเล่นถวายในรัชกาลที่ 5**. ใน
อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพอำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรค(ทอง คุปตาสา)
พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร: กรมศิลปากร.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2543). **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ:
ดอกหญ้า.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2507). **ใจความแห่งพระโอวาทและเทศนา ของ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส คราวเสด็จตรวจคณะสงฆ์มณฑลฝ่าย
เหนือ พุทธศักราช 2457**. พิมพ์อุทิศส่วนพระกุศลถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ในสุรทินตรงกับวันสิ้นพระชนม์ปีที่ 44 วันที่ 2 สิงหาคม.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2531). **มานุษยวิทยา เล่ม 1 ตอนที่ 1-2**. พิมพ์
ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

หนังสือจดหมายเหตุฯ. (2536). ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทานในงาน
พระราชทานเพลิงศพ นายสมหมาย ฮุนตระกูล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม.

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2543). **วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์. (2530). “บางกอกกรีตอร์เดอร์ฉบับรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2387-2388 เอกสารที่ยังไม่สูญ
หาย.” **ศิลปวัฒนธรรม** 8,4 (ก.พ.).

อภิรดี เจริญชัยสกุล. (2542). “แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับรัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม.”
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหนังสือพิมพ์ ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิษฎา ขาวสุทธิ. (2565). “การศึกษาพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะวรรณกรรมคำสอน.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2531). “ความเปลี่ยนแปลงของสำนักทางประวัติศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมไทย ตั้งแต่รัชกาลที่4 ถึง พ.ศ.2475.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัจฉรา กาญจนมัย. (2523). “การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-2394).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัจฉราพร กมฺพพิสัย. (2524). “กบฏ ร.ศ.130: ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง และกลุ่ม "ทหารใหม่".” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี ภูษะกา. (2553). “พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาทิตย์ ศรีจันทร์. (2559). “วรรณคดีสโมสรกับองค์ความรู้เรื่องวรรณกรรมในสังคมไทย: ข้อวิพากษ์ในบริบทของสังคมการเมืองของการทำให้เป็นสมัยใหม่(Modernization).” **ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์** 22,1 (ม.ค.-เม.ย.).

อิทธิเดช พระเพ็ชร. (2561). “การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในหนังสือพิมพ์ไทย (พ.ศ.2500-2506).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา ภาษาวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อิสริย์ ภัคดีศรีแพง และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2561). “ห่วยใต้ดิน: ความมั่นคงทางรายได้ของประเทศไทย.” **ในวารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ** 9,1 (มกราคม-เมษายน).

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาอังกฤษ

Allen, R.E. (1990). **The Concise Oxford Dictionary of Current English**. 8th ed. New York: Oxford University Press.

Baldick, Chris. (2001). **The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms**. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

Bonn, Julien D. (2010). **A Comprehensive dictionary of literature**. Abhishek Publications.

Buranasamut, Charnpipop. (2020). “Political Satire: The Concept and Impact on People’s Attitude.” Bachelor of Arts Program in Journalism (Mass Media Studies) English Program. Faculty of Journalism and Mass Communication. Thammasat University.

Copeland, Matthew Phillip. (1993). “Contested nationalism and the 1932 overthrow of the

- absolute monarchy in Siam.” A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of the Australian National University.
- Greenberg, Jonathan. (2019). **The Cambridge Introduction to Satire**. New York: Cambridge University Press.
- Grisnold, Alexander B. (1961). **King Mongkut of Siam**. New York: The Asia Society.
- Habermas, Jürgen. (1974). The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964). **New German Critique** No. 3 (Autumn).
- Jaki, Sylvia. (2014). **Phraseological Substitutions in Newspaper Headlines “More than Meats the Eye”**. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kant, Immanuel. (1998). **Critique of pure reason**. Translated by Paul Guyer and Allen W. Wood. Cambridge university press.
- Kellner, Douglas. (2013). **Habermas, the Public Sphere, and Democracy: A Critical Intervention**. สืบค้นจาก <https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/habermaspublicspheredemocracy.p>
- Khadka, Prem Bahadur. (2020). “Satire VS Irony: The Differences.” **Palarch’s Journal Of Archaeology Of Egypt/Egyptology** 17 (7): 11012-11017.
- Knight A., Charles. (2004). **The Literature of Satire**. New York. Cambridge university press.
- Limapichart, Thanapol. (2009). “ The Emergence of the Siamese Public Sphere: Colonial Modernity, Print Culture and the Practice of Criticism (1860s-1910s).” **South East Asia Research** 17 (3): 361-399.
- Morner, Kathleen. (1991). **NTC's dictionary of literary terms**. Illinois: National Textbook Co.
- Raymond, Joad. (1998). “ The newspaper, public opinion, and the public sphere in the seventeenth century.” **Prose Studies** 21 (2): 109-136.
- Saxena, Sunil. (2006). **Headline writing**. New Delhi: Sage.
- Sloane, Thomas. O. (2001). **Encyclopedia of Rhetoric**. Oxford: Oxford University Press.
- Stockwell, Peter and Whiteley, Sara. (2014). **The Cambridge Handbook of Stylistics**. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Vella, Walter F. (1978). **Chaiyo! King Vajiravudh and the Development of Thai Nationalism**. Honolulu : University of Hawaii Press.
- Watson, John (1908). **The philosophy of Kant explained**. Glasgow: James Maclehose

& Sons.

ออนไลน์

คณะเรียราด. (2563) เข้าถึงได้ที่: <https://mgronline.com/pjkkuan/detail/9630000097182>
เข้าถึงเมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2566.

จิตรกร บุษบา. (2562). การเมืองเรื่อง...แก็/ไม่แก็ 'รัฐธรรมนูญ'. เข้าถึงได้ที่:
<https://www.naewna.com/politic/columnist/42014> เข้าถึงเมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2566.

ประเทศนี้พิลึก. (2563). เข้าถึงได้ที่: <https://www.thairath.co.th/home> เข้าถึงเมื่อ 11 ธันวาคม
พ.ศ.2566.

ปัญหาการเมืองประเทศแมว. (2563). เข้าถึงได้ที่:
<https://www.facebook.com/thematterco/photos/a.1735876059961122/2656517924563593/> เข้าถึงเมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2566.

วิพากษ์ประวัติศาสตร์. เข้าถึงได้ที่: <https://www.facebook.com/WipakHistory> เข้าถึงเมื่อ
11 ธันวาคม พ.ศ.2566.

ภาคผนวก

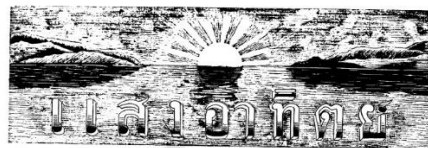
ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์แต่ละชื่อบัญที่ใช้ในการศึกษา

หนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ละชื่อบัญมีเจ้าของและบรรณาธิการหลากหลาย บางชื่อบัญเป็นของพระมหากษัตริย์ บางชื่อบัญเป็นของคนต่างชาติ บางชื่อบัญเป็นของลูกครึ่งไทยจีน หรือบางชื่อบัญเป็นของข้าราชการ ฉะนั้นการทบทวนประวัติและข้อมูลของหนังสือพิมพ์ไทยแต่ละชื่อบัญ จะทำให้เข้าใจบริบทของบทความวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 ในสังคมไทยมากขึ้น

อนึ่ง มีงานวิจัยหลายฉบับจำแนกชื่อบัญหนังสือพิมพ์ระหว่างฝ่ายรัฐกับฝ่ายค้าน ผู้วิจัยจะไม่ จำแนกเช่นนั้นแม้จะมีหนังสือพิมพ์บางชื่อบัญเป็นฝ่ายรัฐหรือฝ่ายค้านรัฐจริง แต่ยังมีหนังสือพิมพ์อีก หลายชื่อบัญที่ไม่ได้แบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้รวบรวมบทความ วิพากษ์จากหนังสือพิมพ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 จำนวน 15 ชื่อบัญ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

1. จีนโนสยามวารศัพท์และแสงอาทิตย์
2. กรุงเทพฯเดลิเมล์
3. พิมพ์ไทย
4. ธง
5. ดุสิตสมิตและดุสิตสมัย
6. สยามราชบุรุษ
7. กรรมกร
8. ยามาโต
9. มอญโปสต์
10. แหลมทอง
11. ปราบอธรรม
12. เกราะเหล็ก
13. สยามวีโร ธรรมานุสร และมังกรแดง

1. จินโนสยามวารศัพท์และแสงอาทิตย์

เปลวอาทิตย์ (ฉบับพิเศษ ของพิมพ์จีน ในสยามวารศัพท์) จากนครหลวง
 วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๔๖๔ (ฉบับพิเศษ ของพิมพ์จีน ในสยามวารศัพท์) จากนครหลวง

เปลวอาทิตย์
 ฉบับพิเศษ
 วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๔๖๔

ความเห็น
 การศึกษาภาคเอกชน
 (โดย พ.ศ.)

การศึกษาคือ หน้าที่สำคัญของชาติ... (Text continues with an editorial on private education)

ภาพที่ 17 ปกหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์และแสงอาทิตย์

จีนโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์ของนายเชียวฮุดเส็ง ศรีบุญเรือง ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ นายเชียวฮุดเส็งเป็นคนจีนที่ชำนาญภาษาไทย สนธิสนมกับดร.ชุนยัตเซิน ผู้นำปฏิวัติของประเทศจีนเป็นอย่างมาก (เสลา เรชะจุจิ, 2510: 256) ฉะนั้นบทความวิพากษ์ในจีนโนสยามวารศัพท์จึงมักเป็นประเด็นที่สนับสนุนคนจีนในไทยและประเทศจีน

จีนโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน วางจำหน่ายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2450 เริ่มรับซบซิดี้ (subsidy) หรือเงินอุดหนุนจากรัฐเมื่อ พ.ศ.2453 โดยมีข้อแม้ว่านายเชียวฮุดเส็งจะต้องช่วยรัฐสืบราชการลับจากฝ่ายจีนให้ไทยด้วย (สุกัญญา ตีระวนิช, 2532: 18) ด้วยเหตุนี้จึงมีบางบทความในจีนโนสยามวารศัพท์ที่เขียนสนับสนุนรัฐด้วย นอกจากนี้ จีนโนสยามวารศัพท์ยังได้รับเงินสนับสนุนจากประเทศจีนด้วยทำให้รัฐไม่กล้าผลิกลามปิดกิจการหนังสือพิมพ์ของนายเชียวฮุดเส็ง อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยเหตุผลทางการเมืองในสยามในเวลาต่อมาทำให้จีนโนสยามวารศัพท์สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2466

ส่วนแสงอาทิตย์ เป็นหนังสือพิมพ์ “ฉบับพิเศษของจีนโนสยามวารศัพท์” ที่จำหน่ายทุกวันเสาร์ ในความปรารถนาของชาวคณะซึ่งบอกวัตถุประสงค์ของการออกหนังสือพิมพ์แสงอาทิตย์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการออกหนังสือพิมพ์แสงอาทิตย์ไว้ในฉบับที่ 1 ปีที่ 1 วันเสาร์ที่ 16 เมษายน พ.ศ.2464 ความว่า

หนังสือแสงอาทิตย์นี้ใช่อื่น คือเป็นหนังสือฉบับพิเศษของจีนโนสยามวารศัพท์ที่ออกเพิ่มเติมทุกวันเสาร์ เพื่อรื้อความสำราญให้แก่บรรดาท่านที่รับหนังสือพิมพ์

เงินโนสยามวารศัพท์นั่นเอง หรือท่านที่ไม่ได้รับเงินโนมาก่อนแลมีความประสงค์จะรับ
 เฉกแสงอาทิตย์สำหรับอ่านเล่นในเวลาเย็นวันเสาร์ก็ได้เหมือนกันเพราะธรรมชาติ
 ของแสงอาทิตย์ย่อมไม่รู้จักระแหนี่เรื่องแสงสว่างกับใคร ถ้าผู้ใดต้องการคงได้สม
 ประสงค์เสมอ เมื่อท่านได้ช่วยเสียค่าบำรุงตามอัตรา...โดยประสงค์ของชาวคณะใคร
 จะแบ่งความสว่างให้ทั่วถึงกัน จึงได้คิดให้มีแสงอาทิตย์ขึ้นเพื่อท่านที่ไม่ได้รับ
 หนังสือพิมพ์รายวัน จะได้มีโอกาสทราบเหตุการณ์ของโลกบ้าง...

(แสงอาทิตย์, 2464: 1)

แม้หนังสือพิมพ์แสงอาทิตย์จะไม่ได้ระบุว่าใครเป็นเจ้าของ แต่สามารถอนุมานได้ว่านายเซียว
 ยุคเส็ง ศรีบุญเรืองน่าจะเป็นเจ้าของเช่นกัน หนังสือพิมพ์ชื่อฉบับดังกล่าวเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ.
 2464 และปิดตัวภายในปีเดียวกัน

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์เงินโนสยามวารศัพท์ซึ่งในบางฉบับจะมีแสงอาทิตย์รวมอยู่ด้วยถูกจัดเก็บ
 ที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดซีดีรอม ไมโครฟิล์ม รหัส CD มฟ.45/045 CD มฟ.45/046 CD มฟ.
 45/047 CD มฟ.45/048 CD มฟ.45/050 CD มฟ.45/051 CD มฟ.45/052 CD มฟ.45/053
 CD มฟ.45/054 CD มฟ.45/056 CD มฟ.45/057 CD มฟ.45/058 CD มฟ.54/295 CD มฟ.
 54/697 CD มฟ.54/703 CD มฟ.54/713 CD มฟ.54/716 และ CD มฟ.54/717
 ส่วนแสงอาทิตย์ ถูกจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติเช่นกัน หมวดไมโครแจ็กเก็ต รหัส มจ.32/273-
 274 ฝาขาว.

2. กรุงเทพฯเดลิเมล์

ภาพที่ 18 ปกหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์

กรุงเทพฯเดลิเมล์เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน เจ้าของคือบริษัทสยามฟรีเพรส (Siam free press) ซึ่งเป็นบริษัทของนายฮาฟมัน ชาวอเมริกัน บรรณาธิการคือ หลุย โบรมงต์ ภายหลังเปลี่ยนนามสกุลเป็น คีรีวัต กรุงเทพฯเดลิเมล์เริ่มกิจการเมื่อ พ.ศ.2451 และปิดตัวลงเมื่อ พ.ศ.2476

หนังสือพิมพ์ที่ออกบดบังกล่าวเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากทำหน้าที่บอกข่าวและบอกความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของมหาชนและบ้านเมือง มักจะแสดงความคิดเห็นตำหนิรัฐบาลหรือผู้บังคับบัญชาผู้ใหญ่ในรัฐบาลหรือแสดงความคิดเห็นตรงข้ามกับความเห็นของผู้ใหญ่ในรัฐบาล (สถิตย์ เสมานิล, 2539: 256) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีบทความที่แสดงความคิดเห็นตรงข้ามรัฐ แต่เนื่องจากกรุงเทพฯเดลิเมล์ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐเช่นเดียวกับจีนโนสยามวารศัพท์ ทำให้มีบางบทความเขียนสนับสนุนรัฐเช่นกัน

พ.ศ.2459-2460 นายฮาฟมันได้ขายกิจการให้กับพระคลังข้างที่ (สถิตย์ เสมานิล, 2539: 258-259) ทำให้มีบทความวิพากษ์รัฐน้อยลง ขณะทำงานวิจัยของสุภิญญา ตีระวนิช (2532: 76) ระบุว่ากรุงเทพฯเดลิเมล์ประสบภาวะขาดทุนเมื่อ พ.ศ.2466 จึงต้องขายกิจการให้พระคลังข้างที่

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมล์ถูกจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดซีดีรอม ไมโครฟิล์ม รหัส CD มฟ.45/016 CD มฟ.45/017 CD มฟ.45/018 CD มฟ.45/019 CD มฟ.45/020 CD มฟ.45/021 CD มฟ.45/049 CD มฟ.45/763 CD มฟ.45/764 CD มฟ.45/765 CD มฟ.45/766 CD มฟ.45/767 CD มฟ.45/768 CD มฟ.45/769 CD มฟ.45/770 CD มฟ.45/771 CD มฟ.45/772

3. พิมพ์ไทย

ภาพที่ 19 ปกหนังสือพิมพ์ไทย

หนังสือพิมพ์ไทย หนังสือบางเล่มเรียกว่า “พิมพ์ไทย” บางเล่มเรียกว่า “ไทย” แต่ถ้าอ้างอิงจากบทความวิพากษ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 จะเรียกว่า “พิมพ์ไทย” พิมพ์ไทยเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน วางจำหน่ายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2451 และยกเลิกกิจการเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2475 นอกจากนี้ยังเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและฝ่ายของพระองค์ (สถิตย์ เสมานิล, 2539: 256) ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทรงเสนอแนะให้รัฐรับอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของตนเอง พิมพ์ไทยเปลี่ยนชื่อเจ้าของและบรรณาธิการบ่อยครั้งซึ่งล้วนแต่เป็นข้าราชการสำนัก แต่ชื่อที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งในข้อมูลที่มีผู้วิจัยมี ได้แก่ เจ้าของคือพระยาอิศรพันธ์โสภณ ส่วนบรรณาธิการ คือหลวงสันตอักษรสาร

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ไทยถูกจัดเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มฟ.35/001 ฝบว. มฟ.35/052 ฝบว. มฟ.35/054 ฝบว. มฟ.37/020 ฝบว. มฟ.38/027 ฝบว. มฟ.38/028 ฝบว. มฟ.38/029 ฝบว. และ มฟ.38/030 ฝบว. มฟ.58/004 ฝบว.

4. ๕ง

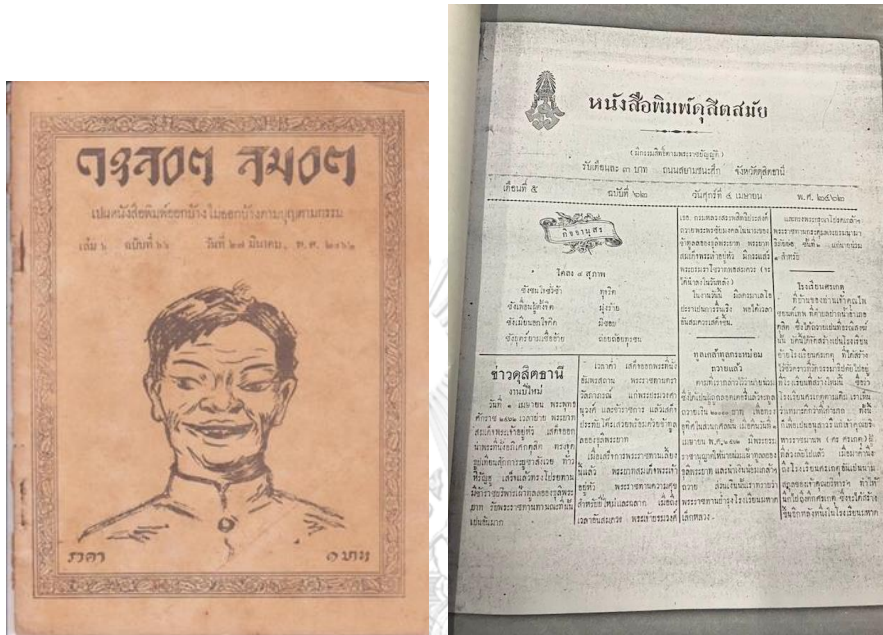
ภาพที่ 20 ปกหนังสือพิมพ์ธง

หนังสือพิมพ์ธง เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เปิดกิจการเมื่อ พ.ศ.2456 และปิดกิจการในปีถัดมา เจ้าของ คือแม่เสงี่ยม ซึ่งไม่มีข้อมูลว่าเป็นใคร แต่อนุมานได้ว่าเป็นสามัญชนคนหนึ่งที่น่าสนใจในกิจการหนังสือพิมพ์ อนึ่ง บทความในธงเท่าที่ผู้วิจัยมีข้อมูลอยู่ มักเป็นบทความสนับสนุนรัฐและขอให้ผู้อ่านเข้าใจเจตนาดีของรัฐ

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ดังกล่าวจัดเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มพ.30/068 ฝบว.

5. ดุสิตสมิตและดุสิตสมัย

ภาพที่ 21 (ซ้าย) ปกหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต (ขวา) ปกหนังสือพิมพ์ดุสิตสมัย

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตและดุสิตสมัย เป็นหนังสือพิมพ์ในเมืองดุสิตธานีซึ่งเป็นเมืองจำลองที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตย อนึ่งดุสิตสมิต เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายในวงกว้าง (อำไพ จันทรจิระ, 2515: 256-257) ส่วนดุสิตสมัยดำเนินการ และวางจำหน่ายในเมืองดุสิตธานี (สยามพิมพ์การฯ, 2565: 156)

แม้ว่าหนังสือพิมพ์ทั้งสองชื่อฉบับมักมีผู้อ่านเป็นคนในราชสำนัก (สยามพิมพ์การฯ, 2565: 155) แต่ผู้วิจัยพบว่าหนังสือพิมพ์ข้างต้นมีบทบาทสำคัญในการเป็นกระบอกเสียงของรัฐ ดังที่ Thanapol Limapichart (2009: 397) ได้เสนอไว้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ เพียงทรงซื้อกิจการหนังสือพิมพ์และให้เงินสนับสนุนหนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับเท่านั้น แต่พระองค์ยัง ทรงก่อตั้งหนังสือพิมพ์ส่วนพระองค์ด้วย

ดุสิตสมิตออกพิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2461 หลังจากก่อตั้งดุสิตธานีได้ 5 เดือน เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ที่ออกทุกวันเสาร์ มีนายปาณี ไกรฤกษ์ (นายกวด หุ้มแพร ใน ดุสิตธานี) นายรอง สุจินดา (เนื่อง สาคริก) หม่อมเจ้าตุลภากร และหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ร่วมกัน ทำงานเพื่อออกหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต สาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออก

หนังสือพิมพ์*ดุสิตสมิต* เนื่องจาก*ดุสิตสมัย*และ*ดุสิตสักขี*ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในดุสิตธานีเช่นกันมักเขียนโจมตีเรื่องส่วนตัวของพวกเขาเดียวกันเอง ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงออก*ดุสิตสมิต*เพื่อเป็นแบบอย่างว่าควรดำเนินกิจการหนังสือพิมพ์เช่นไร (สุกัญญา ติระวนิช, 2520: 79) *ดุสิตสมิต*จึงเป็นหนังสือพิมพ์ที่ฉบับหนึ่งที่ถ่ายทอดมุมมองของฝ่ายรัฐได้อย่างน่าสนใจ

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์*ดุสิตสมิต*ยังคงมีจำหน่ายในรูปแบบเล่ม และสามารถโหลดได้จากเว็บไซต์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนหนังสือพิมพ์*ดุสิตสมัย*ออกจำหน่ายครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2461 เป็นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรกของดุสิตธานี (สุกัญญา ติระวนิช, 2520: 77) มีนายชัน หุ้มแพร (ตี ภัทรเสวี) หรือพระยาพลับภูานุรักษ์เป็นบรรณาธิการ (อำไพ จันทรจิระ, 2515: 255) ใน*ดุสิตสมัย*มีบทความที่เสียดสีโลกภายนอกเมืองดุสิตธานีเช่นกัน ส่วนมากเป็นบทความที่สนับสนุนรัฐและโจมตีค่านิยมบางประการของคนรุ่นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์*ดุสิตสมัย*มีจัดเก็บที่หอวิชาวุธานุสรณ์ เฉพาะฉบับพิเศษสำหรับความสุขปีใหม่ พ.ศ.2462 และฉบับที่ 108 ถึง ฉบับที่ 208

6. สยามราษฎร์

ภาพที่ 22 ปกหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์

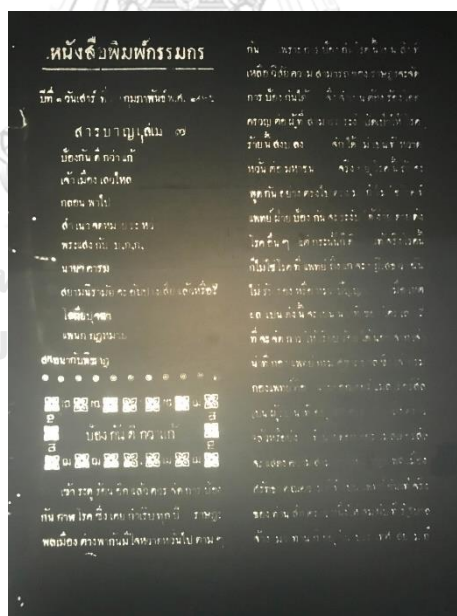
หนังสือพิมพ์*สยามราษฎร์* เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน เริ่มวางจำหน่ายครั้งแรกในเดือนกันยายน พ.ศ.2463 และเลิกจำหน่ายใน พ.ศ.2468 เจ้าของตามที่ระบุในหนังสือพิมพ์ คือ โรงพิมพ์

ศรีกรุง แต่ในหนังสือวารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (2513) และหนังสือรายนามหนังสือพิมพ์ข่าว ซึ่งออกเป็นระยะในประเทศไทยสยาม (2472) ระบุว่านายสุกรี วสุวัต เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์

สยามราษฎร์เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมในด้านการแปลวรรณกรรมจีน (“ปรุงเรื่องจีน ด้อย่างไม่มีตัวจับ” “ผู้อ่านเรื่องจีนของสยามราษฎร์ทุกคนติดเสียดียิ่งกว่าติดตั้ง” (สยามราษฎร์, “เซียม หลอกก๊ก”: 15 สิงหาคม พ.ศ.2467: 156)) ส่วนด้านบทความวิพากษ์ ในสยามราษฎร์มีทั้งบทความที่ วิพากษ์การทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะการวิพากษ์ข้าราชการชั้นสูง เสนอความคิดเห็นสนับสนุนรัฐ และ โจมตีหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับอื่น โดยเฉพาะจีนโนสยามวารศัพท์

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์มีจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มพ. 35/019 ฝว. มพ.35/020 ฝว. มพ.35/021 ฝว. มพ.35/022 ฝว. มพ.35/023 ฝว. มพ. 35/024 ฝว. มพ.35/046 ฝว. มพ.35/047 ฝว. มพ.35/048 ฝว. มพ.35/049 ฝว. มพ. 35/050 ฝว. มพ.35/058 ฝว. มพ.36/006 ฝว. มพ.37/005 ฝว. มพ.37/006 ฝว. มพ. 37/007 ฝว. มพ.37/008 ฝว.

7. กรรมกร

ภาพที่ 23 ปกหนังสือพิมพ์กรรมกร

หนังสือพิมพ์กรรมกร เป็นหนังสือพิมพ์แนวการเมืองชื่อฉบับสำคัญของไทยที่มุ่งพิมพ์บทความ เสนอความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเข้มข้น (สยามพิมพ์การฯ, 2565: 170) ดังเห็นได้จากบทความ วิพากษ์จำนวนหนึ่งในกรรมกรระบุชื่อข้าราชการชั้นสูงอย่างชัดเจน หนังสือพิมพ์กรรมกรวางจำหน่าย

เป็นรายสัปดาห์ โดยเริ่มวางจำหน่ายครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2465 และปิดกิจการใน พ.ศ. 2467

คณะกรรมการของหนังสือพิมพ์กรรมกร ประกอบด้วย ถวัติ ฤทธิเดช ร.ต.ต.วาศ สุนทรจามร ถวัลย์ ซาติอาซา และสุน์ กิจจำนงค์ อนึ่ง ถวัติ ฤทธิเดช เป็นผู้นำสำคัญของหนังสือพิมพ์กรรมกรทำให้เข้าใจว่านายถวัติเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์กรรมกร แต่ที่จริงแล้ว เจ้าของ คือ นายศรี ส่วนบรรณาธิการคือนายถนอม ทั่งสม นอกจากนี้ ข้อมูลด้านนิติศาสตร์ระบุว่าหนังสือพิมพ์กรรมกรจ้างคนญี่ปุ่นมาเป็นเจ้าของเพื่อให้ผู้เขียนและหนังสือพิมพ์กรรมกรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (สัญญา ตีระวนิช, 2532: 49) หมายความว่าหากผู้เขียนมีกรณีพิพาทกับประเทศไทยจากการเขียนบทความวิพากษ์ ผู้เขียนไม่ต้องรับผิดชอบเนื่องจากอยู่ในความคุ้มครองของชาวต่างชาติ

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์กรรมกรมีจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มฟ.53/158-159

8. ยามาโต

ภาพที่ 24 ปกหนังสือพิมพ์ยามาโต

หนังสือพิมพ์ยามาโต เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน วางจำหน่ายในช่วง พ.ศ.2465 ถึง พ.ศ.2466 เจ้าของ คือ นายโอ มียาควา ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาข้อมูลบทความวิพากษ์ในยามาโต ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนเป็นคนไทยที่อยู่คนละฝ่ายกับรัฐและมักวิพากษ์รัฐ โดยเฉพาะข้าราชการชั้นสูงบ่อยครั้ง นอกจากนี้ ยังพบบางบทความที่ใช้นามปากกาว่า ผดุง ซึ่งเป็นนามปากกาของนายเซียวสุดเส็ง สิบญูเรื่อง เจ้าของหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ด้วย

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ยามาโตมีจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มฟ.30/237

9. มอNINGโปสต์

ภาพที่ 25 ปกหนังสือพิมพ์มอNINGโปสต์

มอNINGโปสต์เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน วางจำหน่ายเมื่อ พ.ศ.2467 และปิดตัวลงในปีเดียวกัน เจ้าของคือนางหวล ว.กนิษฐจินดา ส่วนบรรณาธิการคือนายสุดใจ จารุจินดา

ข้อมูลเกี่ยวกับมอNINGโปสต์มีค่อนข้างน้อย อาจเนื่องจากไม่ใช่หนังสือพิมพ์ยอดนิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 และอาจเนื่องด้วยมอNINGโปสต์มักลงบทความวิพากษ์ข้าราชการชั้นสูง หน่วยงานของรัฐ และการทำหน้าที่ของรัฐ ซึ่งบางครั้งมีนัยเสียดสีไปยังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น วิพากษ์เรื่องที่พระยารัตนมาธิภรณ์อธิบดีเรียไรเงินจากข้าราชการเพื่อซื้อรถยนต์ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การวิพากษ์เรื่องที่รัฐใช้เงินฟุ่มเฟือยไม่เป็นประโยชน์

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์มอNINGโปสต์ถูกจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มฟ.

35/037

10. แหลมทอง

ภาพที่ 26 ปกหนังสือพิมพ์แหลมทอง

หนังสือพิมพ์แหลมทอง เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ วางจำหน่ายครั้งแรกในวันศุกร์ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2467 ส่วนปีที่ปิดกิจการไม่มีข้อมูลระบุแน่ชัด เจ้าของและบรรณาธิการ คือนายพงษ์ไทยแท้ บทความวิพากษ์ในแหลมทองมักเป็นการโจมตีหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับอื่น ๆ และมีบทความวิพากษ์รัฐบาลบ้างเล็กน้อย

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์แหลมทองถูกจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครแฉีกเก็ต รหัส มจ. 32/1240-1241

11. ปราบอธรรม

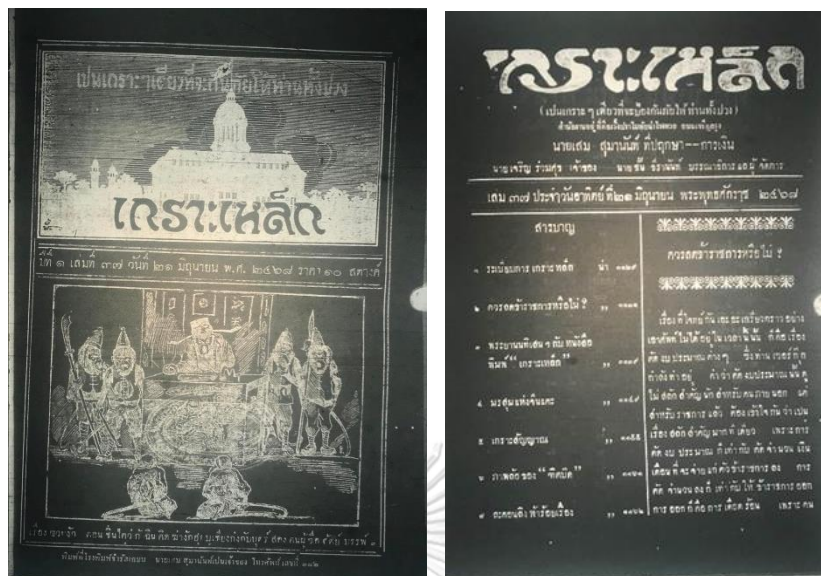

ภาพที่ 27 ปกหนังสือพิมพ์ปราบอธรรม

หนังสือพิมพ์*ปราบอธรรม* เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เริ่มวางจำหน่ายเมื่อ พ.ศ.2467 ไม่ทราบปีที่ปิดกิจการ เจ้าของคือนายชาปาร์ (*วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย*, 2513: 18) หน้าปกหนังสือพิมพ์มีสโลแกน (Slogan) ว่า “อำนาจคือธรรม ย่อมเป็นใหญ่ในโลก” ส่วนบทความวิพากษ์ใน*ปราบอธรรม*มุ่งวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลและเสียดสีผู้มีอำนาจในสังคม

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์*ปราบอธรรม*มีจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครฟิล์ม รหัส มฟ. 30/060 ฝบว.

12. เกราะเหล็ก

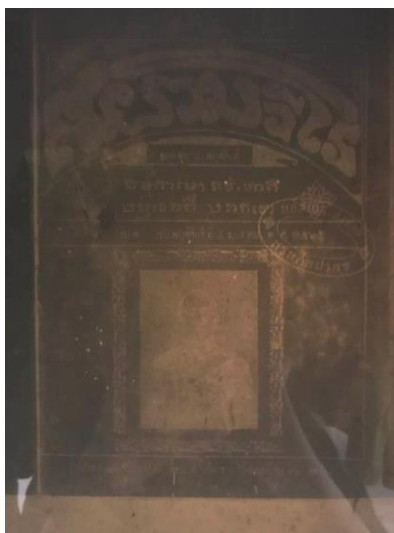
ภาพที่ 28 ปกและหน้าหลักของหนังสือพิมพ์เกราะเหล็ก

หนังสือพิมพ์*เกราะเหล็ก*เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เริ่มกิจการเมื่อ พ.ศ.2467 และปิดตัวในปี พ.ศ.2468 เจ้าของ คือนายเจริญ ร่วมสุข บรรณาธิการ คือนายชั้น ธีรานันท์

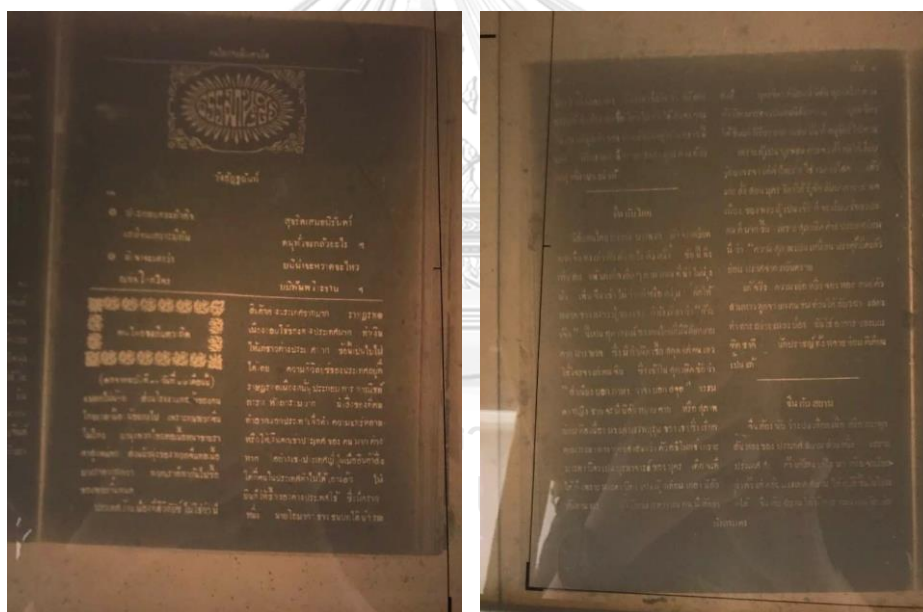
*เกราะเหล็ก*มีสโลแกนบริเวณปกเพื่อโฆษณาลักษณะของหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ “เปนเกราะๆเดียวที่จะกันภัยให้ท่านทั้งปวง” หนังสือพิมพ์ดังกล่าวมุ่งลงพิมพ์บทความเสียดสีรัฐ วิพากษ์ข้าราชการชั้นสูง และแสดงความเห็นใจข้าราชการชั้นผู้น้อย

อนึ่ง ต้นฉบับที่ผู้วิจัยพบที่หอสมุดแห่งชาติ ปัจจุบันชำรุดไปหลายส่วนทำให้ข้อมูลเลื่อนรางไปพอสมควร เอกสารถูกจัดเก็บในรูปแบบของไมโครฟิล์ม รหัส มพ.30/073 ฝว.

13. สยามวีโร ธรรมานุสร และมังกรแดง

ภาพที่ 29 ปกหนังสือพิมพ์สยามวีโร

ภาพที่ 30 (ซ้าย) หนังสือพิมพ์ธรรมานุสร (ขวา) หนังสือพิมพ์มังกรแดง

หอสมุดแห่งชาติจัดเก็บหนังสือพิมพ์ที่กระจัดกระจายและรวมไว้ในไมโครแจ็กเก็ตชุดเดียวกัน โดยใช้ชื่อว่า หนังสือชุดรวม สยามวีโร สยามสาร สัน ธรรมานุสรณ์ กล้องวิเศษ มังกรแดง และเสรีศัพท์ พ.ศ.2465 อนึ่ง จากหนังสือพิมพ์ชื่อฉบับดังกล่าวมีเพียง สยามวีโร ธรรมานุสรณ์ และมังกรแดง ที่มีบทความวิพากษ์

หนังสือพิมพ์สยามวีโร เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ วางจำหน่ายในช่วง พ.ศ.2465 เจ้าของคือ นายชื่น ว.ร.ภ. หนังสือพิมพ์ธรรมานุสรณ์ ไม่มีข้อมูลว่าวางจำหน่ายเมื่อใดและใครเป็นเจ้าของ

ข้อมูลในหอสมุดแห่งชาติเหลือบทความเพียงบทความเดียวเท่านั้น ส่วนหนังสือพิมพ์*มังกรแดง* เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์และเป็นหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนจีน วางจำหน่ายในช่วง พ.ศ.2465 เจ้าของคือ นายตุน *มังกรแดง* นับเป็นหนังสือพิมพ์ที่ “เป็นเสียงน่านามต่อแผ่นดินสยาม” (*สยามพิมพ์การฯ*, 2565: 168) หนังสือพิมพ์ทั้งสามชื่อฉบับดังกล่าวมีกลองพิมพ์บทความเสียดสีหนังสือพิมพ์บางชื่อฉบับ เช่น *ยามาโต* *สยามราษฎร์*

ปัจจุบันหนังสือชุดรวม *สยามวิโร* *สยามสาร* *ธรรมานุสรณ์* *กล้องวิเศษ* *มังกรแดง* และ*เสรีศัพท์* พ.ศ.2465 มีจัดเก็บที่หอสมุดแห่งชาติ หมวดไมโครแจ็กเก็ต รหัส มจ.32/1248-1250

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

ชนพร ศิริพันธ์

วุฒิการศึกษา

พ.ศ.2555 สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (วรรณคดี) เกียรตินิยมอันดับ 1
สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ.2560 สำเร็จการศึกษาระดับอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย สาขาวิชา
ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ.2561 ศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY